

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 3 — 5 — MARTIE — MAI 1981

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

ANUL XL, Nr. 3 — 5

MARTIE - MAI

1 9 8 1

Redacția și Administrația : Sectorul Cultural-Social al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei nr. 21 — Sectorul IV

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

Prea Fericitul Părinte

I U S T I N

Mitropolitul Ungrovlahiei și
Patriarhul Bisericii
Ortodoxe Române

VICEPREȘEDINȚI :

I. P. S. Dr. ANTIM
Arhiepiscopul Tomisului
și Dunării de Jos

P. S. Dr. ANTONIE
Episcopul Buzăului

MEMBRI :

P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Bucureștilor

P. S. EPIFANIE NOROCEL-
TOMITANUL
Episcop-vicar al Arhiepiscopiei
Tomisului și Dunării de Jos

P. C. Pr. OCTAVIAN POPESCU
Vicar mitropolitan

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. ILIE GEORGESCU
Consilier cultural mitropolitan

P. C. Pr. GH. BOGDAN

REDACTOR

C U P R I N S U L

Pag.

REDACTIA — Aniversarea Independenței de Stat a României, 9 mai 1877, și a victoriei asupra fascismului, 9 mai 1945. 257

PASTORALE

Prea Fericitul Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, <i>Pastorală la Învierea Domnului, 1981</i>	264
Inalt Prea Sfințitul ANTIM NICA, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	269
Prea Sfințitul ANTONIE PLĂMĂDEALA, Episcopul Buzăului, <i>Pastorală la Învierea Domnului</i>	274

INDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. IOAN HRISCU, <i>La Duminica a II-a din Postul Mare</i>	281
Pr. MIHAIL COLOTELO, <i>La Bunavestire</i>	284
Diac. prof. MARIN VELEA, <i>La Duminica a III-a din Postul Mare</i>	288
Prof. ADRIAN N. POPESCU, <i>La împreună-prăznuirea zilei a II-a a Sfințelor Paști și a Sfințului mare mucenic Gheorghe</i>	291
Pr. OCTAVIAN POPESCU, <i>Ce înseamnă a urma lui Hristos</i>	297
Pr. DAVID POPESCU, <i>La Denia din Vinerea Mare — meditație</i>	303
Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU, <i>Hristos a înviat, bucurați-vă — meditație</i>	307

OMAGIU PRA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN CU PRILEJUL ÎMPLINIRII A 25 DE ANI DE SLUJIRE ARHIEREASCĂ

Lector Dr. CEZAR VASILIU, <i>Un slert de veac de la hirotonia întru Arhierou a Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN</i>	312
Drd. A. MANOLACHE, <i>Sfinta Taină a Hirotoniei</i>	324
P. S. EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL, Episcop-vicar, <i>Bazilicile din Dobrogea</i>	345
Diac. asist. MIHAI COLIBĂ, <i>Aspecte etice ale Cultului divin ortodox</i>	372

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

Pr. GH. BOGDAN, <i>Fapte și acțiuni în slujba Patriei și a Păcii</i>	385
Diac. prof. OREST BUCEVȘCHI și Lector Dr. CEZAR VASILIU, <i>Știri ecumenice</i>	392

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

*Sfântul Vasile cel Mare, <i>Despre Sfântul Duh</i> , partea a III-a, traducere de Pr. prof. CONSTANTIN CORNIȚESCU	401
--	-----

COMEMORĂRI

Pr. prof. CONSTANTIN N. GALERIU, <i>Tudor Vladimirescu și lupta pentru echitate și dreptate socială</i>	426
RADU ECONOMU, <i>Politica autohtonă a lui Tudor Vladimirescu văzută de un călugăr în anii 1827—1828</i>	442

	Pag.
Pr. I. IONESCU, <i>Cinstirea eroilor bucureșteni căzuți în Războiul pentru Independența Patriei, 1877—1878</i>	447
Prof. ADRIAN N. POPESCU, <i>O sută de ani de la nașterea lui Octavian Goga (1 aprilie 1881—1 aprilie 1981)</i>	451

DOCUMENTARE

Pr. Dr. GH. PASCHIA, <i>Schitul Bărbătescu de pe «Dealul Bucureștilor»</i>	464
Prof. SEBASTIAN BARBU-BUCUR, <i>Monumente muzicale în Biserica Ortodoxă Română: Filothei sin Agăi Jipei — Prima Psaltichie Românească (partea a II-a)</i>	475

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

Lector Dr. CEZAR VASILIU, <i>Lucrările Comisiei române de istorie ecleziastică comparată</i>	511
Pr. DAVID POPESCU, <i>Prima Conferință de orientare a clerului din Arhiepiscopia Bucureștilor (martie 1981)</i>	512
Diac. PETRU I. DAVID, <i>Restințirea parohiei Bătrâni — jud. Prahova</i>	516
Pr. ILIE BURCĂ, <i>Slințirea bisericii din satul Naipu, jud. Giurgiu</i>	518
ASISTENT, † <i>Preotul Dumitru Manta</i>	519
Pr. D. M. ACSINTE, † <i>Preotul iconom stavrofor Niță Burcea</i>	520
ASISTENT, † <i>Preotul Ioan Nicolau</i>	521
Pr. DAVID POPESCU, † <i>Preotul Gheorghe Bărbulescu</i>	522
Pr. IOAN ZAMFIR, † <i>Preotul iconom stavrofor Alexandru Andreescu</i>	523
Pr. IOAN CRISTACHE, † <i>Pr. Octavian Velehorschi</i>	525

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

Arhim. IERONIM MOTOC, <i>Din activitatea Centrului arhiepiscopal — Galați</i>	526
---	-----

EPISCOPIA BUZĂULUI

CRONICAR, <i>Știri din cuprinsul Eparhiei</i>	532
Pr. HORIA CONSTANTINESCU, <i>Restințirea bisericii Sfintul Ioan Botezătorul din municipiul Buzău</i>	536
Protos. IOASAF POPA, † <i>Arhimandritul Teofil Mocănița de la Mănăstirea Ciolanu</i>	538
Ierodiacon prof. CASIAN CRĂCIUN, <i>Serbarea patronilor la Seminarul teologic din Buzău</i>	540

NOTE BIBLIOGRAFICE

Diac. prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note bibliografice</i>	546
---	-----

ANIVERSAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI (9 MAI 1877) ȘI A VICTORIEI ASUPRA FASCISMULUI (9 MAI 1945)

Poporul român sărbătorește astăzi două evenimente deosebite din istoria sa : unul național — împlinirea a 104 ani de la cucerirea independenței de stat a României la 9 mai 1877, altul internațional, împlinirea a 36 de ani de la victoria împotriva fascismului, la 9 mai 1945.

Timp de secole, poporul român a trebuit să ducă bătălii grele împotriva cotropitorilor și agresorilor de tot felul, împotriva dominației străine, îndeosebi împotriva imperiului otoman, astfel încît — cum sublinia Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, în Expunerea închinată sărbătoririi Centenarului independenței României, la 9 mai 1977 — «lupta necurmată pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate și neațirnare, constituie trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului român...».

În luptele antiotomane purtate pentru apărarea țării și a libertății poporului român, s-au înscris, pentru totdeauna, figurile legendare ale unor domnitori viteji ca : Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Ioan de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și Mihai Viteazul, alături de mulți alții, la care se adaugă «eroii anonimi, masele populare largi, care au făcut zid în calea cotropitorilor, păstrînd prin vremuri, ca o flacără sacră, libertatea poporului român...» (același citat).

Deși timp de aproape cinci secole țările române au trebuit să plătească biruri grele imperiului otoman, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală, izbutînd, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, să încheie cu acest imperiu tratate care prevedeau «Obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne». Această autonomie politică față de Poarta otomană a asigurat poporului nostru, între altele, condiții pentru păstrarea mereu trează și întărirea conștiinței unității naționale și posibilități pentru desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran. Acest mare deziderat s-a realizat la 24 ianuarie 1859, cînd «lupta pentru unitate a culminat cu împlinirea visului secular al Unirii Moldovei și Munteniei într-un singur stat național român», creînd astfel posibilitatea lichidării oricăror relații

de dependență față de Poarta otomană sau a altor forme de protecție și garanții de tip suveran din partea marilor puteri europene față de România.

Toate aceste relații de dependență au luat sfârșit la 9 mai 1877 când, în Parlamentul țării, s-a proclamat independența oficială și definitivă a României față de imperiul otoman. Memorabilele cuvinte ale lui Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României la acea vreme, «...sîntem Independenți, sîntem o națiune de sine stătătoare... sîntem o națiune liberă și independentă...», vesteau lumii întregi hotărîrea definitivă și irevocabilă a țării noastre de proclamare a independenței sale de stat.

«Independența — spune Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN, în cuvîntul festiv rostit în catedrala patriarhală din București, duminică 8 mai 1977, cu prilejul Centenarului Independenței de Stat a României — este starea de viață proprie, liberă și demnă, a unui popor. Ea cuprinde dreptul fundamental, inalienabil al oricărui popor de a se cîrmui singur în statornicirea așezămintelor sale lăuntrice și în relațiile cu alte popoare, precum și în desfășurarea și dezvoltarea vieții sale, este însăși condiția de existență liberă a unui popor cu identitate proprie...».

Intrucît Biserica Ortodoxă Română a fost tot timpul alături de poporul român, în cele mai importante momente ale istoriei sale, apare fi-rească declarația pe care a făcut-o Mitropolitul de atunci al Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu, în ședința Senatului român din 9 mai 1877, afirmînd că se asociază din toată inima la votul senatorilor de proclamare a independenței de stat a României, adăugînd că nu va înceta toată viața să roage pe Dumnezeu ca aceasta să devină dorința unanimă a națiunii române, exprimată prin reprezentanții ei, de acum înainte, o realitate fericită pentru toate generațiile viitoare, în eternitate. Iar a doua zi, în palatul domnesc din București, același înalt ierarh declara, de astă dată în numele întregii Biserici Ortodoxe Române că, în decursul veacurilor, pînă în ziua de astăzi, din totdeauna Biserica noastră a fost cu țara, iar clerul, de la cel dintîi pînă la cel de pe urmă, nu poate să rămînă nemișcat de aceleași sentimente românești de care tot românul este astăzi însuflețit.

Proclamarea oficială a independenței de stat a României, făcută la 9 mai 1877, avea nevoie de încă două elemente pentru a fi absolut deplină, și anume : înfrîngerea forțelor militare ale imperiului otoman pe cîmpul de luptă și recunoașterea, din partea puterilor garante, a noului statut internațional pe care îl cerea independența României.

Infrîngerea puternicei armate a imperiului otoman s-a făcut în urma războiului româno-ruso-turc din 1877-1878, în care tînăra armată română s-a acoperit de glorie la Grivița, Plevna, Rahova, Opanez, Smîrdan sau Vidin. Din cei peste 52.000 ostași români participanți la războiul de independență din 1877—1878, peste 10.000 și-au dat viața pentru patrie. Nume ca : Walter Mărăcineanu, Gheorghe Șonțu, Dimitrie Giurăscu, Grigore Ioan, Candiano Popescu, Alexandru Cernat sau Constantin Țurcanu — vestitul Peneș Curcanul — au rămas legendare în istoria României.

Mai mult, o serie de personalități politice și militare de prestigiu ale epocii, au lăsat mărturii pline de admirație despre eroismul și spiritul de sacrificiu al ostașilor români — munteni, olteni și moldoveni, dar și din alte provincii ale României, aflate atunci sub stăpînirea străină, ca Banatul, Transilvania și Maramureșul. Cităm dintre acestea pe revoluționarul italian Giuseppe Garibaldi, pe țarul Alexandru al II-lea, pe Marele Duce Nicolae sau pe însuși apărătorul Plevnei, Osman Pașa, care, învins, își predă sabia colonelului român Cerchez, rostind cuvintele : «Capitulez, cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române».

Războiul de independență purtat de români, alături de ruși și de patrioți bulgari, în 1877—1878 — a fost un război drept, nefiind un război de jaf și cucerire, cum declara cu demnitate primul ministru român al timpului, I. C. Brătianu : «Nu vrem să cucerim... nu vrem să luăm Constantinopolul ; vrem să ne afirmăm și să ne asigurăm naționalitatea română înaintea Europei, care trebuie să asculte drepturile noastre...».

Chiar în primul protocol încheiat după armistițiul dintre ruși și turci, la 29—31 ianuarie 1878, se recunoaște «independența României». Același lucru se va repeta și prin Pacea de la San Stefano, lângă Constantinopol, la 19 februarie — 3 martie 1878, alături de independența Serbiei și Muntenegrului și de autonomia Bulgariei, și se va consfinți prin Tratatul de pace de la Berlin la 1/13 iulie 1878, care preciza în articolul 43 : «înaltele părți contractante recunosc independența României».

De remarcat că articolul 46 al aceluiași Tratat de la Berlin restabiea autoritatea României asupra Dobrogei, străvechi pămînt românesc dintre Dunăre și mare, ajunsă sub stăpînire otomană încă din secolul al XV-lea. Revenirea pămîntului dobrogean al strămoșilor noștri la Patria mamă s-a realizat efectiv în noiembrie 1878.

A urmat apoi recunoașterea independenței de stat a României de către marile puteri, acțiune la care a contribuit și diplomația românească, recunoscută ca atare din vremuri străvechi. După semnarea Tratatului de pace de la Berlin, în anii care au urmat, independența de stat a României a fost recunoscută oficial de : Rusia, Austro-Ungaria și Turcia în anul 1878, de Italia în anul 1879 și de celelalte puteri europene în anul 1880. Independența de stat a României era acum un fapt împlinit și definitiv

Așa cum sublinia Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu la sărbătorirea Centenarului independenței din 1977, «...dobîndirea independenței de stat a României nu a fost... rezultatul unor împrejurări întîmplătoare sau al unor conjuncturi politice, nu a reprezentat un dar primit din afară, ci este rodul luptelor purtate timp de veacuri de către înaintași, lupte care au culminat cu marea victorie obținută în 1877 pe cîmpul de bătălie împotriva imperiului otoman, care a deschis o nouă eră în dezvoltarea liberă și independentă a Patriei noastre (...). Fără cucerirea independenței, România nu ar fi putut să-și asigure dezvoltarea și nu ar fi putut să se afirme din plin, atît ca națiune, cît și pe plan internațional...».

Dobîndirea independenței de stat a României constituie unul dintre momentele cele mai importante ale istoriei Patriei noastre, ea însemnând începutul unei noi etape în dezvoltarea social-economică și politică a țării noastre, și făcînd posibilă încheierea, peste 40 de ani, la 1 decembrie 1918, a procesului de făurire a statului național unitar român, prin unirea Transilvaniei cu România, aspirație multiseculară a poporului nostru.

Proclamarea la 9 mai 1877 a independenței de stat a României — piatră de hotar în istoria multiseculară a țării noastre — a constituit premisa intrării pe calea progresului a întregii activități politice, economice, sociale și culturale. A apărut o nouă legislație, reflectînd schimbările în situația politică a țării ; industria a intrat într-un ritm nou de dezvoltare ; transporturile au fost reorganizate ; învățămîntul și cultura au început să înflorească.

*

Proclamarea independenței de stat a României a avut consecințe și pentru viața bisericească, în special asupra proclamării autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, în luna aprilie 1885, Biserica noastră intrînd astfel, formal și oficial, în rîndurile Bisericilor Ortodoxe autocefale.

Biserica Ortodoxă Română s-a proclamat autocefală în anul 1885, această nouă situație canonică fiind recunoscută oficial de Patriarhia Ecumenică, prin «Tomos»-ul Patriarhului ecumenic Ioachim al IV-lea, din 25 aprilie 1885, care preciza, între altele, că «Biserica Ortodoxă a României să fie și să se zică și să se recunoască de către toți neatîrnată și autocefală, administrîndu-se de propriul și sfîntul său Sinod, avînd ca președinte pe Înalt Prea Sfînțitul și Prea Cinstitul Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României, cel după vremei, nerecunoscînd în propria sa administrație internă nici o altă autoritate bisericească, fără numai pe capul Bisericii Ortodoxe celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, pe Mîntuitorul Dumnezeu-om».

Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, care fusese proclamată și mai înainte ca, de exemplu, în art. 21 al Constituției din 30 iunie 1866, care spunea : «Biserica Ortodoxă Română este și rămîne cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor», sau în art. 8 al Legii Organice din 14 decembrie 1872, nu s-a putut exprima oficial decît după ce România a devenit, și pe tărîm politic, liberă de orice dependență străină, cu toate că autocefalia ei exista dinainte de a-i fi recunoscută de drept. Precizăm, de asemenea, că și art. 44 al Tratatului de Pace de la Berlin din 1878, arăta că «Înlăuntrul granițelor României nu va putea avea loc nici o discriminare confesională».

Biserica Ortodoxă Română, prin Ierarhii, clerul și credincioșii ei, a fost întotdeauna alături de năzuințele cele mai profunde ale poporului român. Și în războiul de independență din 1877—1878, reprezentării Bisericii noastre și-au adus contribuția, de pe poziția lor, la dobîndirea independenței.

La 20 august — 1 septembrie 1877, la Corabia, armata română era binecuvîntată, înainte de a trece Dunărea, de Episcopul Atanasie Stoie-

nescu al Râmnicului, care publica apoi cărți de rugăciune pentru trebuințele spirituale ale ostașilor și rugăciuni pentru toți creștinii în caz de război.

În București, Mitropolitul primat Calinic Miclescu, în cadrul unei slujbe solemne, binecuvînta drapelele în fața Universității, împreună cu primele ambulanțe care plecau pe front. De asemenea, rînduia rugăciuni în toată Biserica pentru eroii căzuți în timpul războiului și pentru invocarea ajutorului lui Dumnezeu.

În Moldova, Mitropolitul Iosif Naniescu trimitea apeluri înflăcărâte pentru ajutarea frontului. În toate bisericile românești s-au înălțat rugăciuni pentru ostașii români căzuți pe cîmpurile de luptă, au fost pomeniți la slujbe iar, după terminarea războiului, tablourile cu fotografiile și numele lor au fost ținute la loc de cinste în bisericile noastre.

Dar Biserica a trecut și la acțiuni concrete, la o participare directă, materială a instituțiilor bisericești și clerului pentru împlinirea nevoilor urgente ale frontului și ale situației din interior. Astfel, la Râmnicu Vîlcea, Episcopul Atanasie oferă localul bolniței Episcopiei pentru încartiruirea urui batalion militar. Se organizează «comitete clericale» pentru strîngerea de ofrande și bani pentru susținerea armatei. În Banat se organizează comitete similare — deși atunci Banatul și Transilvania nu făceau parte din România —, remarcîndu-se activitatea Episcopului Ioan Popasu al Caransebeșului, a protoiereului de Lipova și a multor preoți. Voluntari în armata română vin din Banat și din Transilvania. Unul dintre aceștia este căpitanul Constantin Șaguna, nepotul Mitropolitului Andrei Șaguna. În Transilvania se organizează 120 de comitete clericale în care preoții și preotesele strîng sume importante de bani pentru front, acțiune în care se remarcă Mitropolitul Miron Romanul. O contribuție de seamă o aduce și Episcopia Dunării de Jos, mai ales prin Episcopul Melchisedec, organizator de comitete clericale și alcătuitor al unei cărți pastorale prin care dispune să se înalțe rugăciuni pentru biruința armatelor române, să se facă colecte publice în biserici și să fie îndatorați credincioșii să ajute frontul. De asemenea, Episcopia Buzăului ajută frontul cu bani și trimite călugări și maici pentru spitalele ce se organizau. Din Argeș, Mitropolitul Ghenadie Petrescu organizează colecte și încurajează preoții să se înroleze ca voluntari în armată.

Un aport deosebit la îngrijirea răniților îl aduc călugării și călugărițele de la diferite mînăstiri românești. În multe orașe s-au organizat spitale numite «Independența», de exemplu cel de la Craiova, unde activează maicile de la Mînăstirea Hurezi, cel de la Turnu Măgurele unde vin călugări de la mînăstirile Bistrița și Dintr-un Lemn, ca și de la alte mînăstiri ca Pasărea, Țigănești, Cernica, Căldărușani, Lainici, Tismana și Arnota. Monahi români sînt folosiți și la spitalele Filantropia din București, ca și la cele din Iași și Galați. Aproape toate mînăstirile au oferit ajutoare substanțiale în bani și au oferit clădiri pentru spitale. Un mare număr de preoți au fost chiar în primele linii ale războiului, ca preoți-confesori.

Printre cei care au scris istoria războiului de independență se aflau și cîntăreții bisericești ca, de exemplu, Ștefan Cotigescu care, îndemnat de preotul Enache din Siliștea Crucii, județul Dolj, a scris o cronică a acestui război, caligrafiată pe Evanghelia bisericii satului de alt cîntăreț bisericesc, Ioan Mitrănescu, textul fiind publicat recent de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei.

*

Cucerirea independenței de stat a României reprezintă unul dintre momentele cruciale ale istoriei țării noastre. Dar idealurile și speranțele roșiorilor și dorobanșilor români de la 1877 nu au fost realizate în împlinite deplin decît după cucerirea puterii de stat de către clasa muncitoare în România, la 23 august 1944, iar aceasta n-ar fi fost posibilă fără marea victorie asupra fascismului cînd, la 9 mai 1945, steagul împlîntat de soldații sovietici pe clădirea Reichstag-ului din Berlin vestea lumii întregi victoria armatelor aliate împotriva Germaniei fasciste și încheierea celui de al doilea război mondial în Europa, război care a dus la pieirea a 34 milioane de oameni, la mutilarea altor 28 milioane, fără a socoti și milioanele de nevinovați pieriți în lagărele de exterminare fasciste.

La 23 august 1944, armata română a întors armele împotriva Germaniei fasciste și, însuflețită de o puternică dragoste de patrie, a luptat eroic, pînă la victoria finală asupra fascismului.

Se cuvine să amintim că România a participat la războiul anti-hitlerist cu efective militare însumînd 540.000 de oameni, care au eliberat pămîntul sfînt al Patriei și au continuat lupta și peste hotare, contribuind efectiv la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei. Pierderile înregistrate pe front de către țara noastră s-au ridicat la 167.000 ostași români (morți, răniți sau dispăruți). Armata Română a străbătut prin luptă, în cursul războiului, o distanță de 1600 km, de la Marea Neagră pînă în inima Cehoslovaciei, eliberînd 3800 de localități, dintre care 53 orașe, forșînd 12 cursuri de apă și trecînd peste 20 masive muntoase.

Ostașii români au luptat cu vitejia moștenită din străbuni în cîmpia Tisei, pe străzile Debreșinului și Budapestei, în Munții Tatra, la Banská-Bistrica și în podișul Boemiei, întărînd, prin sîngele vărsat, și prietenia și frăția cu popoarele Ungariei și Cehoslovaciei.

Aportul României la războiul antihitlerist se înscrie ca o contribuție de seamă a poporului nostru la lupta comună împotriva pericolului grav reprezentat de fascism, la eforturile generale de edificare a unei lumi mai drepte și mai bune.

Însuflețirea și eroismul patriotic cu care armata română și-a îndreptat forța de luptă împotriva fascismului a confirmat profunda ostilitate pe care poporul român a nutrit-o față de dictatura ce-i fusese impusă. Participarea armatei române la victoria finală asupra fascismului a fost de o amploare deosebită, confirmînd împotrivirea fermă a poporului român contra oricărei oprîmări și subjugări, militare sau economice, față de orice încercare de aservire a unui stat de către alt stat ; aceasta este înalta etică a poporului român.

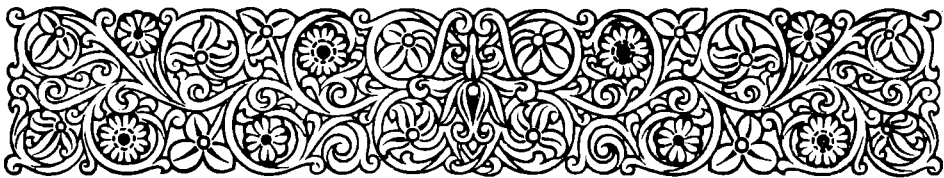
Pentru noi, cei care credem în cuvîntul Sf. Scripturi că «cei drepti vor moșteni pămîntul» și că oamenii «vor preface săbiile în seceri și lăncile în fiare de plug», ziua Victoriei este un prilej pentru a mărturisi legămîntul nostru sfînt de a fi, prin întreaga noastră activitate, cu adevărat «făcători de pace».

În încheierea acestor rînduri, ne facem proprii cuvintele din Proclamația dată cu ocazia sărbătoririi Centenarului independenței de stat în anul 1977: «Evoicînd această măreață pagină a istoriei noastre naționale, aducem cea mai fierbinte cinstire eroilor patriei și ne plecăm cu profundă venerație în amintirea celor care au luptat și s-au jertfit pentru dreptul sacru al poporului român de a fi liber și stăpîn în țara lui. Eroismul înaintașilor de acum un secol va trăi veșnic în conștiința profund recunoscătoare a întregii noastre națiuni, iar opera făurită cu sîngele lor de generațiile de la 1877 va străluci întotdeauna în istoria noastră ca una dintre cele mai mari izbînzii pe drumul libertății, progresului și fericirii poporului român».

REDAȚIA

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. *Independența României*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1977, p. 476.
2. *România în războiul de independență (1877—1878)*, Ed. Militară, București.
3. *Independența României. Bibliografie*, Ed. Academiei R. S. România, București, 1973, p. 249.
4. Dan Berindei, *Cucerirea independenței României*, București, 1967.
5. Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului la libertate socială și națională*, în «Analele de Istorie», XXI (1975), nr. 3.
6. I. P. S. IUSTIN, Mitropolitul Moldovei, *Centenarul Independenței (1877—1878)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 5—6, p. 333—338.
7. P. S. Antonie, *Biserica Ortodoxă Română și războiul de independență*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 5—6, p. 535—550.
9. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul României (1877—1977)*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 5—6, p. 361—389.
9. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de războiul de independență*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXV (1963), nr. 5—6, p. 603—616.
10. *Centenarul independenței de stat a României. Culegere de studii*, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1977, p. 79.
11. N. Grigoș, *Lupta poporului nostru pentru cucerirea independenței de stat a României*, în «Mitropolia Moldovei», LIII (1977), nr. 5—6, p. 317—340.
12. *Marea conflagrație a secolului XX. Al doilea război mondial*, Ed. Politică, București, 1971.
13. *Ziua Victoriei, 9 mai 1945—9 mai 1975*, în «Mitropolia Moldovei», XLI (1965), nr. 5—6, p. 259—263.
14. *Ziua Victoriei*, în «Mitropolia Ardealului», X (1965), nr. 4—6, p. 473.
15. *Victorie-Independență, 9 mai 1945, ziua Victoriei — 9 mai 1877, ziua independenței de stat a României*, în «Mitropolia Moldovei», LI (1975), nr. 5—6, p. 364—369.

PASTORALE

---

† IUSTIN

DIN MILA LUI DUMNEZEU, ARHIEPISCOP
AL BUCUREȘTIILOR, MITROPOLIT AL UNGROVLAHIEI
ȘI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, har și pace de la Dumnezeu atotățiitorul, iar de la noi părintească binecuvîntare.

Iubiți credincioși,

Hristos a înviat! Acestea sînt cuvintele care se duc și vin pe buzele noastre, fără încetare, în aceste zile. Ele exprimă adevărul ridicării Domnului nostru Iisus Hristos de la moartea în trup omenesc la viața dumnezeiască, pe care l-am moștenit din neam în neam de la înaintași, din ziua aceea binecuvîntată a învierii pînă în vremea de acum, și pe care, trăindu-l în toată plinătatea lui îl lăsăm urmașilor noștri ca pe odor de mare preț.

Hristos a înviat! În aceste două cuvinte se cuprinde tot ceea ce istorisesc cărțile sfinte despre învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Față de năzuința de a cunoaște tot ceea ce a făcut Dumnezeu pentru mîntuirea noastră este prea puțin. Dar pentru credința noastră ele ajung. De aceea, la conținutul lor noi nu adăugăm nimic; nici nu scădem nimic din el.

Hristos a înviat! «Cerurile după cuviință să se veselească și pămîntul să se bucure, — spune o veche cîntare bisericească. Să prăznuiască deci toată lumea cea văzută și cea nevăzută că a înviat Hristos, bucuria cea veșnică».

Se veselesc în adevăr și se bucură îngerii cu oamenii și, împreună cu ei, în felul lor, se bucură și fapăturile necuvîntă-

toare. Înămănunchind acum bucuria învierii Domnului cu așteptarea învierii noastre și înnoirea întregii zidiri, într-un glas să mărturisim că : Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcînd și celor din morminte viață dăruindu-le.

Iubiți fii sufletești,

Într-una din zile, cînd simțea că se apropie sfîrșitul vieții Sale pe pămînt, ca om, Domnul nostru Iisus Hristos a spus ucenicilor Săi : *«Puțin și nu Mă mai vedeți și iarăși puțin și Mă veți vedea... Voi acum sînteți triști, dar iarăși vă voi vedea și se va bucura inima voastră și bucuria voastră nimeni nu o va lua de la voi»* (Ioan XVI, 16, 22). Într-adevăr n-a fost niciodată aprinsă pe pămînt o bucurie mai mare decît bucuria învierii Domnului și nu există o altă bucurie mai curată și mai stăruitoare în inimile credincioșilor ca bucuria de Paști.

Mai presus, desigur, decît oricare altă faptură văzută ori nevăzută, Prea Curata Fecioară Maria, prin sufletul căreia trecuse sabia, în momentul morții Mîntuitorului pe cruce, a trăit în toată plinătatea ei marea bucurie a învierii fiului său iubit, Domnul nostru Iisus Hristos. O veche tradiție mărturisește că ea *«a văzut învierea lui Iisus cea de a treia zi»* sau că *«L-a văzut pe El răsărind»* ori *«strălucind din mormînt»* sau *«ieșind prea frumos din mormînt, biruitor»*... ori L-a văzut *«cu totul strălucit, fără asemănare în frumusețe, ca un mire ieșind cu trupul din cămara gropii...»*. Atunci *«s-a umplut de bucurie și a strigat : Fiul meu și Dumnezeuul meu, măresc învierea Ta cea mai presus de cuvînt»*.

Fără îndoială, fiind cea dintîi care a văzut pe Mîntuitorul înviat din morți, Fecioara Maria va fi fost și cea dintîi propovăduitoare a învierii Lui. Scriitorii evangheliilor stăruiesc însă asupra îngerilor ca vestitorii dintîi ai învierii Domnului.

Luînd *«înfățișări luminoase ca fulgerul și îmbrăcăminte albă ca zăpada»*, plini de bucurie, îngerii spuneau în adevăr celor care veneau la mormînt : *«Pentru ce căutați pe cel viu între cei morți ? Nu este aici ; a înviat»* (Luca XXIV, 6). La rîndul lor, femeile purtătoare de miruri, după ce au auzit cuvintele îngerilor și mai ales, după ce Mîntuitorul s-a arătat lor, cu bucurie mare dădeau mărturia învierii.

După slăvita Sa înviere cu trupul din morți, arătîndu-se ucenicilor Săi, Domnul nostru Iisus Hristos le-a spus că *«așa*

a fost scris ca să pătimească Hristos și să învieze din morți a treia zi... Iar voi sînteți martorii acestora» (Luca XXIV, 46—48). În urmă, scurtă vreme înainte de înălțare, le-a zis din nou : «*Cînd va veni Sfîntul Duh peste voi veți lua putere și veți fi martorii Mei... pînă la marginea pămîntului*» (Fap. Ap. I, 8).

Aceste cuvinte au avut o înrîurire covîrșitoare asupra propovăduirii Evangheliei. Apostolii au fost rînduiți martori ai învierii, lucrarea lor se făcea cu puterea Sfîntului Duh, iar aria misiunii lor era lumea întreagă. Așadar, centrul Evangheliei era învierea ; apostolii «*cu mare putere dădeau mărturia învierii Domnului Iisus*», cum zice Sfîntul Luca (Fap. Ap. IV, 23). Deopotrivă, pe drumul Damascului, pentru aceasta s-a arătat Iisus lui Pavel, ca să-l rînduiească «*slujitor și martor*» al învierii Sale (Fap. Ap. XXVI, 16 ; XVII, 18).

Astfel, cuvîntul Scripturii Vechi, învierea și arătările Mîntuitorului în fața apostolilor sînt temeiurile credinței noastre în Hristos, Domnul și Dumnezeuul nostru, temeiurile așteptării învierii noastre, temeiurile pentru viețuirea noastră creștină.

Iubiți fii duhovnicești,

Potrivit cu mărturiile apostolilor și ale Sfîntului Duh care sălășluiește în noi, Domnul nostru Iisus Hristos a înviat în adevăr cu trupul Său omenesc ; dar, la înviere, trupul Domnului a trecut nu numai de la moarte la viață, ci și de la viața de mai înainte, în trup omenesc, la o viață nouă, în Dumnezeu. Trupul acesta nou era desigur trupul propriu al Domnului nostru Iisus Hristos, trupul pe care îl cunoscuseră ucenicii. Dar, cu acest trup, în clipa învierii, Iisus trece prin piatra mormîntului, lăsînd neatîns pecețile puse deasupra ei ; El a intrat priușile încuiate în cămara unde erau adunați ucenicii ; cu trupul acesta se arăta sau se făcea nevăzut după singură voia Sa. Trupul Domnului s-a schimbat la înviere.

Este greu de precizat în ce a constat schimbarea trupului Mîntuitorului. Ascultînd pe Sfîntul Apostol Pavel, putem spune că trupul Domnului nostru Iisus Hristos a devenit după înviere : nesticăcios, mărit, puternic, duhovnicesc, ceresc, pe scurt, dumnezeiesc (I Cor. XV, 42—48).

După învierea Sa din morți, Domnul nostru Iisus Hristos n-a mai trăit ca un om în mijlocul apostolilor. Dar, prezența Lui în inimile lor, în ființa lor, în ei, era cu mult mai simțită

după plecarea Lui cu trupul din mijlocul lor decît atunci cînd ei trăiau în jurul Lui. S-ar putea spune că Iisus a plecat cu trupul, la moartea Sa, din mijlocul ucenicilor, dar a venit cu Duhul, la înviere, în inimile lor. Iar mărturia Duhului este mai limpede și mai statornică decît mărturia trupului.

Viețuind acum cu Duhul Său cel Sfînt, Domnul nostru Iisus Hristos este pururea prezent în duhul nostru. El trăiește în noi și noi trăim în El (Efes. III, 17 ; II Cor. XIII, 5). Corpul nostru este templu al Duhului Sfînt (I Cor. VI, 19).

Iubiți credincioși,

Praznic al praznicelor, sărbătoare a sărbătorilor și duminică a duminicilor, ziua cea purtătoare de dovadă a învierii Domnului și de nădejde pentru învierea noastră aduce tuturor bucurie în inimi și puteri mereu sporite în suflete și în trupuri pentru petrecerea vieții de acum întru slujirea Patriei și a Bisericii, iar pentru dobîndirea vieții viitoare întărirea așteptării împlinirii făgăduințelor lui Dumnezeu de mîntuire a întregii făpturi. Datori sîntem deci să dăm Patriei și Bisericii cele pe care fiecare din ele ni le cere, cele de care fiecare din ele are trebuință și cele pe care fiecare, din prinosul inimii, vrem să le dăruim fiecăreia.

Legea de căpătîi a vieții noastre în lume să fie dragostea frățescă ; ea să ne îngemăneze cugetele, să ne unească inimile și să ne înmănuncheze puterile, pentru ca în comuniune deplină viața să ne-o petrecem. La bine și la rău, la ușor și la greu «*toți unul să fie*» (Ioan XVII, 21).

Sîntem frați cu toți semenii noștri fiindcă sîntem oameni și fii ai aceluiași părinte. Privind pe semenul nostru, să căutăm nu numai la înfățișarea lui ca să descoperim pe omul din el și pe fratele nostru, ci să căutăm mai ales la chipul duhovnicesc din el, la chipul lui Dumnezeu care este întipărit în fiecare din noi. De aceea unul pe altul ca pe chip al lui Dumnezeu să-l cinstească, fiecare în fața celui alt să se plece și toți împreună în fața lui Dumnezeu să se închine.

În familie să domnească pacea și înțelegerea desăvîrșită. «*Bărbatul datornică iubire să dea femeii sale ; așijderea și bărbatului femeia*», cum zice Sfîntul Apostol Pavel (I Cor. VII, 3). Pe copii să-i crească părinții cu aleasă purtare de grijă, năzuind să-i facă stîlpi de nădejde ai obștei lor de mai tîrziu, cetățeni devotați ai Patriei, buni fii ai Bisericii.

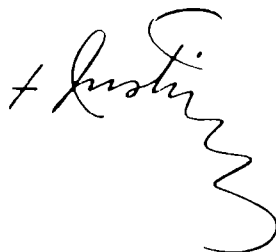
Pentru pacea lumii neîncetat să ne rugăm lui Dumnezeu ; fiecare să-și aducă, pentru realizarea și păzirea ei, contribuția sa statornică. Cu toții să facem cunoscută în lumea întregă hotărîrea poporului nostru de a trăi în pace, prietenie și cooperare cu toate popoarele pămîntului, iar pe înalta cîrmuire a țării să o sprijinim fără încetare, pentru realizarea inițiativelor ei de apărare și întărire a păcii în lume.

Pustiirile pe care le poate aduce un război ne sînt bine cunoscute. Pentru a nu întuneca luminata zi a învierii este bine să nu le mai amintim acum. Dar să nu le uităm. În schimb pomemim cu bucurie roadele binecuvîntate ale păcii. Satele și orașele noastre se fac din zi în zi tot mai frumoase ; fabricile și uzinele noastre sînt acum producătoare de bunuri de tot felul, iar frumoasele noastre cîmpii, pe măsură ce sînt mai bine îngrijite și mai bine lucrate, își sporesc roadele lor bogate. Muncitorii pămîntului știu că acela care nu doarme la vremea semănatului își poate umple sînul cu fructe la vremea culesului — cum zice Sfîntul Vasile cel Mare.

Nu ne îndoim că hărnicia, una din marile virtuții ale poporului nostru, își va verifica renumele, ca și în alte ramuri de activitate, pe întinsele și mănoasele ogoare ale patriei noastre.

Trimițîndu-vă acest cuvînt de învățătură și povățuire, la prăznuirea de acum a slăvitei învieri a Domnului, vă îmbrățișez cu părintească dragoste, întîmpinîndu-vă cu vestirea «*Hristos a înviat !*».

Al tuturor de bine voitor și pururea către Domnul fierbinte rugător,

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMANE

† A N T I M

din mila lui Dumnezeu

Arhiepiscop al Eparhiei Tomisului și Dunării de Jos

INTREGULUI CLER ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI
DIN ACEASTĂ EPARHIE : HAR, MILĂ ȘI PACE DE LA DUMNEZEU-
TATĂL ȘI DE LA DOMNUL NOSTRU IISUS HRISTOS, IAR DE LA
SMERENIA NOASTRĂ ARHIEREȘTI BINECUVÎNTĂRI.

«Hristos a înviat din morți,
Cu moartea pre moarte călcînd,
Și celor din morminte,
Viață dăruindu-le»

(Troparul Sfințelor Paști).

Iubiții mei fii sufletești,

Astăzi, această cîntare de biruință, pe care au cunoscut-o și au trăit-o din plin și părinții și strămoșii noștri, răsună cu putere înnoită în auzul și în inimile noastre, în biserici și în casele tuturor credincioșilor, și ne umple sufletul de bucurie sfîntă. Învierea Domnului este cea mai luminată zi de sărbătoare a creștinilor de pretutindeni. Prin jertfa de pe Cruce și prin slăvita Sa Înviere, a fost rupt zapisul cel de demult al păcatului, omul a fost slobozit din lanțurile întunericului și i s-au deschis porțile vieții veșnice. În fața învierii frica de moarte a ucenicilor Domnului s-a risipit și temerea lor s-a schimbat în nemărginită bucurie și încredere. «*Bucurați-vă și nu vă temeți*» — le-a spus Domnul după înviere (Matei 28, 9—10). Atunci ochii lor s-au luminat și li s-a deschis mintea ca să înțeleagă Scripturile, care au zis că : «*așa trebuia să pătimizească Hristos și a treia zi să învieze din morți*» (Luca 24, 45—46).

Încredințați și noi, alături de martorii Învierii, că Hristos este calea, adevărul și viața de urmat, că El rămîne pururea cu noi pînă la sfîrșitul veacurilor și că puterea Lui este pavază și

izvor de biruință tuturor celor ce cred întru El, putem rosti cuvintele Sfântului Apostol Pavel: *«Cît de nemăsurată este slava puterii Lui față de noi, cei ce am crezut, cînd Dumnezeu L-a înviat pe El din morți, punîndu-L în ceruri de-a dreapta Sa și toate le-a supus sub picioarele Lui și L-a dat mai presus de toate Cap al Bisericii»* (Efeseni 1, 19—22).

Înflăcărați de bucuria învierii și întăriți de Duhul Sfînt, ucenicii Domnului au purces cu îndrăzneală la propovăduirea Evangheliei, vestind în numele lui Iisus *«pocăința și iertarea păcatelor la toate neamurile, începînd de la Ierusalim»* (Luca 24, 47).

Cuvîntul lor înaripat era o mărturisire a ceea ce ei înșiși au văzut și au simțit. De aceea, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan spune: *«Ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mîinile noastre au pipăit despre Cuvîntul vieții, vă vestim și vouă, ca și voi să aveți împărtășire cu noi. Iar împărtășirea noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos»* (I Ioan 1, 1, 3).

Veste cea nouă s-a răspîndit cu repeziciune în lume, întorcînd sufletele la pocăință și iertare, la dragoste și unire. Aceleași calde simțăminte trezesc și astăzi în noi marea sărbătoare pascală, la care cu însuflețire cîntăm: *«Ziua Învierii! Să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi și să iertăm toate pentru Înviere»* (Din cîntările Paștilor).

Iubiți credincioși,

Prea slăvitul praznic duhovnicesc de astăzi, deși încă nu s-a ajuns să fie sărbătorit la aceeași dată de întreaga creștinătate, este însă cinstit deopotrivă de toți creștinii, care cred și mărturisesc cele despre înviere, cuprinse în Sfintele Scripturi și în Simbolul de credință al Bisericii vechi nedespărțite, în Crezul pe care-l rostim la Sfînta Liturghie și în alte prilejuri.

De aceea, ziua de astăzi este pentru noi un prilej de afirmare a statorniciei noastre în dreapta credință, pe care am moștenit-o de la Sfinții Părinți ai Bisericii noastre, precum și de la toți martirii și mărturisitorii care au trudit în ogorul Domnului și s-au jertfit pentru luminarea oamenilor prin cuvîntul Evanghe-

liei. Pentru lămurirea și păstrarea dreptei noastre credințe a fost trebuință de îndelungate strădanii de care ne bucurăm astăzi, ca fii ai Bisericii dreptmăritoare.

Un rol deosebit în stabilirea învățaturii creștine și în păstrarea unității Bisericii l-au avut cele șapte sfinte soboare ecumenice, la care au participat activ și episcopi din părțile noastre, de la străvechea episcopie a Tomisului.

Ne reamintim cu recunoștință că, în cursul acestui an, Biserica creștină de pretutindeni cinstește împlinirea a 1600 ani, de la ținerea celui de al doilea sinod ecumenic. Acesta s-a întrunit în anul 381 d.Hr. la Constantinopol, în capitala de atunci a imperiului roman de răsărit, avînd ca delegat din partea eparhiei Tomisului pe episcopul Gherontie I, care s-a remarcat prin rîvna sa în păstrarea Ortodoxiei în ținuturile de la Dunăre și Mare.

Marele sobor a completat hotărîrile luate de Sfinții Părinți la întiiul sinod ecumenic de la Niceea și a stabilit cu tărie învățatura creștină despre Sfintul și de viață făcătorul Duh — a treia Persoană a Sfintei Treimi, despre Biserica noastră cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, despre Taina Botezului — poarta de intrare în viața creștină, despre învierea morților și viața veacului ce va să fie.

De aceea, la această sfințită aniversare și în lumina praznicului Sfintei Învieri, întîmpinăm cu evlavie adîncă mărturisirea de credință întocmită de Sfinții Părinți la sinodul al doilea ecumenic. Ea este o verigă puternică, care unește laolaltă pe toți fiii Bisericii și o călăuză luminoasă pe calea mîntuirii noastre.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sărbătoarea Sfințelor Paști ne cheamă de asemenea la înnoirea noastră morală, la trezirea din moartea păcatului, la întoarcerea spre o viață curată și la săvîrșirea de fapte bune, plăcute lui Dumnezeu și oamenilor. Ca să putem cunoaște pe Hristos în strălucirea cea neapropiată a Învierii, ea ne îndeamnă să curățim simțirile și ca fii ai luminii să umblăm. Însuși Mîntuitorul ne spune: «*Cine umblă întru întuneric nu știe unde merge*» (Ioan 12, 35).

Dar tocmai această sărbătoare a luminii ca și alte sărbători, sînt uneori pătate și întunecate de faptele noastre de necumpătare, de petreceri străine de cele duhovnicești. Paștile, în loc să fie o încununare a nevoițelor de înnoire sufletească, este pentru unii prilej de fapte necuviincioase, de neînfrînare și nescotire a măsurii cuvenite în hrană și băutură. Îndeosebi necumpătarea în băutură este izvor de nenumărate răutăți și suferințe sufletești și trupești. Ea întunecă mintea și simțirile, tulbură sănătatea, naște gîlceavă, sudalme, bătăi și uneori vărsări de sînge, aduce dezbinări vătămătoare în viața de familie și în societate, și alte multe urmări dăunătoare, care înjosesc vrednicia numelui de om și de creștin adevărat. Pentru aceasta însuși Mîntuitorul ne poruncește: *«Luați aminte de voi înșivă, ca să nu se îngreuiuze inimile voastre de mîncare și băutură»* (Luca 21, 34). Iar Sfîntul Apostol Pavel ne îndeamnă: *«Să umblăm cuviincios, ca ziua, nu în ospete și beții, nu în desfrînări și în fapte de rușine, nu în ceartă și pizmă»* (Romani 13, 13).

Dreptmăritori creștini,

Sfintele Paști sînt rînduite a se ține totdeauna la vreme de primăvară, cînd se trezește la viață și se înnoiește întreaga fire cînd, așa cum spune Psalmistul: *«Dealurile se încing cu bucurie, pășunile se îmbracă cu turme de oi și văile se acoperă cu holde de grîu; cînd toate se bucură și cîntă»* (Ps. 64, 14). La această vreme gîndurile harnicului gospodar se indreaptă cu voioșie spre ogoare, pentru a face pămîntul roditor și a se îngriji de hrana lui cea de toate zilele și de pîinea țării. La această vreme de pregătire a roadelor pămîntului, se cade ca noi să ne unim cu toții în cuget și în faptă, pentru bunul spor al ostenelilor noastre.

Împreună cu cei ce făuresc bogățiile și frumusețile țării în fabrici și în alte ramuri de activitate, să căutăm ca prin munca noastră stăruitoare, folosind cu pricepere timpul prielnic și îndrumările înțelepte ale conducătorilor noștri, să dobîndim

roade cât mai bogate în munca noastră de pe ogoare și în jurul caselor noastre. Iar Cel de Sus să vă răsplătească tragerea voastră de inimă și truda voastră cu îmbelșugate daruri pămîntești și sufletești.

Sfînta Inviere, pe care acum o întîmpinăm cu mare bucurie duhovnicească, să vă călăuzească pașii spre o rodnică și folositoare viață creștinească, însoțită de bogate împliniri în slujrea binelui obștesc și a Patriei noastre.

Milostivul Dumnezeu să umple inimile voastre cu pacea Sa cea sfîntă și să vă hărăzească belșug și sănătate în casele voastre.

Binecuvîntarea Domnului, împreună cu luminile Sfintei Învieri, să fie pururea cu voi toți, în vecii vecilor.

Hristos a înviat !

Al vostru către Domnul rugător și de tot binele voitor,

† A N T I M,

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI
ȘI DUNĂRII DE JOS

---

† A N T O N I E

din mila lui Dumnezeu episcop al Buzăului

**PREA CUVIOȘILOR STAREȚI, PREA CUVIOASELOR STAREȚE,
ÎNTREGULUI CIN MONAHAL, PREA CUCERNICILOR PREOȚI ȘI
DIACONI ȘI TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI DIN DE
DUMNEZEU-PĂZITA EPARHIE A BUZĂULUI.**

**HAR, AJUTOR ȘI PACE DE LA DUMNEZEU, IAR DE LA NOI
ARHIEREASCĂ BINECUVÎNTARE**

HRISTOS A ÎNVIAT !

Iubiți credincioși,

Cu ajutorul lui Dumnezeu am ajuns să sărbătorim din nou, și în anul acesta, în liniște și pace, Ziua Învierii, potrivit rînduieilor din vechime statornicite, în prag de duminică dimineața, în chiar momentul în care, la vremea lui, s-a petrecut extraordinarul eveniment. Știm din cele scrise de cei patru evangheliști, din cartea Faptelor Apostolilor și din Epistole, toate amănuntele în legătură cu minunea Învierii și credem că ea s-a petrecut întocmai așa. Iisus a murit pe cruce, a fost îngropat și după trei zile a înviat. Potrivit obiceiului, valabil atunci ca și astăzi, în toată lumea, moartea i-a fost constatată oficial, de către soldații însărcinați cu executarea, după care Pilat i-a dat lui Iosif din Arimateea corpul neînsuflețit al condamnatului, ca să-l îngroape «*într-un mormînt nou al său, pe care îl săpase în stîncă*» (Matei XXVII, 60). La cererea autorităților Templului a stabilit și o strajă militară, însărcinînd-o să asigure pecetluirea mormîntului și, pentru o vreme, paza lui, ca nu cumva să se întîmple vreo neorînduială.

Nu s-a petrecut nici o neorînduială, în afară doar de aceea că, urmînd o rînduială de Sus, Hristos a înviat. A ieșit de sub înfășurarea giulgiurilor, în chip minunat, ele rămînînd pe loc,

așa cum erau, înfășurate. Piatra mormântului s-a dat la o parte, soldații s-au spăimântat, muți de uimire, iar Iisus stînd mai de o parte, aștepta să-i vină prietenii la mormînt, ca să le vestească învierea, să vadă mormîntul gol, și să-și desăvîrșească astfel misiunea pe pămînt, încredințîndu-le apostolilor continuarea ei. Au venit mai întii mironosițele, apoi au venit și unii dintre apostoli, Petru și Ioan și alții. Au stat de vorbă, și-au dat întîlnire cu toți în Galileia, în patria Sa, unde mai apoi s-au întîlnit și au pus la cale cele de trebuință pentru viitor, după care i-a adunat și, în prezența lor, fără să mai treacă prin moarte, s-a înălțat în slava în care se afla dinainte și se află mereu, împreună cu Tatăl și cu Duhul Sfînt, Treime sfîntă și nedespărțită.

Dreptcredincioși creștini,

Patimile, moartea și învierea, au fost înscrise în destinul pămîntesc al lui Iisus, din momentul în care Tatăl a hotărît trimiterea Lui pe pămînt, în trup omenesc la fel cu al nostru, ca să ia asupra Lui păcatele noastre (Isaia LIII) și să ne repună în demnitatea cea dintîi, de fii iubiți ai lui Dumnezeu. Acestea toate le-au fost descoperite profeților Vechiului Testament și ei au scris despre ele. Iisus însuși le-a cunoscut dinainte, spunînd mereu ucenicilor Săi, că toate trebuiau să se împlinească așa cum fuseseră rînduite (Luca XXIV, 25—27).

În cele ce urmează aș vrea să stărui îndeosebi asupra profețiilor despre destinul pămîntesc al lui Iisus: cum au știut profeții ce i se va întîmpla, și cum El însuși a știut acest lucru, și cum cu adevărat așa s-au și împlinit. Ca văzînd noi aceasta, să ne întărim și noi în credință, să ne sporim temeiurile minții și ale inimii, ca să credem că Iisus a fost «Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Lumină din Lumină», așa cum mărturisim în Simbolul Credinței și, în lumina Lui, să alegem calea spre tot ceea ce este bun și adevărat, de folos nouă și aproape-lui nostru.

Așa cum au proorocit cu privire la nașterea lui Iisus: locul în care se va naște, neamul din care va fi, împrejurările nașterii, fuga în Egipt, uciderea pruncilor ș.a., tot așa, profeții Vechiului Testament au știut și au spus dinainte și faptul că, ajuns la maturitate, El urma să pătimească, să fie omorît și să învieze.

Isaia, cu opt sute de ani înainte, a descris chipul lui Iisus din timpul patimilor ca și cum îl vedea atunci, ca un contemporan, ca un martor ocular care scrie după ce toate s-au întâmplat. Iată ce viziune exactă găsim în capitolul LIII din cartea sa: *«Disprețuit era și cel din urmă dintre oameni; om al durerilor și cunoscător al suferinței, unul înaintea căruia să-ți acoperi жаța; disprețuit și nebăgat în seamă... Dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre. El a fost pedepsit pentru mîntuirea noastră și prin rănile Lui noi toți ne-am vindecat»* (Isaia LIII, 3—5).

David, împăratul și proorocul, autorul psalmilor, cu o mie de ani înainte i-a anunțat învierea, punînd în gura Lui cuvintele: *«Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea»* (Ps. XV, 10). După înviere, și Petru și Pavel, cei doi mari apostoli, își vor aduce aminte de acest text și îl vor cita în cuvîntările lor către credincioși zicînd: *«Mai înainte văzînd (David), a vorbit despre învierea lui Hristos»* cînd a spus cele de mai sus (Fapte II, 31; XIII, 34—35). Tot David mai spusese despre Mesia că Dumnezeu îi va scăpa sufletul din locuința morților, pentru că îl va lua sub ocrotirea Sa (Ps. XLVIII, 16).

Proorocul Avacum, tot cu sute de ani înainte de Hristos, avertizase și el viitorimea, că se va petrece în vremea lor *«un lucru pe care voi nu l-ați crede dacă l-ar povesti cineva!»* (Avacum I, 5). Sfîntul Pavel tîlcuiește cuvintele lui Avacum, în sensul că ele prevesteau învierea Domnului (Fapte XIII, 41), și apostolul recunoaște că, într-adevăr, un astfel de eveniment este incredibil la auzire. Tot el va spune însă că, dacă e incredibil la auzire, pentru că e prea extraordinar, nemaipomenit, înspăimîntător, cum zice Avacum, el devine credibil într-o singură împrejurare: atunci cînd se produce ca atare, și mai ales cînd se produce de față cu martori, sau se constată după aceea prin prezența celui înviat. În astfel de condiții e evident pentru oricine că încetează și îndoiala și necredința.

Așa s-a și întîmplat cu Iisus: Evenimentul învierii a ajuns pînă la noi prin martorii care L-au văzut înviat, care L-au văzut, cum se zice, cu ochii lor, și ne-au lăsat mărturii scrise despre aceasta, sub semnătură, în documente incontestabile, în scrierile Noului Testament. Și nu un singur martor — unul singur se poate înșela — ci mai mulți, toți depunînd aceeași mărtu-

rie, fermă, neîndoielnică, emoționantă, convingătoare. Apostolul Petru, în prezența celorlalți unsprezece, comunică unei mari mulțimi adunate în Ierusalim în Ziua Cincizecimii: «*Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toți îi sîntem martori*» (Fapte II, 32). Iată deci o declarație formală, în cuvinte directe, limpezi, din partea unor martori direcți, oculari.

Iubiți fii duhovnicești,

Iisus însuși, așa cum spuneam mai înainte, a profețit despre Sine. Și-a anunțat patimile, moartea și învierea cînd încă mai era în viață, și nu o singură dată.

A ținut anume să se știe că vine să se înscrie într-un plan al lui Dumnezeu cu lumea și că, în cadrul acestui plan, El are de străbătut niște etape dinainte stabilite, la care va fi supus de oameni, și pe care El le cunoștea. Descoperind apostolilor aceste etape, înainte de a se petrece ele, a vrut să le dea încredințarea că totul se face cu voia lui Dumnezeu, și că toate sînt cu rost, că El, cel care profețește despre Sine, este cu adevărat trimis de la Dumnezeu, că tot ce spune și face, și tot ce se întîmplă cu El, e rînduit de Sus, așa că atunci cînd toate se vor împlini, să aibă și mai mult convingerea că sînt și ei incluși în planul lui Dumnezeu, să capete tărie în credință, hotărîre în asumarea misiunii ce urma să li se încredințeze și curaj în împlinirea ei.

Evangelheliștii ne istorisesc cum, după ce Petru a recunoscut în Iisus pe Mesia, în fața tuturor celorlalți, Iisus «*a început a spune ucenicilor Lui că El trebuie să meargă la Ierusalim și să pătîmească multe de la bătrîni și de la arhierei, și de la cărturari, și să fie ucis, și a treia zi să învieze*» (Matei XVI, 21 ; cf. Marcu VIII, 31—32 ; Luca IX, 22). Și altă dată, pe cînd se aflau în Galileia, Iisus le-a spus : «*Fiul Omului va să fie dat în mîinile oamenilor, și-L vor omorî, și a treia zi va învia*» (Matei XVII, 22—23 ; cf. Marcu IX, 31—32). Și, în sfîrșit, mergînd spre Ierusalim, deci, chiar în preajma evenimentelor tragice ce urmau să se petreacă, i-a luat deoparte și le-a destăinuit în amănunt : «*Iată ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi dat în mîna arhiereilor și a cărturarilor, și-L vor osîndi la moarte ; și-L vor da în mîna păgînilor ca să-L batjocorească și să-L răstignească, dar a treia zi va învia*» (Matei XX, 18—19 ; cf. Marcu X, 32—34 ; Luca XVIII, 32—33).

Cum au primit ucenicii această prevestire ? Pe două dintre ele le-au primit fără comentarii. Cu tăcere. Ca și cum nu le-ar fi crezut. La una din ele, Petru n-a reținut din ceea ce spusese Iisus, decît faptul că va fi omorît. În loc să-L creadă și să se bucure că va învia a treia zi, L-a luat deoparte și L-a muștrat, pentru că accepta să I se întîmple așa ceva : «*Milostiv fii Ție, Doamne ! Să nu-Ți fie Ție aceasta !*» (Matei XVI, 22). Nu spune nimic despre înviere. Ca și cum nici nu auzise de ea. Credea în posibilitatea patimilor și a morții, dar nu și în posibilitatea învierii. Și în fapt nici unul dintre ucenici n-a luat în serios promisiunea lui Iisus că va învia. Aceasta depășea puterea lor de înțelegere și de credință. Vor fi luat cuvîntul doar ca pe o mîngîiere de circumstanță, pe care le-o lăsa Învățătorul lor Cel cu inimă bună.

Și totuși, tot ce le-a spus Iisus dinainte, s-a întîmplat întocmai.

Și vînzarea, și prinderea, și procesul religios, și trimiterea în fața romanilor ca instanță civilă, și condamnarea, și batjocura, și bătaia, și scuipăturile, și răstignirea și moartea.

Și învierea ! Hristos a înviat !

Și atunci s-a întîmplat și cu ucenicii o minune. După ce trei zile au trecut prin cumplitele dureri ale deznădejdiei, ale despărțirii pentru totdeauna de cel prea iubit, ale prăbușirii unui mare vis, simțindu-se părăsiți într-o lume care pentru ei își pierduse sensul, completamente neîncrezători în înviere, gata să se risipească toți care încotro — cînd s-a produs faptul învierii, cînd s-au întîlnit din nou cu Iisus, viu, s-a produs, abia atunci, și învierea memoriei lor : *și-au adus aminte !* Mironosițele venite dis de dimineață la mormînt, la vederea mormîntului gol și a celor doi îngeri care le-a spus că Iisus a înviat, «*și-au amintit de cuvintele lui Iisus*» (Luca XXIV, 8). Și tot numai atunci, și apostolii «*și-au adus aminte că le spusese aceasta și au crezut Scripturii și cuvîntului pe care îl spusese Iisus*» (Ioan II, 22).

Evangelhiștii mărturisesc sincer că n-au crezut nici profețiile Vechiului Testament, nici spusele lui Iisus cu privire la înviere. Aceasta e tocmai dovada că ei povestesc lucrurile exact așa cum s-au întîmplat. Nu le înfrumusețează, nu trec sub tăcere ceea ce le e defavorabil. Nu se apără. Recunosc că n-am crezut, că pur și simplu «uitaseră» ce le spusese Iisus, pentru că nu dăduseră deloc importanță celor spuse de El despre în-

viere. Aceasta pentru că spusele despre așa ceva sînt de necrezut, cum spune profetul Avacum. Și atunci ce i-a făcut acum să creadă, și «să-și aducă aminte» ce le spusese? — *Faptele* i-au făcut să creadă. Numai faptele. Faptul învierii. Au crezut în înviere forțați de faptul că L-au văzut înviat pe Cel pe care-L văzuseră cu trei zile înainte mort și îngropat. Au vorbit cu El, au mîncat cu El, I-au pipăit rănile nevindecate încă, făcute de cuie în miini și picioare și de sulită în coastă, cînd se afla răstignit pe cruce. Le-au pipăit ca să se asigure că nu e vreo fantomă, sau altcineva care se dă drept Iisus.

În astfel de situații, numai fapta și verificarea concretă convinge. Dar cînd convinge astfel, convinge pentru totdeauna. Faptul învierii, verificat minuțios, i-a făcut pe apostoli și pe cei peste cinci sute cărora li s-a arătat Iisus după înviere (I Cor. XV, 6), și pe toți cei care l-au mai văzut, *martori ai învierii*. Iisus însuși i-a investit cu această calitate pentru vecii vecilor, pentru istorie, zicîndu-le: «*Voi sînteți martorii acestora*» (Luca XXIV, 48), iar Sfîntul Petru confirmă în numele tuturor: «*Noi toți sîntem martori*» (Fapte II, 32).

Apostolii și-au depus mărturia pentru istorie și verbal și în scris: «*Noi nu putem să nu vorbim despre cele ce am văzut*» spune tot Sfîntul Petru (Fapte IV, 20), iar Sfîntul Ioan, după ce își scrie mărturia sa de martor ocular, precizează că a făcut-o pentru noi cei din viitor: «*Acestea s-au scris ca să credeți că Iisus este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, și crezînd, viață să aveți în numele lui*» (Ioan XX, 31).

Dreptmăritori creștini,

Mîntuitorul i-a muștrat pe ucenici pentru că n-au crezut în cele proorocite despre învierea Sa (Marcu XVI, 14); i-a muștrat și pe Luca și Cleopa cu care a mers după înviere spre Emaus (Luca XXIV, 25); l-a muștrat și pe Toma (Ioan XX, 29) și pe Pavel (Fapte IX, 45). El vrea ca noi să credem în înviere, pentru că Învierea Lui, și numai ea, este chezașia credinței în propria noastră înviere și nemurire. Dacă a înviat Hristos, spune Sfîntul Pavel într-un enunț de rigoare logică absolută: «*toți vom învia*» (I Cor. XV, 22). Pe Sfîntul Pavel credința în înviere l-a făcut din persecutor apostol, și i-a dat forța de a converti la creștinism toată Asia Mică și sudul Europei, pînă în Spania. Apostolii toți, care pînă atunci erau fricoși, timizi, neîncreză-

tori, fără cultură înaltă, neumblați prin lume, așa cum singuri se descriu, prin credința în învierea lui Hristos au devenit curajoși, îndrăzneți, puternici, hotărâți, eroi și martiri. Au plecat care încotro, împărțindu-și lumea ca teren de misiune, și au anunțat învierea Domnului pe tot pământul cunoscut pe atunci.

Vestea învierii a ajuns pînă la noi și va fi propovăduită în vecii vecilor. Pentru că e veste de bucurie, cheie de destin, ușă spre eternitate, răspuns la marile întrebări despre lume și despre noi înșine, răspuns bun la marea noastră sete de viață, de existență veșnică. De aceea *Ziua Învierii e Ziua Bucuriei*. De aceea Biserica ne cheamă ca în ziua aceasta, «unul pre altul să ne îmbrățișăm». Să uităm tot ceea ce ne desparte și să redevenim frați, căci sîntem fiii aceluiași Tată ceresc. Să iertăm tot ce ne-am greșit unii altora și să refacem comuniunea dintre noi.

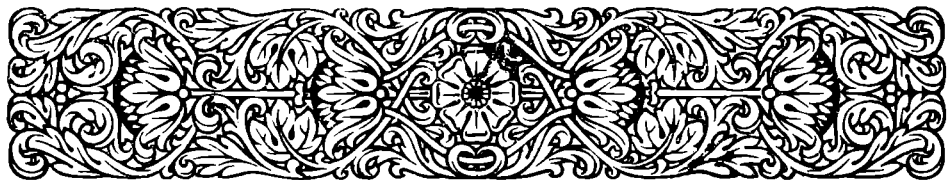
Să facem să domnească, între noi, în Țara noastră și în toată lumea, pacea, liniștea, înțelegerea, iubirea, slujirea reciprocă, generozitatea.

Să ne angajăm cu tot curajul și entuziasmul în tot lucrul cel bun și de folos, în lucrarea ogoarelor mai ales — căci aceasta face omul gospodar primăvara — încredințînd sămînța miracolului morții și a învierii, tainei pământului care primește puțin și dă înapoi mult, cînd e lucrat cu dăruire și hărnicie.

Sărbătoarea Învierii Domnului să ne încălzească inimile, să ne lumineze mințile, să ne binecuvînteze viața cu darurile ei cele bogate, reînnoindu-ne credința în Cel care «pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire a pățimit și s-a îngropat și a înviat a treia zi, după Scripturi». Să-i vestim cu încredințare neîndoieinică scularea Sa din morți, anunțîndu-ne unul altuia cu bucurie, după tradiția ajunsă pînă la noi din chiar dimineața învierii, cînd mironosițele și apostolii, plecînd de la mormîntul gol, spuneau cu bucurie tuturor celor pe care-i întîlneau, că: «Hristos a înviat!».

Al vostru al tuturor, către Domnul cel înviat pururea rugător pentru voi,

† ANTONIE,
EPISCOPUL BUZĂULUI

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

LA DUMINICA A II-A DIN POSTUL MARE

«Scoală-te, ridică-ți patul și mergi la casa ta» (Marcu II, 11).

Sfântul și marele post, care precede minunata sărbătoare a Învierii Domnului, este o perioadă de deosebită pregătire duhovnicească. În acest timp Biserica noastră dreptslăvitoare, în cadrul sfintelor slujbe, a presărat nestematele învățăturilor divine, care strălucesc în însuflețitoare scilpiri de lumină spirituală călăuzitoare spre limanul mântuirii. O astfel de învățătură pilduitoare pentru atitudinea noastră față de semenii ne-o pune în față Sfântul evanghelist Marcu, unul dintre cei 70 de ucenici care au fost martorii faptelor săvârșite de Mântuitorul în timpul cât a trăit pe pământ.

Să ne ducem cu gândul cu aproape două milenii în urmă și să ne amintim faptele care se petreceau într-una din zilele când pașii Mântuitorului băteau drumurile Galileei. Era o zi ca celelalte; Domnul nostru Iisus Hristos, însoțit de mulțime, poposea într-o casă din orașul Capernaum. Aici, cei ce doreau să-L cunoască, împresurau pe Fiul teslarului din Nazaret cu dorința sinceră de a se adăpa din adevărurile pe care Acesta le aducea de dincolo de hotarele lumii văzute. Atîta mulțime se adunase acolo, încît nu mai era cu putință ca cineva să se apropie de locul unde cuvînta Iisus.

În Capernaum, nu numai cei ce avuseseră fericirea să fie în casă, alături de Iisus, ci și alții care stăteau afară ascultau nemișcați dumnezeiasca învățătură a Domnului nostru Iisus Hristos uitînd de grijile lumestii. Cuvintele Sale trezeau ecouri profunde în sufletele lor. Ele reaperindeau în inimi dorul după paradisul pierdut de strămoșii noștri Adam și Eva. Mirajul cuvintelor lui Iisus fascina pe ascultători; adevărurile rostite de El sunau armonios pe coardele sufletelor lor. De aceea, nemișcați, ascultau tainele cerești descoperite de cuvîntul Său.

În timpul predicii, Mântuitorul și cei de față sînt martorii unui fapt care a constituit obiectul pericopei din Sfînta Evanghelie ce s-a

citit astăzi. Un om, ale cărui puteri fizice erau cuprinse de lanțurile celui viclean, este adus nemișcat, culcat în pat, purtat de prieteni, la Mintuitorul (Marcu II, 3).

Pentru că nici unul dintre cei de față n-ar fi cedat locul, prietenii celui neputincios, animați de un cald și sincer sentiment de prietenie, hotărâsc să se urce pe acoperișul casei ca să coboare pe cel bolnav la Iisus (Marcu II, 4). Bolnavul avea un trecut de grele și lungi suferințe. Deși trăia și vedea răsăritul soarelui și coloritul florilor, era lipsit de bucuria și mulțumirea pe care o dau munca și mișcarea, în general. În cugetul său zdrobit, se depănau fără noimă fapte dintr-un trecut trăit în fără-delegi. Numai speranța îi întreținea răsuflarea sacadată. Sfintele Evanghelii ne amintesc de slăbănogul de la lacul Vitezda (Ioan V, 1—15), de sluga sutașului din Capernaum (Matei VIII, 13) și de cel cu mâna uscată (Matei XII, 9—14).

Suferințele, după învățătura Sfintei noastre Biserici, au în general mai multe cauze și scopuri: să încerce credința și să întărească sufletele pe cel suferind, să pedepsească fărădelegile săvârșite sau prin ele să fie slăvit Dumnezeu.

După mărturiile Revelației divine știm că omul a fost creat bun că a fost făcut de mâna lui Dumnezeu pentru a se bucura de comuniunea cu Creatorul său. Păcatul neascultării — învață Sfânta noastră Biserică — a dus la pierderea comuniunii credincioșilor cu Dumnezeu. Dar bunătațea și dragostea lui Dumnezeu n-a lăsat ca omul să fie zdrobit cu totul de puterea celui rău, și revărsându-și mila (Matei XV, 32; Ps. 102, 4 și vers. 17), a trimis pe însuși Fiul Său în lume spre a reda acestuia puterea de a birui răul. Aceasta o putea face numai Domnul Hristos pentru că prin firea omenească, luată din Fecioara Maria și cu firea dumnezeiască cea din veșnicie, a fost om adevărat și Dumnezeu adevărat. Hristos a venit în lume ca să redea credinciosului puțința de a redobîndi, prin har, chipul lui Dumnezeu și de a tinde spre asemănarea cu Creatorul. Trufia care l-a făcut să se îndepărteze de Dumnezeu, se încerca a fi ștearsă și înlocuită cu viața de smerenie și de har, viață de armonie nestingherită cu Creatorul. Istorisirile prietenilor despre Cel ce alina suferințele și vindeca durerile. l-au făcut pe omul suferind, despre care istorisește Sfânta Evanghelie, ce s-a citit astăzi, să dorească să vină la Iisus pentru a căpăta vindecare. Dorința de a fi asemenea celor mulți a însetat inima sa, care cerea să fie adăpată la izvorul dător de viață, care este Hristos. Cu ochii plini de nădejde, el, osînditul la neputință, se vede în fața Atotputernicului Dumnezeu, Făcătorul de bine al tuturor.

Vilvătaia dorinței îi descrețește fruntea și la auzul cuvintelor Mintuitorului prin care El îi vindecă sufletul și trupul, mădularele sale căpătă vlagă; un fior divin îl cutremură pătrunzîndu-l pînă în cele mai tainice ascunzișuri ale ființei sale și redevine asemenea celor sănătoși. În cugetele celor de față ca și pe buzele noastre incolțesc cuvintele de admirație: Mare este mila Ta Doamne, mare este dragostea și puterea Ta!

Bucuria a cuprins de îndată și inimile celor patru prieteni, care au oferit ajutor semenului lor, căci prin fapta lor își arătau, pe lângă dragostea față de aproapele, încrederea în dumnezeirea și bunătatea Domnului Hristos.

Sfintele Evanghelii ne mărturisesc că Fiul lui Dumnezeu a venit în lume animat de dragostea dezinteresată față de om, dragoste ce a rodit apoi și în cei ce au crezut în El (Col. III, 14). Dragostea este cheia de aur care descuie vistierile darurilor cerești (I Cor. II, 9). Ea poate fi neînțeleasă de unii oameni, cum de pildă, s-a întâmplat cu fariseii, care — după cum ne mărturisește pericopa din Sfânta Evanghelie ce s-a citit astăzi — orbiți de orgoliu, n-au înțeles sensul cuvintelor Domnului, n-au înțeles că oamenii sînt fiii aceluiași Părinte ceresc și că se pot bucura cu toții de darurile Sale. Ochii lor, deși erau ațintiți asupra faptelor care covârșeau legile firii, nu puteau să vadă puterea divină cu care Iisus vindeca bolile. Cuvîntul «dragoste» pentru ei era o noțiune seacă, lipsită de conținut. Noi însă cei ce credem și-L mărturisim pe Domnul Hristos, trebuie să avem dragostea călăuză sigură, sinceră și lucrătoare în fapte bune (Rom. XIII, 10), ajutor în orice chip, spre limanul mîntuirii, gata oricînd să se transforme în ajutor pentru semenii noștri (Matei VII, 12 ; Ioan XIII, 34—35).

Credincioșii din primele veacuri ale creștinismului au dus o viață deosebită, ajutîndu-se unii pe alții ca frații.

Dacă Mîntuitorul, care s-a pogorît de la cele înalte, n-a venit să I se slujească, ci ca El însuși să slujească, cu atît mai mult noi, ucenicii Lui, avem datoria ca față de frații noștri să ne arătăm dragostea și îngăduința, blîndețea și îndelunga-răbdare, ajutîndu-i în neputință și împlinind lipsurile lor (I Cor. XIII, 4—8).

Oamenii n-au fost creați să petreacă viața pămîntească în singurătate, ci în societatea semenilor. Insuși Dumnezeu a creat în paradis lui Adam ajutor pe Eva, în înalta Sa înțelepciune știind că «nu este bine să fie omul singur...» (Fac. II, 18). De altfel, istoria omenirii ne învață că tot ce a rămas posterității, întregul tezaur al valorilor spiritului omenesc : adevărul, binele și frumosul, se datorește armoniei și strînsei legături dintre oamenii dintr-o generație și chiar din mai multe.

Animați de prietenie sinceră au fost și cei patru oameni (Matei II, 3) despre care Sfînta Evanghelie amintește că au purtat patul celui neputincios. Mîntuitorul a apreciat dragostea adevărată a acestora și, mișcat de fapta lor, a tămăduit pe cel bolnav. Așa putem face și noi, cei de azi, dacă voim ca prin dragoste să ne putem apropia de Dumnezeu. Și noi putem da o bucată de piine celui infometat, apă pe cel însetat, îmbrăca pe cel gol, primi pe cel străin, cerceta și ajuta pe cel în boală și neputință. Putem de asemenea, să sfătuiem și să mîngîiem pe cei întristați, să iertăm greșelile semenilor și să ne rugăm lui Dumnezeu pentru ei. Toate aceste fapte pornite din inimă sinceră nu vor fi trecute cu vederea la judecata din urmă, la care toți vom fi duși. Atunci nemitarnicul Judecător va răsplăti fiecăruia după faptele săvîrșite pe pămînt. Cînd uneori suferințele, în viața aceasta care este o clipă în oceanul veș-

niciei, se abat asupra noastră, ne sfișie sufletul și ne slăbesc trupul, am da oricît să putem scăpa de ele. Gîndiți-vă cît de mare va fi durerea cînd Domnul Hristos ne va alunga de la Sine pentru totdeauna și ne va blestema să trăim în focul cel veșnic pregătit diavolilor și slujitorilor lui fărădelegile noastre. Iar în acest ceas (Rom. XIII, 12) cînd ne pregă-XXV, 34), să ne străduim a ne schimba viața ferindu-ne de păcate, făcînd fapte vrednice de numele de creștin. Nu trebuie să uităm că trebuie să ne înstrăinăm de lumea cea deșartă a păcatului. Mai bine să plîngem acum pentru fărădelegile făcute, decît atunci cînd nu vom mai putea face nimic. Să ne mărturisim păcatele înaintea preotului-duhovnic cu toată sinceritatea, să spălăm cu lacrimile pocăinței greșelile noastre și să fim convinși că așa cum focul topește spini, spovedania va da focului (Matei XXV, 41). Pentru a dobîndi binecuvîntarea lui Hristos (Matei tim să ne întorcem îndreptați spre casele noastre, să plecăm cugetul inimilor noastre în fața icoanei Celui ce s-a jertfit pentru noi și să-L rugăm ca, așa cum a primit în casă pe slăbănogul din Capernaum și l-a vindecat, să primească și sufletul nostru și să-l vindece de orice suferință. Să ne dea sănătatea morală de care avem nevoie pentru ca în curăție să săvîrșim fapte bune și să merităm cununa fericirii în viața viitoare, căreia îi vom fi părtași în vecii vecilor, Amin.

Pr. IOAN HRISCU

LA BUNAVESTIRE

Bunavestire ocupă un loc deosebit de important în istoria mîntuirii. Douăzeci și cinci martie este praznicul prevestitor lui douăzeci și cinci decembrie. Precum zorile vestesc apropierea răsăritului așa și Bunavestire a adus vestea cea bună că «Fiul lui Dumnezeu fiu Fecioarei se face», că Mîntuitorul, despre care au vorbit proorocii și pe care Îl așteptau de veacuri dreptii Vechiului Testament, se va naște din Sfînta Fecioară Maria. Așa a fost promisiunea făcută protopărinților Adam și Eva de Părintele ceresc, din milostivirea Sa față de neamul omenesc (Facerea III, 15). Așa glăsuiește și proorocul Isaia că «Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu» (VII, 14). Proorocul Ieremia scrie și el că Dumnezeu «Cu iubire veșnică ne-a iubit (XXXI, 3) și ca urmare «va schimba întristarea în veselie» și «va mîngîia pe cei întristați și-i va bucura» (XXXI, 13). Psalmistul David vede pe Sfînta Fecioară ca o împărăteasă, care «Stătut-a de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită și preainfrumusețată» (Ps. 44, 11).

Aceste proorocii și altele asemănătoare încep să se adeverească la Bunavestire, zi în care Dumnezeu a trimis pe arhanghelul Gavriil în orașelul Nazaret, din Palestina, la o Fecioară cu numele de Maria, originară din neamul regelui David, spre a-i vesti că ea va naște, mai presus de legile firii, pe Mîntuitorul lumii.

Sf. Evanghelist Luca descrie cu destule amănunte evenimentul Bu-neivestiri.

Cine citește, cu evlavie și atenție, această relatare, înțelege iubirea de oameni a lui Dumnezeu și rămîne uimit în fața tainei prin care Acesta pregătește mîntuirea neamului omenesc. Totodată se remarcă prețuirea neasemănată de care s-a învrednicit Sf. Fecioară Maria, căreia arhanghelul Gavriil îi spune cuvinte neobișnuite ale unui mesaj divin : «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Bindecuvîntată ești tu între femei...» «Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Și iată vei lua în pîntece și vei naște fiu și vei chema numele lui Iisus. Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema... și împărăția Lui nu va avea sfîrșit» (Luca I, 28—33).

Auzind o asemenea veste, cu anevoie de înțeles, Sf. Fecioară Maria îl întreabă pe înger : «Cum va fi acesta, de vreme ce eu nu știu de bărbat ?» (Luca I, 34). Atunci îngerul îi descoperă taina : «Duhul Sfînt se va pogori peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri ; pentru aceea și Sfîntul Care se va naște din tine Fiul lui Dumnezeu se va chema» (Luca I, 35). Așadar, Sfintei Fecioare Maria i se descoperă taina că ea va naște din Duhul Sfînt, fără împreunare trupească, «căci la Dumnezeu nimic nu este cu neputință» (Luca I, 37) și «Dumnezeu unde voiește se biruiește rînduiala firii» (Stihira a III-a de la «Doamne strigat-am» la vecernia mare a praznicului). Cel ce a creat lumea din nimic, oare nu putea să săvîrșească și această minune ?

Observăm că arhanghelul Gavriil i se adresează Sfintei Fecioare Maria cu cuvîntul «Bucură-te» (Luca I, 28), ceea ce însemnează o cinstire deosebită față de dînsa, față de firea ei omenească neîntinată, constituind totodată și un indiciu că Dumnezeu prețuiește natura omenească eliberată de păcat.

În acest sens se exprimă și o cîntare bisericească din ziua praznicului, zicînd : «astăzi toată făptura se bucură, căci Arhanghelul zice ție : bucură-te binecuvîntată, cinstită și preacurată, ceea ce ești fără prihană. Astăzi se întunecă mozaviria șarpelui. Căci legătura blestemului strămoșului s-a dezlegat...» (sedealna după stihologia a III-a, înainte de polieleu, la utrenie).

Și totuși taina întrupării Mintuitorului, vestită de Arhanghel, e atît de adîncă, încît Fecioara rămîne, pentru cîteva clipe, stăpînită de o teamă, care ni s-a transmis, din Sfînta Tradiție, într-o cîntare bisericească de la utrenia praznicului : «Strămoașa mea, primind sfatul șarpelui, a fost scoasă din dumnezeiasca desfătare. Pentru aceasta și eu mă tem, ...sfiindu-mă de alunecare». Răspunsul Arhanghelului sună liniștitor : «Cauți să știi de la mine, Fecioară, chipul zămislirii tale, dar acesta este nespus. Iară Duhul Sfînt cu putere lucrătoare, umbrindu-te pe tine, îl va săvîrși. Că ai aflat dar înaintea Domnului, pe care niciodată n-a aflat alta, Preacurată» (din canonul praznicului, peasna a III-a).

Curățită de orice patimă, prin puterea Duhului Sfînt și întărită de cuvintele Arhanghelului, Sfînta Fecioară dă ascultare iconomieii dumnezeiești în cuvintele pline de o sfîntă smerenie și încredere : «Iată

roaba Domnului sînt. Fie mie după cuvîntul Tău» (Luca I, 38). Și în această clipă Cel de o ființă cu Tatăl și născut din veci din Tatăl, Domnul nostru Iisus Hristos, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut Om pentru noi și pentru a noastră mîntuire, după cum mărturisește Biserica în Simbolul Crediinței. S-a smerit pe Sine și a coborît din ceruri ca să se nască ca prunc, să crească și să viețuiască pe pămînt fără de păcat, să aducă pe oameni și să le descopere adevăruri dumnezeiești, apoi să se aducă pe Sine Însuși, prin răstignirea și moartea Sa pe cruce, jertfă bineplăcută lui Dumnezeu pentru mîntuirea neamului omenesc.

În această mărturisire, precum și în multe cîntări bisericești se exprimă cu insistență învățătura că Iisus Hristos, Domnul nostru, Cel născut din Sfînta Fecioara Maria, este unul și același care s-a născut din Tatăl, mai înainte de toți vecii, fiind de o ființă cu Tatăl și rămînînd nedespărțit de Tatăl: «Pe Cel de o ființă cu Tatăl și cu dumnezeiescul Duh, pe Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu l-ai zămislit, Curată, cu venirea prea Sfîntului Duh, spre înnoirea neamului omenesc...» (condacul praznicului). Și aceeași învățătură în altă stihire: «Cel ce este din Tatăl din veci, și din maică sub vremi, arătîndu-se lumii Cuvîntul cel mai presus înființat, chipul robului primește și se face trup, nedespărțindu-se de dumnezeire» (ultima stihiră de la Laude).

Datorită întrupării Fiului lui Dumnezeu din Sfînta Fecioara Maria, aceasta devine Născătoarea de Dumnezeu, cum au precizat Părinții sinodului al III-lea ecumenic și cum a învățat totdeauna Biserica. Slava Sfintei Fecioară e cîntată de imnologia bisericească cu precinstirea care i se cuvine: «Spăimîntatu-s-au toate de dumnezeiască slava ta, că tu, Fecioară, neispîtită de nuntă ai avut în pîntece pe Dumnezeu Cel peste toate și ai născut Fiu, pe Cel fără de ani...» (peasna a cincea).

În istoria căderii în păcat și a mîntuirii se găsesc două femei cărorora le revin roluri din cele mai însemnate — roluri unice — uneia în drama căderii, celeilalte, în bucuria mîntuirii.

Prima, cu un rol negativ, este Eva, cea dintîi femeie a neamului omenesc care, neascultînd de porunca lui Dumnezeu a pricinuit căderea în păcat și pierderea raiului. Ea a ascultat de sfatul diavolului: «Șarpele m-a amăgit și am mîncat» (Facerea III, 13). Eva e pricinuitoarea păcatului, prin care a intrat moartea în neamul omenesc. E mama oamenilor a căror «răutate s-a înmulțit pe pămînt și ale căror cugete și dorințe sînt îndreptate la rău în toate zilele (Facerea VI, 5).

Cealaltă femeie este Sfînta Fecioară Maria, Maica Domnului, fiica ascultării, frumusețea sufletească cea mai înaltă, purtătoarea Harului lui Dumnezeu și aducătoarea binecuvîntării Sale pe pămînt.

— Eva a adus osînda păcatului,

— Sfînta Fecioara Maria — izbăvirea de păcat.

— Eva a pricinuit întristarea și frica: «Am auzit glasul Tău în rai și m-am temut» (Facerea III, 10);

— Sfînta Fecioară Maria s-a făcut izvor de bucurie și de iertare: «Nu te teme, Marie», a rostit arhanghelul (Luca I, 30), Sfîntul care se va naște din tine, Acela va mîntui de păcate pe poporul Său» (Matei I, 21).

— Eva, depărtându-se de voia lui Dumnezeu, a adus moartea în lume ;

— Sfânta Fecioară Maria prin ascultare a adus învierea și înălțarea la ceruri.

Prin păcătuirea primei perechi de oameni s-a creat o ruptură între Dumnezeu și om. Sfânta Fecioară Maria, prin nașterea Mântuitorului, «pe Dumnezeu-Cuvîntul cu oamenii L-a unit și firea cea lepădată a neamului nostru cu cele cerești a împreunat-o» (din rugăciunea Nepătată, neîntinată...).

Evlavia creștină preamărește rolul Maicii Domnului în legătura cu taina întrupării Mântuitorului, inspirîndu-se din Sfînta Evanghelie și, în Acatistul Bunevestiri, îi cîntă Preacuratei : «Bucură-te, prin care răsare bucuria, Bucură-te, prin care piere blestemul ; Bucură-te chemarea lui Adam celui căzut ; Bucură-te, izbăvirea lacrimilor Evei ; Bucură-te, prin care s-a deschis raiul».

Prin răspunsul său «Fie mie după cuvîntul tău» (Luca I, 38), Sfînta Fecioară Maria primește, în chip liber, să nască pe Mîntuitorul lumii. Ea exprimă în fața lui Dumnezeu, în cuvinte smerite, dorința în numele omenirii, de a primi un Mîntuitor, manifestînd astfel libertatea omului în acțiunea de colaborare cu Dumnezeu pentru dobîndirea mîntuirii. Prin cuvintele «Mărește sufletul meu, pe Domnul și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu» (Luca I, 46—47), pe care Maica Domnului le spune, într-o clipă de inspirație divină, după Bunavestire, ea exprimă bucuria neamului omenesc de a-și vedea visul împlinit și satisfăcut, dorul după un Mîntuitor ceresc. Mai mult chiar, este o preamărire adresată lui Dumnezeu pentru nemărginita Sa bunătate de a trimite pe Fiul Său în lume să se nască din Fecioară, ca Dumnezeu adevărat și în același timp și Om desăvîrșit, fără de păcat, spre a chema pe oameni la desăvîrșire.

Sfînta Fecioară Maria a primit la Bunavestire mesajul dumnezeiesc în deplină credință și într-o desăvîrșire conștientă a importanței întrupării Mîntuitorului Iisus Hristos pentru întreg neamul omenesc. De aceea, ea a proorocit despre sine, sub inspirația Sfîntului Duh, «că iată de acum mă vor ferici toate neamurile» (Luca I, 48), anticipînd preacinstirea pe care aveau să-i dea credincioșii Bisericii, păstrători fideli ai unor rînduiri sfinte.

Bunavestire păstrează în permanență mărturia iubirii de oameni a lui Dumnezeu, în care se conturează luminos și chipul de o frumuseță duhovnicească neajunsă al Maicii Domnului.

Bunavestire nu ne prezintă numai un eveniment istoric petrecut în Nazaret. În prăznuirea ei plutește o lumină duhovnicească în care vedem pe Hristos Domnul nostru, coborînd la noi și rămînînd mereu cu noi, ca Dumnezeu adevărat și în același timp ca Fiul Omului. În Bunavestire începe și continuă în veci rolul Maicii Domnului de rugătoare, solitoare și ajutătoare pentru credincioșii Bisericii.

De aceea, Bunavestire este sărbătorită cu evlavie, iar numeroase biserici își prăznuiesc în această zi hramul lor. Intensitatea trăirii du-

hovnicești este mărită și prin faptul că Bunavestire cade în Postul Mare, cînd rugăciunile Maicii Domnului ne ajută în efortul pentru creșterea noastră spirituală. Căci rugăciunile ei au o putere mai presus de înțelegerea minții noastre, așa cum și ea e mai mărită, «fără de asemănare decît Serafimii». Preamărirea ei atinge înălțimi tainice, deoarece Insuși Fiul lui Dumnezeu s-a sălășuit în ea și a sfințit-o prin prezența Sa, ridicînd-o la o stare harică plină de putere și lucrare dumnezeiască, cum nu s-a întimplat cu nici o altă făptură omenească. Ea s-a îmbrăcat astfel în slavă cerească, dar această slavă iradiază și asupra credincioșilor Bisericii, după cuvîntul Acatistului: «Bucură-te, cea prin care noi ne-am îmbrăcat cu slavă».

Evlavia creștină a consfințit preamărirea ei în nenumărate și emoționante forme de închinare. Cuvintele arhanghelului Gavriil, rostite către Sfînta Fecioară Maria, ca un omăgiu de preacinstire, nu încetează să se repete în inimile și pe buzele credincioșilor și vor răsuna pînă la sfîrșitul veacurilor: «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine».

Pr. MIHAIL COLOTELO

LA DUMINICA A III-A DIN POST

Este cunoscut tuturor credincioșilor că încă din timpurile cele mai vechi, Biserica Ortodoxă a rînduit ca această Duminică — a treia din postul Sfîntelor Paști — să fie închinată sărbătoririi cinstitei și de viață făcătoarei Cruci a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos care s-a răstignit de bună voie pentru mîntuirea neamului omenesc.

Slujitorii Bisericii noastre au scos astăzi din sfîntul Altar, cu deosebită solemnitate Sfînta Cruce și au așezat-o în mijlocul bisericii, unde ne-am închinat toți cu credință, dragoste și profundă evlavie, amintindu-ne de mîntuitoarele patimi îndurate de Domnul nostru Iisus Hristos.

Sfînta Evanghelie citită astăzi, sfintele rugăciuni, frumusețea melo-dico-ritmică a cîntărilor de laudă, precum și întreaga rînduială a praznicului, ne dovedesc importanța deosebită pe care o are Sfînta Cruce în iconomia vieții noastre bisericești, în vederea mîntuirii sufletelor oamenilor.

Cinstirea Sfintei Cruci însă se mai face și la alte date din cursul anului bisericesc; dar, prăznuirea ce se face astăzi, la mijlocul postului sfîntelor Paști, este rînduită pentru a se întări credința că drumul mîntuirii noastre este drumul luminat de Sfînta Cruce, iar pe acest drum nu se poate merge fără ajutorul Sfintei Cruci. «Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze» (Marcu VIII, 34). Se cuvine, deci, ca în această luminată zi a praznicului cinstirii

deosebite a Sfintei Cruci, să ne străduim în cele ce urmează a arăta marea și covârșitoarea importanță pe care o are Sfânta Cruce pentru credincioșii de pretutindeni.

Atît după Sfînta Scriptură, cit și după Sfînta Tradiție a Bisericii noastre Ortodoxe, cuvîntul Cruce are două înțelesuri bine conturate: unul spiritual, care este de o deosebită importanță pentru viața duhovnicească pe care trebuie s-o ducă orice creștin adevărat și unul material. În înțelesul spiritual, Sfînta Cruce ne amintește mai întîi că împăcarea omului cu Dumnezeu s-a făcut prin jertfa Fiului Său nevinovat pe Crucea de pe Golgota.

Ne amintește apoi Sfînta Cruce că în epoca imperiilor asupritoare sclavagiste era obiect de blestem, ocară și de tortură a sclavilor rebeli și a soldaților mercenari răzvrățiți.

Crucea ne amintește, de asemenea, că prin sîngele vărsat pe lemnul său de către Mîntuitorul Hristos, păcatul moștenit de la strămoșul nostru Adam, a fost șters, dar moartea a fost biruită.

În acest sens, Crucea a devenit din obiect de blestem, ocară și tortură, izvor al darului divin, al binecuvîntării lui Dumnezeu, al dragostei, al biruinței Domnului, «Semnul Fiului Omului» (Matei XXIV, 30), pe care ne-a dăruit-o și nouă, ca să ne fie armă împotriva uneltirilor diavolului.

Biserica noastră a rînduit ca în cîntările sale de la slujba Utreniei să fie inserată următoarea cîntare: «Doamne, armă asupra diavolului, Crucea Ta o ai dat nouă, că se îngrozește și se cutremură, nesuferind a căuta spre puterea ei; că morții i-a sculat și moartea o a surpat» (Glas VIII, Stihira a III-a de la Laude), precum și deosebita cîntare a Vecerniei: «Bucură-te, cruce purtătoare de viață, semnul cel nebiruit al creștinătății, ușa raiului, întărirea credincioșilor, zidul cel dimprejurul Bisericii. Prin ea s-a pierdut păcatul și ne-am înălțat de pe pămînt la cele cerești. Armă nebiruită împotriva dracilor, mărirea mucenicilor, poadoaba cuviosilor cu adevărat, limanul mîntuirii (Vecernia de sîmbătă, seara din săptămîna a III-a din post, Stihira a III-a, de la Doamne strigat-am).

Într-adevăr, prin scumpul Său sînge vărsat pe Cruce, prin suferințele pricinuite de piroanele bătute în mîini și picioare, Mîntuitorul Hristos a sfințit lemnul crucii, iar prin jertfa Sa ne-a dăruit iertarea păcatelor, biruința asupra uneltirilor diavolului și asupra răutății, eliberarea de osînda cea veșnică, sfințirea, posibilitatea îndumnezeirii firii noastre omenești și a vieții veșnice în împărăția lui Dumnezeu. Prin moartea pe Cruce a Domnului Hristos s-a concretizat semnul iubirii Sale nemărginite pentru noi oamenii. A făcut din noi cei păcătoși prietenii Săi, iar prin suferința Sa pe Cruce, ne-a arătat cele mai mari înălțimi ale iubirii Sale: «Nu este dragoste mai mare decît să-și dea cineva viața pentru prietenii săi», a spus Domnul Hristos (Ioan XV, 13). Prin urmare, pentru a vieții fericiți și în comuniune cu Dumnezeu, trebuie să ne păzim de orice păcat, înlăturînd curajos din sufletul nostru toate pornirile rele, faptele rele, ispitele și înlocuind iubirea de sine cu dragostea de Dumnezeu și de aproapele.

Credința în Dumnezeu, dragostea față de Dumnezeu și de aproapele nostru și faptele bune răsar numai din această dragoste.

Iată deci, ce ne cere Iisus Hristos când ne cheamă ca să-I urmăm Lui, să-I purtăm jugul și sarcina Sa. Prin crucea suferinței credinciosul își ispășește păcatele, se desprinde cu inima de plăcerile vinovate, se apropie de Dumnezeu, se face asemănător lui Hristos și merită viața veșnică.

Primind o putere și un dar ceresc, credinciosul se bucură de crucea vieții și strigă împreună cu Pavel Apostolul : «Eu nu mă laud cu altceva, decât cu crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită față de mine și eu față de lume» (Galateni VI, 14).

A urma pe Domnul înseamnă a produce în sufletele noastre o totală și radicală prefacere, o adeziune la El, activă, imediată, fără condiții și fără rezerve. Noi, creștinii, îl urmăm pe Iisus căci este calea, adevărul și viața : «Eu sint calea, adevărul și viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu, fără numai prin Mine» (Ioan XIV, 6 ; II Cor. V, 1—10 ; Evrei XI, 10).

Iisus este învățător și model demn de urmat : «Eu sint viața, voi sînteți mlădițele. Cine rămîne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic» (Ioan XV, 5).

Să lucrăm deci în viața zilnică ca pentru Domnul, căci desăvîrșirea se împlinește aici pe pămînt, unde credincioșii, privind mereu spre Crucea suferinței lui Hristos, se învrednicesc de primirea harurilor celor necreate, care spală întinăciunea păcatelor.

Cu Hristos în inimi, în cugete, în simțiri și în fapte, credincioșii privesc spre Crucea Domnului, în acest lung drum de curățire trupească și exercițiu sufletesc, ca la stindardul jertfei și biruinței.

La umbra ei își înprosperăză puterile spre a putea ajunge cu vrednicie la marele praznic al creștinătății, Sfintele Paști. Aci se învață jertfa, pocăința, mărturisirea și apropierea cu buze curate de Sfînta Împărtășanie, coroana tuturor strădaniilor noastre, unirea în iubire cu Hristos-Domnul.

Noi, credincioșii ortodocși români, cinștim cu evlavie Sfînta Cruce și orice acțiune mai importantă din viața noastră este însoțită de semnul Sfintei Cruci.

Bisericile, casele credincioșilor, troițele de la răspîntiile drumurilor, mormintele din cimitire, poartă semnul sfintei cruci. Se cuvine deci să păstrăm, pentru aceasta, frumosul obicei strămoșesc, de a purta în sufletele noastre și în tot locul crucea lui Hristos, fiindcă ea a fost cinștită de la începutul creștinismului.

De aceea, a ne înșemna cum se cuvine cu semnul Sfintei Cruci, este a face un act de mărturisire a credinței noastre ortodoxe atotcuprinzătoare, un act făcut cu toată demnitatea și dragostea noastră față de Hristos, care s-a răstignit și a murit pentru noi pe Cruce, cu care se mîndresc îngerii, se împodobesc sfinții, se luminează și se mîntuiesc credincioșii, se alungă patimile și se risipesc duhurile întunericului.

Plecînd de la sfînta slujbă spre casele și familiile noastre, să purtăm cu dragoste și cu deosebită grijă și vrednicie «Crucea Domnului», făcînd efortul suprem de a fi mai buni, mai drepti, mai harnici, mai milostivi, mai buni soți, mai sinceri și devotați prieteni între noi, dovedind cu fapte că sîntem urmași ai Domnului și ucenici fideli ai Mîntuitorului Hristos.

Să ne închinăm deci cu smerenie Sfintei Cruci și s-o cinstim în toate zilele vieții noastre. Să purtăm Crucea Domnului nu numai pe chipul nostru, ci mai ales în inimile noastre, pentru ca ea să deștepte neconținut în noi acea caldă iubire și credință față de Cel ce de bună voie s-a răstignit pentru noi.

Să nu uităm deci că împărăția cerurilor nu poate fi cucerită decît cu prețul acesta al crucii, al renunțării, al smereniei, al suferinței, al răbdării și al dragostei.

De aceea nu trebuie să ne robim ispitelor și poftelor trupești, fiindcă ele ne depărtează de Dumnezeu, ne întorc de la fața Lui preasfîntă. Să ne apropiem deci de Hristos cel răstignit, ca împreună cu El să purtăm Crucea pe calea căinței, a supunerii și a lepădării de sine. Iar astăzi, cînd cinstim în mod deosebit Sfînta Cruce, la mijlocul marelui Post, al Sfintelor Paști, să ne închinăm cu adîncă credință Sfintei Cruci, pentru ca puterea ei nemărginită să risipească răutatea, vrajba și ura dintre oameni și popoare pentru ca în lume să domnească pacea, bucuria, înțelegerea, iubirea și frățietatea.

Tot astăzi, cînd credincioșii se apropie cu frică și cu evlavie de Sfînta Cruce și o sărută, să cîntăm cu toții : «Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, și sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim». Amin !

Diacon. prof. MARIN VELEA

LA ÎMPREUNĂ-PRĂZNUIREA ZILEI A DOUA A SFINTELOR PAȘTI ȘI A SFÎNTULUI MARE MUCENIC GHEORGHE

«Cinstită serbare cea de învierea Domnului o laudă Biserica săltînd și mutarea din viață a purtătorului de chinuri Gheorghie acum cîntînd : că aceste două bunătăți împreună merg» (Cîntare din Mineiul pe Aprilie, închinată praznicului de astăzi).

Hristos a înviat !, iubiți credincioși ! Sfînta noastră Biserică Ortodoxă serbează astăzi un îndoit praznic : ziua a doua a Sfintelor Paști și pomenirea Marelui mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință, care de regulă se prăznuiește la dată fixă, în ziua de 23 aprilie.

Sărbătorirea Sfîntului Gheorghe astăzi, în a doua zi de Paști, o cere rînduiala sau tipicul bisericesc ortodox, care spune că atunci cînd sărbătoarea Sfîntului Gheorghe cade în săptămîna Sfintelor Patimi, cum

s-a întîmplat anul acesta, slujba pomenirii acestui sfînt să se officieze a doua zi de Paști. Aceasta, pentru ca pomenirea Sfîntului Gheorghe să fie sărbătorită nu ca slujbă de întristare, așa cum sînt slujbele din săptămîna Patimilor, ci ca slujbă de bucurie.

Două praznice unite într-unul singur. Într-unul din ele e vorba de înviere, în altul de moarte... Înviere și moarte! Două realități, iubiți credincioși, care se opun... Ar putea să pară, deci, nepotrivit și fără înțeles a pune la un loc învierea, adică revenirea la viață, după ce murise și fusese îngropat, șezînd în mormînt trei zile, a Domnului nostru Iisus Hristos și moartea martirică, adică încetarea vieții trupești, după groaznice chinuri, a Sfîntului Gheorghe.

Înviere din morți și moarte martirică! Două adevăruri de necontestat, din care unul, anume învierea din morți, depășește puterea noastră de pricepere. Dar ceea ce la oameni este cu neputință la Dumnezeu e cu putință (cf. Luca XVIII, 27) și ce nu putem pricepe cu ochii minții putem pricepe cu ochii credinței, dacă o avem...

Învierea Domnului Hristos și moartea mucenicească a Sfîntului Gheorghe, sînt, cum zice cîntarea de la începutul rostirii noastre, «două bunătăți ce merg împreună». Asta vrea să spună că, precum moartea pe cruce a lui Hristos a devenit viață prin înviere, așa moartea martirică a Sfîntului Gheorghe, credincios învățaturii și învierii Domnului, n-a fost pentru el decît o înviere, adică o trecere la altă viață, o chemare la viața veșnică din împărăția luminii și fericirii cerești din jurul tronului dumnezeiesc.

Învierea Domnului nostru Iisus Hristos este, frați creștini, faptă dumnezeiască; moartea mucenicească a Sfîntului Gheorghe este faptă omenească, dar de tărie dumnezeiască. Aceasta este legătura, asemănarea și explicarea foarte pe scurt a «celor două bunătăți» din cîntarea la care ne-am referit.

Pentru noi creștinii, oameni care credem în Dumnezeu Iisus Hristos cel înviat, aceste două adevăruri, aceste două realități au o strînsă legătură între ele, sînt perfect posibile și se pot explica una prin alta.

Cunoscînd pentru ce sărbătorim noi astăzi un îndoit praznic și ce legătura este între învierea din morți a Domnului Hristos și moartea martirică a Sfîntului Gheorghe, se cuvine, dreptmăritori creștini, să vedem mai întîi ce-a însemnat și ce înseamnă pentru noi creștinii învierea Domnului Hristos, iar mai apoi să vedem ce ecou și ce efect a avut în viața și activitatea Sfîntului Gheorghe slăvitul fapt al învierii Domnului.

Ca act de credință, înțelegere și explicație rațional-religioasă, ca adevăr și realitate teologică creștină, învierea din morți a Domnului nostru Iisus Hristos a fost consemnată — împreună cu evenimentele care au precedat-o și au urmat-o, — cu lux sau cu economie de amănunte — de toți cei patru Evangheliști. Despre învierea Domnului, ca eveniment de istorie bisericească creștină și ca învățătură fundamentală sau dogmă a credinței și Bisericii creștine, au vorbit, implicit sau explicit, toți sfîn-

ții autori ai cărților sau scrierilor cuprinse în Noul Testament ; despre învierea Domnului Hristos au vorbit profeții Vechiului Testament, iar Sfântul Apostol Pavel face din realitatea și adevărul învierii Domnului realitatea și garanția învierii, la parusia Domnului, a trupurilor oamenilor morți : *«...dacă se propovăduiește că Hristos a înviat — spune marele Apostol —, cum zic unii că nu există înviere a morșilor?»*. Și raționamentul Apostolului merge mai departe : *«Dacă nu există înviere a morșilor, atunci nici Hristos n-a înviat»*. De unde concluzia : *«Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică este și credința voastră»* (I Cor. XV, 12—14).

Despre învierea din morți a Domnului nostru Iisus Hristos, ca fapt petrecut cu adevărat, au mărturisit, — după cum ne informează Evanghelistul Luca (cap. XXIV, 10), și ca el toți ceilalți evangheliști, mai întâi niște femei, femeile mironosițe : *«Maria Magdalena și Ioana și Maria lui Iacob și celelalte împreună cu ele»*, venite dis-de-dimineață, în «ziua întâi a săptămînii», adică Duminica, să ungă cu mireisme, după datină, trupul mort al lui Iisus. Găsind mormîntul gol și cuprinse de nedumerire și teamă : ce s-a întîmplat cu trupul Celui mort, un înger caută să le liniștească, spunînd : *«De ce căutați pe Cel viu cu cei morți ? S-a sculat — adică a înviat — ; nu este aici !»*.

La mormînt au venit apoi doi din ucenicii Săi : Ioan și Simon Petru, care, privind înăuntru și văzînd mormîntul gol și giulgiurile și mahrama date la o parte, în locuri diferite, s-au întors la ceilalți ucenici, mărturisindu-le și lor adevărul că Hristos înviase. Prin aceasta, ei întăresc spusele femeilor mironosițe, care ele, cele dintîi, duseseră ucenicilor vestea învierii lui Hristos, așa cum poruncise însuși Domnul cel înviat Mariei Magdalena, cu care stătuse de vorbă, imediat după înviere, și i se dezvăluiseră că El este cu adevărat, nu grădinarul, strigînd-o pe nume : *«Maria !»* ; iar ea, atunci, plină de bucurie, recunoscînd pe Hristos, exclamase : *«Rabuni ! adică Învățătorule !»* (Ioan XX, 14—16).

Despre adevărul învierii Domnului mărturisesc ostașii, puși să străjuiască mormîntul în care fusese îngropat Hristos, care de grabă vin în cetate și vestesc arhierilor templului cele întîmplate. Despre adevărul și realitatea învierii Domnului dau mărturie panica ce cuprinsese pe slujitorii templului și hotărîrile necinstite luate de aceștia, în urma veștii aduse lor de străjeri : *«...Și adunîndu-se arhierii împreună cu bătrînii și țînînd sfat — relatează Sfântul Evanghelist Matei (XXVIII, 11—15) — au dat bani mulți ostașilor, zicînd : Spuneți că ucenicii lui venînd noaptea, l-au furat, pe cînd noi dormeam ; și de se va auzi aceasta la dregătorul, noi îl vom îndupleca și pe voi fără grijă vă vom face. Iar ei, luînd arginții, au făcut precum au fost învățați»*.

Învierea Sa din morți o probează Mintuitorul Hristos însuși, după săvîrșirea acestui extraordinar fapt, prin mai multe arătări ale Sale — în carne și oase, cum se spune — către Sfinții Săi ucenici și către alți oameni.

După ce se arătase Mariei Magdalena, în zori, lângă mormîntul în care stătuse mort și îngropat trei zile și vorbise cu ea trimițînd-o apoi să vestească învierea Sa ucenicilor, — în aceeași zi, spre seară, în drum spre Emaus, un sat din apropierea Ierusalimului, Iisus se arată lui Cleopa și lui Luca, doi din grupul mai mare de ucenici ai Săi, fără ca aceștia să-L recunoască de la început cine este. Convorbirea care se leagă între cei doi ucenici și străinul care se li se alăturase pe cale, se poartă, — după cum citim în Evanghelia Sfîntului Luca (XXIV, 19—21) — în jurul ultimelor evenimente petrecute cu Iisus Nazarineanul, despre care Cleopa, spune «străinului», ce mergea acum cu ei, că acest Iisus din Nazaret, *«era prooroc puternic în faptă și în cuvînt înaintea lui Dumnezeu»*, că *«L-au osîndit la moarte și L-au răstignit arhieriei și mai marii templului, iar noi nădăjduiam că El este cel ce avea să izbăvească pe Israel; și cu toate acestea, astăzi este a treia zi de cînd s-au întîmplat aceste lucruri»*.

După ce Cleopa povestește «străinului» cele întîmplate cu Nazarineanul, «străinul» muștră cu îngăduință pe amîndoi ucenicii pentru «nepriceperea» și «zăbava» lor în credința că toate acestea trebuiau să se întîmple, căci așa *«au spus proorociei»*. Ajungînd în Emaus, «străinul» a fost poftit de cei doi ucenici să rămînă și să cîneze cu ei. La cină, luînd pîinea și binecuvîntînd-o, Acesta a frînt-o și le-a dat-o să mănînce. Atunci *«s-au deschis ochii lor»* și au recunoscut în «străinul» ce stătea în momentul acela la masă cu ei pe Iisus cel înviat.

Tot în acea seară, Domnul nostru Iisus Hristos, întorcîndu-se din Emaus la Ierusalim, s-a arătat, intrînd prin ușile încuiate, la zece din cei unsprezece ucenici — lipsea dintre ei Toma —, care stătea închiși într-o casă de teama iudeilor, pe care îi salută cu urarea: *«Pace vouă!»*. Acestora le arată mîinile și coasta Sa străpunse de piroane și de sulită. Bucurîndu-se de vederea Domnului Hristos cel înviat, cei zece ucenici primesc de la El Duh Sfînt și puterea de a lega și dezlega păcatele. Avem aici, frați creștini, un temeii scripturistic pentru vechimea așezării sau instituirii tainei Sfintei Spovedanii.

Peste opt zile de la această arătare, Iisus cel înviat se arată din nou ucenicilor Săi, de astă dată de față fiind și Toma. Cu acest prilej, Iisus stă de vorbă îndeosebi cu Toma, absent la prima arătare, și care se îndoise de spusele celorlalți apostoli: *«Am văzut pe Domnul!»*. Iisus îl îndeamnă: *«Adu degetul tău încoace și vezi mîinile Mele și adu mîna ta și pune-o în coasta Mea, și nu fi necredincios, ci credincios!»*. În fața realității — da, Iisus Hristos înviase cu adevărat! — Toma, cuprins de mare părere de rău că se îndoise, exclamă, cerîndu-și parcă iertare: *«Domnul meu și Dumnezeul meu!»*. La care Mîntuitorul îi răspunde: *«Ai crezut pentru că M-ai văzut! Fericiți cei ce n-au văzut dar au crezut!»* (Ioan XX, 27—29).

În Evanghelia de la Matei (XXVIII, 16—20) se vorbește despre o arătare a Mîntuitorului către sfinții Săi Apostoli, *«în Galileea, la muntele unde le poruncise Iisus. Și văzîndu-L I s-au închinat, ei care se îndoiseră»*. Acum și aici Mîntuitorul le dă porunca de a merge și a învăța

toate neamurile «*botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-i să păzească toate câte v-am poruncit vouă*» și asigurându-i că va fi cu ei pînă la sfîrșitul veacurilor. *Ăvem aici, iubiți credincioși, un temei scripturistic pentru vechimea instituirii tainei Sfîntului Botez creștin.*

La Marea Tiberiadei Iisus Hristos cel înviat se arată din nou ucenicilor Săi și are loc pescuirea minunată. Acum, iertîndu-l pentru întreita-i lepădare de Domnul, în timpul patimilor Sale, Mîntuitorul pune din nou în rîndul apostolilor Săi pe Petru cel căzut (Ioan XXI, 1—19).

Sfîntul apostol Pavel, vorbind despre realitatea învierii Domnului Iisus Hristos ca cheazășie a învierii trupurilor omenești la sfîrșitul veacurilor, mai spune că Hristos cel înviat din morți a treia zi, după ce s-a arătat ucenicilor Săi, «*în urmă s-a arătat deodată la peste cinci sute de frați*» (I Cor. XV, 16).

Iată, dreptmăritori creștini, cite dovezi ne pune la îndemîină Sfînta Scriptură pentru slăvita înviere din morți a Domnului nostru Iisus Hristos.

Prin faptul și prin adevărul învierii Domnului Hristos s-au incredințat pe deplin Apostolii că El a fost cu adevărat Fiul lui Dumnezeu, biruitorul morții și Mîntuitorul lumii. Cu credința nestrămutată în adevărul, în dreptatea și în puterea dumnezeiască dovedită a lui Iisus Hristos cel răstignit, mort și înviat, au îndrăznit și au putut apostolii și ucenicii Săi să-L mărturisească și să-L propovăduiască tuturor ca Fiul lui Dumnezeu și Mîntuitorul lumii.

Din jertfa pe cruce și învierea Domnului Hristos au izvorît puterea credinței, statornicia și tăria curajului primilor creștini. Întărîndu-se din învierea Mîntuitorului în credința lor, primii creștini — apostoli, episcopi, preoți, diaconi sau simpli credincioși — au înfruntat, în primele veacuri de existență a Bisericii lui Hristos, singeroase prigoniri, cu chinuri de tot felul, unele mai îngrozitoare decît altele, culminînd cu moartea martirică. Toți acești martiri sau mucenici au știut și au fost convinși că — murînd pentru credința în Iisus Hristos Dumnezeu-Omul, care, la rîndul Său, murise și înviase pentru fiecare din ei în parte, și pentru toți laolaltă, — se vor învrednici întru învierea și judecata obștească viitoare, și că învierea lui Hristos este garanția învierii lor, garanția învierii tuturor oamenilor din toate timpurile și locurile.

Din ceata unor astfel de martiri sau mucenici a făcut parte, iubiți credincioși, și *Sfîntul și marele mucenic Gheorghe, purtătorul de biruință*, pe care, pentru motivele arătate, îl sărbătorim astăzi, împreună cu slăvita înviere din morți a Domnului nostru Iisus Hristos.

Viața Sfîntului Gheorghe este un tezaur de nestrămutată credință în Hristos, vădită prin numeroase acte de milostenie și fapte minunate săvîrșite asupra oamenilor, după cum citim în sinaxarul său sau aflăm din cîntările slujbei sale, din Minei și din Acatist.

Sfîntul mare mucenic Gheorghe se născuse pe la anul 260 în provincia Capadocia din Asia Mică. Tatăl său fusese tribun, adică ofițer superior în armata romană și mare dregător la curtea imperială. Sătul

și dezgustat de decăderea morală în care se complăcea înalta societate păgînă a vremii sale, îmbrățișase învățătura Evangheliei lui Iisus Hristos. Ca creștin, el a avut multe și mari necazuri de îndurat, care au culminat în cele din urmă prin moartea sa martirică. Mama Sfîntului Gheorghe, care era o creștină convinsă, rămînînd văduvă, este nevoită să-și vîndă averile, să-și ia copilul și să se strămute din Capadocia în Palestina. Crescut în văduvie de pioasa sa mamă, copilul Gheorghe primește o aleasă educație în familie, unde credința adevărată și morala fără pată erau cele două pîrghii puternice ale creșterii și educării sale. Ajungînd la vîrsta tinereții, îmbrățișează cariera tatălui său, intrînd în armată unde se face remarcant prin priceperea și destoinicia sa, și urcă repede din treaptă în treaptă, atît ca militar cît și ca dregător împărătesc.

Cîtă vreme în imperiul roman păgîn a fost pace pentru creștini, ofițerul și dregătorul împărătesc Gheorghe n-a avut de suferit nimic pentru credința lui creștină. Cînd însă, prin jurul anului 300, Dioclețian, împăratul roman de atunci, a dezlănțuit prigoană contra Bisericii creștine, situația Sfîntului Gheorghe se schimbă, înrăutățindu-se. Este urmărit pas cu pas pentru sentimentele sale religioase.

Din spirit de dreptate și de solidaritate creștină, luînd odată apărarea unor creștini prizoniți pe nedrept și mărturisindu-și deschis credința sa în Evanghelia lui Hristos, Sfîntul Gheorghe trebui să dea socoteală în fața împăratului. În cuvîntul său de apărare, se zice că ar fi rostit următoarele: «Pînă cînd, o, împărate, și voi, domni și sfetnici, vă porniți cu minia și ura voastră împotriva creștinilor (...) întărind judecări nedrepte, poruncind moartea oamenilor nevinovați care n-au făcut nimănui vreo strîmbătate sau rău? Nu vă amăgiți cu minciunile, pentru că idolii voștri nu sînt dumnezei, ci *Hristos Unul este Dumnezeu*». Cuvintele acestea au uimit pe toți. Guvernatorul provinciei, chemîndu-l la sine pe Sfîntul Gheorghe, l-ar fi întreat: — «Cine te-a îndemnat la o asemenea îndrăzneală? — Adevărul! răspunse Sfîntul. — Și care este acest adevăr?, l-ar fi întreat iarăși guvernatorul, la care Sfîntul Gheorghe ar fi răspuns: — *Adevărul este însuși Iisus Hristos cel înviat, cel prigonit de voi*. La întrebarea guvernatorului dacă într-adevăr și el este creștin, Sfîntul Gheorghe ar fi răspuns cu fermitate: «*Da! Și eu sînt creștin*».

Auzind toate acestea, împăratul Dioclețian chemă la sine pe Sfîntul Gheorghe. La început a încercat prin tot felul de ademeniri, unele mai ispititoare decît altele, să-l abată de la credința lui, dar nu reuși. Se spune că Sfîntul s-a apărat cu atita demnitate, înțelepciune și curaj, încît însăși împărăteasa Alexandra, care auzise toate acestea, s-a convertit, devenind creștină. Cuprins de minie, împăratul porunci ca Sfîntul Gheorghe să fie întemnițat și supus la cele mai aspre chinuri pînă se va lepăda de credința în Hristos cel răstignit și înviat. Ostașul de acum al lui Iisus Hristos suferi cu multă bărbăție toate chinurile, fără să renunțe la credința lui. Mai mult chiar: pentru curajul și abnegația de care a dat dovadă în fața chinurilor la care era supus, unii din prizonieri se hotărîră să treacă la religia lui Hristos. Văzînd că toate chinu-

rile îndreptate împotriva Sfântului Gheorghe sînt zadarnice, împăratul porunci, în cele din urmă, să i se taie capul! Și astfel, sfîrși mucenicește viața sa pămîntească Sfîntul Gheorghe întru credința și mărturisirea Domnului Iisus Hristos. Era — cum am spus — prin jurul anului 300 d. la Hristos.

Sărbătorind astăzi laolaltă biruința Mîntuitorului Hristos prin slăvita Sa înviere, cel mai mare act al dumnezeirii Sale săvîrșit pe pămînt, între oameni și pentru oameni, și biruința Sfîntului Gheorghe prin credința sa neclintită, prin viața sa bogată în fapte de milostenie și minuni și încununată cu cununa mereu strălucitoare a morții mucenicești, să ne îndemnăm la spor și întărire în credința cea adevărată, la evlavie și la dragoste de Hristos mai caldă, mai multă, mai atentă, vădită prin viața noastră curată, prin faptele noastre bune din fiecare zi, și întru cinstirea celor două mari sărbători de azi să cîntăm :

«Veniți toți cei ce serbăm învierea cea luminată și mărită, veniți, iarăși să serbăm și luminată amintirea mucenicului Gheorghe și să-l încununăm pe el cu flori de primăvară, ca pe cel ce este nebiruit, ca să luăm împreună cu rugăciunile lui mîntuire de necazuri și de greșeli. Amin» (Stihira I de la «Laude»).

Prof. ADRIAN N. POPESCU

CE ÎNSEMNEAZĂ A URMA LUI HRISTOS

Deseori Mîntuitorul, vestind Evanghelia, îndemna pe oameni să-I urmeze. «Eu sînt calea, adevărul și viața», le spunea. El venise să arate omenirii calea spre viața veșnică și fericire. «Veniți la Mine cei osteniți și împovărați și veți afla odihnă». Și n-a fost dezmințit. De-a lungul veacurilor, toți cei ce au crezut în El și i-au urmat, au găsit pacea după care însetează sufletul omenesc. Chiar în suferințe sau prigoane, cei ce iubesc pe Mîntuitorul, strigă cu Sf. Pavel : «Cine ne va despărți de dragostea pentru Hristos?, foamea, golătatea, sabia sau moartea?» (Rom. 8, 35).

Într-una din zile, un tinăr bogat îl roagă să-i spună ce să facă ca să moștenească viața veșnică. După ce-i răspunde că trebuie să păzească poruncile, adaugă : «mergi și vinde cîte ai și le împarte săracilor, și apoi vino și urmează Mie». Știindu-i inima alipită de bunurile pămîntești, Mîntuitorul îi arată că numai dezlipiți de acestea, adică nu stăpîniți de ele, poți urma lui Iisus și deci a ajunge desăvîrșirea morală.

Altă dată, vorbind despre suferințele ce-L așteaptă și după ce Petru îl sfătuieste să se ferească de chinurile Sf. Patimi, Mîntuitorul spune ucenicilor și noroadelor : «*Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze*» (Marcu VIII, 34). Aceste cuvinte ar trebui săpate în conștiința noastră, cum se sapă cuvintele în piatră, spre a nu se șterge niciodată și pentru a le avea totdeauna

înaintea ochilor. Aceste cuvinte ne arată condițiile cerute de Mântuitorul, pentru a-l urma : dorința de a urma, lepădarea de sine și purtarea crucii.

A se observa că Iisus nu silește pe nimeni : «cel ce voiește». Aici stă măreția omului, dar și răspunderea lui, în a-și alege singur calea pe care merge. «Strîmtă este calea ce duce la viață și puțini sînt cei ce o găsesc». În adevăr calea pierzării e largă și coboară, aceea care duce la viață e strîmtă, e cale de urcuș, de potrivire a pașilor cu răsuflarea, dar la sfîrșitul ei te așteaptă aerul ozonat al trăirii cu Hristos, al înălțimilor duhovnicești. «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și veți afla odihnă pentru sufletele voastre». Nimeni din putericii pămîntului n-a putut spune aceste cuvinte nici celor mai apropiați. Cuvintele de chemare ale Mântuitorului au rămas nedezmințite peste veacuri, căci nimeni din cei ce L-au chemat în suferință, nu au rămas fără mîngîierea pe care o dă harul divin. «Eu sînt lumina lumii, cel ce vine la Mine nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții». Totdeauna și peste tot se vede cum Mântuitorul face apel la voința omului. Sf. Ioan Hristosom spune că numai cei ce ascultă acest glas de chemare, vor auzi și cealaltă chemare a Mântuitorului, la sfîrșitul veacurilor : «Veniți la Mine *binecuvîntații Părintelui Meu de moșteniți împărăția gătită vouă de la întemeierea lumii...*» (Matei 25, 34).

Prima condiție cerută de Mântuitorul celor ce vor să-i urmeze, este *lepădarea de sine*. Departe de noi gîndul că prin aceasta Mântuitorul ar înțelege să urim sau să disprețuim trupul nostru. Trupul este vasul sufletului, e creația lui Dumnezeu și tot ce a ieșit de la Dumnezeu nu poate fi decît bun. Se știe că întruparea Mântuitorului este dogma de temelie a Bisericii creștine, și în Joia Sfințelor Patimi, Mântuitorul ne dă spre hrană veșnică trupul Său, condiționînd dobîndirea vieții veșnice și trăirea în El, de primirea trupului și sîngelui Său. (vezi Ioan 6). Sfîntul Pavel ne spune că trupul nostru este templu al Sfîntului Duh (I Cor. VI, 9). Lepădarea de sine înseamnă lupta împotriva poftelor cîrnii, de care vorbește Sfîntul Pavel galatenilor : «beția, mîncarea fără sațiu, desfrînarea, dușmănia, invidia» etc. (V, 16—20). «*Cei ce sînt ai lui Hristos si-au răstignit carnea împreună cu patimile și poftele ei*» (Gal. V, 24). Lepădarea de sine mai înseamnă pázirea sufletului de ispite, căci din poftă (dorință) se naște păcatul. Mântuitorul spune că cel ce se uită la femeie cu dorința de a păcătui cu ea, a și păcătui în inima lui» (Matei V, 28). Tot privitor la lupta contra ispitelor, în Predica de pe Munte, Mântuitorul zice : «dacă ochiul tău cel drept te face să cazi în păcat, scoate-l și leapădă-l de la tine ; căci este spre folosul tău să piară unul din mădularele tale, și să nu-ți fie aruncat tot trupul în gheenă. Dacă mîna ta cea dreaptă te face să cazi în păcat, taie-o și leapădă-o de la tine ; căci este spre folosul tău să piară unul din mădularele tale, și să nu-ți fie aruncat tot trupul în gheenă» (Matei V, 29—30). Interpretarea acestor două versete nu trebuie înțeleasă ca Origen care și-a mutilat trupul, ci renunțarea la legăturile cele mai apropiate, dacă acestea ne periclitează mîntuirea.

Lepădarea de sine înseamnă lipsa egoismului. Vedem că tânărul bogat nu renunță la bogății și pierde totul, iar apostolii Domnului renunță la tot și cîștigă pămîntul și cerul. Numai cel ce se eliberează de patimi e liber cu adevărat, altfel e înlănțuit de acestea și prizonierul lor.

Cealaltă condiție cerută de Mîntuitorul pentru a-I urma, este *luarea crucii*. De cînd Romanii cuceriseră Palestina, deseori se vedeau osîndiți, mai ales sclavi, condamnați la moarte prin răstignire, care-și duceau crucea, instrumentul torturii lor. Aceștia nu mai aveau legătură cu lumea, părăsiseră totul, viața nu le mai aparținea. Fără îndoială că Mîntuitorul nu se gîndește la această cruce de lemn, instrument de tortură, pe care și El avea să-și dea viața în chinuri. Crucea de care vorbește Mîntuitorul, este suferința zilnică a fiecărui om, că nimeni din cei trăitori pe pămînt, fie împărat sau simplu om, nu este lipsit de suferință. Să nu se creadă că Biserica preamărește suferința. Istoria bimilenară a ei este istoria mîngîierii oamenilor de suferințele lor. Se cunoaște că Mîntuitorul niciodată n-a trecut nepăsător pe lângă suferința omenească. Dimpotrivă, e neobosit în căutarea celor suferinzi și-i vindecă nu numai pe cei ce-L solicită, ci lasă ca numai atingerea de El să aducă sănătate și alinare oricărei suferințe. Taina suferinței, ucenicii caută s-o dezlege, prin credința moștenită din Vechiul Testament, că ar fi plata păcatului. «Cine a păcătuit, acesta sau părinții lui de s-a născut orb»? Mîntuitorul dă răspunsul ce dezleagă această problemă pentru totdeauna: «Nici acesta n-a greșit și nici părinții lui, ci s-a născut orb, ca să se arate prin el lucrurile lui Dumnezeu». Deci suferința, mai mult decît o expiere a păcatelor, mai mult decît încercarea credinței, ea poate folosi omului spre unirea cu suferința lui Hristos și complementînd-o să fie spre mîntuirea omului. Oricare ar fi cauza suferinței, ea poate naște un scop înalt. Ea e simbolul dăruirii totale, așa cum vorbește Sfîntul Pavel de o moarte zilnică (I Cor. XV, 31). Oricît am lupta împotriva suferinței, și trebuie s-o facem prin toate mijloacele, rămîne totuși suferința care nu poate fi înlăturată: e crucea greutăților vieții cu o familie împovărată, a pierderii unei ființe dragi și a văduviei, a mormintelor mici (una din cele mai grele), a plecării celor ce nu încetăm să-i iubim, a unei boli incurabile, a nerecunoștinței, a dușmăniei, a suferinței nemeritate și neînțelese. Și Mîntuitorul a strigat: «Dumnezeul Meu de ce M-ai părăsit?». Te poți plînge lui Dumnezeu dar să nu te plîngi de Dumnezeu. Unii prin suferință s-au apropiat de Dumnezeu, alții s-au revoltat. Mîntuitorul ne cere să-i urmăm cu crucea noastră, El fiind în frunte cu crucea Lui care a fost cea mai grea și mai dureroasă. Destinul omului nu se sfirșește pe pămînt. «Întristările noastre ușoare, de o clipă, lucrează pentru noi tot mai mult o greutate veșnică de slavă» (II Cor. IV, 17). Precum covorul, privit pe dos, ne înfățișează o urzeală fără rost și frumusețe, tot astfel în viața aceasta nu înțelegem rostul suferinței noastre, care ne va fi descoperit în viața viitoare. În plus de aceasta, Mîntuitorul e cu toți cei ce suferă în credință. Se arată Sfîntului Ștefan cînd era ucis cu pietre, e cu apostolii, care «se bucurau» cînd au fost bătuiți pentru El, e cu martirii în chinurile

lor, și nedesmințit : «voi fi cu voi în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 20). El compară rodul crucilor (suferințelor) noastre cu suferința unei mame : «femeia cînd este în durerile nașterii, se întristează, pentru că i-a sosit ceasul ; dar după ce a născut pruncul, nu-și mai aduce aminte de suferință, de bucurie că s-a născut un om în lume» (Ioan XVI, 21). La fel suferința este pedagogul ce naște omul cel nou, e calea regească ce duce în împărăția lui Dumnezeu. Mîntuitorul fericește pe cei prigoniți pentru dreptate, pe cei ce plîng, pe cei ocăriți și prigoniți pentru numele Său, arătînd că plata acestora «este multă în ceruri», și Cel care dă această făgăduință este Dumnezeu.

Am văzut pînă aci condițiile cerute de Mîntuitorul pentru a-L urma : dorința personală, lepădarea de sine și luarea crucii. Ce înseamnă a urma lui Hristos ? Înseamnă a căuta să te asemeni Lui cu iubirea, cu smerenia, cu sfințenia.

A iubi lumea cum a iubit-o El și cum a cerut s-o iubim. Se știe că întreaga învățătură morală creștină se rezumă într-un cuvînt : iubire. Fericitul Augustin spunea : «Dilige et quod vis fac» (iubește, și fă ce vrei). Iubirea nu te lasă să faci decît ceea ce cere ea, adică nimic rău asupra aproapelui. Mîntuitorul s-a întrupat din iubire pentru oameni, așa ci spune «Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea...», s-a jertfit din iubire pentru omenire, și a lăsat o singură poruncă nouă : «Să vă iubiți unul pe altul cum Eu v-am iubit pe voi». Mîntuitorul — marele Sărac, care «nu are unde să-și plece capul», iubește pe săraci și condamnă pe bogații egoiști. Săracul Lazăr va fi în sînul lui Avraam, iar pentru a determina pe oameni să hrănească și îngrijească de cei săraci și suferinzi, El se substituie acestora, socotind orice faptă bună sau rea asupra semenului, ca făcută Lui (vezi Matei XXV). Niciodată n-a trecut nepăsător pe lângă suferința omenească, nimeni din cei ce l-au cerut să fie vindecați de felurite boli, n-au rămas fără răspuns, adică nevindecați. Mai mult, El Însuși căuta pe bolnavi și făcea drumul pe jos pentru a-i afla și vindeca, cum face cu femeiea canaaneancă, cu Bartimeu din Ierihon, cu slăbănogul din Beteza Ierusalimului sau cu îndrăcitul din Gadara.

Mîntuitorul a arătat aceeași iubire și pentru păcătoși nu numai pentru cei de rînd, ci și pentru cei stigmatizați de opinia cărturarilor și fariseilor, ca : Zahau vameșul, femeia păcătoasă din casa lui Simon Leprosul, femeia adulterină, paralticul din Capernaum, tilharul de pe cruce, și chiar ucigașii Săi, pentru care rugînd pe Tatăl Ceresc de iertare, atribuie neștiinței cea mai mare crimă. Mîntuitorul iubește copiii și dă exemplu nevinovăția lor, condamnînd pe cei ce-i smintesc prin vorbă sau faptă. Copiii se simțeau atrași de iubirea Mîntuitorului și se lăsau luați în brațe și purtați pe genunchi de El. «Cel ce primește un copil în numele Meu, pe Mine Mă primește» (Matei XVIII, 5). «De nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți moșteni împărăția cerurilor» (Matei XVIII, 3). Iată iubirea Lui pentru copii, pentru săraci, pentru bolnavi și pentru păcătoși.

Smerenia, este altă trăsătură a Mântuitorului și deci virtute de temelie a vieții creștine. De la peștera și ieslea Betleemului și pînă la Golgota, viața Mântuitorului a fost o Minune de smerenie.

Sfîntul Apostol Pavel arată în epistola către Filipeni chenoza, adică smerenia Fiului lui Dumnezeu care ia chip de rob făcîndu-se asemenea oamenilor și ascultător pînă la moarte pe cruce (II, 6—8). Smerenia e mai mult decît o virtute, e o stare sufletească, e temelia tuturor virtuților. E prima virtute, căci fără ea nu putem dobîndi pe celelalte, sau fără ea celelalte nu au valoare. Sfîntul Ioan Hrisostom spune că preferă să aibă toate păcatele dar să fie smerit, căci smerenia îl duce la pocăință, decît toate virtuțile și trufia, care stinge toate luminile virtuților. Fericitul Augustin întrebînd fiind care e cea dintîi virtute, el răspunde: smerenia: a doua? — tot smerenia; a treia — iară smerenia. Se știe că trufia cu toate formele ei de manifestare, e cel mai greu și antisocial păcat. «Învățați-vă de la Mine», zice Mîntuitorul, «că sînt blînd și smerit cu inima». Omul smerit se păstrează în real, se privește în fața lui Dumnezeu, nu se compară cu ceilalți oameni, ca fari-seul mulțumit de sine, ci caută desăvîrșirea. Umilul e cel mai ambițios dintre oameni, nu-l mulțumește pămîntul și dorește cerul, știind că el e fiul lui Dumnezeu. Mîntuitorul dă pildă ucenicilor, cînd le spală și șterge picioarele, că El n-a venit să I se slujească, ci El însuși să slujească și să-și dea viața. Celor doi ucenici-frați, care cereau mărire, le spune: «Cine vrea să fie mai mare între voi să fie sluga tuturor». Cu cît ești mai sus pe scara socială, cu atît ești chemat să ajuți și să faci cît mai mult bine. Mîntuitorul fuge de publicitate: atît celor trei ucenici cărora le descoperă firea Sa dumnezeiască în Tabor, cît și celor pe care-i vindecă, le poruncește să nu spună cele ce au văzut. Tot El ne dă minunata pildă cu cei chemați la ospăț și pe care-i sfătuiește să ocupe locul din urmă, pentru ca stăpînul casei să spună: «*Prietene urcă mai sus*» (Luca XIV, 10). «Căci cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește, se va înalța» (Luca XIV, 11). Ce sfat minunat pentru noi toți, cită pace s-ar așeza în familii și în parohii, dacă s-ar urma îndemnul de a socoti pe alții mai buni decît pe noi (Filip. II, 3), căci fiecare avem păcate și slăbiciuni pe care alții nu le au și alții au daruri pe care noi nu le avem.

Smerenia e virtute morală, ea unește pe creștini, iar trufia dezbină. Nimic nu e mai urît de semeni, ca un om trufaș.

A treia trăsătură a vieții Mîntuitorului e sfințenia. Sfîntul Ioan Evanghelistul în întîia epistolă sobornicească zice: «Dacă zicem că n-avem păcat, ne înșelăm singuri și adevărul nu este în noi» (I, 8). Iar Sfîntul Pavel zice că cel dintîi dintre păcătoși e el. Nimeni vreodată nu și-a permis să spună că e fără păcat. Iată însă că Mîntuitorul zice: «Cine Mă va vădi de păcat?». Pilat procuratorul roman care L-a judecat, a fost silit să iasă de cîteva ori în fața poporului și să strige: «Nu găsesc nici o vină în omul acesta», și sfîrșește prin a se spăla pe mîini și a zice: «Nevinovat sînt de sîngele acestui drept». Sfințenia vieții e condiție pentru cîștigarea împărăției cerești. Sfîntul Pavel zice Evreilor: «Ur-

măriți pacea și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (XII, 14). Sfințenia e o lucrarea teandrică, o colaborare între harul divin și eforturile omului. Nu e un îndemn, ci o poruncă : «fiți sfinți, fiți desăvârșiți, precum și Tatăl vostru cel din ceruri este desăvârșit» (Matei V, 48). E un ideal de ciștigat, e lucrarea harului, dar care angajează toate forțele noastre spirituale «pînă la starea de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos» (Efes. IV, 13—15). După modelul Mîntuitorului, trebuie să creștem în iubire, curăție și smerenie. Fără îndoială că sfințenia este în primul rînd iubire de Dumnezeu și aproapele, căci iubirea înglobează toate virtuțile. Poți face toate minunile, fără iubire acestea nu valorează nimic (I Cor. XIII). Numai prin iubire ajungem să trăim un singur duh cu Hristos și să zicem cu Sfîntul Pavel : «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. II, 20). Astfel dispăre ego-centrismul, păcatul care însumează pe toate celelalte, și în sens sensual și spiritual. Avem datoria să imităm pe sfinți ; e cea mai bună formă a cinstirii lor. «Fiți imitatorii mei», zice Sfîntul Pavel, «precum și eu sînt al lui Hristos» (I Cor. IV, 16). În Viețile Sfinților, toate categoriile de oameni, de toate vîrstele, își găsesc modele, încît nimeni nu se poate dezvinovăți că n-a putut urma chemării și învățăturilor Mîntuitorului. Pilda lor ne însuflețește și ne dă încredere în strădaniile noastre duhovnicești. Sfîntul Ioan Hrisostom și-a luat călăuză pe Sfîntul Apostol Pavel, pe care-l numea alpinist încercat, care-l purta pe culmile înșorite, dar prăpăstioase ale trăirii duhovnicești. Sfîntul Proclu, ucenicul Sfîntului Ioan Hrisostom, mai tîrziu patriarh de Constantinopol, istorisește că învățătorul, său avea neconținut icoana Sfîntului Pavel în spatele mesei de lucru. Într-o noapte, văzînd lumină în cameră, s-a uitat pe gaura cheii și a văzut pe Sfînt lucrînd la interpretarea epistolelor Sfîntului Apostol Pavel, rama icoanei goală, și Sfîntul Pavel aplecat peste umărul Sfîntului, vorbindu-i la ureche.

Deci, rezumînd, a urma lui Iisus, înseamnă a-L avea exemplul de smerenie, de ascultare, de iubire, de sfințenie. Toată strădania Sfinților a fost să urmeze lui Iisus Hristos. Preotul e chemat să lucreze în lume în numele și cu puterea lui Iisus Hristos. «Cum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi» ; «Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește și cine se leapădă de voi, de Mine se leapădă». În numele și în locul lui Iisus, preotul rostește la Sfînta Liturghie : «Luați mîncăți, acesta este trupul Meu...». Preotul este investit cu cele trei slujiri ale Mîntuitorului, de a predica, de a sfinți și de a conduce turma cuvîntătoare. Pe cît de mare cinstirea, pe atît și răspunderea, în fața lui Dumnezeu, a oamenilor și a conștiinței sale.

A urma lui Hristos înseamnă a-L iubi și cine iubește devine ceea ce iubește, adică se îndumnezeiește, ca fierul introdus în foc și care se transformă în foc fără a-și schimba firea. Și cine iubește, nu trudește (qui amat non laborat), zice Fericitul Augustin.

Pr. OCTAVIAN POPESCU

LA DENIA DIN VINEREA MARE

— Meditație —

«In mormînt, Viață, pus ai lost Hristoase».

Iată-ne cu toții, astăzi la Denia din Vinerea Patimilor, — Vinerea Mare — în jurul Sfîntului Epitaf al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, cu făclii aprinse în mîini și cu primele flori ale primăverii, ca să aducem cu rugăciunile noastre de mulțumire și lacrimile de pocăință, Hristosului Celui răstignit, jertfa sufletului nostru pentru iertarea păcatelor și împăcarea cu Dumnezeu.

Inimile noastre, ca niște altare de credință și de iubire, înduioșate de jertfa Fiului lui Dumnezeu, săvîrșită pe Golgota durerilor, se împletesc în psalmi și cîntare dulce de seară în murmurarea «Prohodului». Poate că nici o altă cîntare a Bisericii nu e mai dragă, mai scumpă și mai cunoscută de suflarea ortodoxă. Participînd, poate mai mult ca oricînd, cu întreaga noastră ființă, la această rugăciune a durerii lumii, cînd Biserica lui Hristos comemorează îngroparea Scumpului ei Intemeietor, să dăm glas inimii și, pe calea lăuntrică a sufletului curat, să ne transportăm peste vremi și peste spațiu, acolo departe în țara jertfelor și a nădejdii în ziua aceea -- cea mai tristă din istoria mîntuirii noastre. Printre porțile deschise ale rugăciunii și ale dorului de mîntuire, privind cu conștiința unei integrări totale a ființei noastre în această clipă de venerare adusă lui Hristos, să cernem din stihurile melodioase ale cîntărilor «Prohodului» pulbera de aur a dăruirii noastre pe altarul smereniei și al jertfei celei de-a pururea mîntuitoare.

Vom descoperi sub vălul acestui poem și imn de pogrebanie dumnezeiască țesută întreaga noastră doctrină despre mîntuire. Vom afla în duișia melodică a acestor versuri ecouri paradisiace împletite cu lacrimi de jale, picurate din ochii Maicii Domnului, ai mironosițelor, ai Arimatianului Iosif și ai lui Nicodim, ce se vor transforma în perle în tezaurul credinței noastre. Vom vedea cum întreaga creștinătate, de ieri, de azi și de mâine, va depune, încă odată, prinosul ei de rugă la epitaful Domnului Hristos.

În seara aceasta în bisericuțele de lemn, îmbătrînite cu veacurile, ca și în somptuoasele catedrale, toate sufletele se vor uni în imn de prohod, să retrăiască și să comemoreze îngroparea Dumnezeului făcut om, ca pe noi oamenii să ne facă din nou tetățeni ai împărăției cerești.

Vom căuta să adîncim, pe măsura puterii noastre și a sufletului, pasaje sfînte din acest imn în care s-a păstrat adevărul dogmatic al credinței noastre, sădit în cadrul minunat al primăverii în care primăvara mîntuirii își pune semnul asupra întregii vieți.

«Este clipa supremă în care pămîntul lasă în mormînt, ca pe un mort, pe Dătătorul Vieții. Este clipa de jale în care muritorii îngroapă ca pe un muritor, pe cel Nemuritor, cel care a dat viață tuturor muritorilor. Este clipa de durere în care Viața se coboară în mormînt, ca să biruiască moartea prin înviere».

Am auzit cîntîndu-se: «Iosif cel cu bun chip de pe lemn luînd prea curat trupul Tău, cu giulgiu curat înfășurîndu-L și cu miresme, în mormînt nou L-a pus». Este

cea mai dureroasă clipă din frământările sufletești pentru mîntuire. Ea se va transforma în nădejde și biruință, în bucurie și triumf, pentru că în graiul sfînt al creștinului nostru întreaga creștinătate va mărturisi: «Cînd Te-ai coborît la moarte Cea ce ești Viața cea fără de moarte, atuncea iadul ai biruit». Cu sentimente pline de admirație, pline de nădejde și de smerenie, în cugetări impletite cu tot tezaurul nostru dogmatic și în peisaje ce se măresc în dimensiuni care vor îmbrățișa cerul, pămîntul și infernul, întreaga suflare ortodoxă, va depune odată cu florile ei, omagiu în fața icoanei punerii în mormînt a Domnului Iisus Hristos.

Teologia rîscumpărării și a mîntuirii, prin jertfa lui Iisus pe cruce, și prin îngroparea Sa, apare atît de minunat, încă de la începutul «prohodului», cînd murmurăm, cu evlavie: «În mormînt, Viață, (Tu care ești viața) ai fost pus Hristoase și s-au spăimîntat oștirile îngerești; plecăciunea Ta cea multă preamărim».

Cetele îngerești, cele fără de trup, arhanghelii, heruvimii și serafimii și toate armatele cerești «s-au spăimîntat și cu aripele s-au acoperit», întrebîndu-se: «cum vrea să moară acum, Cel ce dă viață» căci «firea de duhuri nu se pricepe și mulțimea celor fără de trupuri nu poate ajunge a povesti taina îngropării lui Hristos». Este o imagine pe care cu greu o poate cuprinde în parte cugetul omenesc. Și totuși, în fața acestui semn de iubire divină, noi — credincioșii —, cu buze de tină, îngenunchem și preamărim adînc smerenie a Dumnezeuului intrupat. Lăudăm această nouă mărturisire a sfintei «chenoze», a celei de a doua Persoană a Sfintei Treimi, care «s-a golit pe Sine, chip de rob luînd, întru asemănarea oamenilor făcîndu-se și la înfățișarea aflîndu-se ca un om, s-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-se pînă la moarte — și încă moarte de cruce» (Filip. II, 7—9).

Mirată de toate acestea, creștinătatea se întrebă: «Cum poate muri Viața? Cum șade în groapă? Cel ce a pus pămîntul cu măsuri și legi, cum stă astăzi în mormînt, Ziditorul? Cel ce este mai frumos cu chipul decît toți oamenii, este văzut azi ca un mort, El, Cel ce a infrumusețat lumea toată? Cu toate acestea, arată în poem că: «În mormînt fiind pus nici atunci nu a fost despărțit de sinul părintesc al Sfintei Treimi».

Privind la doctrina rîscumpărării noastre, prin jertfa lui Iisus Hristos, Biserica ortodoxă cîntă de aproape 2000 de ani:

«Pe pămînt coborînd să găsești pe Adam și pe acesta negăsind, Te-ai coborît la iad și l-ai găsit. Deși ai fost socotit de oameni ca «rău» și «vinovat», ne-ai îndreptat pe noi și din amăgirea celui rău ne-ai scos».

Întreaga făptură participă suferind, la patimile Ziditorului, cutremurîndu-se. Catapetasma Bisericii s-a sfîșiat, iar luminătorii: soarele, luna și stele, și-au stins lumina lor cînd s-a ascuns sub pămînt Soarele cel mare — Hristos. «Luna și soarele s-au întunecat, recunoscîndu-se robi ai Tăi și de durere, cu haine negre s-au acoperit». Cit de frumoasă imagine cerească!

«Prin așezarea în mormînt ai înviat firea oamenilor, pentru că de acolo ai coborît la iad, căutînd să dezrobești prin iubire și jertfă neamul omenesc» (Efes. IV, 9). «Căci în clipa în care Te-ai coborît la iad temeliiile cele mai de jos ale pămîntului s-au cutremurat și mormintele multor oameni s-au deschis».

Mîntuitorul a mers la iad, — ne învață Sfînta noastră Biserică — pentru ca să întoarcă, prin propovăduirea Sa, pe cei păcătoși aflați acolo, căci în iad nu se mai pot schimba sufletele.

Nu s-a dus nici ca arhiereu, nici ca prooroc. S-a dus ca Împărat ca să elibereze pe cei dreپți ai Vechiului Așezământ, care au murit în nădejdea venirii Sale.

Porțile iadului au sărit în fața Sa și s-au deschis înaintea Atotșifitorului. Acolo se aflau toți drepții, patriarhii și proorocii Vechiului Testament: Moisi-dătătorul legii pe muntele Sinai; David împăratul și făuritorii psalmilor și Solomon cel înțelept. Acolo se afla Isaia cel ucis cu fierestrăul și Daniil cel ce fusese în groapa cu lei. Acolo era proorocul Iona cel ce stătuse trei zile în pînțelele chitului și chiar și marele Ioan Botezătorul și Înaintemergătorul cel ce botezase pe Mîntuitorul în apele Iordanului», zice Sfîntul Epifanie episcopul Ciprului. «Și mai jos, în cele mai de jos ale pămîntului era Adam cel întii zidit. Deodată acesta spune celor din jur: «aud venind niște pași; dacă pașii aceștia sînt ai Aceluia care cred, atunci am fost eliberați din această robie». Și atunci, glasul cel care strigase la începutul începutului: «să fie lumină», iar în paradisi a întreat: «Adame, unde ești?», a răsunit din nou zicînd: «Adame, unde ești?»; «Aici sînt, Doamne!» a răspuns Adam; iar Iisus atunci a zis: «Nu pentru aceasta te-am zidit ca să stai în iad».

Cît de frămîntătoare de viață și de conștiință sînt aceste cuvinte! Cîte întrebări nu pun ele sufletului omenesc și vieții noastre și cîte răspunsuri nu putem da noi?

Și atunci, Mîntuitorul, luîndu-l pe Adam de mînă, l-a scos afară din iad și a fost urmat de toți cei dreپți și a părăsit acel loc.

«S-a temut Adam, murmură cîntarea dulce a «Prohodului» în această seară», atunci cînd Dumnezeu a umblat în rai; atunci căzuse în păcatul neascultării, iar acum s-a bucurat că ai venit la iad». Atunci a căzut iar acum s-a ridicat. «Acum iadul s-a îngrozit, Dătătorule de viață, Doamne, dacă s-a văzut prădat de averea lui și înviați pe morții cei din veac legați».

Același lucru îl spune și Sfîntul Irineu, zicînd: «Hristos s-a coborît în cele mai de jos ale pămîntului și le-a binevestit iertarea păcatelor celor care au crezut în El. Și au crezut într-însul toți patriarhii și proorocii care au nădăjduit în El, adică au prevestit venirea Lui» (*Adv. Haereses*, IV, 15).

În acest poem găsim în chip minunat taina euharistică a jertfei Mîntuitorului, căci am cîntat cu toții: «Se înjunghia cu taină înainte mielul (pascal al V. Testament), iar acum de față, Tu, junghiîndu-Te, de păcat făptura curățești. Din coasta Ta, Doamne, cea însulităată izvorăști mie viață și mă prefaci, dîndu-mi daruri de iertare. Întins fiind pe cruce, ai chemat pe oameni, iar curata coasta Ta, împungîndu-se, tuturor iertare dai, Hristosul Meu. Coasta Ți-au împuns și Ți-au pironit mîinile, Doamne și cu rana Ta din coastă, ai vindecat neînfrînarea mîinilor strămoșilor» (Adam și Eva), iar ca o imagine expresivă care ne poartă la marginea lacrimilor de pocăință, poemul sfînt compară pe Mîntuitorul cu pasărea «Pelican», care își hrănește puii înfomețați cu carnea propriului său trup. «Ca un pelican, din rănită coasta Ta, Cuvinte, îi înviezi pe fiii Tăi cei ce au murit, picurînd peste ei picuri de viață». În frumusețea acestui imn al durerii și al nădejzii, creștinătatea, stînd în fața sfîntului epitaф, într-o unitate de duioasă frățietate, își pune întrebări și încearcă să răspundă la ele, căci deasupra ei se va înălța icoana cea strălucitoare a învierii lui Hristos, cu razele ei de lumină ce se vor transforma în candelile de privighere și rugăciune.

«Ca grăunțul de grîu intrînd Tu în pămînt, spic mai mult înmulțitor nouă ne-ai crescut, înviînd pe oamenii cei din Adam; și la cer pe pămînteni, Iisusul meu, îi ridici ca un Atotșăpîntor».

Se desprind din minunata icoană a «Prohodului» câteva persoane sfinte care ilustrează, durerea, credința și nădejdea noastră în lumina dumnezeirii lui Hristos. Se reflectează, în mod cu totul deosebit, chipul plin de suferință al Maicii Domnului — Pururea Fecioara Maria, care în acea clipă își aduce aminte de vechile proorocii ale bătrînului Simeon. În cuvinte pline de jale și de o firească, dulce și caldă iubire, «Stabat Mater dolorosa», sta Maica Domnului în fața Fiului și Dumnezeului tuturor, impietrită de durere și zice: «Una numai eu am născut Fiul fără de durere, dar acum nu-Ți sufăr pătimirea Fiul Meu. Acum s-a împlinit proorocia lui Simeon, că prin inima mea a trecut sabie, o Emanoile, și m-a pătruns».

Privindu-L pe Hristos jos, biciuit, plin de răni și mort se tînguia cu jale: «Primăvară dulce, Fiul Meu cel dulce, frumusețea unde Ți-ai pus?». Și ca într-un sfînt dialog poemul pune în gura Mintuitorului acest dulce răspuns: «Ca să înnoiesc firea oamenilor cea zdrobită am voit de Mî-am rănit trupul Meu acum; deci nu plînge, Maica Mea, jelindu-te».

Tot în fața acestei dureri Maica Domnului se jeluiește: «Vai lumina Lumii; vai a mea lumină, Iisusul Meu, a toate doritul. Eu mă întristez și rărunchii: mi se rup. Cuvinte, văzînd cea fără dreptate, junghierea Ta» și, vărsînd riu de lacrimi, a plîns și s-a întrebant: «Cine-mi va da apă și izvor de lacrimi ca să plîng pe Prea Iubitul. Dulcele Meu Fiu?». Și privind în jur, se adresează firii zicînd: «O munți înalți și dealuri și voi oamenii toți, plîngeți și vă întristați împreună acum și cu mine, Maică, tînguivi-vă. O Cuvinte, Doamne, o al meu dulce Fiu cum îngroparea de trei zile ții voi răbda? Mi se rupe inima ca unei Maici. Cînd Te voi mai vedea fără de ani, lumină? bucuria, mîngîierea și dulceața mea?». Iată cuvinte de duioșie și de adînc patetism!

Durerea aceasta, fără de margini a Maicii Domnului capătă o rază de lumină, cum am mai spus, căci ea amintește cuvintele arhanghelului Gavriil spuse ei la Buna Vestire: «Gavriil arhanghelul mi-a vestit, venind din cer la mine, că va fi împărăția Fiului Meu, veșnică, deci, înviază Fiul Meu, precum ai zis».

Lîngă Fecioara se afla Sfîntul Ioan, tînărul apostol pe care Iisus l-a arătat Maicii Sale pe cînd era pe cruce, zicîndu-i: «Iată Mama ta» (Ioan XIX, 26). Pe acesta arătîndu-l Maica Domnului a zis: «Vezi pe ucenicul ce iubeai și pe mine a Ta Maică și cum nu răspunzi o Fiul Meu?».

Cît de frumos se ostenește pana înspiratului autor al «Prohodului Domnului» ca să zugrăvească chipul lui Iosif cel din Arimateia, pe care îl aseamănă cu bătrînul Iosif, cel ce altădată l-a slujit în fugă (fuga în Egipt) și care acum îl va așeza în mormîntul cel ce fusese pregătit pentru sine și cîntărit de îngropare dumnezeiești, cutremurat, l-a cîntat cu multe lacrimi, murmurînd: «Ochii Tăi dulci și ale Tale buze cum voi închide și ca pe un mort, cum dar, Te voi îngropa», cîntînd cu Nicodim și cu dinșii cîntă și cetele îngerești și îngroapă pe Iisus cu toată cuviința. Nu a uitat poemul să așeze lîngă trupul lui Iisus pe sfintele femei mironosițe, care i-au adus miruri jertfei Sale, miremele și mărturia iubirii lor, stropindu-i cu lacrimi mormîntul și ridicînd la treapta de misiune a Bisericii rîvna sfîntă a mironosițelor de ieri, de azi și de mîine, cele care se ostenesc, pentru slava și înfrumusețarea Sfintei noastre biserici și dreapta credință.

În această sfîntă și dumnezeiască emoție pe care ne-a creat-o «Prohodul Domnului» și participarea noastră la această sfîntă și duioasă ceremonie, ne-am purtat cu gîndul și cu înima în grădina lui Iosif din Arimateea, unde acesta «cu jale a pogorît

în mormînt pe Dătătorul Vieții. Am trăit cu toții durerea sfinților ucenici și apostoli ce s-a perpetuat din generație în generație creștină. Într-o chemare aproape cosmică, întreaga suflare creștină, în noaptea aceasta sfîntă lansează pe toate măsurile sufletelor apelul ce murmură pe viers de prohod: «O, făptură vino! psalmi de îngopare lui Hristos să-I aducem», Aceluia Care, prin jertfa Sa, a șters lacrima de la toată fața.

Astfel, în seara aceasta a «Vinerii celei Mari» durerea înlăcrimată a jertfei lui Hristos se va lumina, încet-încet, conducîndu-ne spre zorii strălucitori ai învierii. Această dorință, această nostalgie milenară a întregii omeniri, atinsă de aripa tristă a morții, se concretizează în duioasa rugăciune pe care a înălțat-o Maica Domnului în clipa îngropării Fiului ei și care va rămîne pînă la sfîrșitul veacurilor: «Scoală, Milostive, grăbește, înviază și întristarea îmi schimbă. Pace în biserici, nouă mîntuire, prin înviere Doamne».

În această rugă fierbinte a întregii Ortodoxii, părtăși făcîndu-ne și noi și îngenuchînd înaintea sfîntului epitafor și Crucii Domnului să ne rugăm a fi părtăși și învierii.

Pr. DAVID POPESCU

HRISTOS A ÎNVIAT, BUCURAȚI-VĂ !

— Meditație —

Odihna sabatică se așternuse din plin peste trista cetate a Ierusalimului și nimeni din ucenicii lui Iisus nu mai putea cerceta mormîntul Învățătorului. Sfintele femei purtătoare de mir fiind retrase, după cit se crede, în foisorul de pe Sion, împreună cu ucenicul Ioan și Fecioara Maria, petreceau în rugăciune și așteptau cu nerăbdare și emoție sfîrșitul zilei de repaus, pentru a pregăti alte aromate spre a merge la mormînt să ungă trupul Domnului Iisus (Luca 24, 1).

Fecioara Maria însă era singura care nu se gîndea a oferi iubitului său Fiu alte miresme decît pe acelea pregătite de dragostea, așteptarea și lacrimile sale de mamă; o putere tainică îi întărea ființa ei cea precurată și o rază de lumină mai presus de fire o făceau să aștepte cu încredere triumful vieții asupra morții, care urma să alibă loc prin învierea Fiului său (Matei 16, 21; Marcu 8, 31).

Astfel era sărbătorit sabbatul din ziua de 16 Nisan și din noaptea următoare acestor zile. Trupul sfînt al Fiului lui Dumnezeu intrase și el în acest fel în *odihna sa*: «De aceea, potrivit celor spuse, s-a bucurat inima mea și s-a veselit limba mea; chiar și trupul meu se va odihni întru nădejde. Căci nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfînt al Tău să vadă stricăciune» (Psalm. 15, 10; Fapte 2, 27), profeții care se referă direct la patimile, moartea și învierea lui Hristos. Numai în preajma mormîntului sfînt ostașii de strajă «adormiseră», pentru ca după ce vor fi primit bani din partea sinedriului să spună că Iisus a fost «furat» noaptea de uceniciei Săi (Matei 28, 12—13). Cu aceasta însă se împlinea profeția lui Isaia care spune: «Mormîntul Lui a fost pus lîngă cei fără de lege și cu cei făcători de rele, după moartea Lui, cu toate că nu săvîrșise nici o nedreptate și nici înșelăciune nu fusese în gura Lui» (53, 9).

Iar a doua zi, care este după vineri, s-au adunat arhlereli și fariseii la Pilat zicînd: «Doamne, ne-am adus aminte că amăgitorul acela a spus, fiind încă în viață: după trei zile Mă voi scula». Deci poruncește ca mormîntul Lui să fie păzit pînă a treia zi, ca nu cumva uceniciei Lui să vină și să-L fure, și să spună poporului: «s-a sculat

din morți. Atunci va fi rătăcirea de pe urmă mai rea decît cea dintîi» (Matei 27, 62—64).

De fapt îngroparea lui Iisus în mormîntul lui Iosif din Arimateea, care refuzase să mai facă parte din adunarea poporului și prezența cărturarului Nicodim, unul din membrii lor, nu putea să-i lase indiferenți pe mai marii preoților.

Pilat, degustat peste măsură nu numai de acest eveniment trist, ci și de alte fapte nedemne puse la cale de reprezentanții sinedriului, le răspunde lapidar: «Aveți strajă; mergeți și întăriți (mormîntul) cum știți» (Matei 27, 65). Încă o dată el își spală mîinile în fața lor. Cei șaisprezece ostași ai gărzii romane de pe Calvar au rămas la dispoziția mai-marilor sinedriului. Și mergînd ei la mormînt să rînduiască straja, au constatat că trupul Domnului Iisus era pus aici în mormînt. Iar ei au pecetluit piatra și au dat poruncă aspră ostașilor de a păzi mormîntul, încredințînd astfel pe Iisus-Fiul lui Dumnezeu în paza oamenilor plini de frică și neputincioși. Ei gîndeau că în acest fel crima lor va triumfa: «Dar El a îndoit genunchii tuturor împotriviților și s-a sculat ca un leu, ca o leoaică... Cine îl va deștepta?» (Facere 49, 9).

Potrivit relatărilor celor patru evanghelii, «după ce a trecut ziua simbetei, Maria Magdalena și cealaltă Marie, mama lui Iacob și Salomeea, au cumpărat miresme, ca să vină să-L ungă pe Iisus. Și dis-de-dimineea, în prima zi a săptămîinii, pe cînd răsărea soarele, au venit femeile la mormînt (Marcu 16, 12; Matei 28, 1) aducînd miresmele pe care le pregătiseră» (Luca 24, 1). Iar ele fiind învăluite în veșmînt de doliu, aduse la tăcere din cauza tristeții și pline de durere în sufletele lor, își reaminteau fără încetare emoționantele evenimente petrecute în decursul acelor zile și erau tot mai mult cuprinse de emoții, pe măsură ce se apropiau de mormîntul sfînt. Gîndul la *straja* care păzea pe Învățătorul lor le copleșea plîpînda lor ființă de frică și cutremur. Și iată, în timp ce ele se apropiau de Golgota, ajungînd în preajma mormîntului, s-a petrecut un puternic cutremur de pămînt; era clipa cînd «îngerul Domnului coborînd din cer și venind, a prăvălit piatra de la ușa mormîntului și ședea deasupra ei» (Matei 28, 2).

Deși sfințele femei erau copleșite de frică, nu și-au întrerupt drumul spre mormîntul Domnului, fiindcă iubirea nu poate fi oprită de nici un obstacol; ea depășește orice împotrîvire.

Femeile purtătoare de mir erau preocupate în continuare de misiunea lor și se întrebau: «Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormîntului?» (Marcu 16, 3).

În timp ce ele pătrundeau în grădina mormîntului, soarele se înălța triumfător dinspre muntele Eleonului, iar razele sale imaculate, ca și scînteile unui foc divin, străbăteau strălucitor grădinile de măslini și de rodii ale Ierusalimului *ucigător de prooroci* și ale împrejurilor. În ramurile acestor grădini, păsările acelei primăveri erau adăpostite în stoluri nenumărate și fiind parcă neliniștite din cauza trezirii lor fără de veste de cutremur, se adresau totuși femeilor, prin cîntecul lor, cu acel salut de biruință: «Bucurați-vă!» (Matei 28, 9). Bucurați-vă, pentru că în lume a răsărit un nou Soare dătător de lumină și de viață! Bucurați-vă pentru că azi înviază, împreună cu Hristos, întreaga făptură înzestrată cu viață rațională, dar amorțită pînă acum din cauza înstrăinării de Izvorul vieții! Bucurați-vă, pentru că așa după cum Domnul, în prima fază a aducerii făpturii din haos la existență, a zis: «Să fie lumină, și a fost lumină» (Facere 1, 3), la fel acum, prin Învierea lui Hristos se revărsă în lume și în ființa oamenilor lumina cunoștinței de Dumnezeu, lumina bucuriei, lumina înfrățirii, lumina iubirii și a unirii tuturor în Iisus Hristos, Cel pururea viu și prezent în viața noastră (Efes. 1, 10; Galateni 3, 28; Coloseni 1, 18).

Încă o dată cerul se cutremura, văzînd învierea Domnului, înviere care este semnul atotputerniciei Sale.

Mormîntul sfînt al Celui osîndit la moarte de fiii oamenilor, care și-a pus sufletul Său pentru viața lor, înfiora pe toți cei care îl păzeau. Căci Cel care «a legat rănile noastre» prin jertfa Sa, trebuia să se scoale a treia zi din mormînt, pentru a le da viață și a le deschide mormintele tuturor, «călăuzind pe toți spre țara făgăduinței» și a vieții veșnice» (Osea 6, 2; Iezechiel 37, 12), care este trăirea în har și în adevăr (Ioan 1, 14). Către acest mormînt — izvor al vieții — apropiindu-se femeile purtătoare de mir «și intrînd în el nu au găsit trupul Domnului Iisus» (Luca 24, 2—3). Înlăturînd de la sine giulgiul și înfășurăturile în care fusese îmbălsămat la punerea Sa în mormînt, Iisus reîntră în slava divinității Sale, care îi aparține din eternitate, împărtășind în același timp și trupului Său uman toate calitățile de măreție specifice persoanei Sale divine.

Așa după cum pe Tabor, El a fost învăluit în lumina unei slave coplesitoare pentru privirile naturii umane, tot așa și acum, la înviere, măreția sufletului și a ființei Sale se manifestă și se menține la un nivel supranatural atît de greu de înțeles, încît nimeni și nimic din lumea noastră nu va putea explica această slavă și nu va putea atinge acel nivel de sfințenie și de spiritualitate dumnezeiască, la care s-a ridicat trupul Domnului Iisus în patimile, moartea și învierea Sa. Atît în momentul învierii cît și după aceea, El se manifestă în deplină libertate în acest corp pătruns în întregime de prezența divinității, corp care își păstrează însă însușirea naturii umane ridicată la cea mai înaltă treaptă a desăvîșirii și lucrează în deplină armonie cu harul divin care îl pătrunde. Din trupul și firea umană, devenită nemuritoare prin slava învierii, a dispărut orice urmă a rănilor produse de loviturile primite în timpul patimilor. Numai semnul cuielor de la picioare, din mîini și din coasta Sa strălucesc ca niște trofee și radiază din ele o permanentă putere dumnezeiască care triumfă asupra păcatului și a morții. Aceste stigmatе reprezintă într-un mod alegoric îmbrățișarea pe care dumnezeirea Sa o face umanității sfînte asumate prin nașterea Sa, precum și firii umane în general. Ele sînt bucuria Părintelui la întoarcerea fiului; ele reprezintă dăruierea sîngelui vărsat pe cruce pentru toți și dobînda lumii întregi oferită din dragostea divină, prin Fiul, pentru renașterea și reîntrirea noastră la viața cea plină de har: «Domnul a zis către mine: «Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut!». Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta, și stăpînirea Ta marginile pămîntului» (Psalm 2, 7—8).

Deși a fost insultat și umilit, deși a murit pe cruce și a fost îngropat ca un om de rînd și neînsemnat, El a zdrobit boldul morții și a înviat întru putere, arătînd prin aceasta că este Cuvîntul lui Dumnezeu și izvorul vieții de la care și prin care toate își au ființa. Readucînd la viață propriul Său trup și dîndu-i posibilitatea de a se ridica la cea mai desăvîșită stare de îndumnezeire și sfințenie, prin aceasta Hristos Cel înviat a comunicat tuturor oamenilor forța dumnezeiască de a învia și ei, iar în același timp chiar întreaga natură a fost chemată la o nouă existență, existență care devine conștientă de aceasta prin înrudirea firii umane cu Fiul lui Dumnezeu. Prin învierea lui Hristos în primul rînd împărăția lui Dumnezeu se extinde în mod conștient asupra întregii făpturi, pentru «ca Dumnezeu să fie totul în toate» (I Corinteni, 15, 28).

De aceea învierea lui Hristos reprezintă o *garanție* și o putere supranaturală oferită întregii existențe de a se ridica din moarte la viață. Chiar autorul răului și al morții — diavolul — se cutremură văzînd pe Cel mort sculîndu-se din mormînt, «pentru că plata păcatului este moartea» (Rom. 6, 23), iar iconomia mîntuirii cerea ca Cel care

a luat asupra Sa vina păcatului omenesc, să treacă El însuși prin moarte, pentru a răscumpăra datoria întregii umanități în fața dreptății divine și a Părintelui ceresc.

Rămânând credincios făgăduințelor date apostolilor Săi, înainte de patimi, când le spunea: «După trei zile Mă voi scula» (Marcu 10, 34; Luca 9, 22), Iisus a zdrobit puterea morții și a ieșit din mormânt chiar în puterea nopții, fără să mai aștepte revărsarea zorilor: iubirea este totdeauna gata să răspundă la iubire. De fapt așa se cuveinea să fie, căci El fiind «lumina lumii» (Ioan 9, 5) trebuia să-l tragă pe toți din întunericul nopții spirituale la lumina zilei și a cunoștinței de Dumnezeu.

Dar clipa fericită a slăvitei Sale sculări va rămâne pentru totdeauna pecetluită pentru mintea noastră; numai acea noapte fu aleasă de Iisus pentru a-i servi drept martor la acest eveniment. Este noaptea cea preașfântă, noaptea cea binecuvântată, care a devenit mai luminoasă decât ziua, pentru a ne servi drept călăuză pe drumul aspirațiilor noastre sufletești, morale și umane în general.

Chiar sfinții evangheliști păstrează tăcerea asupra celor petrecute în clipa învierii Domnului. Se vede că nici o privire omenescă nu s-a învrednicit să fie martoră acestui strălucit eveniment. Iar dacă ostașii care îl păzeau au cutezat totuși din datorie să urmărească evenimentul, măreția lui i-a copleșit în așa măsură încât ei «s-au cutremurat și s-au făcut ca niște morți» (Matei 28, 4). Și de fapt ce cuvinte omenesci ar putea să relateze cele petrecute mai presus de firea noastră?! Învierea Lui Hristos este un act care se petrece la nivelul măreției lui Dumnezeu-Însuși: «Scoate-ți încălțăminte din picioarele tale, pentru că locul pe care calci este pământ sfânt», spusese Domnul lui Moise când se apropia de rugul care ardea, dar nu se mistuia (Ieșire 3, 2—5). Acolo însă era un voal care ascundea și ținea la distanță Divinitatea; în zorii învierii lui Hristos însă ne întâlnim direct cu Fiul lui Dumnezeu, care se manifestă în toată slava Sa.

Pentru a fi descrisă învierea nu avem nevoie nici de martori, nici de cuvinte: ea este atât de evidentă prin sine-însăși, încât se dovedește numai prin faptul că a avut loc. Domnul Iisus Hristos, care fusese văzut mort și îngropat, a fost văzut acum înviat întru putere. Ar putea oare cineva să nege învierea, întemeindu-se pe mărturiile mincinoase ale ostașilor de gardă, care fuseseră doborâți la pământ de frică și care deveniseră ca niște morți când Iisus s-a sculat din mormânt nestrictând pecețile, și care după ce au primit bani din partea arhierilor au mințit poporul, spunând că Iisus a fost furat de ucenicii Săi noaptea pe când ei dormeau? (Matei 28, 4, 13). Ei au primit să facă aceste afirmații mincinoase nu atât pentru arginții primiți de la conducătorii sinedriului, cât mai mult din lășitate, gândindu-se la faptul că legea romană pedepsea cu moartea pe orice slujitor al armatei care părăsea garda.

Ajunghind în grădină și uitându-se cu atenție la mormânt, sfințele femei purtătoare de arome și-au dat seama că piatra de la ușa mormântului fusese dată la o parte; și intrând în mormânt, ele au văzut un tânăr șezând în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmint alb, și s-au spăimântat. Iar el le-a zis: «Nu vă spăimântați: voi căutați pe Iisus Nazarineanul cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde a fost pus. Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge mai înainte de voi în Galileea; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus» (Marcu 16, 2—7). «Și ieșind ele, au fugit de la mormânt, că erau cuprinse de frică și de uimire, și nimănui nimic n-au spus, căci se temeau» (Marcu 16, 8). Întorcându-se de la mormânt și aducându-și aminte de cuvintele Lui, femeile au vestit însă toate cele înfăptuite celor unsprezece ucenici și tuturor celorlalți. Dar cuvintele acestea păreau înaintea lor ca o înșelăciune și nu le credeau (Luca 24, 9—11).

Dar unde era de fapt Hristos Cel înviat în timpul când cei care veniseră la mormînt nu puteau să-L vadă? Folosindu-se de însușirile corpului Său glorificat prin pa-timi și înviere, El își făcea apariția sau dispărea din fața privitorilor oricînd. Dar ina-nte totuși ca sfințele femei și ucenicii Săi să se fi dus la mormînt, Iisus își mani-festase dragostea de fiu, fără de margini, pe care i-o purta, arătîndu-se în primul rînd Sfintei Fecioare Maria (vezi Th. Salvagnac, *Jésus de Nazareth Roi des Juifs*, Paris, 1935, p. 481—486).

Dacă Evanghelia păstrează ca o taină această primă întîlnire dintre Iisus și Maica Sa după înviere, aceasta o face pentru a nu repeta întîmplări prea cunoscute, fiindcă se știe prea bine că Fecioara Maria ia parte direct și în primul rînd la tot ceea ce s-a petrecut și se petrece în viața Fiului său.

Iar dacă ne gîndim că Mîntuitorul Hristos le împărtășise pacea și bucuria Sa, arătîndu-se după înviere sufletelor întristate ale prietenilor și ale ucenicilor Săi, oare nu era firesc să reverse în primul rînd în ființa mamei Sale bucuria biruinței asupra morții, prin învierea Sa și să-i arate că trupul Său omenesc este nu numai întreg și desăvîrșit, așa cum îl primise de la ea, de la Fecioara Maria, dar și îndumnezeit prin înviere?

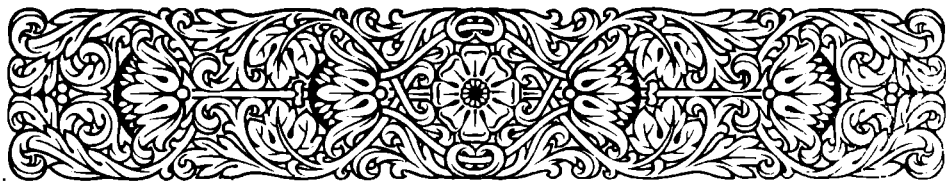
S-ar fi putut, oare, ca El să nu-i răsplătească însutit Maicii Sale pentru credința neștrămătată pe care o avea ea în învierea Lui? Nu se putea, desigur, trece cu ve-derea dragostea și așteptarea Maicii Sale. Dar dacă Sfîntul Apostol Pavel a spus că «ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit cele ce Dum-nezeu le-a gătit celor ce-L iubesc pe El» (1 Corint. 2, 9), cum ar fi putut fi exprimată reintîlnirea Maicii Preacurate cu Fiul său după înviere, știut fiind că prezența Lui acum este mai presus de orice bucurie pentru a fi tîlmăcită? Sfînta Scriptură a păs-trat acest mister divino-uman, pentru a fi simțit și înțeles de fiecare credincios în măsura credinței și a dragostei sale față de Mîntuitorul Hristos.

Dacă Iisus Hristos intrase în starea Sa de slavă după înviere, Maica Preacurată fiind încă în trup, ca într-un cort pămîntesc, inima sa de mamă se sfărîma de durere pe Calvarul crucii.

Numai prezența Fiului său reinviat ar fi putut fi în stare să-i acopere adîncul suferinței; așa a rînduit Domnul să o mîngie, arătîndu-i-se ei întîi față către față: «Scoală-te Doamne și ia aminte spre judecata mea, Dumnezeuul meu și Domnul meu, spre cauza mea» (Ps. 34, 22).

Așa cum a fost convinsă Sfînta Fecioară Maria, de învierea lui Hristos, cum au crezut femeile purtătoare de mir, cum au predicat apostolii și cum cred nenumărate milioane de creștini, aceia care au trăit înainte de noi, aceia care trăiesc acum și aceia care vor trăi după noi, noi credem în Domnul cel înviat și îl mărturisim cu toată Biserica Sa. Învierea lui Hristos este cea mai înaltă minune din cele înfăptuite de Domnul în zilele slujirii Sale pămîntești; este cea mai înaltă mărturisire a puterii Sale dumnezeiești și prin mărturisirea ei se împlinesc cu noi cuvintele spuse de însuși Hristos cel înviat: «Oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac» (Ioan 11, 26).

Arhim. Dr. CHESARIE GHEORGHESCU

POPAS ANIVERSAR

UN SFERT DE VEAC DE LA HIROTONIA ÎNTRU ARHIEREU A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH IUSTIN

La 15 martie 1981 Prea Fericitul Părinte Patriarh Dr. Iustin Moiescu a împlinit un sfert de veac de la hirotonia întru Arhiepiscop, sărbătoare personală care, printr-un reflex care ține de natura lucrurilor, a devenit și o sărbătoare a întregii noastre Biserici.

Să reamintim, pe scurt, faptele : Vacanțarea scaunului de mitropolit al Ardealului — prin trecerea la cele veșnice a mitropolitului Nicolae Bălan la 6 august 1955 — a necesitat alegerea unui alt titular în scaunul mitropolitan de la Sibiu. Colegiul Electoral Bisericesc a ales în unanimitate la 26 februarie 1956 pe Profesorul de teologie Dr. Iustin Moiescu ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 27 februarie 1956, a aprobat alegerea Colegiului Electoral Bisericesc și, după examinarea canonică, a acordat P.C. Pr. Iconom Stavrofor Dr. Iustin Moiescu rangul de *Arhiepiscop*. Tunderea în monahism a avut loc la mănăstirea Cernica la 8 martie 1956, când a fost hirotesit și arhimandrit.

Joi, 15 martie 1956, în catedrala patriarhală din București a avut loc hirotonia întru Arhiepiscop a P. Cuv. Arhimandrit Dr. Iustin Moiescu, de către patriarhul Justinian, mitropolitul Firmilian al Olteniei și episcopul Nicolae al Clujului, înconjurați de un mare sobor de preoți și diaconi. La hirotonia noului Mitropolit al Ardealului au asistat membrii Sfântului Sinod al Bisericii noastre, rectorii și profesorii Institutelor teologice universitare din București și Sibiu, membrii Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, protopopi, preoți și o mulțime de credincioși, care au umplut pînă la refuz biserica patriarhală¹.

Cu această ocazie, noul Mitropolit al Ardealului a rostit o cuvîntare din care reproducem următoarele :

«...De daruri multe ne învrednicim fiecare din partea lui Dumnezeu, clipă de clipă, în toate zilele vieții noastre. Darul *arhieriei* covîrșește,

---

1. Diacon Prof. Gheorghe Moiescu, Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Alegerea, hirotonia, investitura și înscăunarea I. P. S. Mitropolit Iustin al Ardealului*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 232.

însă, tot ceea ce mintea omenească, în marginile ei firești, poate bănuî. Deși în trup, slujitorii bisericești, în frunte cu Arhiepiscopul, împlinesc lucrarea cerească, totdeauna, cînd sfințesc pe credincioși, ei săvîrșesc lucrul lui Dumnezeu; cînd propovăduiesc Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos, ei vestesc adevăruri religioase veșnice; cînd păstoresc turma, cu puterea Duhului Sfînt, ei arată calea pe care trebuie să meargă credincioșii pentru a dobîndi fericirea, în împărăția lui Dumnezeu.

Slujitorul lui Dumnezeu este vistiernic al comorilor cerești. În el sălășluiește puterea lui Dumnezeu; el împărtășește credincioșilor hrana duhovnicească; prin el se revarsă pe pămînt riurile de apă vie care potolește setea omului după bucuriile nevăzute.

Dar, pe cît de înaltă este chemarea Arhiepiscopului, pe atît de mare este și răspunderea sa, fiindcă «celui ce i s-a dat mult, i se va cere mult». Arhiepiscopul, fiind dator să vegheze asupra întregii sale turme, va fi chemat înaintea tronului Dreptului Judecător, să dea socoteală de sufletele tuturor păstoriților săi».

«Pentru a putea cîștiga în împărăția cerurilor pe toți fiii săi duhovnicești, Arhiepiscopul trebuie să trăiască în inimile tuturor celor păstoriți de el, să se facă tuturor toate, să se dăruiască tuturor, să se aducă pe sine jertfă pentru toți, asemenea Mîntuitorului care s-a răstignit pe cruce pentru toată făptura omenească».

«Pentru a putea ridica lîngă tronul ceresc pe toți păstoriții săi, Arhiepiscopul trebuie să meargă în fruntea turmei sale, făcîndu-se tuturor pildă cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu credința, cu curăția» (I Timotei IV, 12).

Pentru a putea el însuși să stea în locul cel sfînt, mai mult decît Moisi, care a trebuit să arunce încălțămînta înaintea de a se apropia de rugul de foc, Arhiepiscopul trebuie să se lepede de sine, să ia crucea sa și să urmeze pe Hristos.

«Descătușat de tot ceea ce ar putea întina ființa sa, Arhiepiscopul, ca mădular rodnic al trupului Domnului, trebuie să-și unească întreaga sa ființă cu Mîntuitorul, pentru a putea grăi împreună cu Apostolul Pavel: «De acum nu mai trăiesc eu, trăiește în mine Hristos».

«Prin învățătura pe care o propovăduiește în Biserică, prin sfințirea pe care o împărtășește credincioșilor și prin păstoriarea turmei sale, asemenea lui Iisus-Profet, asemenea lui Iisus-Arhiepiscop și asemenea lui Iisus-Împărat, Arhiepiscopul împlinește pe pămînt lucrarea pe care Mîntuitorul a săvîrșit-o, venind în lume, și pe care o săvîrșește neîncetat în ceruri — unirea de negrăit a credincioșilor cu Dumnezeu...».

«...Punînd la temelie lucrării mele arhiepiscopice însăși lucrarea săvîrșită de Marele Arhiepiscop, nu voi conțeni în strădaniile mele de a împăca pe păstoriții mei cu Dumnezeu, de a revărsa liniște și seninătate în sufletele lor și de a sădi pacea între oameni, — cu cuvîntul meu, cu fapta mea»².

2. *Idem*, p. 232—234.

A fost o cuvîntare tematică, avînd în centru lucrarea Arhierelui, conform celor lăsate de Mîntuitorul Iisus Hristos și bazată pe mărturia Sfintei Scripturi, care a caracterizat întreaga activitate a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, în acest prim sfert de veac de slujire arhierască.

Intr-un cadru festiv, în sala sinodală din palatul patriarhal a avut apoi loc ceremonia investiturii oficiale a I.P.S. Dr. Iustin Moisescu ca Mitropolit al Ardealului, care a rostit o cuvîntare, din care amintim următoarele :

«Odată cu ridicarea mea în treapta Arhieriei s-a apropiat clipa plecării mele spre Ardealul suferințelor seculare, conținute astăzi în epoca puterii populare, spre Ardealul celor două strane — unite astăzi —, în vremea de propășire a Bisericii, spre Ardealul stilului românesc de viață sobră și de luptă pentru libertate, spre Ardealul sfinților Ierarhi Mărturisitori Iorest și Sava, al Cuvioșilor Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, al Sfintului Mucenic Oprea din Săliștea Sibiului, spre Ardealul lui Simion Ștefan, al lui Andrei Șaguna, al lui Nicolae Bălan...».

«Îmi dau seama de înalta chemare, dar mai ales de marea răspundere de azi înaintea mă așteaptă în acest scaun de Mitropolit al Ardealului. Căci, din acele timpuri îndepărtate, cînd Mihai Viteazul a statornicit Mitropolia de Alba Iulia, legînd-o de Țara Românească, și pînă în zilele noastre, întîlnim aici urme neîntrerupte și pilde neuitate, care au revărsat o adevărată strălucire asupra Ortodoxiei românești. Chipuri de Ierarhi ca : Eftimie de la Neamțu, ca luminatul Ghenadie, ca Ioan de la Prislop, ca Sfîntul Iorest, ca harnicul cărturar Simion Ștefan, de la a cărui moarte se împlinesc 300 ani, ca Mărturisitorul Mucenic Sava Brancovici, apoi ca Vasile Moga, întîiul Episcop român în scaunul de la Sibiu, Andrei Șaguna, reîntemeietorul Mitropoliei Ardealului și ca vrednicul meu înaintaș Nicolae Bălan, vor rămîne de-a pururea ca făclii scumpe, care în sfințita lor viață au lucrat cu atîta rîvnă la înălțarea Bisericii și s-au luptat cu atîta voinicie pentru păstrarea tezaurului dreptei credințe».

«Urmîndu-le exemplul, voi păstori turma ce mi se încredințează, cu dragoste și înțelegere ; voi încerca să fiu pentru toți pildă vie de credință și de fapte bune ; o voi strînge în jurul meu ca un părinte adevărat, spre a o îndulci cu hrană duhovnicească ; voi înconjura cu o aleasă grijă acele odoare neprețuite, care sînt monumentele noastre istorice ; voi păstra tradițiile de muncă și de evlavie ce împodobesc acest falnic Scaun și voi propovădui, fără șovăire, cuvîntul Domnului, întărind credința și sîdind dragostea de muncă, așa cum au făcut, cu atîta sîrguință, înaintașii mei».

«Voi avea aceeași grijă necurmată de pregătirea viitorilor păstori și slujitori bisericești ; voi priveghea asupra preoțimii, de la care așteptăm acea strajă neadormită, pentru apărarea dreptei credințe, pentru săvîrșirea de fapte bune, pentru întărirea și apărarea păcii, pe care se reazemă lucrarea noastră obștească».

«De aceea, îmi fac o datorie amintind aici de rivna deosebită pe care voi căuta să o am pentru buna îndrumare a preoțimii întru îndeplinirea cu prisosință a îndatoririlor ei, către Biserică și Patrie. Voi urmări ca roadele lucrării preoțimii să se vadă din buna chivernisire a lăcașurilor dumnezeiești, din propovăduirea dragostei față de toții fiii Patriei, din ferirea de nedreptăți, din înălțarea inimilor spre jertfe cât mai mari spre binele obștesc, din iubirea aproapelui prin bună înțelegere, prin unire spre tot lucrul bun și pașnică viețuire, din respectul către cirmuirea Statului nostru. Numai prin păstrarea și întărirea acestor simțăminte, putem avea cheazășia unei vieți religioase înalte și a unei Patrii puternice».

«În lumina acestor gânduri, îmi văd eu rostul de Ierarh și călăuzitor al preoților și credincioșilor încredințați azi, prin acest toiag, spre suflătoarească pază și ocrotire. Urmind cuvîntul Sf. Apostol Pavel, mă voi strădui să povățuiesc spre tot lucrul bun și de folos, făcînd «cite sînt adevărate, cite sînt cinstite, cite sînt drepte, cite sînt curate, cite sînt cu nume bun și lăudate»³.

Acum, la un sfert de veac de la aceasă *cuvîntare-program* a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, se poate constata că fiecare punct amintit atunci, în 1956, a fost realizat cu prisosință, arătînd o rectitudine a gândirii și acțiunii celui mai bun și mai drept Patriarh al Sfîntei noastre Biserici strămoșești.

Duminică, 18 martie 1956, a avut loc în catedrala mitropolitană din Sibiu înscăunarea oficială a noului Mitropolit al Ardealului, I. P. S. Dr. Iustin Moisescu. Au luat parte : Dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, Patriarhul Justinian și membri Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ; reprezentanții Administrației Patriarhale ; delegația Institutului teologic din București — unde Prea Fericirea Sa a predat timp de 17 ani — ; delegații Eparhiilor din Ardeal și Banat ; reprezentanții autorităților locale ; delegații celorlalte Culte ; preoți și numeroși credincioși care au umplut pînă la refuz minunata catedrală sibiană.

După terminarea Sf. Liturghii, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, a dat citire gramafei patriarhale de înscăunare.

Au luat apoi cuvîntul : Patriarhul Justinian ; reprezentantul Ministerului Cultelor și apoi I. P. S. *Mitropolit Dr. Iustin al Ardealului*, care a spus, între altele :

«Biserica din Ardeal — din cele mai viguroase ramuri ale Ortodoxiei noastre — și-a dăltuit ființa în condițiile grele de viață ale poporului sub stăpînirea principilor feudali, a imperiului habsburgic și a regimului de nedreaptă orînduire socială dintre cele două războaie. Deseori prigonită în trecutul mai îndepărtat, ea și-a păstrat totuși ființa ei curată, înfățișîndu-se ca instituție strîns legată de popor și ca făclie a Ortodoxiei».

«Identificîndu-se cu năzuințele înalte ale fiilor ei, Biserica Ardealului a sprijinit luptele lor pentru libertate și propășire. Iar pentru a-și

3. *Idem*, p. 238—240.

pregăti clerul și pentru a lumina pe credincioși, Biserica Ardealului a creat așezăminte de lumină, făcându-se pildă pentru întreaga Biserică din țara noastră.

Pe aceste căi ne vom strădui neîncetat să îndrumăm mai departe Biserica Ardealului (...).

«Nădăjduiesc să mă arăt vrednic de încrederea ce mi s-a acordat, gândindu-mă în chip cu totul deosebit la împrejurările prielnice în care se desfășoară viața religioasă din patria noastră. Deplina libertate religioasă a tuturor cultelor — consfințită prin Constituția țării —, constituie climatul favorabil desfășurării lucrării noastre ca păstor în Biserică».

«La rîndul nostru, încadrat deplin în adevăratul spirit al Ortodoxiei, care structural este favorabilă progresului, împreună cu clericii și cu credincioșii noștri, alături de clericii și credincioșii celorlalte culte religioase, vom sprijini din toate puterile noastre zidirea vieții celei noi în scumpa noastră patrie».

«Totodată, ca Ierarh al Bisericii Ortodoxe din Ardeal, înțeleg să respect învățăturile de credință ale celorlalte culte religioase» (...).

«Pe toți ne stăpînește dorința de a trăi într-o lume pașnică, eliberată de obsesia războaielor și a distrugerilor. Nimic nu este mai folositor, nimic nu este mai adevărat, nimic nu este mai drept, mai aproape de sufletul omului, ca năzuința spre pace. Totodată, nimic nu este mai înalt și mai sfînt, în învățătura creștină, ca porunca păcii (...). De aceea, ascultînd chemarea Mîntuitorului și mergînd pe urmele marilor dascăli ai creștinătății nu voi conțeni să propovăduiesc pacea, strîngînd în jurul meu pe toți clericii și credincioșii, pentru a aduce obolul nostru curat la înfăptuirea unei păci trainice în lume»⁴.

În acest discurs, Prea Fericirea Sa a prezentat una din ideile forță ale arhipăstoririi Sale, aceea a angajării pe linia promovării și consolidării păcii între oameni și popoare, alături de aceea a realizării ecumenismului practic local în țara noastră.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a păstorit Mitropolia Ardealului numai zece luni (18 martie 1956 — 10 ianuarie 1957), căci, în urma decesului mitropolitului Sebastian Rusan al Moldovei (15 septembrie 1956), Colegiul Electoral Bisericesc l-a ales, la 10 ianuarie 1957, ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei.

Cu această ocazie, noul Mitropolit al Moldovei a rostit o cuvîntare în care a spus, între altele :

«Despărțindu-mă de scaunul Bisericii Ardelene, în a cărei visterie duhovnicească rămîne ferecată o parte din inima mea, mă îndrept spre altă podoabă a Ortodoxiei românești, spre Mitropolia Moldovei și Sucevei».

«Încrederea Dvs. mă trimite astăzi în falnica Moldovă a marilor voievozi și domni, a lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare și Sfînt, a lui Rareș și Lăpușeanu, a lui Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir și Alexandru Cuza» (...).

4. *Idem*, p. 254—257.

«Întîii mei ani de activitate didactică în învățămîntul teologic universitar, după întoarcerea din străinătate, în Moldova i-am petrecut. Cunosced însemnătatea străvechiului scaun mitropolitan din Iași, cunosced măreția trecutului său istoric; cunosced legăturile lui frățești cu Biserica Ardealului, cu Biserica Țării Românești, cu Biserica Ortodoxă Rusă și cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, cunosced mulțimea așezămintelor sale mînistirești — vetre de lumină și popasuri roditoare ale singurătății — cunosced viața de muncă, rugăciune și cultură ce clocește de veacuri între zidurile lor sfînte; cunosced preoțimea moldoveană, conștientă de îndatoririle sale pastorale; cunosced, în sfîrșit, evlavia adîncă și omenia pilduitoare a blîndului și bunului popor credincios moldovean».

«Chipuri de urmat în lucrarea mea de arhipăstor voi avea întreg sirul de ierarhi, care au bineplăcut lui Dumnezeu, începînd cu Iosif Mușat, dîrzul apărător al autocefaliei Bisericii moldovenești, trecînd apoi la bătrînul Teoctist, ierarhul care a binecuvîntat și a sfătuit domnia cuminte și îndelungată a lui Ștefan cel Mare, la iscusitul Varlaam și la mult învățatul Dosoftei; la harnicul Veniamin Costache, la milostivul Iosif Naniescu, la cărturarul Nicodim, la dascălul de teologie Irineu, la ocrotitorul celor năpăstuiți de urgia războiului, vlădica Justinian, și încheind cu Sebastian, mitropolitul harnic și plin de omenie, al cărui glas înflăcărat pentru apărarea păcii, ca sol al Bisericii noastre, s-a auzit departe peste hotarele țării».

«Pășind pe urmele lor, voi păstra frumoasele tradiții ale ierarhilor moldoveni, care au știut să țină strîns legată viața Bisericii de viața poporului, legîndu-mă să călăuzesc Biserica Moldovei spre culmi de slavă și să sprijin înflorirea scumpei noastre patrii»⁵.

Investitura noului Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Dr. Iustin Moiescu a avut loc la 12 ianuarie 1957 în sala sinodală din palatul patriarhal, în prezența membrilor Sf. Sinod, a reprezentanților Departamentului Cultelor, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, ai Institutului teologic a preoților și credincioșilor Capitalei.

După primirea cîrjei de mitropolit al Moldovei, Prea Fericitul Iustin a rostit tradiționala cuvîntare, în care a spus, între altele:

«Prin neobosita rivnă și necurmata strădanie a ierarhilor săi, Biserica Moldovei a dobîndit un loc de frunte în Ortodoxie, lăsînd mărturie neșterse de luptă pentru apărarea dreptei credințe și păstrarea independenței patriei, de strădanii pentru luminarea clerului și ridicarea culturală a poporului. Alături de celelalte mari Biserici Ortodoxe, Biserica Moldovei a luat parte prin solii ei la cele două soboare din Apus, în 1414 la Constanța Elveției și în 1438 la Florența Italiei».

«Prin jertfele făcute întru apărarea Ortodoxiei, cinste deosebită s-a făcut Bisericii Moldovei, acum trei veacuri și jumătate, cînd se plănua ridicarea ei la treaptă de Patriarhie sau cînd mitropolitul Varlaam a fost trecut între cei trei candidați la Scaunul Patriarhiei Ecumenice, în anul 1639» (...).

5. Alegerea, investitura și înscăunarea I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1957), nr. 1—2, p. 39—44.

«Voi fi dîrz apărător al bunelor legături de dragoste și împreună-lucrare cu toate Bisericele Ortodoxe surori... Nu voi uita nici o clipă că apărarea păcii nu este numai o trebuință a firii omenești, ci și o poruncă sfîntă lăsată nouă de Mîntuitorul Hristos... Cu toată silința voi desfășura o activitate statornică de ocrotire și păstrare a sfintelor locașuri, biserici, mînăstiri și schituri — mișunate opere de artă — care alcătuiesc diadema Mitropoliei Moldovei... Neîncetat voi veghea la buna îndrumare a eparhiei mele, întru îndeplinirea cu prisosință a îndatoririlor ei către Biserică și Patrie. Voi urmări cu toată luarea-aminte că roadele lucrării preoților să se vadă din buna chivernisire a lăcașurilor dumnezeiești, din propovăduirea dragostei întru toți fiii Patriei și din jertfelnică dăruire pentru binele obștesc...»⁶.

Duminică, 13 ianuarie 1957, în frumoasa catedrală mitropolitană din Iași a avut loc înscăunarea I. P. S. Iustin ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei, în prezența patriarhului Justinian, a Ministrului Cultelor, a reprezentanților Sf. Sinod, ai Arhiepiscopiei Iașilor, ai celorlalte culte etc.

Cu această ocazie I. P. S. Iustin a rostit o frumoasă cuvîntare în care, după ce a reliefat meritele șirului de ierarhi care au păstorit în Moldova, legăturile lor cu domnitorii, ca și salba de mînăstiri și biserici care fac cinste Moldovei, a spus, între altele :

«Păstrarea bunelor legături cu Statul, păzirea dreptei credințe, îndrumarea clerului pentru păstorirea credincioșilor potrivit cu învățătura Mîntuitorului, ajutorarea mînăstirilor pentru a-și împlini rostul lor înalt în biserică, sprijinirea operei de luminare a poporului și conservarea comorilor de artă ale trecutului, vor rămîne neîncetat principalele laturi ale lucrării mele bisericești în Moldova»⁷.

Și, într-adevăr, Prea Fericirea Sa nu s-a dezmințit. Faptele arată pregnant că fiecare punct al acestor cuvîntări-program a fost îndeplinit în cei douăzeci de ani de fericită arhipăstorie în Moldova.

Trecerea la cele veșnice a patriarhului Justinian (26 martie 1977) face ca scaunul patriarhal să devină vacant, I. P. S. Iustin devenind, la această dată Patriarh-Locotenent al Bisericii noastre.

Colegiul Electoral Bisericesc, la 12 iunie 1977, a ales pe I. P. S. Sa ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungro-Vlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române⁸.

Cu prilejul alegerii, Prea Fericitul Părinte Patriarh IUSTIN a rostit o cuvîntare deosebit de importantă pentru viitorul Bisericii noastre din care prezentăm cîteva idei principale :

«Privind înainte, mă voi strădui să trag brazdă nouă în ogorul Bisericii, brazdă de înnoire adîncă, cuprinzătoare și permanentă a vieții noastre religioase, în spiritul învățăturii Sfintei Scripturi, al tradiției marilor Părinți ai Bisericii și al vieții noastre ortodoxe tomânești...».

«Pentru rațiuni de ordin religios și patriotic, odată cu strădaniile noastre de a da chip nou Bisericii noastre strămoșești, vom sprijini statornic întărirea unității noastre naționale și apărarea libertății, independenței și suveranității Patriei».

6. *Idem*, p. 48—52. 7. *Idem*, p. 71—76.

8. *Prea Fericitul Dr. Iustin Moisescu, noul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 7—8, p. 584.

«Cugetele noastre nu se vor opri însă la fruntariile țării. Avem peste hotare comunități românești ortodoxe, nu numai în Europa, dar și în cele două Americi și în Canada, în Australia și în Noua Zeelandă. De toate ne vom îngriji, sprijinindu-le după nevoile lor».

«Deopotrivă, vom ajuta și sprijini întărirea legăturilor și cooperarea Bisericii noastre cu celelalte Biserici sau culte religioase, atât pe plan bilateral, cât și pe plan general, în cadrele Conferinței Bisericilor Europene, ale Conferinței Creștine pentru Pace și ale Consiliului Ecu-menic al Bisericilor, considerînd că lucrarea de întărire a unității bisericești și de apărare a păcii între popoare constituie una dintre cele mai frumoase laturi ale activității Bisericii în lume, în epoca noastră. Dovădindu-ne, împreună cu întreaga ierarhie și cu toți dreptmăritorii noștri fii sufletești, nu numai vestitori, dar și făcători de pace, ne vom strădui să ne arătăm vrednici de chemarea pe care neîncetat ne-o face Dumnezeu de a viețui în sînul Său părintesc ca adevărații fii ai Săi».

«Pe calea întăririi unității bisericești și a păcii în lume vom merge cu îndrăznire și încredere, avînd convingerea că zidurile despărțitoare între Biserici și popoare nu ajung pînă la cer. Ele aparțin lumii noastre vremelnice ; de aceea vor cădea...»⁹.

Duminică, 19 iunie 1977, a avut loc la București, întronizarea solemnă a noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul IUSTIN, în prezența reprezentanților tuturor Bisericilor Ortodoxe surori și ai celorlalte Biserici creștine, ai organizațiilor internaționale creștine, a membrilor Sf. Sinod al Bisericii noastre, a reprezentanților Bisericilor și cultelor religioase din România, ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, ca și ai clerului și credincioșilor.

În discursul ținut cu această ocazie Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a rostit o cuvîntare în care, după ce a menționat pe marii arhi-păstori ai Mitropoliei Ungrovlahiei și pe patriarhii României, care au condus Biserica noastră cu competență, a adăugat următoarele :

«Mergînd acum pe făgașul slujirii poporului român, Biserica de astăzi, sorbind cu nesaț din izvorul curat al tradițiilor ei românești, din moștenirea lăsată de marii ei părinți și din învățătura Sf. Scripturi, își îndeplinește rostul ei binefăcător în viața poporului nostru românesc».

«Ca și alte Biserici creștine, Biserica noastră, împletindu-și destinele ei cu ale poporului nostru, și-a făurit un chip propriu, potrivit cu chipul neamului nostru. Poporul român n-a putut niciodată să sufere pe grumazul său un jug străin ; el este puternic îndrăgostit de libertate. Se voințește independent, suveran. Și așa și este. Această trăsătură adîncă a caracterului credincioșilor români a determinat desigur și întărirea au-tonomiei bisericești. Luptele duse de poporul nostru, veac după veac, pentru a-și apăra ființa sa națională, unitatea sa, nu puteau, deopotrivă să nu se răsrîngă și în viața religioasă a credincioșilor noștri» (...).

«Ca slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române și ai neamului nostru românesc, noi avem în pază — așa cum ne învață Sfinții Apostoli — turma credincioșilor lui Dumnezeu încredințată nouă, Bisericii Ortodoxe Ro-

9. Pr. I. Gagiu, Diac. P. David, *Alegerea, înmînarea decretului prezidențial de recunoaștere și întronizarea Prea Fericitului Părinte Dr. Iustin Moiescu ca Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române*. în «Biserica Ortodoxă Română», XCV (1977), nr. 7—8, p. 598—601.

mâne, spre mîntuire. Dar, fiind părtași ai Bisericii de pretutindeni și de totdeauna, noi sintem împreună-lucrători cu Dumnezeu la mîntuirea tuturor oamenilor. Sintem deci datori atît față de cei de aproape, cît și față de cei de departe.

«De aceea, lucrarea noastră bisericească, săvîrșindu-se în Biserica de totdeauna și de pretutindeni, își împletește firele ei cu firele lucrării altor Biserici. Împreună cu ele ne rugăm pentru toți oamenii, împreună cu ele cercetăm chestiuni teologice, împreună cu ele ne străduim să aducem partea noastră de contribuție la soluționarea tuturor problemelor care frămîntă astăzi omenirea».

«Întrucît această cooperare între Biserici este latura cea mai foloșitoare și cea mai frumoasă a activității Bisericii, în vremurile noastre, ne vom strădui să o intensificăm și să o lărgim».

«În marile organizații creștine actuale (Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene, Conferința Creștină pentru Pace), în întrunirile interortodoxe, în dialogurile cu celelalte Biserici, în contactele și consfătuirile bisericești bilaterale, Biserica noastră va aduce în viitor o contribuție sporită în spiritul idealurilor pe care ea le slujește».

«În mod cu totul deosebit, vom spori eforturile noastre pentru apărarea păcii, întrucît pacea se află plasată în însuși centrul misiunii noastre religioase. Împăcarea omului cu Dumnezeu, pacea în sufletul omului și viețuirea oamenilor în pace desăvîrșită, unii cu alții, constituie țelul cel mai mare al religiei noastre. De aceea, în slujba păcii, noi punem adevărurile noastre de credință, căldura dragostei și zelul nostru statornic de înfăptuire a ei...»¹⁰.

Privind retrospectiv activitatea de Ierarh a Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN în cei 25 ani de la primirea tainei arhieriei, bilanțul este uriaș. El a fost prezentat recent, la 5 martie 1980, cînd Prea Fericirea Sa a serbat împlinirea a 70 ani¹¹. Vom enumera acum principale puncte ale acestui fericit bilanț :

Unic arhipăstor al celor trei mari provincii românești — cum reamărcă în articolul omagial P. C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu¹², Prea Fericitul Patriarh Iustin este, în primul rînd, *un mare teolog* al Bisericii noastre, nu numai prin cei 17 ani petrecuți la catedrele universitare din Varșovia, Suceava și București, ci și prin numeroasele lucrări teologice publicate, prin contribuția adusă la dezvoltarea teologiei românești¹³.

10. *Idem*, p. 645—651.

11. P. S. Episcop Dr. Vasile Tirgovișteanul, vicar patriarhal, *Popas aniversar, în «Glasul Bisericii», XXXIX (1980), nr. 3—5, p. 228—231*; Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, *La 70 de ani de viață ai Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 338—365; Pr. Gheorghe Bogdaproste, *Festivitățile celei de a 70 aniversări a Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în «Glasul Bisericii», XXXIX (1980), nr. 3—5, p. 232—245.

12. Pr. Prof. I. Rămureanu, *op. cit.*, p. 353.

13. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin în teologia românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 364—383; Diac. Conf. Petru David, *Grija Prea Fericitului Patriarh Iustin pentru învățămîntul teologic*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 358—365; Pr. Prof. Dr. Sebastian Chilea, *Prea Fericitul Patriarh Iustin, eminent teolog contemporan*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 333—341 etc.

Alt aspect de reliefat este acela al *activității ecumenice* a Prea Fericitului Părinte Patriarh, care a condus, din 1957, Comisia sinodală pentru Afaceri Externe Bisericești, a fost conducătorul delegațiilor Bisericii noastre la conferințele panortodoxe de la Rhodos, a făcut parte din delegațiile care au vizitat toate Bisericile Ortodoxe surori, ca și din delegațiile care au vizitat Bisericile Vechi Orientale, Biserica Romano-Catolică, Biserica Anglicană, Biserica Vechilor Catolici, Bisericile Protestante, apoi a fost reprezentantul nostru cel mai autorizat în organizațiile internaționale creștine. Astfel, a fost membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, participând la Adunările generale C.E.B. de la New Delhi (1961), Upsala (1968) și Nairobi (1975); al Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, participând la Adunările generale K.E.K. din 1964, 1967, 1971 și 1974; a participat la reuniuni și adunări generale ale Conferinței Creștine pentru Pace din anii 1961, 1964, 1968, etc. În toate aceste participări ecumenice, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin s-a distins prin pregătirea teologică deosebită, prin echilibrul și discernământ critic, propunând soluții practice-realiste din care se vede grija pentru păstrarea prestigiului ortodox¹⁴.

Sub *raport* pastoral, în cei douăzeci și cinci ani de arhierie — douăzeci și unu ca Arhiepiscop și Mitropolit al Ardealului și Moldovei și patru ani ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa a propovăduit dreapta credință ortodoxă, așa cum a lăsat-o Mintuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți ai Bisericii. Acest lucru reiese atît din studiile publicate, cît mai ales din pastoralele adresate credincioșilor cu ocazia marilor sărbători creștine, care au teme de doctrină. În toate s-a văzut grija deosebită pentru păstrarea unității dogmatice a Bisericii Răsăritene¹⁵.

Ocotirea și păstrarea patrimoniului cultural-național a fost și este o altă caracteristică a arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Iustin. Mai ales în perioada cît a păstorit la Iași, au fost restaurate monumentele cele mai reprezentative ale artei și arhitecturii moldave dintre care amintim: minăstirea Neamț, minăstirea Putna, biserica Voroneț, minăstirea Arbore, minăstirea Moldovița, minăstirea Humor, minăstirea Sucevița, minăstirea Bistrița, minăstirea Dragomirna, minăstirea Probota, minăstirea Cetățuia, minăstirea Secu, minăstirea Sihăstria, minăstirea Horația, schitul Durău, minăstirea Văratec, biserica Războieni, biserica Dobrovăț, minăstirea Slatina, minăstirea Rîșca, biserica Sf. Nicolae — Suceava și multe altele.

14. I. P. S. Nestor, Arhiepiscop și Mitropolit, *Prea Fericitul Patriarh Iustin, binevestitor și apărător al păcii*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 265—281; P. S. Episcop Dr. Antonie Pjămădeală, *Ecumenism și relații externe bisericești* (1944—1979), în «Ortodoxia», XXXII (1980), nr. 1, p. 159—170; Pr. Cons. Dumitru Soare, *Contribuția Prea Fericitului Patriarh Iustin la dezvoltarea relațiilor ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 405—433; Pr. Prof. Constantin Galeriu, *Concepția ecumenică a Prea Fericitului Sale, Părintele Patriarh Iustin*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 377—389; Arhim. Nicolae-Nifon Mihăiță, *Itinerar ecumenic al Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 370—376.

15. P. S. Episcop Dr. Vasile Tișcovățeanul, *op. cit.*, p. 229—230; Pr. Ilie Brătan, *Activitatea Prea Fericitului Patriarh Iustin închinată pastorației*, în «Mitropolia Olteniei», XXXII (1980), nr. 3—6, p. 342—357.

Prea Fericirea Sa a sprijinit organizarea colecțiilor de obiecte bisericești și a muzeelor, a bibliotecilor și arhivelor parohiale și mînăstirești. Au fost editate pliante, broșuri și s-au realizat diapozitive cu comorile de artă ale mînăstirilor noastre. A rînduit muzeografi cu pregătire de specialitate și au fost organizate, an de an, cursuri cu ghizii.

Centrul arhiepiscopal din Iași a îmbrăcat haină de sărbătoare iar căminul preoțesc este cel mai elegant și confortabil din întreaga Patriarhie Română. Toate protopopiatele Moldovei au astăzi sedii spațioase, unele construite din nou, altele refăcute¹⁶.

Grija pentru conținutul publicațiilor, al revistei «Mitropolia Moldovei» și actualmente pentru revistele centrale patriarhale: «Biserica Ortodoxă Română», — buletinul oficial al Bisericii noastre —; «Studii teologice» — revista Institutelor teologice —; «Ortodoxia» — revista ecumenică a Patriarhiei noastre; «Glasul Bisericii» — revista Mitropoliei Ungrovlahiei și «Romanian Orthodox Church News» — buletinul de știri pentru străinătate al Bisericii noastre, constituie o altă latură a activității multiple a Întîistătătorului Patriarhiei Române. Planul fiecărui număr este prezentat și discutat cu conducerea Editurii Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, acceptîndu-se cele mai bune studii, articole, cronici, note ecumenice. Revistele noastre reliefează și participarea reprezentanților Bisericii noastre la dialogurile ecumenice, la conferințe, consfătuiri și reuniuni cu caracter ecumenic, pagini din trecutul istoric al poporului și Bisericii noastre; evenimente din viața Bisericilor Ortodoxe surori, dar și evenimente din viața patriei; pentru pacea a toată lumea; actualități ecumenice etc.

Ca Patriarh al Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Iustin acordă o grijă deosebită *Sfinților Părinți ai Bisericii*, începîndu-se tipărirea celor mai de seamă opere ale acestora, în traducere românească, în noua Colecție «Părinți și scriitori bisericești» din care au apărut deja primele trei volume dedicate «Scrierilor Părinților Apostolici», «Apologetilor de limbă greacă» și «Apologetilor de limbă latină».

De asemenea, s-a început publicarea unei alte colecții, «Biblioteca teologică», din care au apărut, de asemenea, primele volume; Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Scriitorii bisericești din epoca străromână*, București, 1979; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Începuturile Mitropoliei Transilvaniei*, București, 1980, A. V., Sf. Vasile cel Mare, București, 1980.

Continuă, de asemenea, publicarea cărților de cult, a cărților de rugăciuni, a manualelor pentru Institutele și Seminariile teologice, ca și a altor lucrări de teologie.

Și, întrucît am ajuns din nou la Institutele teologice, nu putem să nu amintim grija permanentă pentru școlile unde se pregătesc slujitorii de mîne ai sfințelor altare, consfătuirile de lucru cu profesorii, continele îndrumări date acestora pentru a plămădi slujitori vrednici ai Bisericii și cetățeni devotați Patriei. Mai mult, prin grija neobosită a Prea Fericirii Sale, Institutul teologic din București va avea un nou local, a cărui construcție va începe în curînd, alături de cea a Centrului ecumenic al Patriarhiei Române.

16. Pr. Scarlat Porcescu, *Coordonate ale arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Iustin în scaunul Mitropoliei Moldovei și Sucevei*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCVIII (1980), nr. 3—4, p. 395—400.

Grija pentru credincioșii ortodocși români care trăiesc dincolo de granițele țării este o altă coordonată a activității Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, manifestată prin trimiterea, la cererea acestora, a celor mai destoinici preoți, unii cu doctoratul în teologie, prin dotarea și întreținerea parohiilor cu tot ceea ce este necesar pentru acordarea asistenței spirituale.

Pentru deosebitele sale merite, și pentru activitatea neobosită pentru propășirea Bisericii și a Patriei noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin a fost decorat cu înalte ordine și medalii, românești și străine, dintre care amintim: «Drapelul Iugoslav» clasa II-a (1957); «Ordinul Tudor Vladimirescu» clasa I-a (1974) sau «Marea Cruce a Legiunii de onoare» a Republicii Elene (1978) ¹⁷.

De o deosebită cinste s-a bucurat Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române când, în timpul vizitei la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America și Canada din 1979, a fost primit, la 9 mai 1979, de fostul Președinte al Statelor Unite, Dl. Jimmy Carter, căruia i-a transmis un mesaj de salut și urări de fericire din partea D-lui Președinte Nicolae Ceaușescu, fiind rugat să transmită acestuia cele mai bune urări de sănătate și succes în activitatea de propășire a României, reliefindu-se raporturile de stimă reciprocă dintre cele două țări ¹⁸.

Încheiem aceste rânduri, cu caracterizarea făcută Prea Fericirii Sale, cu ocazia înscăunării ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, de Dl. Ion Roșianu, președintele Departamentului Cultelor, la 19 iunie 1977:

«Cel de al patrulea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Dr. IUSTIN Moiescu, este un erudit teolog, cu strălucite studii făcute în țară și în străinătate, distins profesor de teologie, un înzestrat ierarh, care aduce cu sine o bogată experiență acumulată din două decenii de rodnică arhipăstorire, în Transilvania și apoi în Moldova, unde s-a remarcat ca un fidel slujitor al Bisericii și al Patriei. Activitatea bogată desfășurată pe tărîmul relațiilor internaționale bisericești îl definește și ca un reprezentant strălucit al Bisericii Ortodoxe Române, animat de nobilele idealuri ale păcii și înțelegerii între Biserici și popoare, iubitor al armoniei și apărător al neatinării și suveranității României Socialiste».

«Este o mare satisfacție pentru noi să constatăm că Biserica Ortodoxă Română, ca de altfel și celelalte culte, este profund atașată vieții noi socialiste, care asigură afirmarea deplină a principiilor umanismului, echității și dreptății sociale, participării active a tuturor cetățenilor țării la exercitarea puterii de stat, la conducerea economiei, culturii și științei...» ¹⁹.

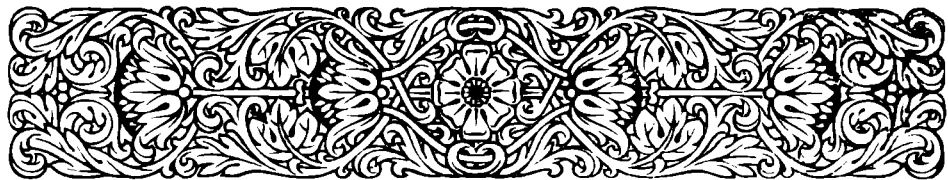
Să ne fie permis să urăm, și pe această cale, Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN sănătate și îndelungată arhipăstorire, acum, când implinește primul sfert de veac de slujire arhierescă. Ad multos annos!

Lector univ. dr. CEZAR VASILIU

17. Pr. Prof. Ioan Râmureanu, *op. cit.*, p. 362—363.

18. Arhidiacon. Ion Bănățeanu, Nicolae Mihăiță, *Vizita efectuată în Statele Unite ale Americii și în Canada de către Prea Fericitul Patriarh Iustin în Iruntea unei delegații sinodale a Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», XC VII (1979), nr. 5—6, p. 636.

19. Pr. I. Găgiu, Diac. P. David, *op. cit.*, p. 623—634.

SFÎNTA TAINĂ A HIROTONIEI

Caracterul specific al fiecărei Sfinte Taine a condus în literatura teologică la o serie de schematizări, fiecare cu justificarea ei, dar fiecare vădind și un mod în care autorul schemei concepe corelația dintre cele șapte Taine ale Bisericii noastre.

Tradiționala enumerare a celor șapte Taine — începînd cu Botezul, sfîrșind cu Maslul — avînd în mijloc Euharistia, a fost uneori modificată în favoarea uneia sau a alteia din Taine. Dogmațiști de renume mondial, ca Silvestru de Canev, Hristu Androutsos, Sergiu Bulgakov, Dumitru Stăniloae, Pavel Evdokimov și alții, au îmbogățit și capitolul de misterologie, prin considerațiile cu care au explicat numărul Tainelor Bisericii, înșiruirea lor și însușirile cu care Tradiția bisericească a rotunjit noțiunea fiecărei Taine.

În ceea ce privește Taina *Hirotoniei*, sau a *Preoției*, sau a *Puncții minilor*, se poate spune că însuși caracterul ei cu totul special a determinat varietatea opiniilor privind locul pe care-l ocupă în capitolul misterologiei ortodoxe. Astfel, datorită faptului că preotul este săvîrșitor al celorlalte Taine, Silvestru de Canev tratează despre «Taina Preoției» la începutul capitolului despre Sfintele Taine¹. Dimpotrivă, Pavel Evdokimov, considerînd că Euharistia este izvorul tuturor harurilor — ca Trup veșnic jertfit și sfințitor al Mîntuitorului — așază Taina sfintei împărtășanii înaintea celorlalte cinci, căci Taina Hirotoniei este inclusă în capitolul de ecleziologie, pentru că hirotonirea este o Taină a întregii Biserici, care-și asigură funcționalitatea ca trup dependent de Capul ei, Hristos cel proslăvit. «Acolo unde nu este sacerdoțiu, nu sînt taine (exceptînd botezul)», spune S. Bulgakov², prelungind doctrina patristică în materie. Dar tot în conformitate cu Tradiția și Scriptura, Evdokimov subliniază că Jerifa lui Hristos este prezentă în Euharistie și că Hristos — Jertfitorul și Jertfitul — este începutul și sursa permanentă a Tainelor, aceste mijloace de transmitere directă a harului.

---

1. «Fiindcă Taina Preoției premerge tuturor celorlalte taine, prin faptul că numai ea le dă săvîrșitorii necesari și vrednici, de aceea vom începe cu această taină», spune autorul, p. 303.

2. *Ortodoxia*, trad. de Nicolae Grosu, Sibiu, 1933, p. 141.

Departate de a constitui o controversă, poziția teologilor arătați mai sus este un indiciu al bogăției de aspecte a relațiilor lui Dumnezeu cu noi și al diversității în care noi înșine ne plasăm, față de invitația pe care Dumnezeu ne-o face, de a-L primi și de a ne lucra mîntuirea. În acest sens, marele gînditor creștin care este Părintele Stăniloae plasează ecleziologic Taina Hirotoniei, în cadrul misterilogiciei, înlăturînd unele tipare vechi și în special occidentale, care au influențat negativ teologia ortodoxă. «Hirotonia este condiția celorlalte Taine, deși ea nu-și poate îndeplini menirea fără acelea»³ — spune teologul român, după care completează cu imaginea următoare: cei hirotoniți «sînt plantați chiar prin hirotonia lor ca centrul și ca mijloace intermediare, vizibile, ale harurilor prin care se susține ea (comunitatea, n.n.) întrucît sînt organele lui Hristos, centrul și izvorul ei invizibil»... «Duhul lui Hristos îi face preoți și episcopi pe unii din membrii ei, prin mijlocirea episcopilor ei existenți, urmași ai apostolilor, prin rugăciunea lor însoțită de rugăciunea Bisericii»⁴.

Aceasta este sinteza gîndirii ortodoxe despre mijloacele exprese de sfințire a omului, care devine creștin prin botez și mirungere, care accede la sfințenia însăși prin cuminecare, care-și sfințește continuu viața prin spovedanie și maslu. Determinarea unui număr de Taine, ca mijloace cunoscute, sigure, prin care Duhul lui Hristos coboară asupra solicitanților, este forma prin care Biserica certifică, indică cu precizie, dobîndirea harului dumnezeiesc. Căci calea Tainelor nu este singura care acordă harul dumnezeiesc: «Duhul suflă unde vrea» și «darul Său de Duh Sfînt nu este restrîns la Taine, chiar în Biserică» — spune Sergiu Bulgakov⁵. Dar întrucît conferirea harului nu ține de conștiința noastră, este insesizabilă cunoașterii noastre, Dumnezeu ne acordă posibilitatea de a ne asigura de prezența Lui în anume momente, cazuri, condiții: «...în Tainele Bisericii se găsește o cunoștință și o formă determinată a acordării sfîntului Duh»... «Cele șapte Taine nu sînt decît manifestările cele mai importante ale puterii sacramentale inerente Bisericii»⁶.

Or, Biserica — Împărăție desăvirșită și Împărăție către desăvirșire — este cea care ne sfințește nemediat sau mediat, după cum dorește Duhul lui Hristos. Mediat și cu poruncă, explicit și instituit, ne sfințește prin Taine. Taină — sacrament al Bisericii — este și hirotonia, ca și celelalte; ea este mijloc prin care se săvirșesc celelalte Tainele Bisericii se găsește o cunoștință și o formă determinată a acordării Sfîntului în Duhul. Așa au înțeles marii sfinți ai Bisericii vechi, ca și marii teologi ai Bisericii actuale. Rînduiala hirotonirii preotului — așa cum o prezintă sfîntul Chiril Alexandrinul — conține întregul fond dogmatic al problemei⁷.

Veche sau nouă, teologia ortodoxă consideră hirotonia ca sfințire *pentru a sfinți*, ta acordare a puterii sfințitoare pentru sfințirea credincioșilor care doresc să se mîntuiască: «preoția este acel sacrament în care, prin impunerea miinilor episcopilor pe

3. *Teologia dogmatică ortodoxă*, București, 1978, vol. 3, p. 145.

4. *Ibidem*. 5. *Op. cit.*, p. 141—142. 6. *Ibidem*.

7. Dr. Nicodim Mîlaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. II, p. II, Arad, Tip. Diecezană, 1936, p. 179—180, găsim următoarea expunere a canonului 7 al sfîntului: «În privința celor care vor avea să se hirotonisească, rînduiala să fie aceasta: ca preoțimea întreagă să consimțească și să-i aleagă și apoi episcopul să-i examineze și consimțind cu preoțimea, în mijlocul bisericii să-l hirotonisească, fiind de față poporul și episcopul se adresează (poporului) dacă poate și poporul să mărturisească

capul unui bărbat ales, împreună cu rugăciunea, se pogoară asupra acestuia darul dumnezeiesc, care-l sfințește și îl așază în oarecare grad al ierarhiei bisericești» — spune V. Mitrofanovici⁸, privind hirotonirea ca act. Din acest unghi de vedere, preotul este persoana care primește o funcție specială din partea și în cadrul Bisericii — și anume — funcția așezată la cea mai mare înălțime în viața comunității bisericești, funcția clericală ierarhic constituită în decursul primelor veacuri ale Bisericii.

Istoricul ierarhiei bisericești se corelează cu istoria vechii ierarhii a legii Vechiului Testament; el presupune și o anume continuitate, dar în măsura în care Legea Veche este o pregătire a Noului Legământ și o prefigurare a lui. Discuțiile care s-au făcut și se fac în privința înțelesului «preoției» — ca termen și ca funcție — sînt legate de însăși modificarea înțelesului noțiunii de preoție noutestamentară, față de cea vechitestamentară⁹. Deși formal preoții Vechiului Testament constituiau o tagmă detașată superioară credincioșilor lor, ideea de sfințenie avînd atunci caracterul unei separări totale de lumea creată, totuși această detașare a darului este cu mult mai reală și mai justificată în religia Noului Testament tocmai prin pătrunderea dumnezeirii în regnul creatural. Întrucît Hristos, Arhiepiscopul din veac, Cel care se și coboară ca jertfă, este Dumnezeu, arhieria instituită de El prin Duhul este nu numai altfel, dar și cu totul altceva decît arhieria lui Aaron. Căci prin însăși coinciderea Jertfitorului cu Jertfa, în creștinism preoția are caracterul slujirii, al dăruirii, al sacrificiului pentru cei cărora se slujește. Supremația aristocratică a arhieriei vechi — ajunsă în desuetudine în vremea Mîntuitorului — capătă un sens nou și cu totul opus denaturării iudaice: preotul creștin nu se consideră superior celor cărora slujește, ci este la poziția lor, după icoana dumnezeiescului model al lui Iisus cel care — înainte de a

---

pentru dînsul. Iar hirotonie clandestină să nu se facă; căci dacă biserica este în pace, se cuvine ca hirotoniile să se facă în biserică, sfinții fiind de față...». La aceasta, comentatorul Milaș adaugă: «Din canonul prezent, în general rezultă exact ceea ce a spus Vasile cel Mare în epistola sa adresată horepiscopilor, adică în can. 89, în privința alegerii și instituirii presbiterilor și a altor clerici. Obștea preoțească întreagă trebuie să consimtă și să aleagă pe respectivul care va fi hirotonit; dacă dînsul obține voturile tuturor membrilor preoției Bisericii respective, atunci episcopul îl va examina ca să vadă și să se convingă personal că este vrednic de cin. Dacă episcopul a cîștigat această convingere în privința candidatului și este deci de acord cu părerea preoției, atunci se poate proceda la hirotonirea respectivului și adică în mijlocul bisericii și în prezența poporului; pentru ca poporul să poată mărturisii în privința lui...».

8. Dr. Vasile Mitrofanovici, *Liturghia Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, Cernăuți, 1909, p. 747.

9. Este de remarcat ezitarea Bisericii de a primi termenul de *ierevs* cu sensul creștin de azi, acela de sfințitor, din cauza sensului păgîn sau iudaic care ar fi putut determina o falsă înțelegere a funcției clericale creștine. A se vedea în acest sens studiul prof. Iustin Moisescu, *Ierathia bisericească în epoca apostolică*, Ed. Centrului Mitropolitan al Olteniei, 1955. Autorul arată: «Este adevărat că termenul obișnuit pentru exprimarea noțiunii de preot în limba greacă este *ierevs*. Acest cuvînt se întilnește deseori în scrierile Noului Testament, atît ca denumire a preoților Legii Vechiului Testament, cît și ca nume al preoților păgîni. Totuși, în chip obișnuit, creștinii evitau să dea numele acesta de «ierevs» slujitorilor bisericești, tocmai pentru a nu se face confunzie între preotul lui Hristos, înzestrat cu har dumnezeiesc pentru mîntuirea credincioșilor, și preotul mozaic sau păgîn, săvîrșitor al unei jertfe (p. 9).

se proslăvi, ca un Dumnezeu — a spălat picioarele ucenicilor și s-a lăsat scuipat și așezat alături de tâlhari, ca ultimul dintre oameni.

Această redimensionare a relațiilor dintre Dumnezeu și om și dintre om și om, cum și reașezarea ideii de Mijlocitor în acțiunea de mîntuire a neamului căzut al lui Adam, a constituit atunci, ca și acum, prilej de poticnire și de «scandal» în istoria Bisericii. Ceea ce iudeii nu puteau înțelege, sau spiritul iudaic refuză să înțeleagă, este regulă statornicită în viața creștină: cel care vrea să fie în frunte, în societatea creștină trebuie să slujească tuturor; cel ce vrea să se înalțe trebuie să se smerească. Maxima slujire este în creștinism maxima renunțare la sine, «junghierea» celui ce-și pune viața pentru semenii săi. Noua ierarhizare a valorilor lumii așază și o nouă «ierarhie» în vederea mîntuirii ei.

Dacă stabilirea și organizarea clerului, așa cum îl cunoaștem azi, este rezultatul strădaniilor de secole ale Bisericii, aluatul, esența, scopul slujirii preoțești, este determinat integral încă din viața Sa istorică, de Supremul Arhiepiscop jertfit¹⁰. El indică prin cuvînt ceea ce trebuie și cum trebuie să lucreze viitorii cîrmuitori ai turmei — și mai cu seamă le-o arată Însuși, prin activitatea Sa de predicator, de tîmăduitor, de profet și învățător, înainte de a-și desăvîrși funcția arhierescă.

Tot ceea ce a săvîrșit Mîntuitorul Hristos în timpul vieții Sale pămîntești a fost sfințire a naturii omenești pe care o purta — sfințire ontologică, dar și sfințire acordată persoanelor prezente istoric în viața Sa, ca un Dumnezeu — cum și transmitere a capacității sfințitoare, celor ce urmau să preia prerogativele Sale arhieresti, ceea ce avea să se desăvîrșească după Patimă, Înviere și Înălțare. Din această esență sfințitoare a crescut și s-a dezvoltat organismul bine încheșat de Sfînta Tradiție a Bisericii, al clerului creștin, care activează, prin slujirea altarului, sfințirea rezidînd în Biserică.

Transmiterea harului de la Hristos este asigurată și după întoarcerea Lui la Tatăl, de cei cărora El însuși le-a dat puterea aceasta. Lanțul neîntrerupt al transmișiei puterii preoțești constituie pentru Biserica lui Hristos garanția prezenței Lui euharistice și a autenticității sacramentale a slujirii realizate de administratorii Tainelor. Biserica «apostolească» este aceea a cărei misiune provine de-a lungul istoriei ei de la Intemeietor, Cel care-i este și acum Cap, dar Care a acreditat pe trimișii Săi speciali — apostoli și ucenici direcți — să investească, prin atingerea personală a minții lor, pe cei ce doresc preoția și sînt apți pentru aceasta.

Caracterul «apostolic» al Bisericii implică și sobornicitatea Bisericii, înțeleasă în chip de colegialitate a episcopilor. Deplinătatea harurilor rezidă în «Colegiul apostolilor» care împreună și-au completat membrii colegiului. Deplinătatea harului preoțesc, de care se bucură numai primul rang al preoției — arhieria — se transmite doar de

10. Pr. conf. Const. Galeriu, în *Slujirea preoțească, după Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție*, «Studii teologice», nr. 1—2/1977, consideră în aceasta «o adîncă pedagogie divină în lucrarea Mîntuitorului cu sfinții apostoli. Domnul îi învață de-a lungul anilor petrecuți împreună cu dinșii; îi învață, îi supune la felurite încercări, le dă și lor să propovăduiască, să vindece, să izgonească răul» (p. 6).

către starea superioară ei: sobornicitatea apostolică. Apostolii — trimișii plenipotențiar ai Domnului — au primit ei înșiși, în sobor, harul preoției. Au fost chemați la apostolat separat, fiecare pe nume; dar după ce Învățătorul a plecat la Tatăl, numai în coeziune sobornicească se transmite harul lucrător al deplinei preoții, asigurat de participarea episcopilor, în numele Domnului.

«Plenitudinea harului» arhieresc, pe care l-au dobândit mai întâi apostolii, a adăugat primei misiuni a apostolilor — aceea de martori și mărturisitori ai Învierii Domnului (Matei 24, 48; Fapte 1, 8) — pe aceea de «lucrători» în transmiterea acțiunii de sfințire, de administranți ai Tainelor în general, și pe aceea de proliferare a energiilor harice, în special, prin prelungirea puterii însăși de administrare a sacramentelor, în actul hirotonirii. Dar «dacă latura principală a întreitei lucrări preoțești o constituie puterea de a sfinți pe credincioși, cei dintii preoți ai lui Hristos trebuie socotiți sfinții apostoli», se subliniază în unul din cele mai temeinice studii în materie¹¹, întrucât treapta supremă a arhieriei o presupune pe cea a preoției — chiar dacă denumirile au variat atât de mult în Biserica primară și în perioadele următoare, sec. II și începutul sec. III. Apostolii au activat tot timpul și ca preoți și ca exorcști și ca diaconi, până s-au delimitat și diferențiat aceste slujiri. Trimiterea lor de către Hristos pentru a da mărturie despre El constituie propriu-zis latura esențială a slujirii apostolice. «Dar dobândind plinătatea harului Sfintului Duh pentru a sfinți pe credincioși, ei puteau fi numiți și preoți»¹² — întrucât ambele trepte, arhierul și preotul, au puteri sfințitoare și jertfitoare.

Necesitatea unei bune organizări a comunităților bisericești în lăuntrul lor, cum și asigurarea unei bune corelări a acțiunilor preoților, și de asemenea, menținerea comuniunii între comunități, s-au dovedit a fi stat la baza atribuirii sarcinilor clericale unor diferite trepte, cu responsabilități precise și, cât de cât, limitate. Menținerea unității membrilor Bisericii a fost asigurată prin supravegherea celor denumiți «episcopi», cei care erau și purtătorii plenitudinii harice¹³.

Dar nu se poate spune că preoții, înțeleși ca treapta a doua ierarhică, au fost o creație târzie, ca rezultat al necesității administrative resimțite de apostoli. Ca funcție similară erau folosiți de Mântuitorul «cei șaptezeci de ucenici», de care pomenește sfântul evanghelist Luca în cap. 10, vers. 17, pentru îndepărtarea duhurilor rele. Că funcția «preotului» este legată de moartea și învierea lui Hristos, este azi un adevăr indiscutabil. Dar pregătirea, sfințirea treptată a celor ce urmau să poartă atributole sacramentale după instituirea formală a acestei trepte, este tot atât de confirmată de datele Scripturii. Prezența celor «ca la o sută douăzeci» la Cincizecime, când s-a pogorât Duhul Sfânt întemeind Biserica, presupune prezența celor șaptezeci de ucenici, trimiși de Învățătorul lor, în tot felul de acțiuni harismatice¹⁴.

11. *Ierarhia bisericească în epoca apostolilor*, cit., p. 12—13. 12. *Ibidem*.

13. «O cercetare mai atentă a tuturor textelor din Noul Testament în care se vorbește despre slujitorii bisericești arată destul de limpede că termenul de «presbiteri» este strâns legat îndeosebi de lucrarea de sfințire...; termenul de «episkopes» se arată însă mai strâns legat de activitatea de păstorie a turmei creștine», în *Ierarhia bisericească în epoca apostolică*, op. cit., p. 48.

14. Pr. Ioan Mircea, în substanțialul său articol intitulat «Cei șaptezeci de ucenici ai Mântuitorului și problema ierarhiei bisericești», în «Studii teologice», nr. 9—10/1968, susține cu multe argumente că «cei șaptezeci au constituit «pepiniera» din care

Fie că preoții-presbiteri se recrutau mai întâi din «cei șaptezeci» de ucenici ai Domnului, cum susțin unii exegeți, fie că ei sînt considerați ca urmași ai aceloră — care erau un «al doilea rang» față de grupul celor doisprezece apostoli constituind un «prim rang»¹⁵ — ei apar chiar din primul secol creștin și lucrează ca atare, sub denumiri diferite, fiind hirotoniți de episcopii locului, în vederea ofierii cultului și a altor acte cu caracter sfințitor.

În susținerea vechimii celui de «al doilea rang» al preoției în Biserică, se aduc cîteva afirmații convingătoare, ca cea din Comentariul la Evanghelia lui Ioan, al sfîntului Ciril Alexandrinul, care spune: «Deci *ucenicii* primesc împărtășirea Duhului cînd le-a și insuflat și a zis: *Luăți Duh Sfînt !...*»¹⁶. Și încă mai subliniat indică acest lucru rugăciunea ce se face în Biserica noastră la înmormîntare și care arată în modul cel mai deslușit funcția preotească specifică a «ucenicilor Domnului»: «Stăpîne, mult milostive Doamne, Iisuse Hristoase, Dumnezeu nostru, Carele ai dat Sfinților Tăi *Ucenici* și *Apostoli* cheile Împărăției Cerurilor, iar după sfînta Ta înviere cea de a treia zi, cu harul Tău, le-ai dăruit puterea de a *lega și dezlega* păcatele oamenilor...».

Este lucru hotărît că încă în primul secol al Bisericii creștine funcția bisericească a dezlegării de păcate, a propovăduirii Evangheliei lui Hristos și a săvîrșirii Tainelor, s-a exercitat și prin preoți și nu numai prin episcopi, independent de denumirile care indicau aceste două trepte. Aceasta era de altfel rînduiala lăsată de Hristos, promisiunea Lui și scopul Jertfei Sale: ca ea să se extindă în timp asupra tuturor polilor de existență umană pentru ca aceștia să fie aduși la împăcarea cu Tatăl și desăvîrșirea lor în Duhul. Pentru aceasta a și așezat El săvîrșitori ai transferului haric.

Așezarea sau *instituirea* sfîntei Taine a Preoției, ca început determinat și expres, se petrece îndată după încheierea ciclului izbăvirii de păcatul strămoșesc, cînd Jertfa a schimbat *căderea* omului în *Înălțarea* Fiului Omului. Din Duminica Învierii și pînă în Duminica Rusaliilor, cele două Persoane, care au intrat în istoria omenirii pentru a o mîntui, au instituit Taina Preoției în felurile proprii Lor. «În ziua cea dintîi a săptămîinii» — după relatarea sfîntului Luca — femeile mironosițe au constatat învierea Domnului și au comunicat de îndată acest lucru celor unsprezece apostoli (Luca 24, 1 și urm.). «În aceeași zi» (Luca 24, 13 și urm.). Domnul se arată celor «doi ucenici», «spre seară» (Luca 24, 29), pe drumul Emausului și, ca semn de recunoaștere, «cînd a stat împreună cu ei la masă, luînd pîinea, a binecuvîntat, și frîngînd le-a dat». Era gestul anamnetic, despre care le spusese la Cina cea de Taină să-l facă întru pomenirea Sa. Îndată cei doi ucenici au intrat în Ierusalim să-i găsească «pe cei unsprezece» și găsindu-i, le-au istorisit ceea ce li s-a întîmplat. Și în acest timp s-a arătat

apostolii și ceilalți episcopi au rînduit preoți (presbiteri) cu funcții sacramentale, pe lângă cele harsimatice acordate direct de Domnul lor».

15. Vezi la Pr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 683. În același sens, dar mai puțin determinat se pronunță V. Mitrofanovici, în *op. cit.*, p. 71; «Presbiterii se privesc ca urmași ai celor 70 (sau 72 după alte texte) de învățăcei și în Biserica primară, numai ca ajutători ai episcopilor». La fel afirmă Hr. Androutsos, în «*Dogmatica*», trad. de Dr. D. Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 683.

16. Pr. I. Mircea, *op. cit.*, p. 697.

Domnul tuturor, salutându-i cu binecuvîntarea «Pace vouă» după care, adaugă și explicarea sensului pătimirii Sale: «să se propovăduiască în numele Lui, pocăința și iertarea păcatelor la toate neamurile». După aceasta (Lc. 24, 47—49) le poruncește să rămîină în cetate pînă vor fi «îmbrăcați cu putere de sus».

În relatarea sfințului Ioan, la aceste cuvinte Mîntuitorul a adăugat: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi». Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: «Luăți Duh Sfinț! Căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate, și celor ce veți ține, vor fi ținute» (20, 21—23).

După aceste cuvinte ale instituirii — spuse subliniat de Cuvîntul — urmează, ca eveniment temporal, Înălțarea Domnului și apoi, în a cincea Duminică de la Înviere, momentul de pecetluire, cînd, după ce apostolii au luat de la Iisus Duh Sfinț în vederea legării și dezlegării păcatelor, Duhul însuși, cu puterea de vuet a dumnezeirii treimice, se coboară în limbi de foc asupra fiecăruia din cei prezenți care «s-au umplut de Duhul Sfinț» (Fapte 2, 1—4) și au purces de îndată la acțiunea pentru care fuseseră îndelung pregătiți. Aceeași unică natură divină a lucrat permanent, în mod vizibil prin Persoana Cuvîntului, tot timpul — de la Botezul Domnului, pînă la Înălțarea Lui: Tatăl în mod nevăzut, dar mărturisit cu glas de tunet la botezul Lui, și Duhul «în chip de porumb» — a adeverit întărirea Cuvîntului. La încheierea misiunii văzute a Cuvîntului, această misiune este preluată sensibil — în zgomot puternic și în limbi de foc — de Persoana a treia a Sfintei Treimi. «Din al Meu va lua» — anunțase Cuvîntul, vestind continuitatea lucrării Sale și interesul neîncetat al Tatălui în remodelarea neamului ales al Noului Izrael.

Prezentarea dezvoltată a Treimii a avut loc în istoria acestui neam, în al 33-lea an al nașterii kenotice a lui Hristos, cînd Fiul Omului s-a proslăvit, iar Duhul — anunțat de Iisus ca Mîngîietorul, Paracletul prezent în toate epiclezele Bisericii euharistice — își vădește specificul în undele sonore ale văzduhului și în cele ale luminii focului curățitor. Însemnați și întăriți cu această putere, *investiți* și *confirmați* în misiunea lor — Apostolii Învierii revarsă de îndată dinamismul dăruit, prin toate expresiile actului de putere dumnezeiască: prin cuvîntul pe care-l adresează neînfricați poporului, prin săvîrșirea Tainei Botezului, prin săvîrșirea de «minuni» multe și de «semne», care, toate, conturau acel moment unic: reșezarea omenirii în zidirea cea nouă a cărei cheie de boltă este «piatra cea din capul unghiului» (Fapte 4, 11), care le ține pe toate legate în puterea sa.

Acest lucru l-a înțeles și rememorat Biserica în Tradiția ei multiseculară: în cele trei zile de sărbătoare a pogoririi Duhului Sfinț, sărbătoarea Cincizecimii este întreșesută cu sărbătorirea Sfintei Treimi — cea prezentă, știut și manifestat, în toate lucrările Bisericii, prin slujitorii ei.

Tot ceea ce acum li se dă apostolilor să lucreze le-a fost făcut cunoscut în ne-numărate moduri și ocazii. Pregătirea lor cuprinde momente de limpede arătare a dogmei treimice — în virtutea căreia ei aveau să fie conștienți de ceea ce li se cerea și de ceea ce urma să li se întimple. Însă din capitoul 10 al Evangheliei după Matei, trimișii Domnului sînt anunțați că vor merge să propovăduiască Împărăția lui Dumnezeu, să vindece bolnavi, să învieze morți, să scoată draci din cei chinuți — fiind trimiși «ca niște oi în mijlocul lupilor». «Iată Eu vă trimit» — le spune Învățătorul...

Dar cînd vă vor da în mina lor, nu vă îngrijiți cum sau ce veți vorbi... «Fiindcă nu voi sînteți care vorbiți, ci *Duhul Tatălui* vostru este Care grăiește în voi» (Mt. 10, 16—20). Opera de misionarism este însoțită de Cuvîntul, de *Duhul* și de *Tatăl*, este opera lui Dumnezeu în Treime, așa cum ne-a învățat El însuși.

Deși deplin cunoscut, este necesar să amintim și să repetăm acest lucru, întrucît adeseori nesublinierea lui duce la înțelegeri diferite, în special în problemele de misterioologie. Așa de pildă, unii teologi accentuează că momentul instituirii Tainei preoției este cel descris de sfinții evangheliști Ioan (cap. 20, 21—23) și Matei (cap. 18, 18) infirmînd opinia altor teologi care consideră instituirea Tainei hirotoniei la Cincizecime. În prima direcție se situează, între teologii români, Pr. prof. Dumitru Radu, care afirmă — însoțit de mulți alți teologi — că instituirea acestei Taine a avut loc odată cu cea a pocăinței¹⁷, legate între ele prin cuvintele «cite veți dezlega, vor fi dezlegate și în ceruri și cite veți ține, ținute vor fi». În același sens se pronunță Pr. I. Mircea, insistînd asupra faptului că la Cincizecime Sfîntul Duh a dăruit diferite harisme, ca glosolalia, darul vindecării etc., iar nu Taina preoției¹⁸.

Fără îndoială, acesta se dovedește a fi momentul hirotonirii apostolilor de către Hristos. Dar sînt indicii să credem că în iconomia divină hirotonia lor a însemnat ceva mai mult decît hirotonia celorlalți preoți sau chiar a episcopilor ce au urmat atunci. Căci Domnul însuși le spune: «voi însă ședeți în cetate pînă vă veți îmbrăca cu putere de sus» (Lc. 24, 49), căci «veți lua putere, venind *Duhul Sfînt* peste voi și Imi veți fi Mie martori...» (Fapte 1, 8).

Hirotonia Apostolilor a avut caracterul special de investire, de angajare a lor de către Fiul cel proslăvit al Tatălui și apoi, de confirmare, adică de întărire în credința lor cu putere de la *Duhul Tatălui*, fiind însemnați, pecetluiți ca nucleu al Bisericii, prin care *Duhul* urma să lege de Hristos cel Jertfit pe toți subiecții ulteriori ai sacerdoțiului.

Se poate vedea în aceasta dubla acțiune, cu sens complementar, a celor două Persoane divine lucrătoare în lume, așa cum și în continuare Ele au lucrat și lucrează spre sfințirea membrilor Bisericii. Așa cum Taina botezului se întregește de Taina mirungerii (confirmării) fără ca ea să fie incompletă ca Taină, dar legată funcțional de cealaltă, tot astfel îmbrăcarea în Hristos a jertfitorului-preot se confirmă prin coborîrea *Duhului* peste cel indicat ca atare și sfințit, act care îl pecetluiește și de-clanșează intrarea lui în acțiune.

Socotim nimerită înțelegerea aceasta, a corelării permanente a funcțiilor mintuitoare ale celor două Persoane, și în explicitarea deosebitei relații dintre botez și mirungere, ca avînd și un temel și căpătînd și un deosebit sens prin dubla formă a acordării harului Tainei preoției, în modul potențial acordat de Hristos, și în cel

17. *Caracterul ecleziologic al sfințelor Taine și problema intercomuniunii*, București, 1978, p. 299.

18. «Posedînd toate harismele — spune autorul articolului citat anterior — (Maril Apostoli fondatori, cei doisprezece și sfințul Pavel) aveau și plenitudinea harismelor, dar nu aceasta le dădea dreptul de a întemeia Biserici și a le organiza; aceste harisme le veneau doar în ajutor. Deși sfințiți prin rugăciunea arhierescă (In. 17, 17—19), ei nu primesc totuși acest har preoțesc din preoția lui Hristos decît după ce El își exercită slujirea Sa arhierescă în Jertfa de pe Cruce, cînd apare ca «Preot și ca Miel de jertfă». Momentul acordării preoției de către Mintuitorul Hristos — Marele Arhieru — Apostolilor Săi este momentul suflării *Duhului Sfînt* peste ei îndată după Înviere (In. 20, 22), cînd le acordă definitiv și harul apostolesc. Acesta este însuși momentul *hirotonirii* sau al *consacrării* lor...». *Op. cit.*, p. 684.

activat, acordat de Duhul, la Cincizecime. Căci și în această ocazie, departe de a considera controversate opiniile teologice care indică instituirea hirotoniei fie în porunca Mântuitorului, fie în pogorirea Duhului la Rusalii, putem considera funcția preoției, ca izvorînd din ambele momente, așa cum însăși Scriptura ne-o arată. Poate aceasta este și explicația faptului că Pr. prof. Stăniloae înclină spre opinia că încheierea hirotoniei a avut loc la Cincizecime: «Iisus le transmite apostolilor și urmașilor lor puterea episcopală sau preoțească de a ierta păcatele, prin suflarea Duhului Sfînt, care este arvuna Hirotoniei ce le va fi dată complet la Cincizecime»¹⁹.

Fără a înclina atît de mult asupra ideii de completare a unui moment față de celălalt, socotim că este în spiritul Tradiției noastre ecleziologice această înțelegere a prezenței constitutive a Duhului nu numai în Biserică — organism viu, Trup al lui Hristos —, dar și ca sfințitor personal al primilor arhieriei — Apostolii²⁰, așa cum Insuși El a înviat din morți trupul lui Iisus, așa cum Insuși El aduce prezența Lui în Euharistie. Căci deși una și aceeași este esența și una și aceeași este energia divină, două sînt «brațele» prin care Tatăl lucrează în lume: Fiul și Duhul, și niciodată Unul fără Celălalt, sau Ambii, fără Tatăl. O readucere în valoare a accentului pneumatic în ecleziologie este redescoperirea lucrării kenoticei persoane a Duhului, prin care Hristos lucrează toate Tainele în Biserică, prin care și cu care le și instituie. Iar pentru că Insuși Hristos ne-a promis pe Mîngietorul ca fiind continuatorul acțiunii Sale, iată-L continuînd la Cincizecime instituirea hirotoniei, Taină pe care o continuă de veacuri în Biserica Lui. Iar preotul lui Hristos, în Biserica noastră, roagă pe Dumnezeu să trimită pe același Duh, trimis «în ceasul al treilea Apostolilor» și să prefacă pîinea și vinul în Trupul și Sîngele lui Hristos.

Și în *actul hirotonirii* se vede că ea prelungește lucrarea dublă a Persoanelor trimise în lume pentru mîntuire: căci calitatea de «*fertitor*» al lui Hristos, de «*iereu*», de sfințitor și sfințit, se dobîndește prin Duhul, Cel care a și instituit împreună cu Hristos, la interval de zece zile, preoția, ca sfințenie și sfințire. Acest moment constituie și în rînduiala hirotoniei partea cea mai de seamă, conștînd din rugăciunea de hirotonie: «*Dumnezeiescul Har...*», rostită de episcopul hirotonisitor, prin care el cheamă harul Sfîntului Duh să se pogoare asupra candidatului ingenucheat în fața sfîntei Mese»²¹.

Taină eminamente a pliromei Bisericii, săvîrșirea hirotoniei se petrece numai în *locașul bisericesc*, ca și Euharistia. La locul povățuirilor, Liturghierul învață că «*Taina preoției, ca și Euharistia... nu se face nicăieri în afară de biserică sfințită căci este păcat mare*»²².

19. *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, op. cit., vol. 3, p. 154.

20. Insistența de a scinda aceste două momente, considerînd că Mîntuitorul instituie preoția, iar Duhul — Biserica, este ca și cum s-ar fi instituit atunci preoția fără Biserică, iar apoi Biserica, independent de preoție. Ar fi nefiresc pentru gîndirea ortodoxă să considerăm o rînduire a preoțiilor înainte de a avea și ogorul pe care să lucreze. Opera de încheiere a sfințirii primilor slujitori bisericești se confundă cu cea de instituire a Bisericii, ea fiind și cadrul în care ei sînt sfințiți. Paralelismul acesta și similitudinea acestor acțiuni de sfințire de sus și înglobare imediată în sfințenia koinoniei bisericești a preotului lui Hristos, întărește ideea că instituirea hirotoniei s-a făcut prin acțiunea bivalentă și coordonată a Fiului și a Duhului în Taina preoției — Taină ce urma să reproducă în condiții de prezență reală viabilitatea eternă a Trupului și înviat, izvor al tuturor harurilor Duhului.

21. *Invățătura de credință creștină ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 1952, p. 300. 22. *Liturghierul*, București, 1956.

Un amănunt subliniat de V. Mitrofanovici este că hirotonia se face în dieceza respectivă și «într-o biserică frecventată de mulți»²³ — detaliu care indică obligația autorității bisericești de a ține seama de opinia păstoriților. Aprecierea credincioșilor nu este un element formal, de etichetă socială; climatul de încredere care trebuie să se stabilească între oficiant și participanții la liturghie este de domeniu dialogului, al afecțiunii reciproce, al prețuirii, al credinței că turma va fi bine călăuzită. Consimțământul pe care trebuie să-l dea participanții nu a fost facultativ niciodată în Biserică. Acel «*vrednic este*» (axios) nu se află la forma afirmativă, ci la cea interogativă. Este el vrednic, candidatul de față? La care, cei prezenți pot confirma sau infirma vrednicia lui. Iată de ce se cere o justificată publicitate înainte de hirotonire și respectarea drepturilor poporului credincios, ele nefiind «dobândite», ci innăscute lui, ca fiind creștin.

În ceea ce privește *timpul* cînd se săvîrșește hirotonia, momentele diferite care sînt stabilite pentru impunerea miinilor marchează interesul păstrat de Biserică pentru pregătirea duhovnicească a candidatului. Întrucît Scriptura însăși, ca și tratatele despre preoție scrise de sfinții părinți și scriitorii bisericești, încarcă această Taină cu maxima responsabilitate omenească. Tradiția a hotărît ca nimeni să nu ajungă la treapta supremă fără să fi primit și practicat preoția în treptele ierarhice inferioare.

Dar pentru ca nevoile vitale ale diferitelor comunități să-și găsească rezolvare, s-a admis și o scurtare a perioadei de pregătire a candidatului, atunci cînd Biserica socotea că este oportun. Astfel, găsim statornicit în rînduiala Bisericii ca cea mai înaltă treaptă, arhierul, să fie hirotonit la începutul Liturghiei, înainte de citirea Apostolului și a Evangheliei...; preotul, treapta a doua, să fie hirotonit înainte de sfințirea Darurilor; iar diaconul să se hirotonească după sfințirea Darurilor. Se asigură astfel măcar săvîrșirea unei liturghii de către cel sfințit în preot și cel puțin slujirea la două liturghii a celui sfințit diacon²⁴.

Ca *element material*, sau semn văzut în săvîrșirea sfîntei Taine a preoției este mina arhierului și gestul însoțitor, împreună cu rostirea rugăciunilor. Nu numai o suflare de duh este necesară în transmiterea Duhului, așa cum aceasta s-a produs în momentul instituirii ei, ci atingerea miinii, impunerea ei asupra capului postulăntului. Mina prin care se dă binecuvîntarea, care atinge Sfintele Daruri, care pune cununie în Taina Nunții, care unge cu mir la confirmare, mina cu care Mîntuitorul a făcut atîtea minuni prin atingere directă, sau modelînd lutul — acesta este elementul omenesc și material cel mai indicat a transmite «dumnezeiescul dar, care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele lipsitoare le împlinește» — cum spune rugăciunea de la hirotonire.

Primitorul sau subiectul Tainei este de astă dată foarte îndelung descris de întreaga literatură scripturistică și patristică. Cel prin care se distribuie «toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit» se cade a fi de maximă vrednicie, ales dintre cei mai vrednici. Cu toată încrederea în adevărul că harul nu poate fi diminuat în sfințenia lui, sau contaminat, de nevrednicia ministrantului, dezideratul Bisericii își are justificare mai mult decît în orice altă Taină. Candidatul trebuie să fie om «ales, dintre bărbații aceia care întrec cu mult pe toți ceilalți oameni» — cum spune sfîntul Ioan Hrisostom într-o sinteză²⁵.

23. *Op. cit.*, p. 747.

24. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 751—752.

25. *Tratatul Despre Preoție*, în trad. Pr. D. Fecioru, în «B.O.R.», nr. 10/1957, p. 937.

Desigur, se poate spune că ceea ce se cere unui preot se află și în șirul de obligații ale bunului creștin; că ceea ce nu e permis preotului, nu e permis nici unui creștin. Dar mai sînt și anumite renunțări pe care un bun creștin, într-o specială situație, le-ar accepta cu multă convingere, din considerentul că exemplul lui este determinant pentru categorisirea lui însuși sau a comunității din care face parte, adică atunci cînd unii dintre creștini sînt așezați mai sus, fiind în situația chiar de a reprezenta ceva sau pe cineva, sau pe mai mulți. Aceasta este situația primitorului preoției ca funcție sacramentală, față de preoția generală creștină.

Preoția sacramentală, cea a cărei funcționalitate se întrețese în structura Bisericii, se deosebește de cea *generală* (sau *obștească*, sau *universală*, sau *împărătească*, sau *subiectivă*) tocmai prin aceea că ea se poate obiectiva în asemenea măsură, încît persoana preotului, ca receptacol al harului preoției, se poate total detașa de funcția sa sacramentală și poate acționa totalmente divers — întors, contrariu — decît țintește așezarea sa pentru care a fost instituit ca atare (— hirotonit). În situația cealaltă, a preoției universale sau subiective, orice creștin acționează în primul rînd în numele său; chiar cînd este un «mărturisitor» al Cuvîntului lui Dumnezeu, creștinul nu implică pe nimeni din comunitate, nici măcar pe cei din propria sa familie. Chiar dacă își dă viața *pentru* cineva, el nu și-o poate da *în locul* cuiva, cum nici preotul — ca persoană — nu o poate face. Dar el este investit cu harul dumnezeiesc ca să actualizeze moartea și Învierea lui Hristos pentru noi.

Preotul este cel ce *oficial* jertfește pentru toți, spune Pr. Stăniloae. Oricine poate aduce jertfă pentru altul, dar nu sub acest aspect oficial și de aceea jertfa este a lui, nu a tuturor. «La fel și harul Tainelor legat de această jertfă, de jertfa generală a lui Hristos, ca răspuns la epicleza întregii comunități prin episcop sau preot — numai prin aceștia se dăruiește»²⁶. Fără clerici, continuă același autor, nu este Biserică, fiindcă nimeni nu poate depăși subiectivitatea sa. Preoția fiecărui creștin, oricît de jertfelnic ar fi el, oricît s-ar extinde de benefic asupra altora, are tot un caracter personal — desigur de persoană foarte «îmbunătățită», foarte înduhovnicită — dar fără să poată da decît din ale sale, nu din ale Arhiereului purtător a toată făptura, cu acei caracter pancosmic care nu poate și nici nu putea să revină unei persoane omenești. Numai cel care a adunat în Sine natura noastră comună — ca un Dumnezeu — a putut și poate vorbi și acționa pentru noi și în numele nostru, și în locul nostru, și a transmis această puțință ca *putere*, prin Duhul, hirotonind pe apostoli și prin ei, episcopii și clerul continuu.

«Hristos a instituit o preoție care e legată de aducerea și împărțirea jertfei Lui, prin care El însuși exercită prin organe văzute arhieria Lui...»²⁷. Această arhierie nu este independentă de cea legătură pe care Însuși Fiul Omului a stabilit-o între Dumnezeu și oameni, așa cum le-a și cerut: să fie desăvîrșiți ca și Tatăl din ceruri. El nu a păstrat, prin instituirea cu funcționalitate a unui cler, distanța între El și ei sau între clerul-slujitor al harului, și ceilalți beneficiari ai Tainelor și ierurgiilor. Ci em putea spune că dimpotrivă: a asigurat autenticitatea, invariabilitatea, nealterarea Tainelor transmise prin oameni, dînd misiunii clerului acest specific incomparabil, de a acționa în numele Lui cu aceeași eficacitate, ca venind direct din mîna Lui, a

26. *Din aspectul sacramental al Bisericii*, în «Studii teologice», nr. 9—10/1966, p. 554.

27. Pr. Dr. D. Stăniloae, *Iisus Hristos — Arhiereu în veac*, în manuscris publicabil în «Ortodoxia» (nr. 2/1979), p. 5.

Marelui Arhiereu. Căci nu se poate spune că — atunci cînd preoția subiectivă a unui preot este activă, funcționînd simultan cu cea obiectivă (căci dacă fiecă creștin are preoția de la botez, clericul are două preoții) —, aceste două preoții se confundă. Doar organul de manifestare este același, însă originea actului respectiv este dublă; ea este întii divină și apoi umană. Iar convergența acțiunilor este în beneficiul agentului uman, al preotului, mai mult decît în cel al primitivului Tainei pentru care Hristos îl olosește pe preot, dat fiind că eficacitatea Tainelor nu este influențată de valoarea umană a săvîrșitorului.

Preoția obștească sau *împărătească* se cuvine totuși a fi subliniată mai insistent, pentru că ea constituie o zonă specifică a lucrării harului pe care Ortodoxia a înțeles-o și a formulat-o cu precădere. Dincolo de înțelegerea greșită din afara Ortodoxiei, care îi atribuie funcții paraieratice, preoția subiectivă are în teologia răsăriteană un loc special în cadrul Koinoniei bisericești. Sobornicitatea Bisericii se axează pe ideea de autojertfire, de autodăruire a persoanei comunitare a creștinului în lăuntru Biserica jertfitoare; comunitatea de altar, participarea creștinului la Liturghie nu numai ca prezență fizică, ci ca părtășie, cu jertfirea sa, la Jertfa de pe Altar, prelungirea acestei stări în viața de fiecare ceas și chiar lupta pentru prelungirea aceasta — este preoția subiectivă în act. Este de datorita teologiei răsăritene să salveze doctrina preoției obștești, de la denaturarea ei în sensul diluării preoției sacramentale și a reducerii funcțiilor acesteia, ca și de la exagerarea opusă, proprie tendinței de dominare pe care o denotă în teologia romano-catolică clericalismul văzut ca putere în sine.

Nu a fost însă îndeajuns subliniat teologic — și nici practicat măcar, în măsura formulărilor teologice — sensul colaborării efective a credincioșilor cu clerul în Biserica Ortodoxă. Lucrări de valoarea celei a părintelui Liviu Stan, intitulată: *Poziția laicilor în Biserica ortodoxă*²⁸, a putut avea ecoul cuvenit în lumea teologică, prin formularea ei deosebit de sistematică, de documentată și atrăgătoare. Dar de la teoretizarea doctrinară pînă la trăirea comunitară a creștinilor ortodocși în Biserică, trebuie să se treacă prin încunoștințarea lor că au aceste prerogative. Căci existența și lucrarea clerului «nu pot fi socotite ca suficiente, nici pentru păstrarea credinței, nici pentru păstrarea și lucrarea harului sfințitor al Bisericii, ci toate aceste lucrări el le săvîrșește împreună cu credincioșii laici»; «...întregul conținut al moștenirii apostolice, cit și misiunea supremă a Bisericii se reazemă pe lucrarea pozitivă, în colaborare, a celor două elemente constitutive ale Bisericii, care sînt clerul și laicii»²⁹.

28. Publicată în «Studii teologice» nr. 3—4/1968.

29. Pr. prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 199. În prezentarea acestei teme, autorul vorbește, cu două pagini mai înainte, despre mijloacele de lucru ale Bisericii, care sînt credința și harul, și subliniașe, la pag. 197, următoarele: «...*Enciclica Patriarhilor Orientali din 1848* spune că păstrătorul și apărătorul dreptei credințe este, după învățătura Bisericii noastre, întregul trup al Bisericii și adică întregul corp al credincioșilor laici împreună cu clerul, iar nu numai vreunul din aceste două elemente constitutive ale Bisericii...» formulare care este «expresia autentică a adevărului păstrat de conștiința Bisericii, adevăr pe care Ortodoxia îl crede, îl mărturisește și-l propovăduiește și astăzi ca pe un adevăr pe care ea îl deține din moștenirea sau succesivitatea rămasă de la Hristos și de la Sfinții Săi Apostoli...». «Rezultă în mod clar că (laicii) constituie — și ca element de structură și ca element de lucrare mîntuitoare în Biserică — o parte egală și tot atît de indispensabilă pentru existența și lucrarea Bisericii, ca și clerul».

O laborioasă inserare în viața bisericească au avut credincioșii creștini în unele perioade ale istoriei Bisericii. Așa, de pildă, putem surprinde ponderea sa în cursul formulărilor dogmatice. Istoria dogmelor cunoaște momente impresionante în care hotărâri ale Sinoadelor au fost lăsate în desuetudine, căci *Tradiția* este cea care decantează adevărul de credință din formulele Sinodalilor³⁰. A fost gloria clerului acelui timp, de a fi păstorit atât de vrednic poporul creștin, cu adevărat purtător al harismelor Duhului. Căci între atribuțiile clerului este și aceea de a valorifica — pentru uzul parohiei și pentru cel al pliiomei bisericești — harismele de care se bucură membrii Bisericii, după buna voie a Duhului.

Text de referință în această problemă, epistola I a sfințului Petru vede în cei creștinați o slujire împărătească a biruirii patimilor și a luptei contra diavolului, o slujire învățătoarească, în vestirea adevărului lui Hristos, cum și una sfințitoare, în jertfirea de Sine și participarea la cult, sau la diferite acțiuni de binefacere³¹. Fiind lipsită de puterea liturghisitoare, preoția obștească, sau duhovnicească este și ea o harismă permanentă dar nesacramentală, spune același teolog³², dar ambele sînt prin participare la preoția lui Hristos. Alți teologi (ca Sergiu Bulgakov sau Hristou Androustos) aplică aceste texte la harisma excepțională a învățaților teologi și scriitorii bisericești care s-au învrednicit de pomenire alături de marii sfinți sau părinți bisericești.

Departate de a crea un zid despărțitor între preoția obștească — a celor ce-și fructifică harisma lucrînd conform conștiinței creștine — și preoția sacramentală, deosebirea dintre ele înseamnă mai curînd o complinire a funcției sacramentale — determinată, instituită și cu eficiență general-valabilă, pe care o realizează preoția sacramentală — alături de funcția harismatică a preoției obștești, care e nedeterminată în forme cunoscute, avînd valoare de moment, ca necesitate imediată și trecătoare.

Dar deși o au cu toții prin botez și mirungere, această harismă lucrează în mod evident numai în unii creștini, întrucît ea se axează pe variatele valori personale ale harismaticului, după cum se îngemănează mai bine harisma, cu însușirea personală a lui: uneori e vorba de darul proorocirii, alteori de darul înțelegerii cuvîntului lui Dumnezeu, sau de cel al predicării lui, sau de darul milosteniei sau cel al deosebitei puteri de rugăciune, sau al facerii de minuni. Aceste manifestări harismatice sînt intim legate de însușirile caracteristice ale creștinului și devin eficiente tocmai prin acestea, așa cum — dimpotrivă — harul preoției obiective nu variază după calitățile sau lipsurile slujitorului. Este și în aceasta o sinergie a puterilor divine cu cele umane, în vederea mîntuirii, pe care o acordă Hristos, dar care trebuie luată și de creștini; de aceea și preoția are caracter subiectiv și obiectiv, ca și mîntuirea, aceste capitole avînd o strînsă corelare, nu numai terminologică, dar și de esență, prin numitorul lor comun care este *jertfirea*.

30. Cf. Pr. prof. Liviu Stan, *op. cit.*, p. 200—201.

31. Cf. Pr. Ioan Mircea, *Preoția împărătească sau duhovnicească*, în «Studii teologice», nr. 7—8/1971. Autorul insistă în această lucrare, ca și în cea citată anterior, asupra ideii că preoția duhovnicească s-a acordat de Duhul, la Cincizecime, tuturor celor prezenți atunci, spre deosebire de cea sacramentală, ce s-a produs înainte de Înălțarea Domnului, fiind de proveniență hristică, și că Duhul le-a acordat Apostolilor, la Cincizecime, doar puterea de a acționa. Autorul tratează despre prezența activă a harismelor în poporul dreptcredincios, subliniînd totodată existența unor granițe ale celor două feluri de preoție, p. 490—493.

32. *Ibidem*, p. 487.

Dar certificarea lucrării harismatice a preoției subiective se dă tot de Biserică, în contextul ei organic. Cler și credincioși, împreună, dau caracterul de autenticitate cutărei sau cutărei lucrării a harului: colaborare îndelungată în timp, cu rugăciune, răbdare și luminare de la Dumnezeu. Biserica hotărăște dacă o anume lucrare a fost sfințitoare sau nu, dacă «proorocirea» a fost de la Duhul Sfânt sau nu, dacă teologumele pot deveni dogmă sau nu: Biserica — în koinonia ei, dar desigur, manifestată prin organele ei instituite, și anume prin forul ei de conducere superioară, care este chemat să se pronunțe asupra valabilității expresiei harismatice.

Girul pe care îl dă Biserica aparține Tradiției ei, sfințeniei, sobornicității și apostolicității ei; Trup al lui Hristos și sălășuire a Duhului Sfânt, Biserica a manifestat în primele veacuri o operă de discernare între multiplele-i feluri de daruri, la început mai nedeterminate și mai dinamice. Să luăm de pildă, acea treaptă inferioară a preoției, a exorciștilor, care la început nici nu era «împărtășită unui cin bisericesc deosebit, ci de această putere se făceau părtași și laicii» fiind un dar extraordinar al Duhului Sfânt³³. Când necesitatea pregătirii adulților pentru botez a diminuat și apoi a dispărut, această funcție a dispărut și ea, cu toată importanța ei, fiind plină de spectaculos și foarte convingătoare. La fel și proorocia și glosolalia: au apărut în speciale perioade alese de providența divină și apoi și-au restrâns filonul, potrivit aceleiași economii, care face vie o funcție sau alta.

Dimpotrivă, caracteristica preoției sacramentale este neîntrerupta ei permanență, într-un lanț continuu de la Hristos pînă acum, cu o activitate poate mai lipsită de strălucire, mai modestă în efectele ei văzute, dar asigurînd menținerea harului Duhului Sfânt și sfințirea celor pentru care se invocă acest har.

Pînă și o treaptă a preoției ca diaconia, în ambele forme ale trecutului, a avut de suferit restrîngerii ale atribuțiilor ei și o diminuare a importanței ei. Rolul pe care-l aveau diaconii în Biserica primară abunda în activități sociale (cercetarea bolnavilor, a bătrînilor) și în menținerea rînduiei la cult³⁴. După consolidarea programului liturgic al Bisericii și stabilirea rînduiei canonice și ecleziastice, unele atribuții au trecut pe seama laicilor, altele pe seama diaconeselor, care erau hirotosite. Tot ceea ce însemna ajutorare între creștini era realizat, pentru femei, prin diaconese; chiar acte de cult, care nu implicau sacerdoțiul, puteau a fi săvîrșite de aceste femei sfințite³⁵. Însă și această instituție, a diaconeselor, nu a durat mai mult decît zece-două-

33. Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 84. Numai din sec. III, prin hirotese, sînt așezați exorciștii în această treaptă a lor și asistă pe episcop sau preot la rugăciunea solemnă ce se citea asupra energumenilor. Treapta aceasta dispare odată cu instaurarea botezului pruncilor și «fracțiunea aceasta trecu la preoți...». *Ibid.*, p. 85.

34. Diaconii «asistau la cele sfinte (pe episcopi și presviteri) și îngrijeau pentru buna ordine la agape, care în timpurile cele dintîi se țineau după serbarea euharistiei... Ei aduceau euharistia, celor absenți, învățau pe catehumeni, luau parte la exercitarea disciplinei penitențiare... supravegheau pe credincioși la plinirea serviciului dumnezeiesc și... excepțional botezau sau vesteau cuvîntul lui Dumnezeu», spune V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 73. Astăzi, parte din aceste atribuții au dispărut nemai-avînd obiect, parte, au trecut în seama preotului paroh.

35. Clement Alexandrinul afirmă că «în institutule de femei diaconesele predcau cuvîntul lui Dumnezeu» (*Pedagogul*, III, 12) la Dr. Nicodim Mihaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, trad. de Uroș Kovincici și Dr. Nicolae Popovici, vol. II, p. II, p. 228—229. Iar *Așezămintele Apostolice* spun că episcopul alege și o «diaconiță credincioasă și sfîntă pentru serviciile femeilor», căci fără diaconiță «nici o femeie nu se putea înfățișa la episcop sau la preot» (II, 26), *ibidem*.

sprezece secole, după care, nevoile Bisericii în această direcție au fost rezolvate cu persoane lipsite de actul sfințitor al hirotoniei.

În schimb, ceea ce ține de sacerdoțiu — liturghisirea și administrarea Tainelor — a rămas funcție vitală în Biserică, organizată după nevoile enoriei sau eparhiei, dar în strictă corelație, sau dependență canonică — potrivit scopului pe care Capul Bisericii și Duhul Sfinților îl au de îndeplinit în lume: apropierea de Tatăl al Noului Israel și chemarea la sfințenie a întregii suflări. De aceea, treapta întâia și a doua — arhieria și presviteriatul — au fost menținute de Biserică în deplina lor activitate, constituind polii de acumulare și de emitere a energiei ieraticе.

Funcționalitatea preoției este dirijată și asigurată de Marele Arhiepiscop și de Duhului Lui. Actualizarea continuă a Jertfei și proslăvirii lui Hristos este izvorul nesfârșit al replăsmuirii noastre în forma Noului Adam, reasezare care se operează prin energiile sfinte și sfințitoare dobândite prin administrarea Tainelor.

Cum spuneam, hirotonia atribuie creștinului o a doua preoție, care nu mai variază după însușirile personale ale primitivului. Transmiterea harului se produce prin cuvintele rugăciunilor roștite împreună cu gestica specifică acestei Taine. În aceasta se dovedește credințioșia lui Dumnezeu față de promisiunea ce ne-a făcut, față de Noul Legământ ce l-a făcut cu toți cei ce-L caută. Căci El a voit ca sollicitantul Tainei să fie sigur de valabilitatea și eficacitatea ei, indiferent de calitatea săvârșitorului, care este doar transmițătorul. Singura vrednicie indispensabilă săvârșitorului, pentru valabilitatea Tainelor este cea a hirotoniei valabile, potrivit rânduiei Bisericii ³⁶.

Nu tot așa stau lucrurile cu răspunderea personală a preotului față de misiunea lui, înaintea lui Dumnezeu. Și în acest sens, vrednicia slujitorului este astăzi cu atât mai necesară preotului-presviter, cu cât el vine în contact nemijlocit cu credințioșii. «Nu-i cu puțință să rămână ascunse păcatele preoților. Dimpotrivă, ies la iveală chiar cele mai mici ...căci toți măsoară păcatul nu cu mărirea păcatului, ci cu demnitatea în care se află cel ce-l săvârșește», spune sfântul Ioan Gură de Aur în una din paginile lui consacrate preoției ³⁷.

S-ar putea spune că problema vocației, a chemării la hirotonie, este dependentă de lucrarea preoției harismatice, proprie fiecărui creștin. Cel care simte chemare pentru această slujire își poate desăvârși harisma personală în funcția spre care s-a îndreptat. O astfel de harismă este un suport inegalabil pentru realizarea desăvârșită a preoției sacramentale. Și în acest fel, darurile Duhului pregătesc desăvârșita comportare a preotului, așa cum cer atâtea îndreptare tratând despre această slujire. Unul din acestea este capitolul 3 al epistolei I către Timotei, atât de des amintit ca formulare a condițiilor ce trebuie să îndeplinească preotul, în care sînt descrise mai curînd condițiile pentru admiterea în preoție, decît însușirile postulantului.

36. «Ar putea să se îndoiască de aceasta, spune Nicolae Cabasila, numai unul care ar crede că preotul însuși este atotputernicul sau stăpînul aducerii acestor daruri. Dar nu e așa! Ci cel ce operează de drept aducerea acestora e harul care sfințește... dar liturghisitorul e un slujitor al harului. Căci el nu aduce nimic de la sine însuși și nici nu cutează să facă sau să spună ceva din socotința sau după părerea proprie...». «...Harul operează totul, pe cînd preotul este numai un slujitor care nu posedă de la sine însuși puterea de a sluji, pentru că aceasta îl provine tot de la har. Fiîndcă aceasta înseamnă preoția : o putere de a sluji cele sfinte» (XLVI). La Pr. Ene Braniște, Gh. Nițoiu și Gh. Neda, *Liturgica Teoretică*, București, 1978.

37. *Despre preoție*, trad. de Pr. D. Fecioru, în «B.O.R.», nr. 10/1957, p. 954—955.

În ceea ce privește conținutul Tainei Hirotoniei și izvorul ei reținem mai ales învățătura din epistola către Evrei a aceluiași sfânt apostol. În capitolul 3 al acestei epistole, Mîntuitorul este numit «trimisul și Arhiereul mărturisirii noastre»... «Care a fost credincios Celui ce L-a rînduit...» (v. 1—2). Iar în capitolele următoare, sfîntul Pavel completează: «Drept aceea avem Arhiereu mare, Care a străbătut cerurile, pe Iisus — Fiul lui Dumnezeu, să ținem cu tărie mărturisirea! Căci nu avem Arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit ca noi întru toate, după asemănarea noastră, afară de păcat» (4, 14—16). Tot despre esența acestei Taine ne învață Apostolul că «nimeni nu-și ia singur cîntea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu, după cum și Aaron. Așa și Hristos nu s-a preaslăvit pe Sine Însuși, ca să se facă Arhiereu, ci Cel care a grăit către El: *Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut* (5, 4—6); și mai departe: «iar de Dumnezeu a fost numit Arhiereu după rîndulala lui Melchisedec» (5, 10), intrînd dincolo de catapeteasmă, unde Iisus a fost făcut Arhiereu în veac, după această rînduială (cf. 5, 19—20).

Iar «lucrul de căpetenie» este că acest Arhiereu făcut pentru noi este Cel care s-a așezat de-a dreapta tronului Slavei în ceruri» (cf. 8, 1—2). Iar acum, «Arhiereul nostru a dobîndit o slujire cu atît mai osebită, cu cît este și Mijlocitorul unui testament mai bun, ca unul care este întemeiat pe mai bune făgăduințe» (8, 6).

Jertfitor al propriei Persoane, Hristos a făcut acest nou Legămînt, noua promisiune către poporul noului Israel, «cu însuși sîngele Său» (9, 12), «S-au adus lui Dumnezeu pe Sine, jertfă fără de prihană» (9, 14). Și pentru aceea «El este Mijlocitorul unui nou testament, ca prin moartea petrecută spre răscumpărarea greșelilor de sub Întilul testament, cei chemați să ia făgăduiala moștenirii veșnice» (9, 15)³⁸.

Această slujire arhierască a lui Hristos este esența Tainei preoției pe care Însuși o transmite după ce încheie ciclul operei de răscumpărare; o transmite nu numai ca dar cîștigat, ci și ca putere prin care se cîștigă mîntuirea. Ca dar cîștigat, jertfirea Lui proslăvită o transmite, prin preotul liturghisitor, în dumnezeiasca Euharistie; ca putere spre mîntuire, Marele Arhiereu a lăsat-o preotului în harul lertării păcatelor și administrării tuturor celorlalte Taine păstrate de Biserică.

Dar Tradiția Bisericii a reținut în mod continuu că Hristos este săvîrșitorul Tainei; că cei trimiși de El — apostolii și cei rînduiți de aceștia — sînt nu «mijlocitori» între Hristos și noi, cum rețin unele doctrine neortodoxe, ci cei care «doar pregătesc condițiile convenite ca jertfa Crucii, neconținut adusă în cer, să devină prezentă pe altar»³⁹. Preotul «nu se interpune între Hristos și credincios, ci prilejuiește întîlnirea lor»⁴⁰.

Preoția are această înaltă misiune de a face să se întîlnească, în mod curent, creștinul, cu Dumnezeu. Pe lîngă întîlnirile speciale pe care Dumnezeu le are cu cei aleși ai Săi în afara oricărei rînduiei cunoscute — preoția prilejuiește lucrarea necesară atingerii dintre Dumnezeu și om. Nicolae Cabasila exprimă fidel acest înțeles al Tainei preoției: «Noi credem că Însuși Cuvîntul Domnului este cel care săvîrșește Taina, însă numai prin preot, prin cererea și prin rugăciunea lui»... «Preotul

38. Preoții sînt organe văzute ale Preoției Lui nevăzute. «Ei nu dau nimic de la ei, decît slujirea. Dacă n-o dau pe aceasta din toată inima, nu numai că nu mai împlinesc lucrarea mîntuitoare a lui Hristos așa cum trebuie, ci în mare parte împiedică împlinirea ei» — Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, p. 149.

39. Pr. D. Stamatolu, *Iisus Hristos, Marele Arhiereu, după Epistola către evrei*, «Glasul Bisericii», nr. 1—2/1979.

40. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, cit., p. 635.

indeamnă dintru început pe popor la rugăciune, el fiind orînduit și însărcinat al poporului pentru acest lucru...»⁴¹.

Este meritul Ortodoxiei de a fi reținut în sarcina preotului, în special pe aceea de rugător pentru comunitate. Chiar cînd propriile sale puteri nu-l ajută să adreseze rugăciuni lui Dumnezeu, rugăciunile păstrate de Biserică pentru toate ocaziile — de bucurie sau de nefericire — ale credincioșilor sînt îndestulătoare pentru ca, citite în altar, sau la căpătîiul bolnavului, sau lîngă cei adormiți în Domnul, ele să ducă Tatălui mesajul fiecăruia, asistat de prezența rugătoare a celorlalți credincioși. Preotul este cel care, în serviciul divin, adună rugăciunile tuturor și le unește într-o rugăciune comună, pentru ca fiecare, cu rugăciune mai puternică sau mai slabă, să se afle în stare de jertfă, de dăruire lui Dumnezeu, legat de ceilalți.

În rugăciunea euharistică, preotul își împlinește cel mai bine rolul de întîi-rugător al comunității prin cuvintele pe care le rostește mai întîi despre Mîntuitorul: «au dat sfinților Săi ucenici și apostoli zicînd...», după care se rostesc cuvintele de instituire a Euharistiei. După acestea, preotul se arată a fi cel care, cu rugăciunea celorlalți și a sa proprie, prilejuiește coborîrea Duhului, care metabolizează pîinea și vinul, în Trupul și Sîngele Domnului.

Darul deosebit al preotului în această situație este că harul hirotoniei asigură acestui moment realitatea celor nădăjduite și crezute. Căci numai credința comunității, chiar cu citirea ori pronunțarea cuvintelor anamnetice, în duh de rugăciune, nu sînt suficiente pentru a face Duhul să coboare. Cuvintele: «Aceasta s-a faceți întru pomenirea Mea», le-a spus Domnul unui cerc restrîns, celor mai apropiați Lui, pe care i-a pregătît în mod special, aceiași care s-au aflat și sub suflarea Duhului Sfînt, după ce «frîngerea trupului» se produsese aievea pe Cruce, și după ce același Trup înviase. Apostolii au fost «martori ai Învierii», dar au fost și cei care au stat în aura de dumnezeire a Mîntuitorului, cei care au asistat la minunile Lui și la toate cuvintele de învățătură, din care numai puține s-au scris în Evanghelii. De aceea, cei doisprezece apostoli au avut o calitate unică, pe care episcopatul o moștenește numai parțial. «Ca urmași în deținerea plenitudinii harului apostolesc, episcopii nu sînt totuși egali în toate cu apostolii. Aceștia au ceva ce nu s-a putut transmite. Acest ceva l-au avut numai cei doisprezece: faptul de a fi fost tot timpul activității Mîntuitoare a lui Hristos lîngă El și de a fi fost martori ai celor petrecute... fiind unicii martori ai Învierii»⁴².

Toate aceste adevăruri, pe care le-au cunoscut direct, sau chiar prin participare, le-au transmis urmașilor. Dar, odată cu ele, pentru a continua opera misionară a Bisericii, apostolii au predat celor aleși dintre urmași prin hirotonire, și slujirea întreit sfințitoare a preoției: cea de arhieru, cea de profet și cea de diriguitor spre mîntuire, slujiri pentru care au fost investiți în mod deosebit și care își au izvorul în întreita lucrare a Mîntuitorului în lume⁴³.

41. La Pr. Ene Braniște, *Explicarea Sfintei Liturghii după Nicolae Cabasila*, București, 1943, p. 110. 42. Pr. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. cit., p. 155.

43. Clement Alexandrinul subliniază faptul că alegerea de către Dumnezeu a preoților este altceva decît desemnarea lor de către credincioși. Căci din cei desemnați de popor, numai unii erau chemați și hirotoniți în această sfințită slujire. Apostolii au rînduit episcopi, preoți și diaconi pentru ca atunci cînd ei vor repausa, să fie înlocuiți în serviciul lor de alți bărbați încercați și, în decursul vremii, această Taină era «după caracterul și însemnătate sa, un act cu desăvîrșire deosebit» de acest consimțămînt sau alegere a poporului (cf. Silvestru de Canev, *op. cit.*, p. 307).

Prin toate aceste slujiri preotul îndeplinește funcția sfințitoare a Bisericii, pe care Capul ei a poruncit-o. Funcția de arhieru, sau de jertfitor lui Dumnezeu pentru oameni, este cea mai legată de altar și cea mai specifică Noului Legământ. Prin acțiunea de predare către Tatăl, pe care a săvârșit-o Hristos, El a pregătit și a arătat înțelesul noii relații dintre om și Dumnezeu: aducerea de prinos a creștinului se cere a fi însoțită de însăși persoana sa.

O autoaducere este prin aceasta o sfințire. Dar acea putere de jertfire cu care este investit preotul o are de la Hristos, Care însuși este «Preot în veac». Hristos este unicul preot deplin pentru că «e unicul om care se poate dărui cu devotament absolut Tatălui»⁴⁴. Iar preoții sînt «organele văzute ale preoției Lui unice, ...mîna Sa e activă prin mîna celor prin care prelungeste în planul văzut preoția Sa nevăzută»⁴⁵.

Vrednicia sau slujirea învățătoarească, sau profetică este cea a cuvîntului, prin care predania Bisericii își găsește expresia necesară înțelegerii tuturor, ca fiecare să cuprindă adevărul credinței pe care o are și astfel să poată spori duhovnicește. În activitatea Mîntuitorului propovăduirea a precedat jertfirea Sa. În acea funcție de Învățător, Mîntuitorul a explicat Scripturile vechi și a făcut înțeles sensul proorociilor cu privire la Sine. Propovăduirea preotului lui Hristos transmite în continuare acea învățătură, ca și prelungirea ei necesară pentru mîntuirea generațiilor prezente și viitoare. În acest cuvînt rostit de preot în fața altarului sau în alte împrejurări, își găsesc creștinii sens vieții și explicații întrebărilor lor⁴⁶.

Slujirea împărătească, sau de conducător al norodului reprezintă pentru preot rolul de instanță de decizie în problemele bisericești la nivel parohial sau eparhial, după rangul său. El diriguiește activitatea credincioșilor spre buna orînduire a comunității, cît și pentru temeinica așezare sufletească a membrilor comunității, pentru păstrarea neștirbită a credinței, a înțelegerii și într-ajutorării lor.

Preotul și episcopul conduc comunitatea, după cum o și reprezintă în fața lui Dumnezeu; dar o reprezintă ca slujitori puși de Hristos pentru aceasta. Ei sînt «purătorul de cuvînt a ceea ce trăiește întreg corpul însuși și a ceea ce trăiește el însuși în corp, împreună cu corpul... Ei însă nu săvîrșesc acestea în numele comunității, ci împreună cu ea», căci el însuși împreună cu toți membrii comunității sînt adunați în numele lui Hristos»⁴⁷.

Dar dacă preotul răspunde de viața spirituală a comunității ca întreg, el este nu mai puțin răspunzător pentru viața duhovnicească a fiecărui membru al parohiei sale, sau de viața spirituală și de slujirea fiecărui cleric al eparhiei, cînd e vorba

44. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică...*, vol. cit., p. 146.

45. *Ibidem*, p. 148.

46. Sfîntul Ioan Hrisostom consideră că necunoașterea cuvîntului dumnezeiesc este una din cauzele păcatelor noastre. Nu ne putem curăți și îndrepta spre bine, dacă nu avem convingerea că este necesar să facem acest lucru și dacă știm și cum să-l facem. Marele predicator al creștinătății spune în acest sens: «preoții nu au decît o singură cale de vindecare: învățătura cu cuvîntul, predica. Acesta este instrumentul, aceasta e hrana, aceasta ține loc de medicament, ține loc de cauterizare, ține loc de bisturiu» (*op. cit.*, p. 971). Atenția predicatorului trebuie să se îndrepte în primul rînd asupra alegerii subiectului potrivit ca temă a predicii, apoi să aibă grijă să atragă pe credincioși prin felul prezentării subiectului, dar fără a căuta să-i încinte cu orice preț, continuă Marele Gură de Aur.

47. Pr. prof. D. Stăniloae, *Din aspectul sacramental...*, *op. cit.*, p. 554.

de episcop. Iar aici intervine specificul cu totul nou, neînțeles în preoția vechi-testamentară: preotul nu are numai sarcina și cinstea de a jertfi pentru ceilalți, ci și pe aceea de a ierta păcatele.

Calitatea de duhovnic sau de părinte spiritual este dată de Hristos, în modul cel mai explicit cu putință. Această funcție de eliberare a sufletului, de descătușare de sub apăsarea păcatelor săvârșite, este instituită de El în cuvintele spuse înainte de a părăsi trupește pământul. Este de reținut faptul că nu funcția sacerdotală este determinată în cuvintele instituirii Tainei preoției, ci funcția duhovnicească a dezlegării păcatelor personale mărturisite de creștin. Dacă sacerdoțiul creștin nu era o noutate în sine pentru neamul lui Avraam, ci doar obiectul jertfei era altul, iertarea păcatelor a fost nu numai o surpriză, dar și un motiv de scandal pentru unii cărturari: «Cine poate să ierte păcatele, fără numai unul Dumnezeu?» se întrebau aceștia (Mc. 2, 7). Iar Mântuitorul le răspunde: «Ce este mai ușor: a zice slăbănogului: *iertate îți sînt păcatele*, sau a zice: *scoală-te, ia-ți patul tău și umblă*? Ci ca să știi că putere are Fiul Omului a ierta păcatele pe pământ, a zis slăbănogului: *Zic ție: scoală-te, ia-ți patul tău și mergi la casa ta*» (Mc. 8—11). Maladia este o formă de slăbiciune, rămasă de pe urma păcatului strămoșesc sau a celor ale părinților, sau a celor personale. Dar Mântuitorul nu pune accentul pe vindecare, căci aceasta se obține uneori și prin oameni. El atrage atenția asupra cauzei bolii, și spune clar că a voit ca să se cunoască lucrul acesta: că Fiul Omului are *putere de a ierta păcatele oamenilor*.

Această putere, Fiul lui Dumnezeu a lăsat-o celor angajați de El să-l continue lucrarea.

Tradiția patristică a păstrat această învățătură și în comparația cu preoția Vechiului Testament: «Preoții Noului Testament ...au luat puterea să vindece nu lepra trupului, ci necurăția sufletului; nu au luat numai puterea de a vedea dacă cineva a fost sau nu vindecat, ci puterea deplină de a vindeca «rănille păcatului»⁴⁸.

Importanța acestei laturi a preoției — prin care ea este legată de Taina pocăinței chiar în instituirea ei — este relevantă și prin aceea că este practică din prima zi a activității preoțești a apostolilor, ceea ce se remarcă în mod deosebit și prin istoricul ei alt de variat.

Interesant este faptul că — deși dezlegarea păcatelor pare să fie prima grijă a Capului Bisericii, căci după porunca de a propovădui, se dă aceea de a boteza și a remedia starea de păcătoșenie a botezaților — Biserica a considerat necesar să adauge Tainei hirotoniei și slujba specială a hirotosiei în duhovnic. Dacă nu s-ar justifica prin grija mare pe care o acordă Biserica tămăduirii sufletelor, considerînd acțiunea pocăinței ca «al doilea botez», nu s-ar putea înțelege necesitatea hirotosiei preotului în felul cum este ea cunoscută din practica multiseculară a duhovniciei.

Așa de pildă, fără această înțelegere, nu s-ar putea explica de ce Taina hirotonirii nu acordă implicit și darul duhovniciei, cînd așa a fost ea instituită de Hristos. Spre exemplu, tilcuirea la capitolul 27 din Didachon explică prohibițiile așezate de canoane prin aceea că episcopul are «după canoane, întreaga libertate de acțiune în privința celor spirituale, pentru că el este succesorul sfinților apostoli, cărora li s-au încredințat sufletele credincioșilor (...). Luînd în considerație chestiunea spiri-

48. Sfîntul Ioan Hrisostom, *Despre preoție*, op. cit., p. 948.

tuală din acest canon, presbiterii nu pot să lucreze unele acte care sînt convenite numai episcopului, de pildă *iertarea păcatelor*, voia de a lega și a dezlega. Aceasta o pot face și presbiterii, dar numai cu voia episcopului, care voie o dă prin *hirotesie*»⁴⁹.

Se înțelege prin aceasta atitudinea deosebită a credinței acelor veacuri, cînd — deși atribuită de Capul Bisericii prin hirotonia în preot — Taina dezlegării păcatelor a fost îngrădită de slujitorii ei, circumscrisă, ca o practică dificilă și cu consecințe grave, și ținută numai în practica ierarhului și a celor «sfințiți» în mod special de ei. Rînduiala hirotesiei în «părinte duhovnicesc» culminează în cuvintele «*vrednic este*», care repetă confirmarea din partea credincioșilor că preotul, liturghisitorul de pînă atunci, îndeplinește cerințele spirituale ale acestei noi sarcini.

Semnificația care s-ar putea surprinde din această îndelungată practică⁵⁰ ar putea fi următoarea: sarcina preotului liturghisitor constă din îndeplinirea cu rigoare a rînduiriilor slujbelor, pe care încă din primele secole creștine le statorniciseră marii părinți bisericești. Calitatea morală sau sufletească a presbiterului nu putea influența — cum știm — eficacitatea Tainei Euharistiei și a celorlalte Taine. Rugăciunile scrise, sau învățate de credincioși pe de rost, aduceau cu ele garanția adevărului prin duhul comunitar, întărirea în credință, dacă nu și controlul, unuia prin altul dintre cei prezenți. Acestea, împreună cu ritualul stabilit de Biserică ofereau oarecum asigurarea săvîrșirii corecte a Tainelor în public.

În cazul Tainei legării și dezlegării păcatelor apar două caracteristici neîntîlnite în celelalte Taine. În primul rînd, în Taina mărturisirii intră în joc și latura personală a preotului, calitatea sa sufletească, morală și intelectuală. Iar pe de altă parte, Taina pocăinței are un caracter de discreție care ferește de văzul și auzul participanților mărturisirea și întregul dialog al credinciosului cu preotul. Nu se poate ști niciodată cum s-a săvîrșit Taina dezlegării păcatelor, cît a fost preotul de fidel canoanelor, în ce măsură a lucrat cu responsabilitate și spre folosul penitentului. Așa că desemnarea de către Biserică, pentru darul duhovniciei, numai a unora din preoți, ca și dreptul credinciosului de a-și alege părintele spiritual, reprezintă pe de o parte, grija de a nu lăsa sufletele încercate la dispoziția clericilor nepregătiți, iar pe de altă parte, se lasă credinciosului posibilitatea de a evita mărturisirea față de un preot care nu-i inspiră încredere.

Înșușirile personale ale preotului duhovnic trag mult în cumpănă la alegerea lui de către credincios, spovedania fiind mai de calitate sau nu, după cum duhovnicul știe să ajute mărturisirea, sau să lase cu delicatețe să decurgă mărturisirea acolo unde simte că intervenția sa ar răni mai tare sufletul credinciosului.

Poate chiar mărturisirile în public, sau în comun care se făceau în primele veacuri, au deranjat sensibilitatea creștinilor. Revenirea la aspectul tainic și discret al spovedaniei poate să fi fost determinată de considerente similare cu cele care au condus la cernerea personalului clerical în vederea identificării marilor maestri în arta spovedirii, aplicării epitimiiilor, acordării iertării și povățuirilor necesare. În-

49. *Pidalion*, Arhim. Zosima Tîrlă și Haralambie Popescu, București, 1933, p. 105—106. În același loc explică Pidalionul că «alt act ce nu poate face presbiterul este sfințenia mirului... iar al treilea este consfințirea fecioarelor, adică tunderea în monahism».

50. În secolul XII Canonistul Balsamon făcea chiar deosebire între funcția de sfătuitor și puterea de a ierta (cf. P. Evdokimov, *L'Orthodoxie*, op. cit., p. 289).

demnurile obișnuite, preceptele cunoscute de morală, nu sînt suficiente, în generalitatea lor. Priceperea în mînuirea lor, dozarea spre îndreptare și încrederea ce trebuie să urmeze în comportarea celui mărturisit, călăuzirea pe un drum ce este accesibil după stuctura sufletească a fiecăruia sînt tot atîtea probleme ce se ivesc în scaunul mărturisirii.

Pentru duhovnicul ortodox dificultatea este cu atît mai mare, cu cît aplicarea canoanelor variază după priceperea sa, după pregătirea personală și capacitatea preotului de a discerne care este metoda cea mai potrivită, sau care canon este mai prielnic pentru îndreptarea fiului său duhovnicesc. Duhovnicul, spune sfîntul Ioan Hrisostom, «trebuie să cunoască viața în întregul ei, tot atît de bine cît mirenii, dar să fie desfăcut de viață tot atît de mult ca și monahii care trăiesc în munți»⁵¹. Faptul că în Ortodoxie spovedania se face față către față, că duhovnicul își cunoaște fiul spiritual și în scaunul duhovniciei și în viața de toate zilele, că-l poate orienta și verifica în comportarea lui aplicînd pogorămînte ce i le lasă la latitudine Biserica, face ca, în Răsărit, Taina spovedaniei să fie administrată în toată amploarea ei și cu efecte importante, căci «la mărturisirea păcatelor are spiritualul obligația de judecător, învățător și medic...»⁵².

În calitate de duhovnic, preotul are rolul de judecător lăsat de Insuși Hristos; «dezlegarea sau iertarea păcatelor este ținta și centrul instituțiunii sfîntului sacrament al pocăinței; aici se prezintă preotul ca locțiitor al Mîntuitorului»⁵³, căci el are dreptul și să nu dezlege, în cazurile pe care le socotește inapte de iertare. Este învățător, pentru că trebuie să-i arate penitentului cum să revină la linia firescului lui, cum să se ferească de a recădea și să cunoască bine ce tratament se cuvine să-i fie aplicat. Mijloacele oferite de Biserică trebuie aplicate cu discernămîntul și gradarea pe care preotul le socotește necesare.

Priceperea preotului trebuie să fie cu atît mai mare, cu cît greșita aplicare a canoanelor poate produce efectul opus. «Canonul nu trebuie să fie dat numai pe măsura păcatelor săvîrșite, ci după starea sufletească a păcătosului, ca nu cumva voind să coși ce e rupt, să faci ruptura mai mare»... «...Mulți oameni se semeteșc și-și pierd nădejdea mîntuirii, pentru că nu pot îndura canoanele aspre»... iar alții «ajung nepăsători, ajung cu mult mai rău și săvîrșesc păcate și mai mari, tocmai pentru că nu li s-a dat canon pe măsura păcatelor lor»⁵⁴.

Intrucît discernerea atît de nuanțată a stărilor sufletești se realizează prin trăirea duhovnicească personală, prin spirit de observație și iubire a omului, prin cunoașterea Scripturii și a canoanelor, și cum toate acestea trebuie să se coreleze cu răbdarea părintelui duhovnicesc și uneori preluarea pe seamă proprie a unor mari răspunderi, este de înțeles pentru ce Biserica noastră a așezat un prag, care să atragă atenția preotului tînăr și neexperimentat că pentru Taina pocăinței este necesară o nouă vrednicie. Prin hirotesie se aduce un plus de rugăciune și binecuvîntare a Bisericii, pentru buna săvîrșire a unei atît de importante slujiri, despre care un mare părinte spune acestea: Taina mărturisirii este Taina «readucerii penitentului

51. *Despre preoție*, trad. cit., p. 986.

52. Dr. V. Mltrofanovici, *op. cit.*, p. 720.

53. Idem, *op. cit.*, p. 726—727. Autorul acestei lucrări înșiră cu minuțiozitate obligațiile duhovnicului: atenția la păcatul predominant, răbdare, iubire, modestie, buna orînduire a întrebărilor cu care ajută pe credincios etc. (p. 721).

54. Sfîntul Ioan Hrisostom, *trad. cit.*, p. 939.

În comuniunea cu Hristos și Biserica, pregătindu-l pentru comuniunea lui cu trupul lui Hristos. Nici un alt om nu poate împlini rolul de intermediar al comuniunii mai extinse cu alți oameni și cu Dumnezeu — decît preotul în Taina mărturisirii»⁵⁵.

Dacă dezlegarea citită în final anunță: «Iată, fiule Hristos este de față»... deci că în prezența Lui se desfășoară acest dialog, participarea preotului în Taina duhovniciei presupune un consum sufletesc deosebit și o maximă sensibilizare a lui față de gîndul că el reprezintă pe Hristos și vorbește în numele Lui.

Numai cu o conștiință creștină extrem de evoluată, realizată prin dorința de a se «face tuturor toate», poate preotul stabili acea legătură spirituală pe care o voințește Mîntuitorul pentru «trimișii» Săi. «Orice veți cere de la Tatăl în numele Meu, vă va da» (În. 16, 23), i-a asigurat El. Iar în rugăciunea Lui adresată Tatălui, pecetluiește această misiune ce le-a încredințat-o: «Pentru că cuvintele pe care Mi le-ai dat le-am dat lor și ei le-au primit» (În. 17, 8) și «Eu le-am dat cuvîntul Tău și lumea i-a urît pentru că nu sînt din lume» (v. 14). «Precum M-ai trimis pe Mine în lume, și Eu i-am trimis pe ei» (v. 18). «Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci și pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvîntul lor» (v. 20) și «slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca ei să fie una, precum Noi sintem una» (v. 22).

Rugăciunea aceasta care începe să se îndeplinească încă de la Cincizecime cuprinde în ea întreaga măreție a misiunii preoțești, ca profunzime și extensie. Prin cei trimiși ai Săi, Mîntuitorul asigură lumii continuitatea cuvîntului Său și sfințirea celor «ce vor crede» în El, «prin cuvîntul lor», adică cîntea pe care El o are de la Tatăl le-a dat-o apostolilor și aceștia — celor hirotoniți de ei, preoții Bisericii Lui, ca să aducă lumii împăcarea, unitatea ei și viața veșnică, lucrare pentru care ei au fost și sînt continuu sfințiți în adevăr (În. 17, 19).

Taină prin care Dumnezeu coboară zilnic trupește la noi și în noi, Taină care realizează prin Duhul mîntuirea noastră, Preoția este în aceeași măsură dovada neîntreruptă a credincioșiei lui Dumnezeu față de fiul Său iubit — omul —, și a respectării promisiunii Lui de a fi cu noi pînă la sfîrșitul veacului, și dincolo de orice sfîrșit.

Închin acest modest studiu aniversării unui sfert de veac de slujire arhierască a Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin.

Drd. ANCA MANOLACHE

BAZILICILE DIN DOBROGEA

Intrucît în publicațiile noastre bisericești și chiar laice, mai recente, nu s-a făcut încă o prezentare unitară a tuturor bazilicilor paleocreștine descoperite pînă în prezent în Dobrogea, pentru că acestea au apărut de-a lungul anilor, în cele ce urmează vom reconstitui un bilanț al lor, atît pe baza lucrărilor de specialitate cit și a unor informații inedite primite de la cercetători.

BAZILICA, al cărei nume stă la baza cuvîntului «biserică», a fost la început un edificiu cu caracter laic; în epoca elenistică, o sală din palatele regale; în epoca romană, principalul loc pentru judecarea proceselor, instruirea cetățenilor orașului în diverse probleme, pentru împărțirea dreptății, care adesea se făcea, probabil și de

55. Pr. prof. D. Stăniloae, *Teologia...*, vol. cit., p. 699.

către împărat; iar apoi, cu unele modificări, forma sa devine caracteristică locașurilor creștine de cult¹. S-a subliniat că *bazilica* — la români «biserică» — este o «dovadă a creștinării populației de pe teritoriul de azi al României în perioada de timp când bazilica avea forma obișnuită a clădirii de cult creștin»².

În Dobrogea s-au determinat, pînă în prezent, 33 de lăcașuri creștine de tip bazilical din secolele IV—VII, unele din ele cercetate în întregime, altele numai parțial sau doar amintite. Numărul mare al acestor lăcașuri demonstrează că secolele IV—VII reprezintă o perioadă strălucitoare în ceea ce privește arhitectura edificiilor creștine de cult, perioadă care poate fi socotită «era bazilicii paleocreștine»³ și face «dovada vechimii și spiritualității creștine», precum și a «existenței unei vieți religioase organizate în forme creștine, încă din secolul III d.Hr.»⁴ pe pămîntul țării noastre.

*

Bazilicile din Dobrogea s-au descoperit în următoarele cetăți și localități: (Pl. I).
Argamum (Capul Dolojman, jud. Tulcea).

Cetatea Argamum menționată în secolele VI—V î.Hr. de Hecateu din Milet s-a identificat pe un promontoriu înalt, situat pe malul lacului Razelm. În această antică localitate, cu prilejul săpăturilor și cercetărilor arheologice efectuate s-au dat la lumină trei bazilici creștine. Între anii 1926—1932, s-au descoperit ruinele a două bazilici din secolul VI⁵.

1. Prima și cea mai mare bazilică cu dimensiunile de 20,20x13,60 m, are zidurile construite din piatră legată cu mortar de var, groase de 0,80 cm. Interiorul se compune din altar cu absidă, de formă semicirculară în interior, la exterior semihexagonală și naos împărțit în trei nave prin două rînduri de pilaștri precum și narthex simplu. Nava centrală a fost pavată cu dale mari de calcar, iar la cele laterale pavimentul era din piatră acoperit cu lut. Prin partea de sud a naosului se putea comunica cu o altă construcție anexată mai tîrziu, poate un baptisterium, iar din narthex se putea intra într-o încăpere mai mică construită în aceeași manieră tehnică cu bazilica⁶ (Pl. I, fig. a).

2. A doua bazilică, cu mult mai modestă, are o singură navă care se termină printr-o absidă; este lungă de 20,60 m și lată de 7 m. Simplitatea ei constă în faptul

1. I. Barnea, *Bazilica*, în «Dicționar de Istorie veche a României», Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 84—85; Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 49; Vasile Barbu, *Tomis, orașul poetului exilat*, București, 1972, p. 99.

2. I. Barnea, *op. cit.*, p. 85.

3. Ion Barnea, *Din Istoria Dobrogei* (în prescurtare DID), II, București, 1968, p. 465; † Epifanie Norocel Tomitanul, *Viața bisericească la Tomis în secolele IV—VI*, în «Glasul Bisericii», anul XXXVIII (1979), nr. 7—8, p. 818.

4. *Ibidem*.

5. Paul Nicorescu, *Les basiliques byzantines de Dolojman*, în «Bulletin de la Section Historique de l'Academie Roumaine», t. 25, București, 1944, p. 95—105, fig. 1 3 L; Ion Barnea, *Nouvelles considerations sur les basiliques chrétiennes din Dobroudja*, în «Dacia», XI—XII, 1945—1947, p. 230, fig. 11 și 12.

6. Maria Coju, *Creștări noi în așezarea greco-romană de la Capul Dolojman-Argamum (?)*, în «Buletinul Monumentelor Istorice» (în prescurtare B.M.I.). Anul XLI (1972), nr. 3, p. 38.

că îi lipsesc elementele decorative și sculpturale, iar la tehnica de construcție s-a folosit zidărie de piatră legată cu pământ⁷ (Pl. I, fig. b).

3. Datorită cercetărilor mai noi, în această localitate, s-au descoperit și ruinele celei de a treia bazilici, cea mai veche, cu trei nave, din secolul al V-lea⁸. I se cunosc capetele navelor laterale cu bazele pilaștrilor din interior și începutul arcului absidei care s-a mai păstrat. Temeliile acestei bazilici au fost folosite, în mare parte ca bază și plan pentru bazilica din secolul al VI-lea, prezentată mai sus, prima în ordinea descrierii noastre. De fapt aici apare situația din care se constată că bazilica II, adică I, în ordinea de aici, a fost retrasă spre interior față de bazilica din secolul V numai cu spațiul absidei⁹.

Folosirea fundațiilor vechi ale bazilicii din secolul V d.Hr., de noua construcție ridicată în secolul VI d.Hr. a fost posibilă datorită terenului sănătos pe care se ridica corpul central al edificiului. La est, acolo unde se afla absida bazilicii din secolul V, terenul fiind mai puțin solid pentru construit, i-a determinat, probabil, pe edili să retragă noua absidă, ba mai mult să-i găsească o soluție constructivă nouă, mai stabilă, aceea a planului semihexagonal la exteriorul absidei.

Histria

Pe malul lacului Sinoe, la 50 km nord de Constanța, se află ruinele orașului Histria, cel mai vechi de pe teritoriul patriei noastre, întemeiat în secolul al VII-lea î.Hr. de coloniștii greci veniți din Miletul Asiei Mici. Acest port, odinioară înfloritor la țarmul dobrogean al Mării Negre și în apropierea gurii Dunării, s-a bucurat de o permanentă dezvoltare, mai ales în perioadele clasică și elenistică.

Între anii 1914—1927, marele învățat Vasile Pârvan, în fruntea unui colectiv, a efectuat ample cercetări arheologice, care au fost reluate în 1949 de către o echipă de cercetători de la Institutul de Arheologie din București, cărui i s-au integrat, mai recent, și unele cadre de la Muzeul de istorie națională și arheologie din Constanța.

Cu prilejul acestor săpături s-au descoperit cinci bazilici creștine, interesante pentru structura lor arhitecturală și mai ales, cu scop funcțional bine determinat în sinul locurilor băștinași și greci din zonă (Pl. II).

1) Prima bazilică, se află la circa 50 m în partea de est, în fața porții de intrare, orientată VNV—ESE. Acest edificiu construit din piatră neregulată — sist verde — legată cu mortar, cu dimensiunile de 21 × 12,50 m., are trei nave despărțite prin două rânduri de coloane precedate de un narthex, iar în partea de est o absidă semi-circulară. Sub nivelul acestei bazilici s-a descoperit și o criptă, zidită din cărămizi legate cu mortar, la care se ajungea printr-o scară de cărămidă construit în partea de sud. A avut probabil și un ciborium (baldachin). Întrucât s-a găsit aici o monedă din timpul împăratului Justinian (527—565), se crede că această bazilică a fost zidită în secolul VI¹⁰ (Pl. III, fig. a).

7. Simion Gavrilă, *Vestigii și mărturii creștine din zona gurii Dunării*, în vol. «De la Dunăre la Mare», Galați, 1978, p. 106—107.

8. Maria Coja, *op. cit.*, p. 38.

9. *Ibidem*.

10. Studii și cercetări de istorie veche (în prescurtare SCIV), II, 1951, p. 141—144, fig. 6—11; *Histria*, Monografie arheologică I, (în prescurtare Histria I), București, 1953, p. 167, fig. 57—59; Em. Condurachi, *Histria*, Editura Meridiane, București, 1968, p. 19; I. Barnea, *Roman-byzantine basilicae discovered in Dobrugea between 1948—1958*, în «Dacia», N.S., II, 1958, p. 331—333; *Idem*, în DID, II, 1968, p. 472.

2) La sud de piață, mai aproape de poarta de vest, s-a descoperit a doua bazilică, fără absidă, avind dimensiunile de 16,65×11,80 m.; este orientată E—V, iar zidurile construite din blocuri neregulate de șist verde și calcar, fasonate numai la exterior și legate între ele cu mortar și var. Și acest edificiu este împărțit în trei nave, prin două rînduri de cîte cinci coloane, nava centrală fiind de 2,90 m., iar cele laterale de 3,20 m. Se crede că această bazilică a fost construită în secolele IV—V d.Hr., avind la început întrebuințare laică, iar în secolele V—VI a devenit locaș de cult creștin ¹¹ (Pl. III, fig. p).

3) Al treilea edificiu public de tip bazilic orientat N—S, se află în cartierul de sud-vest al cetății. Acest monument are formă aproape pătrată (17,50×17,30 m) și este construit din același material ca și bazilica a doua descrisă mai sus. În partea de est are o absidă, în interior de formă semicirculară, iar la exterior hexagonală. Latura de est a termelor de alături este folosită ca zid al acestei bazilici. Sistemul de construcție, cît și unele elemente tehnice ca mortarul de var fără cărămidă pisată, au determinat pe arheologi s-o dateze în prima jumătate a secolului al VI-lea d.Hr. Ținînd seama de planul și orientarea edificii, dar mai ales de absidă, precum și de distanța relativ mare de la primele două bazilici creștine, considerăm că și în acest sector se afla un lăcaș creștin, iar monumentul intrat în discuție, înclinăm să credem că este a treia bazilică creștină de la Histria ¹² (Pl. IV, fig. a).

4) Al patrulea edificiu creștin descoperit la Histria, este așa cum se exprima Vasile Pârvan «bazilica creștină de pe zidul de sud-est al cetății». Cercetările efectuate aici au dat naștere la discuții legate de etapele în care s-a construit. În interior, pe latura de est, această construcție creștină are o absidă semicirculară cu raza de 1,42 m, iar în partea de nord, în nava principală, se păstrează urmele unei *schola cantorum*, pavată cu dale mari de piatră.

Săpăturile arheologice efectuate la acest lăcaș, concomitent cu cele de pe aceeași latură a incintei, au întîmpinat greutăți legate de stabilirea planului ei general. Totuși bazele de coloană descoperite *in situ* stabilesc planul trinavat al bazilicii, iar ca dimensiuni se prezintă astfel: latura nordică lungă de 18,20 m, cea vestică de 12,30 m și estică de 21,20 m. În interior, acest edificiu a fost pavat cu cărămizi de formă pătrată groase de 4 cm. și cu laturile de 29,60 m.

11. V. Pârvan, *Raport provizoriu asupra primei campanii de săpături la Histria* în «Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice» (în prescurtare ACMI), 1914, București, 1915, p. 120; R. Nethammer, *Die christlichen Altertümer der Dobrudscha*, București, 1918, p. 161—163; I. Barnea, *Nouvelles considerations...*, p. 228; *Histria*, I, p. 110—111; Em. Condurachi, *op. cit.*, p. 19—20; Simion Ștefan, *Cercetări aerofotografice privind topografia urbană a Histriei III. Epoca romană tîrzie (sec. IV—VII e.n.)*, în «Monumente istorice și de artă», 1, 1976, p. 44.

12. Edificiul cu plan bazilical din sectorul de sud-vest, a fost cercetat încă din primele campanii arheologice. S. Lambrino îi atestă caracterul creștin ținînd seama de orientarea clădirii și mai ales, de absida semicirculară în interior și hexagonală la exterior (*Fouilles d'Histria*, în «Dacia», III—IV, 1927—1932, p. 384—391). Caracterul cultural creștin al edificii este arătat și de I. Barnea care datează monumentul în prima jumătate a secolului VI d.Hr. (*Nouvelles considerations...*, în «Dacia», XI—XII, 1945—1947, p. 224, 228). În DID, II, p. 473, nu mai este abordată problema funcției culturale (creștine) a acestui edificiu, iar în *Monumenti paleocritiani della Scizia Minore, XVIII Corso di Cultura sull'arte reventate e bizantina*, Ravenna, 1971 și în *Les monuments paléochrétiens de Roumanie*, Citta Del Vaticano, Roma, 1977, nu figurează între bazilicile creștine de la Histria.

Datarea acestui lăcaș s-a făcut atît pe baza sistemului de zidărie, cît și în corelație cu incinta și strada din vecinătate, pavajul bazilicii aflîndu-se cu 0,70 m. mai jos decît pavajul străzii. Astfel, acest edificiu creștin construit probabil de meșteri improvizati și într-o perioadă de timpuri grele și lipsuri materiale, poate fi datat la sfîrșitul secolului al VI-lea, deci în ultima fază constructivă a cetății, folosit și în cursul secolului al VII-lea. La această construcție se păstrează narthexul și urmele unui pridvor, asimetric ca dealtfel întregul plan, în fața intrării, larg de 6,40 m. și lung de 2,30 m¹³ (Pl. IV, fig. b).

5) A cincea bazilică de la Histria, este cea cimiterială care a fost descoperită în afara incintei romano-bizantine pe platoul din fața porții mari, la circa 180 m. spre vest de zidul incintei, cercetată de Vasile Pârvan încă din 1914. De la început a fost considerată de arheologi ca fiind lăcașul creștin care deservea cimitirul romano-bizantin unde se găsea. Cercetări complete au început în 1956, cînd observațiile stratigrafice au dat la iveală o serie de indicii că bazilica a fost ridicată în vremea împăratului Anastasie. Cu un plan pătrat (10×10), această construcție era împărțită în trei nave, din care cea centrală cu mult mai largă (5 m) decît celelalte două (1,80 m). Edificiul creștin din zona extramurană prezintă cîteva particularități constructive care indică o influență a arhitecturii Asiei Mici asupra Histriei. Astfel la nord-est de cele trei încăperi anexe, se află o încăpere dreptunghiulară alungită, terminată la răsărit printr-o absidă. Un alt indicu al influenței orientale este că în partea de sud a absidei s-au descoperit resturi dintr-o bancă semicirculară (synthronos) construită din piatră și pămînt¹⁴ (Pl. V, fig. a).

În cartierul de est al cetății s-au descoperit ruinele a două clădiri particulare, de mari proporții (cunoscute sub denumirea de Domus I și II), desigur foste palate ale unor aristocrați din secolele V—VI, perioadă de prosperitate din punct de vedere economic și de ultim avînt cultural al acestui oraș. Cea de-a doua construcție (Domus II) cu multe încăperi pavate cu blocuri masive de piatră, are o sală dreptunghiulară terminată în partea de răsărit printr-o mică absidă semicirculară în interior și cu cinci laturi la exterior. Se crede că ar fi vorba de o capelă particulară, deci de un edificiu creștin din secolul al VI-lea, integrat unui palat. «E probabil, ca această mare locuință să fi aparținut vreunui înalt cleric (episcop) creștin, care făcea parte din aristocrația orașului»¹⁵ (Pl. V, fig. b).

Printre ruinele acestui presupus palat episcopal s-a descoperit și un capitel-impostă care se află la Muzeul din Histria, decorat pe fața principală cu o mare cruce între două foi de acant¹⁶.

13. *Histria*, I, p. 155—159; Simion Ștefan, *op. cit.*, p. 46; I. Barnea, în DID, p. 474.

14. V. Pârvan, în ACMI, București, 1914—1915, p. 118—119; R. Netzhammer, *op. cit.*, p. 129—131; I. Barnea, *Contributions to Dobruđa*,..., p. 369—370; *Idem*, în DID, II, p. 375; *Idem*, *Les monuments...*, p. 140—141; Simion Ștefan, *op. cit.*, p. 48; Em. Popescu, în «Materiale și Cercetări Arheologice» (în prescurtare MCA), V, 1959, p. 291 și urm.

15. *Histria I*, p. 324—350; Iorgu Stoian, în SCIV, VI, 3—4, 1955, p. 532—538; *Idem*, în «Materiale și Cercetări Arheologice», VII, 1961, p. 234—236; Em. Condurachi, *Histria* (Editura Meridiane), p. 25—26; *idem*, *Histria à l'époque de Bas Empire...*, p. 259 (Monumente și Muzeu, I, p. 31—33); *idem*, *Problema unor bazilici creștine de la Histria și Callatis*, în «Pontica», IV, 1971, p. 175 și urm. (fig. 1—2); I. Barnea, în DID, II, 1968, p. 475.

16. I. Barnea, *Arta creștină în România*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1, București, 1979, p. 204.

Tomis (Constanța).

Tomisul a fost întemeiat în secolul al VI-lea î.Hr. pe malul stîng al Pontului Euxin, de către coloniștii greci, ionieni din Milet. Aceștia, «la venirea lor au găsit aici o populație băștinașă getă»¹⁷, locuitori despre care Herodot spunea că sînt «cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci»¹⁸, iar în secolul I î.Hr. s-au constituit într-un mare stat condus de Burebista, ce stăpînea întreaga țară de «dincolo și de dincoace de fluviu»¹⁹.

Odată cu întinderea și instaurarea puterii romane în această regiune «în viața cetății Tomis avea să înceapă o eră nouă, căci această stăpînire a făcut din Tomis cea mai de seamă așezare, din viitoarea provincie Scythia Minor»²⁰. Astfel, ca «mare centru comercial... și mare centru de producție de mărfuri, Tomisul se constată, pe baza documentelor scrise și arheologice, a fi jucat cel mai însemnat rol în epoca romană față de toate celelalte orașe de pe coasta de apus a Mării Negre»²¹. Cetatea a prosperat îndeosebi sub împărății *Constantin cel Mare* (306—337), *Constantiu II* (337—361), *Anastase I* (491—518) și *Justinian* (527—565), grație relațiilor comerciale și legăturilor pe mare. În secolul IV s-a construit vestitul edificiu cu mozaic²², s-a refăcut zidul înconjurător de apărare, s-au ridicat clădiri impunătoare și zidit bazilici. De aceea a fost, pe drept cuvînt, considerată și apreciată ca «oraș mare și bogat, pe țărmul mării»²³.

Între descoperirile arheologice ce s-au făcut pînă în prezent pe vatra vechiului Tomis bazilicile ocupă un loc proeminent. Aici s-au scos la lumină, pînă acum, un număr de șase bazilici; despre patru din ele s-au publicat studii, note și fotografii; altele două — ultimele în ordinea descoperirii lor — sînt inedite și numai semnalate în presă (Pl. VI).

În partea de vest a cetății, pe locul fostei gări din Constanța, s-au descoperit în anul 1960 două bazilici construite în secolele V—VI, care vin să confirme ceea ce știam din numeroasele inscripții, fragmente de arhitectură și izvoare literare, că în acest mare oraș pulsa o intensă viață spirituală de factură creștină²⁴.

17. Despre întemeierea Tomisului, cităm numai cîteva lucrări de sinteză: R. Vulpe, *Histoire ancienne de la Dobroudja* (în prescurtare HAD), București, 1938, p. 62—65, 85, 86 etc.; I. Stoian, *Tomitana, București*, 1962, p. 18; D. M. Pippidi, în DID, I, 1965, p. 152 și urm.; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare — Dobrogea*, București, 1979, p. 44—48.

18. *Istoria*, IV, 93, în «*Fontes ad historiam dacoromaniae pertinentes*», I, București, 1964, p. 49.

19. D. M. Pippidi, *op. cit.*, p. 287; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 75; Em. Condurachi, *Burebista și orașele pontice*, în SCIV, IV, 1953, nr. 3—4, p. 515—522; A. Rădulescu, *Dobrogea lui Burebista*, în «*Pontica*», X, 1977, p. 65—66.

20. Pr. Nicolae Șerbănescu, *1600 de ani de la prima mărturie documentară despre existența Episcopiei Tomisului*, în «*Biserica Ortodoxă Română*», anul LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 272.

21. *Istoria României*, vol. I, București, 1960, p. 493.

22. V. Canarache, *L'édifice à mosaïque devant le port de Tomis*, în «*Studii Clasice*», III, 1961, p. 227—240; A. Rădulescu, *Date tehnice despre edificiul cu mozaic din Constanța*, în BMI, anul XXXIX (1970) nr. 3, p. 52 și urm.; I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 172 și urm.

23. Sozomenos, *Istoria bisericească*, IV, 21, în «*Fontes Historiae Daco-romanae*» (în prescurtare FHD), II, București, 1970, p. 225.

24. A. Rădulescu, *Monumente romano-bizantine din sectorul de vest al cetății Tomis*, Constanța, 1966, p. 29 și urm.; I. Barnea, în *Din istoria Dobrogei*, II, 1968, p.

Se crede că acestea s-au amplasat în acest loc și nu în centrul cetății, în primul rând pentru că aici era spațiul liber la vremea respectivă, și în al doilea rând, pentru că în acest sector al orașului existau în același timp cuptoare de cărămidă, material absolut necesar pentru astfel de construcții. După toate posibilitățile incinta cetății a suferit o modificare în secolul VI, tocmai ca bazilicile să fie integrate orașului și apărate²⁵.

1. Prima este numită «Bazilica mare», fiind considerată pînă în prezent cea mai mare din Dobrogea cu o lungime, cu absidă cu tot, de 48,10 m și o lățime de 23,45 m, probabil fostă catedrală a ierarhilor tomitani, sau după presupuneri nu lipsite de teamei, chiar reședință episcopală, iar mai tirziu mitropolitană²⁶ (Pl. VII, fig. a).

Interiorul se compunea din altar, naos (împărțit prin coloane în trei nave) și narthex. După dimensiunile sale neobișnuite avea tribune, în afară un atrium, ultimul fiind o adaptare tardivă. Sub altar avea o criptă imensă în plan cruciform, cu șapte încăperi și acoperișuri în formă de calotă, care probabil au adăpostit moaștele unor martiri tomitani sau osemintele unor înalți prelați — de unde preeminența sa în organizarea ecleziastică. Naosul a fost pavat cu cărămidă, iar altarul probabil cu marmură. Acest edificiu creștin a fost construit pe locul uci bazilici mai vechi, ale cărei urme au fost sesizate și datate în secolul IV²⁷. La 2 m de temelia longitudinală spre est a apărut un puț cu ghizd de calcar, probabil un baptisterium.

2. A doua bazilică numită «Bazilica mică», nu departe de prima, are o lățime de 18,80 m; lungimea încă nu se cunoaște exact deoarece s-a dezvelit numai o treime a ei, spre răsărit. Restul este acoperit de construcții moderne. Calculul duce la determinarea lungimii sale de circa 35 m (Pl. VII, fig. b).

Cripta, al cărei acoperiș boltit era prăbușit în cea mai mare parte, a fost construită din cărămizi legate cu mortar. Tencuiala din interior mai păstra la descoperire urme șterse de frescă. S-au găsit dovezi care demonstrează că această bazilică, ca și cealaltă, a fost pavată în interior cu cărămidă, iar în exterior cu dale de piatră²⁸.

3. A treia bazilică s-a descoperit în fața porții portului Constanța. A avut, probabil, o singură navă cu o lățime de 8,70 m și a fost integrată în secolele V—VI, în interiorul unui complex de clădiri mai mari datate în secolul al IV-lea; dovada, cele două șiruri de încăperi adiacente²⁹. Săpăturile au fost împiedicate de lucrările edilitare moderne — altfel, în mod sigur, monumentului i s-ar fi descoperit și celelalte părți componente și construcțiile adiacente care de regulă însoțeau astfel de lăcașuri (Pl. VIII, fig. a).

466—467; Gabriela Bordenache, în «Fasti archeologici», XVI, Roma, 1964, nr. 3683 și planul C; † Epifanie Norocel Tomitanul, *Bazilicile din Tomis*, în vol. «De la Dunăre la Mare», Galați, 1978, p. 84—86, fig. 12; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor...*, p. 139 și urm.

25. N. Cheluță-Georgescu, *Contribuții la topografia Tomisului în sec. VI e.n.*, în «Pontica», X, 1977, p. 258—259, cu rezervele de rigoare impuse de cercetarea incompletă a incintei, datorită suprapunerii unui mare șir de locuințe peste această porțiune de zid refăcută în sec. VI.

26. A. Rădulescu, *Monumente...*, p. 77; R. Vulpe, *Vechi forme de civilizație, Histria, Tomis, Callatis*, Editura Științifică, București, 1966; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor...*, p. 144.

27. A. Rădulescu, *Monumente...*, p. 23 și urm.; † Epifanie Norocel Tomitanul, *loc. cit.* 28. *Ibidem*.

29. Gh. Poenaru-Bordea, *O nouă bazilică creștină la Tomis*, în «Revista Muzeelor», II, 1965, p. 438—439; † Epifanie Norocel Tomitanul, *op. cit.*, p. 87—88, fig. 16.

4. A patra bazilică se află în curtea liceului nr. 2 «Mihai Eminescu» în apropiere de faleza portului. Datorită construcțiilor moderne acest edificiu paleocreștin a suferit distrugerii, iar o parte din el se află și acum sub fundațiile liceului. Pare a fi una din bazilicile mari ale Dobrogei, cu elemente arhitectonice deosebite. Cercetările efectuate metodic au dus la descoperirea urmelor de pardoseli în mozaic, realizate în plăci mici de marmură colorate, de formă rectangulară. I s-a cercetat numai marea criptă, așezată sub altar cu nișe și scară de acces spre vest, deci din centrul navei centrale. Cele opt trepte din piatră cioplită coboară la nivelul criptei situat la 2,50 m față de solul actual. Interiorul criptei este de formă dreptunghiulară cu laturile de la N și S de 6,15 m iar cele de la E și V de 3,75 m. Înălțimea maximă a tavanului boltit este de 2,32 m. În partea de E a criptei, într-un dreptunghi de 2,45 m × 3,75 m au fost zidite trei morminte în nișe înalte de 1,68 m și late de 0,90 m. În nișele mormintelor laterale se mai află cite 2 nișe mai mici pentru așezarea opaștelor³⁰. S-a afirmat că pe pereții interiori și pe bolta centrală a criptei, în momentul descoperirii, se păstra pictură în frescă cu motive geometrice și florale³¹ (Pl. VIII, fig. b).

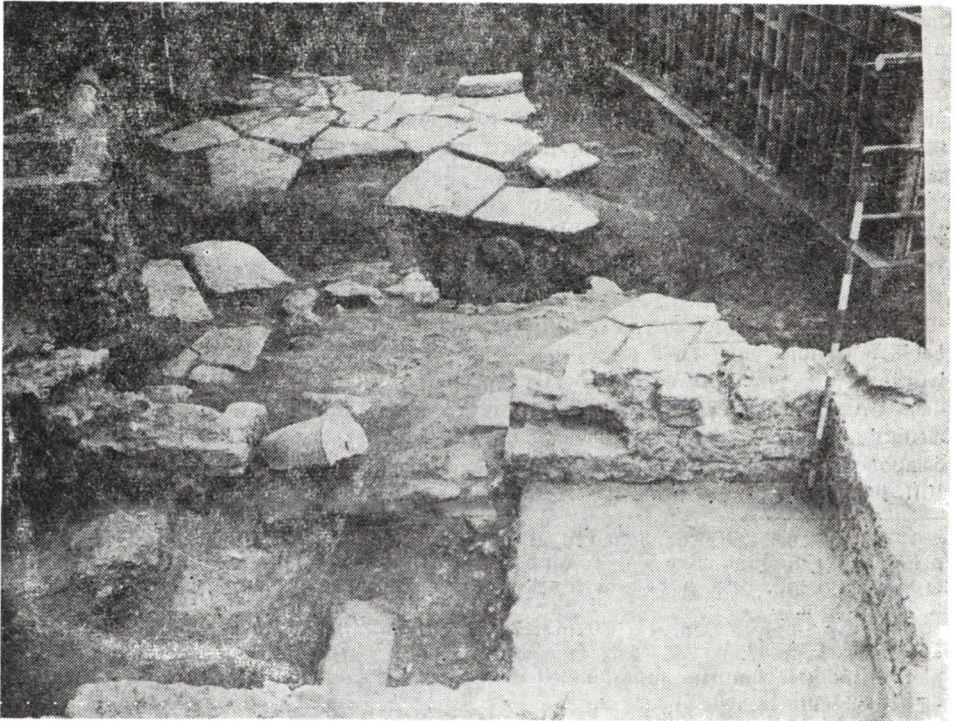

Foto 1. — Aspect general din pronaos spre naos. Bazilica nr. 5 — Tomis.

30. I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 132.

31. Date noi circumstanțiate, cf. V. Canarache, *Muzeul de Arheologie din Constanța*, Constanța, 1967, p. 85; V. Barbu, *Tomis, orașul poetului exilat*, București, 1972, p. 100. Din nefericire nici pînă la această dată nu s-a publicat un raport complet asu-

5. În toamna anului 1979, cu prilejul săpăturilor arheologice ce au avut loc în zona de est a peninsulei pe care este aşezată Constanţa, s-au descoperit resturile unui nou edificiu care ar putea fi tot părţi ale unei bazilici (sic!) — a cincea — amplasată la 20—25 m sud-vest de hotelul Palace; este orientată NE—SV (Pl. IX, fig. a).

Din puţinul ieşit la iveală, o curte pavată cu dale de piatră şi un puţ, la fel ca şi unele încăperi a căror funcţionalitate n-o cunoaştem, s-ar lega de planul unei bazilici de tip oriental.

Tehnica constructivă şi materialele din plăci de marmură fisurate, găsite la locul cercetării, ar indica ipoteza datării sale în secolul VI d.Hr. Că ar fi o bazilică pledează

Foto 2 — a) Fragment tablă de cancelli cu hasta unei cruci (Bazilica nr. 5 — Tomis)
b) Capitel creştin de pilastru.

faptul că în pământul-umplutură de deasupra, pe lângă capiteli creştine s-au mai găsit fragmente dintr-o *mensa martyrum*, ce fusese aşezată pe un picior de calcar, lucrat în formă de octogon, cu latura de 0,31 m, înălţimea de 0,59 m şi diametrul mare 0,70 m. Acest picior are la capătul superior o adâncitură circulară de 5 m cu diametrul de 8 cm

pra acestor două bazilici (din faţa portului şi din curtea liceului) cu ilustraţia necesară. Ceea ce cunoaştem, se datorează unor informaţii sumare apărute în presă, albume sau furnizate de cercetători ai Muzeului de istorie naţională şi arheologie din Constanţa (în prescurtare MINAC); † Epifanie Norocel Tomitanul, *op. cit.*, p. 87, fig. 13 şi 15.

continuat spre exterior cu un șanț. Ceramica este și ea bine reprezentată de vase mari și mici de diferite forme. Unele fragmente de vase fine și de culoare roșie, poartă pe ele ca decor, cruci ștampilate.

Bazilica are partea de sud-vest așezată lângă colțul unui mare edificiu al cărui zid de nord se păstrează pe o lungime de 19 m; pe lângă el au fost totuși descoperite fragmente mari de ancadramente din marmură și pe nivelul de călcare bucăți mari de mozaic policrom (motive florale și geometrice). Se pare deci că bazilica era bogat

Foto 3. — Fragmente de marmură care alcătuiesc placajul bazilicii nr. 5 (Tomis).

ornamentată, avea placaj de marmură; simbolurile creștine apar pe numeroase elemente arhitectonice: remarcăm și un motiv zoomorf, imaginea unui păun³².

6. Cea de a șasea bazilică, s-a descoperit la Tomis în cursul lunii noiembrie 1980, cu prilejul unor lucrări de construcții care au scos la iveală cripta și zidul absidei vizibil în profilul gropii de fundație. Este amplasată în sectorul sud-vest al peninsulei

Foto 4. — Cripta bazilicii nr. 6 — Tomis.

32. Aduc aici mulțumirile mele cercetătorului N. Cheluță-Georgescu, pentru prețioasele informații furnizate în legătură cu această recentă descoperire despre care va referi într-un raport cu date deja anticipate în comunicarea susținută la sesiunea MINAC, din 20—22 noiembrie 1980. Descoperirea acestui edificiu a fost semnalată în «Telegraful Român», nr. 25—26, 1980, p. 4.

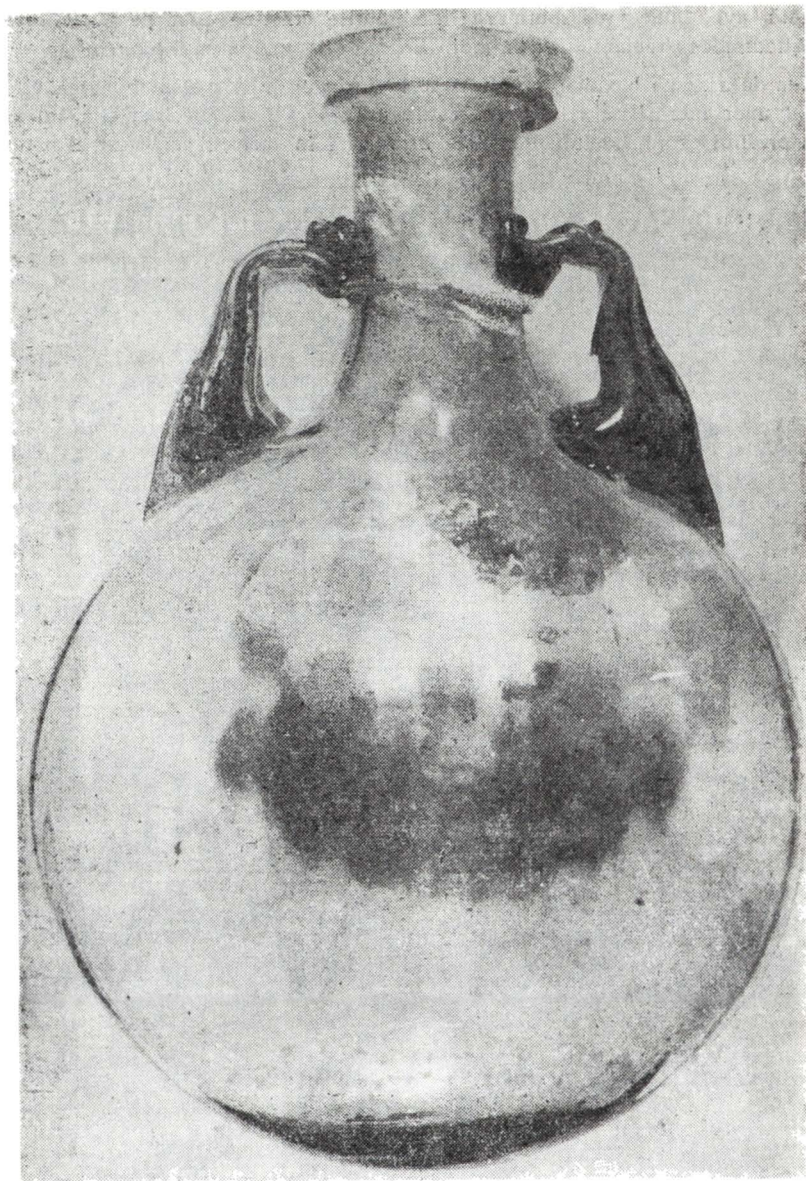

Foto 5. — Vas reliquar din sticlă descoperit în nișa peretelui de răsărit al criptei basilicii nr. 6 — Tomis.

tomitane, la nord de str. 9 Mai, la est de str. Karl Marx și la vest de str. Maior Sonțu, lângă prezumtiva bazilică numărul cinci. Cripta, atât cât a fost salvată de la distrugere — jumătate din lungimea ei — este edificatoare : bine conservată și cu elemente com-

Foto 6. — Locul casei de lemn în care era așezat vasul de sticlă în formă globulară.

ponente strâns legate de scopul său funcțional, a fost cercetată de către arheologii Muzeului de Istorie Națională și Arheologie din Constanța (Pl. IX, fig. b).

Orientarea acestui străvechi lăcaș creștin este SEE—NVV. O situație specială, determinată de săpătura mecanică a constructorilor, a făcut ca în profilul săpăturii să apară numai peretele de vest și de răsărit al criptei, ambele intacte. În stadiul actual

al cercetării s-a putut studia doar cripta și culoarul scărilor care făcea accesul din nava centrală în criptă. Se mai păstra un număr de cinci trepte realizate din blocuri de calcar cu lungimi de 62—65 și 68 cm, și înălțimi variind între 30 pînă la 49 cm. Pe peretele de vest al acestei căi de acces se mai păstrează mortarul antic de culoare albă care acoperea peretele zidit în piatră cu mortar alb-roz, în compoziția căruia intră cărămidă pisată. Lăcașul reprezintă o încăpere boltită cu lungimea de 1,52 m, lățimea de 1,22 m și înălțimea maximă la calotă de 2,05 m. Tavanul este realizat din cărămidă păstrată cu laturile de 0,33 cm, groase de 4 cm, așezate radical și legate cu mortar. Pe pereții de NE, de E și V, apare cîte o nișă boltită de 0,56 cm, și lată de 0,44 m. În nișa de pe peretele de răsărit astupată etanș cu o cărămidă obișnuită, dar cioplită special la colțuri pentru a închide fest, cu partea superioară semirotundă —, s-a descoperit *in situ* un vas din sticlă, în formă globulară, avînd două torți prinse de umerii și gîtul cilindric. Acest vas era așezat într-o casetă de lemn (total putrezită), îmbrăcată în pînză ale cărei urme se mai vedeau încă. Lesne de înțeles că vasul adăpostea sf. mir. Deasupra nișei, de la răsărit se păstrează o cruce de tip «latin», realizată cu vopsea roșie; era mult decolorată din cauza umidității. Crucea pictată și vasul-reliquiar de sticlă, datează construcția în secolele V—VI d.Hr.³³

Atît la primele patru, cît mai ales la ultimele două bazilici trebuie continuate săpăturile și aprofundate cercetările arheologice care, desigur, vor aduce noi elemente în stabilirea sau afirmarea unor adevăruri istorice legate de acest mare centru religios al antichității românești, care a fost Tomisul.

Callatis (Mangalia).

În partea de nord-est a străvechiului Callatis, întemeiat de către coloniștii greci, dorienii, din Heraclea Pontică, spre sfîrșitul secolului al VI-lea î.Hr.³⁴ s-a descoperit o bazilică creștină de tip «sirian», poate din secolul al IV-lea³⁵; era flancată de zidul incintei al acestor cetăți construit în secolul al III-lea d.Hr. și refăcut în secolele IV—VII, în urma unor distrugerii masive. Bazilica se compune dintr-o sală dreptunghiulară, fără absidă, orientată N—S. Două rînduri de coloane o împarte în trei nave longitudinale³⁶. În afară de diaconicon și narthex, la această bazilică, în partea de sud, se află și un *baptisterium* (Pl. X, fig. a). La est era o locuință, poate chiar fosta reședință episcopală. Probabil aici a locuit și episcopul Ștefan menționat de inscripția latină din secolul VI, de o cruce de calcar, descoperită în anul 1960 pe cuprinsul acestei cetăți³⁷.

33. Pentru datele primite despre această criptă, cu toate elementele sale, exprimăm aceeași grațitudine amintitului cercetător, cu mențiunea că pe baza lor, s-a publicat o scurtă prezentare în «Telefragul Român», nr. 5—6, 1981, p. 3.

34. R. Vulpe, în HAD, p. 62 și urm.; D. M. Pippidi, în DID, I, 1965, p. 152 și urm.; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor...*, p. 46—48.

35. C. Preda, Em. Popescu, P. Diaconu, *Săpăturile arheologice de la Mangalia (Callatis)*, în «Materiale și cercetări arheologice», VIII, 1962, p. 442—445; Dinu Teodorescu, *L'édifice romano-byzantin de Callatis*, în «Dacia», N.S., VII, 1963, p. 257—300; Em. Condurachi, *Problema unor bazilici...*, în «Pontica», IV, 1971, p. 182—188; Idem, *Monumentii militari e civili dela tarda antichita dell'inzo del mediovo bizantino in Romania*, în «XVIII Corso din cultura sull'arte Ravennate e bizantina», Ravenna, 1971, p. 175; A. Rădulescu, *Bazilicile creștine de la Axiopolis, Callatis și Tropaeum Traiani*, în «De la Dună la Mare», ed. cit., p. 90—91, fig. 18; I. Barnea, în DID, II, p. 475.

36. *Ibidem*.

37. Emilian Popescu, *Inscripțiile grecești și latine din secolele IV—XIII descoperite în România*, București, 1976, nr. 91, p. 136—137; Idem, *Organizarea ecleziastică a provinciei Scythia Minor în secolele IV—VI*, în «Studii teologice», Anul XXXII (1980),

O situație similară găsim și la Histria, în zona *Domus II*, unde în partea de nord a unul edificiu monumental este alipită o capelă creștină³⁸.

Inscripția de pe crucea amintită cu textul: *Hic facta est oratio episcoporum Stefani...* «Aici s-a făcut rugăciune în amintirea episcopilor Ștefan...» prezintă mare importanță, deoarece atestă, pentru prima oară, episcopi în alt oraș al provinciei Scythia Minor, în afară de Tomis³⁹.

Bazilica de la Callatis, de arhitectură orientală, constituie o raritate nu numai pentru Dobrogea, ci și pentru întreaga Peninsulă Balcanică și demonstrează, desigur, prezența unor sirieni în bogata colonie grecească de pe țărmul dobrogean al Mării Negre.

Ibida.

Ibida este o importantă așezare romană și romano-bizantină pe o suprafață de circa 24 ha, aflată acum pe teritoriul de vest al satului *Slava Rusă* din județul Tulcea⁴⁰. Inițial a cunoscut un mare și înfloritor avânt urbanistic, militar, economic și spiritual, oglindit în masivele ziduri de incintă cu cele 30 de turnuri de apărare și trei porți. Primele înregistrări de natură topografică le face P. Polonic care semnală, într-un raport din 1897, existența unor ruine aparținând unui oraș antic cu «ziduri și turnuri colosale»⁴¹.

În 1908, aceste ruine sînt vizitate de R. Netzhhammer care publică o descriere a lor și un plan ce nu este altul decît cel făcut de P. Polonic. Din această cetate a publicat citeva descoperiri monetare C. *Moisil* care atrăgea atenția asupra impresionantelor construcții⁴².

Sumarele cercetări arheologice efectuate la această cetate pînă la 1918 au dus la descoperirea unei bazilici creștine, impresionantă prin monumentalitate, avînd lățimea de 22 m, care apoi a fost publicată de R. Netzhhammer. Din punct de vedere arhitectonic acest lăcaș creștin reprezintă un unicat în toată Dobrogea. Este format din trei nave și trei abside orientate spre răsărit, cea centrală fiind mai mare decît cele

nr. 7—10, p. 590—605; Idem, *Praesides, duces et Episcopatus provinciae Scythiae Im Lichte einiger Inscriltten aus dem 4. bis 6 Jh.*, în «Epigraphica. Travaux dédiés au VII-e Congrès international d'épigraphie grecque et latine (Constantza, 9—15 septembrie 1977)», p. 274—283. 38. Cf. notele 15—16.

39. Emilian Popescu, *Inscripțiile...*, nr. 91, p. 136—137; I. Barnea, *Arta creștină...*, I, p. 102.

40. Pornind de la textul lui Procopius, *De aedificiis*, IV, 7, 19, Andrei Aricescu, determină o nouă formă a toponimului: *Libida* sau *Libidina* ceea ce, conchide autorul, s-ar confirma și printr-o descoperire epigrafică de dată mai recentă, cf. A. Rădulescu, în SCIV, 14, 1963, 1, p. 99—100, nr. 17 (= idem, *Noi monumente epigrafice din Scythia Minor*, 1964, p. 168—171, nr. 17). O analiză mai aprofundată, cf. Emilia Dorușiu-Bollă, *Despre localizarea orașului Libidina (Theophilactos Symocates, Istoria I, 8)*, reputata epigrafistă bucureșteană, infirmă punctul de vedere al interpretării toponimului în forma *Libida* sau *Libidina*, demonstrînd peremptoriu, moștenirea corectă și clară de *Ibida*. Noi înșine folosim această denumire, fiindcă și bazilica pe care o cunoaștem aici, a conservat-o astfel.

41. *Cetăți din interiorul Dobrogei*, arhiva personală P. Polonic, I, mss., 7, calet, f. 34—36, B.A.R.S.R.; cf. Simion Ștefan, *Cetatea romană de la Slava Rusă (Libida?)*. *Cercetările aerolografice și apărarea patrimoniului arheologic*, în «Revista monumentelor și muzeelor de Istoria Artelor» (în prescurtare RMMIA), 1, 1977, p. 6—8.

42. *Articole de C. Moisil*, în «Convorbiri literare», din anii 1909—1911; cf. Simion Ștefan, *op. cit.*, p. 6—8.

laterale. Tot aici s-au mai găsit coloane și capitele de marmură. Această tehnică constructivă este caracteristică celei de-a doua jumătăți a secolului VI d.Hr., deci spre anul 580, când realizarea unui asemenea edificiu cu trei abside a fost o urmare a evoluției și dezvoltării cultului liturgic bizantin, care la importante sărbători creștine, presupunea un număr mai mare de slujitori din toate treptele ierarhiei bisericești. Bogăția ornamentațiilor acestui edificiu s-a confirmat prin descoperirea urmelor pavimentului de mozaic policrom și a mai multor coloane și capitele din marmură lucrate artistic ⁴³ (Pl. XI fig. b).

Tropaeum Traiani.

Cetatea Tropaeum Traiani se află în apropiere de monumentul triumfal de pe platoul de la Adamclisi, ridicat de Traian între anii 106—109 pentru comemorarea victoriilor repurtate împotriva lui Decebal și a aliaților săi, în primul război dacic, între anii 101—102 d.Hr. Cetatea a fost construită în același timp cu monumentul, pe locul unei așezări geto-dacice și a dobândit rangul de «municipium» în jurul anului 170, după care a suferit repetate distrugerii din cauza năvălitorilor. Sub împărații *Constantin cel Mare* (306—337) și *Licinius* (308—324) a fost reconstruită din temelii. În vremea împăratului *Justinian* (527—565) această cetate atinge apogeul vieții sale spirituale devenind un important centru religios-creștin. Astfel, cu prilejul săpăturilor arheologice făcute de Gr. Tocilescu, G. Murnu, Gustav von Kube, iar mai apoi de către Paul Nicolescu, Gh. Ștefan, Ion Barnea și alții, aici s-au descoperit pînă acum un număr de cinci bazine creștine; una în afara cetății — cimiterială — iar celelalte patru în interiorul ei (Pl. XI).

1. *Bazilica cimiterială.*

În partea de nord a platoului din fața cetății, acolo unde se află și necropola creștină din secolul IV—VI, s-a cercetat chiar din primele campanii arheologice de Gr. Tocilescu, o bazilică care prin amplasamentul ei este considerată *cimiterială*. Edificiul creștin este de formă dreptunghiulară, simplă, fără nave și narthex, fără urme de coloane etc. La est are o absidă semicirculară cu raze de 2,80 m. Lungimea bazei este de 15 m, iar lățimea de 11 m, ceea ce îi conferă un caracter specific locului și scopului pentru care a fost ridicată (Pl. XII, fig. a). Vasile Pârvan, consideră că acest lăcaș creștin a fost construit în timpul împăratului Constantin cel Mare (sec. IV d.Hr.), într-o perioadă imediată dispariției lui Licinius (324). Astfel acest edificiu poate fi considerat, pînă în prezent, printre cele mai vechi bazine creștine din *Scythia Minor* ⁴⁴.

2. *Bazilica de «marmură»* se află în partea stîngă a porții de vest la nord de *via principalis*; este numită astfel pentru faptul că în 1906, cu prilejul săpăturilor arheologice aici s-au găsit numeroase elemente arhitectonice din marmură: plăci de cancelli, coloane, colonete, capitele cu impostă etc. Are trei nave: cea centrală este despărțită de cele laterale prin șiruri de coloane. Lungimea sa, fără *atrium*, este de 25,50 m. Atriumul era prevăzut cu trei portice, iar narthexul se afla mai sus cu 0,60 m.

⁴³ R. Netzhammer, *op. cit.*, p. 154—156; I. Barnea, *Nouvelles considerations...*, p. 227, 233—234; *idem*, în DID, II, 1968, p. 476; Simion Gavrilă, în vol. «*De la Dunăre la Mare*», p. 108, fig. 39.

⁴⁴ Gr. Tocilescu, *Fouilles...*, p. 91, fig. 60; V. Pârvan, *op. cit.*, p. 181; I. Barnea, *op. cit.*, p. 222—223; *idem*, în DID, II, p. 471; *idem*, *Les monuments paléochrétiens...*, p. 177, fig. 60(3); Adrian Rădulescu, *Bazilicile creștine...*, în vol. cit., p. 92.

Curtea interioară de circa 8×7 m era pavată cu dale de piatră. Caracteristica acestui edificiu bazilical o constituie clădirea tripartită a baptisteriumului adăugată la sud — vest în imediata apropiere a edificiului; acesta este deci împărțit în trei încăperi care comunicau între ele printr-un coridor și erau destinate pentru botezul catehumenilor. *Baptisteriumul* învecinat indică prezența unui episcop în secolul al VI-lea d.Hr., care la sărbătorile mari de peste an, oficia botezul celor ce treceau la creștinism. Construită în secolul al IV-lea, ea este apoi rezidită de mai multe ori. Datorită faptului că a fost refăcută ultima dată în timpul împăraților Anastasie și Justinian, când s-a zidit și *baptisteriumul* de lângă ea, se presupune că în acest timp, i s-a dat și destinația de catedrală episcopală, perioadă în care, în Scythia Minor, au fost create și alte episcopate în afară de cel de la Tomis⁴⁵ (Pl. XII, fig. b).

3. *Bazilica «cisternă»*, se găsește pe *via principalis*, în sud, la circa 100 m în fața porții de vest a cetății. George Murnu, traducătorul *Iliadei* și *Odisseei* lui Homer în limba română, care a efectuat cercetări arheologice la acest obiectiv, a demonstrat că edificiul în discuție a fost construit deasupra unei vechi cisterne romane, de unde și denumirea de «bazilica cisternă»⁴⁶. Se pare că aie o singură navă cu dimensiunile de $19,70 \times 6,80$ m. După diferite opinii se crede că deasupra cisternei s-au ridicat «succesiv două bazilici cu câte o singură navă și fără narthex, — prima în a doua jumătate a secolului al IV-lea, iar a doua în a doua jumătate a secolului al V-lea». Absida suprapune latura estică a cisternei; ceea ce «a obligat pe constructorii bazilicii să respecte în substrucție latura dreaptă». Această bazilică are și o criptă la care se ajunge pe o scară îngustă de la intrare. Este zidită din pietre cioplite regulat și se compune dintr-o mică încăpere dreptunghiulară ($1,35 \times 1$ m), având spre E o absidă semicirculară, cu diametrul de 0,78 m și spre V un mic vestibul ($0,89 \times 0,90$) în care coboară trei trepte din aceeași piatră tăiată regulat. Este foarte posibil ca și bazilica cisternă să fi avut trei nave⁴⁷ (Pl. XIII, fig. a). Viitoarele cercetări vor descoperi, probabil, noi elemente pentru confirmarea acestei ipoteze.

4. *Bazilica «simplă»*. Acest edificiu creștin așezat pe latura de nord a străzii principale, este orientat spre est și bine proporționat cu dimensiunile de $30 \times 17,60$ m. Are zidurile groase de circa 1 m, construite din pietre cioplite regulat, legate cu mortar amestecat cu cărămidă pisată. Este împărțit în trei nave având și narthex din 3 părți, precum și o absidă largă. S-a crezut că a fost zidit în secolele IV—V; din cauza

45. V. Pârvan, *op. cit.*, p. 181, fig. 15—26; R. Netzhammer, *Die christl...*, p. 198—209; I. Barnea, în DID, II, p. 470; *Idem*, *Monuments...*, p. 25 și urm., fig. 59 și 2(2); *Idem*, *Arta creștină...*, p. 160—162. În privința atriumului înconjurat cu trei portice, a se vedea analogii: P. Lemerle, *A propos des basiliques paléochrétiennes de Grèce*, «Bulletin de Correspondance hellénique» (în prescurtare B.C.H.), LXX, Paris, 1946, p. 323—324; Ch. Delvoye, *Etudes d'architecture paléochrétienne et byzantine*, în «Byzantion», XXXII, 1962, p. 276—277.

46. G. Murnu, *De la cetatea Tropaeum-Adamclisi «bazilica cisternă». Studiu arheologic*, în «Academia Română: Memoriile secțiunii istorice» (în prescurtare ARMSI), II, t. 36 (1913—1914), p. 422—439; A. Rădulescu, *op. cit.*, p. 93; A. Barnea, I. Barnea și colaboratorii, *Cetatea Tropaeum Traiani*, I, monografie istorică, Ed. Academiei, București, 1979, p. 79 și urm.

47. I. Barnea, în DID, II, p. 469, fig. 9; V. Pârvan, *op. cit.*, p. 183—185; R. Netzhammer, *op. cit.*, p. 184—189, fig. 70; R. Vulpe, *Histoire...*, pl. XXXIX, fig. 68—69; I. Barnea, *Nouvelles...*, p. 226; *Idem*, *Les monuments...*, p. 171—172, fig. 60 (1); *Idem*, *Arta creștină...*, I, p. 166; Problema existenței unui *mithraeum*, la R. Netzhammer, *Quer durch die südliche Dobroudtsche* (Separat — *Abdruck aus dem Vaterland*), Bucarest, 1920, p. 20—21; Adrian Rădulescu, *Bazilicile creștine...*, în vol. cit., p. 93—94.

narthexului despre care se știe că este specific secolelor V—VI, ulterior s-a datat în timpul împăratului Anastasius I (491—518), dar cu prilejul ultimelor săpături arheologice s-a ajuns la concluzia că a fost ridicat în jurul anului 500, peste dărîmăturile nivelate ale altor construcții din secolele II—IV⁴⁸ (Pl. XIII, fig. b).

Cu prilejul săpăturilor făcute în utimii ani de Ion Barnea, la acest lăcaș creștin, s-a descoperit și o criptă de dimensiuni mari (2,70 × 2,30 m) și înaltă de 2,50. Pe unul din pereți, încă mai era vizibil, la descoperire, un text scris cu vopsea roșie, care în urma unor fotografiieri cu raze infraroșii s-a dovedit a fi un text biblic fără să i se fi putut desluși conținutul. De asemenea, în urma unor cercetări recente s-a constatat existența unui *atrium* și a unui pridvor. Intreaga bazilică era înscrisă în cadrul unor construcții care se află în partea de sud-vest, folosite probabil de slujitori⁴⁹. În timpul ultimelor cercetări, așa cum afirmă autorul amintit, pe pavimentul de sub dărîmături s-au găsit «împrăștiate resturile a cinci schelete omenești, fără nici o urmă de sicriu sau obiect de inventar, cu excepția unui mic cui de aramă de la vreun coșciug sau cutle de lemn pentru moaște, totul arătînd că cripta fusese profanată înainte de dărîmarea bolții. Scheletele aparțin probabil unor martiri ale căror nume nu le cunoaștem, deoarece, cu toate încercările făcute, din textul inscripției nu s-a putut recupera nimic, iar Martirologiile sau alte izvoare literare nu știm să facă vreo mențiune despre existența unor martiri creștini la Tropaeum sau despre transferarea mai tîrzie a unor relicve sfinte în această cetate^{49 bis}. Ipoteza că moaștele Sf. Chiril de Axiopolis au fost transportate la Tropaeum încă nu este confirmată.

5. *Bazilica cu «transept»* sau în formă de «T» care se află la sud de strada principală, în dreptul celei simple, este cea mai mare dintre bazilicile creștine de la această cetate, cu o lungime de 33,80 m și o lățime de 13,70 m, fiind zidită, probabil, la sfîrșitul secolului al V-lea⁵⁰. Din punct de vedere arhitectonic la acest lăcaș creștin s-au subliniat două elemente caracteristice: a) nava transversală — transept — care nu se mai întilnește la alt edificiu din Dobrogea; b) baptisteriumul format din cele trei încăperi anexe de pe latura de nord. Scara de acces spre criptă venea dinspre sud⁵¹ (Pl. XIII, fig. c.). Cripta acestei bazilici (1 × 1,20 m și înaltă de 2,20 m) are pe laturile de E și N cîte o nișă de cîrămidă; în partea de sus este arcuită și aici erau depuse sfinte moaște, care de altfel nu s-au găsit fiind luate atunci, probabil, de localnici, cînd au părăsit așezarea la începutul secolului al VII-lea⁵².

În legătură cu existența a două baptisterii în cetatea Tropaeum (la bazilica «cisternă» și la bazilica cu «transept») s-au emis două ipoteze. Potrivit primei ipoteze aceste lăcașuri creștine ar fi funcționat succesiv, iar potrivit celei de a doua, concomitent, dar una a fost ortodoxă și cealaltă ariană. Un caz similar pentru a doua va-

48. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 91; I. Barnea, *Nouvelles...*, p. 225; idem, în DID, II; Idem, *Contributions to Dobrudja history under Anastasius I*, în «Dacia», N.S., IV, 1960, p. 371; Idem, *Bazilica «simplă» (A) de la Tropaeum Traiani*, în «Pontica», XI, 1978, p. 181, 184.

49. I. Barnea, *Les monuments...*, p. 164—165; Adrian Rădulescu, *Bazilicile creștine...*, în vol. cit., p. 96.

49 bis. I. Barnea, *Bazilica simplă» (A)...*, p. 182.

50. Gr. Tocilescu, *Fouilles...*, p. 90, fig. 55; V. Pîrvan, *op. cit.*, p. 226—227; I. Barnea, *Monumente de artă creștină*, III, p. 136—138; Idem, în DID, II, p. 468.

51. Ca plan și aproape identică în dimensiuni, bazilica cu transept de la Adam-clisi are analogii cu cea descoperită la Filipii în Macedonia, cf. P. Lemerle, *Philippes...*, p. 387.

52. I. Barnea, *Arta creștină...*, I, p. 166.

riantă este la Ravenna; în situația noastră opinăm pentru prima ipoteză, care ni se pare mai plauzibilă, ținând cont și de faptul că în secolele IV—VI d.Hr., năvălitorii au provocat multe distrugerii și acestor edificii religioase. Deci existența lor nu înseamnă și funcționarea simultană.

La sfârșitul secolului al XIX-lea, în centrul cetății *Tropaeum* s-a degajat una din cele mai impunătoare clădiri, *bazilica Iorensis*, cu caracter laic, destinată nevoilor cetății, pentru rezolvarea problemelor vieții publice de ordin administrativ, juridic, comercial etc. Interiorul acestei construcții de mari proporții (56×24 m), ridicată în secolul al IV-lea d.Hr., a fost compartimentat în trei nave prin două rânduri de cîte 18 coloane, ale căror baze se pot vedea și astăzi la locul inițial⁵³. Într-o perioadă de activă răspîndire a creștinismului, cum este secolul IV d.Hr., o asemenea construcție de dimensiuni impunătoare putea fi folosită și pentru anumite întîlniri între creștini, dacă ținem seama că bazilica cimiterială de la *Tropaeum Traiani* se datează în aceeași perioadă.

Niculitel.

Această localitate din județul Tulcea se află la circa 10 km sud-est de Isaccea, fiind o străveche așezare rurală romană pe teritoriul vechii cetăți Noviodunum.

Cercetările arheologice din anii 1971, 1973 și 1975 au dat la lumină o bazilică sub altarul căreia s-a găsit o criptă-martyrium. Temeliile bazilicii sînt groase de 0,92 m, găsite în parte sub curțile caselor unor săteni și sub ulița din imediata apropiere. La acest lăcaș creștin se cunosc numai absida semicirculară și o mică parte din naos, ale căror ziduri au fost construite din piatră locală, legată cu mortar amestecat cu cărămidă pisată. Edificiul creștin de la Niculițel se numără printre cele mari din Dobrogea (36×14 m) și are formă restangulară cu trei nave, narthex, atrium și absidă semicirculară orietată NNE. Absida are lărgimea de 6 m, naosul de 12,30 m, din care nava centrală 7,50 m, iar cele laterale cîte 2,40 m fiecare⁵⁴ (Pl. XIV, fig. a). S-a afirmat că această bazilică a fost ridicată la sfârșitul secolului IV d.Hr., în vecinătatea unui mormînt martiric mai vechi⁵⁵.

În anul 1971, sub altarul acestei bazilici s-a descoperit, așa cum s-a amintit mai sus, o criptă — *martyrium* — păstrată în întregime cu un plan aproape pătrat, avînd fiecare latură de 3,50 m și înălțimea de 2,25—2,30 m, acoperită de o boltă în diametru de 3 m, iar pe latura de vest cu o intrare mică de 0,70×0,69, care, în momentul descoperirii, era astupată cu o lespede de calcar. În interior, pe pavimentul din dale de piatră, s-a găsit un sicriu mare, în care se aflau moaștele sfinților martiri Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, ce se păstrează acum cu multă evlavie în biserica mare a Mînăstirii Cocoș, în sicrie noi, sub un baldachin sculptat⁵⁶.

În partea de sus a pereților laterali din interiorul acestui *martyrium* s-au descoperit două inscripții scurte, în limba greacă, cu litere mari, în vopsea roșie, avînd următorul cuprins:

53. G. Murru, *Noi săpături în cetatea Tropaeum*, în «BCMI», III, 1910, p. 157—161 și IV, 1911, p. 79—82; V. Pârvan, *Tropaeum*, p. 188—189; Gr. Tocilescu, *Fouilles...*, p. 91, fig. 58—59; V. Barbu, *Adamclisi*, București (Meridiane), 1965, p. 50, fig. 22; I. Barnea, în DID, II, p. 471.

54. V. H. Bauman, în «Pontica», V, 1972; Idem, în B.M.I., 2, 1972; Idem, în «Dacia», N.S., XVI, 1972, p. 189—202; I. Barnea, *Les monuments...*, p. 146—154; Idem, *Arta creștină...*, I, p. 40.

55. V. H. Bauman, *De la Turcoaia la Niculițel. Mărturii și monumente vechi creștine*, în «De la Dunăre la Mare», ed. cit., p. 116.

56. I. Barnea, *Arta creștină...*, I, p. 9 și 40.

1. Inscricția de pe peretele de nord: Μάρτυρες Χριστού «Martiri ai lui Hristos».

2. Inscricția de pe peretele de sud: Μάρτυρες Ζώτικος, Ἀτταλος, Καμάσιος, Φίλιππος «Martirii Zotikos, Attalos, Kamasios, Philippos».

Cu prilejul cercelărilor arheologice din anii 1973 și 1975, sub pragul încăperii unde s-a găsit sicriul cu cei patru martiri, s-a descoperit o intrare spre două încăperi inferioare, în care sub o lespede de calcar prinsă în mortar, era așezată o placă de marmură cu o altă inscripție greacă, avînd următorul conținut: Ἰωδὲ καὶ ὄδῃ Ἰχώρ μαρτύρων — «Aici și acolo (se află) singe de martiri»⁵⁷. Din cele două încăperi s-a scos o mare cantitate de pămînt conținînd circa 110 fragmente mărunte de oase umane, care în urma expertizei antropologice, s-a stabilit că aparțin la doi bărbați în vîrstă de 45—55 de ani. Ei sînt socotiți a fi fost «cei mai vechi martiri dobrogeni, martirizați poate încă din timpul domniei lui Decius (250—251) în cetatea Noviodunum și apoi înmormîntați într-un loc necunoscut din necropola cetății», de unde ar fi fost transportați și reînumați la Niculițel «în timpul lui Constantin cel Mare sau a urmașului său»⁵⁸.

Cei patru martiri, înregistrați în Martirologiile de la Noviodunum precum și cei doi care s-au găsit sub nivelul criptei au suferit probabil, martiriul în timpul persecuției deslănțuită de împăratul Dioclețian, în anii 303—304⁵⁹.

Importanța bazilicii de la Niculițel, păstrătoare a martirilor din secolul IV d.Hr., ridică mai multe probleme legate de intensă viață bisericească care se desfășura în zona de nord a Dobrogei, acolo unde era singurul vad de trecere al Dunării, în importantul centru de la Noviodunum. Restaurat și întărit în urma acțiunii de reformare a limesului dunărean în vremea lui Dioclețian, Noviodunumul ca și celelalte centre militare de pe linia de nord a frontierei dunărene constituiau aglomerări de soldați, mase de oameni în rîndul cărora se propăgase de timpuriu creștinismul. Prigoana împotriva creștinilor deslănțuită de Dioclețian, va face martiri ai religiei creștine și în această zonă de întrepătrundere a diferitelor popoare atrase de mirajul sudului. Nu se cunosc împrejurările precise ale martirului de la Niculițel, dar înmormîntarea lor într-o criptă a unei bazilici situată la 10 km. de centrul militar de la Isaccea poate fi lesne interpretat ca un act săvîrșit de credincioși care au ridicat și bazilica mai departe de centrul militar unde cultul împăratului era păzit cu străsnicie.

Bazilica aceasta explică în parte și intensă activitate de construcție religioasă pe care o va cunoaște de acum înainte această zonă. Existența martirilor în criptă constituia un loc de pelerinaj, și în același timp impulsiona la ridicarea de noi edificii în apropierea celui în care se mai păstrau sfintele moaște.

În secolul al XIII-lea înflorea la vechiul vad al Noviodunumului, bogata Vicină⁶⁰, centru religios-creștin al întregii zone, mai întii episcopie apoi arhiepiscopie și mitropolie. Niculițelul începe să fie cunoscut sub denumirea de «Mănăstiriște»⁶¹,

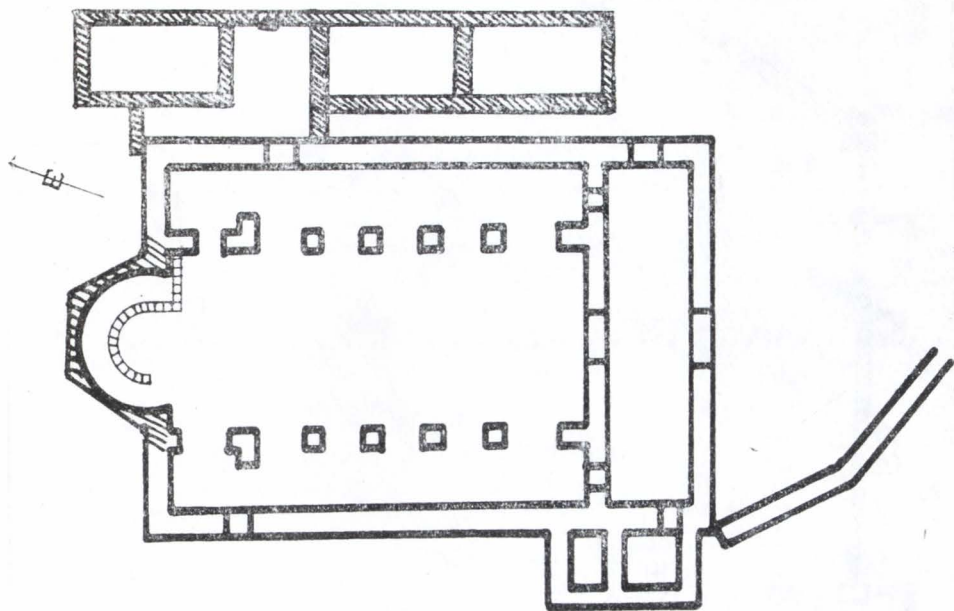
57. Idem, *Ibidem*, p. 42.

58. V. H. Bauman, *Noi dovezi arheologice referitoare la vechimea martirilor de la Niculițel*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCIV (1976), nr. 5—6, p. 580—586; Idem, *De la Turcoaia la Niculițel...*, p. 115—116; I. Barnea, *Arta creștină...*, p. 9.

59. I. Barnea, *op. cit.*, I, p. 9; Emilian Popescu, *Inscripțiile...*, p. 276—278; Pr. Prof. I. Rămureanu, *Martirii creștini de la Niculițel descoperiți în 1971*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul XCI (1973), nr. 3—5, p. 464—471.

60. Vezi nota 64.

61. Vasile Drăguț, *Niculițel*, în «Dicționar enciclopedic...», p. 216, unde face etimologia cuvîntului «Mănăstiriște».

Planșa I, Fig. a. Bazilica mare cu trei nave de la Argamum.

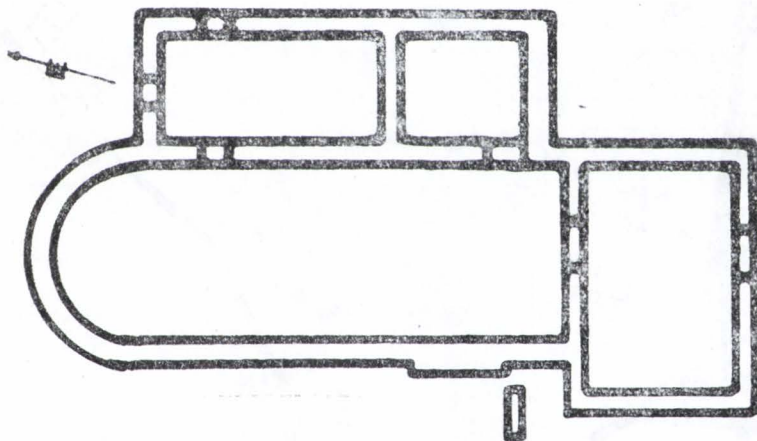
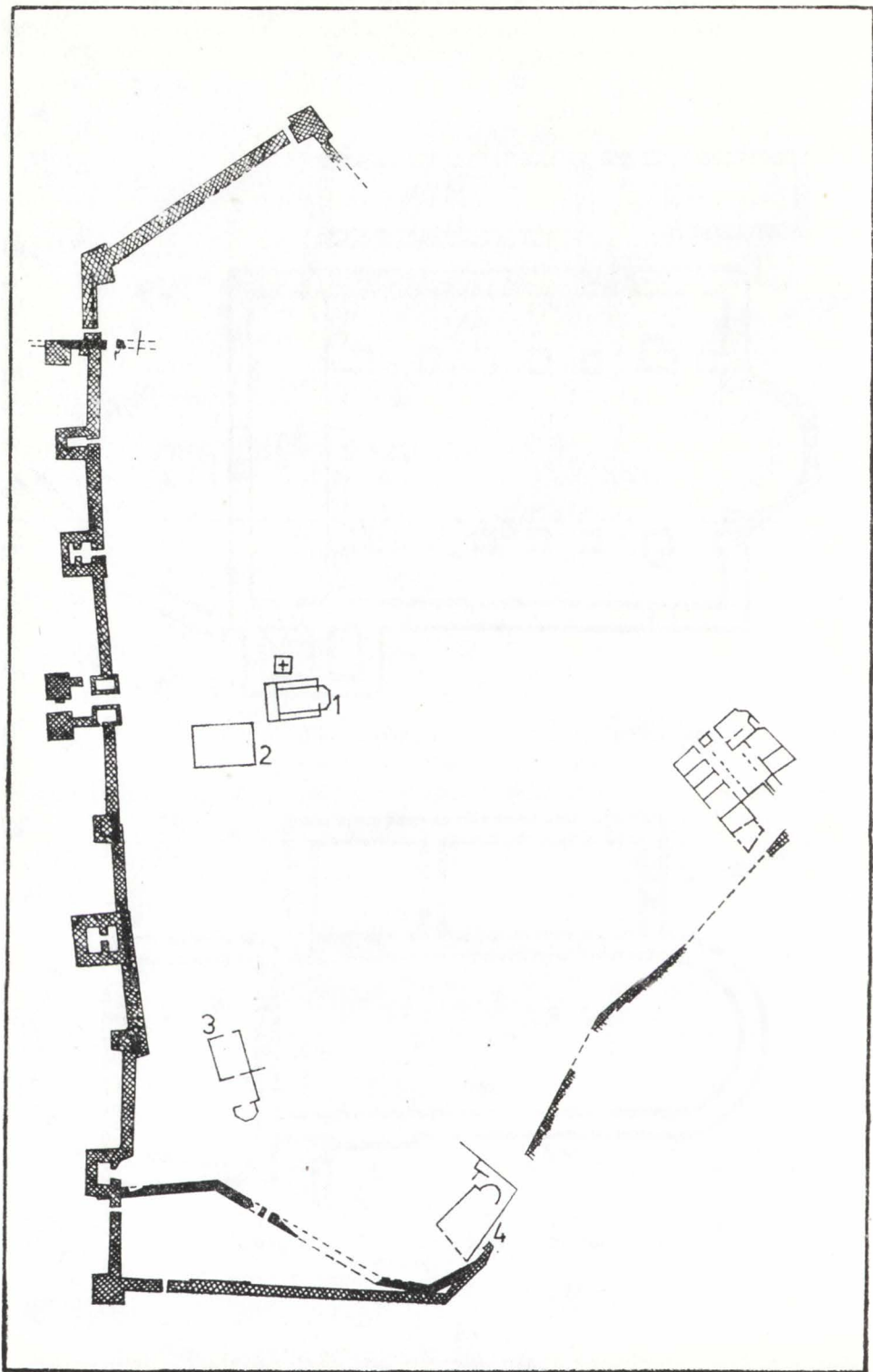
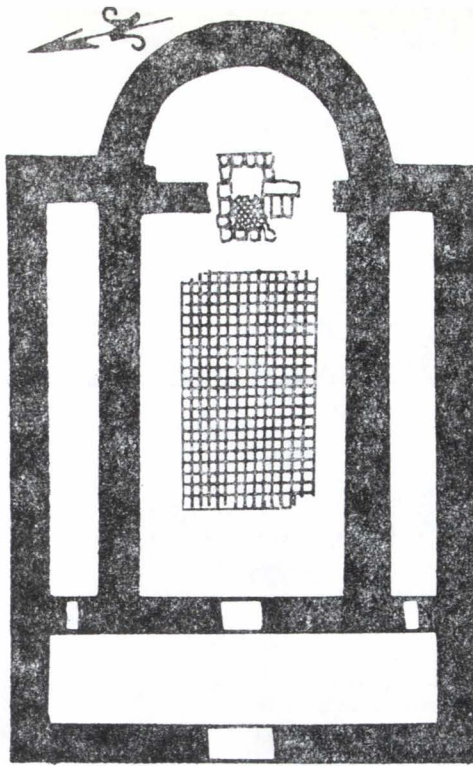

Fig. b. Bazilica mică cu o navă de la Argamum.

CETATEA HISTRIA

Pl. II. Planul Cetății Histria.
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

Pl. III. Histria. Fig. a. Bazilica cu criptă.

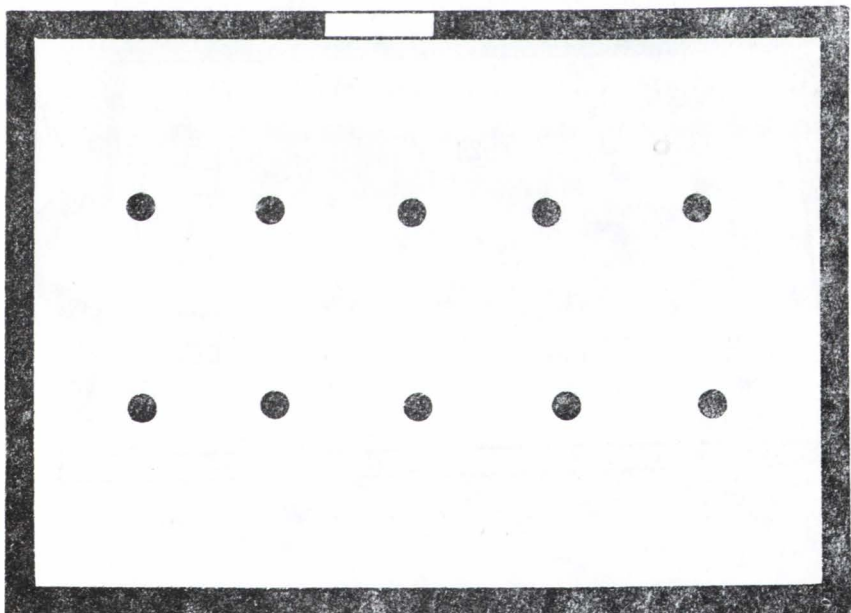
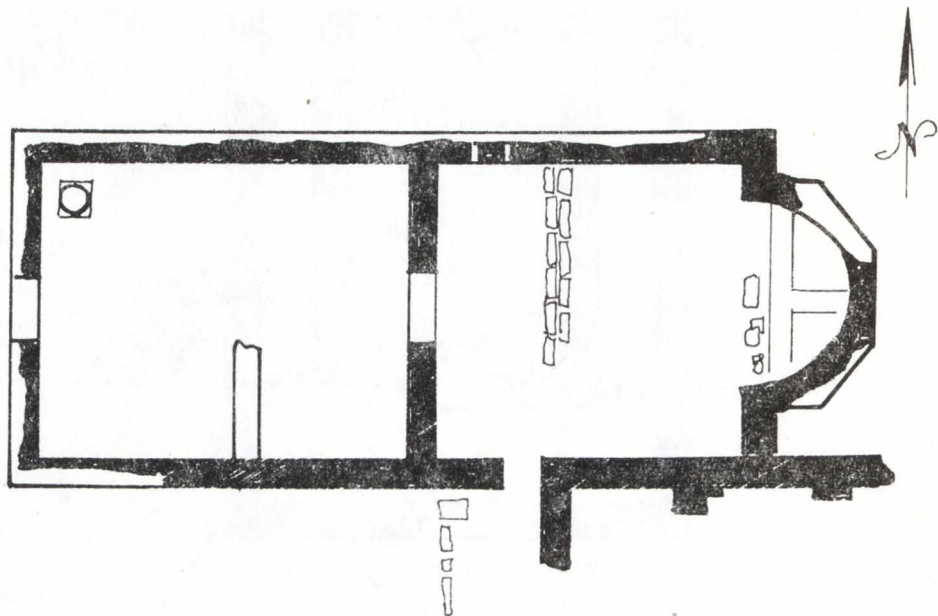

Fig. b. Bazilica pe fundația unei bazilici economice.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

Pl. IV. Histria. Fig. a. Bazilica de lângă Therme.

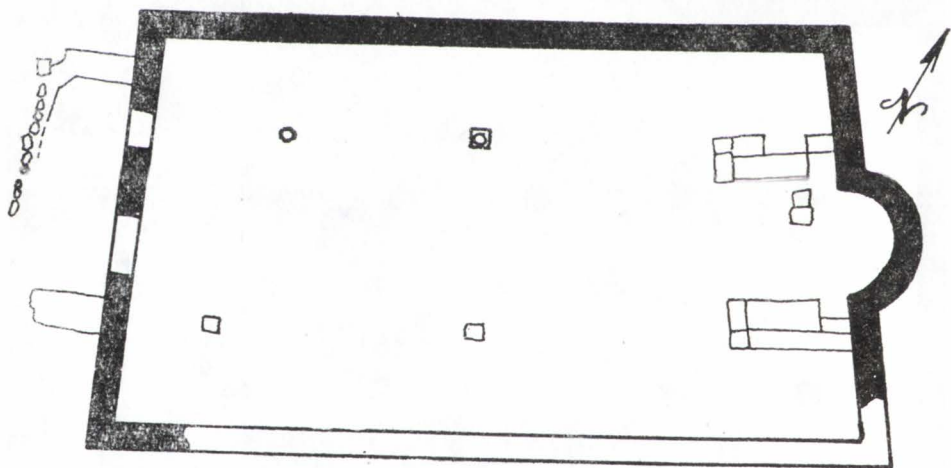
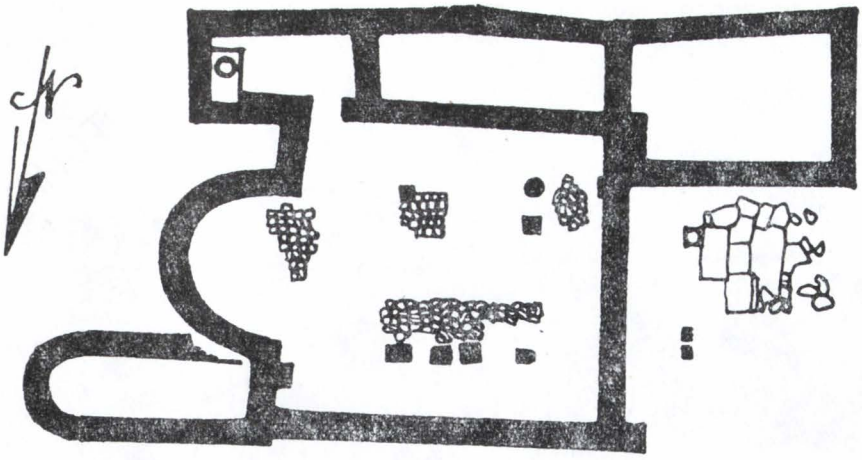

Fig. b. Bazilica de lângă zidul de SE.

Pl. V. Histria. Fig. a. Bazilica gemitirială.

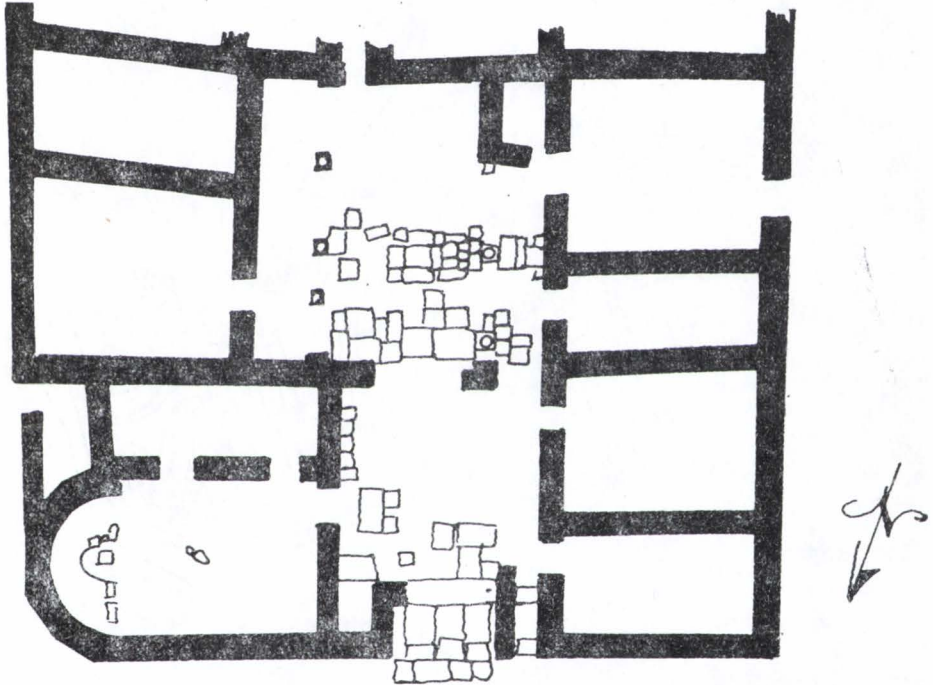
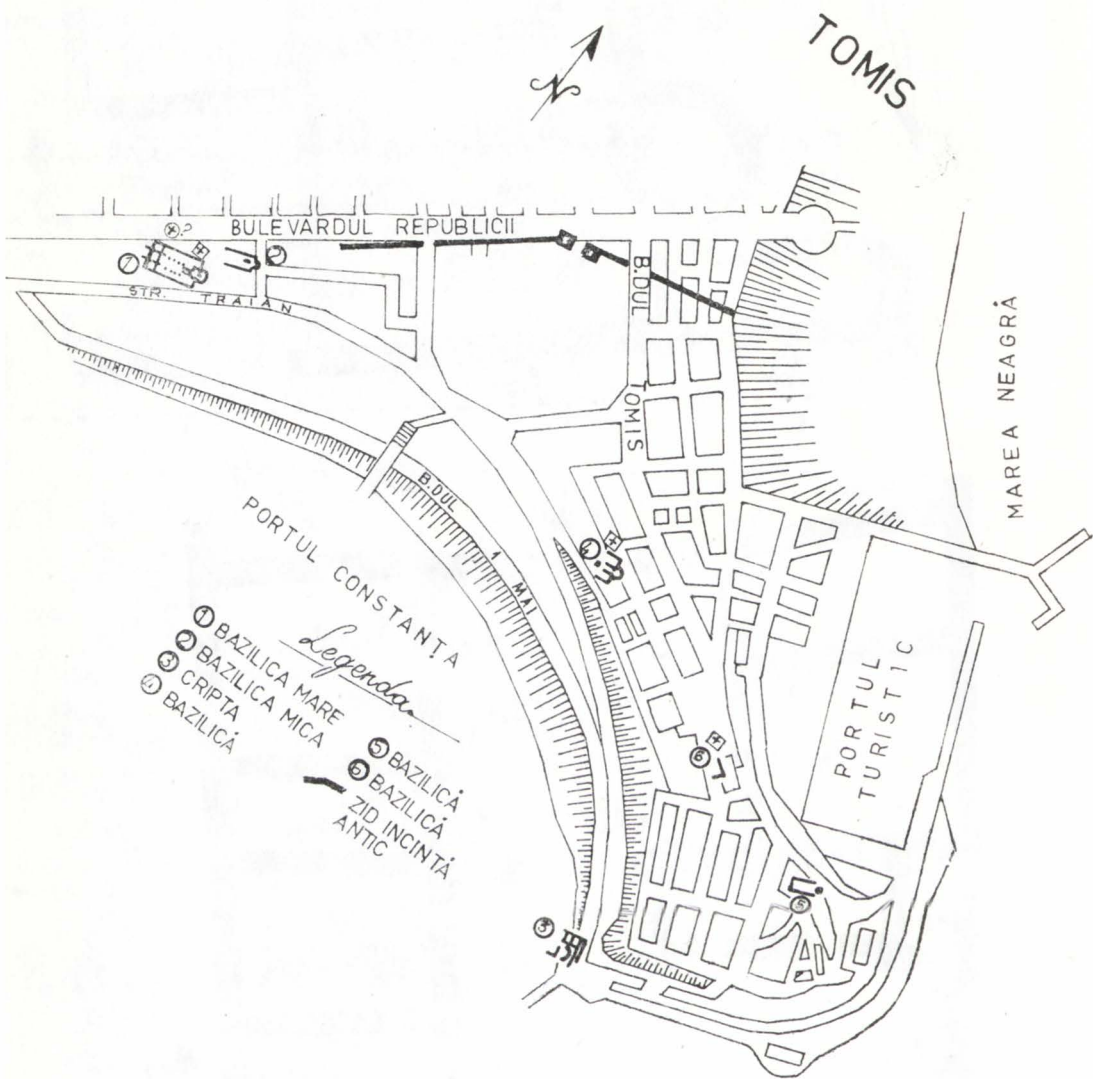
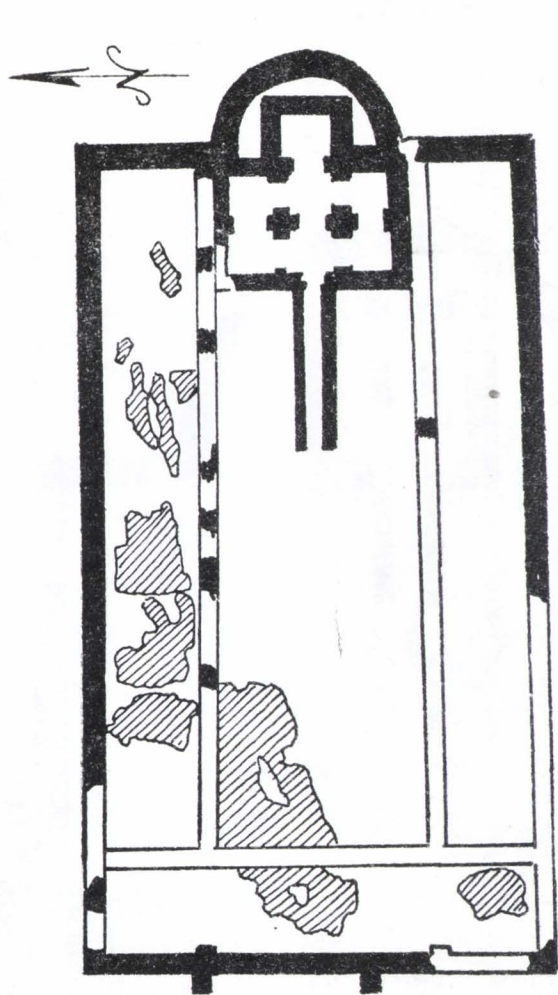

Fig. b. Capela creștină de la Domus II.

Pl. VI. Tomis : planul cetății cu bazilici
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsinod.ro>

Pl. VII. Tomis. Fig. a. Basilica mare.

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://bibsiod.ro>

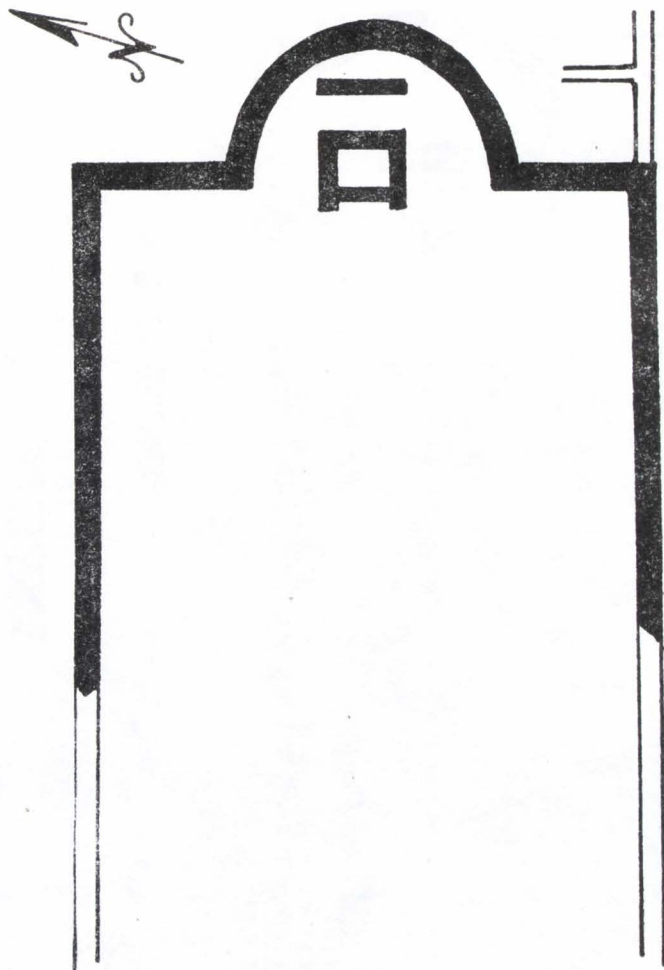
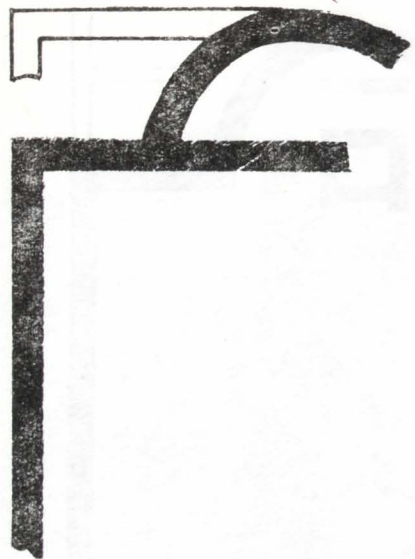

Fig. b. Basilica mică.

BAZILICĂ

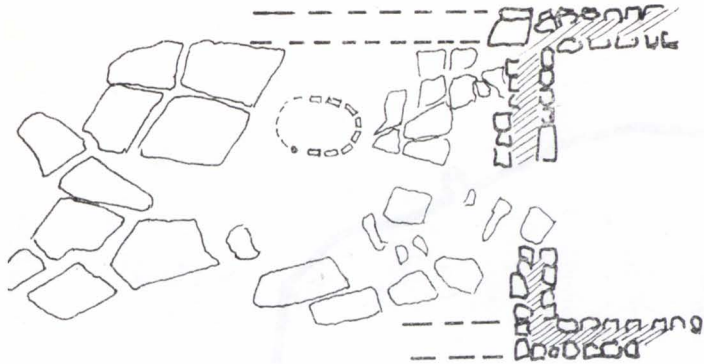

ZID SEC. IV

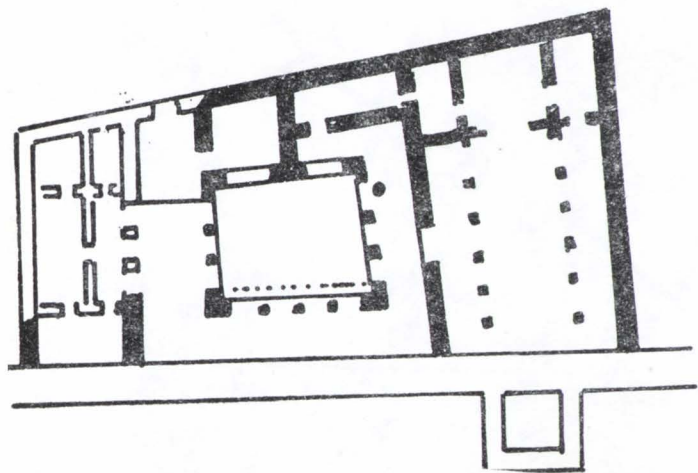
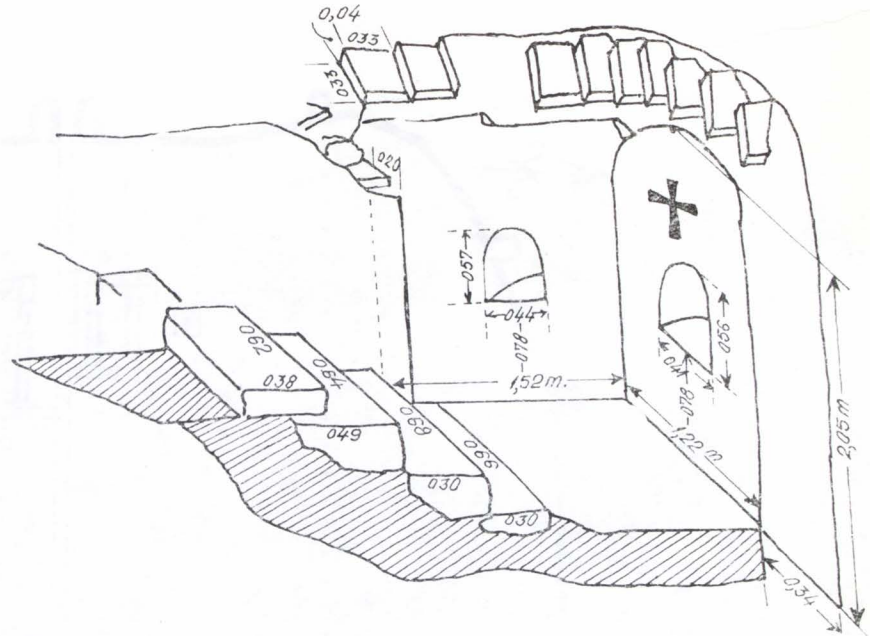
Pl. VIII. Tomis. Fig. a. Bazilica de lângă portul comercial.

Fig. b. Cripta bazilicii de la Liceul nr. 2.

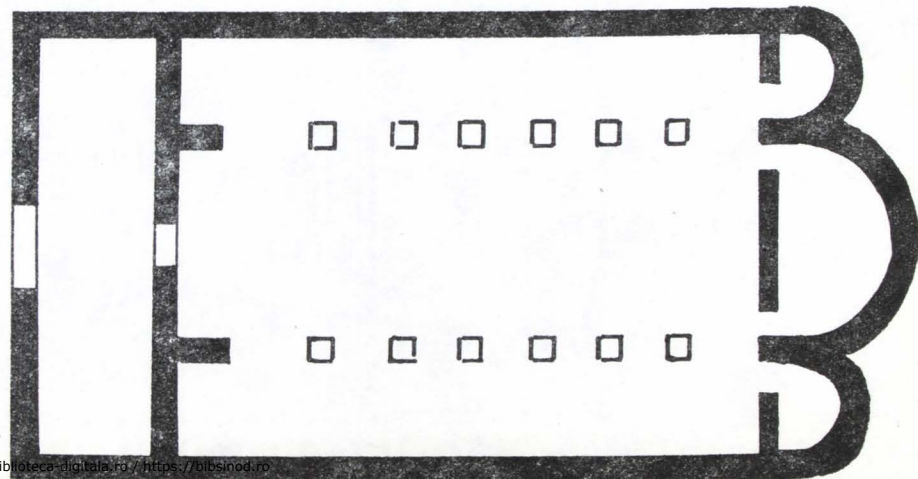
Pl. IX. Tomis. Fig. a. Bazilica nr. 5 din fața hotelului Palace.

Fig. b. Cripta bazilicii nr. 6 de lângă str. Karl Marx. →

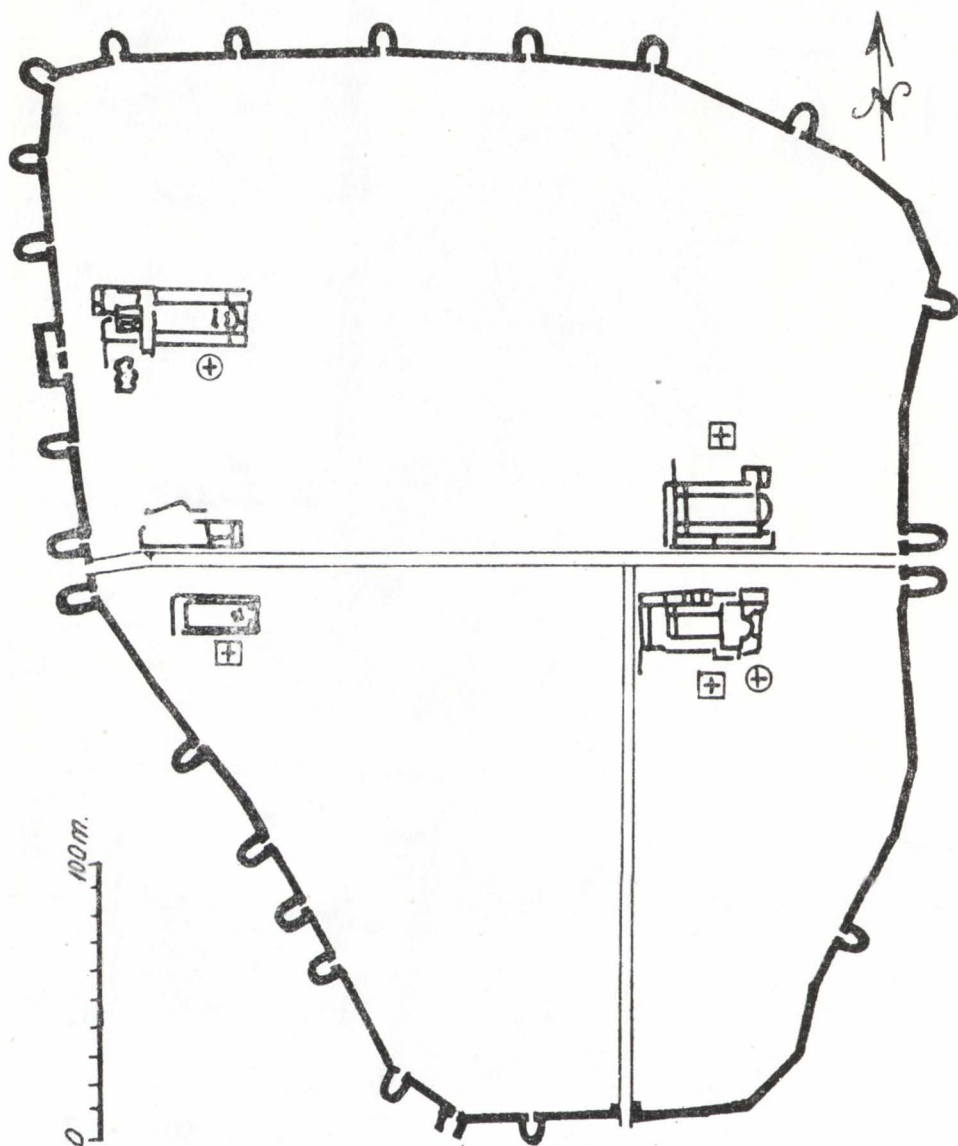

Pl. X. Callatis. Fig. a. Bazilica de tip sirian.

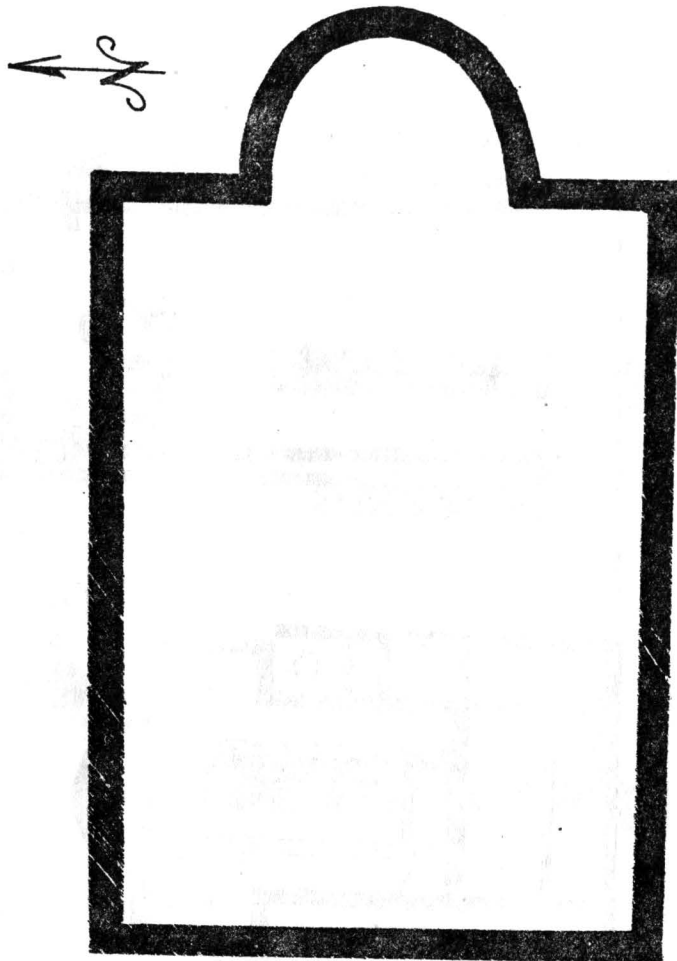
Fig. b. Bazilica de la Ibida. →

CETATEA TROPAEUM TRAIANI

Pl. XI. Planul cetății cu bazilicile.

Pl. XII. Tropaeum Traiani. Fig. a. Bazilica cimitirială.

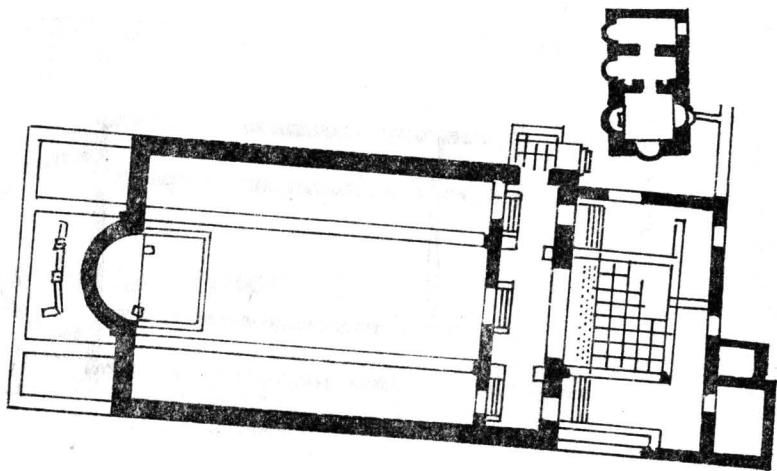
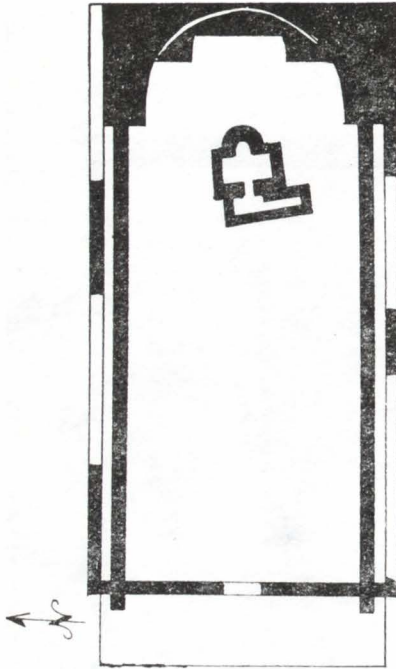

Fig. b. Bazilica de marmură
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibsinod.ro>

Pl. XIII. Tropaeum Traiani. Fig. a.
Bazilica cisternă.

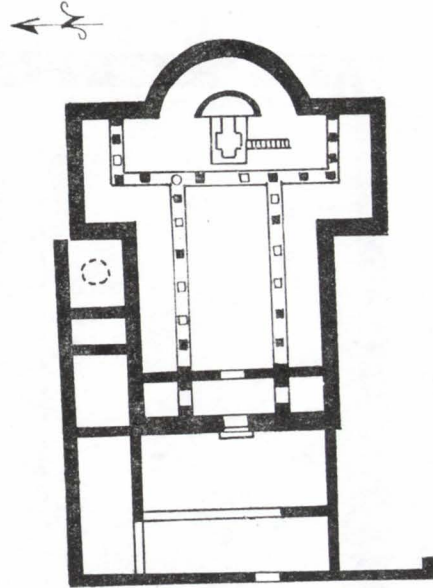

Fig. b. Bazilica simplă.

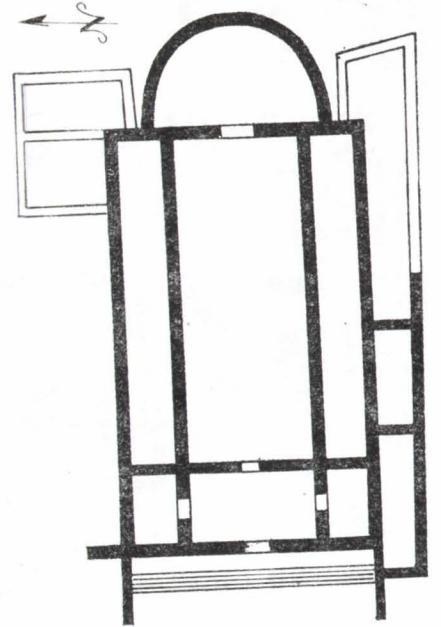
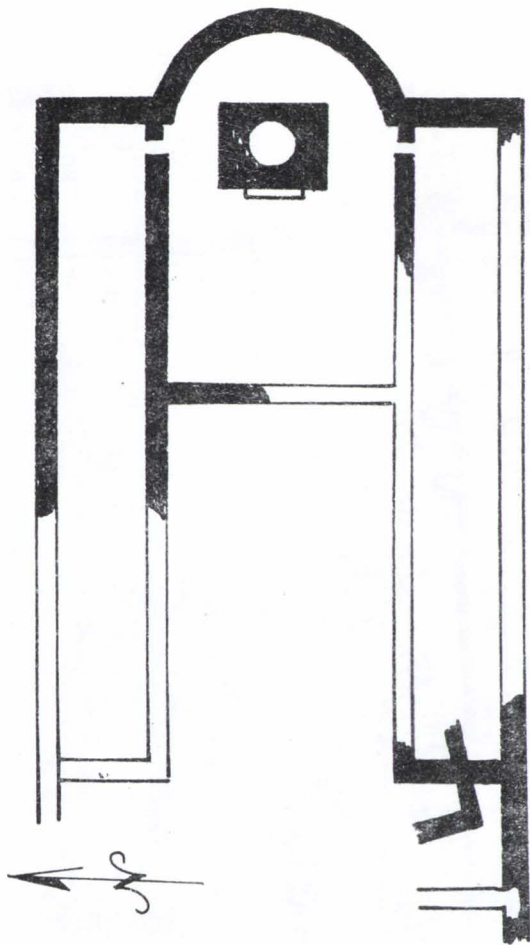

Fig. c. Bazilica cu transept.

Pl. XIV. Fig. a. Bazilica de la Niculițel.

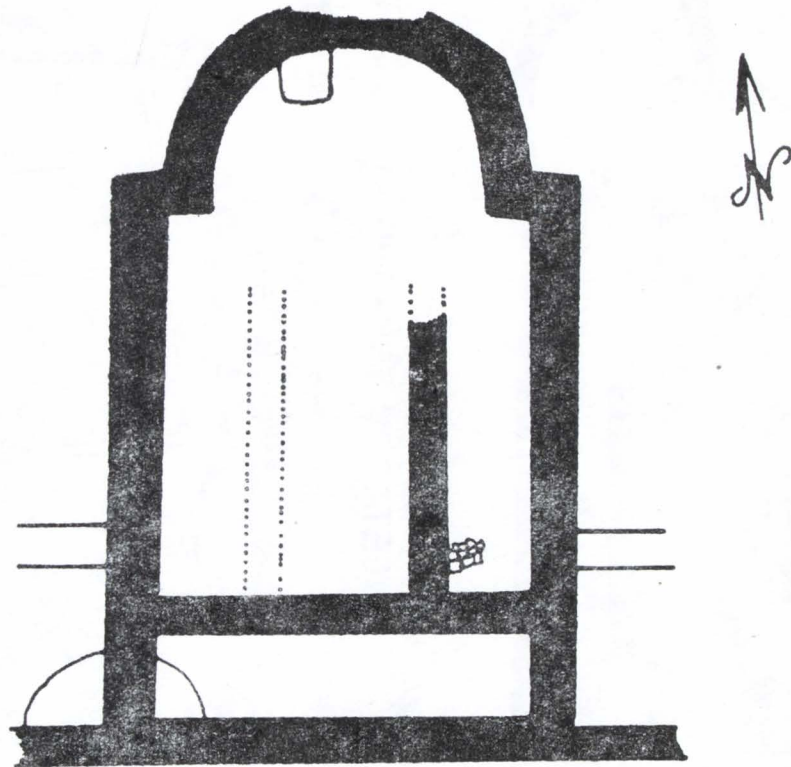
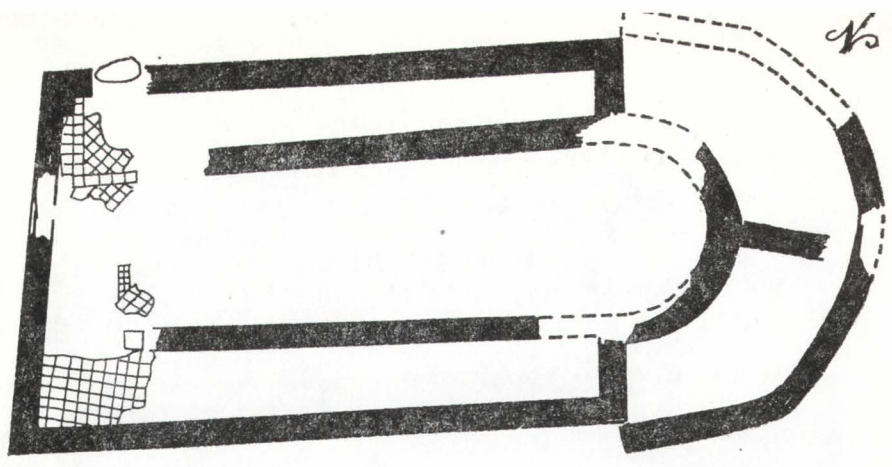

Fig. b. Bazilica de la Noviodunum.

Pl. XV. Dimogelia — bazilica.

CETATEA TROESMIS

Pl. XVI, Fig. a. Planul cetății.

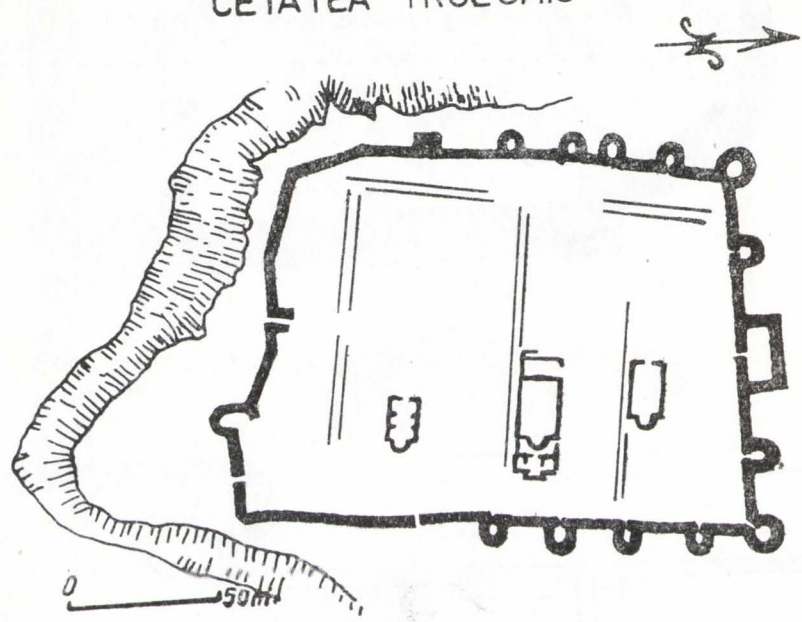
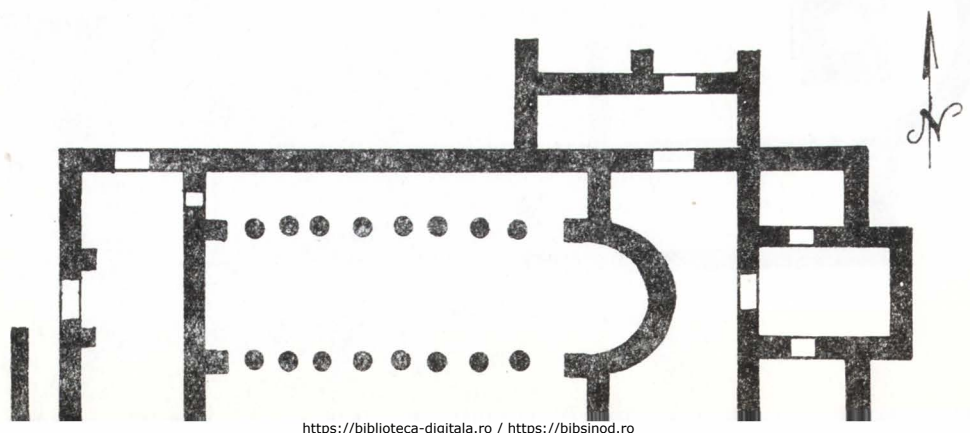

Fig. b. Bazilica mare.

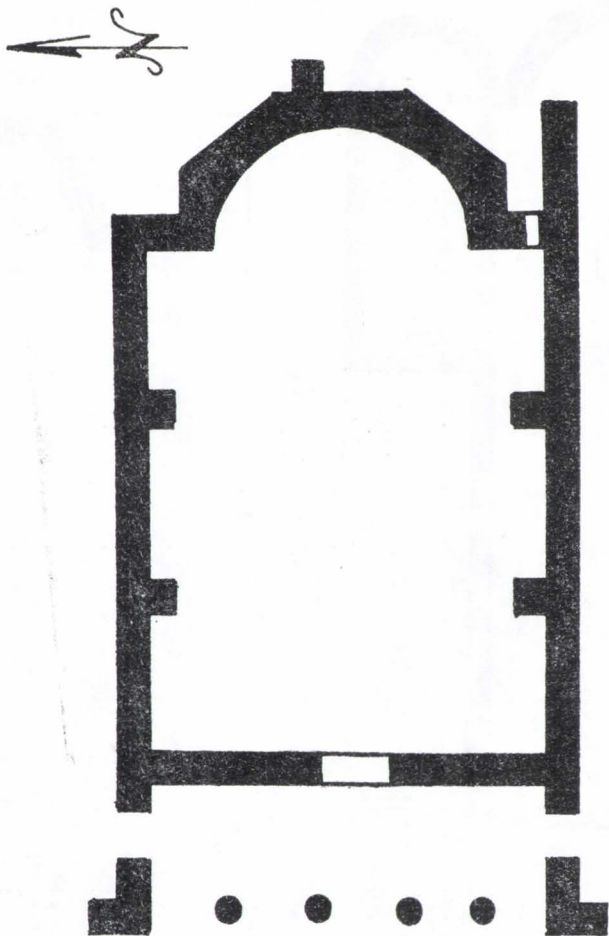

Fig. d. Bazilica mică.

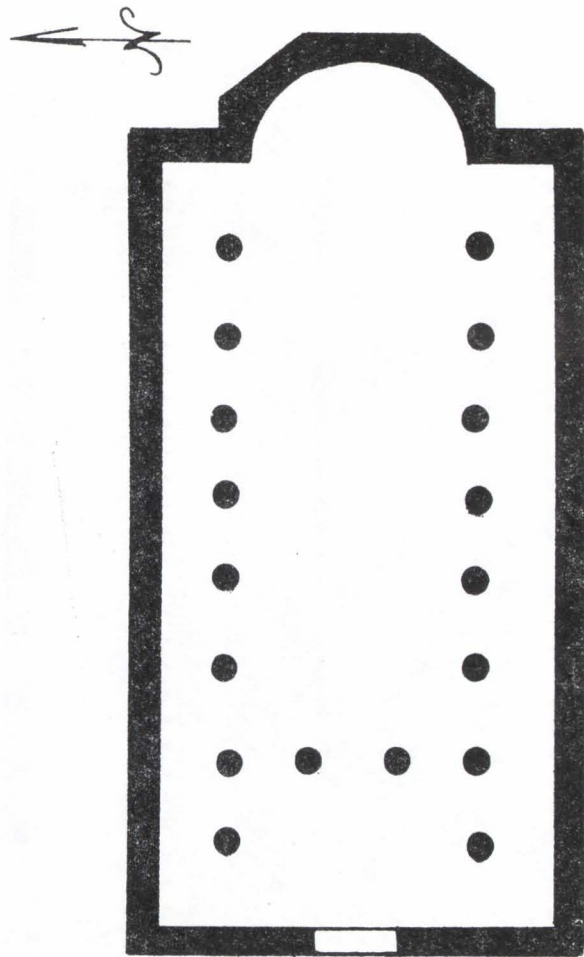
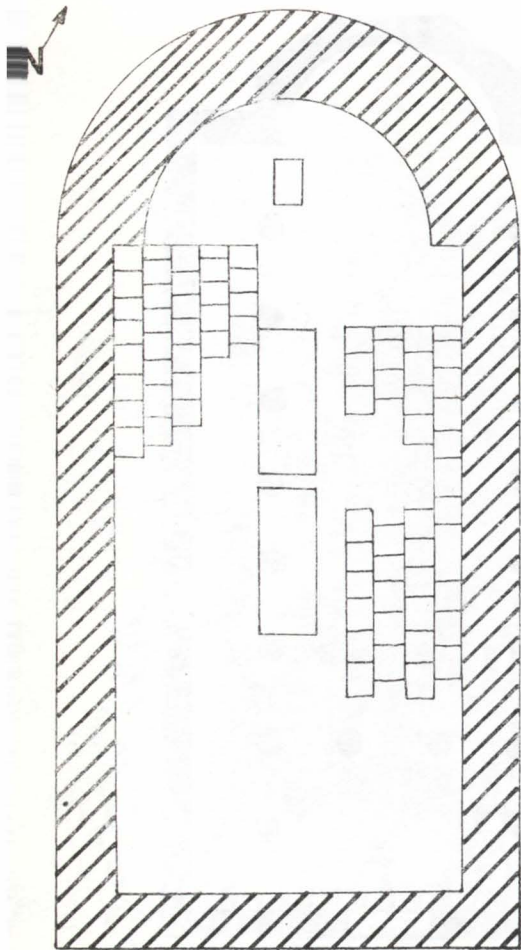
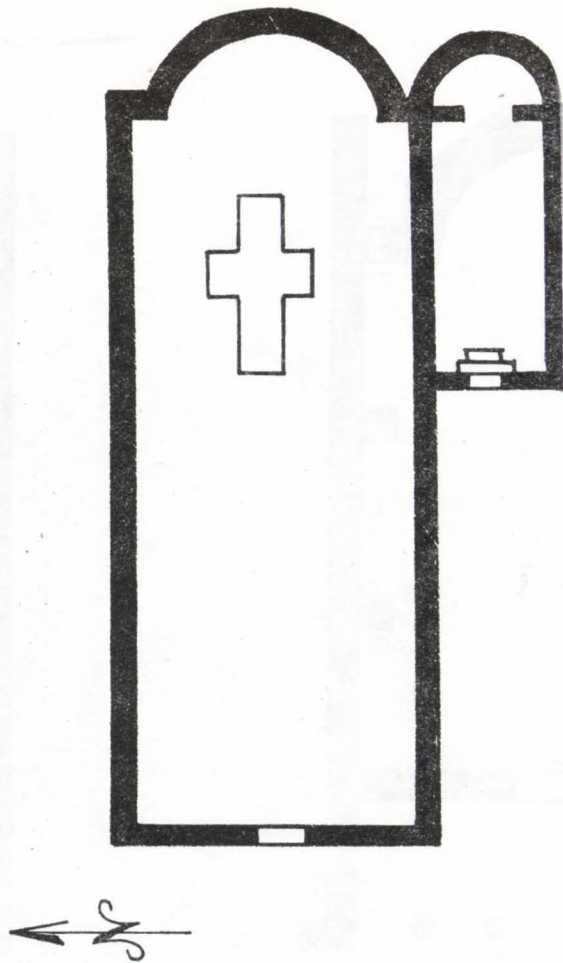

Fig. c. Bazilica cu absidă pentagonală.

Pl. XVII. Bazilica de la Capidava.

Pl. XVIII. Bazilica cu capelă funerară
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://bibliad.ro>

Pl. XIX. Bazilica de la Sucidava Izvoarele (Pirjoari).

datorită nu numai bazilicii din secolul IV d. Hr., dar mai ales edificiilor creștine construite ulterior, cum este cel în plan treflat din secolele XI—XII, care sugerează prin formă și proporții, un centru cu caracter monahal.

Astfel, aceste edificii ca și biserica «St. Atanasie» din apropiere, ridicată în secolul XIII, după un plan în formă de cruce greacă au, în această zonă, o continuitate edilitară pînă în zilele noastre, prin mănăstirile Cocoș, Celic-Dere și Saon, care, potrivit tradiției, au fost ridicate pe temeliiile unor vetre monahale mai vechi.

Noviodunum.

Noviodunumul este o așezare cu nume celtic, fortăreață și port romano-bizantin în nordul Dobrogei pe malul drept al Dunării (azi Isaccea din județul Tulcea), singurul loc unde malurile Dunării permit trecerea cu ușurință a fluviului. După mai multe distrugereri cetatea a fost refăcută sub împăratul Justinian, servind ulterior și ca reședință episcopală. Cu prilejul săpăturilor arheologice începute în anul 1955 și continuate în 1958, pe plaja inundabilă a Dunării, s-au descoperit temeliiile unei bazilici din secolul V de proporții medii (15,40 × 9,80 m.), asemănătoare cu cea de la Dinogetia. Are trei nave, altar și narthex, total integrat unei forme rectangulare; este însă orientată cu absida semicirculară spre nord, lipită de incinta cetății, datorită includerii sale în sistemul urbanistic existent⁶²; ca și la Dinogetia, se află situată la sud-vest de turnul semicircular nr. 2 al cetății. Dimensiunile reduse ale acestei bazilici, ne fac să credem că este vorba de un lăcaș de cult folosit concomitent cu existența altor edificii similare, care încă nu a fost descoperite (Pl. XIV, fig. b).

La circa 200 m., sud de cetate, cu prilejul unor lucrări efectuate prin anul 1940, a fost descoperită absida bazilicii cimiteriale de la Noviodunum construită, probabil, tot în secolul V. Temeliile acestui edificiu eclesastic au fost demantelate de către localnici după anul 1950 pentru refolosirea pietrei⁶³.

La Noviodunum, unde în secolul VI a fost sediu episcopal, continuînd în secolele XIII—XIV prin vestita și mult discutată *Vicină*⁶⁴, credem că viitoarele săpături și cercetări arheologice vor descoperi elemente importante la cele două bazilici. E posibil ca aici să vadă lumina zilei și alte lăcașuri de cult, care să facă dovada și legătura între episcopatul din secolul VI și cel din secolele XIII—XIV.

Dinogetia.

Pe grindul stîncos numit «Biseriçuța» se găsește Dinogetia care a fost o așezare geto-dacică, apoi fortăreață romană și romano-bizantină, refăcută de împăratul Dioclețian și de cei succesori. Ea se află pe raza comunei Garvăn din județul Tulcea. Săpăturile arheologice începute aici de Gh. Ștefan în 1939 și continuate din 1949 de un colectiv de cercetători au descoperit în anul 1951 ruinele unei bazilici din seco-

62. I. Barnea, B. Mitrea, în «Materiale», V, 1959, p. 466—468; I. Barnea, în «Dacia», N.S., II, 1958, p. 339—341; Idem, *Les monuments...*, p. 144—145.

63. Informații de la Dl. Prof. I. Barnea, căruia îi mulțumesc.

64. N. Grămadă, *Vicină, Izvoare cartografice, originea numelui, identificarea orașului*, în «Codrul Cozminului», I, 1924, p. 458; P. Năsturel, *Așezarea orașului Vicina și țărnuțul de apus al Mării Negre în lumina unui portulan grec*, în SCIV, VIII, 1957, 1—4, p. 300; G. Brătianu, *Recherches sur Vicina et Cetatea Albă*, București, 1935, pl. V și pl. VI; C. C. Giurescu, *Probleme controversate în istoriografia română*, București, 1977, Editura Albatros, p. 144 și urm.; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Mitropolia Vicinei și rolul ei în păstrarea ortodoxiei în ținuturile românești*, în vol. «De la Dunăre la Mare», ed. cit., p. 149—164.

lul IV, precum și alte clădiri refăcute, probabil după invazia hunilor, în timpul împărașilor Anastasie și Justinian⁶⁵. Acest edificiu de proporții medii (16 × 9, 70 m.) și de formă rectangulară împărțit în trei nave, se află în colțul sudic al cetății cu absida orientată nord-est. Zidurile sale construite din piatră și puțină cărămidă legate cu mortar și var aveau grosimea de 0,70—0,80 m. În câteva puncte ele s-au păstrat pe înălțimea de 1—2 m. Ca o particularitate această bazilică se sprijină cu latura mică de incinta de vest a cetății, dovadă că a făcută parte integrantă din planul urbanistic al acelei vremi (Pl. XV, fig. a).

Troesmis.

Troesmisul este o cetate traco-getică, care a devenit apoi important castru de legiune pe malul drept al Dunării. Această cetate se află la aproximativ 15 km. sud de Măcin, pe raza comunei Turcoaia din județul Tulcea. Săpăturile și cercetările arheologice care s-au făcut mai întâi, între 1861—1868 de un grup de arheologi francezi⁶⁶, iar după 1880 de alții, au identificat de fapt două cetăți: *Cetatea de est* și *Cetatea de vest*, ambele din secolele IV—VI d.Hr. În interiorul cetății de est au fost scoase la lumină ruinele a trei bazilici creștine datate în secolul VI d.Hr. (Pl. XVI, fig. a). Două din ele sînt împărțite în cîte trei nave, prin șiruri de coloane. Bazilica din centrul cetății este de fapt cea mai mare din ele, cu o lungime de 30 m., avînd la răsărit o absidă semicirculară (Pl. XVI, fig. b). La nord de prima se află a doua bazilică, cu o lungime de 24 m., iar la est o absidă cu cinci laturi în exterior (Pl. XVI, fig. c). A treia este cea mai mică dintre ele și de influență siriană, cu o singură navă și o absidă pentagonală la exterior (Pl. XVI, fig. d). S-a afirmat că cele trei bazilici au fost construite în perioada împăratului Justinian⁶⁷. Ulterior s-a subliniat că ele reprezintă construcții mai noi sau refaceri tirzii ale unor bazilici paleocreștine din a doua jumătate a secolului IV d.Hr. De asemenea, se crede că bazilica mare ar fi fost o catedrală episcopală, deci, poate fi vorba, în secolul VI, de un centru episcopal în această importantă cetate⁶⁸.

Beroe.

Beroe — așezare romană, apoi romano-bizantină, situată pe limesul Dunării de jos, între Carsium și Troesmis, probabil și fostă reședință episcopală în secolul VI, se află acum pe teritoriului satului Piatra, fost Piatra-Frecăței din comuna Ostrov, județul Tulcea.

Cu prilejul săpăturilor arheologice, în sectorul de est al metropolei de aici, s-a descoperit o bazilică cimiterială care are două faze de construcție, datate pe bază de monede (peste 200 exemplare găsite cu prilejul cercetărilor). Prima fază din care se menține numai jumătate, este de cărămidă legată cu mortar. Acest edificiu

65. Gh. Ștefan, *Săpăturile arheologice de la Dinogeția-Biseriçuța, jud. Tulcea*, în «Studii», II, 1, 1949, p. 131; *Idem*, în SCIV, I, 1, 1950, pl. 68—69; I. Barnea, *Garvdn-Dinogeția*, Editura Meridiane, București, 1961, p. 23; *Idem*, în SCIV, III, 1952, p. 393—394, fig. 2, 4 și 27—28; *Idem*, în SCIV, IV, 1953, 1—2, p. 255—257; *Idem*, în DID, II, p. 478.

66. Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice și sculpturale*, București, 1902, p. 68 și urm.; R. Vulpe, în SCIV, 4, 1953, 3—4, p. 557—582; E. Doruțiu-Bollă, în «Dacia», N.S., 16, 1972, p. 133—144.

67. I. Barnea, *Nouvelles...*, p. 277; *Idem*, în DID, II, p. 480; *Idem*, *Les monuments...*, p. 157.

68. V. H. Bauman, *De la Turcoaia la Niculțel...*, în vol. cit., ed. cit., p. 110, 112.

are absida orientată spre răsărit și o criptă sub paviment spre care se ajunge printr-un culoar cu trepte care coboară din centrul navei. Această primă fază se datează în perioada de la împăratul Constantin cel Mare pînă la Teodosie al II-lea (408—450) și a fost distrusă la mijlocul secolului V. Bazilica a fost refăcută din piatră cu liant de pămînt sub împăratul Anastasie, refacere care de fapt, reprezintă a doua fază de construcție ce durează pînă în jurul anilor 610—620 d.Hr., cînd este dezafectată în condițiile istorice ale epocii respective. După datele culese pînă acum, acest lăcaș de cult ar reprezenta una din cele mai vechi bazilici din Dobrogea (sec. IV)⁶⁹.

Capidava.

Capidava a fost un castru roman construit în vremea împăratului Traian pe limesul Dunării de Jos, care a devenit apoi important centru militar și civil, așezat între Axiopolis și Carsium pe malul drept al Dunării, acum pe raza comunei Topalu din județul Constanța. Pe baza săpăturilor care continuă și în prezent, în secolul I al cetății, situat în partea de vest, s-au stabilit patru nivele de construcție și locuire din secolele IX—XI, sub care se află un strat de cultură datat în epoca de înflorire și reconstrucție din timpul împăraților Anastasie și Justinian⁷⁰.

În colțul de nord al cetății se află ruinele unei bazilici creștine probabil din secolul V, a cărei cercetare a început în anul 1965. Această construcție este amplasată în colțul cel mai înalt și vizibil al cetății. Una din particularitățile sale este orientarea nord-vest, sud-est. Are un plan simplu, format dintr-o singură navă mare, de formă dreptunghiulară, lungă de 12 m și lată de 5 m. Grosimea zidului este de 0,70 cm. Temeliile se mai păstrează pe înălțimi de 0,45—0,55 m de la nivelul pasajului de cărămidă. Zidăria este realizată din piatră legată cu mortar alb în compoziția cărăuia s-a găsit cărămidă pisată. La est, nava centrală se continuă cu o absidă al cărei zid este mai gros cu 0,30 m., constituind limita despărțitoare între centrală și absidă. Sub pavajul absidei, în zona centrală, s-a descoperit o mică criptă care reproduce la scară redusă planul bazilicii. Cercetările arheologice au surprins și vestigiile unui narthex în partea de vest a navei centrale⁷¹ (Pl. XVII).

Axiopolis.

Axiopolis este o importantă cetate romană și romano-bizantină, care se află pe dealul de la Hinog, la aproximativ 3 km. sud de orașul Cernavodă pe șoseaua ce duce spre Cochirleni și Rasova; a fost întemeiată în epoca elenistică pentru comerțul cu geto-dacii de pe ambele maluri ale Dunării și menționată pentru prima dată de geograful Ptolemeu în secolele II—I î.d.Hr. Apare apoi în numeroase alte izvoare și hărți antice; geograful arab Idrisi o amintește în secolul XII. În această cetate, în fața intrării de la nord, arheologul Gr. Tocilescu și inginerul topometru P. Polonic, au descoperit prima bazilică mică, cu o singură navă, unde probabil erau adăpos-

69. Mulțumesc Dr. Petre Aurelian, cercetător principal la Institutul de Studii Sud-Est Europene care a efectuat săpături la Beroe și prin amabilitatea cărăuia anticipăm aceste sumare informații din teza sa de doctorat.

70. *Capidava I*, monografie arheologică, București, 1958; *Capidava (raport)*, în «Materiale», V, 1959, p. 555—564; R. Florescu, N. Cheluță Georgescu, *Săpăturile de la Capidava*, în «Pontica», 7, 1974, p. 417 și urm.; Idem, *Săpăturile de la Capidava*, în «Pontica», 8, 1975.

71. Ion Miclea, Radu Florescu, *Strămoșii românilor, Vestigii milenare de cultură și artă*, II, București, 1980, p. 179.

tite moaștele unor martiri ale căror nume *Chiril*, *Chindaios* și *Dasius* (*Tasios*) au fost păstrate de o inscripție. În partea de sud a bazilicii se află o capelă funerară de 4 × 2 m., în care, probabil, a fost înmormântat «comitele federat» *Gibastes* și fiica sa *Athuza*⁷² (Pl. XVIII). În aceeași cetate s-au făcut săpături de început și la a doua bazilică, unde se crede că s-a degajat o parte dintr-un *baptisterium*.

Sucidava.

Sucidava este o străveche cetate așezată pe malul drept al Dunării, pe teritoriul satului Pirjoaia (azi Izvoarele din comuna Lipnița, județul Constanța), la sud de lacul Oltina și la circa 28 km. nord-est de anticul Durostorum, în care se păstrează urme de fortificații din secolul IV d.Hr. cu ziduri de piatră groase de peste 2 m. și înconjurate de un șanț adânc. În interiorul cetății s-a constatat, la suprafața terenului planul cu ruinele unei bazilici (25, 50 × 11, 35 m.) construită, probabil, în secolele V—VI; este prevăzută și aceasta cu o absidă semicirculară, naos, împărțit probabil, în trei nave (?) cu narthex⁷³ (Pl. XIX). Aici ca și în întreaga cetate se impun ample cercetări arheologice.

Unele din edificiile creștine prezentate, au fost construite în secolul al IV-lea, desigur, imediat după edictul dat la Milan de împăratul Constantin cel Mare în anul 313, iar altele s-au refăcut ori s-au ridicat din nou în secolele V—VI. În afară de mărturiile arheologice, o dovadă în plus că în Dobrogea și, în mod deosebit în metropola acestei provincii, existau în secolul al IV-lea, mai multe bazilici, o constituie relatarea lui Sozomen, asupra conflictului din anul 369, care a avut loc pe tema credinței, între episcopul Brettanion al Tomisului și împăratul Valens, conflict descris în felul următor:

«Căci, precum se pare, dacă se întâmpla că bisericile erau conduse bine de oameni îndrăzneți, mulțimile nu-și schimbau credința de mai înainte. Fără îndoială, se spune că din această pricină și sciiții au rămas la vechea lor credință. Neamul acesta are multe orașe, șate și cetăți. Capitala este Tomis..., pe malul stâng pentru cine plutește cu corabia în Pontul numit Euxin. Și pînă în ziua de azi stăpînește acolo vechiul obicei ca bisericile întregului neam să aibă un singur episcop. În timpul acela le oblăduia Brettanion, și împăratul Valens a venit la Tomis. Intrînd în biserică și îndemnîndu-l, cum obișnuia el, să se unească cu cei din secta potrivnică, Brettanion a discutat cu mult curaj în fața stăpînitorului despre dogma de la sinodul din Niceea, apoi l-a părăsit și s-a dus în altă biserică, iar poporul l-a însoțit. Și se adunase aproape tot orașul spre a-l vedea pe împărat, bănuind că se va întâmpla ceva deosebit. Părăsit acolo, împreună cu cei din jurul său, Valens a îndurat cu greu această înfruntare. Și prinzîndu-l pe Brettanion, a poruncit să-l ducă în exil, iar nu mult după aceea a dat ordin să fie adus din nou (la locul său). Căci după cum cred eu, vedea bine că sciiții sînt supărați pentru exilarea episcopului și se temea să nu pună la cale o răscoală, știind că sînt viteji, și prin poziția locurilor, necesari lumii romane, fiind așezați ca un zid în fața presiunii barbarilor. În acest timp Brettanion s-a arătat mai puternic decît zelul stăpînitorului: era de altfel un

72. Em. Popescu, *Inscripțiile...*, p. 203—208.

73. Petre Diaconu, *Urme vechi creștine descoperite în sud-vestul Dobrogei*, în «Biserica Ortodoxă Română», anul LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 547 și urm.

bărbat destoinic și renumit prin virtutea vieții sale, după cum mărturisesc și scriții înșiși»⁷⁴.

Se înregistrează, așadar, un număr de 33 (treizeci și trei) de bazilici paleocreștine, răspindite în aproape toate centrele urbane de pe cursul provinciei Scythia Minor a veacurilor IV—VII d.Hr. Un examen atent, indică o mai largă concentrare a lor în orașele de tradiție greco-romană de pe litoralul Mării Negre, precum și din interior: trei la Argamum, cinci la Histria, cinci la Tropaeum Traiani și șase la Tomis. Situația dificilă de la Mangalia (Callatis) pentru faptul că cercetările nu pot fi extinse în vatra vechii cetăți hellenice — din pricina suprapunerii totale a construcțiilor moderne peste vechile ruini — face să se fi descoperit pînă acum numai un singur edificiu bazilical. O situație relativ bună, o întîmpinăm la Tomis, unde săpăturile ocazionale, datorate adîncirii unor fundații de imobile moderne au făcut să apară, în ultimele două decenii, toate cele șase bazilici cunoscute pînă acum⁷⁵. Știm prea bine care este locul Tomisului în ierarhia eclesiasitică a veacurilor IV—VII d. Hr., cînd orașul, beneficiază încă de o stare economică înfloritoare — singurul din contextul geografic vest-pontic⁷⁶. Era deci firesc ca aceste baze economice, ilustrată în zilele noastre de o frecvență mare a descoperirii arheologice, să-i corespundă pe plan suprastructural, manifestări spiritual-culturale adecvate. Cunoaștem o concentrare de bazilici în sud-vestul orașului, aproape de faleză, unde probabil că a funcționat și străvechiul sediu episcopal⁷⁷. Ipoteza este întărită și de faptul că în această parte a cetății, zidul de incintă a suferit modificări structurale, făcînd să apară în secolul VI, probabil în timpul împăratului Justinian, o incintă nouă, mai mică, lipită de cea veche, poate tocmai pentru protejarea centrului eclesiasitic de care am amintit mai sus⁷⁸. De asemenea, în peninsulă, de la liceul Mihai Eminescu și pînă spre faleza Cazinoului, deci în perimetrul de maximă cercetare a edificiilor romano-bizantine din secolele IV—VII d. Hr., cunoaștem patru bazilici, toate însă au nevoie de examinări atente, atît prin săpături noi, extinse în spațiile care ar permite, cît și printr-o interpretare științifică pe bază de analogii, care să permită unele concluzii mai bine circumstanțiate. Cripta pictată din curtea liceului Mihai Eminescu, este pînă acum doar menționată sau descrisă în treacăt, deci doar o simplă informare. Or detaliile sale tehnice și decorative, o impun ca pe una dintre cele mai importante și interesante, din suita tuturor celor 33 de bazilici cunoscute pînă acum în Dobrogea⁷⁹. Cripta largă, cu pereții tencuți în stuc, păstrează încă ornamentica realizată cu motive florale și geometrice, dar fără o reflectare fidelă în

74. *Istoria Bisericească*, în FHD, II, p. 225.

75. În Iarna și primăvara anului 1980, a funcționat cu titlu permanent un șantier de salvare format din arheologii Muzeului de istorie națională și arheologie din Constanța. În această perioadă întreaga peninsulă tomitană a fost supusă unor săpături cu caracter edilitar.

76. V. Pârvan, *Nuove considerazione sul vescavoto della Scizia Minore*, în «Rendiconti della Pontifica Academia Romana di Archeologia», II, 1924, p. 117, 122 și 132—135.

77. O. Tafrali, *Ruinele unei clădiri din epoca imperială romană la Constanța astăzi dispărute*, în «Arta și Arheologia», III, 4, 1930, p. 52 și urm.; A. Rădulescu, *Monumente romano-bizantine...*, p. 81—82.

78. Nicolae Cheluță Georgescu, *Contribuții la topografia Tomisului în sec. VI e.n.*, în «Pontica», 10, 1977, p. 256—259.

79. Gh. Poenaru-Bordea, *O nouă bazilică creștină la Tomis*, în «Revista Muzeelor», II, 1965, nr. special, p. 438—439; I. Barnea, în DID, II, p. 467.

literatura de specialitate. Considerată numai sub aspectul formei și al dimensiunilor, ea ne apare ca una dintre criptele insolite în ansamblul construcțiilor similare din Dobrogea romano-bizantină.

Cercetări adecvate se impun și la cele două bazine ieșite la iveală recent în peninsula tomitană, între care, cea cu criptă și cu acel important vas de sticlă⁸⁰, vine să se adauge la loc de frunte între construcțiile bazilicale din metropola pontului. Descoperirile din această parte a orașului, se conjugă perfect cu numeroasele descoperiri mai vechi ale unor elemente arheologice și epigrafice, care ne arătașeră că renumita cetate vest-pontică, era centrul unui impresionant număr de bazine. În această parte a Constanței a apărut o inscripție care atestă bazilica «Sfințului Ioan», și n-ar fi exclus ca tocmai unul din ultimele două edificii prezentate aici, să se identifice cu cel menționat de inscripție⁸¹. Desigur, este o ipoteză de lucru!

Cercetările mai noi, au adus însă probe materiale despre existența certă a unor lăcașuri de cult necunoscute pînă la această dată. Încă din anul 1957, în cartierul Palas din Constanța, în punctul de incidență al valului mare de pămînt cu țărnul mării, au ieșit la iveală, cu ocazia lucrărilor edilitare, două plăci întregi de cancelii și fragmente dintr-o a treia, desigur, toate provenind de la un edificiu paleocreștin⁸².

Dacă astfel se prezintă situația în așezările de pe litoralul vestic al Pontului Euxin, în cele trei orașe de cultură greco-romană, o privire rapidă asupra *limesului* dunărean, ne va îndica o imagine îmbucurătoare asupra descoperirilor de edificii bisericesti din secolele IV—VII, adică din perioada de maximă importanță pentru înțelegerea problemelor legate de procesul formării limbii și poporului român⁸³. Există cîteva bazine vag menționate în unele lucrări recente de artă și de istorie ca cele de la Beroe, Capidava și Sucidava, care pot fi considerate ca inedite din cauza puținelor informații date asupra lor. Despre bazinele de la Beroe și Capidava, se așteaptă studiile corespunzătoare în literatura arheologică — mai ales că ambele au fost săpate cu minuțiozitate și cu o înregistrare fidelă a detaliilor de ordin constructiv și arhitectonic. Cît privește planul bazinei de la *Sucidava* (Izvoarele) el poate fi considerat doar o deducție logică pe baza observațiilor făcute la suprafața terenului, încă de la începutul veacului nostru, de către harnicul inginer topometru. Pamfil Polonic, și confirmat prin cercetări periegetice, în zilele noastre de către arheologi renumiți. Oricum, totul pledează pentru efectuarea unor săpături cu scopul cunoașterii acestei bazine care se adaugă repertoriului întocmit de noi. Acestea ar putea aduce lumină și asupra marelui centru de pe *limesul* dunărean, cu evidentă importanță strategic-militară și spirituală. Aceasta ar fi cu atît mai important, cu cît descoperirile de aici ca oricare altele, de pe linia Dunării și din întreaga Dobrogea, vin să-și aducă contribuția la demonstrarea faptului că poporul român, în arta sa de formare, a avut o viață creștină bine organizată din punct de vedere bisericesc.

80. Vase de sticlă reliquar identice se întîlnesc și în alte părți, cf. E. Kauffmann, *Ausgrabungen in Karm-Abu (Menasstadt)*, Berlin, 1896.

81. Em. Popescu, *Inscripțiile...*, p. 46; A. Rădulescu, *Note epigrafice I*, în «Pontica», 1, 1968, p. 332—336, nr. 7, fig. a, b, c.

82. Informație a Dr. A. V. Rădulescu, căruii îi mulțumesc.

83. I. Barnea, în DID, II, p. 456—494; A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria românilor...*, p. 139 și urm.

Pe lângă faptul că bazilicile creștine dovedesc vechimea creștinismului nostru⁸⁴, ele au asigurat «continuitatea celor ce participau la actele de cult ce se săvârșeau în aceste așezăminte»⁸⁵ și au servit ca «loc de întâlnire între autoritățile de stat și populație, ca în cazul vizitei împăratului Valens la Tomis, în biserica episcopului Brettanion»⁸⁶, precum și ca loc de refugiu pentru populația din împrejurimi în vremuri de restriște⁸⁷.

Ca monumente de artă de mare valoare, aceste străvechi lăcașuri creștine sînt cele mai concludente «mărlurii ale unei activități constructive, dar și ale unei vieți creștine importante și organizate»⁸⁸, reprezentînd astfel expresia superiorității nivelului spiritual al strămoșilor noștri⁸⁹.

La capătul acestor scurte considerații, asupra repertoriului privind bazilicile paleocreștine din Scythia Minor, adăugăm că un examen exhaustiv al tuturor datelor și descoperirilor legate de subiect, ar putea forma obiectul unei lucrări monografice de amploare. Pînă atunci însă, credem că înfățișarea tuturoara, chiar și în această formă succintă — cu posibilități de aprofundare a cunoașterii lor pe baza noilor descoperiri și a publicațiilor de specialitate, va constitui, credem, o călăuză pentru cei interesați.

Prezentarea bazilicilor din Dobrogea în paginile acestei reviste, aș dori să reprezînte un modest omagiu adus Prea Fericitului Părinte Patriarh IUSTIN la împlinirea celor 25 de ani de slujire arhierescă.

† EPIFANIE NOROCEL TOMITANUL
Episcop-vicar

LISTA FIGURILOR

Plansa nr. I — Cetățile Scythiei Minor cu bazilici paleocreștine.

Plansa nr. II — fig. a : Bazilica mare cu trei nave de la Argamum ; fig. b : Bazilica mică cu o navă de la Argamum.

Plansa nr. III — Planul cetății Histria.

Plansa nr. IV — fig. a : bazilica cu criptă ; fig. b : bazilica pe fundația unei bazilici economice.

Plansa nr. V — fig. a : bazilica de lângă terme ; fig. b : bazilica de lângă zidul de SE.

Plansa nr. VI — fig. a : bazilica cimiterială ; fig. b : capela creștină de la Domus II.

Plansa nr. VII — Planul cetății Tomis. Sec. IV—VI d.Hr.

Plansa nr. VIII — fig. a : bazilica mare ; fig. b : bazilica mică.

Plansa nr. IX — fig. a : bazilica de lângă portul comercial ; fig. b : cripta de la llocul nr. 2.

Plansa nr. X — fig. a : bazilica nr. 5 de lângă Hotel Palace ; fig. b : cripta bazilicii nr. 6.

84. V. H. Bauman, *De la Turcoaia...*, p. 114—115.

85. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scritori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 324.

86. Idem, *ibidem*.

87. Idem, *ibidem*.

88. Răzvan Theodorescu, *Un mileniu de artă la Dunărea de Jos*, București, 1976, p. 15.

89. Pr. Prof. Ioan G. Coman, *op. cit.*, p. 324—325.

Planșa nr. XI — fig. a : bazilica de la Callatis ; fig. b : bazilica de la Ibida.

Planșa nr. XII — Planul cetății Tropaeum Traianl.

Planșa nr. XIII — fig. a : bazilica cimiterială ; fig. b : bazilica de marmură.

Planșa nr. XIV — fig. a : bazilica cisternă ; fig. b : bazilica simplă ; fig. c : bazilica cu transept.

Planșa nr. XV — fig. a : bazilica Niculițel ; fig. b : bazilica Noviodunum.

Planșa nr. XVI — fig. a : Troesmls — planul cetății ; fig. b : bazilica mare.

Planșa nr. XVII — fig. a : bazilica cu absidă pentagonală ; fig. b : bazilica mică.

Planșa nr. XVIII — fig. a : bazilica de la Dinogeția ; fig. b : bazilica de la Capidava.

Planșa nr. XIX — fig. a : bazilica cu capelă funerară de la Axiopolis ; fig. b : bazilica de la Sucidava.

ASPECTE ETICE ALE CULTULUI DIVIN ORTODOX

Viața religios-morală a fiecărui credincios se desfășoară în strînsă legătură cu viața Bisericii.

Crescuți de-a lungul unei existențe aproape bimilenară în ambianța spirituală a Ortodoxiei, credincioșii și-au plămădit întreaga lor făptură lăuntrică potrivit cu aspirațiile și străduințele de totdeauna ale Bisericii.

Integrați ontologic în comuniunea plină de har și virtuți a Bisericii, credincioșii participă la toate actele și formele văzute din viața ei, acte pe care în ansamblul lor le numim cult divin. Căci prin cult divin se înțelege totalitatea actelor, a formelor și a rînduieților sfinte prin care, pe de o parte se realizează sfințirea omului, iar pe de altă parte se manifestă în exterior adorarea lui Dumnezeu¹.

Avînd începutul și sfințenia de la Însuși Mîntuitorul Hristos, cultul creștin a constituit chiar de la apariția lui centrul preocupărilor zilnice ale tuturor membrilor Bisericii (Fapte II ; I Cor. XVI) și el a continuat să rămînă în viața acestora factorul cel mai eficace pentru experimentarea și trăirea adevărurilor de credință și morală. Prin nici un alt mijloc creștinul nu s-a simțit mai apropiat de Dumnezeu și în comuniune cu semenii săi ca prin cultul divin și nicăieri n-a găsit el o atmosferă mai propice pentru prosperarea vieții sale pe calea virtuții ca în timpul slujbelor sfinte din cadrul cultului divin public. De aceea s-a și spus că nu se poate concepe sau defini Ortodoxia fără formele sale de cult și că «sufletul Ortodoxiei se găsește mai ales în riturile sale»².

Prin cultul divin public s-a dezvoltat o teologie curată în credință și mereu activă în fapte, s-a păstrat o legătură strînsă a credincioșilor cu Biserica, s-a adîncit conștiința unității naționale și spirituale a poporului și mai ales, s-a creat o solidaritate de nezdruincinat între credincioșii aceleiași Biserici cu credincioșii altor Biserici ortodoxe, pe ideea apartenenței tuturor la aceeași familie religioasă, cu aceeași credință și cu aceleași forme de exprimare a vieții religioase. În felul acesta, cultul

1. Pr. prof. Ene Braniște, *Curs de Liturgică generală* (dact.), p. 50.

2. S. Boulgakoff, *L'Orthodoxie*, Paris, 1932, p. 193 ; Idem ; *Cerul pe pămînt*, trad. de St. Dobra, în rev. «Raza de lumină», an. V, nr. 1, p. 42—43. — Comp. și Pr. prof. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe, a dragostei, a păcii și a buneî înțelegeri între oameni*, în «Studii teologice», nr. 9—10, an. 1953, p. 635.

divin a ajuns să fie socotit în Bisericile ortodoxe naționale factorul cel mai hotărâtor pentru îndrumarea credincioșilor pe calea mântuirii și a virtuților creștine.

Prin tot ce are el mai frumos și mai încântător, prin teologia și simbolismul lui, prin muzica și poezia lui, prin bogăția și profunzimea ideilor pe care le exprimă, cultul divin ortodox reușește să-l poarte cu gândul pe credincios spre sferele supra-naturalului și ale veșniciei. De aceea cultul divin este pentru creștinul ortodox o manifestare cuceritoare a unei atmosfere de încântătoare frumusețe duhovnicească³, precum și o inegalabilă comoară de adevăruri religioase și virtuți morale. În această atmosferă se dezvoltă spiritul de solidaritate frățească, iar credincioșii trăiesc loialtă aceleași simțăminte și se integrează cu toată ființa lor în șuvoiul de viață harică pe care o generează rugăciunea în comun⁴.

De altfel, chiar teologii catolici (S. Salaville⁵, L. Duchesne⁶, F. Cabrol, P. Paris, ș.a.) și cei protestanți (W. A. Wissert't Hooft⁷, Eva Maria Bachman⁸) au recunoscut la vremea lor înfrurirea pe care o exercită cultul divin asupra sufletului creștinului ortodox și totodată au scos în evidență superioritatea cultului ortodox — în special a Sfintei Liturghii — față de cultul lor⁹.

Scopul cultului divin este în primul rând acela de a-L adora pe Dumnezeu — întreit în Persoane — exprimind, pe de o parte, prin osul de laudă și mulțumire adus lui Dumnezeu pentru toate binefacerile dăruite nouă (funcția latreutico-euharistică), iar pe de altă parte, revărsarea harului sfințitor asupra credincioșilor (funcția harismatică sau sfințitoare). În afară de aceste funcții, cultul divin mai are rolul și de a edifica sau instrui pe credincioși în învățătura creștină ortodoxă, cît și în promovarea vieții religioase și a virtuților creștine (funcția didactică sau instructiv-educativă)¹⁰.

În împlinirea acestor trei funcții principale ale cultului divin, Biserica Ortodoxă păstrează un strins echilibru, fără să minimalizeze sau să exagereze vreuna în detrimentul celorlalte. Ele contribuie în egală măsură la formularea și propovăduirea adevărilor de credință ortodoxă, la edificarea voinții credincioșilor, la promovarea vieții lor morale și spirituale, precum și la îndeplinirea năzuințelor de frățietate, pace și bunăînțelegere, spre care aspiră omenirea contemporană.

Se știe că, chiar de la apariția sa, cultul divin a fost și a rămas mijlocul cel mai eficace pentru propovăduirea, explicarea și păstrarea credinței celei adevărate. Orice adevăr de credință are nevoie de o tălmăcire, de o interpretare corectă și acest lucru s-a realizat cu multă ușurință — chiar de la început — prin cultul divin.

3. Pr. prof. Corneliu Sirbu, *Adevărul și frumusețea Ortodoxiei*, în rev. «Ortodoxia», nr. 4, an. 1956, p. 591.

4. Magistr. Vasile Prescure, *Aspectul moral al cultului divin ortodox*, în rev. «Studii teologice», nr. 1—2, an. 1963, p. 55.

5. S. Salaville, *Liturgies orientales. Notations générales. Eléments principaux*, Paris, 1932, p. 72—73.

6. L. Duchesne, *Origines du culte chrétien*, Ed. V-a, Paris, 1925.

7. W. A. Wissert't Hooft, *Ortodoxia văzută de un protestant*, trad. de Teodor Bogdogae, Sibiu, 1933, p. 16—17.

8. Eva Maria Bachman, *Des Gottensdienst der russisch-orthodoxen Kirche*, Berlin, 1954. Recenzie de Pr. prof. Liviu Stan, în «Mitropolia Olteniei», nr. 3—4 an. 1957, p. 274.

9. Comp. și Pr. C. Dron, *Originea și formele cultului creștin ortodox*, București, 1937, p. 75—78.

10. Vezi mai pe larg la Pr. prof. P. Vintilescu, *Curs de Liturgică Generală*, București, 1940; Pr. prof. Ene Braniște, *art. cit.*, p. 626. Idem, *Curs de Liturgică generală* (dact.), p. 75—83.

Prin cult adevărul religios capătă viață, se spiritualizează și devine mai accesibil minții credincioșilor. În acest scop, sfinții slujitori au introdus în serviciul cultului divin o seamă de lecturi biblice, rugăciuni, imne și cântări bisericești, care ajută nu numai la cunoașterea și trăirea, ci mai corectă a doctrinei ortodoxe, ci și la apărarea ei cu tărie în fața primejdiei eretice și sectare.

Privit din acest unghi, cultul divin poate fi numit inspirator și generator de viață creștină¹¹, căci nu întâmplător el a fost numit o adevărată «dogmatică în acțiune» sau «cateheză vie», pentru că sub forma rugăciunilor, a imnelor sau cântărilor religioase vom întâlni concretizate cele mai tainice și mai profunde adevăruri de credință.

Iată, de pildă, cit de explicit este redată dogma Sfintei Treimi în succintul imn al Sf. Ioanichie, din rîndul al slujbei Pavcerniței Mari: «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperămintul meu este Duhul Sfînt, Treime Sfîntă, slavă Ție» (*Ceaslov*, București, 1970, p. 160), rugăciune pe care credincioșii o cîntă laolaltă, cu atîta căldură sufletească, la slujbele bisericești.

Sau cu cîtă ușurință și măiestrie în exprimare este zugrăvită crearea lumii și pronia dumnezeiască în psalmul 103, de la slujba Vecerniei.

«Binecuvîntează, suflete al meu, pe Domnul, Doamne, Dumnezeuul meu măritu-te-ai foarte. Întru strălucire și în mare podoabă te-ai îmbrăcat, Cel ce Te îmbraci cu lumina ca și cu o haină. Cel ce întinzi cerul ca un cort, Cel ce acoperi cu ape cele mai de deasupra ale lui; Cel ce pui norii suirea ta, Cel ce umbli peste aripile vînturilor; Cel ce faci pe îngerii Tăi duhuri și pe slugile Tale pară de foc; Cel ce ai întemeiat pămîntul pe întărirea lui și nu se va clătina în veacul veacurilor...

Toate către Tine așteaptă ca să le dai lor hrană la bună vreme. Dîndu-le Tu lor, vor aduna; deschizînd Tu mîna Ta, toate se vor umple de bunătăți. Dar întorcîndu-Ți Tu fața Ta, se vor turbura; lua-vei duhul lor și se vor sfîrși și în țărîna se vor întoarce. Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului...» (Ps. 103, 1—6, 28—31).

Ce plină de conținut doctrinar și instructivă este podobia: «Mare este puterea Crucii Tale, Doamne...»!, pe care o cîntăm la sărbătorile închinat Sfintei Cruci.

Sînt doar cîteva exemple, din care se poate constata ușor că întreg cultul divin este — pentru toți acei care participă la el cu atenție și credință — un minunat mijloc de vehiculare și mai ales de experimentare a adevărilor dogmatice.

De aceea, nu fără de temei s-a spus că Dogmatica ortodoxă este cîntată de credincioși în biserică, în fiecare Duminică și sărbătoare, ca o învățătură vie și activă și în special Sf. Liturghie rămîne permanent «marele catehism și dogma vie a Bisericii noastre»¹².

Dar pe lîngă această valoare dogmatică, cultul divin ortodox are și o pronunțată valoare morală, fiindcă el cuprinde numeroase îndemnuri la practicarea virtuților morale.

Mai toate slujbele religioase sînt presărate la tot pasul cu frumoase rugăciuni și cântări, în care virtuțile creștine sînt laudate și înfățișate în cea mai strălucitoare lumină.

Toate cele ce se săvîrșesc, se cîntă și se rostesc la slujbele divine ne duc cu gîndul la toți proorocii și dreptii Vechiului Testament, la Mîntuitorul Hristos și Feclioara

11. Pr. prof. Ene Braniște, *Cultul ortodox ca mijloc de propovăduire a dreptei credințe...*, p. 626.

12. Prof. Diac. Nic. Balca, *Importanța catehetică a Sfintei Liturghii*, în «Bis. Ort. Rom.», nr. 1—2, 1958, p. 202.

Maria, la Apostolii Domnului și la Sf. Părinți, la numărul nesfârșit de mare de martiri, cuvuloși și mărturisitori, care rămân pentru noi totdeauna modele de trăire a virtuților creștine și pilde vii de urmat. Spre aceste persoane sfinte creștinii își îndreaptă privirile lor, asemenea acelor călători pe mare, care-și orientează privirea mereu spre țarm, unde se află nenumărate faruri strălucitoare, care îi călăuzesc în furia vînturilor și neliniștea valurilor. De fiecare dată cînd luăm parte la slujbele divine auzim parcă glasul Bunului Iisus, care ne îndeamnă la blîndețe și smerenie (Matei XI, 29), la jertfelnicie (Marcu VIII, 34—35) și desăvîrșirea morală (Matei V, 48), la iubire de aproapele (Ioan XV, 12) și de vrăjmași (Matei V, 44), la cercetarea bolnavilor și ajutorarea celor săraci (Matei XXV, 35—36), la iubirea familiei (Efeseni V, 25) și a concetățenilor noștri (Romani IX, 3—4) etc. Toate aceste virtuți morale, desprinse din conținutul rînduieilor sfinte, au un ecou adînc în sufletele credincioșilor și ele se dobîndesc numai prin efortul sporit al creștinilor de a le îndeplini în felul în care le-a îndeplinit Iisus: de a avea iubirea lui Hristos (Efes. VI, 3), de a sluji aproapele asemenea lui (Romani XV, 2—3), de a ierta ca El (Col. III, 13), de a avea smerenia și blîndețea lui Iisus (Matei XI, 29).

Un loc de frunte îl ocupă în pietatea ortodoxă și virtuțile sfinților, care prin viața și faptele lor curate, prin eroismul lor, pus în apărarea credinței adevărate, și-au înscris cu cinste numele în calendarul ortodox. Canonizînd asemenea personalități, Biserica a omagiat prin sfinți poporul simplu și umil, din mijlocul căruia ei s-au ridicat, dovedind și prin aceasta că ea este cu adevărat o Biserică a poporului dreptcredincios, cum i s-a spus pe drept cuvînt. Mulți dintre sfinți au fost mari filantropi (Sf. Vasile cel Mare), îndreptători ai moravurilor (Sf. Ioan Botezătorul), iubitori de săraci (Sf. Nicolae), doctori fără de arginți (Cosma și Damlan), înțelepți în cuvînt (Sf. Mc. Ecaterina), apărători ai dreptei credințe (Sf. Spiridon), propovăduitori ai dreptății și egalității tuturor oamenilor (smeriții preoți și țărani ardeleni: Sofronie de la Cloara, Oprea Miclăuș și Visarion Sarai) etc.

Așadar, punînd în fața credincioșilor, ca modele de trăire creștină, pe Mîntuitorul și pe toți sfinții Bisericii și preamărînd virtutea sub toate aspectele ei, cultul ortodox este pentru noi cea mai rodnică școală în care se inspiră și se promovează virtuțile polivalente creștine¹³.

Iată de ce s-a putut spune că pentru creștinul ortodox, cultul divin este o necesitate existențială și nu o simplă formalitate¹⁴, fiindcă el ajută la transformarea ființei noastre, la renașterea noastră spirituală, la îndumnezeirea noastră. Dar pentru realizarea acestui ideal creștin, cultul divin ne invită ca viața noastră să fie întotdeauna o imitare a lui Hristos.

Dacă avem în vedere că creștinismul nu este numai doctrină, ci mai ales trăire, viață, atunci trăirea creștină, în cel mai intens și autentic mod, o găsim în cultul creștin ortodox, care este viața în Hristos. Și, ca orice viață, nici cultul nu și-ar justifica atributul ca atare dacă s-ar detașa, s-ar rupe de problemele primordiale ale vieții sociale, dintre care cele dintîi se înscriu: iubirea, pacea, dreptatea și egalitatea între semenii.

Așadar, cultul divin nu ignoră nici una din problemele vieții obștești care au fost și sînt fundamentale pentru viața omenirii, ci dimpotrivă el le recunoaște necesare pentru îmbunătățirea vieții umane. Este adevărat că cultul divin nu se ocupă

13. Pr. Petre Vintilescu, *Valoarea socială a Liturghiei*, București, 1939, p. 43.

14. Șerban Ionescu, *Morala ortodoxă față de celelalte morale confessionale*, București, 1941, p. 174.

în mod special și direct cu rezolvarea problemelor vieții sociale, fiindcă nu acesta a fost de la început rostul său.

Isus Hristos — întemeietorul cultului Legii celei Noi — nu a venit în lume pentru ca să dea programe pentru soluționarea problemelor sociale ale timpului Său, ci pentru a aduce o revelație religioasă¹⁵, care să transforme viața morală a credincioșilor din toate timpurile.

Cu toate acestea, nimeni nu poate tăgădui că între creștinism și viața obștească nu este o legătură cât se poate de strânsă. Istoria ne dovedește din plin că creștinismul a adus contribuții însemnate în ceea ce privește dezvoltarea și progresul omenirii. Desigur că Împărăția Domnului Hristos nu este din lumea aceasta (Ioan XVIII, 36), dar e pentru și în lumea aceasta. De aceea, învățătura Sa, pe care cultul divin o face cunoscută zilnic celor prezenți la sfințele slujbe, a fost dată ca să exprime realitățile vieții pământești și ca să fie împlinită aici pe pământ.

La o analiză mai amănunțită se poate observa că în formele cultului ortodox se reflectă câteva idei și principii cu caracter social, prin care Biserica a reușit să creeze și să întrețină în sufletele credincioșilor, o stare sau o dispoziție de spirit favorabilă unei rezolvări juste a problemelor sociale¹⁶.

Desigur că aceste principii sociale, pe care ni le sugerează textele liturgice, au mai întâi valoare morală, dar în același timp au și consecințe sociale, fiindcă sprijină pe creștini în acțiunea lor obștească. Totodată, fiind distilate în formele cultului ortodox, ele se fixează cu mai multă ușurință în mintea ascultătorilor.

Între aceste idei înnoitoare, pe care Biserica le cultivă în sufletele credincioșilor prin formele cultului ei, se numără mai întâi: *iubirea creștină*.

După cum se știe, armonia deplină dintre creștini se poate realiza numai prin iubire, care este virtutea supremă în care se concentrează întreaga trăire creștină. Aceasta o arată Mântuitorul când afirmă că «toată Legea și Proorocii» sînt cuprinse în porunca iubirii de Dumnezeu și de aproapele (Luca X, 27), sau atunci când lasă ca testament ucenicilor Săi, porunca iubirii frățești: «Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul» (Ioan XIII, 34). O spun și ucenicii Săi: «Dumnezeu este iubire» (I Ioan IV, 8) și cel ce iubește pe Dumnezeu și pe aproapele «rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu rămîne în El» (I Ioan IV, 16). Iar Sf. Apostol Pavel înalță iubirii creștine unul din cele mai frumoase imne care s-au scris vreodată (I Corinteni XIII, 1—13), imn pe care-l auzim citindu-se mereu într-una din pericopele de la Apostol la slujba Sfintului Maslu și la slujbe sfinite.

Iubirea stă la baza vieții creștine și a noului cult, creștin, în care această virtute este dusă pînă la suprema ei formă, aceea de jertfă: «Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît și pe Fiul Său, cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

Această poruncă evanghelică și virtute creștină a fost înscrisă de la începutul creștinismului printre primele obiective ale rugăciunilor creștine¹⁷. De aceea, ori de

15. Fr. G. Peabody, *Jesus Christ and die soziale Frage*, trad. E. Mühlenhoff, Giessen, 1903, p. 60; Idem, *Jesus Christ and das christliche Charakter*, Giessen, 1906, p. 6, după Pr. prof. Sofron Vlad: *Atitudinea Bisericii ortodoxe față de problemele sociale* în rev. «Studii teologice», nr. 3—4, 1954, p. 161.

16. Pr. P. Vintilescu: *Valoarea socială a Liturghiei*, p. 47.

17. Magistr. V. Prescure, *art. cit.*, p. 60.

cîte ori ne aflăm la ceas de rugăciune, fie la slujba Vecerniei, fie a Utreniei, fie mai ales la slujba Sfintei Liturghii, auzim numeroase îndemnuri la practicarea iubirii creștine. Iată în acest sens o stihiră care se cîntă la slujba Deniei din Joia Sfințelor Patimi și care ne îndeamnă astfel: «Să avem iubire de frați, ca niște frați întru Hristos, iar nu nemilostivire către semenii noștri...»¹⁸. Din cuprinsul acestui text liturgic înțelegem că la baza raporturilor dintre noi creștinii trebuie să stea iubirea de aproapele, care se dovedește prin fapte de milostenie. Dar această poruncă apare cu pregnanță la slujba Sfintei Liturghii, care este centrul cultului divin și coroana tuturor acțiunilor sfinte.

Astfel, după ectenia cererilor, în care rugăm pe Dumnezeu să ne dea o zi bună, de pace, iertare de greșale, sfîrșit creștinesc și răspuns bun la înfricoșata judecată de apoi, preotul (diaconul) ne îndeamnă cu glas înalt: «Să ne iubim unli pe alții, ca într-un gînd să mărturisim». E porunca pe care Mîntuitorul a dat-o Sfinților Apostoli și printr-inșii și nouă (Ioan XIII, 34; XV, 12) și vrea să ne atragă atenția că, nu putem lua parte cu vrednicie la aducerea Sfintei Jertfe, care va avea loc îndată, dacă nu avem dragoste între noi. De aceea, în vechime, credincioșii din biserică, urmînd poruncii Sfinților Apostoli, își dădeau acum *sărutarea sîntă* sau a *păcii* (sărutarea iubirii frățești) (Romani XVI, 16; I Corinteni XVI, 20; I Petru V, 14); bărbații se sărutau între ei și femeile între ele, în semn de iubire și împăcare. Însă din cauza neorînduieiilor la care dădea naștere acest ritual, cu timpul a fost părăsit și s-a limitat la sfinții slujitori din altar, care, atunci cînd sînt mai mulți, se sărută acum unul cu altul, pe umeri. Se cuvine însă ca și credincioșii să-și umple acum sufletul de iubire, de pace și iertare, uitînd și alungînd din inimile lor toată vrajba, ura și pisma față de alții.

Din manifestarea iubirii noastre reciproce, «decurge și iubirea față de Dumnezeu, iar de iubirea către Dumnezeu e strîns legată credința desăvîrșită și vie în El»¹⁹. De aceea, după ce preotul ne-a îndemnat la iubire frățească, ne îndeamnă îndată și la mărturisirea credinței: «... ca într-un gînd să mărturisim...». Iar credincioșii mărturisesc cu toții pe Dumnezeu în Treimea persoanelor: «Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită».

Sînt desigur și alte momente din rînduiala Sfintei Liturghii care ne invită la practicarea iubirii creștine, pe care teologul bizantin Nicolae Cabasila o socotea «coroana oricărei fapte bune și culmea a toată virtutea»²⁰.

De altfel, întreaga Sfîntă Liturghie este o lucrare a iubirii divine, deoarece ne arată ceea ce a făcut Iisus pentru noi prin moartea Sa de pe cruce. Totodată ea ne arată și ceea ce trebuie să facem noi ca să ne mîntuim: să ne unim cu Hristos prin împărtășirea cu Trupul și Sîngele Său²¹.

În același timp Sfînta Liturghie este și o jertfă: suprema jertfă adusă de Iisus pentru întreaga umanitate, de depășire a egoismului și de întoarcere cu iubire spre Dumnezeu și semenii²². Înțelegem în acest fel, Sfînta Liturghie este slujba divină care apropie, unește și cimentează sufletele creștine prin iubirea sîntă.

18. *Triod*, București, 1945, p. 667—668.

19. Nicolae Cabasila, *Tîlcuirea Dumnezeieștei Liturghii*, Trad. rom. de Diac. Ene Braniște, București, 1946, p. 68.

20. *Ibidem*, p. 67.

21. Prof. Diac. Nic. Balca, *art. cit.*, p. 197—198.

22. Pr. Prof. D. Stăniloae: *Legătura între Euharistie și iubirea creștină*, în «Studii teologice», nr. 1—2, 1965, p. 12.

Alături de virtutea iubirii creștine și a bunei înțelegeri dintre oameni, *pacea* apare și ea în cultul divin ca o realitate permanentă a creștinismului, ce-și continuă peste veacuri acțiunea ei binefăcătoare asupra omenirii.

Mîntuitorul Hristos vine pe pămînt ca «Domn al păcii» (I Corinteni XIV, 33), binevestește pacea «celor de departe și celor de aproape» (Efeseni II, 17), dă pace «oricui care lucrează binele» (Romani II, 10), voiește ca toți «să trăiască în bună pace» (Romani XII, 18), își încheie activitatea pămîntească cu îndemn la pace (Ioan XV, 27), iar după slăvita Sa Înviere, aduce, Apostolilor Săi, salutul păcii (Ioan XX, 19).

Acest mare dar al cerului, coborît pe pămînt și revărsat ca un ocean de lumină peste noi toți, cel mai mare bun pămîntesc²³, se desprinde ca un fir roșu din mai toate cîntările și lecturile cultului divin, iar sfinții slujitori îl propovăduiesc neconținut la sfintele slujbe. Cuvîntul «pace» apare atît de des pe buzele preotului, în timpul slujbelor religioase, încît întreg cultul bisericesc pare a fi concentrat asupra acestui ideal²⁴.

Neconținut slujitorii sfintelor altare și credincioșii se roagă pentru o *pace lăuntrică*, adică pentru liniștea sufletului nostru pe care o dobîndim numai atunci cînd am alungat din inima noastră orice ură și idee de răzbunare față de aproapele; apoi pentru o *pace cerească*, pe care Hristos a făgăduit-o, prin Apostolii Săi, lumii întregi (Ioan XVI, 27) și pentru o *pace universală*, de bună-înțelegere între oameni și popoare, care se realizează printr-o adîncă înțelegere, cunoaștere și prețuire reciprocă între indivizi și state, sau grupe de state²⁵.

La mai toate slujbele divine — și îndeosebi la Sfînta Liturghie — găsim chiar rugăciuni stăruitoare pentru pace, numite εἰρηνικά. Un exemplu concludent avem ectenia mare, pe care o găsim în rînduiala mai tuturor slujbelor religioase, ectenia cererilor, în care rugăciunea pentru pace se repetă nu mai puțin de cinci ori, sub forme sau nuanțe diferite, în rugăciunea amvonului, de la sfîrșitul Liturghiei, în care preotul se roagă, între altele, lui Dumnezeu: «Pace lumii Tale dăruiește, bisericilor Tale, preoților, conducătorilor și la tot poporul Tău...»²⁶. Astfel, Biserica Ortodoxă își începe slujba ei de căpetenie, Sfînta Liturghie, cu rugăciunea pentru pace și o încheie tot cu o rugăciune pentru pace, de aceea poate fi numită pe drept cuvînt o Biserică a păcii.

Dar nu numai în rînduiala Sfîntei Liturghii găsim exprimată ideea de pace, ci și la celelalte slujbe și aceasta nu numai prin prezența ecteniilor amintite, ci și prin conținutul specific al Laudelor bisericesti, sau al Sfîntelor Taine și ierurgiilor. Astfel, mesajul păcii adus de Mîntuitorul în lume, pe care îngerii l-au cîntat la nașterea Sa (Luca II, 14), se face auzit mereu la slujbele cultului divin și acest mesaj exprimă dorința supremă a creștinilor de totdeauna și de pretutindeni.

Dar pacea între oameni și popoare nu se poate întrona și păstra fără a avea la temelie viața socială *dreptate*.

Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt este dreptate, nu numai în înțeles de sfințenie, ci și în înțeles de dreptate socială, care călăuzește și consolidează raporturile

23. Sf. Grigore de Nissa: *Despre fericiți*, Cuv. VII, P.G. XLIV, 1, col. 1281 D.; vezi și Sf. Vasile cel Mare: *Scrisoarea CLVI*, P.G. XXXII, 613.

24. Prof. Justin Moisescu: *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, art. în «Studii teologice», nr. 3—4, 1953, p. 267.

25. Pr. Prof. Ene Braniște: *Ideii, principii și preocupări sociale în cultul Bisericii Ortodoxe*, în «Studii teologice», nr. 7—8, 1952, p. 453.

26. *Liturghier*, București, 1974, p. 141—142.

dintre oameni, după cele ce se cuvin fiecăruia (Matei XXII, 21; Romani XIII, 7). Căci «fără dreptate socială nu este cu puțință o așezare temeinică a viețuirii omenești»²⁷.

Deseori la slujbele religioase auzim citindu-se din Psaltire că «Dumnezeu este drept» (Ps. IX, 8) și «Iubește pe cei drepți» (Ps. CXLV, 8), că El «dă dreptate tuturor celor ce li se face strîmbătate» (Ps. CII, 7), iar «dreptatea Lui spre fiii fiilor, spre cei ce păzesc așezămîntul de Lege al Lui...» (Idem, v. 18).

În Noul Testament ideea de dreptate apare și mai evident, ca o îndatorire de seamă pentru credincioși, iar caracterul ei social se face și mai remarcat.

La «Fericirile» care se citesc (cîntă) de atîtea ori în Biseircă, se subliniază că, Împărăția cerurilor este gătită celor «prigoniți pentru dreptate» (Matei V, 10). Rezultă deci, că mereu trebuie să ne luptăm pentru întronarea dreptății în lume, a unei dreptăți în consensul Atotdreptății lui Dumnezeu, cunoscînd că «oricine nu face dreptate nu este de la Dumnezeu» (I Ioan III, 10). Ultima judecată a Fiului Omului conține tocmai faptele iubirii și ale dreptății, ambele virtuți fiind mereu unite organic; cei de-a dreapta înfăptuindu-le, cei de-a stînga neglijîndu-le. Fiii iubirii și ai dreptății devin binecuvîntații Tatălui ceresc și moștenitorii Împărăției lui Dumnezeu, iar fiii neascultători și ai minciunii devin blestemații Cerului (Matei XXV, 31—46). Această judecată oglindește adevăratul raport între oameni și popoare: mila și adevărul, pacea și dreptatea. Iată de ce cultul ortodox vrea să ne țină mereu trează conștiința dreptății sociale, reproducînd, în acest sens, numeroase pericope din Sfînta Scriptură, prin care se înfierează nedreptatea fariseilor și cărturarilor. Ne limităm însă să amintim numai despre cîteva pericope din Evanghelia de la Luca, Evanghelle cu un profund caracter social, numită și «Evanghelia dreptății sociale», pericope care se citesc, în special, în anotimpul de toamnă, cînd cei lipsiți erau îngrijorați de sosirea iernii, începînd cu Duminică a XVIII-a după Rusali și pînă la Duminică dinaintea Nașterii Domnului. În aceste pericope Mintuitorul face un aspru rechizitoriu fariseilor, care dăduseră uitării dreptatea și dragostea lui Dumnezeu și care puseseră pe oameni sarcini grele de purtat (Luca XI, 42 și 46). Sînt condamnați aici iconomul necredincios (Luca XVI, 1—9), bogatul nemilostiv (Luca XVI, 19—31), bogatul căruia i-a rodit țarina (Luca XII, 16—21), judecătorul nedrept (Luca XVIII, 1—5), tînărul bogat (Luca XVIII, 18—27), cămătarul care dădea bani cu împrumut (Luca VII, 41), fariseii care mînceau casele văduvelor și opreau plata lucrătorilor, pe care-i condamna cu țarie și Sf. Apostol Iacob (Iacob V, 4—6).

Pe de altă parte, Biserica amintește la slujbele ei și de soarta celor săraci și asupriți, pentru care Iisus fusese trimis în lume și față de care El arăta mereu simpatie.

În grija pe care o purta Biserica pentru acești oropsiți ai soartei, ea îndemna necontentit pe cei bogați să le vină în ajutor, să le arunce măcar o bucată de pline pe zi, care ar fi însemnat pentru ei o mare mîngîiere, iar pentru bogați o punte de omenie. Dar cum bogăția include pe om în carapacea de granit a sufletului lui, tot Biserica a încercat să intervină pentru a îndulci suferințele celor săraci, asupriți și necăjiți. Astfel, în cadrul Sfîntei Liturghii avea loc asistența socială, strîngîndu-se darurile de la cei mai înstăriți și fiind apoi împărțite celor săraci, bolnavilor, văduvelor și orfanilor. Totodată credincioșii erau îndemnați să ajute în particular pe nevoiașii necunoscuți. Săracii înșiși erau sfătuiți să vină în ajutorul altora, mai ales a acelor care aveau și mai puțin decît ei și nu puteau munci. Fiindcă facerea de

27. *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, Craiova, 1952, p. 373.

bine nu presupune neapărat bogăție, ci ea se poate îndeplini și cu un sfat bun, cu privațiunea de ceva din cele necesare.

Imnografil creștini îndeamnă și ei prin bogata lor imnologie la practicarea unor astfel de fapte de caritate. Cîtăm în acest sens doar o stihiră de la Litla din duminica înfricoșatei Judecăți: «Cunoscînd poruncile Domnului, așa să viețuim: pe flămînzii să-i hrănim, pe setoși să-i adăpăm, pe cei goi să-i îmbrăcăm, pe străini să-i aducem în casă, pe bolnavi și pe cei din temniță să-i căutăm...»²⁸. Această grijă pentru ușurarea situației celor săraci și necăji din societatea antică i-a preocupat și pe alcătuitoarii Liturgiilor bizantine. Găsim în rugăciunile de mijlocire generală din Liturgia Sfintului Vasile cel Mare o frumoasă rugăciune cu acest conținut «Pomeneste, Doamne, pe cei care aduc roade și fac mine întru sfințele Tale biserici și își aduc aminte de cei săraci...»; «văduvelor le ajută, pe orfani îi apără, pe cei robiți îi izbăvește, pe cei bolnavi îi tămăduiește. Adu-Ți aminte, Doamne, și de cei ce sînt în judecăți, în închisori, în prigoniri, în amară robie și în orice fel de necaz, nevoie și strîmtorare...»²⁹. Iar în una din cererile ecteniei mari, Biserica ne îndeamnă să ne rugăm: «...pentru cei bolnavi, pentru cei ce se ostenesc, pentru cei robiți și pentru mîntuirea lor...».

Ca o consecință firească a dreptății sociale, dacă nu chiar ca un aspect al acesteia, trebuie să socotim și egalitatea și frățietatea tuturor oamenilor în fața lui Dumnezeu.

Deseori auzim la sfințele slujbe, citindu-se din Sfînta Scriptură, sau alteori predicîndu-se că toți oamenii au origine comună (Fapte XVIII, 26), că sînt fiii aceluiași Tată ceresc (Matei V, 45) și frați deci între ei (Gal. III, 28) și de aceea trebuie să promoveze în relațiile dintre ei egalitatea și frățietatea, idealuri atît de scumpe lumii de astăzi și din todeauna. Deci, dacă în fața lui Dumnezeu toți oamenii sînt egali, atunci această egalitate trebuie să fie recunoscută și în ordinea exterioară, adică în ordinea socială³⁰. Mîntuitorul însuși a descoperit tuturor taina egalității și unității, s-a identificat pe Sine cu fiecare dintre noi, s-a jertfit pentru fiecare dintre noi, ridicîndu-ne pe toți la înălțimea de fii ai lui Dumnezeu. Cuvintele Sfintului Apostol Pavel adresate Corintenilor (I Cor. XII, 13), Galatenilor (III, 28), și Colosenilor (III, 11) se aplică și acum în mod fericit la slujbele cultului divin. Căci prin însăși natura sa, cultul divin are menirea să contribuie la nivelarea asperităților dintre oameni și să atenueze diferențele sociale, naționale și rasiale³¹. În adunările de cult ale creștinilor de odinioară toți se considerau egali în drepturi și obligații, făcînd să se topească sub focul iubirii creștine treptele ierarhizării sociale, care de atîtea ori erau arbitrar și injuste. Nimeni nu era stăpîn în Biserică, pentru că Stăpînul era unul singur — Mîntuitorul Hristos — care, propovăduind lumii dreptatea și egalitatea «a șters toată lacrima de la toată fața», cum foarte plastic se exprimă una din cîntările noastre bisericesti. Nimeni nu putea rămîne indiferent auzind în timpul slujbelor, o predică sau o omilie care consacra egalitatea omului cu ceilalți oameni, făgăduindu-le libertatea și îndemnîndu-i la frățietate, condamînd în numele lui Dumnezeu inechitatea, inegalitatea și orice formă de manifestare înjustă a raporturilor dintre oameni. Pentru că despotismul, tendințele de hegemonie, parvenitismul și ari-

28. *Triod*, București, 1946, p. 40—41.

29. *Liturgiier*, București, 1974, p. 181—182.

30. *Teologia Morală creștină*, Manual pentru Institutele teologice (curs litografiat), vol. I, București, 1969, p. 299.

31. Pr. Prof. Ene Braniște: *Idei, principii și preocupări sociale...*, p. 437.

vismul au întâlnit în învățatura divină a Bisericii, în predicile ascultate în cadrul cultului ortodox, o puternică opoziție, fiind considerate racile sociale, excrescențe care au crescut nedorit pe coaja arborelui genealogic al umanității, dar a cărui sevă în esența ei n-a putut fi alterată și nici măcar atinsă de recrudescență, ea continuând să rămână sănătoasă până la sfârșitul veacurilor. Iată de ce putem spune că prin cultul creștin ortodox se menține mereu trează conștiința echității și fraternității tuturor oamenilor, indiferent de starea socială și religioasă a acestora. La slujbele religioase toți credincioșii se socot frați între ei, fiindcă toți se roagă împreună, cîntă împreună și se împărtășesc împreună din același Trup și Singe al Domnului Hristos. Toți preamăresc pe Dumnezeu «Cu o gură și o inimă»³² și toți trăiesc «Într-un singur cuget» (Fapte II, 46), asemenea acelor creștini din primele veacuri care-și manifestau simțămîntul dragostei lor frățești, mai ales prin acele agape sau mese comune creștine³³, la care toți cei de față se înfruptau, în mod frățește, din ofrandele aduse. Insuși duhul slujbelor se desfășoară mereu într-o atmosferă de frățietate și armonie între creștini, iar această frăție culminează la sărbătoarea Învierii Domnului, sărbătoarea nădejdei și credinței noastre în așteptarea Învierii morților : «Ziua Învierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm! Să zicem : fraților! și celor ce ne urăsc pe noi; să iertăm toate pentru înviere...»³⁴. Iar din rugăciunea «Tatăl nostru» pe care o aflăm la toate slujbele bisericești, reiese și mai evident ideea de frățietate și mai ales cea de *solidaritate creștină*. În această rugăciune fiecare se roagă pentru toți și toți se roagă pentru unul (Iacob V, 16); de aceea și zicem : «Tatăl nostru» și nu «Tatăl meu». Mai ales în rugăciunea publică domină spiritul de solidaritate și frățietate, fiindcă aici eu nu mă rog singur, ci împreună cu semenii mei și nu mă rog numai pentru nevoile mele, ci și pentru ale acestora. Din acest motiv toate îndemnulile la rugăciune, de la Sfînta Liturghie și din întreg cultul ortodox, au forma plurală, solîcitînd participarea tuturor credincioșilor, într-un gînd : «Domnului să ne rugăm»; «Miluiește-ne pe noi»; «Să zicem toți...»; «Să plînm rugăciunile noastre»; «Cel ce ne-ai dăruit nouă aceste rugăciuni obștești...», etc. (Rugăciunea Antifonului III, în Liturghie, ed. cit., p. 98)³⁵. De aceea, în înțelesul mai larg al cuvîntului, cultul ortodox este mereu creator de solidaritate a conștiințelor omenești, care se smeresc și tresar în fața acelorași chemări ideale pentru împlinirea acelorași eterne rosturi spirituale³⁶.

Din ideea de egalitate religioasă și socială a tuturor oamenilor se desprind și *drepturile femeii*, care este egală cu bărbatul, după originea și rolul înalt pe care ea îl are de îndeplinit în societate. Prin taina Cununiei, Biserica consfințește unirea bărbatului și femeii și invocă harul Duhului Sfînt în menținerea, cultivarea și rodirea acestei unități. La Apostolul care se citește la această taină auzim mereu îndemnul Sfîntului Pavel dat bărbaților de a-și iubi soțiile lor, precum și Hristos și-a iubit Biserica și s-a jertfit pentru ea (Efes. V, 25). Iar în una din rugăciuni, sfinții slujitori se roagă ca Dumnezeu să dăruiască celor căsătorii «cumpătare și roadă pînte-

32. Din cuprinsul ecfonisului (primul) de după sfințirea Darurilor : «Și ne dă nouă, cu o gură și o inimă, a slăvi și a cînta preacinstitul...», *Liturghier*, ed. cit., p. 129.

33. Vezi mai pe larg la Pr. prof. Ioan G. Coman : *Temeiuri biblice și patristice pentru folosirea în comun de către oameni a mijloacelor de trai*, în «Studii teologice», nr. 9—10, 1953, p. 590—604.

34. Slava de la Laudele Utreniei din noaptea Învierii.

35. Pr. prof. Ene Braniște, *Idei, principii și preocupări sociale...*, p. 436.

36. Iconom Dr. Gr. Cristescu, *Cultul creștin ca mijloc de solidaritate socială*, Craiova, 1924, p. 13.

celui spre folos...»; «...prunci buni și bună înțelegere sufletească și trupească...»³⁷, pentru realizarea destinației familiei în familia cea mare a omenirii. Uniți de Dumnezeu în aceeași credință și dragoste creștină și binecuvințați de Biserică, prin Sfânta Taină a Cununiei, bărbatul și femeia aveau să pună ordine morală nu numai în viața lor familiară, ci și în viața socială.

O altă problemă de interes obțesc, de importanță majoră, pentru a cărei rezolvare Biserica militează în slujbele ei religioase este *problema muncii*.

Dacă în lumea antică greacă și romană munca fizică era disprețuită, în schimb pentru lumea creștină munca ajunge o lege și un crez, un principiu divin și un titlu de glorie. Mântuitorul însuși a prețuit munca sub diferitele ei forme, prin exemplul Său personal, de aceea majoritatea parabolilor Sale, pe care le auzim citindu-se la sfintele slujbe, sînt inspirate din cîmpul muncii (parabola semănătorului, a lucrătorilor viei, a secerătorilor, a talașilor etc.). El condamnă adesea lenea și îndeamnă la muncă cinstită, așa cum aflăm din pilda talașilor (Matei XXV, 14—30), pe care o auzim citindu-se la Sfînta Liturghie din duminica a XVI-a după Rusalii, iar Sfîntul Apostol Pavel, la rîndul său, condamnă și el pe cei ce nu vor să muncească, formulînd verdictul aspru și drept: «Cine nu vrea să muncească, nici să nu mînlînce» (II Tesal. III, 10). Cel care muncește împlinește totodată și o funcție socială; ca mîdular al societății el nu muncește numai pentru sine, ci și pentru societate, pentru binele semenilor. Aici munca este privită ca un factor determinant în formarea omului nou, a omului drept și cinstit, generos și bun, fructul cel mai de seamă al învățăturilor evanghelice,

De asemeni, tot în cadrul cultului divin ortodox, Biserica a instituit și *rugăciuni pentru conducătorii statului*, «pentru ca să nu lipsească acestora ajutorul divin în dreapta cîrmuire a celor încredințați lor»³⁸.

Urmînd exemplul Mîntuitorului Hristos (Matei XXII, 21) și al Sfîntului Apostol Pavel (I Tim. II, 1—2), Biserica a adoptat întotdeauna o atitudine de ascultare și concludere cu statul și conducătorii săi, înălțînd în același timp rugăciuni pentru sănătatea și liniștea lor, pentru înflorirea țării și ferirea ei de dușmani.

De fiecare dată preotul se roagă în taină la Sfînta Liturghie ca Milostivul Dumnezeu să dăruiască dregătorilor statului «pașnică ocîrmuire, ca și noi, întru liniștea lor, viață pașnică și netulburată să trăim, în toată cucernicia și curăția»³⁹. Expresive sînt din același punct de vedere multe altele locuri din timpul sfintelor slujbe, în care Biserica a înțeles, chiar de la început, ca o datorie de conștiință să înalțe rugăciuni și cereri pentru sănătatea, pacea și prosperitatea conducătorilor statului și pentru tot poporul îndrumat de el pe calea binelui obștească (ca de exemplu: la acolo pericope scripturistice care sînt folosite în cult ca lecturi, mai ales la slujba Tedeumului pentru sărbătorile comemorative, precum și la diferitele ectenii, la proscomidie, la vohodul cel mare, la rugăciunile de mijlocire generală (diptice) de după sfințirea Darurilor ș.a.).

Deci, dacă Biserica Ortodoxă în general și Biserica noastră strămoșească s-au rugat întotdeauna pentru dregătorii statului, pentru ca Dumnezeu să le îndrepte cugetele și pașii spre tot ceea ce este bun și drept, pentru prosperitatea patriei și fericirea poporului, cu atât mai indicat este ca această practică tradițională să fie îndeplinită de preot și recomandată și credincioșilor, ca o datorie cetățenească de

37. A doua rugăciune de la Taina Cununiei, *Aghiasmatar*, București, 1976, p. 74

38. Prof. Diac. O. Bucevschi, *Datoriile individului față de colectivitate după concepția creștină*, în «Studii teologice», nr. 7—8, 1952, p. 369.

39. *Liturghier*, ed. cit., p. 127.

scamă, mai ales acum cînd conducătorii treburilor obștești din țara noastră trudes în spirit de dreptate socială pentru țară și popor, pentru liniștea întregii noastre națiuni.

*

Incheiem cele expuse aici cu sublinierea accentuată că scopul cultului divin ortodox este în primul rînd acela de a exprima recunoștința noastră adusă lui Dumnezeu pentru revărsarea harului sfințitor și de a edifica pe credincioși la promovarea vieții morale. În același timp însă cultul creștin ortodox urmărește să cultive în sufletele credincioșilor cele mai înalte virtuți sociale, dintre care cele dintîi sînt: iubirea, pacea, dreptatea și egalitatea dintre oameni, idealuri care sînt mereu actuale și care au luminat și continuă să lumineze și să încălzească viața credincioșilor.

Așadar, avem exprimate în tezaurul milenar al cultului ortodox o bogată comoară de adevăruri de credință, o inegalabilă sursă de virtuți morale, precum și un excelent mijloc de practicare a celor mai mărețe idei umanitare după care aspiră omenirea contemporană. Iar dacă aceste idei cu profund caracter social nu apar în mod cu totul expres și direct în cultul divin ortodox, aceasta se datorește faptului că Biserica nu urmărește să soluționeze probleme de ordin social și economic, fiindcă nu aceasta este misiunea ei, ci preocuparea ei de căpetenie este înții de toate de natură religioasă. Dar prin aceasta nu se poate spune că Biserica nu contribuie, totuși în mod indirect, prin formele cultului ei, la rezolvarea problemelor sociale, la stabilirea unor raporturi trainice de egalitate și frățietate între oameni și popoare, în spiritul Evangheliei Mîntuitorului Hristos.

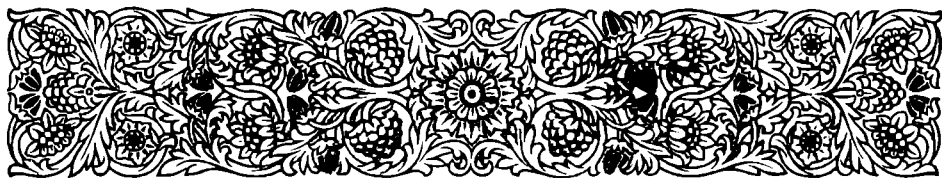
Dimpotrivă, cultul divin ortodox înalță pe credincios cu ochii spre cer, ca astfel, cu sufletul luminat să-și îndrepte privirile din nou spre pămînt și să aprecieze lucrurile de aici într-o lumină nouă și într-o perspectivă mai largă. În acest fel, prin cultul divin ortodox se creează profiluri religios-morale și sociale dintre cele mai armonioase, tinzînd în cele din urmă către armonia eternă — pacea cerească.

Pentru toate binefacerile pe care cultul divin ortodox le revarsă, fără întrerupere, de aproape două mii de ani, asupra sufletelor credincioșilor, se cuvine, nouă, slujitorilor sfințelor altare să păstrăm cu sfințenie acest tezaur scump al Ortodoxiei și să-l valorificăm prin modul de slujire cel mai demn cu putință, explicîndu-l totodată în predicile și cuvintele noastre de învățătură.

Numai în acest fel, noi slujitorii sfințelor altare, vom putea pătrunde în «cămara de taină» a sufletelor păstoriților noștri și vom reuși totodată să ne dăruim cu toată puterea noastră de muncă lucrării de așezare a lumii pe temelii de pace, dreptate și frățietate.

Inchinînd aceste modeste rînduri popasului aniversar a 25 de ani de slujire arhierescă ai P. F. Părinte Patriarh Iustin, înălțăm smerită rugăciune pentru îndelungă păstorie în ogorul Bisericii srtămoșești și al Patriei dragi.

Diac. asist. MIHAI COLIBĂ

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

FAPTE ȘI ACȚIUNI ÎN SLUJBA PATRIEI ȘI A PĂCII

Pregătirea Anului Internațional al Tineretului

După cum am aflat din presă, în cursul lunii aprilie a.c., a avut loc în capitala Austriei, prima reuniune a Comitetului consultativ al O.N.U. pentru pregătirea și marcarea Anului Internațional al Tineretului.

Anul Internațional al Tineretului — 1985 — va fi pregătit și marcat sub deviza «Participare, dezvoltare, pace» — deviză care reunește, sugestiv și sintetic, principalele opțiuni și aspirații ale tinerei generații contemporane: implicarea responsabilă în dezbateră și soluționarea problemelor vitale ale epocii noastre, în seria cărora pacea deține un loc prioritar; participarea alături de celelalte forțe ale progresului la procesul dezvoltării, prin lichidarea anacronismelor economico-sociale și asigurarea condițiilor pentru afirmarea liberă și progresul neîntrerupt al fiecărei națiuni.

Rațiunea primordială a unei asemenea manifestări constă în afirmarea tot mai puternică pe plan național și internațional a tineretului ca factor activ al progresului, al luptei pentru transformări innoitoare, fapt care a determinat preocuparea factorilor politici, a guvernelor, a organismelor interguvernamentale pentru cunoașterea, dezbateră și soluționarea corespunzătoare a problematicii tinerei generații.

În recenta sa reuniune, Comitetul consultativ al O.N.U. pentru pregătirea și marcarea Anului Internațional al Tineretului — 1985 — a dezbătut și adoptat Programul de măsuri și activități în acest scop, exprimând prin aceasta momentul trecerii la pregătirile concrete, efective, în vederea amplei manifestări consacrate tinerei generații. Potrivit programului menționat, în rîndul obiectivelor esențiale ale Anului se înscriu: cunoașteră de către opinia publică și de către organele în drept a situației tineretului și recunoașteră de către acestea a drepturilor și aspirațiilor tinerilor; promovarea unei politici și a unor programe referitoare la tineret ca parte integrantă a dezvoltării economice și sociale; amplificarea participării active a tineretului și a organizațiilor sale la viața social-politică; promovarea în rîndul tinerei generații a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare.

Prin ansamblul prevederilor sale, programul reprezintă o strategie cu obiective pe termen imediat, mediu și de perspectivă; înscriind măsuri și acțiuni ce urmează a se desfășura înainte, în timpul și după anul 1985, Programul este menit să determine o intensificare a preocupărilor statelor, ale organizațiilor naționale și internaționale de tineret în abordarea problemelor specifice cu care se confruntă tinăra generație.

Într-un moment în care viața internațională cunoaște evoluții complexe, când atmosfera politică este serios afectată de cursa înarmărilor, Anul Internațional al Tineretului poate să reprezinte o demonstrație viguroasă a voinței de pace a tinerilor, a hotărârii lor de a-și conjuga eforturile spre a asigura un curs pozitiv al evenimentelor, la scară mondială. Mai mult ca oricând se impune acțiunea hotărâtă și unită a tuturor forțelor generației tinere, pentru că, indiferent de deosebirile de convingeri politice, opțiuni filozofice, religioase, de condițiile social-politice în care trăiesc, de nivelul de dezvoltare al țărilor lor, tinerii de pretutindeni vădesc aceeași vocație pașnică, aceleași aspirații constructive, aceleași năzuințe de mai bine. Problemele majore ale lumii contemporane — de la dezarmare la dezvoltare, de la asigurarea stabilității internaționale la democratizarea relațiilor dintre state, de la edificarea securității europene la făurirea noului ordinii economice și politice — vizează în mod direct generația tinăra, prezentul și viitorul ei, ceea ce explică angajarea sa clară în marile bătălii pentru soluționarea justă, durabilă a dosarelor stringente ale activității mondiale.

Încă din faza de pregătire a Anului Internațional al Tineretului, țara noastră și-a adus o contribuție unanim recunoscută pe plan mondial, fiind promotoarea unor valoroase inițiative în sprijinul acestei ample manifestări, pentru ca aceasta să fie un prilej de afirmare clară a responsabilității factorilor politici și sociali față de condiția actuală și de destinele tinerei generații.

Contribuția activă a țării noastre la edificarea noului ordinii economice internaționale

Se împlinesc la sfârșitul lunii aprilie a.c., șapte ani de când, concepția românească, argumentată științific în opera Președintelui Nicolae Ceaușescu, asupra instaurării noului ordinii economice internaționale a intrat în circuitul mondial al valorilor politice. Este o contribuție originală, teoretică și practică, de cea mai mare însemnătate la înfăptuirea unuia din cele mai arzătoare deziderate ale popoarelor, a unuia din obiectivele fundamentale ale contemporaneității de care depinde însăși asigurarea progresului și păcii în lume. Este meritul țării noastre, a Președintelui Nicolae Ceaușescu de a fi adus această contribuție proprie, deosebit de prețioasă, esențială, încă de la primele începuturi de cristalizare a conceptului pe plan internațional, și de a fi subliniat, pentru prima dată — ca un aport de pionierat — dimensiunea politică a noului ordinii economice internaționale, considerând, în mod deplin științific, că nu ar putea fi concepută o restructurare de fond a relațiilor economice internaționale în afara așezării pe noi baze a raporturilor politice internaționale, cu atât mai mult cu cât realitatea dovedește că interconexiunea dintre acestea a devenit tot mai pronunțată în lumea contemporană. De aici tezele de o mare valoare practică: nu se poate vorbi de o pace durabilă, de o reală destindere în lume, fără un efort conștient în direcția înfăptuirii unei noi ordini economice, fără lichidarea subdezvoltării; în același timp, însă, nu se

poate vorbi de o nouă ordine economică, fără înlăturarea celei mai pregnante irosiri de resurse și celui mai grav pericol la adresa păcii mondiale — cursa înarmărilor.

Noua ordine este alternativă necesară și rațională la ordinea existentă astăzi în lume, care se dovedește a nu asigura cadrul, a nu concretiza mijloacele și acțiunile corespunzătoare pentru rezolvarea adecvată a gravelor și complexelor probleme din economia și relațiile internaționale.

Ea constituie o alternativă realistă, întrucât pornește de la realitățile epocii noastre: atât de la diferendele din lumea de azi din punctul de vedere al orînduirilor sociale și, deci, de la imperativul coexistenței pașnice și conlucrării reciproc avantajoase între țări cu sisteme economico-sociale diferite, cât și de la faptul că, în noile condiții ale schimbărilor progresiste din raportul mondial de forțe, nu mai este posibil, ca relațiile economice internaționale să continue a fi guvernate de vechile structuri și rînduiri, determinate de politica imperialistă de dominație și asuprire, și care se află, dealtminteri, la baza actualelor inechități, asimetrii și manifestări de criză.

Obiectivul fundamental al noii ordini economice internaționale este tocmai eradicarea flagrantei anomalii a polarizării excesive a bogăției pe plan mondial — care condamnă la sărăcie și mizerie o parte relativ mereu mai mare a omenirii, împiedicînd progresul general și ameninșînd pacea mondială — iar mijlocul principal de atingere a acestui obiectiv îl constituie însăși înlăturarea mecanismelor prin care se întreține o asemenea polarizare pe calea dezvoltării unor state pe seama altora.

În opera sa, Președintele Nicolae Ceaușescu apreciază că schimbarea pe care o vom obține, trebuie să fie nu ca o reformare, ci ca o transformare, ca o modificare nu în formă sau de formă, ci în conținut, în esență. La temelie noii ordini este necesar să se așeze, în mod ferm, egalitatea politică și economică (în ceea ce privește nivelul dezvoltării) a tuturor statelor, conceptul de putere bazat pe forța dreptului și nu pe drepturile forței, și o reală democrație internațională. Corespunzător acestei restructurări, conceptul românesc al noii ordini economice internaționale propune o strategie de abordare globală: toate țările trebuie să participe la realizarea acestui obiectiv; toate principalele probleme care confruntă omenirea de azi trebuie vizate; toate aceste probleme trebuie rezolvate concomitent, în contextul dezvoltării generale, ținînd seama de legătura care există între ele.

În spiritul acestei abordări, conceptul românesc evidențiază cerința ca sistemul instituțional al Organizației Națiunilor Unite, să constituie cadrul de dezvoltare și soluționare a problemelor complexe ale noii ordini, întrucât acesta răspunde exigențelor participării largi și democratice a tuturor statelor lumii.

În viziunea României, noua ordine internațională trebuie să conducă la lichidarea subdezvoltării din țările sărace, aceasta atât prin efortul propriu, cât și prin sprijinul factorilor externi, adică a colaborării internaționale, bazată pe echitate, avantaj reciproc și sprijin multilateral pentru țările mai puțin dezvoltate, sprijinul acordat țărilor mai puțin dezvoltate să fie pentru producție și nu pentru consum — respectiv pentru obiective economice — care are un efect profund nu temporar și care poate contribui efectiv la înlăturarea decalajelor, atât din sfera producției, cât și, implicit, din sfera consumului, tocmai prin faptul că vizează latura esențială a ridicării productivității sociale a muncii.

Ceea ce ar contribui în modul cel mai direct la un asemenea sprijin este încetarea absurdei curse a înarmărilor și alocarea spre scopuri nemijlocit productive a fondurilor, stabilindu-se în mod practic și o strinsă legătură între dezarmare și dezvoltare.

Țara noastră consideră noua ordine economică internațională nu numai necesară, dar și posibil de realizat, subliniind interesul economic și politic al tuturor statelor în înfăptuirea acesteia. Noua ordine nu trebuie să rămână doar un deziderat, ci să devină o realitate. În ceea ce privește țara noastră, stă mărturie politica, promovată consecvent, de dezvoltare largă a colaborării economice reciproc avantajoase cu țările în curs de dezvoltare, de sprijinire a eforturilor acestora spre un progres economico-social mai rapid, de întărire a solidarității și conlucrării lor în cadrul «Grupului celor 77» și al O.N.U. Concepția României cu privire la instaurarea noii ordini economice internaționale se regăsește, ca atare, în activitatea practică a țării noastre pe plan mondial, România înțelegând să transpună în fapte această concepție, cu convingerea că astfel activează în sensul intereselor fundamentale ale tuturor popoarelor, în sensul marilor procese revoluționare contemporane, al cauzei păcii și progresului în lume.

Cu convingerea fermă că noua ordine economică internațională va face să triumfe egalitatea, dreptatea, într-ajutorarea frățească, pacea, principiile pe care Biserica creștină le-a propovăduit întotdeauna, și noi slujitorii sfințelor altare, împreună cu credincioșii, ne alăturăm, sintem gata de a sprijini cu posibilitățile noastre strădaniile celor ce ostenesec pentru ca lumea să devină mai bună, mai dreaptă.

Să veghem în permanență la pacea a toată lumea

Rezoluția cu nr. 1 a Adunării Generale a Națiunilor Unite (din 24 ianuarie 1946), a fost consacrată dezarmării.

De atunci și pînă în zilele noastre, dezarmarea continuă să fie o aspirație permanentă a omenirii, mai ales astăzi cînd nici un loc de sub soare (în aer, pe pămînt, în apă) nu a rămas «neinfestat» de armele cele mai ucigătoare din cîte au existat vreodată. Pe parcursul întregii perioade postbelice, înarmările au însoțit — ca un fundal agravant — evoluția vieții mondiale. În pofida rezoluțiilor adoptate la O.N.U. și în alte organisme internaționale, printre care și bisericești, în ciuda semnalelor de alarmă pe care le-au declanșat numeroasele rapoarte și studii ale unor instituții specializate — la cîteva din acestea ne-am referit și noi în paginile rubricii de față — în toți acești ani competiția înarmărilor a continuat frenetic, ajungînd astăzi la un prag critic. Numai Dumnezeu știe ce au de gînd acei care trudesec diabolicește la perfecționarea armelor de distrugere nu numai a inamicului, ci a vieții pe pămînt! Caracterul tehnologic al acestei curse nestăvilite s-a accentuat, stocurile de arme au crescut în ritmuri mereu mai înalte, a sporit importanța militară a mediului marin, a spațiului extraterestru, iar, în competiția armamentelor, au fost atrase noi și noi state. Se poate spune pe drept cuvînt că omenirea se află în prezent, în fața celei mai grave primejdii din întreaga ei existență. Pămîntul, acest dar de preț pe care Dumnezeu l-a făcut omului atunci cînd l-a creat pentru a-l moșteni, a devenit astăzi un arsenal de arme care înfricoșează întreaga omenire.

Starea actuală asupra înarmării planetei reflectă și agravează tensiunile internaționale, intensifică conflictele în diverse regiuni ale lumii, zăgăzuieste procesul destinderii, accentuează confruntarea între blocuri militare opuse, compromite securitatea

tuturor statelor, mărește sentimentul de nesiguranță al tuturor popoarelor, sporește riscul unui război atomic. Afectînd toate compartimentele vieții și relațiilor internaționale, cursa înarmărilor, mai ales în domeniul nuclear, se îndreaptă împotriva eforturilor realizate în vederea unei mai mari reduceri a încordării internaționale, a stabilirii unor relații bazate pe coexistența pașnică și încrederea între state și a instaurării unei largi cooperări și înțelegeri internaționale.

Afectînd toate procesele din viața internațională, cursa înarmărilor dăunează dezvoltării economico-sociale a tuturor statelor. Nivelul fără precedent atins de cheltuielile militare dă dimensiunea enormei risipe de mijloace care ar putea, altfel, contribui substanțial la satisfacerea unor cerințe esențiale ale poporului în ordinea influenței negative a înarmărilor asupra vieții contemporane; sînt de subliniat deturnarea științei de la scopurile ei firești, menținerea și adîncirea decalajelor economice dintre state, favorizarea unor fenomene socialmente periculoase — violența, criminalitatea, terorismul — precum și, ca un aspect deosebit de negativ, atragerea în competiția cheltuielilor militare a tot mai multor state în curs de dezvoltare. Deosebit de grav se dovedește a fi efectul de stimulare pe care înarmările îl produc asupra promovării forței în raporturile internaționale, a tendinței de zonare a lumii potrivit intereselor cercurilor imperialiste, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență. Acestea sînt pe scurt, argumentele de netăgăduit — relevate de însăși evoluția vieții contemporane — care fac din dezarmare un deziderat vital pentru întreaga omenire.

Ororile și suferințele pricinuite, de două ori, în acest veac, de cele două mari conflagrații mondiale, mai cu seamă de ultimul război planetar, sînt încă vii în memoria poporului nostru. De aceea, România prețuiește mult pacea, aspiră să trăiască în liniște și securitate, pentru a-și putea realiza planurile de dezvoltare economică și socială pe care și le-a propus. De aici decurge atașamentul ferm al înaltei noastre oclrmului față de cauza dezarmării, lupta pentru atingerea acestui țel avînd un caracter permanent, reprezentînd o orientare principală, promovată cu o notorie consecvență. **Menirea orînduirii noi, socialiste pe care poporul nostru o edifică prin munca sa liberă, constă nu numai în lichidarea exploatării și asupririi, dar și în făurirea unei lumi fără arme și fără războaie.** Edificînd o societate nouă, elaborînd și înfăptuind programe de făurire a unei civilizații tot mai înalte, România militează pentru realizarea condițiilor internaționale favorabile acestei vaste opere de construcție pașnică — pentru des-tindere, colaborare, solidaritate și pace, deziderate nemijlocit legate de progresele în domeniul dezarmării. În concepția țării noastre, înfăptuirea dezarmării constituie o parte indispensabilă a procesului de îmbunătățire a relațiilor politice pe plan internațional, de creștere a încrederii între state, de consolidare a cursului încă fragil al destinderii.

Ca și în celelalte domenii de activitate internă și internațională, poziția și acțiunile țării noastre în favoarea dezarmării s-au afirmat cu cea mai mare vigoare în ultimii 16 ani, căpătînd un conținut mai profund și mai angajant. Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, un exponent strălucit al cauzei păcii în întreaga lume, a acordat un rol important problematicii dezarmării în toate rapoartele și cuvîntările sale sau cu prilejul contactelor la nivel înalt, peste hotare sau în țară. Astfel, cu contribuția hotărîtoare a Președintelui Nicolae Ceaușescu s-a cristalizat o concepție originală, unitară, un adevărat program românesc, în materie de dezarmare, care se caracterizează printr-o abordare principală și constructivă, de o mare putere de con-

vingere și mobilizare, prin realismul căilor și mijloacelor preconizate pentru realizarea de progrese substanțiale pe calea dezarmării.

Definind atît obiectivul fundamental — dezarmarea generală și în primul rînd nucleară — cît și măsurile parțiale menite să ducă, gradual, la această finalitate, amplul program și-a găsit materializarea în documentul *«Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd al dezarmării nucleare, și în instaurarea unei păci trainice în lume»*, prezentat la Națiunile Unite în 1975 — document ale cărui idei și propuneri s-au bucurat de un larg ecou internațional. În acest context, a fost primită și propunerea privind convocarea unei sesiuni speciale a Adunării Generale consacrate exclusiv dezarmării (această sesiune s-a desfășurat, după cum se știe în vara anului 1978). Pe baza *«Hotărîrii Comitetului Central al Partidului Comunist Român, privind poziția României în problemele dezarmării și, în primul rînd, al dezarmării nucleare»* (mai 1978), elaborată sub directa îndrumare a Domnului Nicolae Ceaușescu, România a prezentat sesiunii speciale un program cuprinzător, coerent, și unitar de propuneri care, într-un spirit realist, a preconizat un ansamblu de măsuri cu aplicabilitate imediată și cu caracter tranzitoriu, de natură să genereze și să dezvolte procesul de reducere a cursei înarmărilor și a cheltuielilor militare, să stimuleze încrederea și îmbunătățirea climatului internațional, să creeze condiții pentru înaintarea treptată spre dezarmarea generală.

Dezvoltînd o strategie perfect realizabilă a dezarmării, conducerea statului nostru a ținut seamă de complexitatea realităților prezentului, fixînd priorități clare de acțiune în acest domeniu vital. Țara noastră consideră că este necesar ca, pînă la înfăptuirea deplină a dezarmării, să se asigure un echilibru de forțe în Europa, cît și pe plan general, care să nu pună în pericol securitatea nimănui. Pornind tocmai de la această necesitate — dictată ea însăși de nivelul înarmărilor — trebuie făcut totul, consideră țara noastră, pentru evitarea oricărei escaladări a cursei înarmărilor, pentru condamnarea și respingerea hotărîții a oricărui impuls dat cheltuielilor militare. În această optică, România se opune cu hotărîre căutării unui echilibru în sus, mereu ascendent, al înarmărilor, pronunțîndu-se dimpotrivă pentru realizarea unui echilibru în jos, care este controlabil și previzibil. Însăși logica lucrurilor, interesele vitale ale popoarelor arată că un echilibru care să slujească într-adevăr păcii poate fi realizat numai prin reducerea continuă a nivelului înarmărilor.

Ținînd seama de faptul că realizarea dezarmării presupune parcurgerea unui proces complex, care ridică probleme dificile, dar nu insolubile, România a împărtășit ideea că, în vederea netezirii drumului spre acest țel, pot fi utile și o serie de măsuri parțiale, tranzitorii, vizînd limitarea înarmărilor, sau măsuri colaterale de dezarmare. În viziunea țării noastre, măsurile oricît de mici, chiar simbolice, sînt de preferat măsurilor de înarmare, ele fiind de natură să ducă la întărirea încrederii între state, să diminueze povara înarmărilor, să creeze premisele și condițiile trecerii la dezarmarea generală și totală. Desigur, măsurile parțiale vizează în primul rînd Europa, întrucît pe continentul nostru își au principalele dispozitive cele două mari blocuri militare — N.A.T.O. și Tratatul de la Varșovia — care divizează Europa de peste 30 de ani. Aici sînt concentrate cele mai mari efective militare, ca și două treimi din cele mai noi tancuri, avioane de luptă, nave și submarine de război ale lumii. Tot în Europa sînt instalate cele mai numeroase baze de rachete, dotate cu cele mai puternice arme de distrugere în masă. Acestea sînt argumente puternice în susținerea ideii ca procesul

de dezarmare să înceapă în Europa, între dezarmarea vechiului continent și dezarmarea generală existând o legătură cauzală organică.

Din păcate, cu toate că Europa a ajuns un continent suprasaturat de arme, au fost luate noi măsuri de sporire a armamentului nuclear, cum este hotărîrea N.A.T.O., privind amplasarea pe continentul nostru de noi tipuri de rachete, decizie în contrast cu exigențele destinderii.

În aceste împrejurări, capătă o importanță deosebită desfășurarea de tratative pentru a se preveni o nouă escaladare a înarmărilor, e necesară intensificarea eforturilor pentru a se pune definitiv capăt acestei cauze spre distrugere, care nu poate fi calificată decît ca o acțiune a Satanei.

Pornind de la convingerea că dezangajarea diminuează încordarea, creează încredere, propunerile României privind măsurile de dezorganizare militară au în vedere reducerea activității militare a blocurilor; retragerea trupelor străine, a armamentului și a altor mijloace de luptă în interiorul frontierelor naționale; lichidarea bazelor militare la frontierele dintre state prin crearea unor zone de securitate de-a lungul granițelor, din care să fie retrase trupele și armamentele; notificarea prealabilă a manevrelor și mișcărilor militare de anvergură; renunțarea la manevrele militare, în primul rînd la manevrele cu participarea mai multor state, efectuate în apropierea frontierelor naționale ale altor țări, la concentrarea de trupe în apropierea acestor frontiere; asumarea de către fiecare stat a angajamentului ferm de a nu instala pe teritoriul său noi baze militare, de a nu folosi forța sau amenințarea cu forța în raporturile cu alte state. Țara noastră consideră deosebit de utilă, în acest scop, organizarea unei conferințe speciale de dezarmare în Europa și încheierea unui pact general de renunțare la forță și la amenințarea cu forța, de nefolosire a armamentelor nucleare și clasice.

Un obiectiv central al asigurării destinderii, securității și păcii îl constituie înghetarea cheltuielilor militare și armamentelor și, apoi, reducerea lor treptată, pe baza unui program concret și eficace de negocieri. Țara noastră consideră că, într-o primă etapă, pînă în 1985, de cea mai mare importanță este să se acționeze pentru reducerea cheltuielilor militare cu cel puțin 10 procente. Din sumele economisite pe această cale, jumătate ar putea fi folosite pentru satisfacerea nevoilor sociale din fiecare țară, iar jumătate pentru sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare. Este cazul să amintim, aici, că, înțelegînd să acționeze în practică potrivit propunerilor pe care le avansează, pozițiilor pe care le susține și exigențelor pentru înfăptuirea cărora acționează, România a luat o serie de măsuri concrete, reducînd cheltuielile militare în bugetele anilor 1979 și 1980, în vederea sporirii alocațiilor pentru copii — hotărîre ce a avut un larg ecou internațional.

Implicațiile grave ale înarmărilor nucleare reclamă ca, în cadrul negocierilor de dezarmare, să se acorde prioritate măsurilor de dezarmare nucleară. Pe acest plan, propunerile românești au în vedere asumarea angajamentului statelor posesoare de arme nucleare de a nu folosi aceste arme împotriva statelor nenucleare; interzicerea amplasării de noi arme nucleare pe teritoriul altor state și retragerea armamentului nuclear de pe teritoriul altor țări; convenirea unui acord pentru oprirea producției de armament nuclear, încetarea perfecționării și producerii acestor arme și asumarea de către toate statele a angajamentului de a nu produce în viitor asemenea arme, încetarea producției de materiale fisionibile cu destinație militară și trecerea materialelor existente spre folosirea pașnică, o parte către țările care le-au produs, iar o parte în

vederea utilizării lor în scopuri pașnice de către alte state; reducerea și lichidarea completă a tuturor stocurilor de arme nucleare și a mijloacelor de transportare a lor la țintă; interzicerea totală a armelor nucleare; crearea de zone de pace și colaborare libere de arma nucleară în diferite regiuni ale globului.

Promovind aceste măsuri, țara noastră a sprijinit, în același timp, într-un spirit constructiv și de colaborare, în diverse foruri internaționale, propuneri formulate de alte state vizând înfăptuirea dezarmării.

Conștientă de caracterul complex al problemelor lumii contemporane, de faptul că acestea interesează, în mod egal, toate națiunile lumii, România consideră că soluționarea durabilă și justă, în interesul tuturor statelor, a problemelor majore care confruntă omenirea — și, între acestea, dezarmarea ocupă un loc primordial — impune instaurarea unor relații noi, democratice pe arena mondială, participarea activă, în condiții de egalitate, a tuturor statelor la viața internațională, indiferent de întinderea teritorială sau mărimea populației, de forța economică sau militară, de orinduirea lor socială.

După cum se știe, România socialistă este hotărâtă să acționeze și pe viitor cu aceeași vigoare nedeșmințită pentru ca, în vitala problemă a dezarmării generale și, în primul rând, al dezarmării nucleare să se ajungă la progrese reale, în consens deplin cu interesele națiunii române, ale tuturor popoarelor, cu cauza păcii în lume.

Biserica noastră sprijină orice acțiune în slujba păcii, privește cu un sentiment de profundă mândrie patriotică faptul că Președintele Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, este considerat astăzi pe toate meridianele globului un exponent și un promotor înflăcărat la cauza păcii, a bunei înțelegeri între oameni și popoare.

Fie ca Dumnezeu să binecuvânteze strădaniile celor ce ostenesc pentru pacea a toată lumea!

Pr. GH. BOGDAN

ȘTIRI ECUMENICE

— Patriarhul Pimen al Bisericii Ortodoxe Ruse a decorat cu diferite ordine bisericesti, o serie de ierarhi din Patriarhia Rusă și plus pe Patriarhul Nicolae VI al Alexandriei și ierarhii alexandrini: Mitropolit Partenie-Cartagina; Episcopul Hrisostom-Dodonis și Episcopul Hrisostom-Nikopolis; asemenea pe Arhiepiscopul luteran Dr. Ionis Matulis din Letonia; Arhiepiscopul Kassian-Castrova și Arhiepiscopul Damian din Wolynsk, iar Arhiepiscopului ortodox Leonid-Riga i-a dat rangul de Mitropolit, și Episcopilor Serapion-Irkutsk și Macarie-Uman, rangul de Arhiepiscopi (Stimme der Orthodoxie 12/1979).

— În «Mișcarea ecumenică» se caută un model de unitate a Bisericilor. S-a prezentat o serie de modele, dintre care menționăm: «Biserici surori», «unitate organică», «comunitate conciliară», «varietate împăcată». Mai multă atenție rețin ultimele două. Conciliaritatea în legătură cu confesionalitatea ar fi — se spune — o trăsătură specifică a Bisericii și religiei creștine. Și ea pretinde libertate personală în procesul discuțiilor colective. Conciliaritatea ar depinde de trei elemente, de care ar trebui să se țină seama în mișcarea ecumenică actuală și anume: 1. Istoria evangheliei determină orizontul conciliarității; 2. Conciliaritatea precizează normele în cadrul unei tradiții teologice; 3. Ea determină activitatea în Biserică a preoților, mirenilor: bărbați și femei, săracilor și oprimaților. Dar, se obiectează, că conciliaritatea lasă prea puțin spațiu pentru identitatea confesională. Noțiunea «Variatate împăcată» are la bază, la rindul ei, convingerea că identitatea confesională și comunitatea ecumenică se completează reciproc. Susținătorii acestui model de «unitate ecumenică» afirmă că într-un proces de împăcare personală și bisericască se va ajunge la o comunitate euharistică. Părerii! (Lub — Dokumentation 3/1980).

— Etiopia (Africa) a fost creștinată în veacul IV de călugări egipteni. Azi sînt aici 16 milioane de creștini ortodocși, 1 milion romano-catolici și protestanți. (Kirchenzeitung 12/1980).

— Teologul evreu Schalom Ben-Chorin a ținut o serie de cursuri la facultatea teologică evanghelică a Universității din München (R. F. Germania) despre: «Rugăciunea în Noul Testament» și despre: «Dialogul iudeu-creștin». (Evangelische Information 19/1980).

— Noul Patriarh al Bisericii Ortodoxe din Antiohia este Mitropolitul Ignatie Hasim de Laodiceea.

— Lucrarea pr. prof. dr. D. Stăniloae: Teologia Dogmatică Ortodoxă, 3 vol., Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, se traduce în limbile franceză, engleză și germană, spre cinstea teologiei noastre și lauda autorului.

— Revista «Stimme der Orthodoxie» nr. 12/1980 notează : «La inițiativa ctitoriei vieneze «Pro Oriente» s-a ținut al 26-lea simpozion ecumenic cu tema : «Dreptul nostru la viață în lumina Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți». Conferința festivă a ținut-o (I.P.S.) Mitropolitul Nestor Vornicescu (Biserica Ortodoxă Română).

— Biserica ortodoxă din Japonia și-a prăznuit un deceniu de autonomie. (Stimme der Orthodoxie 2/1980).

— În apropierea Moscovei un grup de creștini ortodocși au înființat un mare atelier de artă religioasă. Lucrează 600 de credincioși ortodocși obiecte de aur, argint, apoi pictură ș.a. (Ökumenische Information 50/1980).

— Prof. Ernst Suttner de la Facultatea de teologie romano-catolică din Viena crede că dialogurile catolice-ortodoxe vor duce, mai devreme sau mai târziu, la o atitudine mai conciliantă din partea Bisericii Romano-Catolice în problema divorțurilor celor recăsătoriți. (Ökumenische Information 50/1980).

— Patriarhul Benedict din Ierusalim a petrecut peste o lună în Grecia pentru a asigura slujitorii necesari celor 22 de mănăstiri și biserici ortodoxe din «Țara Sfântă», ajutând astfel «Frățietatea Sfintului Mormint». (Ökumenische Information 50/1980).

— Comunitatea ecumenică din Taizé (Franța) a organizat la Roma o întâlnire a tineretului din statele europene. Problema discuțiilor : «Împăcarea între Biserici și pace în lume». (Ökumenische Information 50/1980).

— Papa Ioan Paul II i-a declarat pe apostolii slavilor, Chiril și Metodie, patronii Europei. Mai înainte, Papa Paul VI îl declarase pe Sf. Benedict de Nursia patron al Europei. (Kirchenzeitung 2/1981).

— După Conciliul Vatican II s-a introdus în Biserica Romano-Catolică și diacонатul bărbaților căsătoriți, dar pentru hirotonire este necesar și asentimentul soției. (Kirchenzeitung 48/1980).

— «Schola Cantorium» din Sf. Godehard-Hannover (R.F. Germania) organizează anual «Săptămîna bizantină» în care se săvîrșesc — în limba germană — serviciile divine după rînduiala bizantină. Scopul? Înlésnirea drumului spre unitatea bisericească. Se țin și conferințe religioase de teologi ortodocși. Conferința anului 1980 a fost : «Maica Domnului în cîntările Bisericii Ortodoxe». (Kirchenzeitung 49/1980).

— Într-o consultație ecumenică a Bisericilor din Elveția s-au discutat îndeosebi problemele următoare : păstrarea identității confesionale în context ecumenic ; înțelegerea unității Bisericilor, care nu înseamnă nici egalarea lor, nici un pluralism bisericesc fără limite, — stilul de viață autentic creștină. (Christkatholisches Kirchenblatt 26/1980).

— Problema celibatului clerului este mereu activată în Biserica Romano-Catolică. Redăm cîteva afirmații făcute de teologi romano-catolici : «Credincioșia față de celibat nu poate fi identificată cu credincioșia față de Hristos și Biserica Sa». (Klostermann — Viena). «Tradiția religioasă care se referă la Hristos nu cuprinde nimic despre obligația celibatului preoțesc». (Schermann — Viena). «Unde stă scris că Hristos cheamă la serviciul preoțesc numai pe cei cărora le-a dat harisma necăsătoririi ?» (Blache — Viena). «O lege, care a adus atîta nenorocire (legea celibatului) este o lege în sine» (Lipold — München) etc. (Christkatholisches Kirchenblatt 1/1981).

— Nu unitatea Bisericilor, ci separarea lor trebuie justificată, s-a spus la o întâlnire ecumenică apuseană. «Oficiul lui Petru» să fie recunoscut general ca «Oficiu de unitate», dar jurisdicția Papei să fie valabilă numai în Biserica Romano-Catolică. (Ökumenische Information 51/1980).

— «Facerea de bine și dărnicia nu le dați uitării, căci la jertfe ca acestea Dumnezeu privește cu plăcere» — (Evrei XIII, 16) — lozincă creștinătății evanghelice germane pentru 1981.

— 500 teologi din 31 țări au participat la al zecelea congres, ținut la Viena, al «Organizației internaționale pentru studiul Vechiului Testament» înființată în 1950. Au participat teologi romano-catolici, evanghelici, ortodocși, iudei, voind să contribuie la înțelegerea Vechiului Testament ca bază comună a credinței creștine și iudaice. (Universitas 12/1980).

— Episcopul Dr. Karoly Tóth, președintele Conferinței Creștine pentru Pace (Praga) a vizitat o serie de țări africane, discutând cu conducerea diferitelor Biserici problema apropierii între ele în vederea restabilirii unității bisericești. Episcopul Tóth a constatat că Bisericile africane sînt interesate îndeosebi de problema: «Care-i responsabilitatea creștinilor și a Bisericilor în societate și cum pot creștinii să-și dea seama de această responsabilitate?» (Universitas 12/1980).

— Buletinul «Evangelische Information» 2/1981 notează: «un stăruitor apel la salvarea păcii a adresat sinodul Bisericii Ortodoxe Române tuturor Bisericilor creștine din lume, tuturor religiilor și tuturor oamenilor de bunăvoință. Toți sînt invitați să se unească în străduințele pentru salvarea vieții, să oprească cursa înarmării și prin aceasta să salveze omenirea de distrugere prin război, să înfrîngă răul, oprirea, nedreptatea și egoismul din viața omenirii actuale».

— Mitropolitul ortodox Alexei de Tallinn (Estonia) a fost ales președinte al Conferinței Bisericilor Europene. (Junge Kirche 12/1980).

— Conducătorii religioși ai islamilor din R.F. Germania au format «Asociația islamilor din Germania». (Evangelische Information 1/1981).

— Editura Scribo (Köln, R.F. Germania) a publicat un calendar — format mare — cuprinzînd psalmii în limba ebraică și traducere germană. (Evangelische Information 1/1981).

— Revista «Evangelische Kommentare» 12/1980 scrie: «Teologul ortodox român profesor Dumitru Stăniloae a fost distins cu premiul «Dr. Leopold Lucas». Premiul este acordat anual de Facultatea teologică evanghelică a Universității din Tübingen (R.F. Germania) pentru lucrări deosebite în domeniile teologiei, istoriei sau filozofiei. Pr. prof. Dumitru Stăniloae și-a cîștigat merite deosebite și în relațiile ecumenice dintre Bisericile din răsărit și apus». Felicitări.

— Pe «Muntele Măslinilor» (Ierusalim) s-a organizat o «grădină a rugăciunilor» pentru pelerinii creștini la Ierusalim. În grădina s-au sădit, desigur, și pomii măslini. (Evangelische Information 1/1981).

— Dr. Lukas Vischer, fost director la Consiliul Ecumenic al Bisericilor, a fost numit profesor pentru Teologia ecumenică la Facultatea teologică evanghelică — Berna (Elveția). (Evangelische Information 1/1981).

— După afirmații din Vatican Papa ar fi dispus să acorde Arhiepiscopului romano-catolic Lefevre (caterisit) și aderenților săi dreptul să officieze liturghia după ritualul tridentin, dară... dacă aceștia acceptă toate reformele introduse după Conciliul Vatican II. (Begegnung 1/1981).

— Bisericile și organizațiile creștine din Baden — Württemberg, Bavaria, Reglunea Rinului și Hessen au organizat o «Duminică biblică comună» în care s-au citit și interpretat diferite texte biblice în legătură cu viața cotidiană. (Evangelische Information 2/1981).

— Biserica Veche-Catolică s-a adresat Vaticanului cu dorința de a se înțelege asupra serviciilor divine romano-catolice și vechi-catolice, — făcînd astfel un pas spre unitatea bisericească. (Merder — Korrespondenz 1/1981).

— Pentru pace nu trebuie numai să ne rugăm, ci trebuie să și activăm. Pace nu poate să fie unde oamenii nu sînt capabili de ea. Oamenii trebuie adică să aibă înțîi pace în interiorul lor, în ei înșiși, pentru a o putea răspîndi în exterior. Nu poate fi pace, unde sînt lezate drepturile omului. Nu poate fi pace, unde se fac discriminări între oameni. Nu poate fi pace socială, unde există exploatare și corupere. Foamea de putere împiedică stabilirea păcii adevărate.

— La Santiago de Chile s-a ținut un congres inter-american la care au participat 120 delegați ai ordinelor monahale din S.U.A., America Latină și Canada. Obiectul discuțiilor: Ajutorarea credincioșilor în diferite probleme ale vieții. (Junge Kirche 1/1981).

— La Universitatea liberă reformată din Amsterdam s-a înființat o catedră pentru «Pace și dreptate», iar în Costa Rica o «Universitate a păcii», numită după zeița greacă a păcii «Irene». Se vor face studii — ireneologice — despre pace, educare spre pace și drepturile omului. (Junge Kirche 1/1981).

— «Pacea este rodul dreptății» (Isaia XXXII, 17), a fost lozinca de Crăciun a nou-inființatului Consiliu Național al Bisericilor din Brazilia. (Lutherische Monatshefte 2/1981).

Diaç. prof. O. BUCEVSCI

*Dialogul ecumenic între catolici și ortodocși
văzut de Mons. Eleuterio Fortino
(Secretariatul pentru unitatea creștinilor)*

Într-un interviu acordat lui Giovanni Peduto, *Mons. Eleuterio Fortino* de la secția orientală a Secretariatului pentru unitatea creștinilor, a afirmat cele ce urmează relativ la dialogul cu Ortodoxia ;

Intrebare — În raporturile cu ortodocșii, care a fost evenimentul cel mai important al anului 1980 ?

Răspuns — Și în acest ultim an au existat raporturi cu toate Bisericile Ortodoxe, la toate nivelurile și în forme diferite. De exemplu, au fost în vizită la Roma, Patriarhul Elias II al Georgiei, Mitropolitul Juvenalie de la Departamentul pentru relații externe al Patriarhiei Moscovei ; Mitropolitul Meliton al Calcedonului, decanul Sf. Sinod al Patriarhiei Ecumenice, ca și alte personalități sau grupuri. În luna martie 1980 a avut loc la Odesa a V-a rundă de convorbiri teologice între Biserica Catolică și Patriarhia Moscovei. În luna noiembrie, o delegație catolică prezidată de Cardinalul Jan Willebrands a vizitat Patriarhia Ecumenică. Însă evenimentul cel mai important al anului trecut l-a constituit deschiderea oficială a dialogului teologic între Biserica Catolică și Biserica Ortodoxă, în ansamblul său. După reluarea raporturilor cu diferite Biserici Ortodoxe și ca urmare a muncii depuse timp de cîțiva ani de cele două comisii pregătitoare — catolică și orto-

doxă — la 29 mai 1980 s-a reunit la Rodos, pentru prima oară, Comisia mixtă pentru dialogul teologic care și-a continuat lucrările sale la Rodos pînă la 4 iunie. S-a deschis astfel o nouă fază în raporturile cu Bisericele Ortodoxe.

Evenimentul acesta este deosebit de important cel puțin pentru două motive : primul, pentru că acest dialog s-a deschis acum cu Ortodoxia în totalitatea ei. În Comisia mixtă sînt reprezentate toate Bisericile Ortodoxe ; al doilea, pentru că comisia mixtă este însărcinată să discute aspectul teologic al diviziunii pentru a găsi un acord solid asupra tuturor problemelor controversate între catolici și ortodocși.

Intrebare — Tema aleasă pentru acest dialog acoperă toate problemele controversate între catolici și ortodocși ?

Răspuns — Tema a fost aleasă într-o perspectivă pozitivă. S-a voit să se plece de la ceea ce catolicii și ortodocșii avem în comun, pentru a individualiza, în cursul dialogului, eventualele divergențe de discutat și să le rezolvăm în mod progresiv.

Tema este următoarea : «Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina Tainei Sfintei Treimi». Aceasta comportă trei probleme decisive ; 1. Cum trebuie să se înțeleagă natura sacramentală a Bisericii și a Euharistiei în raport cu Hristos și cu Duhul Sfînt ? 2. Care este relația între Taină și hristologie, pnevmatologie și triadologie ? Care este relația între Euharistia celebrată în jurul Episcopului în Biserica locală și taina lui Dumnezeu în comuniunea celor trei persoane ? 3. Care este relația între această celebrare a Bisericii locale și comuniunea tuturor Bisericilor locale în unica sîntă Biserică a lui Dumnezeu ?

Această problematică acoperă realități diferite. Înainte de toate, un aspect extrem de pozitiv ; a reliefa că, sub expresii diferite liturgice, disciplinare, canonice, se găsește aceeași credință comună în Biserică și în Taine. Apoi, în problematica aleasă există diferite probleme. De exemplu, vorbind de pnevmatologie nu s-a putut evita problema adaosului Filioque la Simbolul credinței ; sau vorbind de relația între Biserica locală care săvîrșește Euharistia și comuniunea tuturor Bisericilor locale în unica Biserică a lui Dumnezeu nu se poate evita înfruntarea problemei extensiunii rolului primațial al Episcopului Romei, al Papei, în această comuniune. Aceasta este, de altfel, problema cea mai mare de înfruntat în dialogul cu ortodocșii.

Pe de altă parte, s-a spus, în mod explicit, că tema citată privește numai prima fază a dialogului și nu întregul dialog dintre catolici și ortodocși.

Intrebare — Dialogul dragostei, care a pregătit dialogul teologic, și-a terminat rolul său ?

Răspuns — Așa-zisul dialog al dragostei a jucat un rol esențial în pregătirea condițiilor pentru începerea dialogului teologic. Acesta a fost recunoscut în mod explicit la întîlnirea de la Patmos-Rodos. Opinia comună este că acest aspect al relațiilor catolici-ortodocși nu numai că trebuie să însoțească discuțiile teologice, ci trebuie să fie in-

tensificat. Pe de altă parte, scopul dialogului teologic este tocmai să elimine acele dificultăți care au împiedicat pe catolici și ortodocși să trăiască în deplină unitate. S-ar putea deci spune că dialogul teologic are ca scop ultim o conviețuire în caritate, în dragoste frățească între persoane și între toate Bisericile locale.

— *Comisia anglicano-catolică ; o muncă dificilă făcută posibilă de colaborare.*

Asupra stadiului raporturilor dintre Biserica Catolică și Anglicani, *Mons. William Purdy* de la Secretariatul pentru unitatea creștinilor a acordat pentru «Radio Vatican» următorul interviu :

«În cursul anului 1980, munca Comisiei internaționale anglicano-catolică a avansat, întrucît, la sfîrșitul lui 1981, este prevăzută prezentarea raportului final al Comisiei.

S-a constatat că raportul de la Veneția asupra autorității în Biserică, apărut în 1976, conținea unele probleme nu încă bine definite ; mai precis partea care privea prerogativele tradiționale ale Episcopului Romei și pe care anglicanii nu pot să le accepte în forma în care acestea sînt obișnuit formulate (Cf. Raportul de la Veneția, p. 24).

Pe de altă parte, atît principiul unui primat universal ca minister de unitate într-o eventuală Biserică unită, cît faptul că, istoric, acest primat ar putea fi revendicat în serios numai de scaunul Roman (autorul interviului, deși face parte din Comisia de dialog cu anglicanii se arată aici extrem de conservator, susținînd primatul juridic al scaunului roman, *n.n.*) sînt lucruri care-și găsesc locul în raportul amintit.

A urmat apoi o discuție centrată asupra termenilor și conceptelor dificile ca «jurisdicție universală și imediată», «Jus divinum», «infailibilitate» și interpretarea contemporană a «textelor petrine» (adică a textelor invocate de catolici în sprijinul primatului lui Petru, *n.n.*).

Actuala fază recentă a dialogului a avut două scopuri : să facă să înainteze și să se aprofundeze înțelegerea noastră reciprocă asupra problemelor ecleziologice care ies din aceste concepte și, în același timp, să explice Raportul de la Veneția ca răspuns la criticile ambelor părți.

În munca comisiei s-a ajuns la o fază dificilă dar fecundă, caracterizată de acea francheță, făcută posibilă datorită unei lungi colaborări.

Sîntem convinși că convergența ajunsă, chiar fără a ascunde greutățile, a fost un dar divin la care abia s-a putut spera. De aceea recurgem cu încredere reînnoită, la rugăciunile creștinilor din această «Săptămîină de rugăciune pentru unitate». Comisia concludde textual : «Sîntem convinși că anumite dificultăți nu se rezolvă decît numai printr-o nouă și curajoasă inițiativă». Viitorul imediat va oferi, fără îndoială, ocazii pentru această inițiativă ; Sfîntul Duh să ne inspire să găsim aceste ocazii».

— *Biserica Catolică și Federația Luterană Mondială ; de la comuna mărturisire a credinței la comuniunea în doctrină și în viață.*

Situația actuală a raporturilor dintre Biserica Catolică și Luterani este prezentată astfel de Aloys Klein în «L'Osservatore Romano» (ed. It.) din 26—27 ianuarie 1981 ;

«N-au trecut nici 15 ani de când Biserica Catolică și Federația Luterană Mondială au inițiat un dialog oficial la nivel mondial și acest scurt interval de timp a devenit o fază de mare conținut și roade ecumenice. În măsura în care catolici și luterani s-au găsit uniți în comuna mărturisire a credinței, a Domnului nostru Iisus Hristos cu cuvintele și cu faptele, s-au descoperit frați și surori de nume creștin. Din acest centru comun al mărturisirii lor de credință în Hristos s-a dezvoltat procesul organic al creșterii comuniunii în doctrină și în viață. Tema decisivă în aceste mișcări de importanță istorică este și rămâne creșterea plinătății Domnului și astfel găsirea căii pentru unitatea deplină a Bisericii.

De o mare importanță spirituală și teologică s-a dovedit reflexiunea comună asupra documentului de credință luterană «Confessio Augustana» care acum 450 de ani eșuă în tentativa de a salva unitatea Bisericii. Comisia mixtă internațională catolico-luterană a dedicat studii intense acestei «Mărturisiri» alături de importanță pentru Bisericile luterane și a recunoscut-o și apreciat-o ca un document ecumenic extraordinar de mare actualitate. În cadrul acestor eforturi a apărut clar solida bază a deja existentei comuniunii între catolici și luterani asupra adevărilor centrale ale credinței. În același timp au fost clar delimitate probleme doctrinare importante și controversate, tradiționale și nu încă deschise. Este vorba mai ales de probleme încă nerezolvate satisfăcătoare în ceea ce privește Biserica, Tainele și ministeriul eclezial.

De aceea, Comisia internațională de dialog anglicano-catolică a dedicat atenție specială tocmai acestor teme și le-a studiat ca puncte-cheie. Ca fruct al muncii sale, comisia a putut publica în 1978 sub titlul «Cina Domnului» un document comun asupra Sf. Euharistiei, în care sînt constatate concordanțe asupra multor puncte de credință și demonstrate posibilitățile unei mărturisiri comune. Problemele încă deschise sînt definite «sarcini comune». Acest document este un semnal luminos de speranță pentru toți cei ce suferă tocmai diviziunea în Cina Domnului.

În dialogul cu luteranii se prezintă foarte complexă și dificilă problema diferitelor concepții asupra ministeriilor în Biserică-preoție, episcopat, papalitate — în raport cu problema apostolicității Bisericii. Chiar dacă actualmente nu este încă imediată soluția comună, totuși eforturile intense ale Comisiei au găsit deja importante elemente de concordanță și multe tendințe convergente în concepția despre ministerii în Biserică. Este de dorit ca rezultatul muncii atîtor ani să poată fi repede publicat într-un document de studiu. Atunci în discuția publică și în examinarea oficială din partea Bisericii se va demonstra importanța rezultatelor acestui dialog.

În ansamblul său, dialogul oficial catolico-luteran, condus la nivel mondial, în ciuda tuturor dificultăților care gravează asupra lui — și din cauza aspectului pluralistic al luteranismului — s-a demonstrat un instrument la care nu se poate renunța în procesul ecumenic al reconcilierii și al creșterii comune a mărturisirilor noastre și ale realităților ecleziale. Totuși, nu se poate renunța la contribuția comunității credincioșilor, la toate nivelurile, în viața eclezială. Întreg poporul lui Dumnezeu trebuie să meargă cu noi pe calea către Domnul în aceste zile pe care El ni le-a indicat. Pentru a da noi impulsuri pentru pași ulteriori, Comisia comună catolico-luterană a publicat în toamna lui 1980 un document intitulat «Căi spre comuniune», care ar trebui să servească la reînnoita motivare și la realizarea practică a unei comuniuni creștine trăită la nivel parohial și regional.

În toate eforturile lor umane și în limitarea lor vizibilă, participanții la dialog se văd pe ei înșiși ca primitori și beneficiari decît ca persoane care dispun liber de doctrină. În dificultățile inevitabile și în complicațiile problemelor care uneori însoțesc «dialogul care-și face drum», crește încrederea în Cel care este autorul tuturor și în rugăciunea pentru a fi conduși de Sfîntul Duh, ce devine pîinea noastră zilnică».

*

— *Relațiile dintre Biserica Catolică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor ; o nouă înțelegere cu alți creștini.*

Intervievat de «Radio Vatican» asupra relațiilor dintre Biserica Romano-Catolică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, *Mons. Basil Meeking* de la Secretariatul pentru unitatea creștinilor, a lăsat următoarea declarație :

«Actualmente, a fi credincioși responsabilității noastre ecumenice ca, catolici, pare că cere în special un efort perseverent în a trage consecințele din acele noi înțelegeri la care am ajuns cu alți creștini, punînd în practică implicațiile care derivă din acestea.

În relațiile dintre Biserica Catolică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor se vede o urgență, care poate fi exemplificată fie de munca fie de indicațiile tratate de Grupul mixt de lucru — creat în 1965 — organism care menține sus-numitele relații.

Grupul, de exemplu, a cerut un nou studiu asupra mărturiei comune care poate și trebuie să fie dată de creștini, deci și de catolici, studiul publicat săptămîna trecută după doi ani de muncă. El răspunde apelului pe care atît papa Paul VI cît și Papa Ioan Paul II l-au făcut pentru ca, dincolo de diviziuni, creștinii să înceapă imediat să arate lumii o unitate în proclamarea tainei lui Hristos. Documentul arată posibilitățile și limitele unei astfel de mărturisiri, prezintă unele experiențe arătînd ceea ce poate să se întîmple cînd acest angajament va fi luat în serios. Documentul demonstrează în mod irevocabil că există o bază solidă pe care se poate înainta împreună în mărturisire, în ciuda efortului ce trebuie făcut pentru a depăși diviziunile existente.

Intr-adevăr, conștiința a ceea ce provoacă diviziunile doctrinare a dat impuls unei alte importante lucrări a Grupului mixt de lucru și anume, un *studiu asupra unității Bisericii* care, ca prim rezultat, a produs un document, publicat anul trecut, intitulat «Spre o mărturisire de credință comună». Aici se intră în miezul problemei, sugerându-se pași pe drumul spre o unică mărturisire de credință comună din partea Bisericilor și comunităților divizate, fără ca acestea să refuze propriul lor context cultural sau situație istorică.

Contrar pesimismului unora, continuă să existe un progres ecumenic în domeniul doctrinei și teologiei, în timp ce în domeniul gândirii și acțiunii sociale, munca comună s-a dezvoltat mult mai lent decât se spera. Iată de ce Grupul mixt de lucru a luat actualmente acest argument ca unul dintre cele mai importante puncte asupra cărora să refere. În ultimii 15 ani s-au făcut, fără îndoială pași înainte, fără a exclude pe cei realizați prin organismul comun SODEPAX, dar acum sînt necesare noi formule. De aceea, sînt în studiu propuneri pentru a da noi expresii relațiilor în domeniul social. Reprezentanți ai Departamentului «Dreptate și Slujire» din Consiliul Ecumenic al Bisericilor împreună cu reprezentanți ai Bisericii Catolice vor planifica pași ulteriori pentru colaborarea practică încă pentru acest an. Studiul comun care este în curs va furniza contextul în care acest fel de colaborare trebuie să se vadă.

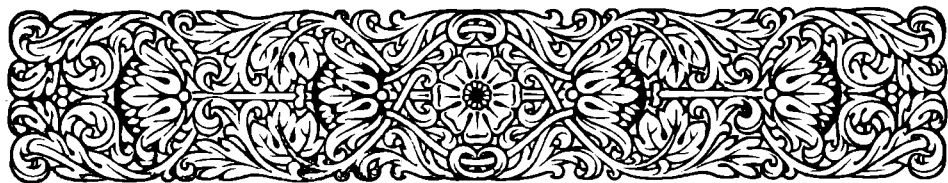
Un eveniment important care a avut loc la sfîrșitul anului trecut a fost Conferința misionară mondială promovată de Comisia «Misiune și Evanghelizare» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la Melbourne, Australia în luna mai 1980. În această ocazie, colaborarea catolică a fost ce mai intensă la reuniuni ale Consiliului Ecumenic de pînă acum. Astfel de colaborare, apărută din interesul pentru misiune și strîns legată cu noțiunea de mărturisire comună, va putea să se dezvolte în diferite modalități practice.

Continuă, apoi, colaborarea catolică cu diferite Departamente ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ca de exemplu cu : Comisia «Credință și Constituție», cu Comisia medicală-creștină, cu subcomisia «Biserica și Societatea», cu Institutul ecumenic de la Bossey etc.

În contextul unei ample palete de contacte diferite și al unei munci ecumenice făcută împreună, în 1981 vor fi elaborate planuri pentru participarea catolică la a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic ce se va ține în 1983, colaborare ce va fi dată atît în faza pregătitoare, cît și în cea de desfășurare.

Să ne rugăm pentru ca aceasta să fie o ocazie de aprofundare a raporturilor noastre și de actualizare în practică a înțelegerii ecumenice pe care Dumnezeu a dat-o Bisericii Sale în lumea de azi» («L'Osservatore Romano» 26—27.01.1981).

Lector Dr. CEZAR VASILIU

PAGINI ALESE DIN SFINȚII PĂRINȚI

SFÎNTUL VASILE CEL MARE, DESPRE SFÎNTUL DUH *

Partea a III-a

Capitolul XX

**Către cei care zic că Duhul (nu trebuie așezat)
nici în rîndul robilor, nici în rîndul stăpînilor,
ci în rîndul celor liberi**

«(Duhul), zic ei, nu este nici rob, nici stăpîn, ci liber». O, ce nesimțire, ce îndrăzneală (vădesc) cei ce afirmă acestea! Ce să depling mai întîi? prostia sau blasfemia? Ei calcă în picioare dogmele teologiei (folosindu-se) de exemple (scoase din realitățile) omenești și încearcă să aplice naturii divine (însușiri, după) obiceiul de aici — unde demnitățile sînt diferite — fără să se gîndească că între oameni nimeni nu este rob din fire. Pentru că, fie au fost duși în robie cu forța,

Col. 161 ca prizonieri, fie au fost robiți datorită sărăciei, ca Egiptenii de către Faraon, fie au ajuns robi ca urmare a unei dispoziții a părinților (în virtutea căreia) copiii răi au fost condamnați să slujească celor cuminți și buni. Această (hotărîre) ar numi-o un judecător drept al faptelor nu condamnare, ci binefacere. Pentru că, pentru cel lipsit de minte și pentru cel ce nu are în sine pe stăpînul firesc (al actelor sale), este mai de folos să devină proprietatea altuia; pentru că fiind condus de rațiunea celui ce-l stăpînește, este asemenea unui car luat în seamă de vizitiu și asemenea unei corăbii care are cîrmaci la cîrmă. Pentru acest motiv Iacob, prin binecuvîntarea tatălui (său a devenit) stăpîn al lui

---

* Continuare din nr. 1—2/1981.

Esau, pentru ca fiul cel neînțelept să primească, fie și împotriva voinței sale, binefacerile celui înțelept (să fie condus), pentru că mintea proprie nu-i este conducător ²⁹⁰. «Și Canaan, copilul, a fost sortit să fie slugă fraților săi» ²⁹¹. (A devenit rob) pentru că n-a fost învățat virtutea, dat fiind că tatăl său Ham a fost fără minte. În felul acesta au ajuns unii sclavi. Liberi sînt cei care au evitat sărăcia, războiul și cei ce n-au avut nevoie de tutela altora. Încît, chiar dacă unul se zice stăpîn, iar altul slugă, (noi) toți, datorită cinstei egale cu care am fost înzestrați și faptului că sîntem posesiuni ale celui ce ne-a creat, sîntem tovarăși de robie. Acolo (în cer) ce poți să sustragi robiei? Toate se pleacă lui Dumnezeu și îi dau ca unui stăpîn, cinstea cuvenită și slava ce îi revine creatorului. «Fiul slăvește pe tatăl său și robul pe stăpînul său» ²⁹². Dintre acestea două, Dumnezeu pretinde neapărat una. «Pentru că, zice, dacă eu sînt Tată, unde este slava mea; și dacă sînt Domn, unde este frica mea?» ²⁹³. Desigur, viața ar fi mai nenorocită decît toate (celelalte), dacă nu s-ar afla sub supravegherea Stăpînului. Deci, pe cine numești liber? Pe cel ce nu este condus, dar nici nu este capabil să stăpînească pe altul? Printre creaturi nu există o asemenea ființă, iar a gîndi cineva așa ceva în legătură cu Duhul, este, de bună seamă, o impietate. Prin urmare, dacă a fost creat, trebuie socotit asemenea creaturilor. «Pentru că, zice (Psalmistul), toate (creaturile) sînt robii tăi» ²⁹⁴, iar dacă este mai presus de cele create, este pârtaș la domnie.

Captiolul XXI

Mărturiile (scoase) din Scriptură (din care rezultă că) Duhul este numit domn

Col. 164. Și de ce trebuie să ne luptăm cu (argumente) de ordin inferior și să obținem victoria prin cuvînt, cînd putem să demonstrăm că strălucirea slavei (Duhului) este mai presus de orice cuvînt, invocînd (argumente) de ordin superior? Însă, dacă ne vom referi la cele ce ne-a învățat Scriptura, fiecare dintre adversarii Duhului va vocifera cu violență și astupîndu-și urechile va apuca pietre și ceea ce va găsi la îndemînă și va arunca asupra noastră. Însă nu trebuie preferată adevărului siguranța personală. La Apostolul (Pavel), vom găsi (această urare): «Domnul să îndrepteze inimile voastre spre dragostea lui Dumnezeu și să vă întărească să suportați necazuri pentru Hristos» ²⁹⁵.

Cine este Domnul care conduce la iubirea lui Dumnezeu și la răbdarea necazurilor pentru Hristos? Să răspundă cei ce fac din Duhul un rob. Pentru că dacă s-ar fi referit la Dumnezeu-Tatăl, de bună seamă că ar fi zis: Domnul să vă conducă la iubirea sa. Iar dacă s-ar fi referit la

290. Geneză XXVII, 29—40.

291. Geneză IX, 25—27.

292. Maleahi I, 6.

293. Maleahi I, 6.

294. Psalmul XVIII, 91.

295. II Tesaloniceni III, 5.

Fiul (ar fi zis) : Să vă conducă la răbdarea lui. Să cerceteze, deci, ce altă persoană este vrednică a fi cinstită cu numele de Domnul. Asemeni acestuia se află altundeva textul : «Domnul să vă facă să creșteți tot mai mult în dragoste unii față de alții, cum (facem) și noi față de voi, să vă întărească inimile neprihănite în sfințenie, înaintea lui Dumnezeu și Tatăl nostru, la venirea Domnului nostru Iisus Hristos împreună cu toți sfinții Săi»²⁹⁶. Cărui Domn se roagă să întărească inimile credincioșilor din Tesalonic, încît să se prezinte ei curați și sfinți înaintea lui Dumnezeu și Tatăl nostru la venirea Domnului ? Să ne răspundă aceștia, care pun pe Duhul pe aceeași treaptă cu îngerii, care sînt trimiși să împlinească diferite slujbe. Însă nu au (ce să răspundă). De aceea, să asculte și alt text în care Duhul este numit în mod clar «domn». Iar Domnul, zice (Apostolul) este Duh» și în continuare : «Ca de la Duhul, ca de la Domn»²⁹⁷. Și pentru a nu lăsa nici un pretext de contradicție, voi cita cuvîntul însuși al Apostolului : «Pentru că pînă astăzi aceeași mahramă rămîne neridicată, cînd se citește Vechiul Testament, pentru că în Hristos este dată la o parte. Cînd însă (cineva) se întoarce la Domnul.

Col. 165 mahrama este dată la o parte (pentru el). Iar Domnul este Duhul²⁹⁸. Ce sens are aceasta ? Că cel ce stăruie asupra sensului obișnuit al literei (Vechiului Testament) și se ocupă de dispozițiile juridice, se aseamănă unui (om) care și-a acoperit inima cu un văl. Suferă aceasta pentru că nu știe că odată cu venirea lui Hristos observarea ad-litteram a legii a fost abrogată, că tipurile au devenit adevăr. Lămpile pălesc în prezența soarelui ; (la fel) și legea încetează și profetiile amuțesc cînd adevărul se arată. Cel care a reușit să pătrundă adîncul sensului legii și, îndepărtînd ca pe un văl obscuritatea ei să ajungă la cele tainice, a imitat pe Moise — care pe cînd vorbea cu Dumnezeu își scotea mahrama²⁹⁹ — și a trecut de la literă la duh. Astfel, mahramei de pe fața lui Moise îi corespunde obscuritatea prescripțiilor legii, iar întoarcerii la Domnul (îi corespunde) contemplarea duhovnicească. Deci, acela care, pe cînd citește legea, nu se oprește la literă și vine către Domnul (aici Domnul este numit duh), devine asemenea lui Moise, care avea fața slăvită de cînd i s-a arătat Dumnezeu. Căci după cum (lucrurile) aflate în preajma culorilor strălucitoare se colorează și ele de la coloritul care le scaldă, la fel și cel care privește cu ochii curați către Duhul — datorită slavei aceluia — se transformă devenind mai luminos, pentru că adevărul Duhului îi luminează inima ca o lumină. Aceasta înseamnă spusa : «este transformat de slava Duhului (care devine) slava sa proprie»³⁰⁰. (Această slavă) nu este patimă, ci este pe măsura posibilităților celui luminat de Duhul. Nu te rușinezi, omule, de apostolul care zice că «templul lui Dumnezeu sînteți și Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi ?»³⁰¹. Oare a fost cinstită vreodată locuința robului cu numele de-

296. I Tesaloniceni III, 12—13.

297. II Corinteni III, 17—18.

298. II Corinteni III, 14 și 16—17.

299. Exod XXXIV, 34.

300. II Corinteni III, 18.

301. I Corinteni III, 16.

templu ? Nu cumva cugetă ceea ce nu se cuvine cei care socotesc Scriptura ca inspirată de Dumnezeu, pentru că a fost compusă sub inspirația Sfântului Duh ?

Capitolul XXII

Dovadă a comuniunii după fire a Duhului cu Tatăl și cu Fiul (scoasă) din faptul că este la fel de greu (ca și aceștia) de contemplat

Superioritatea firii Duhului iese în evidență nu numai din faptul că are aceleași denumiri și este părtaș la acțiunile Tatălui și ale Fiului, ci și din faptul că este la fel de greu de contemplat. Pentru că, cele ce Domnul spune despre Tatăl și despre Fiul, ca fiind mai presus de mintea omenescă, aceleași zice și despre Duhul. «Părinte, drept, lumea nu te-a cunoscut»³⁰². Aici prin (cuvîntul) «lume» nu înțelege universul (alcătuit) din cer și pămînt, ci viețuitoarele acestea trecătoare, care sînt supuse la nesfîrșite transformări. Vorbind despre sine, (Domnul) zice : «Încă puțin și lumea nu Mă va mai vedea, însă voi Mă vedeți»³⁰³. Aici iarăși numește «lume» pe cei care sînt atașați vieții materiale și trupești pe cei care acceptă adevărul numai (dacă îl văd) cu ochii (lor trupești). Aceștia, datorită necredinței în înviere, nu aveau să vadă cu ochii inimii pe Domnul nostru. Exact aceleași (lucruri) a spus și despre Duhul : «Duhul adevărului, zice, pe care lumea nu-l poate primi, pentru că nu-l vede, nici nu-l cunoaște. Voi însă îl cunoașteți pentru că rămîne la voi»³⁰⁴.

Omul trupesc, fiindcă nu are cugetul exersat cu contemplarea sau, mai degrabă, pentru că este afundat, ca în noroi, în cugetări trupești, nu poate să privească spre lumina spirituală a adevărului. De aceea, «lumea», adică oamenii robiți pornirilor trupești, nu primesc harul Duhului, după cum ochiul bolnav (nu suportă) raza soarelui. Însă ucenicilor — de curățenia vieții căroră Domnul însuși dă mărturie — le recunoaște deja de acum capacitatea de a contempla pe Duhul. «Pentru că, zice, voi deja sînteți curați, din cauza cuvîntului pe care vi l-am vorbit»³⁰⁵. «De aceea, lumea nu-l poate primi (pe Duhul) pentru că nu îl vede. Voi însă, îl cunoașteți, pentru că locuiește întru voi»³⁰⁶. Același lucru zice și Isaia : «Cel ce a întărit pămîntul și pe cele de pe el, Cel ce dă suflare poporului (ce trăiește) pe el și pe Duhul celor ce îl disprețuiesc»³⁰⁷. Pentru că cei care trec peste cele pămîntești și se ridică deasupra lor au fost socotiți vrednici de darul Sfântului Duh. Prin urmare, cum trebuie să-l socotim și cum să-l cinstim după cuviință, pe cel care lumea nu-l încapă și numai sfinții îl contemplă, datorită curăției inimii lor ?

302. Ioan XVII, 20.

303. Ioan XIV, 19.

304. Ioan XIV, 17.

305. Ioan XV, 3.

306. Ioan XIV, 17.

307. Isaia XLII, 5.

Capitolul XXIII

A enumera atributele Duhului înseamnă a-l slăvi

Se crede că fiecare dintre îngeri ³⁰⁸ se află într-un anume loc. Pentru că îngerul care s-a prezentat lui Corneliu, nu era în același timp și lângă Filip ³⁰⁹, nici cel ce se întreținea cu Zaharia la jertfelnic ³¹⁰ nu se afla în același timp în cer, la locul său. Din contră, despre Duhul se crede că a lucrat simultan în Avacum și în Daniil

Col. 169 pe când se afla în Babilon ³¹¹, că a fost alături de Ieremia la cascadă ³¹² și cu Iezechil la (riul) Chobar ³¹³. «Pentru că Duhul Domnului a umplut lumea» ³¹⁴ (zice înțeleptul Solomon), iar psalmistul exclamă: «Unde să mă ascund de Duhul tău și de fața ta unde să fug»? ³¹⁵. Și profetul (adaugă): «Pentru că eu sînt cu voi, zice Domnul, și Duhul meu s-a sălășluit în mijlocul vostru» ³¹⁶. Deci, pe cel ce este pretutindeni și împreună cu Dumnezeu, de ce natură se cuvine a-l socoti? (de natura celui care) cuprinde toate sau (de natura celui care este) limitat la anumite locuri, așa cum am văzut că este (natura) îngerilor? Cine ar putea să spună (aceasta)? Prin urmare, pe cel divin după fire, necuprins după mărime și puternic în lucrări, să nu-l preamărim? să nu-l slăvim? Eu socotesc că a-l slăvi nu înseamnă nimic altceva decît a enumera atributele lui minunate. Încît, dacă ne vor porunci ca nici să nu amintim de bunurile primite de la el, în tot cazul expunerea atributelor lui echivalează cu cea mai mare slavă.

Pentru că nici pe Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, nici pe Fiul său Unul-Născut nu putem alfel să-i slăvim, decît numai enumerîndu-le, după puterea noastră, faptele minunate.

Capitolul XXIV

Prin compararea cu creaturile cărora li se aduce slavă se combate nesăbuirea celor ce nu slăvesc pe Duhul

Apoi, orice om este încununat cu slavă și cu cinste ³¹⁷, și slavă, cinste și pace se promite oricăruija face binele ³¹⁸. Există și o slavă aparte a lui Israil: «A lor, zice (Apostolul) este înfierea, slava și închinarea» ³¹⁹. Psalmistul vorbește și despre o slavă a sa (cînd afirmă): «Cînd slava mea îți va cînta» ³²⁰ și: «Ridică-te slava mea» ³²¹. După Apostolul (Pavel) există o slavă a soarelui, a lunii și a stele-

308. În cazul de față, prin «celelalte puteri» înțelege pe îngeri.

309. Faptele Apostolilor VIII, 26; X, 3. 310. Luca I, 11.

311. Daniil XIV, 33. 312. Ieremia XX, 2. 313. Iezechil, I, 1.

314. Înțelepciunea lui Solomon I, 7. 315. Psalmul XXXVIII, 7.

316. Agheu II, 4—5. 317. Psalmul VIII, 6. 318. Romani II, 10.

319. Romani IX, 4. 320. Psalmul XXIX, 13. 321. Psalmul XVII, 2.

lor³²², iar (darea legii care s-a făcut) slujitoare a condamnării (a avut loc) în slavă³²³. Deci, atâtea (ființe și lucruri) fiind slăvite, tu vrei ca dintre toate numai Duhul să nu fie slăvit, când (Apostolul) zice că slujirea Duhului se face în slavă? Pentru ce Duhul nu este vrednic a fi slăvit,

Col. 172 când după Psalmist, mare este slava dreptului? ³²⁴. Nu ți se pare că prin aceste cuvinte te afli în situația de a atrage asupra-ți păcatul care nu se iartă? ³²⁵. Dacă omul, care se mîntuiește prin faptele dreptății, slăvește încă și pe cei ce se tem de Domnul, cu atît mai mult nu trebuie să lipsim pe Duhul de slava ce i se cuvine. «Fie slăvit, zic (adversarii), dar nu împreună cu Tatăl și cu Fiul». Și ce rațiune are faptul de a imagina un alt loc pentru Duhul, îndată ce au părăsit pe cel rînduit de Domnul și să-l lipsim de părășia la slavă, pe cel care pretutindeni este unit cu divinitatea: la mărturisirea credinței, la botezul izbăvirii, la săvîrșirea minunilor, locuind în sfinți și (împărțind) harismele celor ce i se supun?

Pentru că absolut nici un dar nu ajunge la creaturi fără (ajutorul) Duhului, și nici măcar un cuvînt nu sînt în stare să spună (Apostolii) cînd se apără (în procesul care li se face) pentru Hristos, dacă nu sînt întăriți de Duhul, după cum am fost învățați în Evanghelie de Domnul și Mîntuitorul nostru³²⁶. Nu știu dacă cineva (dintre cei care sînt) părăși ai Duhului Sfînt va fi de acord să trecem cu vederea toate acestea și uitînd părășia întru toate a (Duhului), să-l separăm de Tatăl și de Fiul. Deci, unde să-l rînduim? împreună cu creatura? Dar, întreaga creatură (zice Scriptura), este sclavă, pe cînd Duhul eliberează. «Pentru că unde este Duhul Domnului acolo este libertatea»³²⁷. Deși aș putea aduce multe (argumente, pentru a demonstra) că nu se cuvine a număra pe Duhul Sfînt printre creaturi, voi amîna pentru altă dată această discuție. Pentru că, dacă am aduce propriile noastre argumente și am combate (argumentele) invocate de adversari — după cum importanța problemei o impune — va fi nevoie (să ținem) discursuri lungi și extensiunea cărții ar obosi pe cititori. De aceea, lăsînd această problemă (pentru o abordare ulterioară), să revenim la cele de care ne preocupăm.

Să examinăm pe fiecare în parte. (Duhul) este bun din fire, după cum Tatăl este bun și Fiul este bun. Creatura, din contră, participă la bunătate, alegînd binele. (Duhul) cunoaște adîncurile lui Dumnezeu³²⁸, pe cînd creatura cunoaște pe cele de negrăit prin mijlocirea Duhului. (Duhul) este creator al vieții, împreună cu Dumnezeu (Tatăl), cel care pe toate le însuflește și cu Fiul, care dă viață. «Căci, zice (Apostolul), Cel ce a înviat pe Hristos din morți va însufleși și trupurile noastre muritoare».

322. I Corinteni XV, 41.

323. II Corinteni III, 8.

324. Psalmul XX, 6.

325. Matei XII, 31.

326. Matei X, 19—20; Luca XII, 11—12.

327. II Corinteni III, 17.

328. I Corinteni II, 10.

Col. 173 prin Duhul său, care locuiește în voi»³²⁹. Iar (Domnul) zice: «Oile Mele ascultă glasul Meu și Eu le dau viață veșnică»³³⁰. Dar și Duhul face viu, zice (în altă parte)³³¹. Și (Pavel) zice din nou: «Duhul este viața»³³². Și Domnul mărturisește că «Duhul este cel ce face viu și că trupul nu folosește la nimic»³³³. Deci, (avînd în vedere toate acestea), cum o să socotim pe Duhul străin de puterea care dă viață și să-l rindim între creaturile care au nevoie de viață? Cine este atît de răutăcios, cine este atît de lipsit de darul ceresc și de necunoscător al cuvintelor lui Dumnezeu, cine este atît de lipsit de speranțele veșnice, încît să pună pe aceeași treaptă pe Duhul cu creatura și să-l despartă de divinitate?

«Nouă, zice (adversarul, ni se dă) Duhul, de către Dumnezeu, ca dar. Or, de bună seamă, darului nu i se dau aceleași onoruri, ca aceleia care a făcut darul. Într-adevăr, Duhul este dar al lui Dumnezeu, însă dar care dă viață. «Pentru că, zice (Apostolul), legea Duhului vieții ne-a eliberat»³³⁴. Și dar care dă putere: «Pentru că, (zice Mîntuitorul) veți lua putere, cînd va veni Duhul Sfînt peste voi»³³⁵. Oare, pentru acest (motiv) trebuie disprețuit? N-a dăruit (Dumnezeu) și pe Fiul Său? (El, zice Apostolul Pavel), care n-a cruțat nici pe Fiul Său, ci L-a dat pentru noi toți, nu ne va dărui, împreună cu El, toate (bunurile)?»³³⁶. Și în alt loc: «pentru ca să cunoaștem cele dăruite nouă de Dumnezeu»³³⁷, înțelegînd prin aceasta taina întrupării. Nu au întrecut, cei ce susțin acestea, chiar și nerecunoștința iudeilor, luînd marea bunătate (a lui Dumnezeu) drept motiv de blasfemie? Disprețuie pe Duhul pentru că ne dă îndrăzneală să numim pe Dumnezeu Tatăl nostru. «Pentru că, de aceea a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Ava, adică tată»³³⁸, pentru ce să devină glasul Duhului, glas al celor care l-au primit.

Capitolul XXV

**Scriptura folosește prepoziția $\epsilon\nu$ «în»
în locul prepoziției $\sigma\upsilon\nu$ «împreună». În același
timp (se demonstrează) că conjuncția $\kappa\alpha\iota$ «și» are
și sensul prepoziției $\sigma\upsilon\nu$ «împreună».**

Cum se face, zice (adversarul), că Scriptura nu zice nicăieri că Duhul este slăvit împreună cu Tatăl și cu Fiul, ci evitînd cu grijă să spună «împreună cu Duhul», a preferat pretutindenii, ca mai adecvată, în doxologii, expresia «în el»? Eu însumi nu aș zice că prepoziția ($\epsilon\nu$) «în» prezintă un sens care cinstește mai puțin; din contră, dacă este înțelesă corect, ridică mintea la foarte mare înălțime. De altfel,

329. Romani VIII, 11.

330. Ioan X, 17—28.

331. Ioan VI, 63.

334. Romani VIII, 2.

335. Faptele Apostolilor I, 8.

336. Romani VIII, 32.

337. I Corinteni II, 12.

338. Galateni IV, 6.

339. Pentru termenii conjuncție, prepoziție și particulă folosește fără prea mult discernămint, corespondenții din limba greacă:

am remarcat că este adesea folosită (în Scriptură), în locul prepoziției (σὺν) «împreună». Ca în (textul) : «Voi intra în casa ta «în» olocauste»³⁴⁰,

Col. 176 în loc de «împreună» cu olocauste. «Și i-a scos în argint și aur»³⁴¹, adică împreună cu argint și cu aur. Și textul : «Nu vei ieși «în» puterile noastre»³⁴², în loc de «împreună cu» puterile noastre ; și mii de asemenea (texte). Însă, cu deosebită plăcere (aș vrea) să află de la noua înțelepciune, ce fel de doxologie a compus apostolul cu prepoziția (ἐν) «în», după regula pe care aceștia acum o formulează ca (venind) din Scriptură. Pentru că nicăieri n-am aflat zicându-se : «Ție Tatălui (se cuvine) cinstea și mărirea, prin Fiul Tău Unul-Născut, în Duhul Sfânt», (formulă) care le este mai familiară, să zic așa, decît însăși respirația. Pe fiecare dintre aceste (prepoziții) o putem găsi separat, dar nu pot fi arătate (toate) nicăieri în această ordine. Dacă (adversarii) arată minuțiozitate în (cercetarea documentelor) scrise, să arate de unde au luat (ceea ce susțin). Iar dacă acceptă un obicei, nici pe noi să nu ne împiedice (să facem același lucru).

Noi folosim ambele expresii, pentru că ambele sînt folosite de către credincioși. Sîntem convinși că prin ambele expresii se aduce aceeași slavă Duhului, iar cei care denaturează adevărul sînt aduși la tăcere mai degrabă prin acest cuvînt (înțeleg prepoziția (σὺν) căreia aceștia acum i se împotrivesc), luat în locul conjuncției (καὶ) «și». Pentru că este egal a zice : «Pavel și Silvan și Timotei»³⁴³, și «Pavel, împreună cu Silvan și cu Timotei». Pentru că legătura numelor la fel se realizează prin ambele expresii. Deci, dacă Domnul a zis : «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», iar eu aș zice : «Pe Tatăl și pe Fiul, împreună cu Sfîntul Duh», (aceasta înseamnă) că am spus altceva, în ceea ce privește puterea ? Pentru legarea numelor cu conjuncția «și» (avem) multe mărturii». «Căci, zice (Pavel), harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh»³⁴⁴. Și în altă parte : «Vă rog prin Domnul nostru Iisus Hristos și prin dragostea Duhului»³⁴⁵. Deci, dacă în locul (conjuncției) «și» ne-am folosi de (prepoziția (σὺν) «împreună», ce diferență am făcut ? Eu nu văd (deosebirea) afară numai dacă cineva. (urmînd legilor) reci ale gramaticii, preferă conjuncția, ca termen care sugerează o unitate mai strînsă și respinge prepoziția, ca neavînd aceeași putere. Dar, dacă ar trebui să dăm seama de acestea, poate că nu am avea nevoie de un discurs prea lung pentru a ne apăra.

Col. 177. Aceștia, însă, nu vorbesc (cu adevărat) despre silabe, nici despre sensul acesteia sau al acelei expresii, ci despre lucruri care se deosebesc foarte mult ca putere și ca realitate. Din această cauză, și pentru faptul că credincioșii folosesc fără discernămint aceste silabe, aceștia încearcă să impună pe unele, iar pe altele să le îndepărteze

340. Psalmul LXV, 13.

341. Psalmul XIV, 37.

342. Psalmul XLIII, 10.

343. I Tesaloniceni I, 1.

344. II Corînteni XIII, 13.

345. Romani XV, 30.

din Biserică. Eu însă, deși cu cele cîte am spus, am arătat folosul (prepoziției (ὁὐ)), voi arăta și motivul pentru care părinții noștri, încă de timpuriu, au folosit această prepoziție. Pentru că, în afară de faptul că prepoziția (ὁὐ) răstoarnă cu aceeași putere ca și conjuncția (καί) rătăcirea lui Sabelie, stabilește ca și cea deosebire a persoanelor, cum este cazul în textele: «Eu și Tatăl vom veni»³⁴⁶, și «Eu și Tatăl una sîntem»³⁴⁷; pe deasupra atestă fără tăgadă comuniunea veșnică și unitatea fără sfîrșit (a persoanelor). Pentru că, cel ce zice că Fiul este «împreună cu Tatăl», a exprimat (două lucruri): deosebirea ipostaselor și comuniunea lor. Acest lucru îl poate vedea cineva și în (relațiile) omenești. Conjuncția (καί) indică, oarecum, și comuniunea. De exemplu: «Pavel și Timotei au navigat către Macedonia, iar Tihic și Onisim au fost trimiși la Colose». Din aceste (afirmații) că au săvîrșit același lucru. Însă, dacă auzim că au navigat împreună și au fost trimiși împreună, sîntem informați că ei au împlinit în colaborare acțiunea. În felul acesta este nimicît Sabelie și odată cu el ereticii dia-metral opuși (lui). Înțeleg pe cei care, prin intervale de timp, separă pe Fiul și pe Sfîntul Duh de Fiul. Prepoziția (ὁὐ) se deosebește de prepoziția (ἐν) prin faptul că pe cînd prepoziția (ὁὐ) indică relația de comuniune dintre cei care se află în comuniune, ca de exemplu relația în care se află cei care navighează împreună, locuiesc împreună sau (într-un cuvînt) săvîrșesc ceva în comun, prepoziția (ἐν) indică relația dintre (oameni) și obiectul în care se află atunci cînd s-a săvîrșit ceva. Cînd auzim că «navighează» și «locuiesc», ne și gîndim la corabie și la casă. În limbajul obișnuit, aceasta este deosebirea dintre aceste (prepoziții); dar ea poate fi găsită ca și mai mare de către cei sîrguincioși. Eu însă nu am timp să mă ocup de particule. Deci, fiindcă s-a demonstrat că prepoziția (ὁὐ) redă foarte semnificativ ideea de unitate, încheiați cu ea — legămînt — dacă voiți, și încetați războiul implacabil și penibil (dus) împotriva ei. Însă, cu toate că prepoziția are un sens atît de semnificativ, dacă

Col. 180 place cuiva să lege numele și să-l slăvească pe Domnul folosind conjuncția (καί) după exemplul celor relatate în Evanghelii, referitoare la botez: «Pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfîntul Duh», fie și așa; nimeni nu va face obiecții. Acestea fiind zise, dacă vi se pare (necesar), hai să depunem (armele). Dar, (ți-ai găsit); ar prefera să li se taie limba decît să accepte această expresie. Prin urmare, aceasta este (chestiunea) care a dat naștere războiului penibil și implacabil (dus) împotriva noastră. Ei zic: să aducem mărire lui Dumnezeu «în Duhul Sfînt», iar nu «și Duhului»; apoi, din tot sufletul, atribuie (prepoziției) (ἐν) sens care umilește pe Duhul. De aceea, nu este fără importanță să vorbesc mai pe larg despre aceasta. Cunoscînd (argumentele) noastre, sînt sigur că vor respinge (prepoziția) ca trădătoare, ca pe una care trece în tabăra celor care aduc slavă Duhului.

346. Ioan XIV, 23.

347. Ioan X, 30.

Capitolul XXVI

Diversele sensuri ale prepoziției «'εν» sînt aplicabile și Duhului

Cînd am cercetat problema, am ajuns la concluzia că, deși prepoziția ('εν) este simplă și mică, are multe și diverse sensuri. Cîte sensuri se dau prepoziției ('εν) tot atîtea se folosesc și în legătură cu Duhul. Se spune că forma este «în» materie, puterea «în» cel care o primește și obiceiul «în» cel care îl are, și multe altele. Întrucît Sfîntul Duh este puterea care desăvîrșește ființele raționale, are rolul de «formă». Pentru că acela care nu mai trăiește după trup, ci, condus de Duhul lui Dumnezeu, devine fiu al lui Dumnezeu și se face asemenea chipului Fiului lui Dumnezeu, se numește duhovnicesc. Și ceea ce este puterea de a vedea la ochi sănătos, același lucru este lucrarea Duhului în sufletul curat. De aceea Pavel urează Efesenilor, ca ochii lor să fie luminați cu duhul înțelepciunii³⁴⁸. Și ceea ce este meseria pentru cel ce a deprins-o, același lucru este și harul Duhului pentru cel ce l-a primit; este totdeauna prezent în el, chiar dacă nu lucrează continuu. După cum meseria este deținută virtual de meseriaș (chiar dacă n-o practică) și devine realitate atunci cînd se acționează după legile ei, la fel și Duhul: există totdeauna în cei vrednici, însă lucrează doar la nevoie (făcîndu-și vizibilă prezența) prin profeții, vindecări sau alte lucrări minunate. În felul în care sănătatea și căldura rezidă în trup, în același fel Duhul rezidă în suflet; nu rămîne în cei care — datorită instabilității caracterului lor — resping cu ușurință harul pe care l-au primit, (în cei care) se aseamănă lui Saul

Col. 181 și celor 70 de bătrîni ai fiilor lui Israil, în afară de Eldad și Modad — pentru că numai în aceștia, dintre toți, se pare că a rămas Duhul — și, într-un cuvînt (nu rămîne) în oricare se aseamănă acestora prin suferințe. Și, după cum cuvîntul se află în suflet, sub formă de gînd și este exprimat cu (ajutorul) limbii, sub aceeași formă se află și Duhul Sfînt (în noi) cînd strigă în inimile noastre — de acord cu duhul nostru — «Ava, Părinte»³⁴⁹ cînd vorbește în locul nostru — așa cum s-a spus — că: «Nu sinteți voi cei care vorbiți, ci Duhul Tatălui este cel care vorbește prin voi»³⁵⁰. Apoi, Duhul este conceput ca totalitate (care însumează) părțile, în momentul împărțirii harismelor. Pentru că (noi) toți sîntem mădulare, unii altora, însă «avem harisme diferite, după harul lui Dumnezeu, cel dat nouă»³⁵¹. De aceea, «Nu poate ochiul să zică mîinii: n-am nevoie de tine, nici capul picioarelor: n-am nevoie de voi»³⁵². Toate membrele alcătuiesc împreună trupul lui Hristos, în unitatea Duhului, și își trimit reciproc folosul (obținut) din harisme. Pentru că Dumnezeu a pus mădularele în trup, pe fiecare dintre ele, după cum a voit. Membrele se îngrijesc de binele

348. Efesenii I, 17—18.

349. Romani VIII, 15.

350. Matei X, 20.

351. Romani XII, 5—6; I Corinteni XII, 4—11.

352. I Corinteni XII, 12.

comun, dat fiind că între ele există simpatie, în virtutea unității lor spirituale. De aceea: «dacă suferă un mădular, suferă toate mădularele; iar dacă este slăvit un mădular, toate mădularele se bucură»³⁵³. Și după cum părțile se unesc într-un tot, la fel și noi, ca persoane, simțem uniți în Duhul; pentru că noi toți, ca un singur trup, am fost boțeați într-un singur Duh.

Deși curios, dar nu este mai puțin adevărat că Duhul este numit adesea «loc» al celor care se sfințesc. Se va arăta, însă, că nici acest fel (de a vorbi) nu înjosește pe Duhul, ci, din contră, îl cinstește. Pentru că deseori Scriptura — pentru mai multă claritate — desemnează noțiuni de ordin spiritual prin nume de lucruri. Am remarcat că Psalmistul zice despre Dumnezeu: «Fii mie apărător, Dumnezeule, și loc întărit să mă mintuiești»³⁵⁴, iar despre Duhul zice (Scriptura): «Iată loc lângă mine și stai pe piatră»³⁵⁵. (Prin cuvântul) «loc» ce altceva se înțelege, dacă nu contemplarea în Duhul (stare) în care aflându-se Moise, a putut să vadă pe Dumnezeu, care i se înfățișa, în măsura în care putea fi cunoscut? Acesta este locul propriu pentru o veritabilă adorare. Zice (Scriptura): «Ia seama să nu aduci olocaustele tale în orice loc, ci în locul pe care îl va alege Domnul Dumnezeul tău»³⁵⁶. Care este, deci, olocaustul spiritual? Este jertfa de laudă (adusă lui Dumnezeu)³⁵⁷. În care

Col. 184 (alt) loc o aducem? În «locul» Duhului, așa cum spune Domnul: «Adevărații închinători se vor închina Tatălui în Duh și adevăr»³⁵⁸. Pe acest loc, văzându-l Iacob a zis: «Domnul se află în acest loc»³⁵⁹. Duhul este, cu adevărat, locul sfinților. Iar sfinții sînt locul potrivit pentru Duhul, pentru că se oferă ca locuință lui Dumnezeu și devin templul lui.

(De exemplu): După cum Pavel vorbește «în» Hristos (cînd zice): «Înaintea lui Dumnezeu, în Hristos vorbim»³⁶⁰ și Hristos (vorbește) prin Pavel, așa cum însuși indirect afirmă: «Ori căutați dovada că Hristos vorbește prin mine?»³⁶¹, la fel (Apostolul) vorbește «în» Duhul despre Taine, iar Duhul, la rîndul său, vorbește prin el³⁶².

Despre creaturi se spune de multe ori și în multe chipuri că au pe Duhul în ele; însă (vorbind) despre Tatăl și despre Fiul, este mai cucernic a zice că (Duhul) «coexistă» cu ei și nu că «este în» ei. Într-adevăr, despre harul (primit) de la el, (har) care locuiește în cei vrednici și lucrează (prin ei) cele ale Duhului, bine se spune că se află în cei care îl primesc. Însă, atunci cînd vorbim despre existența cea mai înainte de veci și despre viețuirea fără încetare cu Fiul și cu Tatăl, se cuvine (a folosi) verbe care exprimă unitatea lor din veci. Or, despre (ființe) care există împreună, nedespărțite unele de altele, se spune la propriu că coexistă. Zicem, de exemplu, despre căldură, că

353. I Corinteni XII, 26.

354. Psalmul XXX, 2.

355. Exod XXXIII, 21.

356. Deuteronom XII, 13—14.

357. Psalmul XLIX, 14.

358. Ioan IV, 23.

359. Geneză XXVIII, 16.

360. II Corinteni II, 17.

361. II Corinteni XIII, 3.

362. I Corinteni XIV, 2 și XIV, 11.

există în fierul înroșit (dar și că) coexistă cu focul. (Zicem) despre sănătate că există în trup, iar despre viață că coexistă cu sufletul. Astfel, acolo unde unitatea este proprie (lucrurilor și ființelor), naturală și de nedespărțit, se folosește mai corect prefixul «σὺν» (con) pentru că sugerează ideea de unire inseparabilă. Însă acolo unde harul Duhului poate să vină dar să și dispară, pe bună dreptate se folosește (verbul) «a exista în», chiar dacă harul rămîne uneori fără încetare în cei care l-au primit, datorită statorniciei lor înclinații către bine. Încît, atunci cînd avem în vedere slava personală a Duhului, îl considerăm cu Tatăl și cu Fiul, iar cînd ne referim la harul care lucrează în cei care l-au primit, zicem că Duhul este în noi. Și doxologia, pe care o aducem «în Duhul» nu dă mărturie despre slava lui, ci despre slăbiciunile noastre; (prin aceasta) arătăm că singuri nu sîntem capabili nici laudă să aducem, că puterea noastră vine de la Duhul Sfînt, de către care fiind întăriți, aducem mulțumirile noastre lui Dumnezeu pentru binefacerile pe care le-am primit. (Fiecare dintre noi), primește ajutorul Duhului, unul mai mult, altul mai puțin — pe măsura curățirii de răutate — pentru a aduce jertfe de laudă lui Dumnezeu. Iată, deci, un fel

Col. 185 de a aduce slavă, cu cucernicie, «în Duhul». Deși este foarte greu să afirme cineva că are în sine pe Duhul lui Dumnezeu și că aduce slavă, fiind înțelepțit de harul său. Cu toate acestea, Pavel folosește expresia: «Socotesc că și eu am pe Duhul lui Dumnezeu»³⁶³ și în alt loc (zice): «Depozitul cel bun păstrează-l cu ajutorul Duhului Sfînt care locuiește în noi»³⁶⁴. Și despre Daniil (s-a zis) că: «Duhul lui Dumnezeu era în el»³⁶⁵. (Acest lucru se poate spune despre) oricine se aseamănă acelor (oameni) după virtute.

Al doilea sens, corect și acesta, este că după cum în Fiul vedem pe Tatăl, la fel în Duhul (vedem) pe Fiul. Închinarea în Duh luminează mintea noastră. Acest lucru îl deducem din cele ce a spus (Iisus) samarinezei³⁶⁶. Aceasta, amăgită de obiceiul locului (credea) că adorarea se cuvine a se face într-un anumit loc; Domnul a învățat-o că închinarea trebuie să se facă în Duh și adevăr, înțelegînd că el este adevărul. Adorînd pe Fiul, adorăm pe cel ce este chipul lui Dumnezeu și Tatăl și adorînd pe Duhul, adorăm pe cel ce arată în Sine divinitatea Domnului. De aceea, și în adorare Duhul Sfînt este nedespărțit de Tatăl și de Fiul. Și dacă te afli în afara harului Duhului, nici nu vei adora cu adevărat; iar dacă te miști înlăuntrul lui, cu nici un fel nu-l vei separa de Dumnezeu. Pentru că este imposibil să vadă cineva chipul lui Dumnezeu cel nevăzut fără iluminarea Duhului. Prin iluminarea Duhului vedem strălucirea slavei lui Dumnezeu, adică pe Fiul, iar de la Fiul ne ridicăm cu mintea la Tatăl, a cărui imagine și pecete este Fiul.

363. I Corinteni VII, 40.
366. Ioan IV, 24.

364. II Timotei I, 14.

365. Daniil V, 11.

CAPITOLUL XXVII

**Cum a început (a se folosi) prepoziția
(con) și care este sensul ei. În același timp
(se vorbește) și despre legile nescrise ale Bisericii «οὐ»**

«Deci, pentru ce, zic ei, pe cînd prepoziția se potrivește îndeosebi Duhului și este suficient (a exprima) toate sensurile pe care le poate avea, ați introdus această prepoziție nouă și ziceți «împreună cu Duhul» și nu «în Duhul Sfînt». Folosiți un limbaj care nu este nici necesar, nici aprobat de Biserici. Că prepoziția (în) nu este atribuită (în Sfînta Scriptură) exclusiv Duhului Sfînt și că este atribuită în mod egal și Tatălui și Fiului, s-a spus mai înainte³⁶⁷. Socotesc că s-a vorbit suficient și despre faptul că nu numai nu împuținează ceva din slava Duhului ci (din contră), ridică mintea celor ce nu sînt în întregime pervertiți, la cea mai mare înălțime.

Col. 188 Rămîne să spunem cum a început (să se folosească) prepoziția» (împreună), care sînt sensurile ei și că nu contravine celor relatate în Scriptură.

Dintre dogmele păstrate în Biserică, pe unele le avem din învățătura scrisă, iar pe altele le-am primit, în taină, din tradiția apostolilor. Ambele (forme de transmitere) au aceeași putere pentru credință. Și oricine are cît de mică inițiere în chestiunile bisericești, nu va ridica obiecții (împotriva acestei afirmații). Fiindcă, dacă am încerca să lăsăm la o parte obiceiurile (care n-au temei) scris, ca și cînd n-ar avea mare însemnătate, am greși, păgubind Evanghelia în cele esențiale. De exemplu — ca să amintesc de primul și cel mai obișnuit — ce temei scris au cei care speră în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemneze cu semnul crucii ? Din ce scriere am învățat să ne întoarcem către răsărit în timpul rugăciunii ? Care dintre sfinți ne-a lăsat în scris cuvintele epiclezei (care se rostesc) în timpul sfințirii pîinii (sfintei) Euharistiei și al potirului binecuvîntării ? Nu ne mulțumim cu acele (cuvinte), pe care le amintește Apostolul sau Evanghelia (și de aceea) înainte și după (Euharistie), zicem și altele, pentru că știm din învățătura nescrisă, că au mare putere în săvîrșirea tainei. În virtutea căror scrieri binecuvîntăm apa botezului, untdelemnul ungerii și pe cel care se botează ? Nu în virtutea tradiției (transmise) în mod tainic ? În care scriere avem temei pentru ungerea cu untdelemn ? Obiceiul de a afunda de trei ori pe omul (care se botează) de unde îl avem ? Și celelalte (obiceiuri legate) de botez, cum este lepădarea de satan și de îngerii lui, în care scriere (își au temeiul) ? Nu (provin toate acestea) din învățătura păstrată în taină a părinților noștri,

Col. 189 care bine au știut, că prin tăcere se păstrează caracterul sacru al tainelor ? De altfel, cum era posibil să fie exprimat în scris

367. Capitolul XV.

sensul aceloră, pe care nici să le vadă nu este permis celor neinițiați? Oare ce a voit marele Moise, cînd a dispus să nu fie accesibile tuturor toate (încăperile) templului? ³⁶⁸. Celor întinați nu le-a permis să intre nici în curțile templului. Acceptînd pe cei curați în primele curți, numai pe leviți i-a socotit vrednici să aducă jertfe lui Dumnezeu ³⁶⁹. Și după ce a rînduit că sacrificiile, olocaustele și oricare altă slujbă să fie făcută de preoți, numai unuia dintre ei a permis să intre în sanctuar ³⁷⁰ nici acestuia totdeauna, ci într-o zi a anului și la o anumită oră, pentru ca înmărmurit de unicitatea și neobișnuința (priveleiștei) să contemple cu frică Sfînta Sfintelor ³⁷¹. Moise, în înțelepciunea sa, știa bine că ușor disprețuie cineva ceea ce este obișnuit și accesibil, pe cînd ceea ce este depărtat și (constitue) o raritate este considerat, în mod natural, foarte însemnat. În același fel apostolii și părinții, care au rînduit de la început cele ale Bisericii, au păstrat în taină și în tăcere caracterul sacru al tainelor. Astfel încetează să fie taină ceea ce cu ușurință poate fi aflat de oricine. Un fel de tăcere este obscuritatea de care se servește Scriptura prin care îngreuiază înțelegerea dogmelor, în folosul cititorilor. Pentru acest motiv, pe cînd (noi) toți privim spre răsărit în timpul rugăciunilor, puțini sînt aceia care știu că (în felul acesta)

Col. 192 căutăm spre vechea patrie, spre paradisul pe care l-a sădit Dumnezeu în Eden (care se afla) la răsărit ³⁷². Facem rugăciuni stînd în picioare, în zi de Duminică, dar nu cunoaștem toți motivul. (Facem aceasta) nu numai pentru a ne reaminti, prin această poziție, în ziua învierii, de harul care ni s-a dat — de faptul că am înviat împreună cu Hristos și trebuie să privim către cele de sus — ci și pentru că (această zi) pare să fie chipul veacului viitor. De aceea, deși este începutul zilelor (săptămîinii), nu a fost numită de Moise prima, ci una. «Pentru că, zice (Scriptura), s-a făcut seară și s-a făcut dimineață (și a avut loc) o zi» ³⁷³, ca și cum aceeași zi avea să aibă loc de mai multe ori. Această zi este una și în același timp a opta și (simbolizează) pe cea cu adevărat una și a opta zi, la care s-a referit Psalmistul în unele suprascrieri ale psalmilor ³⁷⁴; este starea care se va arăta după acest timp, ziua cea fără de sfîrșit, care nu cunoaște seară nici a doua zi, acel veac netrecător și fără sfîrșit. Prin urmare, Biserica își învață fiii să se roage în această zi stînd în picioare, pentru ca prin continua reamintire a vieții celei fără de sfîrșit, să nu neglijeze (să-și procure) merindele (necesare) în vederea mutării (la altă viață). Viața viitoare, despre care credem că va avea loc în veacul viitor, este simbolizată de toată (perioada) Cincizecimii. Căci cea zi una și prima, înmulțită de șapte ori cu șapte, alcătuiește (perioada) de șapte săptămîni sfinte ale Penticostarului. Începe cu Duminică, se reia același ciclu al zilei de 50 de ori, și se sfîrșește cu Duminică. În felul acesta (această perioadă) se aseamănă veșniciei, care ca într-o mișcare ciclică, începe de la un punct și la același punct ajunge.

368. Numeri IV, 20.

369. Numeri XVIII, 21—22.

370. Exod XXX, 10.

371. Levitic XVI, 2.

372. Geneză II, 8.

373. Geneză I, 5.

374. Psalmii VI și XI.

Biserica ne-a învățat că în această perioadă să facem rugăciuni stînd în picioare, pentru ca să ne ridicăm cu mintea de la cele prezente la cele viitoare. După fiecare îngenunchere, ne ridicăm pentru a arăta că datorită păcatului am căzut la pămînt, însă datorită iubirii de oameni a celui care ne-a creat, am fost chemați în cer.

Col. 193 Nu-mi va ajunge o zi ca să vorbesc despre învățăturile nescrise ale Bisericii. Dar le las pe celelalte ³⁷⁵. Prin urmare, cînd există atîtea (învățături) nescrise, care au atîta însemnătate pentru credință ³⁷⁶, nu ne vor permite (să folosim) un cuvînt care ne-a venit de la Părinți, pe care noi l-am găsit menținîndu-se în virtutea unui obicei quasi-natural, în Bisericile care păstrează dreapta credință (un cuvînt) a cărui rațiune nu este mică și nu puțin contribuie la întărirea credinței ?

S-a spus, deci, care este însemnătatea fiecăreia (dintre cele două) expresii. Se va spune acum în ce se potrivesc și în ce diferă între ele. (Deosebirea) nu merge pînă la contrazicere și fiecare dintre ele contribuie, cu specificul propriu, la întărirea credinței. (Prepoziția) «*ε*» se folosește îndeosebi cînd se exprimă relația dintre Duh și noi, iar prepoziția «*α*» cînd se exprimă comuniunea Duhului cu Dumnezeu. De aceea, ne folosim de ambele expresii : de una, pentru a sublinia valoarea Duhului, de alta, pentru a afirma că harul său (lucrează) în noi. Astfel, aducem slavă lui Dumnezeu «*în*» Duhul și «*împreună cu*» Duhul. Expresia nu ne aparține ; ea este împrumutată din învățătura Domnului, care (pentru noi) este regulă, după care toate celelalte se reglementează. Am socotit necesar că acela care este connumărat la botez trebuie connumărat și în credință. Din mărturisirea de credință (făcută la botez) am făcut, oarecum, începutul și mama doxologiei. Ce să facem ? Să ne învețe acum să nu (mai) botezăm după cum am pomenit, sau să nu credem după cum am mărturisit (la botez), sau să nu slăvim după cum am crezut. Dar nu încelează a spune într-o parte și-n alta,

Col. 196 că slăvirea celor două persoane ale Sfintei Treimi «*împreună cu Duhul*» este fără temeii și nescripturistică și cîte (altele) asemenea. Deja s-a spus că același lucru este a zice : slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh și (a zice) : slavă Tatălui și Fiului împreună cu Sfîntul Duh. Desigur, nimeni nu poate să șteargă conjuncția «*și*», care provine din însăși gura Domnului, însă nimic nu ne împiedică să acceptăm prepoziția care o echivalează, în legătură cu care am arătat, în cele precedente, în ce se deosebește și în ce se aseamănă cu conjuncția. Cuvîntul nostru este adevărit și de apostolul care folosește fără deosebire pe fiecare dintre expresii. Uneori zice : «*În numele Domnului*» ³⁷⁷, alții : «*Adunîndu-vă voi și Duhul meu împreună cu puterea Domnului Iisus*» ³⁷⁸, socotind (că nu intervine) nici o diferențiere de sens cînd, pentru legarea (între ele) a substantivelor se folosește conjuncția sau prepoziția.

375. Urmează un text confuz.

376. Noțiunea : «*Credință*» este redată prin cuvintele «*taina pietății*».

377. I Corinteni VI, 11.

378. I Corinteni V, 4.

CAPITOLUL XXVIII

**Adversarii refuză (să spună) despre Duhul
ceea ce Scriptura spune despre oameni, anume că vor
împărăți împreună cu Hristos**

Să vedem dacă vom afla vreo justificare pentru părinții noștri în legătură cu folosirea acestei (particule). Pentru că, mai mult decît noi, se află sub învinuire cei care au inaugurat acest fel de a vorbi. Scriind corintenilor, Pavel zice: «Pe cînd voi erați morți în păcat și în netăiere împrejur, Dumnezeu v-a înviat, împreună cu Hristos»³⁷⁹. Prin urmare, pe cînd Dumnezeu a hărăzit la tot poporul și Bisericii (întregi) viața, «împreună cu Hristos», Duhului (să nu i se acorde) conviețuirea «împreună» cu Hristos? Nu este absurd să spunem că sfinții sînt «împreună cu Hristos» — pentru că Pavel zice că plecînd din trup merge la Domnul³⁸⁰ și că după moarte este «împreună cu Hristos»³⁸¹ — iar aceștia să nu atribuie Duhului existența împreună cu Hristos, nici cîtă se atribuie oamenilor? Pavel se numește pe sine colaborator al lui Dumnezeu, în lucrarea de răspîndire a Evangheliei, iar dacă numim colaborator pe Duhul Sfînt, prin care Evanghelia rodește în toată zidirea de sub cer, sîntem acuzați de impietate? (Ei) cred că viața celor care au nădăjduit în Domnul a fost tăinuită în Dumnezeu, «împreună cu Hristos», iar cînd se va arăta Hristos, viața noastră, atunci și aceștia se vor arăta împreună cu el în slavă³⁸², însă pe Duhul vieții, pe cel care ne-a eliberat de sub legea păcatului³⁸³, nu-l socotesc vrednic a fi împreună cu Hristos, nici

Col. 197 în viața aceasta (în care trăim cu el) în mod tainic, nici la arătarea slavei, de care noi așteptăm să se bucure sfinții. Noi sîntem moștenitori ai lui Dumnezeu, împreună cu Hristos, iar pe Duhul îl dezmoștenim și îl excludem de la comuniunea cu Dumnezeu și cu Hristosul Său? Pe cînd Duhul «dă mărturie, împreună cu duhul nostru, că sîntem fii ai lui Dumnezeu»³⁸⁴, noi nu mărturisim, în legătură cu comuniunea lui cu Dumnezeu, nici ceea ce am aflat de la Domnul. Culmea rătăcirii, noi sperăm că prin credința în Hristos cea în Duhul, vom învia împreună cu Hristos și vom ședea împreună cu el în ceruri — după ce trupul nostru umil va fi transformat din psihic în duhovnicesc³⁸⁵ — iar despre Duhul nu zicem că va fi slăvit, nici că va sta împreună cu Hristos. Și nu acordăm (niciunul dintre favoruri) de care credem a ne învrednici — conform promisiunii nemincinoase a Domnului — Duhului, socotind că întrec vrednicia lui. Tu speri ca, după ce vei fi răpit în nori în întîmpinarea Domnului și să fii totdeauna cu El, însă negi că Duhul va fi împreună cu Hristos?

Mi-este rușine să adaug și pe celelalte: că aștepți să fii slăvit împreună cu Hristos — «pentru că dacă pătimim împreună cu El, vom fi

379. Coloseni II, 13.

380. II Corinteni V, 8.

381. Filipeni I, 23.

382. Coloseni III, 3—4.

383. Romani VIII, 2.

384. Romani VIII, 16.

385. Filipeni III, 26; I Corinteni XV, 40.

și slăviți împreună cu El»³⁸⁶ — dar nu slăvești împreună cu Hristos pe Duhul sfințeniei, ca și cînd n-ar fi vrednic nici de aceleași onoruri ca și tine. Speri, pe de o parte să împăratești împreună cu Hristos, iar pe de altă parte insulți pe Duhul, rezervîndu-i rangul robului. Spun toate acestea, nu pentru a arăta ce slavă datorăm Duhului, ci pentru a mostra pe cei care nu-i dau slava cuvenită și nu-l fac părtaş de aceeași slavă cu Tatăl și cu Fiul. Cine poate să treacă cu vederea toate acestea, fără să suspine? Chiar și pentru un copil este clar că situația aceasta este un preludiu pentru dispariția credinței, de care am fost preveniți³⁸⁷. Cele incontestabile sînt puse la îndoială. Credem în Duhul, iar în mărturisirile noastre de credință îi facem război. Ne botezăm (în numele Duhului), apoi îl combatem. Îl invocăm ca pe un autor al vieții, apoi îl disprețuim ca pe un tovarăș de sclavie. Am fost învățați (să-l punem pe aceeași treaptă) cu Tatăl și cu Fiul, dar îl necinstim ca pe o creatură. (Acești oameni), care nu știu ce trebuie să ceară în rugăciuni³⁸⁸, dacă sînt puși în situația să vorbească despre Duhul,

Col. 200 se și socotesc în stare de aceasta și, în felul acesta, umilesc pe cel ce este mai presus de minte. Ar trebui să deplîngem slăbiciunea noastră, faptul că nu putem să exprimăm în cuvinte mulțumirea pentru binefacerile primite. Pentru că (Duhul) depășește orice minte și arată neputincioasă logica (umană), care nu poate reda nici cea mai mică parte a vredniciei Sale, după cuvîntul (cărții) intitulată Înțelepciunea: «Înălțați-L, zice, cît puteți, el este și mai sus; înmulțiți-vă pentru a-L lăuda. Nu vă lăsați. (Cu toate acestea), la El nu veți putea ajunge»³⁸⁹. Desigur, vouă (vă revin) responsabilități înfricoșătoare pentru astfel de cuvinte, vouă care ați auzit de la Dumnezeu — care nu minte — că blasfemia împotriva Duhului Sfînt este de neiertat³⁹⁰.

CAPITOLUL XXIX

Enumerarea (oamenilor) iluștrii al Bisericii, care au folosit în scrierile lor particula «σὺν» (împreună)

În legătură cu afirmația că, mărirea (celor două persoane) «împreună cu Duhul» este nescripturistică și neatentă (în operele Sfinților Părinți), spunem acestea: dacă nimic din cele ce nu au bază scripturistică (nu este acceptat), nici această (păreră) să nu fie acceptată, iar dacă multe dintre obiceiuri³⁹¹ au prins la noi, fără a avea temei în Scriptură, cu acestea să fie acceptat și acest (mod de a slăvi). De altfel, socotesc că

386. Romani VIII, 17.

387. Luca XVIII, 18.

388. Romani VIII, 26.

389. Înțelepciunea lui Solomon XLIII, 30.

390. Matei XII, 31; Marcu III, 29; Luca XII, 10.

391. În limbajul clasic desemnau ceremoniile misterilor de la Eleusis. Prin acest cuvînt Sf. Vasile înțelege ritualul Sfintei Liturghii, al tașnelor etc.

faptul de a stăruii cineva în tradițiile nescrise este apostolic. «Vă laud, zice (Apostolul) pentru că totdeauna vă aduceți aminte de mine și țineți tradițiile așa cum vi le-am predat»³⁹². Și aceasta: Țineți tradițiile pe care le-ați primit, fie prin cuvînt, fie prin epistolă»³⁹³. Una dintre aceste (tradiții) este și cea prezentă. Pe aceasta, cei care au formulat-o la început au predat-o urmașilor, iar cu timpul folosirea ei s-a lătit și ea s-a înrădăcinat în Biserici. Oare, dacă — întocmai ca la tribunal — din lipsă de dovezi scrise, v-am aduce o mulțime de martori, nu ne veți da dreptate? Eu așa socotesc, pentru că: «orice cuvînt adevărit de doi sau trei martori este adevărat»³⁹⁴. Dacă vă vom arăta că timpul precedent pledează în favoarea noastră, nu vă va părea cuminte să vă convingeți că nu trebuie să ne faceți acest proces? Pentru că învățăturile cele mai vechi au mai multă șansă a fi adevărate, vechimea le face mai venerabile, întocmai ca vîrsta înaintată pe bătrîni. Deci, vă voi enumera pe apărătorii expresiei — între aceștia, deși nu este amintit, socotiți și timpul — pentru că expresia n-a fost lansată de către noi. De unde (vine)? Cu adevărat, noi sîntem (decît) de ieri, după cuvîntul lui Iov³⁹⁵ în comparație cu această expresie, care există de un timp atît de îndelungat. Eu însumi, dacă trebuie

Col. 201 să amintesc și propria mea (mărturie), păstrez acest termen ca pe o moștenire părintească. L-am preluat de la un bărbat care a petrecut mult timp în slujba lui Dumnezeu, care m-a botezat și m-a promovat în serviciul Bisericii³⁹⁶. Căutînd singur (să aflu) care dintre bărbații fericiți, care de mult (s-au stins), a folosit acești termeni, controversați acum, am găsit că mulți, pe care faptul că au trăit cu mult înainte îi face demni de crezare, iar conștiinciozitatea lor nu se aseamănă (celelalte a oamenilor) de acum. Dintre aceștia, unii (au folosit) prepoziția, alții conjuncția, pentru a lega (numele persoanelor Sfintei Treimi) în doxologie. N-au socotit că instituie prin aceasta vreo deosebire în sensul corect al buneii credințe.

Renumitul Irineu, Clement Romanul, Dionisie Romanul și Dionisie Alexandrinul, lucru curios, în a doua epistolă adresată omonimului său, intitulată *Combatere și apărare*, termină așa: (Voi insera înseși cuvintele bărbatului) «Și noi, zice, de acord cu toți aceștia, luînd de la presbiterii de dinaintea noastră model și regulă (de credință), într-un glas cu ei aducem mulțumiri și încheiem epistola (cu doxologia): «Lui Dumnezeu-Tatăl și Fiului, Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Duhul Sfînt fie slava și stăpînirea în vecii vecilor. Amin»³⁹⁷. Nimeni nu poate susține că aceste cuvinte sînt un fals. Dacă ar fi zis: în Duhul» (așa cum susțin adversarii), n-ar fi trebuit să stăruie atît de mult că a preluat această (formulă) ca model și regulă (de credință), pentru că expresia era obișnuită, pe cînd prepoziția (σὺν) avea nevoie de apărare. Ace-

392. I Corinteni XI, 2.   393. II Tesaloniceni II, 15.

394. Deuteronom XIX, 15; Matei XVIII, 16.   395. Iov VIII, 9.

396. Dianios al Cezareei.

397. Clausula totius operis (fragm.), 6, P.L., V, 128 B.

lași, pe la mijlocul epistolei, zice așa la adresa Sabelienilor : «Dacă prin faptul că ipostasele sînt trei, ei zic că (în acest fel) le separăm, ele sînt trei chiar dacă ei nu voiesc ; altfel să suprimă complet Sfînta Treime»³⁹⁸. Și iarăși : «De aceea, după unitatea prea sfîntă vine Treimea»³⁹⁹. Dar și Clement (a spus aceasta) într-un mod mai arhaic : «Viu, zice, este Dumnezeu și Domnul Iisus Hristos și Duhul cel Sfînt»⁴⁰⁰. Să ascultăm cum amintește de Duhul Sfînt în lucrarea sa îndreptată împotriva ereziilor Irineu, care a trăit aproape de vremurile apostolice : «Pe cei neînfrînați, zice, și pe cei lăsați pradă poftelor lor, pe cei care n-au nici un

Col. 204 fior al Sfîntului Duh, pe bună dreptate apostolul îi numește «trupești»⁴⁰¹. Și în alt loc zice : «Apostolul a exclamat că trupul nu poate să moștenească împărăția cerurilor, pentru a nu ne înstrăina de Sfîntul Duh și a nu pierde împărăția cerurilor»⁴⁰². Acelora, care socotesc pe Eusebiu al Cezareei demn de crezare, pentru multa lui experiență, noi le arătăm că folosește aceiași termeni în «*Nedumeririle*» sale, în legătură cu poligamia celor de demult. El își începe lucrarea așa : «Noi am numit pe Dumnezeu Sfînt, iluminator al profeților prin Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, împreună cu Sfîntul Duh»⁴⁰³.

Încă și pe Origen, în multe dintre discursurile sale la psalmi, l-am găsit aducînd slavă (Tatălui și Fiului) «împreună cu Duhul Sfînt» deși nu are totdeauna păreri absolut sănătoase despre Duhul. În multe locuri și el, emoționat de puterea obișnuinței, s-a exprimat cu respect la adresa Duhului. Acesta, în a șasea carte, mi se pare, a *Comentariilor la Evangelia după Ioan*, a declarat deschis că Duhul trebuie adorat. El a scris, cuvînt de cuvînt, cele ce urmează : «Că baia în apă simbolizează purificarea sufletului de toată murdăria (provocată) de răutate. Odată cu aceasta (botezul) devine principiu și izvor al harismelor pentru cel care, odată cu invocarea, recunoaște divinitatea Treimei celei adorate»⁴⁰⁴. Și iarăși, în *Comentariile la epistola către Romani*, zice : «Puterile sfînte înțeleg (taina) Unuia-Născut și a divinității Duhului Sfînt»⁴⁰⁵. Astfel, cred, forța tradiției a împins deseori pe bărbați să contravină propriilor lor afirmații. Dar nici (Iuliu) Africanul, istoriograful, n-a ignorat o astfel de doxologie. (Acest lucru) se vede din a cincea carte intitulată «Prescurtarea timpurilor», în care spune : «Căci noi, cei care știm însemnătatea acelor cuvinte și nu ignorăm harul (primit) prin credință, mulțumim Tatălui, celui care ne-a dăruit nouă, a lor săi, pe Mîntuitorul tuturor și pe Domnul nostru Iisus Hristos, căruia (se cuvîne) slava și mărirea îm-

398. Circa medius operis (fragm.) 16, P.L., V, 128 A.

399. Ac rursum (fragment) 16, P.L., V, 128 B.

400. De Spiritu Sancto (fragment) P.L., I, 457 D.

401. I Corinteni III, 3 ; Irineu, Combatere, V, 8, 2 ; P.G., VII, 1142.

402. Combatere V, 9, 3 ; P.G., VII, 1145—1146 A.

403. Este vorba despre o lucrare pierdută a lui Eusebiu de Cezareea.

404. P.G., XIV, 949, nota subliniară 83.

405. Comentar la Romani, 6, 17 ; P.G., XIV, 257 A.

preună cu Sfântul Duh în veci»⁴⁰⁶. Să poate să nu fie crezute celelalte (mărturii). Dacă sînt falsuri, răutatea cu greu poate fi descoperită, pentru că deosebirea constă într-o silabă. Cele pe care le-am expus pe larg scapă de această uneltire.

Col. 205 Însă faptul care altădată, probabil, ar fi fost fără importanță a fi amintit, îl voi invoca acum, ca argument valoros pentru vechimea lui, eu, cel acuzat de inovație. Părinții noștri au crezut că este bine să nu primească în tăcere lumina de seară, ci să mulțumească lui Dumnezeu îndată ce apare. Cine este părintele acelor cuvinte ale mulțimirii de seară, nu putem spune. Poporul rostește (în acest imn) vechea formulă și nimeni n-a crezut vreodată că greșesc cei care zic : «Lăudăm pe Tatăl și pe Fiul și pe Sfântul Duh, Dumnezeu»⁴⁰⁷. Cine cunoaște imnul lui Antinogen, pe care întocmai unui cuvînt de adio l-a lăsat ucenicilor săi — pe cînd mergea la moarte, care avea să fie prin foc — știe ce credeau martirii despre Duhul. Acestea ajung.

Dar pe Grigorie cel Mare⁴⁰⁸ și cuvîntările lui unde să-l punem ? Oare nu cu apostolii și cu profeții ? El a fost un bărbat care a umblat în același Duh ca și aceia, a călcat pe urmele sfinților și a împlinit cu exactitate, în toată viața sa, morala evanghelică. Eu zic că am fi nedrepti dacă nu l-am enumera acel suflet printre cei care se află aproape de Dumnezeu, pe el, care a strălucit în Biserica lui Dumnezeu ca o făclie. El avea o putere extraordinară împotriva demonilor, datorită asistenței Duhului și primise un așa dar al cuvîntului, pentru a aduce neamurile la credință, încît găsind numai 17 creștini (în orașul Constantinopol), a condus tot poporul de la sat și oraș la cunoașterea lui Dumnezeu. Acela a schimbat cursurile apelor — poruncindu-le în numele cel mare al lui Hristos — și a secat un lac, care era motiv de ceartă pentru frații lacomi. Prezicerile sale (referitoare) la cele viitoare erau de așa natură, că nu erau întru nimic mai prejos decît cele ale profeților. S-ar lungi mult cuvîntul dacă am relata minunile (acestui) bărbat, care pentru abundența harismelor cu care era dăruit, era numit de înșiși dușmanii Bisericii, al doilea Moise. Astfel, în tot ceea ce zicea și făcea,

Col. 208 — prin harul (care i se dăruise) — strălucea o lumină, semn al puterii cerești, care îl însoțea în mod nevăzut. Încă și acum, mare este admirația localnicilor pentru el, iar amintirea lui, neîntunecată de timp, este proaspătă și mereu vie în Biserici. Nici o faptă, nici un cuvînt, nici o formulă nu s-a adăugat bisericii, în afară de cele lăsate de el. Pentru acest motiv, multe dintre cele săvîrșite de ei par să fie incomplete pentru că se săvîrșesc într-un mod care cadra cu situația de mult. Cei care au condus, prin succesiune Bisericile, au refuzat să adauge (vreo formulă) inventată după el. Or, una dintre (formulele) lui Grigorie este doxologia acum controversată, transmisă de la el și păstrată în Biserică.

406. P.G., X, 93 A.

407. Este vorba despre imnul «Lumină lină».

408. Este vorba despre Grigorie al Neocezareei, făcătorul de minuni (213—270).

Nu este nevoie de mare oboseală să se deplaseze cineva și să se informeze despre aceasta. Discursurile pe care le-a lăsat arată că Firmilian al nostru (a avut) aceeași credință. Și renumitul Meletie — spun cei care i-au fost apropiați — este de aceeași părere ⁴⁰⁹. Dar, de ce să vorbim de trecut? Și acum, în răsărit, singurul mijloc pentru creștini de a recunoaște pe cei de bună credință este acest cuvânt, de care se folosesc ca de un criteriu. După cum am fost informat de (un om) din Mesopotamia, cunoscător al limbii (locuitorilor de acolo) și bărbat cu judecata sănătoasă, nu este posibil să formuleze altfel (doxologia) în limba locului: chiar dacă ar vrea (să o formuleze altfel, nu pot) și sînt obligați să o formuleze folosind conjuncția *καὶ* sau alți termeni echivalenți cu aceasta, conform unui vechi obicei. Și (noi) capadocienii, la fel spunem în limba populară, pentru că Duhul a prevăzut încă de la împărțirea limbilor folosul (acestui) cuvânt ⁴¹⁰. Aproape întreg apusul, de la Iliric pînă la frontierele imperiului, susține acest termen.

Deci, pentru ce sînt eu învinuit ca inovator de expresii noi, cînd autori și apărători ai termenului sînt neamuri întregi, orașe, un obicei foarte vechi și bărbați — stilpi ai Bisericii — care strălucesc prin puterea și cunoașterea (pe care le-a hărăzit-o) Duhul? Pentru acest motiv s-a pus în mișcare împotriva noastră această masă de războinici. Toate orașele și satele sînt pline de calomnii la adresa noastră. Desigur, (toate) acestea aduc tristețea și durere celor ce caută pacea. Dar, pentru că mari sînt recompensele celor ce îndură suferințe pentru credință ⁴¹¹, ascută-se sabia și toporul, foc mai puternic decît cel din Babilon să fie aprins ⁴¹² și orice instrument de tortură să fie pus în mișcare

Col. 209 împotriva noastră. Pentru mine nimic nu este mai înfricoșător decît faptul de a nu se teme cineva de amenințările pe care Domnul le-a rostit împotriva celor ce defaimă pe Duhul. Deci, cele cîte s-au spus (constituie), pentru oamenii recunoscători (de harul primit), o dovadă că acceptăm termenul atît de iubit și familiar sfinților, adevărit de un obicei atît de îndelungat — care își are începutul pe vremea cînd a început predica Evangheliei — și ceea ce este mai important, cu sens (plin) de pietate și sfințenie. În vederea marelui județ, ce apărare ne-am pregătit? (Apărarea noastră) constă în faptul că la slăvirea Duhului ne-a împins, în primul rînd, cinstea (dată lui) de Domnul, care l-a pus pe aceeași treaptă cu Sine și cu Tatăl (prin cuvintele) de la botez ⁴¹³, apoi faptul că El a condus pe fiecare dintre noi la cunoașterea lui Dumnezeu, prin aceeași mistagogie și, mai presus de orice, frica de amenințările (Domnului, amenințări) care îndepărtează din mintea noastră orice gînd umilitor. Însă, adversarii ce vor spune? Ce apărare (care să-i absolve de păcatul) defăimării vor aduce, aceia care n-au respectat nici onorurile (aduse Duhului) de Domnul, nici nu s-au temut de amenințările sale? Dar, ei sînt încă în măsură să-și hotărască soarta și să se po-

409. Meletie, episcop de Antiohia (361—381).

410. Aluzie la Geneză XI, 1—9.

411. Evrei X, 35—36.

412. Daniil III.

413. Matei XXVII, 19.

căiască. Cit despre mine, doresc ca bunul Dumnezeu să ne dăruiască pacea sa, care să domnească în inimile tuturor, încît aceștia care se înfierbîntă împotriva noastră și s-au rînduit în front puternic, să fie reținuți de Duhul blîndeții și al iubirii. Iar dacă s-au înrăit cu totul și nu este posibil să se liniștească, atunci fie ca (Dumnezeu) să ne dea îndelungă răbdare pentru a suporta (atacurile) lor. Pentru cei ce sînt condamnați la moarte ⁴¹⁴, nu este dureros a suferi pentru credință ; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atît de neplăcut faptul de a fi răniți în luptă, cît acela de a nu fi admiși să se lupte ⁴¹⁵. Sau, nu cumva, acesta este timpul tăcerii cel prezis de înțeleptul Solomon ⁴¹⁶ ? Pentru că, într-adevăr (este de prisos) să strigi în vînt, cînd o furtună așa de violentă a cuprins viața. Din cauza ei, cugetarea tuturor, celor ce au primit cuvîntul (Evangheliei) a fost tulburată — întocmai cum ochiul (este jenat) de praf — urechile tuturor voiesc de reproșuri grele și nemaiauzite ; toate se clatină și sînt în pericol să cadă.

CAPITOLUL XXX

Expunere a situației Bisericii

Deci, cu ce vom asemui situația prezentă ?

Col. 212 Seamănă, într-adevăr, unui război naval, izbucnit între marinari războinici, din cauza unor vechi fricțiuni. Închipuiește-ți, deci, acest tablou : flota (părților beligerante) pornește din ambele părți la atac, cu mult elan. Apropiindu-se (corăbiile), una de alta, mînia ajunge la culme și (bărbații) încep lupta. Presupune, dacă vrei, că în același timp corăbiile sînt zdruncinate de o furtună violentă și că o întunecime densă, provocată de nori, învăluie totul, încît să nu se mai poată face deosebire între prieteni și dușmani, iar semnele lor distincte nu mai pot fi recunoscute din cauza confuziei (generale). Să mai adăugăm tabloului, pentru a-l face mai viu, o mare agitată, o ploaie torențială și valuri ridicate de furtună. Apoi, un vînt puternic, suflînd din toate părțile către același punct, și vasele ciocnindu-se (între ele). (În această situație), închipuie-ți că unii dintre luptători trădează, trecînd în cursul luptei, în tabăra dușmană, alții încearcă să conducă vasele purtate de vînturi, împotriva atacanților, iar alții (cuprinși) de revolta pe care le-a inspirat-o invidia față de superiori și de dorința de a fi fiecare stăpîn, seucid reciproc. Adaugă acestora un zgomot confuz (provocat) de vînturile care suieră, de ciocnirea corăbiilor, de valurile care fierb și de țipetele luptătorilor, care proferă tot felul de cuvinte, din cauza celor ce suferă, încît

414. II Corinteni I, 9.

415. Este vorba despre luptele sportive.

416. Ecclesiast III, 7.

să nu se audă nici vocea comandantului, nici a cîrmaciului și peste tot să se aștearnă o dezordine și confuzie înfricoșătoare, multe greșeli comițindu-se din cauza disperării. Adaugă acestora și o extraordinară boală a doxomaniei, încît, deși corabia se scufundă, cearta pentru întietate să mai preocupe încă pe pasageri.

Treci acum de la imagine la prototipul însăși al răutății. Frațiunea aeriană, separîndu-se de Biserica lui Dumnezeu, nu părea, mai de mult, a fi singura grupare dușmană ? Ei bine, după o lungă și penibilă dispută, s-a pornit război deschis împotriva noastră, iar odată pornit, războiul s-a lătit și a luat forme multiple, trezind în toți suspiciune și ură neîmpăcată. Această agitație a Bisericilor nu este mai rea decît orice furtună pe mare ?

Col. 213. În timpul ei, orice limită pusă de părinți este depășită și dogmele sînt clătinate. (În această dispută) se cutremură și se dărîmă toate. Căzînd unii asupra altora, sîntem doborîți unii de alții. Chiar dacă dușmanul nu ajunge să te lovească, însoțitorul (tău) te rănește. Chiar dacă (dușmanul) cade lovit, tovarășul (tău) de arme intervine. Sîntem în comuniune unii cu alții, atîta timp cît urîm împreună pe dușmani. Dar, îndată ce dușmanii sînt îndepărtați, ne și privim unii pe alții ca dușmani. Apoi, cine ar putea să enumere mulțimea naufragiilor ? Unii se scufundă din (cauza) atacului dușmanilor, alții din (cauza) complotului secret al aliaților, iar alții din (cauza) lipsei de experiență a conducătorilor. Biserici întregi au pierit lovindu-se de momelile ereticilor, ca de niște stînci și mulți au naufragiat de la credință, pentru că preluînd frinele (Bisericii), n-au înțeles patima mîntuitoare. Tulburările pe care le provoacă conducătorii acestei lumi, nu tulbură popoarele mai puternic decît orice furtună ?

Într-adevăr, un întuneric apăsător și sumbru s-a așternut peste Biserici, pentru că luminătorii lumii, pe care Dumnezeu i-a pus să lumineze sufletele oamenilor, au fost îndepărtați. Și pe cînd ne temem că totul va fi distrus, pofta de ceartă îi face (pe sectari) să nu perceapă acest pericol. Pentru că dau mai multă importanță nemulțumirii personale decît (faptului că poate izbucni) un război general ; dorința de a stăpîni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc ; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai tirziu. De aceea, toți, fără excepție, — fiecare cum poate — ridică mîini ucigașe împotriva aproapelui. Țipetele celor ce se luptă între ei, împreună cu un vuiet nedeslușit, (provocat), de amestecul zgomotelor neîntreprute, au umplut deja aproape toată Biserica, ducînd la exagerări și la alterarea dreptei credințe. Pentru că unii, confundînd persoanele (ajung) la iudaism, iar alții, susținînd că firile (spirituală și materială) se dușmănesc, sînt conduși spre păgînism. Nici Scriptura, de Dumnezeu inspirată, nu ajunge să-i împace, nici tradițiile apostolilor. Una este condiția pentru a le cîștiga prietenia : să li se vorbească măgulitor ; o nepotrivire de pă-

ri este de ajuns (a constitui) motiv pentru dușmănie. Asemănarea în greșală le dă încrederea pentru participarea la rebeliune mai mult decât orice fel de legământ. Teolog este oricine (vorbește despre Dumnezeu), chiar dacă are sufletul întinat de nenumărate păcate. De aceea, inovatorii au foarte mulți partizani. De aceea, (persoane) de sinehirotonite,

Col. 216 urmărind prin orice mijloc (posturile mari) își împart conducerea Bisericilor, ignorând iconomia Duhului Sfânt. Și, pe cînd instituțiile evanghelice sînt în întregime răvășite, se observă o nedescrisă alergare după putere; fiecare dintre cei care vor să ajungă la cîrmă, își dă silința să iasă în evidență. Datorită acestei iubiri de stăpînire, o anarhie înfricoșătoare domnește și între popoare. Recomandările conducătorilor sînt cu totul nefolositoare și fără rezultat, pentru că fiecare socotește că nu mai este obligat să dea ascultare cuiva, că fiecare crede că este chemat să conducă pe alții.

De aceea, am considerat că este mai folositor a tăcea decât a vorbi, pentru că nu poate să se audă cuvîntul omului prin astfel de zgomote. Pentru că, dacă sînt adevărate cuvintele Eclesiastului că «în liniște se aud cuvintele înțelepților»⁴¹⁷, este departe de a fi oportun, ca în prezenta situație să vorbim despre acestea. Îmi amintesc apoi și acel cuvînt profetic: «Cel înțelept va tăcea în acel timp, pentru că timpul este rău»⁴¹⁸. Și este rău, într-adevăr, acest timp, pentru că unii pun piedici, alții sar împrejurul celui căzut, alții aplaudă și nu este cel ce întinde mîna din compasiune celui care a îngenunchiat, deși după Legea Veche este condamnat și cel ce trece (indiferent) pe lîngă animalul dușmanului, căzut sub povară⁴¹⁹. Acum nu mai au valoare astfel (de principii). Din ce cauză? Pentru că iubirea s-a răcit peste tot, buna-înțelegere a dispărut, iar armoniei i se ignorează chiar și numele. Au dispărut admonestările făcute din iubire, nicăieri nu există inimă creștină, nicăieri nu (se varsă) lacrimă de compătimire. Nu vine nimeni în ajutorul celui slab în credință și atîta ură s-a aprins între cei de același neam, încît fiecare se bucură mai mult de nenorocirile aproapelui decât de succesele proprii. Și, după cum în epidemiile de ciumă aceleași (necazuri) suferă și cei care respectă cu toată strășnicia regimul alimentar, pentru că se contamineză prin contactul cu cei infectați de boală, la fel și acum, (noi) toți sîntem purtați ca de o ciumă, de duhul de ceartă care ne-a cuprins sufletele către zelul celor răi. De aceea, pe cînd judecători neiertători și cruzi stau (să judece) pe cei ce greșesc, judecători nedreți și răuvoitori stau să judece faptele celor buni. După cît se pare, atît (de mult) s-a sălășluit răul în noi, încît am devenit mai fără de minte decât animalele; pentru că dacă acelea fac, împreună cu cele de aceeași rasă, o turmă, noi purtăm războiul cel mai nenorocit împotriva a lor noștri.

417. Eclesiast IX, 17.

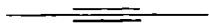
418. Amos V, 13.

419. Exod XXIII, 5.

Col. 217. Deci, pentru toate acestea trebuie să tac, însă iubirea m-a atras de partea cealaltă, ea care nu caută (folosul) personal și pretinde (omului) să învingă orice greutate (impusă) de timp și de împrejurări. Apoi, copiii (aruncați în foc) în Babilon ⁴²⁰, ne-au învățat că chiar dacă nimeni nu există de partea buneii credințe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării laudau pe Dumnezeu, fără a lua în seamă mulțimea celor care disprețuiau adevărul — și trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoșat mulțimea dușmanilor, ci punându-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe cînd cei care defaimă pe Duhul să-și ia curajul a înfrunta dreapta credință cu atîta ușurință, noi, cei care avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învățătura pe care am primit-o de la părinți pe calea tradiției. Dispoziția noastră (în a expune adevărurile de credință), a fost animată de flacăra iubirii tale neprefăcute și de calmul caracterului tău, care garantează că nu vor fi făcute cunoscute multora cele scrise; nu pentru că acestea nu trebuie să fie cunoscute, ci pentru ca mărgăritarele să nu fie aruncate înaintea porcilor.

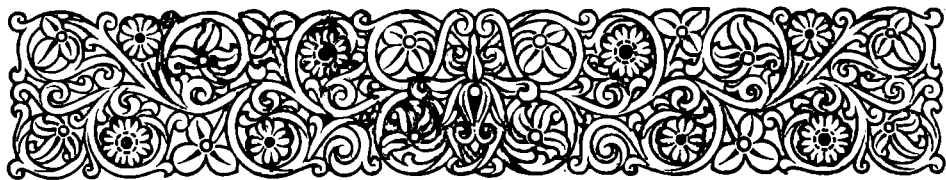
Acestea am avut de spus în legătură cu această temă. Dacă ți se pare că sînt de ajuns, să punem aici capăt discuțiilor. Dacă ți se pare că lipsește ceva, n-am să mă supăr dacă te vei deda cu sîrg cercetării și prin întrebări, fără duh de ceartă, vei completa ceea ce trebuie cunoscut. Domnul va da, fie prin mine fie prin alții, împlinirea celor ce lipsesc, prin cunoașterea pe care o dă Duhul celor vrednici de darurile Sale.

Trad. de Pr. prof. CONST. CORNIȚESCU

---

420. Daniil III, 12.

COMEMORĂRI

TUDOR VLADIMIRESCU ȘI LUPTA PENTRU ECHITATE ȘI DREPTATE SOCIALĂ

Evocarea noastră vrea să pună în lumină aspectele etico-sociale ale revoluției din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu. Și nu există umbră de îndoială că această mișcare revoluționară porcede din străfundurile setei de echitate și dreptate socială a unui neam bun, răbdător și blind, dar nu mai puțin conștient de vocația și demnitatea sa umană; conștient de dreptul fiecărei persoane și al fiecărui popor de a-i fi respectate și împlinite în egală măsură cu ceilalți semeni, înși sau națiuni, aspirațiile și interesele legitime fundamentale. Iar când aceste drepturi sînt încălcate brutal, sistematic și timp îndelungat, și altă cale de obținere a lor nu mai există, se impune revolta cu toate suferințele și jertfele implicate în ea, ca expresie a dreptății divine înseși. — La acel ceas al istoriei, Tudor Vladimirescu a întrupat, a dat glas, a luptat înfruntînd toate ororile luptei și s-a jertfit, tocmai pentru «drepturile» celor năpăstuiți și fără glas. Mai cuprinzător și dintru început spus, mișcarea de renaștere de atunci a urmărit deodată un țel social și unul patriotic-național¹: eliberarea de sub jugul intern și extern, reprezentat de «domnii străini ai țării, care cum scrie Tudor guvernatorului Vidinului, dimpreună cu boierii... unindu-se cu toții, ne-au prădat și ne-au despuiat, încît am ajuns numai cu sufletele»².

În consecință pentru a înțelege mai bine evenimentele tumultuoase, condensate în acele citeva luni, ianuarie-mai 1821, e necesară o privire asupra stării anterioare care le-a impus și le-a declanșat. Cum se cunoaște, de mai bine de un secol, Țările Române, Muntenia și Moldova nu mai aveau cîrmuire proprie. Domnitorii, în cea mai mare parte și mitropoliții, erau trimiși de la Constantinopol. Ce consecințe decurgeau de aici pentru țară? Cîteva date sînt concludente prin dramatismul lor. Considerați de Poarta otomană drept niște «guvernatori civili», de rangul unui pașă sau unui vizir, domnitorii erau schimbați după bunul plac, după intrigi sau uneltiri. Vărsîndu-se de fiecare dată, și nu numai într-un singur loc, sume exorbitante pentru

---

1. Aceasta este teza judicioasă a istoriografiei românești actuale privind Revoluția din 1821. — A se vedea: *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Documente externe*, Ed. Acad. R.S.R., Buc, 1980, p. 21.

2. Cf. *Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, Documente interne*, vol. I, Ed. Acad. R.P.R., p. 210.

cumpărarea sau menținerea la domnie. Cum, în gravitatea ei, dar pitoresc, o descrie Ion Ghica, chiar cu prilejul alegerii lui Alexandru Șuțu (1819—1821), «numirea era dandana mare la Țarigrad, căci toți solii cu toți dragomanii și cu toți secretarii lor se puneau în mișcare zi și noapte, pe apă și pe uscat, alergînd și intrigînd care mai de care să susțină pe favoritul său. Lupta era mai totdeauna crîncenă³. Desigur, cel care învingea își recupera cu mare dobîndă tot ceea ce risipise: bani, influențe, energie. Ioan Vodă Caragea adunase în cîțiva ani de domnie, (1812—1818), între 50 și 70 milioane de piaștri cu care fugise în Austria⁴. Iar succesorul acestuia, mai înainte amintit, Alexandru Șuțu, vine în țară în 1819, cu o «datorie de 4—5 milioane de piaștri și o suită de 800 persoane între care 9 copii și vreo 80 rude, care trebuiau căpătuiți și care, firește, cădeau în sarcina Țării. Din suita lui Șuțu mai fac parte 100 arnăuți, aduși de la Constantinopole pentru a înlocui pe arnăuții lui Caragea, care erau suspecți de sentimente rusești»⁵.

Se înțelege, domnitorii își recuperau și își asigurau veniturile de la subalterni, începînd cu marii dregători, bani, vornici, logofeți, spătari, vistiernici... pînă la ultimii slujbași, fiecare obținîndu-și postul printr-un lanț al slăbiciunilor, cu bani și plocoane. Cum se exprimă N. Iorga: «...De la cel din urmă zabet stringător de dăjdii, pînă la domnul din scaun era un lanț neîntrerupt de complicități care trebuiau să stringă pe toți actorii dramei politico-sociale pentru apărarea unor privilegii mănoase fără de care nu credeau că ar putea trăi»⁶. Pentru a exemplifica doar parțial și acest aspect, potrivit cercetărilor, în perioada aceluia început de veac (al nouăsprezecelea), «vistierul își cumpăra slujba cu 300 mii și cîștiga 500 mii piaștri într-un an; spătarul și aga dau pentru slujbele lor cîte 200 mii piaștri și cîștigă tot atît cît cîștigă și vistiernicul... Unii dintre ispravnici cîștigă de la 30 la 50 mii piaștri etc.»⁷. Și la fel cheltau și agoniseau, cu nemiluita, respectînd desigur proporțiile și ceilalți slujbași: vătăfii, zapcii, vechilii..., toți simbriașii stăpînirii.

Pentru realizarea acestor venituri, o imaginație imorală înventa mereu impozite, nu numai cele obișnuite, de la vămi sau ocne, ci și din havale, oierit, vinărit, dijmărit (pe stupi și rimători), văcărit, fumărit etc.; precum și cele extraordinare cum erau: ploconul steagului, mucarerul, ajutorința. Iar stoarcerea lor îmbrăca de atitea ori forme inumane. Un tablou dramatic ni se păstrează din timpul domniei lui Nicolae Hangerli, 1799. După o iarnă grea, oamenii sărăciți nu mai pot plăti. Atunci, cum arată Dionisie Eclesiarhul, «slujbașii închideau oameni și femei prin coșeri și îi inecau cu fumuri de gunoi, și cu ardei îi afumau și îi țineau închiși ziua și noaptea flăminzi, să dea bani. Pe alții îi legau cu mîinile îndărăt și cu spatele de garduri, și-i băteau cu bicele, pe alții îi băgau cu picioarele în zăpada geroasă. Așa chinuiau pe creștini»⁸. Iar pentru a veni mai aproape, chiar de locul și timpul în care izbucnește revoluția din 1821, consemnăm că în timp ce la Craiova era caimacam C. Samurcaș, subalternii acestuia «biciuiau copiii și puneau femeile pe cărbuni aprinși ca să silească pe părinți și pe soți să dea fîscului tot ce aveau»⁹. Un tablou și mai revoltător apare în descrierea lui Dinicu Golescu, potrivit căruia stringătorii dăjdiilor sub Alexandru Șuțu, «legau copiii tineri de cîte 11 și 12 ani, spate în spate, afară sub văzduh, în vreme de iarnă

3. Ion Ghica, *Din timpul zaverei*, în: Pagini alese din scriitori români, *Închinare lui Tudor Vladimirescu*, Ed. Cartea Românească, Buc., 1921, p. 7—8.

4. La: A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eleristă în Țara Românească, 1821—1822*, Buc., 1945, p. 53.

5. *Idem*, p. 33.

6. *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, cu o comunicare făcută la Acad. Română, de N. Iorga, Buc., 1921, p. VIII.

7. Cf. A. Oțetea, *op. cit.*, p. 50.

8. *Idem*, p. 53.

9. *Idem*, p. 56.

și turnînd apă peste dinșii, se lipea de înghețau ticăloasele trupuri, și era o jalnică privire văzîndu-se pieile rupte și singerate, cînd în silă se deslipeau trupurile și părinții lor erau siliți să-și vîndă tot, pînă și boul ce le scotea hrana din pămînt, ca să scape pe copiii lor din cumplitele tiranii»¹⁰.

Și cînd trebuie să ne gîndim că asemenea inumane extorcări de bunuri se făceau în proporție covârșitoare pe seama țărănimii, clasa socială, aproape singura pe atunci producătoare de venituri, și în același timp cea mai năpăstuită. Cînd Gh. Lazăr vine în Țara Românească și cu ochiul lui ager și adînc compătimitor, privește starea de mizerie și suferință la care ajunsese țăranul, o spune în accente de neuitat Mitropolitului nou ales, de astă dată românul Dionisie Lupu, în cuvîntarea de înscăunare: «Prea bine este lumii cunoscută slava și mărirea romanilor, strămoșilor noștri — arăta cărturarul patriot... Dacă oarecînd s-ar ridica duhul din țărîna acelora și ar privi peste strănepoii marelui Chesar, slăvitului Aurelie și înaltului Traian, oare în ziua de astăzi mai cunoaște-i-ar? Negreșit, i-ar căuta în palaturile cele mari împărătești, și i-ar afla în vizuinile și bordeiele cele proaste și incenușate. I-ar căuta în scaunul stăpînirii și i-ar afla amăriți sub jugul robiei! I-ar căuta proslăviți și luminați, și cum i-ar afla? Rupti, goi, amăriți și asemănați dobitoacelor, de tot căzuți în prăpastia orbirii. Ajungă lacrimile patriei, ajungă jugul robiei!... Aducerea aminte de mărirea strămoșească cere mîntuirea lor. Calcă, prea sfinte părinte, neînspăimîntat pe poteca care cu braț voinicesc și cu duh românesc spre mai mare mirare neamurilor o ai desfîndat; fără sfială întinde-ți pasul spre descoperirea brazdei strămoșești; aici frica n-are loc, sfiala zace moartă, călcată la pămînt, Pronia lucrează și noi toți cu bucurie îi urmăm»¹¹.

Protagonist al acestei misiuni istorice avea să fie însă Tudor Vladimirescu. Se naște, trăiește în epoca fanariotă de vîrf și e martor cu spiritul lui pătrunzător și aprig al acestor tragice și nemaisuportabile realități sociale. Se simte parcă de mic chemat, și împrejurările îi slujesc, să se pregătească pentru schimbarea unei lumi vechi, spiritual și moral bolnave. — Își trage obîrșia dintr-o familie de țărani moșneni din ținutul Gorjului, din părinții Constantin și Ioana. Singur se declară într-o scrisoare către boierii din Benești: «Nu sînt din sînge de evghenist...», adică nobil, de boier. Dar, potrivit unui pomelnic al neamurilor lui, înscris pe o filă a Penticostarului dăruit de Tudor însuși bisericii din Cloșani, la 27/II, 1819, din cele 15 nume însemnate aici 6 sînt de fețe bisericești, în care unele de rang mijlociu și superior, ca: Dionisie Arhiereul, Eufrosin ieromonah, Iosif ieromonah... Chiar mama, Ioana era fiica sau sora Pr. Grigore Bondoc din Vladimir¹². De aici se poate deduce astfel, o zestre ereditară și o «condiție socială» mai deosebită, o origine dintr-o familie «robustă, dîrză, întreprinzătoare».

Carte a învățat mai întîi de la preotul Pîrvu Ciuhoiu din Vladimir, ca și de la un bătrîn cu care păștea caprele, pe la vreo 10—12 ani, care îl punea să scrie pe «table de piatră ce le găseau netede prin păduri». Isteț și dornic de mai mult, ajunge la Craiova, și aici, «la dascălul Lupu» a mai adăugat peste «subțierea carte ce apucase de la Preotul Ciuhoiu»¹³ și de la iscusitul bătrîn. Mai apoi intră în serviciul boierului

10. *Idem, Ibidem.*

11. Cf. G. Bogdan-Duică, *Gheorghe Lazăr*, Cultura Națională, Buc., 1924, p. 138.

12. La A. Oțetea, *op. cit.*, p. 72.

13. Cf. V. A. Urechia, *Neamul lui Tudor, nașterea, tinerețea lui*, în «Pagini alese din scriitorii români», Buc., 1921, p. 5, 6.

Ion Glogoveanu din Craiova, unde iarăși învață carte, acum și limbă grecească, împreună cu fiul acestuia, Nicolae.

Ajuns matur cu vârsta și istețimea, om de încredere, boierul îl numește administrator la moșiile lui din Baia de Aramă și Glogova. Aici are prilejul să vadă în-deaproape munca țaranului, birurile, împărțirea veniturilor, împilarea lor. Dar în 1806, prin Decretul din 20 dec., după ce ajunsesse la rangul de comis, mai târziu și de sluger, este numit vătaf de plai la Cloșani, funcție pe care, la nivelul de conducere al unui plai «avea în mic aceleași îndatoriri de judecată și împăciuire a locuitorilor, ca și ispravnicii județelor, despre care ispravnici, ponturile lor din 23 oct. 1775, spune: — judecătoria (ispravnicii) să aibă mâinile spălate întru Dumnezeu și întru Pravilă, adică să fie temători de Dumnezeu și dreptși¹⁴. În această funcție trebuie să se inițieze permanent în cunoașterea și aplicarea pravilelor pentru împărțirea dreptății, ca și în instruirea militară pentru îndeplinirea unor sarcini de paza frontierelor.

Dar, în 1806 izbucnește războiul ruso-turc, care durează pînă în 1812. În acest timp Tudor Vladimirescu devine și comandant de panduri, și, în asociere cu trupele rusești, luptă la izgonirea turcilor din Oltenia. Prin martie 1811, Tudor conduce spre Calafat peste 6000 de oșteni. Mai mult, ajunsesse chiar să comande aproape totalitatea pandurilor, distingîndu-se în luptele de la Rahova, Negotin și Fetislam (Cladova). Ion Ghica îl descrie ca pe un «om de arme îndrăzneț și patriot... de o mare vitejie. Comandînd pandurii în toate bătăliile contra turcilor de la anul 1806 pînă în 1812, dobîndise grad de ofițer în armata rusească și fusese decorat cu «crucea Sfîntului Vladimir»¹⁵.

Pentru a ne reprezenta mai complet personalitatea lui, observăm că în aceeași vreme, prin 1808, ctitorește biserica din satul Prejna, cu hramul «Adormirea Maicii Domnului», unde i se păstrează portretul de ctitor, și pe care o înzestrea și cu cărți de cult — un Triod îi poartă semnătura autografă — aduse de la Blaj, pe unde umblase, făcînd comerț cu vite pentru Ion Glogoveanu, ispravnicul de Mehedinți. Prin 1810, îl aflăm în legătură cu mănăstirea Tismana, de la care ia în arendă moșia Ploștina, convenind să-i ofere, în afară de bani și 500 sute ocale de grîu și 150 ocale de pește sărat pe an¹⁶. Din 1813 datează un pomelnic la schitul Cioclovina, ceva mai sus de mănăstirea Tismana. În preajma revoluției începe a zidi din temelie o biserică la Cloșani, dar precipitarea evenimentelor nu i-au mai dat răgaz s-o desăvîrșească. — Trebuie să subliniem aici și legăturile lui cu episcopul Ilarion al Argeșului, care în București locuia la mănăstirea Antim. De orientare «iluministă» partizan al Innoirilor, «răzvrătit împotriva spiritului și al formelor ipocrite ale vieții românești de atunci, vlădica Ilarion odihnea și îmbărbăta sufletul lui Tudor, împărtășind și revolta și idealurile de dreptate socială și națională ale acestuia»¹⁷.

Între evenimentele semnificative, care au contribuit, cu siguranță, la definirea concepției și deciziunilor lui și care ne dau despre el o imagine și mai clară, este și drumul lui Tudor la Viena. Cum se știe, potrivit datelor cunoscute, soția lui Nicolae Glogoveanu, Elenco, însoțită de tatăl ei, Banul Ghica și fetița Masincuța se tratează la Viena de ftizie, dar moare la 5/17 mai 1814. Agravarea bolii și grăbirea morții au fost provocate îndeosebi de un furt de către o anume «doamna Fălcoianu», care ajunsă

14. Cf. Emil Vîrtoșu, *Mărturia noi din viața lui Tudor Vladimirescu*, Ed. Cartea Românească, Buc., 1941, p. X.

15. Cf. Ion Ghica, *op. cit.*, p. 12.

16. Em. Vîrtoșu, *op. cit.*, p. 21.

17. Em. Vîrtoșu, *Tudor Vladimirescu, Pagini de revoltă*, 1944, p. 24.

sub stare de arest, este judecată de instanțele austriece. Pentru rezolvarea acestei situații încurcate, ispravnicul de Mehedinți, N. Glogoveanu îl roagă pe Tudor Vladimirescu, fiindu-i și subaltern, să meargă la Viena. Și Vătaful de plaiu, inițiat în cunoașterea legilor, cu experiența împărțirii dreptăților ca și a unor procese proprii cu care ajunsese pînă la Divanul de la București, după «mii de învîrtituri» îndurate în timpul acestui proces, dar, potrivit propriilor cuvinte: «...după știința Pravilelor... și după multa silință», reușește, încît la 12 noiembrie 1814, obține eliberarea lucrurilor furate.

La Viena, Tudor a stat cam 6 luni (din 14 iunie pînă la 26 dec. 1814). El știa nemțește, grecește, rusește. Face aici cunoștință cu grecii revoluționari însuflețiți de poetul revoluționar Constantin Rhygas din Velestino, fostul secretar al lui Alexandru Vodă Ipsilanti. Devenită inimă a Europei, mai ales, după războaiele napoleoniene, la Viena se confruntau pe față, ca și în ascuns, ideile conservatoare ca și cele revoluționare ale timpului. Conștiința și conceptul de națiune luau acum formă tot mai clară în atmosfera fierbinte a epocii de după Revoluția franceză din 1789. Nu trebuie uitat nici faptul că tocmai, în acest timp se pregătea «Congresul de la Viena», care urma să se țină în 1815, și delegații începuseră să sosească încă de pe cînd Tudor Vladimirescu se afla aici. Ion Ghița, ne încredințează în scrisoarea amintită, potrivit informațiilor primite de tatăl său de la episcopul Ilarion, că la Viena, Tudor fusese prezentat de contele Capo d'Istria și ambasadorul Stroganof, împăratului Alexandru I al Rusiei. Probabil tot în întîmpinarea Congresului, în capitala Austriei, ca și în alte centre europene, inclusiv la București, circula o broșură intitulată «Congresul de la Viena», în grecește, unde se vorbea de împărțirea imperiului otoman între Aliați și de alungarea turcilor din Europa. Tudor se află astfel aici, în inima evenimentelor continentului. O scrisoare a lui din vară, către Glogoveanu lasă se străbătă în afară ecoul tuturor acestor stări de lucruri din sufletul lui. — «Vremea pe aici este tăcere, nimic mișcare... Se așteaptă, la octombrie, din toate părțile, miniștrii pentru Congres, și vine și împăratul Rusiei. Se sună, că aici va fi ceva și pentru locurile acelea; ci mult a fost puțin a rămas!»¹⁸. Tonul este prudent, dar plin de semnificații. Inima îi freamătă între speranță, dar și teamă de mai rău. Într-o altă scrisoare din 11 decembrie 1814 (cu numai două săptămîni înainte de a părăsi Austria) scrie clucerului: «Să ne ferească Dumnezeu, a nu cădea asupra noastră vreo stăpînire tirănească! Dar mă tem tare de acea negîndită tiranie ce va să ne calce!»¹⁹. A. Oțetea consideră că aici la Viena, Tudor a putut să-și însușească sau să-și precizeze ideile cu privire la patriotism, la suveranitatea poporului, drepturile poporului, folosul obșteșc, adunarea obștească, pe care le vor invoca proclamațiile lui²⁰. Desigur, cu spiritul lui ager a cules de pretutindeni. Dar înainte de toate, conștiința lui socială și politică a crescut din etosul spiritual în care s-a dezvoltat, din Pravilele țării și din suferințele poporului său.

Și unele detalii ale șederii lui la Viena, aparent minore, ne dau mărturie asupra caracterului, a firii lui complexe. Astfel, dînd să se facă pomenirile cuvenite, cu prilejul morții soției lui Glogoveanu, el comunică soțului socotelile, dar cu următoarea fină și profund creștină observație: «În biserica din Viena se cuvenea ca, pentru pomenirea răposatei și a dumatile, să dăm vreo 200 florinți, să se facă niște odăjdii bisericii, din stofa ce a fost pe tron. Dar epitropii bisericii, mai la urmă, mi-au

18. Cf. *Doc. privind istoria româniei. Răscoala din 1821*, Doc. Interne, vol. I, Buc., 1959, p. 82. 19. *Idem*, p. 85. 20. *Op. cit.*, p. 111.

21. Cf. Em. Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu, Pagini de revoltă...*, p. 94, 95.

dat această socoteală de atîta sumă zicînd că atîta trebuie. Apoi eu văzînd necuviincios lucru, n-am dat așa sumă, ci le-am dat răspuns că atîta sumă mare nu se poate și nu stă la mîna mea, fiindcă aceasta se face din voință, iar nu cu datorie...»²¹. — Expresia de la sfîrșitul scrisorii «aceasta se face din voință, iar nu cu datorie», ivindu-se spontan și ca un principiu, arată cît de autentic înțelegea el spiritul Evangheliei, al cărei fond îl reprezintă ofranda liberă, de bunăvoie și nu datorită impusă. El însuși își trăia viața, încă mai presus de simpla datorie, ca pe o ofrandă pentru slujirea neamului său pînă la jertfa supremă.

*

Dar la întoarcerea în țară, află că turcii din Ada-Kalé, pătrunzînd în Oltenia, ocupă județele Mehedinți și Gorj, numesc ispravnici și zapcii de ai lor, jefuiesc și își instalează în mănăstirea Strehaia un centru de aprovizionare. Acțiunea lor face pe Vodă Caragea să ceară pașei din Vidin să trimită trupe în Oltenia. Confuzia și haosul devin mai mari. Se comit prădăciuni, atrocități, omoruri. Acestor tulburări, distrugerii, le cade pradă și Cernețul, unde se afla o parte din agonisita lui Tudor: casă, pămînt, etc. Indignarea pe care i-o provoacă aceste acte de anarhie și pradă îmbracă sentimente de minie, atît față de ticăloșia cotropitorilor cît și de incapacitatea administrației țării de a le stăpîni. — «Hoțomanii de la Ada-Kalé — comunică el lui Glogoveanu la 28 ianuarie, 1815 — au prădat lumea după la noi, și de la mine și de la dumneata au luat toate bucatele și tot ce au găsit, încă și pe oameni i-au pedepsit tare. Cernețul l-au ars tot». Și adaugă observația dureroasă: «...Apoi din nechivernisirea stăpînitorilor țării noastre, vezi cîtă prăpădenie ni se pricinuieste! Ci vor lua plată dumnezeiască! Nu s-ar fi putut economisi, ca să nu să fi făcut această prăpădenie? O stăpînire cu o așa țară mare în mîni, și un lucru de nimic n-a putut popri... Adalii au început a lua și robi oameni, spre mai mare bătaie de joc»²². În această stare de revoltă, la numai cîteva zile, în 5 febr. 1815, Tudor scrie aceluiași Glogoveanu: «Eu numai cu pandurii țării, făr' de nici un ostaș străin, voi face de nu se va mișca o iarbă din pămîntul țării... Toți acei răsvrătitori ciți sînt de legea noastră — este vorba de pandurii care trecuseră de partea adaliilor — au multă nădejde la mine ca, cînd va fi vremea, să capete izbăvire, căci mă știu ei dinainte; mult mi s-au și rugat... Mare milă am pentru săracii lăcuiitori ai Mehedințului, că unii de o parte și alții din alta, s-au topit de tot, numai sufletul au rămas într-înșii... Arată oamenii bătrîni că, din vremea tătărilor n-au pătîit așa... Săracii oameni, mulți oameni buni care-i cunosc, ei au mers după bucate să-și cumpere și i-au prins cei împărătești și le-au tăiat miinile, ce nu s-au făcut de cînd e lumea. Mare foc și mare jale pentru acest neam ticălos»²³. Accente care-i dezvăluie deja nu numai firea, ci și hotărîrea lui pentru o cale revoluționară de salvare a țării. Este prima luare de atitudine atît de decisă în acest sens. Se desemna de pe acum chiar un plan al acțiunilor de mai tîrziu. Spiritul de compătimire i se unește firesc cu cel de dreptate, care îi este de asemenea înnăscută, organică. Este atent și receptiv la toate silniciile asupra compatrioților lui; le adună și în curînd vom umple paharul. Tot lui Glogoveanu îi va scrie, prin dec. 1820, despre casele la care sînt supuși țărani de pe moșia Glogova de către zapcii, pentru plata dajdiilor și despre fuga lor: «— Coccoane, pentru Dumnezeu, niște nedreptăți ca acestea bine ar fi să le arăți stăpînirii, căci Glogova pînă astăzi este pe jumătate fugită. Au

22. Cf. *Documente privind istoria României...*, p. 89.

23. *Idem*, p. 91.

părăsit creștinii și biserica, că la biserică găsindu-i, sar și fi loagă și fi căsnește tilhărește pentru tilhăriile altora. Eu după datorie cele ce auz și văz, nu lipsesc a le face cunoscut dumitale. Multa dumitale tăcere și răbdare te-au adus și o să ne aducă la mare dărăpănare»²⁴. Faptele petrecute acum chiar, în preajma revoluției, scot în lumină tot mai clar făptura lui plămădită din dragoste, dreptate și revoltă, care nu mai poate răbda in Justiția, aspirarea, degradarea umană, care, ferm, neșovăielnic și principial, nu cruță pe nimeni, la nevoie, nici pe superiorul lui în rang social, pe Glogoveanu, căruia și altă dată, cind îl nedreptățise cu bani și bucate de la o moșie arendată — Cătunul — îi scrisese, că : «...de a grăi cineva adevărul nu se va rușina nici de Dumnezeu, nici de oameni, și nici sluga de stăpîn»²⁵.

Odată cu aceste mărturii directe, cum reiese din scrisorile lui și care îl autoportretizează, citeva mărturii ale contemporanilor, conturează mai deplin imaginea și structura luptătorului-erou... «Puțin la vorbă și voinic la inimă și la suflet, nelenevos, cu multă minte sănătoasă și curajos», îl descrie Chiriac Popescu, unul din aghiotanții lui. Iar Zilot Românul observă mai adînc : «Cu adevărat, avea omul și duh firesc și vorba lui puțină și totdeauna pe gînduri, și cînd îl frigea cărbunele ce-l avea ascuns în inimă scăpa cite o vorbă disperată asupra tiraniei»²⁶. — Netăgăduit, era un om de inimă și hotărîtor, poate și ambițios, și din aceste calități se naște vitejia... A avea stofă de om mare, dar timpul, locul și mijloacele i-au lipsit»²⁷, observă și mai puternic Scarlat Dăscălescu. — Condensate pînă la refuz în inima lui mare, toate suferințele de un secol ale poporului său, îl ridică deasupra cu o chemare sacră, îi impun conștiinței să-și asume el sarcina de a înălța stindardul luptei împotriva dureroasei împilări interne și externe, pentru «dobîndirea dreptăților», pentru «binele obștesc», pentru «folosul tuturor».

Interesante sînt culorile steagului revoluției și a celor trei ciucuri componenți : roșu, galben și albastru, exact culorile drapelului nostru²⁸. Tricolorul național, introdus oficial pe la 1834, era deja prezent în conștiința lui Tudor, ca simbol al unității neamului, al unității celor trei mari Provincii românești. Cu acest steag va intra în București, la 21 martie 1821, dînd acestui moment, cum se va vedea, o marelă istorică.

Programul revoluționar al lui Tudor Vladimirescu este cuprins în Proclamația de la Padeș și în Documentul «Cererile Norodului românesc»²⁹, acesta din urmă întocmit în perioada imediat următoare, pînă la 10 februarie 1821, și care a circulat în mai multe copii. Una din aceste copii, din luna mai 1821, apărea pentru un ziarist englez, chiar ca un proiect de constituție.

Referitor la Proclamația de la Padeș și «Arzul» din 10 ianuarie 1821, prin care se făceau cunoscute Porții Otomane suferințele țării, s-a emis opinia că ar fi fost elaborate în biroul consulatului lui Al. Pini și ar fi fost de inspirație etermistă³⁰. Dar o

24. *Idem*, p. 190.

25. Em. Virtosu, *Tudor Vladimirescu — Pagini de revoltă...*, p. 82.

26. G. Călinescu, *Istoria Literaturii Române de la origini pînă în prezent*, Buc., 1941, p. 189.

27. Acad. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu 1821*, Buc., 1971, p. 46.

28. Cf. Stelian Meztulescu, *Reprezentări și inscripții religioase allate pe steagurile din trecutul Țărilor Românești, 1500—1856*, în « *Glasul Bisericii*», nr. 9—10/962, p. 924.

29. *Proclamația de la Padeș și «Cererile Norodului»*, în : «*Documente privind istoria româniei...*», p. 207, 272, 281.

30. Cf. A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu...*, p. 135, 137.

citire directă a acestora, ca și a tuturor celorlalte Proclamații, arată o unitate desăvârșită de duh, cuvînt și patos revoluționar genuin, între acestea și scrisul lui Tudor anterior declanșării revoluției, din care am citat. E aceeași conștiință și suflu patriotic, și toate dezvăluie și definesc personalitatea lui puternică. Tot scrisul eroului revoluției izbucnește spontan și viguros din adîncul ființei lui contopită cu ființa neamului și ca întruchipare clară și neșovăielnică a adevărului viu, a dreptății și a durerii. G. Călinescu, care pe bună dreptate îl înscrie în Istoria literaturii române, pentru scrisorile și Proclamațiile lui, observă că «acestea (din urmă) au un stil viguros și biblic, folosind imagini multicolore de zugrăveală de tindă bisericească (șerpi, balauri, lănci, întunerice)»³¹. Și, se înțelege, ca un român și creștin ortodox, ctitor de biserici, sursele lui de inspirație, «cultura lui, cum observă și E. Virtosu, era citirea cărților religioase», înainte de toate, Biblia — «ca unul ce știu cuvintele Evangheliei și legea cum urmează» — scrie el lui Ghiță Răiescu; erau de asemenea Pravilele țării, Istoria Românilor de Petru Maior apărută de curînd (1812), pe care o citea cînd se afla în tratament la Mehadia, de la Popa Stion, prin 1815; mai erau calendare ale timpului cu cuprins variat; gazete străine nemțești sau grecești; au mai contribuit și călătoriile în străinătate, contactul cu oamenii de toate treptele, bunul simț, înțelepciunea instinctivă și populară în același timp. Trebuie avută în vedere, desigur, prietenia intimă și colaborarea cu episcopul Ilarion, apoi și cunoștința cu Gh. Lazăr. Toate acestea vor fi înfrîurit personalitatea, gîndirea și expresia scrisului lui... Unele accente neviolente și apeluri la colaborare cu «cei ce vor lucra binele ca să le fie și lor bine», sînt inspirate cu siguranță de Episcopul de Argeș, care îl încredința b.o. că «ciocoi trebuiesc omoriți politicește, iar nu trupește. E mai grea moartea pentru ei, cînd se vor vedea fără privilegiu și fără slujbe și smeriți înaintea boierilor celor mici»³².

Întreg programul de reforme este străbătut, cum se observă, de principiul echității și al dreptății. Tudor Vladimirescu nu urmărește decît «dreptățile norodului», decît «dreptate și slobozenie». În slujirea acestor principii își vede, își recunoaște el chemarea, în slujirea binelui obștesc. «Că bun este Dumnezeu și ca să ne asemănăm Lui, trebuie să facem bine» proclamă el la Padeș.

Idealurile revoluției, proclamate în ziua de 23 ianuarie, străbat cu repeziciune țara pe diverse căi: rostite din gură în gură, multiplicare în diverse copii, ciorne. Și aceste aspirații înscrise acum programatic într-un manifest public, trezesc conștiințele și cuceresc inimile. Pandurii care luptaseră odinioară, între 1806—1812, se adună din nou, la chemarea lui Tudor, pentru a le susține. Pînă la începutul lui martie 1821,

31. G. Călinescu, *Istoria Literaturii...*, p. 128.

32. Mircea T. Radu, *1821 — Tudor Vladimirescu și Revoluția din Țara Românească*, nească, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1978, p. 115. — Cu privire la teza elaborării Proclamației în birourile consulatului rus, nu trebuie omis nici faptul că Al. Pini a luat atitudine ostilă față de revoluție, cum reiese din scrisoarea lui Tudor, datată la 1 febr. 1821, către Consul. La acuzația acestuia că acțiunea condusă de Comandantul pandurilor ar fi «nelegiuită», Tudor îi scrie între altele: «...Se cade să fac știut Excelenței Voastre că eu sînt un adevărat fiu al patriei, care din tinerețea mea, i-am făcut multe și folositoare slujbe; însă că n-am dobîndit alt folos, fără cît iubire și jertfire de la norod; iar din partea boierilor nu mi-a fost cu puțință a dobîndi cît de mic folos... Că acești ipochimeni, numai din prieteșugul lor pentru străini, sînt nărăviți a prăpădi țara. Ei din toate laturile au adunat hoți și oameni de nimic din toate treptele, i-au învaluțit, i-au poleit cu ranguri și cu privilegiurile dobîndite și cumpărate cu singele străbunilor noștri; iar pe noi, ticăloșii iubitori de patrie, ne-au privit cu scrbă mai mare decît pe cîinii lor.

Oltenia întreagă era sub stindardul lui, sub puterea lui, întemeiată pe credința într-o dreptate imanentă și pe cei 4000 de panduri intrați deja sub comanda lui. Și, acele cinci județe «ot prez Olt» să și văd mîntuite de «mîncătoriile și jafurile prădătorilor ocîrmuitori și felurimi de slujbași...»³³, cum arată chiar el la sosirea în București.

Au fost, se înțelege și împotriviri. Deși, plecat în Oltenia la 18 ianuarie, cu înțelegerea unor boieri patrioți, ca: Grigore Brîncoveanu, Grigore Ghica (viitorul domn), Barbu Văcărescu etc.³⁴, și cu o mică trupă de arnăuți, pusă la dispoziție de aceștia, totuși Căimăcânia Țării Românești instituită prin moartea lui Al. Suțu, ca și Divanul marilor boieri, încearcă de mai multe ori, să oprească mișcarea, prin ispravnicii unor județe și prin scrisori adresate direct lui Tudor Vladimirescu, la 30 ianuarie și 7 februarie. Între timp, la 4 februarie, Căimăcânia însărcinează pe N. Văcărescu, mare vornic, să ia măsurile necesare pentru înăbușirea revoluției. Acesta, cunoscut de altfel ca patriot, înainte de a întreprinde o acțiune armată, îi scrie lui Tudor să renunțe la mișcarea lui revoluționară, dovedind prin aceasta «binele patriei»³⁵. Tudor îi dă lui N. Văcărescu, un răspuns care va rămîne celebru în istorie: prin expresiile lui definitorii: «Cinstita scrisoare a dumitale... am primit, din care alta nu înțeleg, fără de cît văz, că toate pornirile cele vrăjmășești ale mai marilor noștri, care le-au pornit asupra patriei, le grămădește asupra-mi, ca și cînd eu aș fi făcut sau aș face vreun rău patriei mele! Ci păsemne dumneata, pă norod, cu al cărui sînge s-au hrănit și s-au poleit tot neamul boieresc, îl socotești nimic, și numai pe jefuitori îi numești patrie... Văz dar că alta nu este, fără numai Dumnezeu au împietrit inimile mai marilor noștri, precum oarecînd al egiptenilor. Dar, cum nu socotiți dumneavoastră că patria se chiamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor. Și cer ca să-mi arăți dumneata ce împotrivire arăt eu, împotriva norodului. Că eu alta nu sînt decît numai un om luat de către tot norodul țării, cel amărit și dosădit, din pricina jefuitorilor, ca să le fie chivernisitor în treaba cererii drepturilor...»³⁶. O urzeală de complot, prin care unul din marii boieri, Constantin Samurçaș, cu ajutorul lui Al. Pini, plătește pe Haği Prodan, să-l asasineze pe Tudor Vladimirescu, e descoperită, dejucată și Comandantul pandurilor

---

Și după ce au adus țara la o stare de golăciune precum aceea în care se află morții în mormînturi, nu s-au sfîit mai pe urmă să calce dreptățile pe care din vechime le aveau străbunii hărăzite de la preaputernica împărăție; iar de la o vreme încoace ne-am cufundat în mare ticăloșie, că noi nu mai vedem să sece izvorul lacrimilor noastre.

Și eu de capul meu nicidecum n-am încercat cea de acum pornire, fără cît tot norodul din cele cinci județe din orașe și chiar din poliția Bucureștilor atît compatrioții mei, cît și oamenii cei străini, cîstindu-mă pe mine cu credința lor, m-au luat a le fi chivernisitor în treaba cererii dreptăților, m-au tras cu ei și în Aduarea cea de obște a norodului au hotărît să meargă drept la București ca să ceară dreptățile» (a se vedea: *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Documente externe, Ed. Ac. R.S.R., 1980, p. 70—71).

Trebuie să mai consemnăm și faptul că Al. Pini urmărea continuarea domniilor fanariote, favorizînd între alții, după moartea lui Al. Suțu (în noaptea de 18—19 ian. 1821) pe fiul acestuia, N. Suțu (1798—1871). (A se vedea: A. Pipide, *Hommes et idées du Sud-est européen a l'aube de l'âge moderne*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., Editura C.N.R.S. Paris, p. 115).

33. Din *Proclamația lui Tudor Vladimirescu către «lăcuitorii județelor»*, la: Documente privind istoria României — *Războiul din 1821*, Documente interne, 1959, p. 386.

34. Sf. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 155.

35. Cf. Em. Vîrtoșu, *Tudor Vladimirescu, Pagini de revoltă...*, p. 124.

36. *Doc. Privind istoria României...*, p. 258.

o stigmatizează de asemenea dureros : «Ah, boierule ! boierule ! Ce netemere de Dumnezeu ! Pe de o parte m-ai încredințat prin jurămint să viu la Craiova, și pe de altă parte, împotriva ai făcut dumneata de ai trimis pe Hagiul ca să mă omoare. Apoi, de acum înainte, cine din lumea aceasta vă mai crede pe dumneavoastră, pe niște oameni care nu aveți lucru de nimic a pierde o țară întregă și mai virtos pe un norod nevinovat și care v-au hrănit și vă hrănesc ? Ci drept este Dumnezeu și drept va judeca !»³⁷.

Peste toate acestea revoluția își continuă mersul ei.

Agentii străini acreditați în Principate luau deja cunoștință de evenimente și în cunoștințau statele europene. Ecoul era puternic și în general, relatările din rapoarte sînt obiective. Agentul diplomatic al Franței în Țara Românească, Pagé, transmite superiorului său Pasquier, ministru de externe, la 5/17 februarie : «...Spiritele sînt aici într-o mare încurcătură, în legătură cu un răsculat numit Tudor, ...pe vremuri căpitan în serviciul Rusiei. Acest om a adresat locuitorilor mai multe Proclamații, în care anunță că n-a pus mîna pe arme decît pentru a elibera aceste provincii de tirania grecilor și boierilor, dovedind ideii de independență și libertate... În rest, omul acesta nu jignește pe nimeni, își plătește foarte bine oamenii, precum și hrana de care are nevoie pentru trupa sa. Văzîndu-se în imposibilitatea de a-l corupe, boierii au trimis, mai mulți tătari la Constantinopole pentru a preveni Poarta... Deja a fost primit în mai multe orașe cu aclamații din partea populației și totul lasă să creadă că nu va întîrzia să vină la București»³⁸.

Iosif Raab, agent austriac, raportează și el din Iași, la 18 februarie — 2 martie, cancelarului Metternich, despre puternicul eco al revoluției, pînă la Moldova, și principiile ei, ca : înlăturarea principilor greci, restabilirea vechilor stipulații ale convenției, limitarea (privitoare la) aristocrației boierilor, a arbitrarului, a extorcărilor și a administrației părtinitoare a justiției sînt primite cu cea mai mare satisfacție și lăudată în mod public și de tirgovetii de aici, de mica nobilime și de țărani care oftează sub apăsarea principilor greci, a marilor boieri înțeleși cu aceștia»³⁹.

În Transilvania, Proclamația de la Padeș, la numai două săptămîni după pronunțarea ei, era în discuțiile țărănilor din Hunedoara, Arad, Crasna»⁴⁰.

La 16 martie 1821, Tudor Vladimirescu se afla deja lângă București, la Bolintin cu «Adunarea cea mare, cu grosul trupelor sale». Un detașament înaintează pînă la Cotroceni ; altul se îndreaptă la Ciorogirla-Domnești ; D. Macedonschi spre Băneasa. Marșul cu miile de panduri de la Slatina la Capitala țării, între 4—16 martie, a fost rapid și triumfal. Cercetători, ca : Dan Berindei și Traian Mutașcu⁴¹, arată că viteza de marș a pandurilor era asemănătoare aceleia a trupelor lui Napoleon I. Aceasta dovedește nivelul de disciplină care-l imprima Comandantul lor. De aici, de la Bolintin, Tudor Vladimirescu lansează o Proclamație către locuitorii Bucureștilor, în care face cunoscută sosirea sa în fruntea «Adunării Norodului»... care este pînă acum peste 16 mii și care s-a ridicat prin cunoscuta cerere ce face tot norodul Țării Românești (cel

37. *Ibidem*, p. 3f3.

38. *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Docum. Externe, Buc., 1980, p. 81.

39. *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu...*, p. 91.

40. *Istoria României Compendium*, sub redac. Acad. Prof. Univ. St. Pascu, Buc., 1974, p. 226.

41. D. Berindei și Tr. Mutașcu, *Aspectele militare ale mișcării revoluționare din 1821*, Ed. Militară, Buc., 1973.

de Dumnezeu păzit) pentru dreptățile cele folositoare la toată obștea». Apoi, el sfătuiește «părintește» ca toți «mici și mari, parte bisericească și mirenească să dea răspuns în scris iscălit de toate isnafurile (breslele)... ca să știu de voiți binele de obște sau nu». În încheiere, Tudor arăta din nou că: «...oricare va fi la un glas și întru unire cu creștinescul norod, ce este pornit numai pentru dreptate, acela se va numi patriot. Iari veri care se va împotrivi binelui obștesc, acela ca un vrăjmaș se va socoti... Cîți se vor uni cu obștescul norod... nicidecum nu vor rămînea căiți, sau boieri, sau ostași, sau vericine va fi... Iar care împotriva va urma, în veac se va căi»⁴². Cum se observă, Proclamația este în spiritul celei de la Padeș, subliniind încă o dată scopul revoluției.

Vestea sosirii pandurilor lângă București a provocat firește, agitație, derută printre membrii Divanului, ca și în oraș. Tudor prevenise însă, prin Proclamația sa: «...Cîți se vor uni cu obștescul norod... nicidecum nu vor rămînea căiți, sau boieri, sau ostași, sau vericine va fi». El chema astfel, la unire pe toți patrioții. În această atmosferă creată chiar de el, cu înțelepciune politică, au loc negocieri cu Divanul, în zilele de 17—18 martie, prin episcopul Ilarion de Argeș și vistierul Alexandru Filipescu-Vulpe, la Ciorogirla.

Între timp, trupele eteriste, venite din Moldova sub conducerea lui Al. Ipsilanti, ajung și acestea, la 16 martie, în Buzău, iar la 18 martie, în Mizil și Ploiești. În fața unei iminente pătrunderi în București, fie a pandurilor, fie a eteriștilor, Divanul trebuind să aleagă, este de partea lui Tudor. În timpul negocierilor, vistierul Al. Filipescu-Vulpe susține: «Una e pornirea lui Ipsilanti și altele sînt strigările neamului românesc... Țara Românească de astădată, nu are nici un fel de prigoniri cu Poarta Otomanească, fără numai se tînguește, că de privilegiurile ei se folosesc străinii...»⁴³. Atitudinea vistierului era vădit favorabilă poziției Comandantului pandurilor. Tot aici la Ciorogirla, potrivit unui memorialist contemporan, I. P. Liprandi, Dinicu Golescu îi înmînează lui Tudor o scrisoare-act, în care 77 boieri se declarau alături de dînsul. Unii dintre semnatarii se aflau refugiați la Brașov⁴⁴.

În urma acestor negocieri și stări de lucruri, Tudor înaintează spre București, instalîndu-și tabăra pe cîmpul Cotrocenilor, de unde a și rămas în conștiința poporului denumirea de «drumul taberii». De aici lansează la 20 martie, două noi Proclamații: «Către lăcuiitorii din București» și «Către lăcuiitorii județelor». Amîndouă Proclamațiile evidențiază în același spirit și stil «pricinile» mișcării lui revoluționare care l-au silit «să apuce armele». Anume: «Pierderea privelegiilor noastre, și jafurile cele nesuferite care le pătmeau frații noștri». Și, după ce arată că «ajungînd aici, în poliția Bucureștilor, care este scaunul oblăduirii norodului, și găsind mulți patrioți boieri, într-un asemenea bune cugetări, cu ale norodului asemănate, am hotărît, ca un voitör de dreptate să cunosc vremelnica stăpînire a țării, supuinđu-să toți cei ce au încins arme de izbăvire, la legile și pămînteneștile obiceiuri...». Și face acest apel la unire: «Fraților! cîți n-ați lăsat să se stingă în inimile dumneavoastră sfînta dragoste cea către patrie... să ne unim dar cu toții, mici și mari, și ca niște frați, fii ai uneia maici, să lucrăm cu toții împreună, fieștecare după destoinicia sa, cîștigarea și nașterea a doua a drepturilor noastre»⁴⁵.

Negocierile și cele două Proclamații au pregătit intrarea lui Tudor Vladimirescu în București. Cum s-a arătat, evenimentul a avut loc în ziua de 21 martie 1821, la cea-

42. *Doc. privind istoria României...*, p. 372, 373.

43. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 326. 44. *Ibidem*, p. 322.

45. *Documente privind istoria României...*, p. 385, 386.

surile 2 d.m. Un mărtor ocular străin, F. G. Laureçon descrie : «În sfârșit, ziua cea mare sosi și Teodor intră în fruntea pandurilor săi. La dreapta lui era un preot, care purta crucea, iar la stînga, D. Macedonschi. Un pandur ținea steagul (n.n.)... Timpul era splendid și Dealul Mitropoliei se acoperise de curioși, mai ales de străini, care veniseră să vadă intrarea îndrăznețului răzvrătit... Către orele 3 d.m., căpitanii lui Tudor, urmași de preoți parcurseră întregul oraș. Ei se opreau la fiecare răspîntie, și după ce se da citire unei Proclamații a Comandantului lor, care avea drept scop să liniștească spiritele, preoții înălțau rugăciuni...»⁴⁶. Semnificativ apare și faptul că Tudor, în fruntea miilor de oșteni, în loc de sabie, purta în mînă o piine mare, simbol al belșugului și al păcii, idealuri în numele cărora venea el și pe care le dorea țării.

Sosit în Capitală, preocuparea lui imediată a fost organizarea conducerii țării. Condițiile istorice, prezența trupelor eteriste, încercarea unor negocieri cu turcii, impuneau de îndată lărgirea bazelor puterii, implicit colaborarea cu Divanul. Cereau o solidaritate națională. De altfel, Tudor o pregătise de mai înainte, cu înțelepciune, cu simț realist. Proclamațiile de pînă acum făcuseră apel la unirea tuturor forțelor sănătoase, neviciate de tiranie și jaf, ale neamului. Încă la 28 ianuarie, Tudor scria chiar unui adversar declarat al revoluției, C. Ralet, ispravnic de Mehedinți, în acest spirit : «...Și de către mine, sau de către cei ce sint împărțășiți cu mine, nici un fel de temere să nu aveți, pentru care te încredințez cu sufletul meu. Și încă, dacă voiți folosul de obște, vino dimpreună cu toți boierii pămînteni, ca să ne întîlnim; sau trimite numai pe dumnealor și le poruncește ca să fie silitori spre săvîrșirea trebuinței»⁴⁷.

Documentul dezvăluie clar intențiile și viziunea lui politică. Apelul la unire apare și mai limpede exprimat în Proclamația din 20 martie adresată «către lăcuiitorii județelor», în care socotește oportun să spună că : «...găsind mulți patrioți boieri întru asemenea bune cugetări cu ale norodului asemănat, am hotărît, ca un voitriu de dreptate, să cunosc vremelnica stăpînire a țării, supunîndu-vă toți cei ce am încins arme de izbăvire la legile și pămînteștile obiceiuri ce li se vor arăla de cătră stăpînire prin mine și le voi cunoaște că sint întru adevăr folositoare patriei și de mare trebuință obștii norodului...»⁴⁸. Terenul era astfel pregătît pentru o largă conlucrare.

În acest scop, ziua de 22 martie s-a desfășurat, ca și cele anterioare intrării în București, sub semnul unor întîlniri și negocieri. Între acestea, trebuie menționată mai întîi, vizita lui Udriști, locțiitor al consulului Austriei la București, Fr. Fleischlacl von Hakenau, acesta din urmă refugiat la Sibiu. Diplomatul austriac, după ce menționează : «Domnul Tudor Vladimirescu m-a primit foarte amabil», face cunoscut, în raportul său, că i-a comunicat răspunsul la scrisoarea adresată celor doi împărați : Francisc I al Austriei și Alexandru I al Rusiei întruniți la Laibach. Iar în continuare arată că Tudor l-a asigurat, că prin cererea sa către cei doi împărați, ca și prin toate Proclamațiile, nu caută altceva decît «să reinvie drepturile poporului călcat în picioare de fanarioți, prin influența citorva boieri de aici și să limiteze extorcările strigătoare la cer». Totodată își manifestă îngrijorarea pentru prezența trupelor eteriste pe teritoriul țării. «Trebuie să vă mărturisesc sincer, declara Comandantul pandurilor reprezentantului austriac, că înaintarea unei trupe elene, care se află sub comanda prințului Ipsilanti, mă pune în cea mai mare încurcătură, căci nu știu pe ce bază se întemeiază această concentrare de forțe și n-aș vrea să zădărnicesc eventualele planuri secrete ale unci mari puteri. De aceea am somat pe prințul Ipsilanti să rămînă în afara ora-

46. Em. Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu, Glose...*, Buc., 1927, p. 18.

47. *Doc. privind istoria României...*, p. 212. 48. *Ibidem*, 386.

sului București, pînă ce îmi va fi dat dovezi că este într-adevăr autorizat de o putere mai înaltă pentru acțiunea lui, căci eu nu sînt, în nici un caz dispus... să acționez printr-o comportare neînțeleaptă și înfierbîntată, în dezavantajul poporului român»⁴⁹. Din această întrevvedere ies și mai clar în lumină țelurile și luciditatea politică și patriotică a lui Tudor Vladimirescu.

În acest complex de împrejurări, după întrevederea cu Udriszki, Tudor are, prin vistiernicul Al. Filipescu, o consfătuire cu Divanul. Ședința a avut loc la 23 martie, și s-a ținut în casa spătarului Grigore Boleanu la care a participat și Tudor și Mitropolitul. Întîlnirea a devenit istorică, încheindu-se prin cele două declarații «jurămînt»: a boierilor față de Tudor și a lui Tudor față de boieri. În «Cartea de adevărire» pe care au dat-o, boierii declarau: «...incredințăm cei mai jos iscăliți, cu acest înscris al nostru, cum că am cunoscut că pornirea dumnealui slugerului Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici în parte fiecăruia, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare și norodului spre ușurință... Drept aceea și ne jurăm... pe numele Marelui și Unuia adevăratului Dumnezeu, că niciodată nu vom cugeta împotriva vieții și a cinstii dumnealui și ne vom uni întru toate bunele cugetări cîte se vor chibzui... la folosul... și cinstita petrecere a acestui norod al Valahiei, patriei noastre»⁵⁰. Din partea sa, Tudor arăta că: «Ajungînd și într-aceasta politie a Bucureștilor, cu o parte din ostașii țării ce au încins arme spre izbăvirea răutăților... și unindu-mă, întru bune cugetări, cu toți cei ce au cunoscut întru adevăr că voiesc binele și folosul patriei... mă leg și eu din parte-mi cu glasul obștei norodului, prin acest înscris al meu, și mă jur pe numele Marelui Dumnezeu, înții că: nici odinioară nu voi cugeta, nici de față, nici prin chip de viclenie, asupra vieții și a cinstei cuiva din patrioții mei; și al doilea, că de astăzi înainte, cunoscînd vremelnica stăpînire a țării... voi îndupleca și pe tot norodul din cele 17 județe... a da toată supunerea și ascultarea... pă cît se va putea, cînd însă această stăpînire va avea îngrijire de dînsul, a-l feri de orice jaf și nedreptate... și, în vremi de trebuință voi fi gata a mă război, prin armele ostașilor ce oțirmuiesc, împotriva vrășmașului ce se va arăta împotrivorilor dreptăților țării»⁵¹.

Prin acest acord solemn Tudor realiza unul din țelurile revoluției. Reușea, fără vărsare de sînge, să angajeze în mișcarea pentru reforme toate categoriile sociale ale țării; după expresia lui, «din orice treaptă». Devenea prin aceasta exponentul întregii națiuni. Și în aceste condiții noi, el va guverna țara în timpul celor două luni, pînă la 14 mai. Se înțelege, nu singur, ci împreună cu Divanul. Dar, urma astfel tradiției istorice a țării. Totdeauna, în Țările Române și în timpuri normale, Domnitorul a condus împreună cu Divanul.

Toate actele de guvernare, din această perioadă: numiri de ispravnici, aprovizionarea oștirii, organizarea și desfășurarea vieții economice, corespondența externă etc., toate se făceau, după caz, din inițiativa, cu recomandarea sau aprobarea lui Tudor. Cît privește programul său de reforme, desigur adaptat noilor situații, se continua. Încă în Proclamația din 20 martie, către «Lăcuitoarii județelor» arăta că, «preunde am ajuns și am propovăduit au încetat relele jefuitoarelor». Iar după semnarea acordului și în consens cu scopurile majore ale revoluției, boierii trimit, la indicația lui Tudor, la 27 martie, memorii către țarul Rusiei, Porții Otomane, Cancelarului Austriei, Me-

49. *Revoluția din 1821...*, p. 194.

50. *Doc. privind istoria României...*, documente interne, vol. 1, p. 395.

51. *Ibidem*, p. 397.

ternich, prin care se arată, că Tudor Vladimirescu și poporul s-au ridicat «pentru dobândirea dreptăților țării».

Conservatori unii, dispuși la înnoiri alții, cei mai mulți nesinceri, boierii sînt totuși nevoiți să asculte. Și, cum îl sfătuisese Episcopul Ilarion, în loc «să-i scurteze pe toți pe sub barbă», — «îi voi scurta de o palmă pe cîți sînt boieri divaniți», ar fi zis Tudor — găsește mai de folos să-și facă «treaba cu dînșii», să-i pună «să iscălească hîrțile cele de folos obștesc», mai ales că «în ochii celor două curți (Rusia și Turcia n.n.) glasul lor e mai lesne ascultat»⁵². Era un judicios act politic, absolut necesar momentului istoric. Înțelegea să utilizeze cu dibăcie, ca un catalizator, toate energiile, în timp ce norodul îl numea «Domnul Tudor» și chiar diplomatul austriac Udriszki, drept «conducătorul poporului român»⁵³, întrucît, în realitate, el primise investitura de a «porunci și în lăuntru și în afară ca un stăpînitor, că și știa orînduiele țării», cum consemnează și Zilot Românul⁵⁴.

Și încă mai semnificativă, în acest sens, ne apare inițiativa Conducătorului revoluției, prin scrisoarea din 5 aprilie, adresată Mitropolitului și marelui vistier. Cu o clarviziune ce depășea mult pe cea a contemporanilor săi, dar în duhul unor mari înaintași, ca : Mihai Viteazul, și cu conștiința răspunderii ce o avea acum pentru țară, el se adresează celor doi reprezentanți ai Divanului cu propunerea unui mare act politic : «Prea sfinte Părinte Mitropolit și prea cinstite dumitale boierule vel vistier, le scrie Tudor. Multe auziri mi-au venit despre Moldova, cum că dumnealor boierii moldoveni s-ar fi tras peste Prut și cum că în urma dumnealor mergînd și măria sa Mihai Vodă Suțu, domnul Moldovei, dumnealor l-au lăsat acolo și întorcîndu-se iarăși înapoi la Iași, s-au încărcat dumnealor cu ocîrmuirea patriei... Prea sfinția ta și dumneatale... să aveți corespondență cu dumnealor boierii moldoveni, ca unii ce sîntem de un neam, de o lege... Și să le vestim de aici, ca fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă, dreptățile acestor prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții»⁵⁵. Ce orizont larg și cuprinzător, social și național, cuprindea viziunea lui !

Pe făgașul pe care o îndruma acum cu dreaptă înțelegere, cu un mai lucid simț al realităților și al mersului istoriei, din partea puterii suzerane și a celei protectoare, revoluția lui Tudor ar fi vindecat multe din rănille țării cu un ceas mai de vreme. Gh. Lazăr consemna în acest sens, într-o scrisoare către un prieten, la 22 aprilie : «Dacă n'or veni Turcii curînd, apoi să fii bine încredințat că numai Tudor cu pandurii lui va rămîne»⁵⁶.

Între timp, situația se complică. La 25 martie, Al. Ipsilanti sosește cu trupele eteriste, în marginea Bucureștilor, oprindu-se la Colentina. Se crează astfel o stare de tensiune. În aceste momente de criză accentuată, acum la sfîrșit de martie, are loc întîlnirea între Tudor Vladimirescu și Al. Ipsilanti... Tudor i-a spus : Prințe! scopul dumneavoastră este cu totul opus scopului meu. Locul dumneavoastră nu este aici. Duceți-vă, treceți Dunărea și luptați cu Turcii...». Și Liprandi conchide : «Răspunsul lui Tudor era prea limpede și sincer, și prințul a văzut că toate speranțele de a-l îndupleca să treacă de bunăvoie de partea sa, trebuie să rămînă zadarnice. Atunci el

52. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 336.

53. *Revoluția din 1821...*, Doc. Externe..., p. 204.

54. G. Călinescu, *Istoria Literaturii Române...*, p. 189.

55. Em. Virtosu, *Tudor Vladimirescu, Pagini de revoltă...*, p. 151, 152.

56. Em. Virtosu, *Tudor Vladimirescu, Glose, lapte...*, p. 36.

a căutat să cumpere, cu ajutorul lui Iordache, pe căpitanii lui Tudor»⁵⁷. Separarea era irevocabilă și observația din urmă a lui Liprandi, din nefericire, nu va fi fără efect. După această întîlnire, Ipsilanti nu va intra în București, ci se va retrage la Tîrgoviște, în timp ce Tudor, ocupînd punctele strategice: Mitropolia, Mănăstirea Antim, Sfîntul Spiridon etc., își va instala cartierul general și tabăra la Cotroceni, de unde, mai ales, prin sftenicul său episcopul Ilarion, care-l însoțește aici, va păstra o permanență legătură cu Divanul în conducerea trebilor țării.

Tudor înțelegea rațiunea luptei lui Al. Ipsilanti, pentru eliberarea Greciei. Dar nu consimțea cu nici un preț ca această luptă, cu noianul ei de suferințe, să aibă loc pe teritoriul țării. «Și, de unde, așa cum remarcă chiar observatori străini, «slugerul Tudor Vladimirescu păstra, în continuare, ordine bună în oraș»⁵⁸, trupele eteriste, începînd încă din Moldova, se dedau la jafuri și atrocități, calificate de o «jalbă» a boierilor moldoveni către Poartă, de «o cruzime fără pildă vreodată, în pămîntul acesta»⁵⁹. Iar cînd ajung la București, martori oculari, români și străini arată, că: «...Ziua'n amiazi despuiau bărbați, femei, popi, copii, orice întîlneau»⁶⁰. «În fiecare zi asistăm la omoruri, tîlhării și fiecare se teme să iasă din casă», scria și Giusepe M. Molajoni, cardinalului Fontana⁶¹. Instalat apoi cu cartierul general la Tîrgoviște, și acolo, trupele lui Ipsilanti «aveau drept ocupație și drept laudă, ca să prade și să jefuiască, pe cine găsea și întîlnea și să batjocorească prunce nevirstnice și copii mici»⁶². Cum descrie și F. G. Laureçon: «... bande de arnăuți cutreerău satele, pentru a strînge, în fiecare zi, cirezi de boi, oi, porci, păsări... erau o devastare de necrezut. Țăranii prădați, maltratați... fugeau în păduri și în munți cu femeile și copiii lor, ducînd cu ei mizeria și disperarea»⁶³.

Toate aceste tablouri pline de tragism, zugrăvite de martori ai timpului și numărul lor e mult mai mare — pun în lumină, pe de o parte suferințele țării, iar pe de altă parte țînuta, spiritul excepțional de disciplină pe care se străduia să-l impună Tudor trupele sale, fără a exclude posibilitatea ca și unii panduri, mai slabi, să fie expuși unei contaminări din partea celor ce-și «încearcă a debanda oastea» lor. Acestea explică și unele decizii extreme luate de Tudor, nedorite desigur, pentru care suferea (spre exemplu, cazul Urdăreanu), dar pentru care se simțea nevoit, explicînd el însuși episcopului Ilarion, că: «O oaste fără ascultare e mai rea decît o haită de lupi flămînzi»⁶⁴.

Expresie puternică a stării lui sufletești fi dă, mai ales, scrisoarea trimisă acum (14 aprilie) lui Al. Ipsilanti, prin intermediul Divanului, din care reproducem: «Opriți neomenia oamenilor dumneavoastră, îi scrie Tudor, milostiviți-vă de un popor nevinovat, ticălos și asuprit pe nedrept, față de care... datorăți multă recunoștință, cinstire și îngrijire. Destăinuți-ne, în mod sincer, timpul cît veți mai rămîne aici... Rechemăți pe ispravnicii numiți de dumneavoastră, ca să vedem încotro mergem și să putem face față greutăților noastre nemaipomenite. Trebuie să ne îngrijim ca patria noastră să nu ajungă pradă și acelor care sînt înfuriați împotriva noastră (Turcii, n.n.)»⁶⁵.

*

57. Cf. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 403.

58. *Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu*, Doc. externe, p. 231.

59. *Doc. privind istoria României...*, Doc. interne, p. 441.

60. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 381.

61. *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, Documente externe*, Ed. Acad. R.S.R., Buc., 1980, p. 245.

62. M. T. Radu, *op. cit.*, p. 380.

63. *Ibidem*, p. 336.

64. *Ibidem*, p. 487.

65. *Ibidem*, p. 427.

La 14 mai, trupele turcești pătrund în țară. Tudor, după ce trimite pe Mitropolit și membrii Divanului cu gardă de panduri în Transilvania, în ziua de 15 mai, începe retragerea de la Cotroceni, spre Golești, cu intenția de a se fortifica și rezista în mănăstirile din Oltenia. Petre Poenaru, secretarul lui, atestă, că Tudor a declarat membrilor Divanului, în acele zile când s-a decis ca boierii să plece spre Brașov, iar el spre Oltenia: «Eu trec peste Olt, cu toată Adunarea Norodului, ca să mă întăresc în mănăstirile ce le-am umplut cu zaharele și cu panduri; și nădăduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă țin acolo multă vreme, ca în niște cetăți, pînă cînd voi sili pe Turci să dea țării drepturile și privilegiile ce norodul le-a cerut prin mine, de la Înalta Poartă»⁶⁶.

Cunoaștem succesiunea evenimentelor. Sosit la Golești, la 18 mai, trupele eteriste îi taie calea și prin viclenie și trădare este făcut prizonier de Iordache Olimpiotul. De aici, prin Pitești și Cîmpulung este dus la Tîrgoviște unde, din ordinul lui Al. Ipsilanti este asasinat mișelește, în noaptea de 26 spre 27 mai 1821. Astfel, lupta lui pentru dreptăți sfîrșește prin jertfă.

Deși săvîrșită în ascuns, țara a luat cunoștință de actul odios, și emoția se manifesta pretutindeni. Preotul Ilie, de la mănăstirea Butoiul, un martor contemporan al evenimentelor care, în acele frămîntări ale timpului pentru eliberarea socială și națională, declara în fața Mitropolitului: «Prea sfinte stăpîne! Prea sfințitul Patriarh este grec și este cu dreptul a lucra fără vătămare cu grecii; iar noi sintem români și trebuie să lucrăm pentru noi» — a descris tragicul eveniment⁶⁷.

*

Viața lui Tudor Vladimirescu a fost răpusă infam, nu însă și ideile, idealurile în numele și pentru care a luptat. Sfîntul Apostol Pavel, într-un cuvînt, care va inspira pe mulți confrunțați cu asemenea situații, de-a lungul secolelor, scrie ucenicului său Timotei, despre pătîmirea lui în slujirea Evangheliei: «...Sufăr pînă și lanțuri ca un făcător de rele, dar cuvîntul lui Dumnezeu nu se leagă» (II Tim. III, 9). Ideile nu pot fi legate, înlănțuite. Idealurile pentru care a luptat Tudor, ca niște semînte semănate în sufletul neamului însetat de dreptate, au rodit. Odată cu revoluția lui Tudor, domniile fanariote au încetat. «Avu norocirea, spune N. Bălcescu, de a-și da viața pentru credința sa și de a fi ucis de acești fanarioți pe care și după moarte-i umbra lui urmează a-i mătura din țară»⁶⁸. Din 1822, în amîndouă principatele se numesc dimni pămînteni: Grigore D. Ghica, în Țara Românească, Ion Sandu Sturza, în Moldova. Reformele pentru dreptate socială prind rădăcină în conștiințele luminate ale timpului, prin etape succesive: revoluția din 1848, care pentru N. Bălcescu «decurgea direct din revoluția din 1821», culminînd, apoi, pentru secolul XIX, cu marile transformări sociale din timpul lui Cuza Vodă. Idealul unirii Moldovei cu Țara Românească evocat de Tudor, de asemenea, se realizează.

Dar mai profund încă, trebuie văzută răscolirea și trezirea produsă, în unele sufile cu o răspundere mai mare pentru neam. Se întreba, în acele luni de revoltă, Gh. Lazăr: «...După această revoluție și prăpădenie, oare judeca-vor boierii țării dreptățile săracilor mai bine de cum mai înainte? O, vai de Țara Românească!»⁶⁹ Ici, colo,

66. *Ibidem*, p. 439.

67. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VIII, Buc., 1938, p. 277—278.

68. G. Zane, *N. Bălcescu, opera, omul, epoca*, Ed. Eminescu, Buc., 1977, p. 38.

69. Em. Vrîtosu, *Tudor Vladimirescu, Glose, fapte și documente noi (1821)*, București, Ed. «Casa Școalelor», 1927, p. 26.

această autojudecată n-a întârziat. Prin 1826, Dinicu Golescu dă mărturie unei asemenea stări de conștiință, ca o spovedanie : «...Birnicul Țării Românești, care lăcuiește într-acei bogat și frumos pământ, este într-o sărăcie și într-o ticăloșie atât de mare, încît un străin este peste puțință să creadă această proastă stare... O ! se cutremură mintea omului cînd își va aduce aminte că făptura Dumnezeirii, omenirea, frații noștri, au fost cîte zece așternuți pe pământ, cu ochii în soare, și o birnă mare și grea pusă pe pîntecele lor, ca, mușcîndu-i muștele și ținjarii, nici să poată a se feri !... Alți creștini, tot pentru dare de bani, au fost spînzurați cu capul în jos, și alții iarăși închiși în coșarul de vite, unde le-au dat fum, și alte multe asemenea pedepse... Și apoi, intrînd cineva-și întru acele bordeie ale lor, peste puțință era de a găsi pe trupurile lor și în casă, lucru de zece lei; căci și căldarea cu care o să-și facă mămăliga, nu o are fieștecare, ci sînt 5—6 tovarăși pe una. Și, cînd aceștia, din norocire, prindea de veste cînd venea în satul lor, zapciul, polcovnicul, căpitanul, mumbașir ispravnicesc, mumbașir domnesc, fugeau atît el, cît și muierile și copiii care puteau fugi, prin păduri și pe munți, întocmai ca dobitoacele sălbatice, cînd le gonesc vînătorii cu ciinii... !⁷⁰. Și reproducerea nu e decît parțială. Din această intolerantă stare de lucruri și luptă s-a născut generația de la 1848, a Unirii și a Independenței.

Tudor Vladimirescu a sfîrșit ca un martir, ca și Mihai Viteazul sau Horea. Era plămădit din același aluat de eroi, neînfricați în fața jertfei supreme, atunci cînd ai pentru ce te jertfi. Mihai Cioranu, aghiotantul lui și cronicar înregistrează cuvintele eroului adresate lui Iordache Olimpiotul, la Pitești, pe drumul suplicelui : «...Vreți să mă omoriți ? Eu nu mă tem de moarte. Eu am înfruntat moartea în mai multe rînduri. Mai înainte de a ridica steagul spre a cere drepturile patriei mele, m-am îmbrăcat în cămașa morții». Dar, taină și putere a jertfei : cămașa morții lui s-a trasformat în veșmînt al nemuririi, în apoteoză.

În Diata, întocmită de el, încă din 1812, cînd avea intenția să meargă în Rusia, tot în vederea luptei pentru eliberarea neamului, după ce însărcinează trei prieteni, drept epitropi ai agonisitei lui, roagă ca din banii proveniți de pe urma vînzării acestor bunuri, să se dea să ardă, și două candelă : una la icoana Maicii Precista, în Sfîntul Munte, alta la Ierusalim în biserica sfîntă. — Lupta lui și jertfa lui au devenit de atunci candelă ce ard de-a pururi, luminînd departe, pe altarul patriei lui.

Pr. prof. CONSTANTIN N. GALERIU

POLITICA AUTOHTONĂ A LUI TUDOR VLADIMIRESCU VĂZUTĂ DE UN CĂLUGĂR ÎN ANII 1827 — 1828

Sub cota ms. 793 la Arhivele Statului București se găsește un volum de 300 de pagini, legat, avînd pe cotor scris cu litere de aur «1846 Arhimandrit». Volumul cuprinde două părți de manuscrise, prima parte, o istorie a neamului Pîrvuleștilor, originar din Vișoii Cîmpulungului Muscel, de la început din 1623, iar partea doua, o autobiografie a scriitorului.

70. Em. Vîrtosu, *Tudor Vladimirescu, pagini de revoltă*, Buc., 1944, 37, 38.

Meritul de a fi semnalat în publicistică existența acestui manuscris revine lui C. Bobulescu¹, care, intrînd în posesia lucrării de la un urmaș al scriitorului, a folosit-o pentru prezentarea unor zugrăvi bisericești, făcînd totodată și un comentariu a celei de a doua părți autobiografice.

Autorul lucrării, rămasă în manuscris, este arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu (1805—1873), prelat cu vechi antecedente cărturărești în familie. Scrierea îl consacra ca un fidel observator al contemporaneității. Inzestrat cu simț politic, dă dovadă de o clarvăzătoare interpretare a evenimentelor epocii. El va folosi pentru descrierea evenimentelor nu numai propria sa experiență, dar și informațiile epocii și tradițiile verificate. Ne aflăm în fața unui riguros «istoric», care pune preț pe izvoare. Astfel, atunci cînd relatează despre războiul din Crimeea de la 1855 invocă în sprijinul afirmației sale faptul că victoria francezilor asupra rușilor o «arată mai toate jurnalele, în unire».

Deși n-a participat direct la revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821, scriitorul dă o amploare de mari proporții, comparativ cu celelalte epoci, acestei perioade, supunînd-o unei analize critice proprii.

Cine este acest inspirat călugăr, Ghenadie Pîrvulescu, care în chiliile mănăstirii Sinaia în anii 1827—1828, scriindu-și autobiografia, în vîltoarea unor evenimente în care se mai resimțeau urmările anului 1821, va contribui, prin aprecieri proprii, la punerea în valoare a caracterului autohton al revoluției lui Tudor Vladimirescu?

Aflăm din autobiografia sa că este născut la 22 octombrie 1805 în satul Colibași, azi Săcele-Brașov, unde bunicul său Pîrvu Pîrvulescu, originar din Vișoii Cîmpulungului Muscel, s-a refugiat în anii 1741—1744, în timpul celei de a doua domnii a lui Mihai Racoviță, datorită birurilor grele din Țara Românească. Un ilustru strămoș al Pîrvuleștilor este zugravul Pîrvu Mutu², vestit pictor de biserici, care spre sfîrșitul vieții, călugărit sub numele de Palnutie, «a tălmăcit citeva cărți din limbile slavă și latină pe rumânie». În Săcele, bunicul arhimandritului se căsătorește cu localnica Maria și are mai mulți copii, printre care și pe Petru Pîrvulescu, născut la 5 mai 1756, tatăl lui Gheorghe, devenit Ghenadie în călugărie, «părintele și născătorul meu» — cum îl va numi în autobiografie. Rămăs orfan de tată la 5 ani, micul Gheorghe învață «carte și minte» la școala din Săcele, unde în afară de «bocoavnă și arhimetică» va prinde și cîntări bisericești. Va trece în primăvara anului 1819 în Țara Românească, unde se va ocupa cu «iconomia dobitoacelor», pentru ca în vara anului 1820 să revină la Săcele spre a o convinge pe mama sa să-i dea voie să intre în călugărie. Cu acest gînd pleacă din nou la Săcele la 13 septembrie 1820.

Intră în mănăstirea Sinaia, unde patru ani, ca frate, este pus la ascultare, conform rîndielilor monahale. La 11 aprilie 1825 este călugărit sub numele de Ghenadie.

În 1827 este hirotonit diacon, iar în 1829 ieromonah. În anii 1834 este egumen al schitului Lespezi, iar în 1839 stareț și peste mănăstirea Poiana. La parte la revoluția din 1848 și este nevoit să se refugieze în Transilvania. Reîntors în București, în septembrie 1849, este arestat și apoi exilat la mănăstirea Sinaia. Devenit în 1852 egumen la mănăstirea Brebu este, din dispoziția căimăcămiei, arestat din nou în 1852 fiindcă se pronunțase pentru Unire și este dus la Ploiești sub escortă. În 1859 la trecerea domnitorului Al. I. Cuza prin Ploiești în drum spre București îi ține din partea ploieștenilor

1. C. Bobulescu, *Vieți de zugrăvi (1657—1765). Autobiografia lui Ghenadie Pîrvulescu Arhimandritul*, în «Arhiva românească», tom. V, 1940, p. 103—156.

2. Voinicescu Teodora, *Pîrvu Mutu*, ed. Meridiane, 1968.

un discurs omagial. Strămutat în 1861 egumen la Poiana, va dimisiona în 1866. Moare la Cîmpina la 6 septembrie 1873.

În anii 1827—1828 la mănăstirea Sinaia, Ghenadie Pîrvulescu începe să-și scrie lucrările sale. După propria sa afirmație, o parte din manuscrisul referitor la epoca lui Tudor Vladimirescu este scrisă în versuri în 1827 când era ierodiacon, iar altă parte, în proză, în 1828 fiind ieromonah.

Venit de curînd în mănăstire, Ghenadie a trăit în sihăstrie ridicarea și căderea lui Tudor și a văzut urmările revoluției sale. La cîțiva ani de la acele evenimente, atunci cînd își scria lucrarea, va putea să «judece» acțiunea lui Tudor și să sublinieze caracterul autohton al mișcării, și justetea liniei naționale proprii revoluției acestuia.

Conducătorul pandurilor este prezentat ca o personalitate eroică a poporului, care se ridică la luptă din patriotism pentru dreptate socială :

«Din mila patriei mișcat
Tudor s-a gătit și s-a înarmat
Ca un leu s-a înfuriat
Tudor cel milos
Țării sale credincios
Cu dreptate ambițios.

El își dedică viața poporului, urmărind prin acțiunea sa mîntuirea țării, chiar cu prețul sacrificiului suprem.

«Gata sînt să mă jertfesc
Jurămîntul îndeplinesc
Patria să-mi mîntuesc

Versurile arhimandritului reproduc, într-o formă plastică, cuvintele adresate de Tudor mitropolitului Dionisie Lupu, președintele Divanului, într-o scrisoare din 8 aprilie 1821 : «Sîntem datori să ne jertfim pentru patria noastră, pentru care și sînt eu venit dimpreună cu norodul».

Ghenadie Pîrvulescu atribuie lui Gheorghe Lazăr, marele patriot și ilustrul întemeietor al învățămîntului superior în Țara Românească, rolul hotărîtor în determinarea orientării autohtone a politicii lui Tudor Vladimirescu. Este cu atît mai valoroasă și de actualitate această afirmație, cu cît nici pînă azi istoriografia noastră nu s-a pus de acord asupra caracterului istoric al relațiilor dintre Tudor Vladimirescu și Gheorghe Lazăr.

În ciuda unor știri concrete date de Ion Eliade Rădulescu³ asupra întrevederilor dintre cei doi patrioți, a afirmațiilor lui Petrache Poenaru⁴ privind colaborarea dintre ei și a știrilor date de Ch. Tell și transmise de Al. Papiu Ilarian în scrisoarea sa din 1 iunie 1865 adresată lui Gh. Barițiu⁵, relațiile dintre Tudor și Lazăr au fost considerate mai curînd de domeniul tradiției decît al faptelor istorice⁶.

3. Ion Eliade Rădulescu, *O parte din suvenirile unui proscris*, ms. 4662, Biblioteca Academiei Române.

4. Petrache Poenaru, *Gheorghe Lazăr și școala română*, Discurs de recepție la Academie, 1871.

5. Vasile Pîrvan, *O importantă scrisoare despre Gheorghe Lazăr*, în «Convorbiri literare», 1902, p. 1145—1147.

6. «Revista istorică», anul I, nr. 7—8 iulie-august 1915, p. 141 și «Biserica Ortodoxă Română», XVII, p. 383—388. Scrisoarea originală ms. 1063 la Biblioteca Academiei Române.

Chiar relatările din scrisoarea din 28 aprilie 1821 adresată unui «arhon Paharnic», publicată de Gh. Nicolăiasa încă din 1915⁷ și atribuită de acesta lui Gheorghe Lazăr, prin care se atestă legăturile dascălului din Avrig cu Tudor, au fost puse la îndoială, datorită simplului fapt că scrisoarea nu este semnată. Mi se pare că pe lângă argumentele de stil, de folosire a ardelenismului «Todor» ca și a unor referiri la activitățile «inginerești» ale lui Lazăr, examenul grafologic al scrisului, comparativ cu cel din manuscrisele ce aparțin necontestat lui Lazăr, pledează pentru recunoașterea lui Gheorghe Lazăr ca autor al menționatei scrisori.

Emil Virtosu⁸ care analizează relațiile dintre Tudor și Lazăr ajunge la concluzia că nu este de crezut ca avrigeanul «om al ordinei», al rigidei educații austriece, să fi agreat revoluția lui Tudor. Același autor redînd textul unor fragmente din autobiografia arhimandritului Ghenadie Pîrvulescu privind anii 1821—1822, nu ezită să califice drept «invenție» relațiile politice dintre Tudor Vladimirescu și Gheorghe Lazăr⁹.

O serie de biografi ai lui Gheorghe Lazăr au afirmat existența unor contacte dintre acesta și Tudor¹⁰.

Cercetările mai recente, cărora li s-a consacrat Onisifor Ghibu¹¹ atestă legăturile căpetâniei pandurilor cu Gheorghe Lazăr și deschid perspectiva reconsiderării rolului pe care dascălul de la Avrig l-a avut în orientarea autohton-națională a revoluției lui Tudor.

Onisifor Ghibu ne asigură că pe un vechi manual latinesc de drept bisericesc provenind din vechea bibliotecă a lui Lazăr, găsit la Avrig în 1942, și aflat în posesia sa, o însemnare autografă, în limba latină din 22 februarie 1821 a lui Gheorghe Lazăr, confirmă atitudinea sa favorabilă față de revoluția lui Tudor. Constituie, deasemenea o contribuție, în sensul afirmării legăturilor politice dintre cei doi, interesanta interpretare dată steagului lui Tudor, aflat la Muzeul Militar Central din București. Reluîndu-se susținerile lui Ion Eliade Rădulescu și P. Poenaru, contemporani ai evenimentelor din 1821, asupra legăturilor dintre Tudor și Lazăr, Onisifor Ghibu atribuie acestuia rolul hotărîtor în orientarea național-autohtonă a revoluției.

Este ceea ce afirmase arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu în 1827—1828 în autobiografia sa, prezentîndu-l pe Gheorghe Lazăr ca un «mentor spiritual» al lui Tudor Vladimirescu. Referîndu-se la anul 1821, călugărul relatează :

«Un dascăl, om învățat și politic, Gheorghe Lazăr, făcînd prieteșug cu Tudor Vladimirescu, îi zice următoarele :

1. Muscalii nu vin, că entereșele Europei nu-i iartă.
2. Că Ipsilanti are drept a se lupta pentru a-și scăpa patria.
3. Că dumneata te-ai comprometat în ochii Turcului și a boerilor.
4. Te-ai comprometat ca rebel și bagabond.
5. Să nu se verse sînge în patria ta, fără a ști pentru ce.
6. Unde vei scăpa, la întîmplare, din ghiarele Turcilor, care se gătesc a trece Dunărea? În Austria, amica Turcilor? La boeri? Ei se leapădă de tine, nu te cunosc!
7. Alțeva și mai mult că pierdeți drepturile țării, că v-ați sculat ca rebel în contra Înaltei Porți.

7. Emil Virtosu, *Tudor Vladimirescu, gloșe, lapte și documente noi (1821)*, București, 1927.

8. Emil Virtosu, *Un călugăr admirator al lui Tudor Vladimirescu : Arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu*, în «Revista arhivelor», VI, 2, 1944—1945.

9. *Istoria României*, vol. III, Ed. Academiei, 1964, p. 895.

8. Nu vedeți de un secol, domn, mitropoliți, episcopi, egumeni sînt toți venetici greci și nu putem a ne scăpa. Acum este timpul a scăpa țara de inchiziția grecească și dumneata vei fi mare!

«Atunci Tudor ca dintr-un somn deșteptîndu-se s-a cunoscut că este rătăcit în politica sa. S-a răcit și depărtat de Al. Ipsilanti.

Iată cum, cu ochi critic asupra evenimentelor care au declanșat Eteria și revoluția lui Tudor, Ghenadie Pîrvulescu prin «sfaturile lui Lazăr», va aprecia poziția dificilă de totdeauna a Țărilor Române la răscrucea marilor puteri, ale căror interese nu puteau coincide cu interesele noastre.

În preajma anului 1821 marile puteri ale Europei, înțelese în cadrul Sfintei Alianțe, nu aveau interesul să dezmembreze imperiul Otoman și să încurajeze mișcările revoluționare ale popoarelor subjugate. Pe de altă parte însuși Alexandru I, țarul Rusiei, care voia să apară ca protectorul popoarelor creștine din sud-estul Europei, nu avea motive, după Congresul de la Leybach, să acționeze în sprijinul eteriștilor care urmăreau răsturnarea ordinii existente în țările supuse turcilor.

Dar, alături de ideea că popoarele mici nu trebuie să se identifice cu acțiunile marilor puteri, ca un corolar, este valorificată concepția că fiecare popor trebuie să urmeze propriile sale interese, să-și formeze o politică națională proprie și să lupte el însuși pentru independența și libertatea sa.

A angaja un popor în conflict cu marile puteri în condiții care să ducă la sacrificii inutile și la izolarea sa politică este de neiertat pentru un conducător, care poartă față de popor răspunderea acțiunilor sale.

În condițiile istorice date, nefavorabile ridicării împotriva imperiului Otoman, pe primul plan trebuie să fie politica națională autohtonă în interior prin restabilirea drepturilor uzurpate ale poporului român.

Arhimandritul Ghenadie Pîrvulescu va relua aceleași idei și în versuri :

«Tudore fii încredințat	Ca o sălbatecă fiară
Rușii n-au gînd de intrat	Oare unde vei scăpa ?
Ține minte al meu sfat	La cine vei alerga
De vei fi cu Ipsilant	A-ți apăra viața ?
Tractatele ai încălcat	Un rău cumplit și mare
Grecii, sîrbii au dreptate	Să aduci patriei tale
A se lupta și a se bate	Vai, sînge pe al ei altare
Pentru a lor libertate	Cîți nevinovați
Că în imperiul turcesc	De turci înverșunați
Grecii se măceleresc	O să fie înjunghiați
Vor să tae și să robesc	Tu vei fi răspunzător
Turcii se prepară	La dreptul judecător
A trece Dunărea în țară	De omor pricinuitor.

Sfîrșitul tragic al lui Tudor și sîngeroasa represiune a turcilor n-a putut înfrînge dorința de libertate și independență a poporului. Convenția de la Ackerman din 7

10. Gheorghe Părnuță, *Gheorghe Lazăr, contribuția sa la dezvoltarea învățămîntului*, București, 1973; Titu Georgescu și Emil Bildan, *Cititori de școală românească*, București, 1971.

11. Onisifor Ghibu în «Ramuri», anul II, nr. 7 (24) din 15 iunie—15 iulie 1966 și în «Magazin» nr. 708/1971.

octombrie 1826 între Rusia și Turcia a pus bazele unei noi organizări interne a Țărilor Române în care elementul autohton este restabilit.

Ghenadie își încheie profetic versurile sale referitoare la Tudor :

«Ceea ce el a semănat
Cu al său sînge l-a udat
Și-a răsărit griu curat».

Viziunea patriotică a politicii autohtone a lui Tudor Vladimirescu în susținerea și afirmarea intereselor proprii ale poporului român, dă lucrării arhimandritului Ghenadie Pîrvulescu valoare documentară. Ea are meritul de a fi precedat cu mai bine de un secol și jumătate concluziile cele mai recente ale istoriografiei contemporane¹² referitoare la interpretarea caracterului autohton național al revoluției lui Tudor Vladimirescu din 1821.

RADU ECONOMU

CINSTIREA EROILOR BUCUREȘTENI CĂZUȚI ÎN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA PATRIEI, 1877 – 1878

Mitropolia Ungrovlahiei, cu ordinul nr. 1265 din luna martie 1899, reinnoia dispozițiunile pe care le luase la timp pentru cinstirea eroilor care se jertfiseră pentru independența țării. Prin protoierii, ordinul respectiv era adus din nou la cunoștință bisericilor parohiale. Bisericile din București primeau prin cele două protoierii¹ o circulară tipărită, prin care li se făcea cunoscut «conform noului ordin cu nr. 1265 al Îna't Prea Sfințitului², Mitropolit Primat³, notînd pe contra pagină numele eroilor războiului pentru Independență.

Am onoare a vă ruga din nou ca să aveți întotdeauna în vedere dispozițiunea luată, ca o datorie sufletească față de aceia cari, cu prețul vieții lor, au dat țării neatîrnarea, făcînd a fi pomenite numele lor în toate duminicile și sărbătorile și păstrîndu-se pomelnicul în biserică»⁴.

12. Mircea T. Radu, 1821 — *Tudor Vladimirescu și revoluția din Țara Românească*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1978.

1. Protoieria Plășii de Sus și Protoieria Plășii de Jos.

2. Pînă tîrziu se folosește derivatul latin *sânt, sint sanctus* și nu slavonul *sfint sventu*, și în apelativul de reverență, *Sânțitul* sau *Sințitul*.

3. Iosif Gheorghian, fost la Huși și Galați, ales mitropolit primat la 22 noiembrie 1886, investit și înscăunat la 30 noiembrie 1886 — retras la 29 martie 1893 ; a doua oară ales la 6 decembrie 1896, investit și înscăunat la 8 decembrie 1896 — † 23/24 ianuarie 1909, cu mormîntul în biserica Sf. Gheorghe de la Cernica.

4. Am folosit circulara tipărită, trimisă de «Protoieria Plășii de Sus din Capitală», cu Nr. 64 din 27 martie 1899, bisericii Mihai Vodă din București, înregistrată cu nr. 16 din 27 martie 1899, Filiala Municipiului București, Fondul Parohia Mihai Vodă. Dosarul 1 (1899–1900), fila 1, Arhivele Statului.

5. Infanterie.

Ordinul are tipărit pe contra pagină *Lista de numele ostașilor morți în războiul pentru Independență 1877—1878 (cei din București)* :

1. Giurescu Dumitru	Maior	regimentul 4 Dorobanți
2. Gănescu Dumitru	Capitan	regimentul 7 linie ⁵
3. Valter N. Mărăcineanu	Capitan	regimentul 8 linie
4. Călinescu Dumitru	Locotenent	batalionul 1 vânători
5. Elefterescu Lache	Locotenent	regimentul 6 linie
6. Niculescu Dumitru	Locotenent	batalionul 2 vânători
7. Elefterescu Ion	Sublocotenent	regimentul 2 artilerie
8. Mihăescu Vasile	Sublocotenent	batalionul 2 vânători
9. Nancovici Nicolae	Sublocotenent	regimentul 8 linie
10. Ulescu Constantin	Sublocotenent	regimentul 8 linie
11. Enache Gheorghe	Sergent	regimentul 1 linie
12. Georgescu Marin	Sergent	regimentul 2 artilerie
13. Polișoreanu Ion	Sergent	regimentul 7 linie
14. Săulescu Ion	Sergent	batalionul 1 vânători
15. Lovin Costache	Caporal	batalionul 2 vânători
16. Radu Tănase	Caporal	regimentul 6 Dorobanți
17. Burghiu Gheorghe	Soldat	regimentul 6 Dorobanți
18. Cosma Nistor	Soldat	regimentul 1 linie
19. Crăciun Dumitru	Soldat	regimentul 1 linie
20. Dovleac Ion	Soldat	regimentul 6 dorobanți
21. Dragne Apostol	Soldat	regimentul 6 dorobanți
22. Dumitru Marin	Soldat	regimentul 6 dorobanți
23. Filip Ion	Soldat	regimentul 6 dorobanți
24. Gheorghe Vasile	Soldat	regimentul 6 dorobanți
25. Grigore Ilie	Soldat	regimentul 6 dorobanți
26. Ionescu Nicolae	Soldat	regimentul 6 linie
27. Ionescu Tudor	Soldat	batalionul 1 vânători
28. Iovan Ilie	Soldat	regimentul 1 linie
29. Mihai Stan	Soldat	regimentul 6 dorobanți
30. Niță Gheorghe	Soldat	regimentul 4 linie
31. Pană Petre	Soldat	regimentul 1 linie
32. Stan Dumitru	Soldat	regimentul 6 dorobanți
33. Ștefan Costache	Soldat	regimentul 6 dorobanți
34. Ștefan Ion	Soldat	regimentul 6 dorobanți
35. Tudor Marin	Soldat	regimentul 6 dorobanți
36. Țigănilă Radu	Soldat	regimentul 6 dorobanți

Cei 36 de croi au fost trecuți în pomelnicele tuturor bisericilor din București, ca ctitori de țară, fiindu-le pomenite numele în toate duminicile și sărbătorile «ca o datorie sufletească» a preoțimii bucareștene față de jertfa lor.

Se vede că după douăzeci de ani, conducerea superioară bisericească trebuia să reinnoiască ordinul trimițând de data aceasta tipărit numele eroilor, gradul militar și unitatea militară căreia au aparținut, pentru a servi în biserici ca *Pomelnic*, cerind preoților să aibă «întotdeauna în vedere dispozițiunea luată».

Nu știm astăzi, după trecerea unui secol, câte din bisericile din București mai păstrează Pomelnicul eroilor din București «morți în războiul pentru Independență 1877—1878», și în câte biserici hotărârea superioară bisericească de odinioară se mai îndeplinește de preoți, «ca o datorie sufletească».

Este adevărat că, între timp, s-au ridicat noi biserici, altele au dispărut, iar slujitorii bisericilor de atunci au trecut și ei, la rîndul lor, în pomelnice.

Rămîne însă pentru preoți ca «o datorie sufletească» de a pomeni numele eroilor Independenței, cel puțin la ziua sărbătoririi Independenței, 9 mai, în fiecare an.

Am considerat, din partea noastră, tot ca «o datorie sufletească» de a le face cunoscut din nou numele și dispozițiunea bisericească superioară de a o avea «întotdeauna în vedere»⁶.

Față de celelalte reședințe de județ, capitala țării a înregistrat cel mai mare număr de pierderi în vieți omenești pe cîmpul de luptă: 10 ofițeri, 4 sergenți, 2 caporali, 20 soldați. Orașul București a avut cei mai mulți ofițeri căzuți în luptă, numărul lor ridicîndu-se la zece, în comparație cu orașele: Bacău, Botoșani, Focșani cu cîte doi morți, Craiova și Dorohoi cu cîte unul și orașul Iași cu patru ofițeri căzuți morți. Un sfert din ofițerii care au căzut în luptă, zece, față de patruzeci, au fost prin naștere sau prin domiciliul familial, cetățeni ai capitalei României⁷.

Batalionul 1 al regimentului 6 dorobanți era alcătuit în exclusivitate din locuitorii orașului București, împărțiți în companii corespunzătoare celor patru sectoare administrative ale Capitalei.

6. Pentru numele eroilor din războiul de independență, a se vedea: *Eroii războiului de independență. Tabelul de ostașii morți în războiul din 1877—1878*, București, f.a., p. 55—57; *Istoricul războiului din 1877—1878, Participarea României la acest război*, partea I, București, 1887, partea a II-a și a III-a, p. 671; Gh. Calmuțchi, *1877—1878. Eroii morți. Biografia însoțită de figura lor*, Iași, 1928, p. 81. Ceea ce indicăm pentru București, se poate realiza pentru toate localitățile din țară, ținînd seama că în cele mai multe s-au ridicat monumente comemorative cu numele eroilor și numele le-au fost scrise fie pe plăci de piatră, fie pictate pe pereții din biserici. Pentru identificarea pe localități se pot folosi lucrările menționate.

7. Beatrice Marinescu, Aurel Dușu, Șerban Rădulescu-Zoner, *Bucureștiul și epopeea independenței, 1877—1878*. Edit. Acad. R. S. România, București, 1978, p. 130. După aceeași lucrare dăm, tabelul cu orașele de reședință și numărul morților în campanie (p. 129).

Pe județe reținem că Județul Ilfov a totalizat 117 morți, din cei 4247, totalul ofițerilor, gradajilor și soldaților care au murit în războiul de independență.

Oraș de reședință	Numărul morților în campanie	Oraș de reședință	Numărul morților în campanie
București	36 (10 ofițeri, 4 sergenți, 2 caporali, 20 soldați)	Cîmpulung	6
Pitești	1	Piatra Neamț	6
Bacău	8 (2 ofițeri)	Slatina	2
Botoșani	10 (2 ofițeri)	Ploiești	14
Brăila	2	Focșani	11 (2 ofițeri)
Buzău	2	Rm. Sărat	9
Galați	7	Roman	3
Craiova	10 (1 ofițer)	Caracal	1
Dorohoi	3 (1 ofițer)	Tecuci	5
Huși	1	Tr. Măgurele	2
Iași	11 (4 ofițeri)	Bîrlad	2
		Ismail	3 (1 ofițer)

Pentru împiedicarea unui posibil ajutor turcesc trimis dinspre Vidin și Rahova încercării armatei lui Osman pașa de la Plevna, s-a constituit, la 11/23 septembrie, un detașament special pus sub conducerea generalului Slăniceanu, din care a făcut parte batalionul 1 București al regimentului 6 dorobanți, sosit în localitatea Riben la 28 septembrie/9 octombrie. Compania a IV-a a acestui batalion a luat ulterior parte la asaltul asupra Rahovei din 7/19 noiembrie 1877, luptînd în prima linie de trăgători alături de batalionul Muscel de sub comanda maiorului Giurescu din regimentul 4 dorobanți. Bătălia de la Rahova a reprezentat principala operație ofensivă la care au participat luptînd cu bravură dorobanții bucureșteni, «contribuind cu jertfa lor de sînge la una din istoricele bătălii ale armatei române din timpul războiului de independență»⁸. Comanda întregii infanterii a avut-o maiorul Ene, comandantul regimentului 6 dorobanți, care a pierit în luptă alături de maiorul Dimitrie Giurescu, bucureștean de origine, care a condus la asalt în ultimele zile ale vieții sale un batalion de «bravi musceleni»⁹.

După cum se povestește, ciinele eroului Dimitrie Giurescu, care îl întovărășise în timpul campaniei, ar fi murit două zile mai apoi lingă mormîntul stăpînului său¹⁰, făcînd ca ficțiunea lui Grigore Alexandrescu din cunoscuta poezie «Ciinele soldatului» (1853) să devină o realitate la Rahova¹¹.

Căpitanul Nicolae Mărăcineanu-Valter, originar din București, din «suburbia Brezoianu culoarea verde», din regimentul 8 linie (infanterie), a fost străpuns de gloanțele inamicului la 30 august/11 septembrie 1877, pe cînd înfigea primul drapel românesc pe reduta Griviței¹².

În apropierea căpitanului Mărăcineanu-Valter a căzut în fruntea companiei sale, și sublocotenentul Nicolae Nancovici, tot din regimentul 8 linie. Din batalionul 2 vînători a căzut în lupte locotenentul Dimitrie Nicolescu. Inițial fusese doar rănit, dar trupul său ar fi fost apoi mutilat cu topoare de către bașibuzuci. În aceeași zi, 30 august/12 septembrie a fost răpus și sublocotenentul Constantin Ulescu, din regimentul 8 linie. Rănit, el nu a putut fi ridicat de către brancardieri din cauza focului inamicului și ar fi murit pe cîmpul de luptă într-o cumplită agonie. În bătălia pentru reduta Grivița 2, din 6/18 septembrie, a căzut și locotenentul Dimitrie Călinescu din batalionul 1 vînători. În asaltul asupra redutei Bucov, a căzut la 7/19 octombrie, fiind apoi ciopîrțit de inamic cu topoarele, căpitanul Dimitrie Gănescu. Au mai pierit în luptă sublocotenentul Vasile Mihăescu din batalionul 2 vînători, în fața Griviței, la 30 august/12 septembrie, locotenentul Lache Elefterescu, din regimentul 6 linie, în asaltul de la Smîrdan din ziua de 12/24 ianuarie 1878, și sublocotenentul Ion Elefterescu din regimentul 2 artilerie.

Din rîndul trupei și-au dat viața sergentul Ion Săulescu și soldatul Teodor Ionescu din batalionul 1 vînători, caporalul Costache Lovin din batalionul 2 vînători, soldații Nistor Cosma, Petre Pană, Dumitru Crăciun și Ilie Iovan din regimentul 1 linie, ostașul Nicolae Ionescu din regimentul 6 linie și sergentul Marin Georgescu din regimentul 2 artilerie.

«Izvoarele narative ale epocii nu ne furnizează, din păcate, amănunte asupra acestor eroi bucureșteni, ce au figurat în rîndul trupei»¹³.

Numele eroilor căzuți în războiul din 1877—1878 pentru dobîndirea independenței României s-au scris în Cartea vieții poporului român, iar pomenirea lor rămîne veșnică.

Pr. I. IONESCU

8. *Ibidem*, p. 121.

9. *Ibidem*.

10. Gh. Calmuțchi, *op. cit.*, p. 81.

11. Beatrice Marinescu, Aurel Duju, Șerban Rădulescu-Zoner, *op. cit.*, p. 127.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*, p. 128—129.

O SUTĂ DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI OCTAVIAN GOGA (1 aprilie 1881 — 1 aprilie 1981)

La 1 aprilie 1981 se împlinesc o sută de ani de la nașterea lui Octavian Goga. O dată aniversară care aduce în prim-plan personalitatea unuia dintre cei mai reprezentativi exponenți ai culturii, ai spiritualității românești.

Fiu al meleagurilor transilvane, de care era legat prin întreaga sa ființă, și pe care avea să le evoce ca nimeni altul, Octavian Goga, cel dintâi copil al părinților săi, preotul Iosif Goga și învățătoarea Aurelia Goga, născută Bratu, a văzut lumina zilei la 1 aprilie 1881, în frumoasa comună Rășinari, de lângă Sibiu. Inzestrat de la naștere cu un temperament complex, care, de-a lungul vieții sale, avea să se manifeste când dinamic și receptiv, când reflexiv, melancolic și introvertit, Octavian Goga s-a bucurat de timpuriu și de o solidă și aleasă educație și instrucție intelectuală, primite, rind pe rind, în familie, la școala primară din Rășinari, la liceul unghuresc din Sibiu, la liceul românesc din Brașov, la Facultatea de filosofie și litere a Universității din Budapesta¹ și pe care va continua să și le îmbunătățească neîncetat prin lecturi variate, călătorii în străinătate și experiență de viață.

Disponind de o asemenea zestre afectiv-intelectuală, Goga a înțeles să și-o cheltuiască punindu-și-o în slujba confracțiilor săi ardeleni, în slujba neamului său. A-și sluji neamul său a fost pînă în clipa morții, idealul vieții sale. Era convins că el trebuie să fie un «mare pedagog al neamului său». Întreaga și variata sa activitate au izvorit dintr-un înalt și fierbinte patriotism, înțeles ca slujire a țării și poporului căruia îi aparținea, cu toată ființa sa, cu toată capacitatea și puterea sa de muncă și în toate compartimentele unde socotea că este necesar. Și, din păcate, a crezut că își slu-

1. Alte date biografice : Încă din liceu și apoi pe parcurs, Goga a reușit să-și însușească bine limbile germană și maghiară ; cunoștea de asemenea limba franceză și se descurca ușor în limba italiană. Avea predilecție pentru Goethe, Schiller, Heine, Uhland, Petöfi, Madách, Adi, Baudelaire, Verlaine, Carducci. Din unii dintre ei a tradus și publicat și în românește. Din literatura rusă îl atrăgea mai mult Dostoievski.

Din literatura română, pe primul plan, se situa Eminescu, a cărui influență se simte în unele din poeziile sale ; îi plăceau apoi Alexandri și poezia populară. Toți aceștia aveau să contribuie la conturarea și definirea unei personalități de solidă cultură și larg orizont intelectual.

Din fragedă vîrstă încearcă să scrie versuri. În 1898, în *Revista ilustrată*, condusă de folcloristul I. Pop-Regegan, i se publică prima poezie. Tot acum devine colaborator, cu versuri, la revistele *Familia* și *Tribuna*. Ca student la Budapesta, împreună cu alți tineri români, Goga întemeiază revista *Luceafărul*, în 1902, în care studentul rășinărean se afirmă ca adevărat poet.

În 1907 scoate gazeta *Țara noastră*. În 1910 încearcă să devină deputat în parlamentul din Budapesta dar nu reușește. Trecînd munții, în 1914, Octavian Goga se stabilește la București, unde ia parte activă la viața politică. Ales membru al Academiei Române în 1918, în locul rămas vacant prin moartea lui Coșbuc (1918) Octavian Goga își va elogia înaintașul într-un frumos discurs de recepție, rostit în '23. După primul război mondial, Goga este atras tot mai mult de politică. Deputat și ministru în mai multe rînduri, cariera politică și-o încheie ca prim-ministru — din nefericire pentru personalitatea și prestigiul său ce vor fi compromise — al unui efemer guvern de orientare fascistă (sfîrșitul anului 1937 — începutul anului 1938). La 7 mai 1938, Octavian Goga se stinge din viață (Nu am menționat în cadrul datelor de mai sus titlurile scrierilor publicate de poet, deoarece acestea vor fi incluse în fondul lucrării de care ne ocupăm).

jește patria și neamul chiar și atunci când — spre sfrșitul vieții sale, neputînd înțelege nocivitatea unei ideologii politice retrograde și consecințele nefaste ale evenimentelor alimentate de această ideologie — el s-a făcut exponentul ei, comițînd astfel cea mai mare greșală a activității sale politice și, prin aceasta, trădînd în gradul cel mai înalt, fără să-și dea seama, nobilele sale idealuri politice, adevăratul său patriotism din tinerețe.

Sărbătorirea centenarului nașterii sale nu se face însă pentru Goga omul politic din ultima parte a vieții sale, ci pentru Goga scriitorul, artistul cuvîntului. Aceasta, pentru că în conștiința contemporanilor și mai cu seamă în aprecierea critică a posterității, Goga a rămas, într-adevăr, unul din cei mai mari scriitori ai neamului nostru.

Înzestrat deopotrivă cu darul vorbirii frumoase, cuceritoare și mobilizatoare și cu darul scrisului la cote calitativ superioare, Octavian Goga și-a așternut pe hîrtie și a încredințat tiparului, cu risipă de talent, multe din gîndurile, din ideile și sentimentele ce-i frămîntau mintea și inima.

*

Ca scriitor, Octavian Goga s-a manifestat multilateral. A fost poet, dramaturg, portretist și evocator de oameni și vremuri, eseist, memorialist, gazetar, traducător, — îmbogățînd astfel patrimoniul literaturii și culturii noastre naționale cu numeroase opere literare, chiar dacă nu totdeauna el a reușit să se ridice la aceleași cote valorice superioare, în toate. Din bogatul și variatul scris artistic al marelui rapsod al neamului românesc, amintim următoarele volume tipărite în timpul vieții sale: *Poezii*, Budapesta, 1905; *Ne cheamă pămîntul*, București, 1909; *Din umbra zidurilor*, București, 1913; *Cîntece lăară țară*, București, 1916; *Poezii*, București, 1924; *Mustul care ierbec*, București, 1927; *Meșterul Manole* — dramă în trei acte, București, 1928; *Precursori*, București, 1930; Emeric Madach, *Tragedia omului* — poem dramatic, traducere în versuri, București, 1934; *Fragmente autobiografice*, București, 1934. La acestea adăugăm postumele: *Din larg*, București, 1939; *Discursuri*, București, 1942; *Pagini noi*. Culegere îngrijită de Veturia Goga, București, 1966.

În ierarhia valorică a scrisului său literar-artistic, pe primul loc se situează *poezia*. El este — după aprecierea lui G. Călinescu — «întîiul poet mare din epoca modernă sortit, prin simplitatea aparentă a liricii sale, să pătrundă tot mai adînc în sufletul mulțimii; poet național și pur ca și Eminescu».

Concepția lui Goga despre rolul scriitorului, fie el poet, prozator, dramaturg, gazetar etc., o găsim exprimată clar și categoric în repetate rînduri. «...Am crezut întotdeauna că scriitorul trebuie să fie un luptător, un deschizător de drumuri, un mare pedagog al neamului din care face parte, un om care fîltrează durerile poporului prin sufletul lui și se transformă în trâmbiță de alarmă... Am văzut în scriitor un element dinamic, un răscolitor de mase, un revoltat... Am văzut în scriitor un semănător de credințe și un purtător de biruință», spune el în *Fragmente autobiografice*². Deci,

2. Cf. Dumitru Micu, *Inceput de secol XX, 1900—1916. Curente și scriitori*, București, Editura Minerva, 1970, p. 255.

scriitorul trebuie să fie un om angajat, un artist-cetățean, al cărui talent, a cărui activitate trebuie pusă în slujba poporului din care face parte. Acest crez literar îl mărturisise Goga, de fapt, cu mult înainte: la începuturile sale poetice, într-o *Rugăciune*, poezie-manifest cu care se deschide primul său volum de versuri, tipărit, cum am arătat, în 1905. Aici poetul cere lui Dumnezeu să-i «*orînduie cărarea*», și cu «*povața-i înțeleaptă*» să-i «*îndrepte văzul*» spre «*umiliții care gem în umbră*» cu «*umerii girbovi de povară*», astfel încît versurile lui — și în general întregul său scris — să cuprindă «*tot amarul, toată truda / Atîtor doruri fără leacuri*», astfel încît în ele să vuiască «*viitorul în care urlă / Și gem robii de veacuri*». Versurile sale poetul și le vrea a fi «*cîntarea pătîmirii noastre*»³.

În virtutea acestui generos crez, versul lui Goga introduce în lirica socială românească un timbru nou, nemaiauzit pînă atunci, o tonalitate aparte; e o ieremiadă națională.

În general, tematica poeziei lui Octavian Goga poate fi urmărită pe trei coordonate majore: a) protestul permanent și lupta împotriva nedreptăților sociale cu tot cortegiul lor de privațiuni și suferințe îndurate de confracții săi din Ardealul aflat sub stăpînire străină; b) lupta pentru eliberarea națională ca necesitate vitală pentru elementul românesc din Ardeal și unirea acestuia cu România, patria-mamă; c) dezrădăcinarea sau înstrăinarea de melegurile natale, ca primejdie națională prin consecințele ei. Uneori aceste coordonate ale liricii lui Goga se interferează sau merg paralel, cum se poate observa în numeroase poezii, mai cu seamă din volumele de început. Deși a fost un om de emoție și sentiment, lirica erotică și peisagistică este slab reprezentată în poezia lui Goga, ea neconstituind, deci, o preocupare majoră a poetului.

După aprecierea criticilor și exegeților literari, cel mai reușit ca mesaj social și realizare artistică este volumul său de debut, *Poezii* (1905), premiat în 1906 de Academia Română, la propunerea lui Titu Maiorescu.

Universul poetic al acestui prim volum de versuri este aproape în întregime rural. După propria mărturisire făcută într-o scrisoare istoricului și criticului literar G. Bogdan-Duică, profesor la Universitatea din Cluj, Goga își propusese să facă aici o monografie a satului românesc transilvan de la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru. Ideea de «casă», poate mai plină de înțeles și mai cuprinzător exprimată sub forma adverbului «acasă», cu sensul de temei, de statornicie este «coloana vertebrală» a acestui edificiu liric. În cadrul acestei monografii a satului ardelean, poetul consemnează cu exactitate elemente de peisaj și etnografice, de tradiție specific ardelenestă, uneori căpătînd valoare de simbol; fiecare detaliu de viață de «acasă» tîlmăcind în felul său «drama unei umanități înlăcrimate»⁴. *Casa noastră* este în acest sens o poezie tipică. Ea mai păstrează vestigii de cînd în ea se desfășura, plină de viață copilăria poetului, cu «*poveștile înșirate seara / De-atîtea cuscte și cumetri*», cu «*răvașul turmelor de oi*» înfipt în «*meșter-grindă*»; cu icoana scumpă a tatălui și a mamei, cu strigături ce răsunau la horă, cu «*povestea lui Alexandru Machidon*», rostită de poetul atunci copil. Acest univers rural este întregit de alte poezii, unele cuprinse în primul volum, altele în celelalte volume de versuri. Cităm din aceste poezii: *Reîntors*, *Depart*, *Seara*, *Zadarnic*, *Pribeag*, *Cîntece*, *Lăcaș străbun*.

3. Titlurile poeziilor și versurile citate spre exemplificare le-am scos din Octavian Goga, *OPERE Poezii* (vol. I și II). Ed. a II-a, text ales și stabilit, prefață, note, bibliografie și indici de Ion Dodu Bălan, Col. «Scriitori români», Ed. Minerva, București, 1978.

4. Dumitru Micu, *op. cit.* p. 255.

În monografia lirică a satului ardelean, elementul uman are, cum era de așteptat, un rol de seamă și este reprezentat prin câteva figuri specifice, unele din ele desprinse parcă din niște «vechi icoane bizantine», cum ar fi: preotul, dascălul, dascălița, cantorul, lăutarul, jitarul și alții. Amintim în acest sens poeziile: *Apostolul*, *Dascălul*, *Dascălița*, *Reintors*, *Cîntece*, *La groapa lui Laie*, *Cantorul Cimpoi*, *Ion Crișmarul*, *De demult...*

Apostolul din poezia cu același titlu nu-i altul decît preotul satului, în ipostaza de luptător pentru cauza poporului obidit. La tulburătorul său cuvînt rostit «*sub frăgarul din grădină*», «*Întreg poporul ia aminte / Ascultă jalnica poveste... / Moșnegii toți îramîntă lacrimi / Cu genele tremurătoare*», în timp ce: «*Aprinși, Îlăcâii strîng prăseaua / Cuțitului din cingătoare*». / «*Același dor tresare-n piepturi / Cînd glasul-i strigător răsună / Și geamăt înlîioară firea / Prelung și greu ca o turtună*».

Dascălul din poezia cu titlul la fel este tot un preot: un «*moșneag senin cu tîmpla curată*», «*cu lafa blajină*», cu «*zîmbet bun*», cu «*ochi cuminți și limpezi / Strălucitori de lacrimi și lumină*»; el aduce «*nestemate din îngropatul vremilor tezaur*».

La dascălița din poezia cu același titlu, o față tină, abia intrată în viață, «*un copil blajin, cuminte prea devreme*», «*din leagăn soră cu stiala*» — cum caracterizează poetul pe sora sa, căci despre ea este vorba în poezie, — «*Moșnegi ceteți ai cărților de strană / Din graiul ei culeg învățătură*». La ea, «*vin vestele să-și plîngă / Feciorii duși cu slujba la-mpăratul*». Participînd la durerile celor în numele cărora le scrie, dascălița strecoară și ea «*o lacrimă-ntr-o slove / În alte țări cînd le trimite-oftatul...*».

Unele figuri ale satului sînt evocate cu mijloace ale creației populare. Dascălul Ilie, «*cel înțelept, glumeț și schiop*» din poezia «*Reintors*», «*la vatră răzimat spunea / O pilduire din Isop*». Cimpoi, din poezia *Cantorul Cimpoi* e un «*cîntăreț de lege veche*» și e un «*om de treabă*». Lăutarul satului, «*Nicolae, Laie Chiorul*» e un vestit «*cîntăreț din patru strune*», care-nvesește satul, «*Sus la crișmă-n Dealu-Mare*», încît «*parcă-i alta lumea asta*», cum spune despre el poetul într-un ciclu de *Cîntece*. E sortit să moară însă într-o cumplită sărăcie și mizerie cu vioara-i mută la căpății, cum aflăm din poezia *A murit...* Radu Roată, jitarul satului, din poezia *De demult...*, un «*vechi căprar din cătănie*», care «*știe carte pe nemțește*», «*pleacă-n lume cu scri-soare la-mpăratul*»; e o jalbă cu păsurile confrăților năpăstuiți, scrisă de «*popa Istrate în ziua de Sfînt Ilie*».

Nedreptatea și asuprirea socială cu tot cortegiul lor de privațiuni și suferințe pe care le suportau, la sfîrșitul veacului trecut și începutul veacului nostru, în primul rînd și în gradul cel mai înalt, țărani români, cea mai numeroasă categorie socială din Transilvania — este și rămîne tema majoră, spre care marele poet s-a aplecat cu predilecție, atît în lirica sa, cît și în multe alte pagini ale scrisului său (ca, de pildă, în ziaristică). Ea a făcut obiectul a numeroase poezii, unele din ele adevărate culmi, adevărate pagini de antologie ale creației sale lirice, ale liricii românești în general. Poeziile scrise pe această temă — elaborate în tonalități și intensități emoționale diferite — sînt în general poezii ale durerii, ale lacrimilor amare, ale necazurilor și suferințelor, ajunse, uneori, la capătul răbdării sau în pragul deznădejdiei. În viziunea poetului, împreună cu oamenii suferă și natura. Numai rareori transpare din unele poezii pe această temă un licăr de speranță, o rază plîpîndă de lumină, o atmosferă

ce vrea să se însenineze. *Plugarii, Noi, Clăcașii, De la noi, De demult..., Fecunditas, Un om, Cosașul, Graiul pînii, Carmen laboris, Strămoșii, E sârbătoare, Cain, O țară știu* sînt dintre cele mai reprezentative. Ne vom referi numai la cuprinsul citorva din ele.

În poemul *Plugarii*, bunăoară, țăraniii truditores ai ogoarelor sînt văzuți de poet ca «*cei mai buni copii ai liriei, / Urziți din lacrimi și sudoare*»; sînt «*creștini ce nu au sârbătoare*». Ei sînt depozitarii celor mai alese însușiri omenești, ai celor mai înalte valori morale: «*sclipirii lor înduioșate*» cerul i-a dat «*cea mai curată rază / Din sfînta lui seninătate*». Cu toate aceste superioare însușiri morale, «*stăpînul vitreg*», moșierul căruia îi slugăresc, «*îi lovește cînd cerul îi binecuvîntă...*»; «*nimeni truda nu le-alină*»; viața lor e un permanent chin: «*A voastră-i jalea cea mai mare, / A voastră truda cea mai sfîntă...*», constată cu compasiune poetul.

Poezia *Noi* e parcă expresia suferinței întregului Ardeal de altădată; e un bocet general, o elegie de un sfișietor patetism. În această poezie, jalea generală a norodului asuprit, copleșit de suferință, e pusă în contrast cu frumusețile edenice ale naturii transilvane: «*La noi sînt codri verzi de brad / Și cîmpuri de mîtasă; La noi atîția fluturi sînt / Și-atîta jale-n casă. / Privighetori din alte țări / Vin doina să ne-asculte, / La noi sînt cîntece și flori / Și lacrimi multe, multe...*». De-atîta jale povestesc și deșișul codrilor; jale duc cu ele și undele Murășului, jale duc cu ele și «*tustrele Crișuri*»; «*din lacrimi e împletit / Și Oltul, biet-bătrînul*». Și om și natură, — totul plînge un «*vis neîmplinit*», de a căruia jale «*au răposat / Și moșii și părinții*». Era visul eliberării naționale și al dezrobirii sociale de sub umbrirea «*pajurei cu două capete*», vis realizat prin unirea politică de la Alba Iulia a Transilvaniei cu patria-mumă, la 1 decembrie 1918.

Clăcașii e, poate, poezia «*cea mai socială*» din întreaga lirică a lui Goga. E un amplu poem alcătuit din trei părți. Partea întii înfățișează imaginea țărănilor istoviți de mizerie și muncă secerînd din greu pe moșia boierească, sub apăsarea căldurii de foc a soarelui și sub privirile dușmănoase ale stăpînului care, bine hrănit și voios, le supraveghează munca, plimbîndu-se trufaș în urma lor. Partea a doua înfățișează scurțul răgaz al prînzului lor sărac, cînd clăcașii își amăgesc foamea cu o coajă de pline «*de neghină și secară*», iar o femeie, slabă ca o umbră, cu sinul uscat de vlagă, se îndreaptă în grabă, fără să mînințe, spre răzorul unde-și lăsează, culcat în așternut de glugă, pruncul, pe care, trezindu-l din somn, îl ia în brațe, îl pune la piept și-i dă să sugă. Partea a treia e o scenă cu valoare de simbol. Copilul din brațele femeii trudite înseninează parcă atmosfera, sădește încredere și optimism. În el poetul vede un viitor eliberator, un mîntuitor, un Mesia românesc. El «*e solul sfînt... întricoșatul crainic, / Izbăvitor durerilor străbune. Azi ochii lui ascund în adîncime / Măreța taină nepătrunsă mie / A ceasului cel poruncit să vie, / Să stărne jalea din viitorime. / El, cel frumos și frate bun cu glia, / Nou-întrupatul sullet de Mesia, / Va fi județul ceasului de mine, / Ce-ntr-un zorit aprins de dimineață, / Cu mîna lui vitează, îndrăzneacă / Zdrobi-va cartea legilor bătrîne*».

Imaginile folosite în tabloul clăcașilor sînt deosebit de plastice. Arșița soarelui parcă ar fi «*săgeți aprinse cu sulți ucigătoare*». Sub oceanul de văpaie, clăcașii înoată din greu prin holda de aur a grîului care nu le aparține, tăind cu secerarea «*suliși*» și «*cerșetorînd*» din «*ochii stinși*» o umbră de nor în calea soarelui. În șirul de secerători, poetul distinge: bărbați în puterea vîrstei cu «*sullele moarte*», moșnegi «*ce scris aveau pe frunte / Zădărnicia pletelor cărunte*» și femei în floarea tinereții, dar

«*gîrbovițe, cu sînul supt de trudă*». În contrast cu toți aceștia, stăpînul care pășea în urma lor, «*cu pasul greu de-atîta sănătate*», apare poetului «*ca un blestem din vremuri înnopate, / Ca o pedeapsă a veacuri de păcate*». Extraordinară imagine caracterizatoare și acuzatoare în același timp!...

Poeziile *Cosașul, Un om, Graiul pîinii, Cain* (din volumul *Ne cheamă pămîntul*, 1909), sînt puse în ceea ce privește conținutul și mesajul lor, în legătură cu răscoala din 1907. Fie că se referă direct la răscoală, fie că denunță stările de lucruri ce au dus la izbucnirea ei, aceste poezii «relevă dreptatea miniei pustiitoare a mulțimilor dezlănțuite»⁵.

În poezia *Cosașul*, de pildă, țăranul care își bate coasa în amurg, pentru a fi gata a doua zi, cînd își va relua obișnuita-i îndeletnicire, cuprins de-un gînd al răzbunării, își întreabă cu subînțeles unealta de muncă: «*Trudită coasă chinuită / Vei mai cosi tu numai iarbă?*». Cam același gînd de dreaptă răzbunare pentru necazurile și umilințele-ndurate este exprimat și în versurile: «*Ne mor vitele-n ogradă și ni-e jale nouă loarte / Și-nălțate împărate, noi n-am vrea să facem moarte, / Dar ne vrem moșia noastră, vrem și pentru mort dreptate...*», din poezia *De demult...*

Versurile: «*Măria Ta! Sîntem bătuți de nevoi, / La noi în zadar ară plugul, / Căci holdelor noastre cu spicul de aur / Străinul le sugă belșugul*», din poemul *De la noi*, scris în 1904, cu prilejul împlinirii a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, reflectă și ele tot așa de puternic sărăcia materială, mizeria și suferințele în care se zbate neamul său împilat de asupritori. De aceea, invocînd amintirea și imaginea lui Ștefan cel Mare, poetul îl roagă pe viteazul voievod să trimită acestor năpăstuiți un eliberator din neamul lor: «*De sus, din a ta împărăție / Crai tînr, crai mîndru, crai nou... / Trimite, rugămu-ne fie!*»

Poezia *Un om*, și ea o oglindă a aceleiași sărăcii și mizerii materiale, evocă momentul încetării din viață a unui muncitor cu sapa, care, în ceasul morții, n-are la căpătii pe nimeni dintr-ai săi, nici copii, nici nevastă; numai o sărmană vecină, «*o babă milostivă*» îi stă de veghe. Nimeni, însă, ne spune poetul, n-ar putea mai bine să-l prohodească pe cel răposat și să-i înfățișeze viața-i amară pe care el a dus-o, decît sapa lui, care, dacă aceasta ar putea vorbi, i-ar aminti: «*O viață întreagă am fost tovarăși / În ploii și-n arșiță de soare / De truda palmei tale aspre, / Eu m-am lăcut strălucitoare... / Sclipirea mea spune rușinea / Și jalea care mă purta: / M-am lînt de glia tuturor, / D-ar n-am săpat moșia ta!*». De reținut, pentru frumusețea ei, plastica imagine alcătuită din elemente de contrast: asprimea palmei — strălucirea sapei.

De pe urma acestui «*un om*» oarecare și a tuturor celor de seama lui «*trădiește-a lumii sărbătoare*». Neagonisind, printr-o muncă peste puteri, nimic altceva decît chin și batjocură, cu ce ochi puteau privi cei mulți, cei «*fără nume*» — se întreabă poetul în poezia *Graiul pîinii* — la cei ce se înfruptau pînă la ghițuială din rodul muncii lor? Așa că, pe bună dreptate, «*în bucătura de pîine*» ce-i stă pe masă înainte, poetul simte «*duhul răzvrătirii negre*»: «*Mustrea-n mintea mea o sapă / Și groaza sufletu-mi apasă, / Căci umbra voastră-ndurerată / Pe veci îmi străjuie la masă. Simt duhul răzvrătirii mele, / Întricoșată zi de mîine, / Cum și-au dospit amărăciunea / În bucătura mea de pîine*». În *Carmen laboris*, poetul adresează o chemare încrezătoare «*dă-tătorilor de pîine*», pe palmele cărora «*e răzimată lumea toată*»: *Veniți, stăruitoare*

5. *Ibidem*, p. 260.

gloată, / Strigați s-auză mici și mari : / E răzimată lumea toată / Pe palme aspre de plugari.

Poeziile *Cain* și *O țară știu* evocă direct răscoala din 1907. În pofida atitudinii pacifiste, ce se desprinde din ele, ambele poezii transmit compasiune pentru țărănimea măcelărită — simbolizată prin Abel și revoltă împotriva înăbușitorilor răscoalei — simbolizați prin Cain : «*Tu lrate rău, cu inima flămîndă ! / Cînd Abeli mii cerșetoreau iertare, / Nu te-ai oprit în drumul de osîndă ! / Păcatul tău și-a întezit avîntul / Și n-ai avut nici milă, nici mustrare, / Cînd otrăveai în urma ta pămîntul !*», se spune în sonetul *Cain*.

*

Aspirațiile și lupta pentru eliberarea națională de sub stăpînirea străină intră și ele ca părți fundamentale în esența aceleiași «*vis neimplinit*», transmis din generație în generație și constituie obiectul și materia a numeroase poezii patriotice și pagini de proză politică.

În lirica patriotică a lui Goga, poemul *Oltul* este una din poeziile cele mai reprezentative. Oltul, care duce în «*unda-i gînditoare / Durerea unui neam ce-așteaptă / De mult o dreaptă sărbătoare*» e privit de poet retrospectiv ; e un depozitar de zbuclumată istorie. Personificat în haiduc, Oltul e înfrățit și la bine și la greu cu poporul din timpuri imemorabile : «*Mult iscusita vremii slovă / Nu spune clipa milostivă / Ce ne-a-nfrățit pe veci necazul / Și veselia deopotrivă...*». Spre Olt, spre acest «*riu al Vavilonului*» românesc din «*Psaltirea în versuri*» a lui Dosoftei, se îndreaptă poporul în pelerinaj tainic, sacramental, să-și plîngă dorul. Personificarea naturii, înfrățirea dintre ea și om are sensuri profunde, învăluite în taină, căreia, gramatical-stilistic vorbind, prezentul etern al relatării îi dă o unică putere de sugestie : «*La sînul tău vin în amurguri / Sliose, letelc-lecioare / Și dimineața vin neveste / Cu șorțul prins în cingătoare — / Și vin păstori cu gluga albă, / Din Iluier povestindu-și dorul — / Și cîte cîntece și lacrimi / Nu duce valul, călătorul...*». Ca vechi depozitar și martor al ei, Oltul cunoaște bine bătrîna și zbuclumata istorie transilvană. S-a bucurat cu poporul în clipele de glorie, a spumegat vijelios de durere și revoltă, înfiorînd țăriile în clipele de cădere. În momentul în care poetul îi face «*biografia*» Oltul pare neputincios : «*I-a-ncins cu lanțuri împăratul*», ca și pe «*tovarășii săi buni*», oropsiții soartei, cu care riul e «*înfrățit*». Acești frați de suferință au așteptat și așteaptă încă de la Olt îndreptățita răzbunare : «*ca unda ta strivită gemem / Și noi, tovarășii tăi buni, / Dar de ne-om prăpădi cu toții, / Tu, Oltule, să ne răzbuni !*». Răzbunarea Oltului ia proporțiile unui cataclism natural și e de o măreție îngrozitoare : «*Să verși pîgîn potop de ape / Pe șesul holdelor de aur ; / Să piară glia care poartă / Înstrăinatul nost're-zaur...*».

Anii neutralității României (1914—1916) din primul război mondial, cu vîltoarea luptelor politice, cu ciocnirea scînteietoare de opinii pro și contra participării noastre la acest război, i-au inspirat marelui poet volumul de versuri *Cîntece fără țară*, alcătuit în mare măsură din «*poezii agitatorice*». În ele se pledează pentru renunțarea la neutralitate și participarea României la conflictul armat, pentru dezrobirea politică-națională a Transilvaniei de sub stăpînirea străină și unirea acestui pămînt românesc cu patria-mumă. Din aceste poezii merită a fi reținute, prin nobilul lor mesaj : *Țara mea de suflet, Fără țară, Latinitatea strigă în tranșee* ș.a.

Dacă, de pildă, în poezia *Fără țară*, poetul se socotește un «*om fără țară*», un pribeag «*orbit de-o stea*», ce poartă-n sine «*țipătul muiat în sînge / Al văduvelor din*

Ardeal» și «*plînsul unei mii de ani*», un om care cerșește deznădăjduit în România «*neutrală*» ajutorul pentru eliberarea națională a fraților săi de peste munți, în poezia *Latinitatea strigă în tranșee*, el face, în schimb, un stăruitor apel de trecere grabnică la acțiune armată pentru cauza dreaptă a reîntregirii naționale: «...*Urniți-vă, nu-i vremea de-a mai plînge*» / *Nevolnicii răscumpără cu lacrimi* / *Durerile ce se plătesc cu sânge!*... *Acolo-n hora vijeliei crunte* / *E clocotul visării noastre sfinte!* / *Veniți, români!* *Porniți-vă spre munte!* / *V-arată drumul morții din morminte.* / *Să nu uitați a veacurilor carte,* / *Veniți, veniți!*... *Căci adevăr zic vouă:* / *Ori vă mutați hotarul mai departe,* / *Ori veți muri cu trupul frînt în două!*».

*

Motivul înstrăinării, al despărțirii de locurile natale, al pribegirii «*printre străini*», al apăsării și suportării cu greu a peisajului și modului de viață citadin, — influență de natură semănătoristă —; această înstrăinare, despre care Goga spunea, în articolele sale politice, că este «*una din cele mai mari primejdii pentru cauza poporului român din Ardeal*»⁶ este și ea reflectată într-o bună parte din lirica sa. *Părăsiții, Bătrîni, Dorința, Noapte, Cîntăreților de la oraș, Prima lux, Zadarnic, Paris, Prăpastie, Mama, Mă-ntorc din nou* (titluri scoase la întîmplare din toate volumele sale de versuri) sînt numai cîteva din poeziile pe această temă.

În poezia *Părăsiții*, de pildă, doi bătrîni își plîng jalea de a fi rămas singuri, părăsiți de fiii lor: «*Cîtă jale le-a fost scrisă!* / *Doi feciori aveau la casă...* / *Unu-i mort de astă-toamnă* / *Altul stă cu domni la masă*». O expresie lirică remarcabilă își găsește sentimentul înstrăinării în poezia *Bătrîni*, în care respiră o caldă afecțiune pentru părinții părăsiți, unită cu părerea de rău pentru dezlipirea de lumea țărănească: «*De ce m-ați dus de lîngă voi* / *De ce m-ați dus de-acasă!* / *Să fi rămas tecior la plug* / *Să fi rămas la coasă* / *Acuma nu mai rătăceam* / *Pe-atîtea căi răslețe* / *Și-aveți și voi în curte-acum* / *Un stîlp la bătrînețe*»... Poezia *Cîntăreților de la oraș* este, poate, cea mai reprezentativă creație a lui Goga, pe tema dezrădăcinării, a înstrăinării, a dorului de sat. Înfățișînd peisajul și mediul citadin, poetul constată: «*Voi n-aveți flori, nici cîntece, nici fluturi,* / *Căci soarele în țara voastră moare* / *Voi în zadar cerșiți acolo-n umbră* / *Din cerul sfînt o rază să coboare* / *E frig la voi și-i moartă strălucirea* / *Cetățitorilor cu turnuri de aramă* / *Bieți cîntăreți cu aripile frînte;* / *În alte zări cuvîntul meu vă cheamă...*». Aceste «*alte zări*» sînt zările limpezi ale satului, frumusețea peisajului rustic, dinamismul lui calm dar plin de spontană vibrație sufletească, de cumpănire și înțelepciune: «*Din iremățul dumbrăvii înlăcrimate* / *Din argintul tort al lunii pline,* / *Din șoptul izvoarelor de munte* / *Să împletim noi cîntece senine.* / *În trîznitul ce înfloară bolta,* / *Cînd fulgere potrivnice se-ncaier,* / *Și mugetul întricoșat al apei* / *Să ferece al strunei voastre vaier* /».

Cu volumul *Din umbra zidurilor* (1913), în poezia lui Goga, constată criticii, se aude tot mai puțin glasul pătimirii obștești, și tot mai mult durerea proprie, personală a poetului. Deși nu încetează cu desăvîrșire să scrie poezie socială (*Carmen laboris*, de pildă), totuși «*versul său e acum mai mult un geamăt răgușit în umbra zidurilor, o chemare, un strigăt în pustiu, lipsit de vibrație deosebită, spre niște idealuri străine adeseori de năzuințele poporului*»⁷.

Inima, Singurătate, Lacrimi, Mă-ntorc din nou, din volumul de mai sus, la care am putea adăuga *Aducerile-aminte, Pribeag, Trecea convoiul mortuar* din volumul *Cîntece fără țară* (1916), precum și *Pustiu, Tristia, Sufletul, În noapte, Cîntă moartea*,

6. *Ibidem*, p. 267.

7. Ion Dodu Bălan, *Valori literare*, București, 1966, Editura pentru literatură, p. 169.

din volumul postum *Din larg* (1939), sînt poezii semnificative pentru noul drum pe care merge lirica sa acum. În compensație, parcă, sporesc acum modalitățile și mijloacele de expresie; poezia lui Goga se înnoiește, se modernizează. Influența simbolismului, mai ales aceasta, devine vizibilă și stăruie. Dacă din punct de vedere artistic, simbolismul îi va îmbogăți, într-un fel universul poetic, în schimb, se va diminua, se va ofili altruismul mesajului social. Abia cu greu dacă mai recunoaștem în poetul de acum pe poetul de altă dată, care într-o poezie intitulată *O rază* din volumul *Ne cheamă pămîntul* (1909) se autodefinise: «*Sînt cîntăreșul celor fără nume, / Un strigăt smuls de-a vremilor viltoare, / Din vilorul durerilor din lume, / Mult tănuita lirii îndrumare / M-a plămădit din ură și iubire, / Mi-a dat durerea lumii moștenire, / Amarul ei să-l ocrotesc pe strune*».

Acum Goga își instrună lira sa pentru o poezie a parcurilor pustii, cu vegetație exotică, pentru o poezie a amurgurilor fără aureolă, pentru o poezie a duminicilor triste. *Cîntă moartea*, este ultima poezie scrisă de poet, care avea să înceteze din viață la 7 mai 1938. Trăindu-și într-o fulgerătoare clipă «*întreaga viață petrecută*», poetul rostește simbolic: «*Și cum sub tîmpla mea fierbinte / O lume veche-mi reînvie / Nu cîte-au fost îmi vin în minte, / Ci cîte ar li putut să fie*».

Un contemporan al lui Goga, referindu-se la aceste ultime mărturisiri lirice ale poetului, spunea, folosind parcă un joc de cuvinte, că ele sînt un «ecou de disperare, făcută din păreri de rău și remușcări, la adresa soartei și adresa proprie. Păreri de rău și remușcări de a fi tăcut ce trebuia vorbit și de a fi cugetat cînd trebuia acțiune, sau de-a fi vorbit cînd trebuia să tacă, și de-a fi acționat cînd trebuia să cugete»⁸.

*

Cu destul talent, cum am mai spus, Goga s-a manifestat și în *dramaturgie* și în *proza beletristică*.

Dramaturgiei românești poetul i-a dat două piese de teatru: drama *Domnul notar* (1914) și drama *Meșterul Manole* (1928). «Cu toată tendința de idealizare a unor realități anacronice», *Domnul notar* — opinează criticii literari — «rămîne însă generoasă din punct de vedere social și patriotică din punct de vedere național»; prin aceasta «ea corespunzînd organic atitudinilor fundamentale altruiste» din lirica de început a poetului.

Cea de a doua piesă, drama *Meșterul Manole*, avînd în centrul ei mitul sacrificiului suprem pentru creație, nu reține din materialul folcloric decît simbolul: «acțiunea piesei nu e nici istorică nici legendară...; eroul este un «artist modern chinuit de drama creației, care cere, pentru substanța și perenitatea ei, jertfa supremă: iubirea. În *Meșterul Manole*, Goga pune problema creatorului pe un plan mai larg, existențial și filozofic»⁹.

Goga a fost și unul dintre cei mai mari *oratori* ai noștri. Discursurile lui, caracterizate prin «știința gradației și a cuvîntului de efect», printr-un pasionat conflict dramatic, sînt realizate și ele cu procedeele artei dramatice.

O lucrare de valoare antologică în proza lui Goga este volumul *Precursori*, «un adevărat model al prozei sale estetice și oratorice», în care întîlnim cele mai generoase idei și sentimente patriotice, odată cu portretele și caracterizările de neuit

8. *Ibidem*, p. 172.

9. I. D. B. (Ion Dodu Bălan), *Goga*, Octavian, art. în *Scriitori români* (dicționar), Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978.

ale unora dintre cei mai de seamă reprezentanți ai istoriei și spiritualității românești. Floria și Avram Iancu, de pildă, sînt «cele două inimi mari în care a clocotit uraganul», Iosif Vulcan este «un precursor al libertății», Alecsandri, «un bard al redeșteptării naționale», Eminescu, «cea mai strălucită încarnare a geniului românesc», Aurel Vlaicu, «primul sol al unui vis milenar, întîiul soldat căzut pe cîmpul de bătălie, cel dintîi sînge vărsat pentru trecerea Carpaților»... Vorbind despre aceștia, «pe Goga îl interesa personalitatea insului descris în măsura în care servea reliefaarea unei idei generale despre artă, politică, știință, cultură, tinzînd să exprime prin fiecare portret un simbol»¹⁰.

*

Goga s-a afirmat și ca neîntrecut *traducător*. A tradus (și uneori a improvizat) din lirica germană, maghiară, franceză, italiană. O capodoperă a traducerilor făcute de el rămîne, fără îndoială, poemul dramatic în versuri *Tragedia omului* al poetului maghiar Emeric Madách (1934).

*

În ceea ce privește stilul, mijloacele și procedeele de exprimare, exegeții și criticii literari au apreciat că «nici în poezie, nici în proză cuvintele lui Goga n-au, cel mai adesea, strălucirea și netezirea marmorei șlefuite», ci «ele par, mai degrabă, a fi cioplite dintr-o cremene dură și innegrită de vreme dar care neconținut scapără scintei sub amnarul unor patimi fără leac și de o indicibilă autenticitate umană». Cu alte cuvinte, «Goga nu caută cu orice preț cuvîntul frumos, ci cuvîntul potrivit, care să exprime cel mai bine gîndul și simțirea sa»¹¹.

În legătură cu limbajul poetic, cu stilul, cu mijloacele și procedeele de exprimare artistică, trebuie subliniat faptul că — deși Octavian Goga n-a avut o pregătire specială nici de teolog nici de filosof religios — termenul religios și de tradiție bisericească joacă un rol de primă importanță, atît prin frecvența lui întrebuițare, cît, mai cu seamă, prin puterea și valoarea lui expresiv-artistică, fie cînd este folosit în înțeles propriu, fie cînd este folosit cu funcție figurată, metaforică. De la simplul cuvînt, la expresii, sintagme, propoziții sau chiar fraze întregi, termenul bisericesc este întîlnit în toate speciile scrisului artistic al lui Goga: versuri, teatru, eseu, discursuri, gazetărie etc.¹². *Dumnezeu, Mesia, catedrală, biserică, hirotonic, preot, popă, apostol, altar, rugăciune, patralir, cununie, cuminecătură, înviere, liturghie, ceaslov, psaltire, tropar, icoană, strană, profeț, prooroc clopotniță, țîntirim, colindă, aghiazmă, bobotează* — ca simpli termeni; *Domnul Savaot, Prea Milostivul, Moș Crăciun, Prea Sfînta Născătoare și Pururea Fecioară, «Dumnezeu să l ierte», «pace vouă», «adevăr zic vouă», cărțile de strană, «sfînta duminică», «cuvine-se hirotonia», «cerul vă binecuvîntă», «Cristos a înviat», «judecata din urmă»* ș.a., ca expresii și sintagme apelative sau exclamative; la care am adăuga, întregă partea întii a poeziei *Iisus pe valuri*, din volumul postum *Din larg*, unde este reprodușă, foarte aproape de textul scripturistic (cf. Mat. XIV), pericopa umblării pe mare a lui Iisus Hristos și potolirea furtunii: tot acest limbaj de factură bisericească — subliniem — îi este foarte familiar lui Goga. Și, precum se poate observa din înșirarea de mai sus, termenii și expresiile

10. *Ibidem*, p. 246.

11. *Ibidem*.

12. În legătură cu aceasta, a se vedea: Prof. Adrian N. Popescu, *Elementul religios și de tradiție bisericească în poezia lui Octavian Goga* — în *Îndrumătorul bisericesc*, editat de Arhiepiscopia Bucureștilor, anul 1981. În acest articol am exemplificat cu tîluri și reproduceri de versuri din numeroase poezii pe această temă.

sfera cinului bisericesc, sau sînt apelative, exclamații, aclamații și invocații liturgice. Se vorbește chiar, în cadrul unor poezii, mai cu seamă din volumele de început, de un «mesianism poetic» al liricii lui Goga. Termenii de *Mesia*, de *mesianism*, de *profet* sau *prooroc* din aceste poezii, chiar dacă întrebuițarea lor în poezie are mai mult valoare metaforică, exprimă de fapt, și în cazul acesta, cam același înțeles propriu cu cel biblic vechi-testamentar de unde sînt scoși, adică: izbăvitor, mîntuitor, eliberator, în cazul lui *Mesia*; prevestitori ai unor fapte și evenimente viitoare ce vor schimba lucrurile, stările de fapt, ce vor transforma în realitate niște dorințe și așteptări, niște năzuințe și aspirații etc., în cazul *profeților* sau *proorocilor*.

Această familiaritate și frecventă apelare a lui Goga la idei și limbaj religios-bisericesc, ar avea o întreită explicație¹³.

Mai întii aceasta s-ar explica prin influența gîndirii și procedeele «romantismului mesianic revoluționar» al marilor săi înaintași: corifeii Școlii ardelenene, apoi Gheorghe Lazăr, Alecu Russo, Bălcescu, Kogălniceanu, Eminescu, Slavici «din a căror spiță spirituală descinde, indiscutabil, oratorul, ziaristul și poetul Octavian Goga», considerat drept «ultimul mare romantic mesianic din literatura românească».

O a doua explicație ar fi de natură biografică, mai exact autobiografică. Goga s-a născut din familie de preoți cărturari, atît pe linia tatălui, cît mai cu seamă pe linia mamei, care poate fi urmărită pînă dincolo de jumătatea secolului XVIII. Un strămoș al său, protopopul Coman Bârsan, fusese hirotonit prin 1740; un altul, «popa Sava Popovici, cel bătrîn», propovăduia prin 1792 în biserica din Rășinari, despre originea romană a poporului nostru; protopopul Ion Bratu, bunic al poetului dinspre mamă, fusese profesor la Seminarul teologic din Sibiu și dăduse găzduire în casa lui adolescentului Mihai Eminescu, în peregrinările acestuia prin Ardeal; tatăl lui Goga era, cum am spus, preot; mama sa era învățătoare; amîndoi părinții erau luminătorii poporului și amîndoi scriau și publicau în ziarele și revistele locale ale vremii. În casa părinților săi, copiii fuseseră crescuți și educați, după obiceiul și mentalitatea vremii, creștinește, cu lecturi și povestiri din cărțile bisericești și de înțelepciune populară, cu rugăciuni și închinare la icoane, cu respectarea strictă a tradițiilor bisericești.

A treia explicație ar consta în «condițiile locului», care — după opinia lui E. Lovinescu — «i-au impus poetului (...) anumite norme și rezerve formale», în sensul că, din pricina opreliștilor puse de autoritățile oficiale austro-ungare ale vremii, «neputîndu-se exprima liber». Goga «a trebuit să se retracteze adesea, în formule vagi și misterioase, ocolînd cuvîntul propriu într-un amestec de bărbăție și de jelanie și, mai ales, de vaticinație, vrednică de vechii profeți, în așteptarea frenetică a «Mîntuitorului», a «dezrobitorului» ce va răzbuna milenara nedreptate»¹⁴. Cu alte cuvinte, «prezența tonului biblic cu anume tilcui de parabolă, abundența termenilor vechi și religioși (...) aveau rostul de a demonstra celor ce negau vechimea noastră pe plaiurile transilvane că ne-am născut aici, că venim din vremuri de demult, că avem drepturi incontestabile». De altfel, rolul credinței străbune și al Bisericii românești de peste munji este subliniat uneori de poet ca un argument apologetic etnic-național.

13. Cf. printre alții: Ion Dodu Bălan, *Octavian Goga*, monografie, București, Ed. Minerva, 1971 (mai cu seamă cap. X, p. 203—228); E. Lovinescu, *Texte critice*, Colecția «Lyceum», nr. 30, Ed. Tineretului, 1968, p. 200 ș.u. 14. E. Lovinescu, *loc. cit.*, p. 200.

Biserica a fost în Transilvania — spunea Goga — «nu numai depozitarul credinței noastre religioase, ci și o cetate de păstrare a existenței noastre românești»¹⁵.

Dacă aceste explicații ne ajută să înțelegem familiaritatea și deasa apelare a lui Goga la limbaj și idei bisericești în întregul său scris artistic, ni se pare incompletă explicația și aprecierea că elementul religios din lirica lui Goga ar avea numai o «funcție estetică». O atare aserțiune trebuie completată. Goga, se știe, a trăit la sfârșitul veacului trecut și în prima jumătate a veacului nostru. A fost un om al timpului său. A fost crescut, educat și instruit și și-a desfășurat activitatea în condițiile, mentalitatea și concepția despre lume și viață proprii acelor vremuri. Cînd în *Fragmente autobiografice* el spunea că s-a vrut a fi un «mare pedagog al neamului său», un educator. Goga înțelegea, credem, educarea neamului său, în toate compartimentele de viață, pe coordonatele mentalității și cu mijloacele educative proprii acelor vremuri. În conceptul de «educație» al acelor vremuri, educația religioasă, făcea parte integrantă din sfera acestei noțiuni; era una din coordonatele principale ale sistemului educațional al vremii.

Așa stînd lucrurile, credem că expresiile, termenii, sintagmele, propozițiile sau frazele întregi, în care, uneori, sînt exprimate idei de cea mai proprie și pură substanță religioasă, nu au numai simpla «funcție estetică», — ci toate acestea sînt, mai degrabă, o dovadă că autorul lor, marele poet, opera cu ele mînat de un impuls, de o necesitate sufletească, conștient fiind în primul rînd de semnificația și valoarea lor teologică-bisericească proprie, de rolul lor pedagogic-educativ, valori și funcții afectiv-intelectuale pe care poetul le simțea și le trăia ca atare. Numai după aceea, considerăm noi, Goga le dădea funcționalitatea și valoarea lor estetică. Este o explicație complementară, care credem că se impune.

Inercînd să facem în paginile de mai sus o trecere în revistă a întregii activități literare a lui Octavian Goga, cu sublinierile și insistențele de rigoare, ne propunem, în finalul expunerii noastre, să sintetizăm cîteva concluzii-caracterizări:

1. Octavian Goga o fost unul dintre cei mai mari scriitori români din epoca modernă. Afirmat în primul rînd ca poet, opera lui poetică ar putea fi privită, dintr-un anumit punct de vedere, ca o încheiere a poeziei tradiționale din veacul trecut, și o deschidere spre poezia modernă de diferite nuanțe de la începutul veacului nostru și de mai tîrziu. Ca mare personalitate artistică, Goga însuși — prin lirica sa cu trăsăturile și tonalitățile ei proprii — a fost deschizător de direcție nouă în lirica românească, fără însă ca urmașii săi să fie la înălțimea maestrului.

2. Dacă puternicul caracter mesianic al unora din poeziile cele mai reprezentative ale lui Octavian Goga conferă liricii sale un robust optimism revelator, în același timp această poezie, prin toate atributele ei, are și un pronunțat conținut național și umanitar, exprimînd aspirațiile nobile și arzătoare de altădată ale poporului nostru, astăzi împlinite; ea este un permanent vademecum.

3. Figură de seamă a spiritualității românești și patriot înflăcărat și luminat, Octavian Goga a manifestat și o largă receptivitate la progresele culturii universale, asimilînd organic elemente ce depășesc limitele mijloacelor de exprimare ale artei

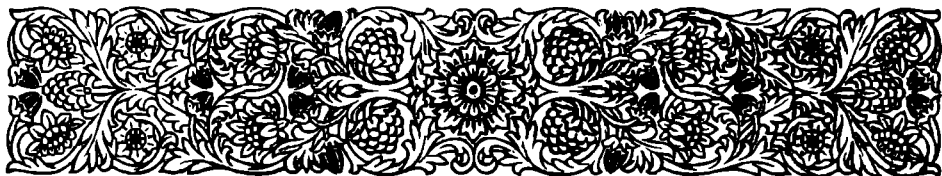
15. Cf. Ion Dodu Bălan, *Octavian Goga, monografie...*, p. 227.

românești tradiționale (E vorba de influența poeziei de factură modernistă — simbolismul mai ales, care, după anul 1913, s-a făcut tot mai mult simțit în lirica sa).

4. Receptiv la progresele culturii universale, acceptînd îmbogățirea modalităților și mijloacelor de exprimare artistică, limbajul poetic al lui Goga rămîne totuși, în structura și esența sa, un limbaj cultural tradițional, un limbaj alimentat din graiul poporului, îmbinat armonios cu «limba vechilor cazanii», cu destul de multe elemente lexicale religioase, care — toate — atestă laolaltă străvechea origine și istorie a frumoasei noastre limbi românești.

5. Adăugînd la cele de mai sus faptul că numeroase poezii din lirica lui Oct. Goga au fost traduse — încă din timpul vieții sale sau postum — în diferite limbi: germană, maghiară, franceză, italiană etc., precum și faptul că multe din versurile lui Octavian Goga au îmbrăcat veșmîntul muzical al romanței, liedului sau al altor specii din grădina Euterpei, intrînd în repertoriul permanent al unor prestigioase formațiuni corale și al unor mari interpreti vocali, ca piese de mîna întii, încheiem modestele noastre rînduri, aduse ca un binemeritat omagiu poetului Octavian Goga la centenarul nașterii sale, cu sentimentul bucuriei împlinite că am reușit să așternem pe hîrtie ceea ce am simțit cu inima și am frămîntat cu mintea, exprimînd, în felul acesta, profunda admirație și sincera noastră prețuire pentru Marea Poet.

Prof. ADRIAN N. POPESCU

DOCUMENTARE

SCHITUL BĂRBĂTESCU DE PE „DEALUL BUCUREȘTILOR“

După relieful pământului, de obicei, orașele se împart în trei categorii: orașe de munte, orașe de deal și orașe de cîmpie. Bucureștiul e un oraș de cîmpie, fiind așezat în cîmpia României, între cîmpia Burnasului și cîmpia Bărăganului.

Din orice parte vei intra în București, pe calea ferată cu trenul sau pe șosea cu mașina ori cu căruța, nu vei zări dealuri. Cu toate acestea, în vechile acte ale Bucureștilor se vorbește despre «Dealul Bucureștilor»¹ destul de des.

Există un deal al Bucureștilor? Ca să răspundem precis la această întrebare, trebuie mai întii, să deschidem dicționarele limbii române și să cităm definiția dealului.

În *Dicționarul universal al limbii române*, ediția a șasea (1972), întocmit de Lazăr, Șăinenu, citim: «Deal, ridicătură de pământ ce nu trece peste 300 de metri».

În *Dicționarul limbii române moderne*, editura Academiei R. P. R., Institutul de lingvistică, București, 1958, e scris: «Deal, ridicătura soarței pământului, mai mică decît muntele, dar mai mare decît colina».

Mai știm apoi că, un deal trebuie să aibă două coaste sau povîrnișuri. Te sui pe una în vîrfurile dealului și de acolo cobori pe alta în partea opusă. În sensul acesta, nu există un «deal al Bucureștilor». Există în București «Dealul Mitropoliei» sau al *Patriarhiei*, cum i se mai spune din anul 1925, de cînd s-a înființat Patriarhia română, deal ce îndeplinește toate condițiile definiției dealului, deși mic, dar nu la acesta se referă vechile documente scrise în București, cînd vorbește de «dealul Bucureștilor».

«Dealul Bucureștilor» nu este altceva, decît malul drept al Dimboviței² sau mai bine-zis, fostul mal, căci azi Dimbovița trecînd prin București, nu mai curge pe lîngă el, ci la oarecare distanță, pe unde a fost canalizată în secolul al XIX-lea.

Se știe că în emisfera nordică a pământului, riurile care curg prin cîmpie au malul drept mai ridicat decît malul stîng, contrar emisferei sudice, unde malul stîng mai înalt decît cel drept. Dacă privești malul drept al Dunării de la Turnu Măgurele, Giurgiu sau din alte părți, ai impresia că este un deal ce îi mărginește tot cursul pînă în deltă. Malul drept al Jiului, în dreptul Craiovei, are înălțimea unui deal destul de

---

1. Arhivele Statului, București, dosarul *Mitropoliei Țării Românești*, actul CCXX/11 din 2 ianuarie 1970 și altele.

2. Hașdeu zice că «Dimboviță» în limba vechilor slavi însemna «foi de stejar». *Istoria critică*, p. 268. După G. I. Ionescu Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899.

ridicat. El este acoperit de păduri și se numește «Dealul Bucovățului», în dreptul fostei mănăstiri Bucovă, în alte părți poartă alte numiri, din timpuri depărtate pînă azi.

Dacă privim malul drept al Dîmboviței, de la intrare în București și pînă la ieșire, avem impresia unui deal, în unele părți mai ridicat, în altele mai puțin ridicat. Urcindu-ne pe acest mal, în loc să ne coborîm în partea cealaltă, cum se întîmplă după ce urci un deal, ca să-l treci de-a curmezîșul, observăm că în față-ne se întinde o nemărginită cîmpie, fără nici o ridicătură oricît de mică. Aceeași priveliște o ai și cînd sui malul drept al Jiului în dreptul Craiovei, deși el este mult mai înalt decît malul Dîmboviței.

Orașul București s-a clădit și s-a dezvoltat pe malul stîng al Dîmboviței. Pe malul drept a avut puțini locuitori, «sub deal» sau sus «pe deal», pînă la începutul secolului al XX-lea.

«Dealul Bucureștilor» a fost acoperit cu păduri. Cînd s-au tăiat pădurile, în locul lor s-au sădit vii, de aceea s-a mai numit și «Dealul Viilor», cel puțin o parte din el. Și astăzi, drumul care mergea printre vii altădată, de la cimitirul Șerban Vodă (Bellu) pînă în Calea Rahovei, se numește oficial Șoseaua Viilor, deși nu mai este șosea, căci pe ea circulă tramvaie și pe locurile pe unde erau vii, azi sînt fabrici și străzi cu zeci de mii de locuitori.

În pădure sau între vii, pe «Dealul Bucureștilor» s-au zidit, începînd din secolul al XVI-lea, mănăstiri, schituri ori metocuri ale căror biserici, unele rezidite, s-au păstrat pînă în zilele noastre. Le numim începînd din nord spre sud: Mînăstirea Cotroceni zidită în anul 1679 de către Voievodul Șerban Cantacuzino; Mînăstirea Mihai Vodă zidită de Banul Gheroma în anul 1558 și refăcută de Voievodul Mihai Viteazul; Schitul Spirea zidit de doctorul Spirea în secolul al XVIII-lea, azi biserica Spirea Vechi; Schitul Bărbătescu construit de Mitropolitul Grigore în anul 1764, azi biserica Bărbătescu Vechi; Metocul Schimbarea la Față zidit în anul 1796 de Udrea Pavel și Stanca, azi biserica Dărbătescu Nou sau Cuțitul de Argint după strada cu același nume; Mînăstirea Văcărești zidită de Voievodul Nicolae Mavrocordat (1716—1722).

Se cunoaște istoria mînăstirilor numite, prea puțin se știe însă despre schiturile construite pe același deal cu ele și îndeosebi despre schitul Bărbătescu³. Fiindcă în anul 1936 am fost hirotonit preot pe seama bisericii lui, devenită biserică a parohiei Bărbătescu Vechi, în care am liturghisit, cu ajutorul lui Dumnezeu, fără întrerupere timp de 30 de ani, m-am simțit obligat să-i cercetez trecutul, de la origină pînă azi, alți pe cît se poate afla ceva din arhive, istorii și mărturii ale bătrînilor din parohie.

1. În arhiva Bibliotecii Academiei R. S. R. se găsește un dosar legat, pe cotorul căruia scrie: «657, Mitropolia Bucureștilor, schituri XVIII, msse române». Pe fila 1 este scris acest titlu: «1764 iunie 15: Condica Sîntei Mitropolii pentru toate schiturile Mitropoliei atît de aici din București, cît și cele după altară, după cum arată înlăuntru. S-au început a se scrie de la luna lui iunie 15, 1764». La pagina 8 se găsește următorul manuscris: «Schitul Mitropoliei ce se numește Bărbătescu, pe dealul Buc. ce s-au făcut acum de sînt Părintele Mitr. 7272 august 3. Cărțile bisericii ce sînt date de Păr. Mitr.: 1 Evanghelierul, 1 Apostol rum., 1 Octoih mare rum., 1 Antologhion rum., 1 Liturghion rum., 1 Moliitelnic rum., 1 Ceaslov rum. mare, 1 Psaltire slov mare cu molitve, 1 Triod rum. fără trotie.

3. În articolul intitulat: *Schiturile metoace ale Mitropoliei din Țara Românească*, semnat de Prof. T. G. Bulat și publicat în revista «Glasul Bisericii», an XXXV, nr. 1—2 (ian.-febr. 1976), schitul Bărbătescu, se spune, că a fost reparat de Manda Sebareasa în anul 1818. În pisanie se scrie că această reparație a făcut-o Ioan Șelaru cu alți fraji între care a fost și Radu Ispravnicelul.

Odăjdiile și alte odoare : 1 Sfântă de canavăț turungiu, 1 Stihar de cit, 1 Pe-reche rucvițe de cutnic, 1 Epit de cutnic, 1 Perizon cu păfteluțe de alamă. Acest rind de odăjdii sint date de Popa Theodosie ot Bis. Domnească. 1 Sfintă de caftan, 1 Poală la Proscomidie iar de caftan, 1 Masă de cit pe Prestol, 1 Sfint antimis fără sfnte moaște, 1 Cruce cu tocul ei pe sfintul prestol cu 12 praznice săpate, 1 Potir discos, 3 Zvează de cositor, 1 Linguriță de acioaie a paraclisului, 1 Anaforniță, 1 Clondiraș cu sfint mir de cositor, 2 Procovețe, 1 Aer luat deici den biserică, 2 Peșchire noao, 7 Candele de la icoane de alamă și sportos, 3 Ivere pe la uși, 1 Sfeșnic de alamă, 1 Cădelniță».

După cum se vede, manuscrisul nu este altceva decît un tablou (inventar) de cărțile, odăjdiile și odoarele dăruite schitului Bărbătescu. Valoarea lui documentară constă nu în obiectele enumerate, ci în titulatura lui. Aici ni se arată că: 1. biserica era a unui schit, 2. numele schitului, 3. locul unde era așezat, 4. cine l-a făcut și la ce dată.

1. În trecut, bisericile se zideau pentru a servi unei minăstiri, unui schit, unui metoc sau unei enorii de la sate ori orașe. În bisericile minăstirilor și schiturilor slujau ieromonahi, spre deosebire de enorii, unde slujeau preoți căsătorii, de aceea cei ce zideau biserici pentru minăstiri sau schituri trebuiau să zidească în jurul bisericilor și locuințe pentru călugări și să le asigure existența prin diferite danii, de obicei moșii și case producătoare de venituri.

Schitul nu era altceva decît o minăstire în mic. El putea să aibă unul sau mai mulți slujitori călugări. Depindea însă de o minăstire. În cazul nostru, Schitul Bărbătescu depindea de sfînta Mitropolie a Ungrovlahiei, care la sediul ei era o minăstire condusă direct de Mitropolit în loc de stareț sau egumen, așa cum este și azi. Toate sediile mitropoliilor și episcopiiilor erau minăstiri.

Călugărilor schitului nostru a făcut și chilii în jurul bisericii pentru locuința călugărilor. Chiliile acestea au existat pînă în timpul nostru. O parte din ele s-au dărîmat la anul 1889 și s-a clădit o școală primară. Mai tirziu această școală s-a reclădit devenind cea mai mare din cartier. În arhiva parohiei Bărbătescu Vechi se găsesc acte în care sint notate sume încasate drept «chirii ale chiliilor», închinat parohienilor pentru locuință. Ultimele două chilii, în care locuia un cîntăreț cu familia, au fost demolate în anul 1968, ca insalubre.

Bătrînii născuți în parohie mărturisesc că, părinții și bunicii lor le spuneau că au învățat carte în chiliile bisericii avînd ca dascăli pe preoți sau cîntăreți. Toți stiau că au locuit călugări altădată aci. Cîți călugări va fi avut schitul, nu reiese din documentul citat. Din el se vede că i s-au dăruit veșminte numai pentru un ieromonah. Deducem din numărul chiliilor, care trecea de zece, că erau cel puțin cinci călugări, știut fiind că, unele chilii serveau de cancelarie, bucătărie și sală de mese, ca la orice schit cu viață chinovială.

2. Numele schitului a fost Bărbătescu. De unde vine acest nume? Istoricii G. I. Ionescu-Gion e de părere că vine de la familia boierilor Bărbătești, care aveau vii în partea aceea, «sus pe dealul Bucureșcilor».

«Neamul boierilor Bărbătești se poate urmări prin documente, cel puțin de la începutul secolului XVI, de cînd apare Nan Postelnîcul ot Bărbătești și pînă la Mihai Bărbătescu, ispravnicul de Tîrgoviște la 1798, sub Constantin Vodă Hangehrlî. Bărbăteșcii erau proprietari în Dîmbovița, la moșia Săteni, lîngă vîile Brîncoveni și au fost proprietari în București, în mahalaua Scorțarului sau a lui Șerban Vodă Cantacuzino»⁴.

4. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureșcilor*, București, 1899, p. 175—176.

În actul din 11 februarie 1743, prin care armenii din București sînt scutiți de a mai da fumărit domniei, această dare rămînînd «pentru ajutorul și chiverniseala bisericii ce au făcut-o ei în oraș», Voievodul Mihai Racoviță zice: «Și am întărit hrisovul acesta cu toți cinstitorii și credincioșii boieri cei mari ai divanului domniei mele... i pan Mihail Bărbătescul vel paharnic»⁵.

Din acest document reiese că Bărbăteștii erau boieri mari și membri ai divanului. Nu se cunoaște însă dacă au dăruit ceva pentru schitul ce le poartă numele și probabil că nu l-au înzestrat cu nimic, căci altfel nu s-ar fi desființat înainte de a implini 50 de ani de existență, biserica lui devenind parohială, întreținută de enoriași.

Se cunoaște și o mînăstire cu numele Bărbătești sau mai bine-zis «de la Bărbătești», zidită și înzestrată de Matei Basarab în județul Dimbovița. Dăm mai jos un zapis din anul 1703, ianuarie 30, în care se vorbește de această mînăstire și necazurile ei, necazuri care se pare că i-au grăbit sfîrșitul.

«Adică eu monafia Maria Starița împreună și cu alte maici călugărițe care ne aflăm locuitoare la sf. mînăstire de la Bărbătești din sus de Tirgoviște din sud Dimbovița, unde se prăznuiește hramul sf. Ilie Proorocul, scris-am și mărturisim cu acest al nostru zapis ca să hie de bună credință la cinstita mîna Măriei Sale prea luminatului nostru Domn Io Constandin Basarab Voevod, cum să se știe că avînd această sfîntă mînăstire moșie la satul Doicești ot sud Dimbovița stj. 236 și jumătate aleasă, hotărîită și împietrită de către moșia cilaltă a mînăstirii ce avem în Priboi în cîmp, în pădure, în apă și în dealu cu viile, cu vad de moară în apa Ialomiței și merge în lung din vadul morii pînă în moara Solomonului, care moșie este dată de răposatul Matei Voevod, ctitorul sf. mînăstiri, care și răposatul Matei Voevod au fost cumpărat-o de la Neagu și de la Oană i Radul și de la Rada Miclăușoaiie și de la feciorii lor, megiașii din Sotinga drept aspri gata 8300 precum adeverează și hrisovul lui Matei Vodă și alte părți Domnești și de atuncea incoace tot au ținut sf. mînăstire această moșie din Doicești cu bună pace.

Deci, cînd au fost acum, întîmplînd-se de au cumpărat Măria Sa satul Bărbătești și Doicești cu casele de la Matei Vălafu și de la frații lui Barbu Cluceru i Drăghici și fiind această moșie stearpă cu pădure și părăsindu-se toate viile ce au fost pe dînsa, neavînd sf. mînăstire nici un venit de către această moșie și aflînd noi cum că se vinde o parte de moșie la satul Broștenii din sud Ialomița, alătura cu moșia ce mai are sf. mînăstire acolo și fiind acea moșie de acolo mai bună, de cîmp și mai cu venit, noi cu toate maicile călugărițe am căzut cu rugăciune la Măria Sa ca să ne dea Măria sa bani pe această moșie din Doicești, să ne cumpărăm acea moșie din Broșteni, de care și Măria Sa, pentru a noastră rugăciune și pentru adăogirea sf. mînăstiri, au primit și ne-au dat Măria Sa banii de am cumpărat toată partea de moșie a lui Drăghici Iuzbașa din Hulești, stj. 150, cît au avut acolo la Broșteni, stj. po bani 70, cu zapis și cu mărturii și noi am vîndut Măriei Sale această moșie din Doicești, stj. 236 și jumătate, stj. po bani 50, cin talere 88 și jumătate.

Drept aceea și noi încă am dat acest al nostru zapis la cinstita mînă a Măriei Sale ca de acum înainte să ție Măria Sa și să stăpînească această moșie ce scrie mai sus Doicești, cu bună pace, să-i fie Măriei Sale de moștenire și coconilor Măriei Sale stătătoare în veci, iar sf. mînăstire încă să ție această moșie din Broșteni precum

5. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*. București, 1961, p. 368.

adeverează zăpissul. Și la tocmeala noastră întimplatu-s-au boieri mărturie care mai jos s-au iscălit și noi pentru mai adevărată credință am întărit zăpissul cu pecetea mănăstirii și cu numele nostru ca să se crează.

(ss) Eu Monafia Maria ot mănăstirea Bărbăteștilor»⁶.

Din cîte știm, nimeni nu a făcut pină acum monografia acestei minăstirii. Ea nici nu este menționată între ctitoriile lui Matei Basarab. Probabil că nu a avut existență lungă, deși din zăpissul de mai sus, se vede că era înzestrată cu două moșii destul de bune⁷.

3. Schitul Bărbătescu, spune documentul citat din dosarul «Mitropolia București» de la Biblioteca Academiei R.S.R. că, era pe «dealul Bucureștilor». Am arătat mai sus ce numeau bucureștenii de altădată «dealul Bucureștilor». Plecînd din oraș, de la apa Dîmboviței spre apus, pe «podul calcicilor», «calea Craiovei» sau «calea Mehedințului», cum se numea atunci calea Rahovei de azi, după ce sui «dealul Bucureștilor», la cîteva sute de metri după ce această cale se încrucișează cu șoseaua Viilor, pe stînga, între vii, dai de schitul Bărbătescu, azi biserica parohiei Bărbătescu Vechi.

Schitul acesta și-a căpătat repede un renume, căci «dealul Bucureștilor» s-a numit «dealul Bărbătescului»⁸, cel puțin în dreptul lui, adică între schitul Spirea (cu «dealul Spirei») și cimitirul de azi Șerban Vodă (Bellu), limitele celor două parohii vecine: Bărbătescu Vechi și Bărbătescu Nou sau Cuțitul de Argint.

Numirea aceasta arată influența schitului Bărbătescu, căci sigur el a influențat numirea, nu viile boierilor Bărbătești. Dacă viile boierilor Bărbătești ar fi avut vreo putere de influență, și-ar fi exercitat-o înainte de înființarea schitului⁹.

Sub influența schitului Bărbătescu, și cartierul din jurul schitului, nu numai dealul, s-a numit «mahalaua Bărbătescului»¹⁰. Tot sub influența aceluiași schit, biserica vecină, de «deasupra cișmelei lui Filaret» — care la 1796, cînd a fost construită, n-avea nume — s-a numit mai tîrziu Bărbătescu și mai apoi Bărbătescu Nou, așa cum se numește și azi oficial. Poporul îi mai spune și Cuțitul de Argint, după numele străzii din față-i.

În legătură cu numirea de Bărbătescu și cu cele ce s-au petrecut pe «dealul Bărbătescului» în jumătatea întîia a secolului al XIX-lea, numim două documente din

6. Paul St. Grecianu, *Din scrierile inedite ale lui Ștefan D. Grecianu. Genealogiile documentate ale Famililor boierești*, vol. I, București, 1913, p. 145.

7. Vinzarea moșiei minăstirii Bărbătești, ca și a moșiilor despre care vorbește zăpissul și altele, a fost silită. După moartea lui C. Brîncoveanu fostii proprietari cer Domniei să li se restituie moșiile. În actele de restituire se scrie: «Și voind Domnia lui (Brîncoveanu) ca să ia acest sat pe seama Domniei Sale să-i fie pentru *preumblare* fiind aproape de Tîrgoviște... Și trecînd pușnică vreme a silit și pe Mihai Clucerul de și-au vîndut partea lui». P. St. Grecianu, *op. cit.*, p. 148. Nu se știe dacă i-a fost restituită și minăstirea moșia. Această moșie era aproape, mai mare și de mai mult folos, decît cea dată în schimb, deși se spune că era aceasta din urmă «în cîmp».

8. Arhivele statului, dosarul *Mitropolia Țării Românești*, ms. 156 f 143 v din anul 1804, ianuarie 1; ms. 155 f 83 din 4 iunie 1840; ms. 153 f 84 din 26 iunie 1840 și altele.

9. În jară sînt 16 localități numite Bărbătescu sau Bărbătești și cel puțin tot altelea familii, ce poartă numele de Bărbătescu, fără să aibă vreo legătură cu familia boierilor Bărbătești. Vezi *Marele dicționar geografic al României*, vol. I, București, 1898, p. 323—324 și «Lista abonaților telefonici» din București.

10. Arhivele statului din București, dosarul *Mitropolia Țării Românești*, ms. 158 f 22, anul 1797. În anul 1798, Bucureștii era împărțit în cinci plăși: Tîrgului, Gorganului, Broșteni, Tîrgului de Afară și Podul Mogoșoaiei. Fiecare plasă era apoi împărțită în mahalale. *Bărbătescu era mahalala* și avea 35 de case. Făcea parte din plasa Broștenilor, care număra 1482 de case. După Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 361—319.

Arhivele Statului : a. *La 4 ianuarie 1838*, Mitropolitul Ungrovlahiei a încuviințat iconomului său de la «biserica Bărbătescului» — în urma cererii sale — să dea cu embatic oamenii terenul din jurul bisericii¹¹. b. *Contractele embaticarilor tipărite*. Pentru importanța conținutului istorico-social al acestor contracte dăm textul în întregime al unuia dintre ele :

«Ocîrmuirea Sf. Mitropolii a Țării Românești».

Biserica Bărbătescului, ce este desupra cismelei răposatului Filaret, unde se prăznuiește hramul Schimbării la Față, se află Metoh al Sf. Mitropolii, și din pricină că este nelăcuit împrejur de oameni, în multe rinduri s-au deschis și s-au jefuit de furi de cele sfinte, din care întimplări și sf. Mitropolie s-au sfiit a mai îngriji cu deadinsul pentru cuvenitele ei podoabe pînă ce mai întii va lăsa slobod a se lăcui de oameni locul ce este împrejurul ei, pe deal d'asupra cișmelei după chibzuința răposatului întru fericire Mitropolit Grigore¹².

(Numele embaticarului)

Dovedindu-l om cinstit și cu frica lui Dumnezeu, printr-acest pecetluit îi dăm voie a-și face case pentru lăcuința sa pe pomenitul loc cu așezămînturile următoare : pentru zilele de clacă ce ar trebui să le facă în lucru, să dea pe tot anul cîte lei doisprezece la fieștecare început de an, vin și rachiu să nu fie slobod a vinde dintr-acest loc ce să dă care este în fața drumului, stînji opt ; nu are voie să vîndă cu numire de hrisis, căci Sf. Mitropolie nu i l-au vîndut ca să aibă drept și numitul de a vinde. Și acei cîte lei doisprezece nu să socotesc alt decit numai plata clăcii. Cînd din vreo întimplare va voi casa ce o va face să o vînză, vînzarea să nu o facă prin mezat ci numai prin tocmeală, arătînd mai întii la Mitropolie pe acel cumpărător ca să-și facă al 2-lea învoire cu dînsul pentru clacă sau și prin mezat de se va întimpla a se vinde casa ce o va face cu vreo hotărîre de judecată pentru niscareva plată de datorii, și așa Sf. Mitropolie nu-și va pierde dreptul său, ci acel cumpărător va fi îndatorat ori a-și face al 2-lea învoire cu Mitropolia pentru clacă sau să-și rădice lemnele ce cumpără și să lase locul slobod asupra căruia nimeni nu are nici un fel de stăpînire afară de Mitropolie precum și vînzătorul asupra cherestelei sale și aceliilalte materii adusă de aiurea. Drept aceea păzindu-și datoriile acestui așezămînt întocmai cu plata clăcii în bani arătați pe fieșcare au să-și ție casa ce o va face în pace, iar împotrivindu-se și ramiind rămășiță să-și rădice lemnele casii și să lase locul slobod și pentru că aceste condiții au a se păzi întocmai și nestrămutate aflîndu-se așezate cu voea și mulțumirea numitului au dat și însuși în scris în conlica Economiei¹³.

Din acest «așezămînt» embaticar se vede că în anul 1838 «biserica de asupra cismelei răposatului Filaret» se numea Bărbătescu, nu însă Bărbătescu Nou, cum se va numi peste cîțiva ani, probabil ca să se deosebească de cealaltă Bărbătescu, ce se va numi și ea Bărbătescu Vechi. Într-un act din anul 1852 se vorbește de «Mahalaua Bărbătescu Nou»¹⁴, iar în allul din 24 sept. 1856 de «Mahalaua Bărbătescu Vechi»¹⁵, deci «Mahalaua Bărbătescu» din anul 1798 este împărțită în două numiri

11. Arhivele Statului București, *Mitropolia Țării Românești*, ms. 148, p. 3.

12. E vorba de Mitropolitul Grigore Dascălul 1823—1834.

13. Arhivele Statului, dosar *Mitropolia Țării Românești*, ms. 154, f. 10.

14. *Idem*, ms. 1419, f. 300.

15. *Idem*, ms. 152, f. 125 v. Probabil că, numirea celor două mahalale după numele parohiilor Bărbătescu Vechi și Nou s-a dat în același timp.

Bărbătescu, în două mahalale după numele celor două parohii, care, desigur, s-au numit în același timp Bărbătescu Vechi și Nou.

4. Cu privire la ctitorul schitului Bărbătescu, în documentul din dosarul «Mitropolia București» aflat la Biblioteca Academiei R.S.R. — document citat — se scrie : «*S-au făcut acum (schitul) de Sînt Părintele Mitr. 7272 august 3*». Mitropolitul din timpul acela se numea Grigorie și a păstorit de la 26 iulie 1760 pînă la 18 septembrie 1787. El este cunoscut în istorie ca a ierarh evlavios și bun administrator al averii Mitropoliei, care era destul de însemnată în vremea aceea. Numele lui este legat și de alte biserici bucureștene ca : Oborul Vechi, Sf. Nicolaie-Vlădică și Sf. Ștefan.

Nu știm dacă schitul Bărbătescu a fost făcut cu banii săi proprii sau cu cheltuiala Mitropoliei. Înclinăm să credem că Mitropolia a suportat toate cheltuielile construirii bisericii și chiliilor din jur, căci, dacă ar fi fost ridicate cu banii săi proprii s-ar fi îngrijit ca biserica să aibă o construcție mai mare și mai solidă, spre a nu fi nevoie ca, numai după 54 de ani să se zidească o alta în locul celei vechi. I-ar fi dat poate și numele său — cel puțin ca hram — cum s-a făcut cu minăstirea lui Antim Ivireanu, ar fi fost înscris în pisanie ori în pomelnic în rîndul ctitorilor. Din nefericire, nu e înscris sub nici o formă și nu se păstrează despre el nici o amintire în parohie.

Era obiceiul în trecut ca, mitropoliile și episcopiiile să construiască biserici sau să ajute la construcția lor, iar în acte să se spună că ierarhul a dat, în loc de a aprobat. Și în cazurile acestea, ierarhii aprobatori au un merit mare în comparație cu ierarhii care n-au dat nici din al lor și nici din al mitropoliilor sau episcopiilor, ba au mai lăsat și datorii cînd au murit.

Sfînta Mitropolie a înființat schitul Bărbătescu, probabil, în urma cererii pușinelor familiei ce locuiau printre viile de pe «dealul Bucureștilor» și care nu aveau mijloacele necesare, nici să construiască o biserică și nici să asigure întreținerea unui preot slujitor. Dacă întreaga «mahala a Bărbătescului» avea în anul 1798 numai 35 de case, ne închipuim cite familii trebuie să fi fost cu 34 de ani înainte, cînd a luat ființă schitul.

Sfînta Mitropolie construind schitul, venea în ajutorul lucrătorilor de vii, din-
du-le o biserică unde să se roage și asigurîndu-le un preot pentru nevoile lor religioase. Asigurarea aceasta a întreținerii sfîntului locaș și a slujitorului său era mare lucru.

Sfînta Mitropolie era nu numai un ctitor bogat, ci și un garant sigur al funcționării sfîntului locaș în viitor, căci era instituție de încredere. Pentru aceasta, ctitorii particulari își închinau bisericile, schiturile ori minăstirile lor sfîntei Mitropolii, chiar cînd le înzestrau cu averi, cum a făcut doctorul Spirea, ctitorul schitului Spirea, devenit metoc, mai tîrziu parohia Spirea Veche. Același lucru trebuie să se fi întîmplat și cu ctitoria «drept credincioșilor creștini Udrea Pavel și Stanca», biserica Bărbătescu Nou de azi devenită metoc al sfîntei Mitropolii, căci în actele de parcelare și vînzare cu embatic a terenului din jur se spune : «În multe rînduri s-au deschis și s-au jefuit de furi de cele sfînte (biserica) din care întîmplări și Sf. Mitropolie s-au sîit a mai îngriji cu deadinsul pentru cuvenitele ei podoabe pînă ce mai întîi va lăsa slobod de a lăcui de oameni locul ce este împrejurul ei». Și într-adevăr, sfînta Mitropolie s-a îngrijit de cele două schituri-metoace pînă ce populația din jur s-a înmulțit și a putut să-și întreprină singură sfîntele locașuri cum se va vedea din cele ce urmează.

Biserica schitului Bărbătescu trebuie să fi fost făcută din lemn, știut fiind că în vremea aceea pe «dealul Bucureștilor» se găseau păduri întinse, mai ales spre Cotroceni, iar codrul Vlăsiei nu era departe. Din actul de împărțire a pămîntului cu

embatic aflat în jurul metocului Bărbătescu reprodus mai sus, reiese că în anul 1838, casele din partea aceea a orașului se făceau din lemn. Și-apoi, nu e de mirare că biserica unui schit din marginea Bucureștilor de atunci a fost construită din lemn, când chiar în oraș se găseau zeci de biserici de lemn¹⁶. Chiar azi, în a doua jumătate a secolului al XX-lea, Bucureștii mai are o biserică de lemn în cartierul Ferentari, încă-pătoare și în bună stare, deși prin fața ei trece tramvaiul, și numai la câteva zeci de metri distanță, începe un frumos cartier cu blocuri moderne, construite din beton armat și încălzite cu gaze. Biserica fostului schit Bărbătescu azi e de zid, dar și-a păstrat bolta de lemn.

Cînd s-a construit schitul Bărbătescu? Istoricii Ionescu-Gion scrie: «Cam la 1764»; deci, nu e sigur, poate fiindcă știa că o construcție de biserică durează mai mulți ani. În actul de înzestrare a schitului cu cărți, veșminte și obiecte de cult se scrie precis: «S-au făcut acum 7272 august 3».

Fiindcă pe manuscris nu există altă dată, socotim «7272 august 3» data cînd s-a întocmit tabloul-inventar, cuvîntul *acum* nu se referă la 3 august, căci nu se poate face un schit într-o zi, ci numai la anul 7272, fie că s-a construit în cele 7 luni trecute ale anului — lucru cu puțință, mai ales dacă s-a făcut din lemn — fie că s-a terminat în acest an. Sînt destule pisanii în care se dă anul terminării construcției, ca an al construirii bisericii, fără a spune cînd s-au început lucrările.

Între obiectele dăruite schitului de sfînta Mitropolie, sînt și trei ivăre pentru uși. Acest lucru dovedește că biserica se terminase de construit, dar mai avea nevoie de unele instalații, ce se făceau atunci sau cum zice în act «acum». Socotim deci anul 7272 (1764), ca an al construirii Schitului Bărbătescu.

II. Pe la începutul secolului al XIX-lea, biserica schitului Bărbătescu ajunsese în stare rea. Sfînta Mitropolie nu se mai îngrijea de această ctitorie a ei. Populația din jur se mai înmulțise. Un bun creștin, Nicolae Brașoveanu, a luat inițiativa construirii unei biserici, de astădată din cărămidă. Deși i s-au alăturat «cîțiva frați creștini», ei n-au putut să ridice zidul mult deasupra pămîntului. Lucrarea s-a oprit. După cîtva timp s-a găsit un alt bun creștin, Ioan Șelaru, care a reînceput lucrarea cu cheltuiala sa. Ajutat și de «alți frați», el a izbuti s-o termine, cu zugrăvit cu totul, la 27 octombrie 1818.

După 33 de ani, adică la anul 1851, din cauza relei întrețineri, biserica avea nevoie de reparații. Epitropul Dimitrie Geano văzînd «proasta stare» a bisericii a luat inițiativa începerii reparației. El nu s-a mulțumit numai să îndemne pe enoriași la sprijinirea acestei lucrări, ci a făcut și cereri de ajutorare la Căimăcănie și la Mitropolie. Caimacanul Alexandru D. Ghica și Mitropolitul Nifon au dat ajutorul lor și astfel lucrarea de reparații s-a terminat la 20 iulie 1858.

N. Stoicescu e de părere că biserica «a fost rezidită de Dimitrie Geano și alții»¹⁷. În pisanie nu se spune că Geano a zidit sau că a reparat biserica, ci numai că «a îndemnat și pe alții» și că a făcut «reclamații de ajutor Căimăcanului și Mitropolitului». Dacă se rezidea s-ar fi scris în pisanie, cum s-a făcut în anul 1818. Meritul rezidirii e prea mare ca să nu se scrie în pisanie, în pomelnice sau ca însemnări pe cărțile de slujbă, să nu se transmită ca tradiție măcar cîteva zeci de ani. N-a existat și nu există

16. «În timpul lui Alexandru-Vodă Ipsilanti (1774—1782) Bucureșcii, pentru prima oară poate, sînt împărțiți în 67 de mahalale; au 28 de minăstiri, 31 de biserici de piatră, 20 de lemn, 10 schituri... La 1789, 17 minăstiri, 9 paraclise, 58 de biserici de piatră, 13 de lemn». G. Ionescu-Gion, *op. cit.*, p. 86.

17. Nicolae Stoicescu, *Repertoriu bibliografic al monumentelor feudale din București*, Editura Academiei R.P.R., p. 174.

nici scris, nici tradiție în această privință. Biserica de azi nu e biserica «rezidită» de Geano în 1858, ci cea zidită de Ioan Șelaru și «alți frați» în 1818. Geano numai a reparat-o.

Dacă s-ar fi rezidit biserica în anul 1858, n-ar fi fost nevoie să se pună în anul 1896, adică numai după 38 de ani, problema clădirii alteia în locul ei, pe motivul că e «veche și crăpată». Iată ce raportează în această privință protopopul Plășii de Jos: «Mai toate bisericile ca ziduri sînt solide și în același timp bine întreținute de epitropiile respective, afară de biserica Bărbătescu Vechi, care este veche și crăpată, pentru care în anul 1896 cu ocazia inspecției ce am făcut pentru prima oară, am atras atenția parohului și epitropiei respective de a lua serioase măsuri pentru a o repara sau a clădi în locu-i alta nouă, cari la rîndu-le m-au asigurat că vor stărui a se construi o nouă biserică, adăugînd că biserica deja are o sumă oarecare de bani, pe lîngă ajutorul ce și Onor. Primăria Capitalei e dispusă a o da și în care scop a obținut și o pantahuză de la Sfînta Mitropolie sub nr. 250/97, spre a mai aduna ajutoare și de pe la pioșii creștîni și după cite mi s-a spus de părintele paroh respectiv, la primăvara viitoare se va pune începutul lucrărilor»¹⁸.

Nu s-a construit o nouă biserică, ci s-a reparat cea veche. N-au trecut însă, decît 16 ani și iar a fost nevoie să se facă reparații.

Preotul bucureștean Marin Dumitrescu, în alergarea lui după informații, spre a întocmi «*Istoricul a 40 de biserici*», a ajuns și pe calea Rahovei. Iată ce scrie el: «Astăzi 11 august 1914, dispunînd de puțin timp de serviciul meu bisericesc și avînd și ocazie pentru o afacere a mea particulară d-a trece pe calea Rahovei, am profitat de această împrejurare și m-am dus de am vizitat biserica Bărbătescu. Biserica aceasta e micuță și era în reparație radicală. N-are nici o inscripție. După Ionescu-Gion (*Istoria Bucureștilor*, p. 176) e zidită la anul 1796 de creștinii evlavioși: Udrea Pavel și Stanca. La anul 1810 a avut enoria compusă din 129 de case cu 279 suflete cu 2 preoți: Preotul Șerban sin Diaconu Petre și Preotul Constantin sin Ioan. Actualmente are 2 preoți: Preotul Gh. Zamfirescu și Preotul Radu Cordeanu supranumerar»¹⁹.

Acest scurt istoric este interesant pentru unele informații noi și pentru o mare confuzie sau greșeală pe care o cuprinde. Preotul Marin Dumitrescu ne informează întîi, că biserica era în reparație și al doilea că nu avea nici o inscripție, pisanie. Nici Ionescu-Gion, cel dintîi istoric al Bucureștilor și al bisericii Bărbătescu Vechi n-a cunoscut inscripția bisericii. El și-a tipărit lucrarea în anul 1899. Probabil, că la reparația bisericii din 1898 s-a scos placa pe care era săpată pisania. În anul 1880, exista. În anul acesta, fostul profesor de la Facultatea de teologie din București, mai tîrziu episcopul Ghenadie Enăceanu, în dorința de a scrie o istorie a Ungrovlahiei, a cerut mitropolitului Calinic Miculescu (1875—1886) să dea o circulară către toate parohiile, minăstirile și schiturile din eparhie, ca să comunice fiecare pisaniiile bisericilor, inscripțiile de pe clopote și obiectele de cult, cărțile vechi și notările de pe ele. Dosarul cu toate răspunsurile se găsește la Biblioteca Academiei R.S.R. Manuscrise, cota A 545 fost ms 2409. A fost depus de episcopul Ghenadie Enăceanu împreună cu manuscrisele sale²⁰.

18. «Copie de pe raportul P. C. P. Protoereu al Plășii de Jos din Capitală, sub nr. 392 din 15 decembrie 1897 către Sfînta Mitropolie». «Biserica Ortodoxă Română», anul XXII (1898), p. 583.

19. Preotul Marin Dumitrescu, *Istoricul a 40 de biserici din România*, vol. IV, București, 1915, p. 132.

20. Pe dosar e scris: «Arhiva A 545 fost mss. 2409, *Mitropolia Bucureștilor*, nr. 58. Dosar pe 1880. Obiectul: *Inscripțiunile bisericilor*. Din mss-le Episcop Ghenadie Enăceanu.

Parohia Bărbătescu Vechi a comunicat următoarea pisanie: «Această sfință și dumnezeiască biserică ce să prăznuiește cu hramul sf. Ierarh Nicolae, Ioan Botezătorul și sf. Teodor Tiron s-au început din temelie de cîțiva frați creștini, împreună cu dl. Nicolae Brașoveanu, mergînd cu zidul pînă deasupra pămîntului și rămîbind tot lucrul jos s-au început din îndemnul d-lui Ioan Șelaru cu cheltuiala sa, îndemnătorii fiind și alți frați cu ceea ce au putut ajuta, între care au fost și d-l Radu Isprăvnicelu. Și s-au înfrumusețat precum se vede în zilele Preainaltului Domn Ion Ion George Caragea V. V. Domn și ocîrmuitor al Ungro Vlahiei oct. 27, anul 1818.

La anul 1851, văzîndu-se această biserică într-o proastă stare din cauza relei îngrijiri a epitropiei, eu subiscălitul Dimitrie Geano, credință ce am avut către Dumnezeu, am îndemnat și pe alți iubitori de Hristos de au ajutat ce au lăsat inima. La aceasta au luat parte și dl. Andrei Deșu, ajutînd și Prințul Caimacanu Alexandru D. Ghica, unit cu Pre. Sfin. Părintele Mitropolit Nifon, după reclamația ce am dat-o eu sub iscălitul de mai sus, aflîndu-mă și epitrop și s-au săvîrșit la anul 1858, iulie 20».

Cărțile vechi pînă la 1850.

1. «Un ceaslov tipărit în zilele Prea Înaltului Domn Scarlat Alex. Cali. mah V. V. cu binecuvîntarea Prea Sfințitului Mitropolit al Moldovei Veniamin Costache, leat 1827.

2. Un Triod tipărit la leatul 1781, în zilele Prea Înaltului Domn Ioan M. Constantin Caragea V. V. cu binecuvîntarea Prea Sf. Sale Părintele Mitropolit Filaret».

Preotul Marin Dumitrescu scrie: «Am vizitat biserica Bărbătescu» în loc de Bărbătescu Vechi, cum se numea de peste 60 de ani, spre deosebire de vecina ei Bărbătescu Nou, pe care n-a vizitat-o, căci nu vorbește nimic despre ea, în cartea sa, deși scrie în prefață: «Am putut tipări în patru volume istoricul a 160 de biserici din țara noastră — în care să cuprindă și *toate cele din București*».

Mai mult, istoricul nostru face o mare confuzie sau greșeală. Scrie despre biserica Bărbătescu (Vechi), dar reproduce după Ionescu-Gion data zidirii și numele ctitorilor bisericii Bărbătescu Nou. Lipsă de atenție, căci pe aceeași pagină Ionescu-Gion scrie și despre biserica Bărbătescu Vechi și despre biserica Bărbătescu Nou.

De unde a luat numărul familiilor și numele preoților de la 1910, nu știm. Noi nu le-am găsit. Preoții Gh. Zamfirescu și Radu Cordeanu într-adevăr slujeau la biserica Bărbătescu Vechi în 1910 și au slujit încă mult timp. În locul preotului Radu Cordeanu pensionat, a fost numit și hirotonit în anul 1936, scriitorul acestor rînduri.

Confuzie între Bărbătescu Vechi și Bărbătescu Nou face și N. Iorga. El scrie: «Bisericele Bărbătescu Nou și Bărbătescu Vechi (Cuțitul de Argint). N-are decît cea din urmă, cîteva pietre de cimitir de prin 1830, cu inscripții șterse»²¹. Biserica Bărbătescu Nou se mai numește și Cuțitul de Argint, nu biserica Bărbătescu Vechi. N. Iorga perseverează în confuzie. În *Istoria Bucureștilor* (București, 1939) la pagina 148 dă fotografia bisericii Bărbătescu Vechi, dar sub fotografie scrie: «Biserica Bărbătescu Nou».

În prezent, biserica Bărbătescu Vechi are următoarea inscripție (pisanie): «Acest sfințit locaș s-a restaurat în anul 1926.. sub primul Patriarh al României I. P. S. S. D. D. Miron Cristea, prin stăruința epitropilor Dimitrie Anastasescu, Vasile Dumitrescu, Mihail Pirlea și cu ajutorul Consiliului parohial și contribuția enoriașilor. Paroh al

21. N. Iorga, *Inscripții din bisericele României*, fascicola II-a, București, 1907, p. 336.

bisericii Preot Gheorghe Zamfirescu, preot Radu Cordeanu. Restaurarea picturii, pictor Zamfiropol Dall».

În urma reparațiilor din 1898 și 1914, dar mai ales a restaurării din 1926, toate făcute sub parohiatul preotului Gheorghe Zamfirescu († 1930), biserica Bărbătescu Vechi a suferit următoarele modificări și adăugiri :

In interior : Avînd formă de corabie, a fost prelungit naosul prin dărlmarea zidului despărțitor de tindă. S-a săpat 30 de centimetri sub nivelul pămîntului, sa- coborît adică, cu o treaptă de scară ca să se ciștige în cubaj și s-a pardosit cu ciment — mozaic în culori. S-au mărit ferestrele, s-au pus grile de fier împărțite în mai multe ochiuri mici. S-a făcut în naos o turlă-luminător cu opt ferestre fixate în rame de fier împărțite fiecare în nouă ochiuri de geam. S-a introdus lumină electrică în toată biserica și s-au instalat două ventilatoare electrice : unul în turlă și altul în fereastra de lingă ușa de intrare, pe dreapta. Tot interiorul a fost pictat în ulei, iar icoanele împărătești de lemn au fost înlocuite cu altele de metal.

In exterior : S-a adăugat o nouă tindă în locul celei incluse în naos, s-au făcut contraforturi pentru ca zidurile să reziste noii turlă-luminător din beton ; în dreptul fostei tînde, s-a adăugat o turlă de lemn îmbrăcată cu tablă, s-a acoperit întreaga biserică cu tablă galvanizată, s-a instalat lumină electrică de jur împrejur.

După restaurarea din 1926, biserica are în interior circa 165 de metri pătrați și circa 1000 metri cubi. Din cauza micului cubaj și a marelui frecventări a enoriașilor, în urma introducerii cîntării în comun²², biserica s-a afumat repede. În anul 1950, sub parohiatul semnatarului acestei monografii, s-a spălat și refăcut întreaga pictură, iar catapetezma a fost poleită cu foițe de bronz auriu. S-a revizuit instalația electrică și ventilatoarele electrice. În 1968 s-a spălat din nou.

În jurul bisericii a fost cimitir. El a fost desființat odată cu toate cimitirile de pe lingă bisericile din raza Bucureștilor, conform legii din anul 1831, care hotăra înființarea cimitirelor la marginea orașului. În urma acestei legi au luat ființă marile cimitire ale Bucureștilor : Șerban Vodă (Bellu), Sfînta Vineri, Ghencea, Reînvierea, Izvorul Nou.

În locul Chiliilor fostului schit Bărbătescu și a cimitirului desființat din jurul bisericii s-au clădit, spre răsărit și miazăzi, două case parohiale : una în anul 1931, în formă de vilă, pe timpul parohiatului preotului N. Constantinescu și a doua, în formă cubistică, lipită de cea dintii, de către autorul acestei monografii cu banii săi proprii, în anul 1946.

Dacă azi, folosindu-ne de harta Bucureștilor, am trage două linii paralele începînd de la limitele «dealului Bărbătescu» de altădată (între biserica Spirea Veche și cimitirul Șerban Vodă-Bellu) spre marginea orașului, s-ar forma un dreptunghi înlăuntrul căruia se găsește o populație de circa 150.000 de locuitori cu 14 parohii servite de 34 de preoți, cu zeci de școli de tot felul, cu zeci de instituții și întreprinderi.

22. Biserica Bărbătescu Vechi este, din cite știm, cea dintii biserică din București, în care s-a introdus cîntarea în comun. Ea a fost introdusă în anul 1936, de către preotul nou numit, adept al metodei *Biserica activă*, metodă discutată mult după primul război mondial. În acest scop a alcătuit, tipărit și împărțit enoriașilor cînticica : *Rugați-vă și cîntați, buchet de rugăciuni și cîntări*, București, 1937, p. 72.

Mulți enoriași, care au învățat să dea răspunsuri la sf. Liturghie în biserica parohiei Bărbătescu Vechi, mutîndu-se în alte parohii, au format nuclee ale Cîntării în comun în biserici, dacă au fost primiji cu dragoste și conduși de preoți sau cîntăreji.

Biserica schitului Bărbătescu, ascuns acum peste două sute de ani printre vilele de la marginea Bucureștilor, nu mai este periferică, ci se poate numi centrală, matcă duhovnicească a altora. În ea nu mai cîntă doar cîțiva călugări ca odinioară, ci credincioși *laudă în comun* pe Dumnezeu și-L roagă pentru continua înflorire a Patriei noastre, pentru pacea întregii lumi. Totul se schimbă — *omnia mutantur*.

Pr. Dr. Gh. PASCHIA

MONUMENTE MUZICALE ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ. FILOTEI SIN AGĂI JIPEI — PRIMA PSALTICHIE ROMÂNEASCĂ *

II. Filotei sin Agăi Jipei—omul și opera

Autorul *Psaltichiei «rumânești»* era așadar, *român* neaoș din Mîrșa—Ilfov, după tată și din Drăghinești—Teleorman, după mamă. Că era român, ne-o spune și el însuși în prefața lucrării sus amintite, atunci cînd subliază: «tălmăcit-am pre a noastră de țară și de obște limbă...». Și cu toate acestea, decenii întregi, asupra originii lui, versiunea încetățenită a fost aceea care îl prezenta că ar fi de neam grec. Credem că apariția și dăinuirea acestei confuzii — pentru că vom vedea că e vorba de o confuzie — se datorește rigorilor monahale care interziceau «publicitatea» precum faptul că în semnătura sa, Filothei folosea semnul grecesc Ϡ pentru *th*. La acestea se mai adaugă venirea lui «de la Sfîntul Munte» și cunoașterea perfectă a limbii grecești. Pare-se că acesta a fost motivul care l-a determinat și pe N. Iorga — o autoritate în istoriografia românească — să afirme că, deși «asupra lui ne lipsesc și ne vor lipsi probabil orice fel de lămuriri, poate să fi fost un grec de *origine și unul din călugării lui Antim la Snagov*» ¹¹⁸.

Cercetînd numeroase documente, unele necunoscute pînă acum, am ajuns la concluzia că ipoteza lui Iorga și a altor istoriografi pleacă de la o confuzie între două persoane purtînd același nume. A existat într-adevăr un Filothei, grec de origine, numit «Sinaitul», înscris în hrisoavele mănăstirii Sfînta Ecaterina din București. În vremea aceea, mănăstirea amintită era închinată mănăstirii Sfînta Ecaterina din muntele Sinai--Arabia, de unde și denumirea de *Sinait*, care însoțea numele monahilor. Și e cu atît mai plauzibil ca acest Filothei Sinaitul să fi fost grec, deoarece majoritatea egumenilor și stareților schiturilor și mănăstirilor închinat erau călugări greci anume puși în vederea administrării averilor mănăstirești. În sprijinul afirmațiilor de mai sus se poate cita un *document* (Anexa nr. 17), datînd, probabil din 1717 ¹¹⁹, semnat de «Φιλόθεος <ος> Ἱερομόναχος <ος> Σιναιτικῆς καὶ Ἱγυούμης <νος> τῆς ἀγίας <ας> Αἰκαταρίνης <της>» («Ieromonahul Filothei Sinaitul și egumen al (mănăstirii) Sfînta Ecaterina», din

* Partea I-a din acest studiu a fost publicată în revista «Glasul Bisericii», nr. 10—12/1980.

118. Nicolae Iorga, *Istoria Literaturii Române în secolul al XVIII-lea* (1688—1821), vol. I, ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, 1969, p. 348—349 ; V. și *Ibidem*, București, 1901, p. 434.

119. Documentul este scris cînd vine Asan vel sluger de la surghiunie «În zilele Măriei sale... Ioan Alexandru (Mavrocordat) Voevod» (21 nov. 1716—† 23 febr. 1719).

București¹²⁰, care vinde «dumnealui Asan vel sluger și dumneaei Jupănesei dumnealui Maria, (...) un loc al mănăstirii în București, alături de Sf. Gheorghe cel vechiu». Documentul acesta, descoperit în Arhivele Statului — București¹²¹ se impune atenției noastre și prin aceea că, făcând anumite referiri la unele întâmplări, locuri și personalități istorice, ne ajută să stabilim atât perioada când a fost alcătuit zăpisul, răspunderea cu care era investit semnatarul actului respectiv, cât și originea celui care semna Filothei Sinaitul. Astfel, actul precizează că locul de care este vorba a fost vîndut «cu știrea și scrisoarea (...) arhiepiscopului chir Athanasie de la Sinaia»¹²², scrisoare sau «carte» pe care Filothei Sinaitul o primise încă «din zilele răposatului Constantin Voevod». Odată cu Brâncoveanu, care va fi decapitat, este luat și slugerul Asan. El va fi surghiunit la «Chitaiu», de unde va scăpa în timpul domniei lui Ioan Alexandru Mavrocordat Voevod (21 nov. 1716 — † 23 febr. 1719), cînd, de altfel, a și fost întocmit actul de vînzare mai sus amintit. De aici vedem mai întîi că Filothei «Sinaitul» era egumen și pe vremea lui Constantin Brîncoveanu, cînd Filothei, autorul psaltichiei, nu era egumen și nu se numea «Sinaitul», ci «sin Agăi Jipei» sau «ot mitropolie». Mai trebuie precizat și faptul că, în nici unul dintre documentele care fac referiri la viețuitorii Mănăstirii Sf. Ecaterina, nu se pomenește de vreo preocupare literar-muzicală pe care să o fi avut Filothei Sinaitul, nici de vreo perioadă de timp cînd ar fi părăsit Sf. Ecaterina și ar fi tipărit la Snagov sau Tîrgoviște vreo carte.

Cercetînd documentele în legătură cu viețuitorii Mănăstirii Sf. Ecaterina, nu am găsit nici un alt Filothei în afară de Filothei Sinaitul.

Ca un ultim argument în susținerea aserțiunii noastre aducem faptul că grafia literelor din Psaltichia lui Filothei Jipa nu seamănă cu cea a literelor din zăpisul mai sus citat.

Confruntînd grafia literelor românești de la începutul zăpisului care consemnează numele lui Filothei Sinaitul, cu grafia literelor grecești din semnătura aceluiași Φιλόθεος de la sfîrșitul zăpisului, constatăm o deosebire evidentă, de unde concluzia că actul care este semnat de egumen și de alți martori¹²³ este scris de către un profesionist, grămătic sau logofăt, după uzanța vremii.

Compararea grafiei semnăturilor originale ale ieromonahului român Filothei, și a ieromonahului grec Filothei (de la sfîrșitul zăpisului) și analizarea literelor care alcătuiesc numele lui Filothei «sfetagoretul», «sin Agăi Jipei», sau «ot Mitropolie» scoate în evidență diferența totală față de grafia semnăturii originale grecești a lui Filothei Sinaitul. De altfel, toate cercetările noastre mai relevă și faptul că Filothei Sinaitul nu este cunoscut în altă postură decît ca egumen al Mănăstirii Sf. Ecaterina¹²⁴. În schimb, Filothei românul figurează în toate cele patru lucrări

120. A fost o vreme cînd în București erau două locașuri cu hramul Sf. Ecaterina. Cea la care ne referim este actuala biserică Sf. Ecaterina, fostă pe vremuri mănăstire închinată mănăstirii cu același nume de la Muntele Sinai (Cf. C. Bobulescu, *Cronica bisericii Sf. Ecaterina din București, 1577-1 octombrie 1924*, București 1927, p. 4-5).

121. Arh. St. Buc., *Mitrop. Buc.*, CCLIII/4 (original — cu pecetea mănăstirii în fum).

122. Muntele Sinai.

123. Παί<σι>ος'Ιερομόναχος> Σιναιτης (ieromonahul Paisie Sinaitul), Radu Popescu biv vel ban, Grigorie Hale (plin) (?) biv vistier, Neculai Roset vel paharnic, Pană Negoescu vel logofăt, Pană dascăl S(i)n Stăicovici ucitel ot gospodsscoi țerve sveatiteli.

124. Într-un «Pomelnic triptic de lemn, al bisericii Sf. Ecaterina — datat (circa 1790 ?) după grafie și după menționarea numelor lui Cozma, episcop al Buzăului ajuns mitropolit la 1787 și al lui Meletie Crețanul, egumen al Mănăstirii Sf. Ecaterina pe la 1789 — pe coloanele I-IV sînt scrise numele ctitorilor laici, iar pe coloanele IV în continuare, cele ale episcopilor și «cuvioșilor egumeni» (27 la număr) începînd cu Φιλόθεου și terminînd cu Meletie (*Inscripții Buc.*, doc. nr. 379, p. 374-377; V. și C. Bobulescu, *Cronica...*, p. 28).

ale sale de care ne ocupăm cu același grad ecleziastic de ieromonah. O dovadă în plus ne-o furnizează și un zăpis¹²⁵ de la Mănăstirea Hurezu, datat 22 mai 1715, în care, alături de semnăturile lui «Ioan egumenul Hurezului»; «Ștefan — egumenul ot Bistrița»; «Ștefan egumen ot Arnota» etc., semnează ca martor și «Filothei Ierom(onahul)». El nu-și însoțește numele cu titlul de «egumen», ca ceilalți, ci, își zice «ot mitropolie», ceea ce înseamnă că în mod sigur nu era egumen.

Pentru noi este limpede deci, că Filothei Sinaitul nu a scris și nu a tradus în românește nici un fel de lucrare literară sau muzicală, că era un călugăr grec trimis la mănăstirea Sf. Ecaterina, pentru a se ocupa de administrarea averii acesteia. De aceea, nu putem fi de acord cu N. Iorga¹²⁶, atunci când, citindu-l pe Radu Greceanu¹²⁷ afirmă că, Filothei — autorul «*Învățăturilor Creștinești și al Florii Darurilor*» care se călugărise la Sfetagora — își putea zice — stînd se pare la Sf. Ecaterina din București, metoh al Sinaii — «Stefagorețul». Nu subscriem, firește, nici la opinia lui C. Bobulescu¹²⁸, care, susține că Filothei de la Sf. Ecaterina este unul și «același cu Filothei ieromonahul, din Sfînta Mitropolie a Bucureștilor care-n 1714» (1713 n.n.) scrie Psaltichia rumânească. Or, grecul Filothei Sinaitul, cel consemnat de actele Mănăstirii Sf. Ecaterina nu putea fi autorul *Psaltichiei «rumânești»* pentru simplul motiv că însăși însemnarea de pe pagina de titlu a respectivei lucrări ne trimite la un alt Filothei, la acel «sin Agăi Jipei» a cărui genealogie am urmărit-o amănunțit în capitolul precedent. Mai mult, ieromonahul Filothei, care traduce din grecește în românește trei dintre cele mai apreciate lucrări la vremea aceea — *Învățăturile creștinești, Floarea Darurilor și Catavasiarul* (tipărite, primele două, în 1700 la Mănăstirea Snagov și cea de a treia în 1714 la Tîrgoviște), se dovedește a fi un om de o vastă cultură, cu o temeinică pregătire filosofică, muzicală și filologică. Tocmai acest fapt îl determină pe N. Iorga să-l situeze în rîndul celor mai de seamă învățați și cărturari ai timpului: «Cantacuzino» Stolnicul (vărul lui Filothei, fiul Agăi Jipa n.n.), Radu și Șerban Greceanu, Iordachi Cantacuzino (alt văr al lui Filothei Jipa n.n.), Antim Ivireanul și *Filothei Sfetagorețul traducătorul Învățăturilor creștinești și al Florii Darurilor, Iormau (...)* *Academia literară și istorică a Brîncoveanului* (subl. n)¹²⁹. Nu există nici un fel de însemnare care să precizeze că ieromonahul Filothei Jipa și-ar fi spus «Sfetagorețul», denumire provenind de la slavonescul *sfeta* și grecescul *Γόρπ(σφεταγορπά)* adică Sfîntul Munte. El este numit «S(fe)tagorețul» (în prefața *Învățăturilor*) și «Sfitagorețul» (în prefața la *Floarea darurilor*) de către cei care cunoșteau că a viețuit un timp la Athos. Cert este că înaintea anului 1700 (cînd sînt tipărite *Învățăturile creștinești și Floarea darurilor*), Filothei Jipa revine în țară de la Athos. Faptul acesta este precizat de Constantin Pah[arnicul] Sarachin în prefața cărții *Floarea darurilor*, unde arată că «mergînd (el) la Athos și căutînd cu amăruntul» a aflat «și această cărticea, care se chiamă Floarea Darurilor, în limba grecească» pe care a adus-o cu el «și întîmplîndu-se Prea Cuviosul Ieromonah Filothei Sfitagorețul a veni aice în țară» l-a «îndemnat (...) spre osteneală de o au întors spre cea de moșie și de obște limba noastră rumânească, (subl. ns.) pentru ca să

125. Arh. St. Buc., M-rea Hurez, pach. I, doc. 23, original românesc.

126. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ed. II-a, vol. II, București, 1930, p. 14.

127. Radu vel Logofăt Grecianu, *Viața lui Constandin Vodă Brîncoveanu*, cu note și anexe de Ștefan D. Grecianu, București, 1906, p. 347.

128. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 21.

129. N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brîncoveanu*, în *Anal. Acad. Rom.*, S. II, Tom. XXXVII, 1914—1915, București, 1915, p. 165; V. și extras, p. 5.

lie bine primită de lăcuitoii acestuiaș loc». Muntele Athos reprezenta pe atunci un celebru centru cultural unde veneau la perfecționare călugări din toată lumea ortodoxă. Tocmai pentru a se desăvîrși în practica liturgică și în muzica bizantină, Filothei va pleca și va viețui un timp la Athos. Cîtă vreme să fi stat acolo nu se poate ști. E de presupus că mulți ani, de vreme ce a reușit să-și însușească atât de bine limba greacă, încît să se slujească de ea pentru a se desăvîrși intru cele ale «musichiei» și «teologhiei». În ce lavră sau mănăstire a stat Filothei, de asemenea nu știm, intrucit domnitorii și boierii români erau ctitori la mai toate aceste lăcașuri de închinare. Un număr imens de mănăstiri, schituri și biserici (chiar și dintre cele aflate pe teritoriul României) erau închinare Athosului. Așa că, pretutindeni puteai întâlni călugări români. Dacă luăm în considerație afirmația lui Gr. Poslușnicu, care spune că «un exemplar al Psaltichiei lui Filothei sin Agăi Jipei se găsește în Mănăstirea Hilandar din Muntele Athos»¹³⁰, înseamnă că Filothei a stat în această lavră a sîrbilor, care a primit danii de la Vlad Călugărul, Petru Rareș și alți voievozi români. Nu este însă exclus să fi stat în oricare altă mănăstire, cum ar fi de pildă, Cutlumuș, considerată «Lavră a Țării Românești». În orice caz la întoarcerea în țară (înainte de 1700), Filothei Jipa traduce și tipărește două cărți de învățătură: unele «creștinești» și altele «etice-politicești». Nu există nici un dubiu că, întors în țară, Filothei Sfetagorețul traduce *Învățătură creștinești* și *Floarea darurilor*, cărți ce vor fi tipărite la Snagov în anul 1700. Faptul este specificat și în prefața *Învățăturilor* de însuși Gheorghe Radovici (ucenic al lui Antim Ivireanul), care tipărește cartea: «această carte folositoare de suflet» este «o tălmăcire nouă din limba grecească în limba românească», pentru care «s-au ostenit Prea Cuviosul între Ier[o]monahi Kyr Filothei S[fe]tagorețul»¹³¹.

Impresionat de acuratețea stilului din lucrările amintite, N. Iorga, vorbind despre traducătorul lor afirmă că era un «călugăr *învățat* (*subl. n*) care fusese și la Athos»¹³².

S-a vorbit și s-a scris mult — și pe bună dreptate — despre *Învățătură creștinești* și *Floarea darurilor*, amintindu-se, bineînțeles, că cel care le-a tradus este Filothei Sfetagorețul: «Întorcîndu-se la vremea lui Antim Ivireanul, — scrie N. Iorga — între traducătorii de cărți religioase din vremea sa, afară de numele cunoscute ale Grecinilor, am întâlnit pe al călugărului Filothei de la Sfîntul Munte, «Sfetagorețul» căruia îi datorăm versiunea românească a *Învățăturilor Creștinești* și *Florii darurilor*»¹³³.

După 13 ani de la tipărirea lucrărilor amintite mai înainte, apare, la 24 decembrie 1713, *Psaltichia «românească»* semnată de Ieromonahul Filothei — sin Agăi Jipei. Citeva luni mai tîrziu, în 1714, la Tirgoviste va fi tipărit *primul Cutavasier* în limba română, a cărui traducere aparține tot lui Filothei Ieromonahul «ot mitropolie». Nimeni însă nu a făcut, pînă acum, vreo apropiere între traducătorul primelor două cărți tipărite în 1700 și semnatarul ultimelor două lucrări despre care am vorbit. Se pare că existența celui-lalt Filothei — «Sinaitul» — grec de origine, ca și lipsa aproape totală de date biografice despre Ieromonahul «ot mitropolie» au creat derută și confuzie în rîndul istoricografilor, ajungîndu-se la ideea că e vorba de o singură persoană, și aceea de descendență greacă.

Noi am pornit de la ipoteza că cele patru lucrări despre care este vorba în rîndurile de față aparțin unui singur autor. În acest scop am efectuat o amănunțită ana-

130. Mihail Gr. Posleșnicu, *Istoria muzicii la români*, București, 1928, p. 11, nota 2.

131. BARS. CVR, nr. 118, p. 6.

132. N. Iorga, *Istoria Literaturii Române...*, 1969, p. 60.

133. *Ibidem*, 1969, p. 348–349 și 1901, p. 434.

liză a textelor literare și o confruntare a stilurilor. Astfel, o bună parte din textul literar al *Psaltichiei* din 1713 este absolut identic cu cel din *Catavasierul* tipărit câteva luni mai târziu. Limba folosită se remarcă prin suplețe, acuratețe și expresivitate, unitatea stilistică fiind lesne de descoperit. Fie că este numit Sfetagorețul, ca în *Floarea darurilor* și în *Învățăturii*, fie că apare ca Ieromonahul Filothei «sin Agăi Jipei» ca în *Psaltichie*, fie că semnează ca în *Catavasier* — Ieromonahul Filothei «ot mitropolie», nu mai rămâne nici o umbră de îndoială asupra faptului că dincolo de toate aceste titulaturi se află una și aceeași persoană: Filothei Jipa — figura marcantă de cărturar a epocii culturale a Brincoveanului. Născut dintr-o veche familie românească, familie înrudită cu aite spițe românești care au dat țării domnitori, cunoscuți demnitari și cărturari patrioți.

Am stabilit deci, — pentru prima oară în *Istoria literaturii vechi românești* — că talmăcitorul *Filothei Sfetagorețul* — cum este numit în prefața la *Învățăturii creștinești* și *Floarea darurilor* — este unul și același cu românul «*Filothei sin Agăi Jipei*», care scrie prima *Psaltichie «rumânească»* și cu *Filothei Ieromonahul «ot mitropolie»* care traduce și tipărește primul *Catavasier* în limba română.

Puținele date biografice de care dispunem aparțin perioadei de deplină maturitate a ieromonahului. Nu se cunoaște anul nașterii. Dar dacă presupunem că s-a născut în jurul anului 1639, când tatăl său Jipa era deja mare Agă, în 1700, când se tipărește *Floarea darurilor* și *Învățăturii creștinești*, Filothei avea o vîrstă destul de înaintată. De altfel, Gheorghe Radovici, în prefața «*Învățăturilor*», referindu-se la cel care a tradus lucrarea, îl numește «*Prea cuviosul întru Ieromonahi*». Aproape aceeași titulatură folosește și Constantin Paharnicul Sarachin în prefața *Florii darurilor*: «*Prea cuviosul Ieromonah*», titulatură destinată preoților-călugări de vîrstă înaintată.

Nu dispunem de date ferme nici în privința vârstei la care să fi intrat în mănăstire. Cert este că, în toate actele publice cercetate de noi, numele de botez al lui Filothei nu apare alături de ceilalți frați ai săi, care de tineri dețineau diverse dregătorii. Acest fapt pledează în favoarea ideii că Filothei a îmbrățișat viața monahală din tinerețe, după exemplul «*Părintelui Theodosie din Sfînta Mitropolie*», căruia i-a fost ucenic și care «den tinără vîrstă» a «pofțit chipul călugării(i)»¹³⁴.

În legătură cu ucenicia monahală e nevoie să deschidem o paranteză: un monah sau socotea ucenic al celui care-l călugărea (îl lua sub mantie) ori îl hirotonea diacon sau preot. Așa de pildă, Naum Rîmniceanu se considera ucenic al lui Filaret al Mirelor — episcop de Rîmnic — numindu-l «*întîiul meu bătrîn*», pentru că l-a învățat carte grecească și românească, l-a tuns rasofor și l-a hirotont diacon, iar pe Constandie — episcopul Buzăului († 8 sept. 1827) îl socotea «*al doilea bătrîn*» al său fiindcă l-a hirotont preot și protosinghel (1802)¹³⁵. A fost necesară această paranteză pentru a elucida o neînțelegere cu privire la afirmația «...ucenic al părintelui Theodosie din Sfînta Mitropolie», afirmația pe care Filothei ieromonahul o face la 1713, în prefața *Psaltichiei «rumânești*». Plecînd de la această precizare, C. Erbiceanu¹³⁶ lansează ideea că «*părintele Theodosie era un alt cîntăreț vestit din Sfînta Mitropolie a Bucureștilor*» de la care Filothei ar fi învățat muzica bizantină. La concluzia lui C. Erbiceanu se ra-

134. N. Șerbănescu, *Varlaam Mitropolitul Țării Românești, părintele tipografiei Bucureștene (1672—1679)*, în «*B.O.R.*», 76 (1958), nr. 12, dec., p. 1122.

135. Sebastian Barbu-Bucur, *Naum Rîmniceanu, în Studii de muzicologie*, vol. IX, București, 1973, p. 152—153.

136. C. (Constantin) E. (Erbiceanu), *Întîia carte de cîntări bisericesti în românește cunoscută pînă acum*, în «*B.O.R.*», 21 (1897), p. 302.

liază Ionescu Gion¹³⁷, I. D. Petrescu¹³⁸ și alți muzicologi din vremea noastră. Cercetînd documentele vremii, care au legătură cu Mitropolia Ungro-Vlahiei, nu am găsit nici un psalt cu acest nume. Am dat în schimb peste un monah cu numele de Theodosie. Într-un pomelnic¹³⁹, întocmit «la anul de la [spășania] lumii 7218 (1710) luna lui avg(u)stu 1 dni», care cuprinde numele celor ce «au dat ajutor p[entru]¹⁴⁰ pomana [su]f[le]teloru (...) la zidirile [ce] s-au făcut [aici la] sf[î]nta Mitropolie din București» apare, printre ieromonahi, numele lui Filothei iar la sfîrșitul coloanei a doua apare și numele unui monah Theodosie. Precizăm din nou că inscripția sus amintită poartă data de 1 august 1710.

Trei ani mai tîrziu, în 1713, Filothei va consemna în Psaltichia «rumănească» faptul că a fost ucenicul părintelui Theodosie. Ori, este exclus ca Filothei Jipa, la vîrsta de peste 70 de ani, să fi fost ucenic al unui simplu monah. În schimb, putea fi ucenicul lui Theodosie, mitropolitul Ungro-Vlahiei, născut în august 1620. Acesta se călugărește la Mănăstirea Cozia, iar la 7 aprilie 1662 îl întîlnim ca egumen la Mănăstirea Curtea de Argeș, unde rămîne pînă la alegerea sa ca mitropolit al Ungro-Vlahiei (21 mai 1668)¹⁴¹. E posibil ca în această perioadă, la Cozia sau la Curtea de Argeș, Filothei să-i fi fost ucenic viitorului mitropolit, comuna în care s-a născut Filothei nefiind prea departe de aceste mănăstiri. Un așa mare cărturar ca Filothei, de stirpe boierească și domnească, nu putea fi ucenic al unui oarecare Theodosie cu totul necunoscut, ci numai al acestui Theodosie, care fusese ales mitropolit din egumenia de la Argeș, avînd drept contracandidați pe Ștefan egumenul de la Sadova și pe Petronie, egumenul de la Tismana, el fiind ales, arătîndu-se că era «mai vrednic și de folos și obraz mai luminat a firea destoinic acestii Sfinte Mtiropolii»¹⁴². Cu toate că nici un document nu arată că Theodosie mitropolitul ar fi fost muzician, e atestat faptul că a fost un om de cultură, care cunoștea bine limbile greacă, slavonă și latină. Dacă Filothei nu a putut învăța de la mitropolit muzica psaltică, e mai mult ca sigur că a învățat limbile mai sus enunțate, fără de care nu și-ar fi putut realiza opera sa literară și muzicală. Așadar, credem că la Theodosie mitropolitul se referă Filothei atunci cînd, cu modestia-i caracteristică și în semn de mare stimă și prețuire afirmă că a fost «uc(e)nic al «părintelui Theodosie din Sfinta Mitropolie» care-i fusese dascăl, îl călugărise la Cozia sau Curtea de Argeș, îl hirotonise diacon și preot. După ce a condus biserica Țării Românești aproape 40 de ani, Theodosie mitropolitul a murit la 27 ianuarie 1709, la vîrsta de 87 de ani¹⁴³, timp în care au apărut și s-au dezvoltat multe idei de reformare a limbii și muzicii bisericești, idei care n-au rămas străine de Filothei și opera sa.

Care să fi fost prima mănăstire în care Filothei să-și fi făcut ucenicia și unde să-și fi avut metania¹⁴⁴ nu știm cu precizie. I. C. Chițimia și D. Simonescu¹⁴⁵

137. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, București, 1899, p. 559.

138. I. D. Petrescu, *Manuscrise psaltice grecești din veacul al XVIII-lea*, în «B.O.R.», 52 (1934), nr. 3-4, p. 182.

139. Pomelnic de lemn — provenit de la Mitropolia din București și care se află la Muzeul de artă al R. S. României, cu nr. de inventar 1196, de 74.5/52,5cm, cu literă de 0,3 cm, pictată cu roșu și negru pe mușama albă.

140. Inscriptje deteriorată și cu ștersături — întregită de Al. Elian, *Inscriptii Buc.*, doc. nr. 1168, p. 765-766. 141. N. Iorga, *Inscriptii*, I (1905), p. 240, nr. 540.

142. I. Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Vestemămul*, Sibiu, 1943, p. 6; Nicolae Șerbănescu, *Mitropolitul Teodosie al Țării Românești (1668-1672; 1679-1708)*, în S.T., 4 (1952), nr. 5-6, p. 336.

143. Nicolae Șerbănescu, *art. cit.*, p. 331-332 (Pisania de pe mormînt arată că Teodosie a pătostit 39 ani și 9 luni, fiind incluși aici și cei 7 ani (1672-1679) petrecuți în surghiun.

144. Mănăstirea în care a fost tuns în monahism, sau a intrat prin hirotesie în cinul monahal.

145. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura Românească*, Ediție îngrijită de..., vol. II, București, 1963, p. 277-278.

afirmă că *Floarea Darurilor* ar fi fost tradusă de Filothei la Mănăstirea Hurezu. Nu cunoaștem temeiul acestei afirmații și în orice caz nu putem considera Hurezul ca loc al primei sale ucenicii, dat fiind anul de apariție al *Florii darurilor*. Sînt însă atestate unele legături între Filothei și Hurezu. Astfel, într-un zapis — datat 22 mai 1715 — se arată că locuitorii din Hurezu, zălogiți lui Dima Chiurciubașa, au fost vînduți, fără voia lor lui Constantin Brîncoveanu, pe vremea cînd încă nu era domn. Făcînd el apoi mănăstire pe moșia lor, le dă un înscris prin care li se recunoaște calitatea de oameni liberi, fără pămînt pentru că se renunță la tot hotarul moșiei lor, în favoarea mănăstirii. Cu acest prilej, printre martori, alături de «Ștefan — egumenul ot Bistrița», «Ștefan — egumen ot Arnota», «Grigore», «Tudor Cămăraș», «Popa Radul», «Grigore Titireciu» și «Suli», figurează și «Filothei Ier[o]m[ona]h] ot mitropolie»¹⁴⁶. Bineînțeles, documentul citat nu ne îndreptățește să credem că Filothei își avea metania la Mănăstirea Hurezu, cu atît mai mult, cu cît zidirea acesteia începe (în vara anului 1690) și se desăvîrșește (la 28 sept. 1697)¹⁴⁷ într-o perioadă cînd Filothei era de multă vreme monah. Faptul că *Floarea darurilor* este tradusă la Hurezu ne face mai degrabă să înclinăm spre ipoteza potrivit căreia, Brîncoveanu, pentru a conferi ctitoriei sale însemnătatea și prestigiul cuvenite, aduce aici din alte mănăstiri, mai mulți călugări selecționați pe criteriul culturii și al datoriei față de treburile țării. Printre aceștia credem că a fost și Filothei, care, întors de la Athos, s-a închinoviat poate, vremelnic, în această nouă chinovie.

Din motive ce decurg alit din activitatea literară și opera muzicală a lui Filothei cît și din atitudinea lui fermă față de nevoile stringente ale neamului românesc, ne permitem să nu fim de acord nici cu afirmația lui N. Iorga, și anume, că Filothei «se călugărise la Sfetagora»¹⁴⁸. Prin activitatea și credința lui patriotică, Filothei Jipa, avînd rădăcini adînc înfipte în solul românesc, nu se abate nici o clipă de la lupta ce se dădea pentru românirea cîntărilor bisericești, care se adresau poporului. Și asta într-o vreme în care însuși mitropolitul Theodosie — față de care Filothei avea respectul datorat celui căruia îi fusese ucenic, — susținea cu vehemență ca slujba să se săvîrșească numai în slavonește, întrucît limba română — spunea mitropolitul — este «proastă», «săracă și îngustă», față de cea elină și slavonă¹⁴⁹.

146. «...Drept aceea și noi de pe judecata părintelui episcopului ne-am învoit cu toții ca să nu mai avem pîlceavă cu sfînta mănăstire, de am lăsat de pe judecata părintelui și ne-am învoit cu părintele Ioan egumenul și cu toți părinții, ca tot hotarul Hurezilor cu silistea satului și cu livezile și cu plaiurile și cu munții, anume: Vălenii i Clăbucetul, să fie sfîntei mănăstiri stătătoare de acum pînă în veci, dă către noi și de către feciorii noștri și de către nepoți, iar noi să fim slobozi de rumănie de către mănăstire și de către părinți... Drept aceea am întărit acest zapis al nostru cu pecețile și cu iscăliturile noastre mai jos ca să s(e) crează».

Și cînd am făcut acest așezămîntu cu sfînta mănăstire fost-au mulți părinți și boieri mărturie, care vor iscăli mai jos. Mai 22 dñi 7223 (1715)». (Arh. St. Buc., *M-rea Hurez*, pach. I, doc. 1/23, original românesc).

147. Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, p. 169; V. și *Cronica lui Radu Greceanu*, ed. Ștefan Grecianu, București, 1906, p. 22, 56—57; I. Ionașcu, *Contribuții la Istoricul Mănăstirii Hurez, după documente inedite din arhiva Eforiei Spitalelor Civile*, Craiova, 1935, p. 7; I. Rămureanu, *Constantin Brîncoveanu sprijinitor al ortodoxiei*, în *B.O.R.*, 82, 1964, nr. 9—10, p. 917.

148. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești...*, p. 14.

149. *Condica Sfîntă a Mitropoliei*, publicată după original, de Arhierul Ghenadie (Enăceanu) Craioveanu, vol. I, București, 1886, p. 104; V. și G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungro-Vlahiei*, vol. II, 1708—1787, București, 1914, p. 185; Lupaș Ioan, *op. cit.*, p. 16.

În asemenea condiții este cu atât mai meritorie activitatea desfășurată de Filothei, alături de alți membri ai «academiei brincovene».

Fiind bine «pedepsit» cu cunoașterea limbii grecești și slavonești (poate chiar și latinești, după cum reiese din prefața *Psaltichiei*, unde precizează că a alcătuit cîntările sale, «nu după meșteșuguri lătinești și rusăști»), Filothei Jipa se dovedește un perfect minutor al metaforelor, comparațiilor și subtilităților dogmatice din cele două limbi, reușind să găsească cel mai potrivit corespondent în limba lui maternă — româna.

Privită sub aspectul vocabularului, limba literară pe care o folosește Filothei în cărțile sale, este foarte bogată și are un caracter eterogen.

Intr-o vreme cînd tot mai mult se impunea nevoia de neatîrnare și idealul de libertate a neamului, lupta pentru omniprezența limbii române se constituia ca parte integrantă a luptei naționale. În acest context, Filothei Jipa reușește să învingă piedicile de tot felul și să ne lase opere de o incontestabilă valoare. Limba expresivă, bogăția de procedee lingvistice, artistice, ni-l impun pe Filothei drept un mare om de cultură, care ne-a lăsat ca moștenire de valoare adevărate monumente de limbă românească. Și astăzi, după scurgerea atîtor ani de prefacere a limbii noastre, lucrările literare ale lui Jipa se citesc ușor, cu plăcere și interes, deși au fost elaborate cu mai bine de un sfert de mileniu în urmă.

Cele trei cărți traduse de Filothei, oglindesc în mod realist cea mai îngrijită formă pe care o avea limba română literară la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Cărțile traduse de acest necunoscut monah reprezintă un însemnat fenomen popular în cultura românească. Ele sînt puse la îndemîna celor mulți. Prin ele, cuprinzătoare de limbă românească, clară, simplă și mlădioasă, cu filoane puternice izvorîte din limba rostită de popor — fiindcă autorul de acolo plecase — se cimentează unitatea de limbă și cea sufletească pe întreaga arie românească.

După cum singur spune, scrie *Psaltichia* «cu voia și cererea a toată biserica și a tot norodul» (*subl. n*) iar *Învățăturile* creștinești, scrise pe înțelesul tuturor, sînt scurte, simple și lesne de înțeles de către oricine, «fără steneală», nefiind «voroave cu nevoie de înțeles».

Cărțile și cîntările traduse sau alcătuite de Filothei, au o mare circulație, cum se poate vedea din capitolele respective. Astfel *Floarea darurilor* s-a răspîndit — prin multe retipăriri ca și prin copii manuscrite — în toate ținuturile românești, înlocuind din circulație traducerile mai vechi, făcute după texte slavone, iar *Catavasierul* — carte de strană intens folosită, cu o largă, poate cea mai largă întrebuintare în cultul Bisericii Ortodoxe Române — este retipărit, de la ediția princops a lui Filothei, 1714, pînă la 1826, în cel puțin 38 de ediții românești bilingve sau trilingve. Și un număr mare de cîntări din *Psaltichia* sa a circulat în toate cele trei provincii românești.

Circulația intensă a operei sale literare și muzicale pe întreg teritoriul românesc a contribuit la făurirea unei limbi literare românești unitare și totodată a dus la consolidarea unității conștiinței naționale a tuturor românilor, premise care au contribuit la pregătirea unirii lor de mai tîrziu într-un stat suveran, liber și independent.

Scriind pentru cei mulți — săraci, dar harnici și doritori de cultură — Filothei se numără între luminătorii neamului românesc de la sfîrșitul veacului al XVII-lea și începutul celui de al XVIII-lea.

III. Opera literară a lui Filothei sin Agăi Jipei. A. Învățătură creștinească

În Biblioteca Academiei R. S. România pe un exemplar — unicat¹⁵⁰ la folio Ir citim titlul: «Învățătură Creștinească (foarte de folos); Acuma întâi scoase de pre limba (grecească, pre limba rumânească). Și s-au tipărit spre folosul (cel de obște). În zilele preia luminatului Domn (Io Constandin Basarab Voevod). Cu bl(a)goslovenia prea sfințitului (Mitropolit Kyr Teodosie). În anul (...) 1700, ghenarie. (În Sneagov), de Gheorghie Radovici.

Cartea, alcătuită din 14 + 203 pagini, format 14,5 × 9,5 este tipărită cu o singură cerneală, fără ornamente, cu 21 rânduri pe pagină și textul încadrat de linii. Pe verso paginii de titlu se află stema țării și șase versuri închinat lui Constantin Brîncoveanu¹⁵¹.

Între paginile III—VII se află prefața, dedicată domnitorului, semnată de Gheorghie Radovici — ucenic al lui Antim Ivireanul. Aici, el arată că a alergat «ca cerbul cel setos (...) egumenul (...) Sneagovului (...) Kyr Antim de la Iviria» și a învățat «cu multă osteneală și osîrdie (...) meșteșugul tipografiei». Mai departe spune că această carte «folositoare de suflet» a fost tradusă din limba grecească în limba rumânească de «Prea Cuviosul întru Ieromonahi Kyr Filothei S[le]tagorețul», el (Radovici) a tipărit-o și fiind prima sa carte o închină Domnitorului (*subl. n.*).

Pe paginile VIII-IX se află: «Predoslavie către cititori», făcută probabil de către traducător, din care reiese că această carte s-a tipărit spre a fi pusă în mina credincioșilor, s-o citească pentru ca să cunoască adevărata credință și să nu alunece spre învățături deșarte, pe de o parte, iar pe de alta, pentru folosul sufletesc «pentru spăsenia lor». În continuare se arată că «ntr-această cărțuție, cititorii nu vor afla «vroave cu nevoie de înțales (...) învățături de obicei (etice) și politicești precum sînt acelea ale lui Epictet și ale altora (se referă aici la Floarea darurilor); Ce sînt socotelele creștinești, carele privesc numai cătră adevărul cel evanghelic și cătră credința lui Hristos». Sînt învățături scurte și simple, lesne de înțeles de oricine «fără osteneală», îndemnîndu-i să citească, de nu pot toată cartea într-o zi, cel puțin cite un capitol «mai înainte pînă nu încep grijile»; «De nu vă vor fi lăsînd lucrurile a citi dimineața, puteți și către seară mainainte pînă nu mergeți spre pat». Se reliefează aici faptul că această carte este scrisă pe înțelesul tuturor, adică pentru cei mulți cărora le atrage atenția ca cititul să fie făcut «cu socotință ca să poată «înțelege bine» (cartea).

La paginile X—XIII sînt trecute «Capetele¹⁵² cite se află într-această cărțuție» și anume: 1) Pentru credință/. 2) Pentru care s'fîrșit s-au zidit /omul/. 3) Pentru defăimarea lumii/. 4) Pentru moarte/. 5) Pentru județul (judecata) de apoi/. 6) Pentru muncă/. 7) Pentru văcuirea muncilor iadului/. 8) Pentru rai/. 9) Pentru că păcătosul necinstește pre/ D(u)mnezeu cînd face păcatul în/aintea lui/. 10) Pentru că să cade mai mult decît/ de toate să grijim de mîntuirea noastră/. 11) Pentru păcatul (sic)/. 12) Pentru

150. BARS, CVR, nr. 118.

151. «Cu mijlocul corbului D(u)mnezău cel mare
Domnulu Constandin dăde-i armă tare
Prea cinstita cruce ce să biruiască
Pre ai săi vrăjmași și să stăpînească
În mulți ani cu pace într-a sa moșie
H(risto)s dăruiască-i multă veselie».

152. Capitoarele — 39 la număr.

pocăință/. 13) Pentru că păcătosul nu i se oade a-și delunga (întirzia) vremea pocăinței lui/. 14) Pentru că creștinului să cade să zică/ adevărulu fără frică, și cu in/drăzneală/. 15) Pentru că omul nu să cade să se îndăj/duiască spre sine/. 16) Pentru că creștinului nu i să cade să-și /petreacă vremea lui în deșărt/. 17) Pentru dar/. 18) Pentru primirea darului/. 19) Pentru D[uj]mnezăi[asca] lăturghie/. 20) Pentru primirea tainelor/. 21) Pentru milostenie/. 22) Pentru cum să cade ca să facă omul /milostenia/. 23) Pentru smân-teală/. 24) Pentru răbdare/. 25) Pentru că omului să cade ca să-ș plece /voia lui vo(i)ei lui D[uj]mnezău/. 26) Pentru nădejdea cea cătră D[uj]mnezău/. 27) Pentru dragostea cea cătră D[uj]mnezău/. 28) Pentru dragostea cea cătră H[risto]s/. 29) Pentru dragostea cea cătră aproapele/. 30) Pentru dragostea cea cătră vrăjmași/. 31) Pentru că cel ce va să-și izbindească /spre vrăjmași (vrăjmași n.n.) cade în multe rele/. 32) Pentru urmarea D[o]mnului nostru I[isu]s H[risto]s/. 33) Pentru că viața Fiului lui D[uj]mnezău/ să cade să fie, chip vieții, și săvîrșirei creștinului/. 34) Pentru cine să chieamă că iaste adevărat /ucenic lui H[risto]s și următoriu lui/. 35) Pentru că se cade să slujim lui D[uj]mnezău, cu mare căldură/. 36) Pentru evlavia cătră Fecioara Maria Născătoarea de D[uj]mnezău/. 37) Pentru rugăciune, adecă ce iaste rugăciunea, și cum să cade creștinului ca să se roage/. 38) Pentru *Arhieriei și nastavnicii be/serecilor, adecă carele iaste lucrul lor/ (subl. n.)*¹⁵³. Pentru afurisanie, ce iaste afurisa/niia și cum se cade să se facă și cind».

Despre autorul originalului grecesc al acestor «Învățăături» nu se pomenește absolut nimic în pagina de titlu, iar traducătorului nu i se dă nici-o importanță de către majoritatea celor care îl amintesc în treacăți, cu toate că traducerea este atât de bine făcută încît ulterior ea n-a suferit modificări.

Însăși pagina de titlu a «Învățăturilor» este confuză, ea arătîndu-ne că sînt: «acum întii scoase de pre limba grecească pre limba rumânească», fără să spună de către cine, fapt care a făcut, credem, pe majoritatea celor care au amintit aceste «Învățăături», să-l treacă pe autorul traducerii în subsidiar, iar pe alții să-l omită cu desăvîrșire. Astfel, I. Bianu și N. Hodoș, descriind cartea¹⁵⁴ în anul 1903, greșesc spunînd că Învățăturile Creștinești sînt *traduse (subl. n.)* de Gheorghe Radovici, ca apoi, la erată să repare, spunînd: «în loc de traduse, citește tipărite de...»¹⁵⁵. Și I. G. Sbiera¹⁵⁶, cu mulți ani mai înainte (la 1897) rămîne nedumerit neștiînd pe cine să-l considere autor al traducerii, deoarece «în titlu se zice că sînt scoase de pe limba grecească pre cea rumânească (...) de Gheorghie Radoviciu, dar se adaoe îndată, s-au prefăcut de Filotheiu Stagorișul». Lui Gheorghie Radovici îi aparține formularea defectuoasă a acestui titlu poate și pentru faptul că era prima sa tipăritură. Abia în prefața dedicată de el Domnitorului spune: «O tălmăcire noao (...) caria din limba grecească în limba rumânească s-au ostenit Prea Cuviosul întru Ieromonahi Kyr Filothei Stago-reșul»¹⁵⁷.

Faptul că Filothei n-a pretins — sau poate n-a acceptat — să fie trecut, după cum era firesc, pe pagina de titlu a cărții, este în concordanță cu obiceiul impus de anumite canoane monahale, care nu îngăduiau călugărilor făuritori de opere să-și scrie nici măcar numele, afară de cazul cînd aceștia făceau parte din ierarhia supe-

153. Acest capitol căruia C. Erbiceanu îi consacră un studiu special (*Predica la români*, în B.O.F., 12, 1888—1889, p. 594—602) este un excepțional tratat de predică.

154. BRV, I, nr. 118, p. 390—393.

155. BRV, I, p. 538.

156. I. G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la români din stînga Dunării în rîstimpul de la 1504—1714*, Cernăuți, 1897, p. 149.

157. BARSR, CVR, nr. 118, p. 6.

rioară, episcop sau mitropolit, sau când opera necesita precizări și explicații, așa cum va face și Filothei în prefața operei sale muzicale.

Al. Piru¹⁵⁸ referindu-se la această carte afirmă, pe bună dreptate, că «lălmăcirea lui Filothei aparține secolului al XVII-lea». Unii autori dau eronat ca an al tipăririi anul 1703¹⁵⁹ în loc de 1700, iar alții, referindu-se la numele traducătorului, îl numesc Filothei Stagorițul¹⁶⁰ sau Stagorețul¹⁶¹ în loc de S[fe]tagorețul, de la σφεταγορά, Sfântul Munte.

N. Dobrescu îl numește «Sfentagorețul»¹⁶², iar Dimitrie Iarcu¹⁶³ și mai eronat, îl numește «Starețul Filothei» — în mod sigur, tot de la S[fe]ta[go]rețul — sau «Filothei monachulu»¹⁶⁴ or Filothei nu era nici stareț și nici simplu monah ci sfetagoreț și «Ieromonah» grad pe care îl avea atunci și Antim Ivireanul, starețul Mănăstirii Snagov, viitorul episcop al Rîmnicului (1705—1708) și apoi mitropolit al Ungrovlahiei (1708—1716).

Buna traducere a celor 39 de capitole din aceste «Învățăturii» ne îndreptățește să conchidem că Filothei Ieromonahul era un foarte bun cunoscător al limbii grecești și al teologiei.

Referindu-se la această carte într-o scrisoare adresată lui Timotei Cipariu, Ștefan Moldoveanu zice: «Eu, din parte-mi, aceste Învățăturii creștinești așa le iubesc, nu numai pentru vechitatea lor și curățenia stilului ci și mai mult pentru scurtimea și ponderozitatea argumentelor (subl. n.), încît, după ce s-ar suplini și acele trei foi ce lipsesc într-insele de la fața 108 pînă la fața 115, eu însu-mi pe spesele mele le-aș tipări, cu aceea hotărîtă voie, ca dobînda să fie pentru oarecare scop public»¹⁶⁵.

Învățăturile creștinești traduse — la sfîrșitul secolului al XVII-lea din limba greacă — pentru prima oară în limba română, de către Filothei Ieromonahul și Sfetagorețul și tipărite la Snagov în ianuarie 1700, au fost mult apreciate în tot secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, ele fiind relipărite la Viena în anul 1785¹⁶⁶ și la Iași în anul 1823¹⁶⁷ și amintite în treacănt aproape de către toți cei care s-au ocupat de literatura veche românească¹⁶⁸.

158. Al. Piru, *Literatura română veche*, ed. II (f. loc.), 1962, p. 228.

159. Dimitrie Iarcu, *Anale Bibliografice Române. Repertoriu biblio-chronologicu sau Catalogu generalu de cărțile române. Imprimare de la adaptarea imprimeriei ziunetate secolu XVI și pînă astăzi, 1550—1865 esclusivu*, București, 1365, p. 20; Idem, *Bibliografie cronologică română sau Catalogu generalu de cărțile române, imprimate de la adaptarea imprimerii (sic) jumtate secolu XVI și pînă astăzi 1550—1873*, ed. II, București, 1873, p. 8; A. I. Odobrescu, *Cîteva ore la Snégov*, sub îngrijirea lui Petre V. Haneș, București, 1909, p. 118; Idem, *Cîteva ore la Snagov*, cu introducere și note de Al. Iordan, București, 1936, p. 116.

160. I. G. Sbera, *op. cit.*, p. 149.

161. Gheorghe Radovici — în prefața *Învățăturilor*, BARSR, CVR, nr. 118, p. VI; Ștefan Dinulescu, *Viața și activitatea Mitropolitului Antim Ivireanul (1708—1716)*, Cernăuți, 1886, p. 71; Emile Picot, *Notice biographique et bibliographique sur l'imperimeur Anthime d'Ioir, Metropolitaine de Valachie*. In: «Nouveaux Mélanges orientaux», Mémoires, textes publiés par les professeurs de l'Ecole spéciale des langues orientales vivantes à l'occasion du VII-e Congrès international des orientalistes réuni à Vienne (septembre 1886), Paris, 1886, p. 536; I. G. Sbera, *op. cit.*, p. 69.

162. N. Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul Mitropolitul Ungro-Vlahiei*, București, 1910, p. 52—53.

163. Dimitrie Iarcu, *Anale Bibliografice...*, p. 19.

164. *Ibidem*, p. 20.

165. Gh. Părnuță, *Cărți vechi românești în Țara Hațegului de pe o listă din 1857*, în SCB, 3, 1960, p. 283.

166. B.R.V., II, nr. 491, p. 306.

167. B.R.V., III, nr. 1181, p. 412.

168. Timotei Cipariu, *Crestomația seau Analecte literarie, dein cărțile mai vechi și noue romanesci, tipărite și manuscrise. începîndu de la școlul XVI, pașă la alu XIX, cu notiția literaria*, BLASIU MDCCCLVIII (1858), p. XXVI și XXVIII; Idem, *Principia de limba și scriptura*, Blasiu, MDCCCLXVI (1866), p. 119; V. A. Urechia, *Schițe de Istoria Literaturii Române. Partea I-a*, București, 1885, p. 173; Ștefan Dinulescu, *op. cit.*, p. 71; M. Gaster, *Chrestomație română*, vol. I, Leipzig, București, 1891, p.

B. Floarea darurilor

Cea de a doua carte tradusă de Filothei Jipa este *Floarea darurilor*, operă considerată ca fiind cea mai veche dintre cărțile populare cu caracter mobilizator citite de români¹⁶⁹. Legată de literatura italiană medievală, ea face tranziția de la legendele religioase apocriefe la romanul popular. Alcătuită la Bologna în secolul al XIII-lea, de călugărul benedictin Tommaso Gozadini și tipărită în 1474 și apoi 1477 la Veneția, cartea a fost atit de mult citită și gustată, încit pînă la 1540 a fost reeditată în peste 40 de ediții, trecînd curînd peste granițele literaturii italiene și răspîndindu-se în Occident și Orient, fiind tradusă în limbile: română, rusă, sîrbă, greacă, armeană¹⁷⁰.

În trei lucrări N. Cartoian¹⁷¹ arată căile prin care a pătruns *Floarea darurilor* în rîndurile cărților populare ale românilor.

Cercetări mai noi ale lui Nicolae N. Smochină și N. Smochină completează și corectează pe cele ale lui N. Cartoian, conchizînd că «Floarea darurilor» a fost tradusă din limba italiană în limba valahă sau bogdănească în Moldova lui Ștefan cel Mare, între anii 1478—1484, de către Gherman postelnicul, viitorul pîrcălab de cetatea Albă. Din limba română s-a tradus apoi în slava rusă de Veniamin ieromonahul Rusin, la 1492¹⁷². Textul versiunii românești s-a pierdut, dar s-a păstrat copia traducerii în limba slavă¹⁷³.

P. Panaitescu¹⁷⁴ pune la îndoială concluziile lui Smochină, referitoare la datarea primei traduceri în românește — nepropunînd alte soluții — iar C. Stempel¹⁷⁵, cu mai multă prudență, afirmă că această carte a fost tradusă în limba română în jurul anului 1500, astfel încit chestiunea datării primei traduceri în românește a Florii darurilor rămîne deschisă¹⁷⁶.

Mai tîrziu, s-au făcut traduceri la noi din slavonește, cartea răspîndindu-se în toate părțile locuite de români, atit în texte bilingve cit și în extrase făcute numai în limba română.

336—339. 340—342; I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 69—70, 149; B.R.V., I, nr. 118, p. 390—393; N. Dobrescu, *Viața și faptele lui Antim Ivireanul Mitropolitul Ungro-Vlahiei*, București, 1910, p. 52—53; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. II, București, 1925, p. 14; Idem, *Istoria Românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 444—445; Idem, *Istoria Literaturii Române în secolul al XVIII-lea (1688—1821)*, vol. I, București, 1969, p. 60, 337—338, 348; Al. Piru, *Literatura română veche*, ed. II (f. loc.), 1962, p. 227—270; Al. Dușu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII (1700—1821)*, Studii și texte, București, 1968, p. 44.

169. Ioan C. Chișimă și Dan Simonescu, *Cărțile populare în literatura Românească*, Ediție îngrijită de..., vol. II, București, 1963, p. 275.

170. Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *O traducere românească a cărții «Floarea darurilor»*, în B.O.R., 58, nr. 7—8, iul.-aug. 1962, p. 715.

171. N. Cartoian, «*Fiore di virtù*», în *literatura românească*, în Anal. Acad. Rom., Mem. secț. lit., S. III. Tom. IV, mem. 2, București, 1928—1929, p. 15—181 + VII planșe (și extras, 1928); Idem, *Fiore di virtù*, dans la littérature roumaine, în *Archivum Romanicum*, XII, 4 (Geneva, 1928), p. 501—514 (și extras); Idem, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, București, 1929, p. 195—208.

172. Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *op. cit.*, p. 712—738.

173. M. Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi pînă la 1983*, București, 1968, p. 40.

174. P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 110 (nota 40), 111, 117.

175. Gabriel Stempel, *Antim Ivireanul, Opere*, Ediție critică și studiu introductiv de..., București, 1972, p. 420—421, nota nr. 29.

176. Așteptăm și în acest sens cu interes cartea *Fiore di virtù. Studiu monografic. Istoria Operei și ediția critică a textului în opt versiuni*, în curs de apariție, semnată de Pandeles Olteanu.

Trei manuscrise păstrate în Biblioteca Academiei, printre cele mai vechi monumente de limbă, atestă o circulație remarcabilă a operei. Primul — ms. nr. 4620 — datează din jurul anului 1560 și este scris în text paralele slavo-român; al doilea — ms. rom. nr. 3821 — cunoscutul *Codex Neogoeanus*, a fost scris în Transilvania, în anul 1620, iar cel de al treilea — ms. rom. nr. 1436 — a fost copiat la Brașov în 1693. Toate acestea sînt traduceri românești defectuoase, după arhietipul slavo-sîrb¹⁷⁹, fapt pentru care în vremea lui Brîncoveanu s-a simțit nevoia unei noi traduceri în limba română pe care o face Filothei «Sfitağoreșul» sau «Sfintağoreșul»¹⁷⁹ la sfîrșitul secolului al XVII-lea, de data aceasta după un model grecesc *Ἐπιτομὴ τῶν Ἐπιτομῶν*¹⁸⁰.

Astfel, în Biblioteca Academiei R. S. România, pe un exemplar unicat, la folio I r citim titlul: «Floarea Darurilor. (Carte foarte frumoasă și de folos) fiește căruia creștin, carele va vrea să se împodobească pre sine (cu bunătăți). De pe Grecie pre Rumănie). În zilele prea luminatului Domn Ioan Constantin Basarab Voevod). Cu bl[a]goslovenia prea Sfi[n]țitului Mi(tropolitului Kir Theodosie). Cu îndemnarea și cheltuiala dumnealui (Constantin păh[arnicul]) Sarachin sin (Gheorghe Dohtorul Criteanul). Și s-au tipărit în Sf[ă]nta mănăstire în (Sneagovă). Vă leato 7208 (1700) M(ese)ț iul(ie) de smeritul Ieromonah Anthim Ivireanul»¹⁸⁰.

Alcătuît din 12 + 164 pagini, format 8° mic, cartea este tipărită cu caracterele Bibliei din 1868, cu 21 de rînduri pe pagină. Titlul este încadrat de linii iar pe verso paginei de titlu se află stema și stihurile din «Învățăturile) Creștinești».

Între paginile II r—IV r se află prefața dedicată lui Constantin Brîncoveanu, semnată de «Constantin Pah[arnicul] Sarachin» (p. IV r), în care arată că mergînd el la Athos și «căutînd cu amăruntul» a aflat «și această cărțicea care se chiamă *Floarea darurilor* scrisă în limba grecească, pe care a adus-o cu el «și întămplîndu-se prea Cuviosul Ieromonah Filothei Sfitagoreșul a veni aice în țară» *1-a* «îndemnat (...) spre osteneală de o au întors spre cea de moșie și de obște limba noastră rumânească (subl. n.) pentru ca să fie bine priimită de lăcuiitorii acestuiaș loc» (p. III r).

Pe paginile IV v—V r se află: «Predoslovie a făcătorului cărții aceștiia cătră cititori».

La paginile V v—VI r sînt trecute cele 35 de capitole ale cărții și anume: 1) Pentru dragoste /. 2) Păcatul pizmiei /. 3) Pentru bucurie /. 4) Pecatulu întristării /. 5) Pentru pace /. 6) Pecatulu miniei /. 7) Pentru milostenie /. 8) Pecatulu nemilostivirii /. 9) Pentru îndurare /. 10) Pecatulu scumpetii /. 11) Pentru îndreptare /. 12) Pacatul mîngiirei ficlene /. 13) Pentru înțelepție /. 14) Pacatul nebuniei /. 15) Pentru dreplate /. 16) Păcatul nedreptății /. 17) Pentru întărire dreaptă /. 18) Păcatulu înșălăciunii /. 19) Pentru adevărulu /. 20) Păcatulu minciunii /. 21) Pentru putere /. 22) Păcatulu tēmerii /. 23) Pentru bărbăția sufletulu /. 24) Pacatulu innălțării /. 25) Pentru întărire /. 26) Păcatulu neîntăririi /. 27) Pentru socotință /. 28) Păcatulu nesocotinței /. 29) Darul înțelep-

177. N. Cartoian, *Fiore di virtù...*, în *Arhivum...*, p. 505.

178. *Istoria literaturii române*, volumul I, ed. II, redactată de Acad. Al. Rosetti (redactor responsabil), prof. univ. Mihai Pop, prof. univ. I. Pervain și prof. univ. Al. Piru, București, 1970, p. 453—455.

179. N. Cartoian, în *Fiore di virtù în literatura românească...*, p. 81, spune că modelul grecesc data din anul 1634, iar în altă parte (*ibidem*, p. 72) spune că traducerea era directă. *Ἐπιτομὴ τῶν Ἐπιτομῶν* «tipărită la Veneția în anul 1675, prima ediție de acest fel și cu același nume fiind publicată tot la Veneția în anul 1529 de către Giovan Antonio da Sabio. Fratelli ad instantia di M. Damiano de Santa Maria» (V. și M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1983, p. 139), D. Iarcu, *Bibliografia cronologică...*, p. 158.

180. BARSR, CVR, nr. 119 (unicat).

ției smerite /. 30) Păcatul trufiei /. 31) Pentru darulu ajunării /. 32) Păcatulu nesașiu-
lui /. 33) Pentru feciorie /. 34) Păcatul curviei /. 35) Pentru măsurare».

Privită în întregul ei, cartea are un caracter moralizator axat pe comportarea omului în societate, cultivând sentimente profund umane și înfierând viciile și patimile.

Compusă din precepte morale directe sau prezentate în chip alegoric — în parte reproduce după scrierile filosofice, istorice sau chiar literare ale scriitorilor antici și medievali, laici și eclesiastici — cartea prezintă virtuțile față în față cu păcatele opuse: Pentru dragoste — păcatul¹⁸¹ pizmei; Pentru pace — păcatul miniei; Pentru dreptate — păcatul nedreptății etc.

Fiecare capitol începe cu scurtă și clară definiție a virtuții sau viciului despre care se vorbește, după care urmează o analogie sau comparație a virtuții sau viciului respectiv, cu un animal real sau mitic, de exemplu: minia este comparată cu ursul, viclenia cu vulpea, puterea cu leul, îngîmfarea cu păunul, teama cu iepurele etc. A treia parte cuprinde maxime diferite, concise, lapidare și plastice, extrase din izvoare disparate ca Biblia și Scriitorii antichității, din autori medievali creștini și păgini, din toată quintesența înțelepciunii antice și medievale, creștine și păgine extrăgându-se sfaturi potrivite pentru înlăturarea viciilor și întărirea virtuților și sint folosite de pildă: Evangheliile și Ovidiu; Solomon și Juvenal; Platon și Isus Sirah; Seneca și Sf. Gheorghe; Avichena și Toma d'Aquino — marele scolastic al evului mediu — etc.¹⁸². Capitolul se încheie cu o narațiune atractivă, menită să dovedească foloasele pe care le aduc virtuțile sau neajunsurile pe care le aduc viciile.

Alcătuită astfel, cartea trezea în sufletele cititorilor idei și sentimente foarte variate, ceea ce a impresionat plăcut, motiv pentru care această carte s-a bucurat de o popularitate atât de mare. Un vechi editor român al cărții remarcă această plăcută varietate încă din 1807, observînd că *Floarea darurilor* este compusă din extrase «a tuturor dascălilor și filosofilor politicești», că «are învățătură mai întii moralicească. al doilea filosofească și al treilea istoricească»¹⁸³. Alexandru Duju¹⁸⁴ precizează că această carte nu poate fi trecută în rîndul cărților de «învățătură morală, privată», cum propune I. G. Sbiera, nici nu poate fi considerată ca o «literatură dogmatică și didactică, după clasificarea lui M. Gaster, ci ea se încadrează în șirul «cărților de înțelepciune», cum o numește N. Iorga.

La *Floarea darurilor* se referă Filothei în prefața *Învățăturilor*, cînd spune că «într-această cărțuție, cititorii nu vor afla «voroave cu anevoie de înțeles (...). învățăături de obicei (etice) și politicești, precum sînt acelea ale lui Epictet și ale altora»¹⁸⁵.

Ilarion Pușcariu¹⁸⁶, M. Gaster¹⁸⁷, N. Cartoian¹⁸⁸, I. C. Chițimia și D. Simonescu¹⁸⁹ au publicat fragmente din *Floarea darurilor*, tradusă de Filothei Sfetagorețul. care dispunea de o așa vastă cultură, încît a putut realiza cea mai bună traducere a acestei cărți — cu implicații în cele mai diverse domenii: filologic, teologic, filosofic, istoric etc. Cu toate acestea, numele lui nu este nici măcar amintit de majo-

181. Păcatul are aici sensul de viciu.

182. N. Cartoian, *Cărțile populare...* I, p. 197; M. Gaster, *Literatura populară română...*, p. 201–204. 185. BRV, II, p. 498–499; V. și Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 276.

184. Alexandru Duju, *op. cit.*, p. 26.

185. *Învățăături creștinești*, Snagov, 1700/BARSR, CVR, nr. 118, p. IX.

186. Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1889, p. 22–29.

187. M. Gaster, *Crestomație română*, Leipzig, București, 1891, p. 340–343.

188. N. Cartoian, *Cărțile populare...*, I, p. 206.

189. Ion C. Chițimia și Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 279–291.

rilatea celor care s-au ocupat cu istoricul literaturii vechi românești¹⁹⁰ exceptând numele mai sus citate — și aceasta, credem, tot datorită paginei de titlu defectuos formulată, de către Antim Ivireanu¹, care trece: Domnitorul (C. Brincoveanu) în vremea căruia s-a tipărit cartea, mitropolitul (Theodosie) care a dat «bl(a)goslovenia», pe cel care a adus exemplarul grecesc de la Athos și a finanțat tipărirea (C. Sarachin) și pe tipograf («smeritul ieromonah Antim Ivireanul»), iar pe autor — care de data aceasta este cunoscut (Tommaso Gozadini) — și pe traducător (Filothei Sfetagorețul) și omite, fapt care i-a făcut pe unii cercetători, cum ar fi de pildă I. G. Sbiera¹⁹¹ și pe alții, să-l considere pe Antim Ivireanul autor al traducerii Florii darurilor.

Traducerea lui Filothei-Jipa, făcută la sfârșitul secolului al XVII-lea — în Minăstirea Hurezu, după părerea lui D. Simonescu¹⁹², s-a dovedit a fi cea mai completă, cea mai exactă, cea mai clară și cea mai frumoasă din cîte avem în limba română, astfel încît, ediția tipărită la Snagov în 1700 este considerată cu mult superioară tuturor copiilor manuscrise și edițiilor tipărite anterior, adesea deformată, superioritate demonstrată de cercetători pe baza unor minuțioase studii comparative¹⁹³.

De bună seamă că există și limite în opera lui Filothei, motivate de faptul că la sfârșitul secolului al XVII-lea, limba română nu ajunsese încă la un stadiu în care cuvintele să-și fi precizat sfera de aplicare și să-și fi lămurit pe deplin înțelesul, astfel încît confuzia dintre noțiuni să fie complet evitată.

Traducerea lui Filothei s-a răspândit repede în toate ținuturile românești, înlocuind din circulație traducerea făcută după texte slavone, fiind reeditată în 1807, 1808, 1814, 1834, 1864¹⁹⁴ și circulînd și prin numeroase copii manuscrise¹⁹⁵.

Pornită din literatura medievală a Italiei, traducerea lui Filothei sin Agăi Jipei, tipărită și copiată pe întreg teritoriul românesc, a îmbogățit paremiologia poporului nostru a contribuit la răspîndirea legendelor despre animale din *Fiziolog*¹⁹⁶ și a înăvuit cu elemente noi comoara de proverbe și povești populare.

190. Dintre cei care se referă la această carte, în afară de cei citați, mai amintim pe: Timotei Cipariu, *Crestomația...*, p. XXVI și XXVIII; idem, *Principia de limba și scriptura...*, p. 119; M. Gaster, *Literatura populară...*, p. 138—145, 201—204; V. A. Urechia, *Schițe de Istoria Literaturii Române*, partea I-a, București, 1885, p. 172—173; Emile Picot, *Nonce biographiques...*, p. 537; I. G. Sbiera, *Mișcări culturale...*, p. 68 și 70; BRV, I, p. 393—395; C. Bobulescu, *Lăuțarii noștri*, București, 1922, p. 46—47.

191. I. G. Sbiera, *op. cit.*, p. 68, 70.

192. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 277.

193. *Ibidem*, p. 277—278; V. și N. Cartoajan, *Cărțile populare...*, I, p. 205—206; *Ibidem*, Ediție îngrijită de Alexandru Chiriacescu, postfață de Mihai Moraru, cu un «cuvînt înainte» de Dan Zamfirescu, București, 1974, p. 259.

194. BRV, I, p. 498—499, 551.

195. Nu s-a publicat pînă acum un studiu asupra manuscriselor operei; care nu sînt numai trei cum afirmă N. Cartoajan (*Cărțile populare*, I, p. 206—207, mss. nr. 559, 1436 și 3821), ci mult mai numeroase. Astfel, numai în Biblioteca Academiei R. S. România se găsesc în plus următoarele manuscrise românești: mss. nr. 2216 (136 fol., an. 1758); 483 (58 fol., sec. XVIII); 1125 (fol. 79 v—93 v, sec., XVIII); 1155 (fol. 139—143 v, sec. XIX); 1166 (fol. 24—29 v, sec. XIX); 1204 (fol. 1—111 v, an. 1794); 1234 (fol. 28—30 v, sec. XVIII); 1264 (fol. 126 r—v, sec. XVIII); 1305 (67 fol., sec. XIX); 1328 (fol. 69—70 v, sec. XIX); 1524 (fol. 14 v—37, sec. XIX); 1756 (58 fol., an. 1762); 1761 (fol. 5—140 v, sec. XIX); 2126 (fol. 7—9, sec. XVIII); 2215 (131 fol., an. 1758); 2250 (24 fol., sec. XVIII); 2369 (71 fol., an. 1764); 3163 (fol. 5—30, an. 1706); 3239 (142 fol., an. 1842); 3507 (fol. 9—30 v, sec. XIX); 3626 (64 fol., an. 1846); 3775 (fol. 2—58 v, sec. XVIII); 4213 (fol. 3—10 v, sec. XIX); 5454 (fol. 55—70 v, sec. XVIII); 5476 (122 fol., sec. XVIII); 5555 (fol. 1—84 v, sec. XIX); cf. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, *op. cit.*, p. 277—278, nota nr. 4).

196. Fiziologul — carte foarte veche de origine etiopiană și elenă, care era deja tradusă în sec. V în limba etiopiană și apoi în alte limbi orientale și europene — este o descriere mitică privind viața animalelor (M. Gaster, *op. cit.*, p. 138—141).

C. Catavasier

Cea de a treia carte tradusă de Filothei este de data aceasta, o carte de strană după care se cîntă, (practic și pe note muzicale): «Catavasiariu /¹⁹⁷ cu alte trebuincioase cîntări ce să / cîntă preste tot anul. Acum înțiu tîlmăcit pre limba / rumînească (subl. n) și tipărit / la întiul an, al înălțatei de / D(u)mnezeu domnii, a prea luminatu(lui) oblăduitoriu a toată țara / Rumînească /, Ioannu Ștefanu Cantacuzino Voevod /. Cu bl(agoslo)venia prea Sfințitului Mi(tropolit al Ungrovlahiei) chir Antim Ivireanul. Prin usîrdia și nevoița sme(ritului întru Ieromonah(i) Filothei¹⁹⁸, în sf(i)nta Mitropolie¹⁹⁹ a Tirgoviști(i) / la anul de la H(ristos) 1714 avgust / de Ghiorghie Radovici»²⁰⁰.

Format 8°, cu IV + 138 pagini, cartea ni se păstrează în numai două exemplare, unul în Biblioteca Mitropoliei din Sibiu — după care facem descrierea — și altul în Muzeul Episcopiei Ortodoxe din Oradea.

Pe verso filei cu titlul se află cuprinsul (identic cu cel din *Psaltichia* lui Filothei, avînd în plus «Pashalia»). «Însemnare de cite se află într-acestu Catavasiariu. Catavasile toate de preste tot anul, cu hvalitele, cu troparele și cu condacele. Slavele și troparele și condacele la sărbătorile cele mari. Rinduiala cîntărilor cite trebuesc la utrene. Cîntările cite să cîntă la cite trele liturghiile și cu alte răs-punsuri. Polieleul cu psalmii izbrani și cu pripelele la toate praznicile. Cîntările cele veselitoare și irmoasele care se cîntă la anaforă și la masă. Podobiile toate ale tuturor glasurilor. Paraclisul Precistii și preve(l)nicul, Pashalia de acum pînă în 29 de ani».

În loc de prefață (la p. III—IV), adresîndu-se «Cătră pravoslavnicul norod al Țării Rumînești», Filothei dă un număr de 32 de versuri²⁰¹ care puțin modificate și

197. BRV, IV, p. 41—42.

198. Cu toate că prefața este foarte clară și fără confuzii în ceea ce privește traducătorul și tipograful, Vasile Popp (*Disertație despre tipografiile românești*, Sibiu, 1838, p. 62), bibliografîndu-o, spune: «Catavasier de Gheorghe Radovici».

199. Din frontispiciul Octoihului românesc tipărit la 1712 ca și din pagina de titlu a acestui Catavasier, se vede că Tirgoviștea purta încă numele de *Mitropolie a Ungrovlahiei*, cu toate că în realitate Cașitula Munteniei se mutase de la Tirgoviște în București la 1659 iar scaunul mitropolitan era stabilit în București din vremea Mitropolitului Ștefan (1655—†25 apr. 1669) prima slujbă în «Dealul viilor» săvîrșindu-se la 1669.

200. Gheorghe Radovici, ucenic al lui Antim Ivireanu la Snagov, amintit în prefața cărții *Învățături Creștinești* — tradusă de Filothei — nu mai areare pînă în anul 1710, cînd îl găsim lucrînd la Tirgoviște, pînă în anul 1715 (cf. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea* (1698—1821), vol. I, Ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, București, 1969, p. 338).

201. «O, pravoslavnice norod, limbă rumînească, păzită de D(u)mnezeu, țară creștinească.

În D(o)mnul să vă bucurați prin sf(i)nta cîntare, cu credință cu nădăjdejde, cu dragoste mare(e).

Că iată s-au tîlmăcit, spre al vostru folos, care cu nevoiță din grece s-au scos.

Cîntați(i), slăviți(i), lăudați(i) pre D(umne)zeu cel mar(e), cu dragoste, cu frică, că e împărat tare.

Și pre sf(i)nta stăpînă să o lăudați, cu toți(i) sf(i)ntii împreună slav(ă) mare să-i dați(i).

A sf(i)ntelor praznice, taină să cinstiți, cîntînd cu înțelegere și să o proslăviți.

Și cu toți dimpreună, rugăciune făcînd, din tot sufletul nostru să grăim zicînd,

amplificate le găsim și-n Psaltichia sa²⁰², subliniind faptul că a făcut tălmăcirea «din grece» în limba română, ca să se cînte «cu înțelegere», iscălindu-se: «Al d(um)nea-voastră de bine voitor și plecat / întru Ieromonahi Filothei, ot mitrop(olie)».

Cuprinsul nu este identic cu sumarul manuscrisului mai sus enunțat, ci este mult mai bogat, cuprinzînd: Catavasiile la Nașterea D(omnului) (gl. 1), Svetilna, stihiri la hvalite (gl. 1), stihirile Paștilor, slavă, Ziua Învierii (gl. 5), (32 v—40 r); 23 apr. Sf. Catavasiile la Botez (gl. 2), svetilna, stihiri la hvalite (gl. 1), slavă (gl. 6) și acum (gl. 2), tropar (gl. 1), condac (gl. 4) **ЯВЛЕНА ЕСА ДНЬ ВСЕЛЕННЪЙ** (Arătat-u-te-ai la toată lumea), stihiri la «Osfestania cea mare» (gl. 8), slavă (gl. 8), (f. 9 r—15 v); Catavasiile la *Stretenic* (gl. 3), tropar (gl. 1), condac (gl. 1), (f. 15 v—17 v); Catavasiile la «Blagoveștenii», la hvalite slavă (gl. 2), tropar (gl. 4), condac (gl. 8), troparul Acatistului Maicii Domnului (gl. 8), (f. 18 r—21 v); Catavasiile Floriilor (gl. 4), La Florii: Slavă (gl. 6), vecernie; stihira Evangheliei (gl. 6), **С[В]АТ[А] Г[О]СПОД[А] Б[О]Г[У] П[А]Ш[У] Т[Р]И[Ж]Д[А]Ц[У]** (*Sfînt este Domnul Dumnezeu nostru*, de trei ori), stihiri la hvalite (gl. 4), slavă (gl. 6), tropar (gl. 1), (f. 22 r—30 v); troparele: «Iată mirele» și «Cînd slăviții ucenici» din săbătămîna mare (gl. 8), slavă (gl. 5), la Stihovna din «Vinerea mare»; În simbăta mare la pogrebania adevă **БЛАЖЕННЫ НЕПОРОЧНЫ** (*Fericiți cei fără prihană*), statia 1—2 (gl. 5) și statia 3 (gl. 3), (f. 30 v—32 v); Catavasiile *Învierii* (gl. 1), svetilna, stihiri la hvalite (gl. 1), stihirile Paștilor, slavă, Ziua Învierii (gl. 5), (32 v—40 r); 23 apr. Sf. Gheorghe, slavă (gl. 6), la vecernie și hvalite, tropar și condac (gl. 4) pod(obie) **ВОЗНЕСЕ СЯ** (Cel ce) te-au înălțat (f. 40 r—41 v); 21 mai, Sf. Constantin și Elena, slavă (gl. 2), tropar (gl. 8), condac (gl. 3), **ДВА АНГЕЛ** (*Fecioara astăzi*), (f. 41 v—42v); Catavasiile înălțării (gl. 4), slavă (gl. 6), la vecernie, svetilna, la hvalite: stihiri (gl. 1) pod(obie) **НЕСОЧИСИМА ЧИНОМА** (Ceea ce ești bucuria) cetelor cerești și slavă (gl. 2), tropar (gl. 4), condac (gl. 6), (f. 42 v—46 v); Duminica Sf. Părinți: slavă (gl. 6), (f. 46 v); Sf. Troiță, la vecernie: slavă (gl. 8), svetilna **ИЖЕНО ЗАБЛА** la hvalite stihiri (gl. 4) și slavă (gl. 6), tropar și condac (gl. 8), (f. 47 r—49 v); 24 Iunie, Nașterea Sf. Ioan Prediteci la vecernie, slava (gl. 6) și acum (gl. 6), la hvalite, slavă (gl. 6), tropar (gl. 4), condac (gl. 3), pod(obie) **ДВА АНГЕЛ** (*Fecioara de astăzi*) (f. 49 v—50 v); Sf. Ap. Petru și Pavel, la vecernie: stihiri (gl. 2), pod(obie) **ВНИ ПОХВАЛИМИ** (Cu ce (cununi) de laudă) slavă (gl. 4), la hvalite, slavă (gl. 6), tropar (gl. 4) și condac (gl. 2), (f. 51 r—53 r); 6 aug. Preobreenjia, la vecernie slavă (gl. 8), tropar și condac (gl. 7) (f. 53 r—54 v); 15 aug. «la Adormire», la vecernie:

Prea puternice împărate, D(um)nezeu cel mare.

atoțitiitorile, D(oa)mne, cel prea tare.

Dă pace și sănătate, bună norocire,

ani mulți și zile bune și cu fericire.

D(omnului) Ștefan Voevod, ca să stăpînească,
țara Ungrevlahiei și să odihnească.

Întru prea înălțatul scaun, pre cum să cuvine
păzind țara miluînd, cum iaște mai bine.

Cu multă veselie, cu multă bunceje,

cu viață îndelungată, într-adînci bătrînețe

Cu d(oa)mne cu coconii, întru toată nălțimea

cu rudele cu boiării, cu toată mulțimea.

Biruînd vrăjmașii săi cu putere de sus

cu paloș cu buzdugan, prin stema ce i-ai pus.

Că a ta iaste mărirea, slava și puterea,

Stăpînirea și cinstea și toată jînerea.

Cel ce ești mai înainte de veci fără început.

acum (și) pur(u)rea și în veci de veci fără sfârșit, Amin».

202. În *Psaltichie* — după prefață — Filothei scrie 44 versuri.

stihiri (gl. 1) pod(obie) **О! дивное чудо** (*O! prea slăvită minune*) slavă pe 8 glasuri (gl. 1, 5, 2, 6, 3, 7, 4, 8, 1), stihira după Evangheliie (gl. 6) (f. 54 v—56 v); Catavasiile *Uspeniei*(gl.1), svetilna **Ап(ост(о)лы ω(т) концѣ** (*Apostoli de la margine*) la hvalite: stihiri (gl. 4) podobie **ѡко добола** (*Ca pe un viteaz*) slava (gl. 6), tropar (gl. 1), condac (gl. 2), (f. 56 v—60 v); 8 sept. Nașterea Maicii Domnului, slavă (gl. 6), tropar și condac (gl. 4), la hvalite slavă (gl. 6), (f. 60 v—61 v); Catavasiile *crucii* (gl. 8), svetilna pod (obie) **Кр(о)тъ Хранитель** (*Crucea (este) păzitoare*) la hvalite: stihiri (gl. 8) «pod(obie) **О! прѣславимо чудо** (*O! prea slăvită minune*), (gl. 6), tropar (gl. 1) și condac (gl. 4), **Божисыйнса кр(е)тъ** (f. 61 v—65 v); 14 oct. «la Preopdovna (Cuvioasa) Paraschiva», la vecernie: slavă (gl. 1), tropar (gl. 8), condac (gl. 3), «pod(obie) **Дѡа Анисѣ** (*Fecioara astăzi*) stihira după Evangheliie (gl. 6), la hvalite slavă (gl. 6), (f. 65 r—66 v); 26 oct. Sf. Dimitrie, la vecernie, slavă (gl. 6), la stihioavnă, slavă (gl. 4), slavă (gl. 8), tropar (gl. 3), condac (gl. 2), stihira după Evangheliie (gl. 6), la hvalite, slavă (gl. 4), (f. 66 v—68 v); 8 nov. «Soborul îngerilor», la vecernie, slavă și acum (gl. 6), tropar (gl. 4), condac (gl. 2), stihira după Evangheliie (gl. 6), la hvalite slavă (gl. 5), (f. 68 v—70 r); 21 nov. Vovidenie, la vecernie: slavă (gl. 8), tropar (gl. 4), condac (gl. 4) **Божисыйнса на крстѣ** (*Cel ce te-ai înălțat pe cruce*) la hvalite, slavă (gl. 6), (f. 70 r—71 v); 6 dec. Sf. Nicolae la vecernie, slavă (gl. 6), tropar (gl. 4), condac (gl. 3), **Дѡа Анисѣ** (*Fecioara astăzi*), stihira după Evangheliie (gl. 6), la hvalite slavă (gl. 5), (f. 71 v—73 v); La *Utrenie*: Canonul troișnic (gl. 2), **Достойно ест ѡко** (*ăctov ăstiv*), (*Cuvine-se cu adevărat*, după **Бл(а)жны испоро(ч)ни Fericii cei lăză prihană**), Binecu-vintările (gl. 5); Polieleul «Robii...», «antifonul lui gl. 4», după Evangheliie slavă și acum, pentru rugăciunile, stihira, «Înviind...»; *Duminica Păresimilor* slavă «Ușile pocăinței», și acum «În calea mântuirii» și stihira «La mulțimea»; după slava hvalitelor învierii și acum Bogorodiciina (gl. 2), «Prea slăvită»; slavoslovie mare și tropar (gl. 4). «Astăzi mintuirea» (f. 73 v—81 v); *La Liturghie*: Binecuvințează (ps. 102), Laudă (ps. 145), Unule născut; antifoane: Pentru rugăciunile și Mntuiește-ne; *Blajeniile*; Sf. Dumnezeule, Cîi în Hristos, Crucii tale; Heruvicul, Crezul, Răspunsurile, Cuvine-să; axion la Liturghia Sf. Vasile, «Bine este cuvîntat, Văzut-am lumina și Să se umple; Pricesnele: săptămîinii, din simbăta morților, sărbătorilor, din Joia și Simbăta mare și cele ale praznicelor (f. 81 v—93 v); Cîntări veselitoare (Polihronioane) ce se cîntă «cînd ridică paharul pentru Mitropolitul Ungro-Vlahiei (cutare)²⁰³; «Întru pofala Domnului Ungro-Vlahiei (cutare)»; «Întru pofala boierului mare (cutare)»; «La masa celui ce te ospătează», «să cîntă pre glas 8 facerea lui Neon Patron», «Cel ce-ai săturat...»; alte 14 irmoase veselitoare, cu «incipit grecesc» (f. 93 v—97 v); Podobiile glasurilor, cu incipit slavon (f. 97 v—102 r), «Psalmii izbrani²⁰⁴ ce se cînta dupa Polieleu, — facerea fericitului Macarie și a institutului ritor Chir Nichifor Vlemida» — la 8 sept. și toate mărimurile de peste an (f. 102 r—114 r); Stihuri la «Ceia ce ești mai cinstită». Sfînt este..., Toată suflarea (f. 114 v—115 r); Stihurile de la «Doamne strigat-am» (ps. 140, 141 și 129) (f. 118 v—129 v); «Cinstitul paraclis» (f. 118 v—129 v), «Prevelnicul» (...) la ridicarea păharelor pentru: Domnitorul «cutare», Mitropolitul «cutare» (f. 129 v—132 v); Pashalie incompletă, rupte 4 file (f. 132 v—134 v).

Filotei a făcut tălmăcirea Catavasierului «din greceie», cum spune în prefață (p. III), dar s-a folosit și de izvoare slavonești, întrucît găsim cuvinte sau incipituri slavone în 20 de locuri în afară de Podobiile glasurilor care toate au incipit slavon.

203. Nu se spune numele, ceea ce înseamnă că nu le-a scris numai pentru vremea sa, ci pentru toate vremurile.

204. Psalmii izbrani (aleși), sînt grupări de versete alese din psalmi — de către Nichifor Vlemidis (1197—1272) — astfel orînduite încît o grupă să formeze un «psalm», destinat să fie cîntat la polieleul unei anumite sărbători și al cărui înțeles să se potrivească cu subiectul respectivei sărbători.

Nu putem ști când a tradus Filothei Catavasierul după care va fi cîntat o vreme practic și pe care l-a tipărit în 1714.

De bună seamă că preocupările lui pentru *românirea cîntărilor* erau mult mai vechi. Faptul că el începe nefiresc Psaltichia sa cu Catavasierul (f. 8 r—45 v) și Liturghierul (f. 45 v—67 v) traduce de el — după care urmează: Teoreticonul (f. 68 r—70 v), Anastasima (f. 71 r—113 r); Antologhionul (f. 114 r—226 v); Penticostarul (f. 227 r—255 v) iar Duma²⁰⁵, care copiază aidoma manuscrisul lui Filothei nu respectă ordinea cărților acestuia ci pe cea firească a majorității antologhiilor — Teoreticonul (f. 4 r—7 r); Anastasima (f. 9 r—56 v); Antologhionul, (f. 57 r—170 r); Penticostarul (f. 170 r—196 v); Triodul (f. 197 v—266 v), care lipsește la Filothei; *Catavasierul* (f. 272 r—312 v); *Liturghierul* (f. 311 r—339 v) — ne duce la concluzia că Filothei traduce Catavasierul²⁰⁶ la sfîrșitul secolului al XVII-lea, acesta fiind poate prima lui traducere, după care, începe să lucreze la Psaltichia «rumânească».

Este necesar să precizăm că această carte de strană după care se cîntă este intens folosită, avînd o largă, poate cea mai largă întrebuițare în cultul bisericii ortodoxe române, fapt pentru care numai între anii 1714—1826 a fost tipărită în cel puțin 38 de ediții, dintre care: 9 la Rîmnic²⁰⁷, 8 la Blaj²⁰⁸, 6 la București²⁰⁹, cîte 4 la Buzău²¹⁰ și Sibiu²¹¹, cîte 2 la Tîrgoviște²¹², Iași²¹³ și Buda²¹⁴ și una la Rădăuți²¹⁵. Dintre acestea 8 ediții sînt românești²¹⁶, 14 bilingve²¹⁷ (greco-române sau româno-grecești) și 10 trilingve²¹⁸ (greco-slavo-române sau româno-greco-slavone). O dovadă în plus, ce

205. B.A.R. ms. rom. nr. 4305.

206. Nu se poate spune că absolut toate cîntările din *Catavasier* care cuprinde și cîntări din *Octoiul mic* — sînt traduse de Filothei, căci unele din acestea erau deja traduse și circulau prin manuscrise, fiind cîntate practic (fără note).

207. *Rîmnic*: 1715 (începe cu coala nr. V), l. rom. (IV—XVII); 1734, l. rom.; 1747 l. gr. (f. 1—28), l. sl. (p. 29—56), l. rom. (partea III, p. 1—159); 1750, l. gr. (f. 3—28), l. sl. (f. 29—56), l. rom. (f. 57—207); 1753, l. rom. (p. 1—117), l. sl. (p. 118—145), l. gr. (146—172); 1759, l. gr. (f. 1—28 v), l. sl. (f. 29—56), l. rom. (p. 69—215); 1760, l. gr. (f. 2—28), l. sl. (f. 28 v—56 v) și l. rom. (f. 57—172); 1769, l. gr. (f. 1—45), l. sl. (f. 46—96 r), l. rom. (f. 94 v—335); 1784, l. gr. (f. 1—34), l. sl. (f. 35—70), l. rom. (f. 71-pasim).

208. *Blaj*: 1750 (nu l-am văzut) 1762, l. rom. (p. 1—377); l. gr. (p. 379—461); 1769, l. rom. (p. 1—326 și 409—436); l. gr. (p. 327—408); 1776 (nu l-am văzut); 1777, l. rom. (f. 1—325 și 412 v—463), l. gr. (p. 325—412 v); 1793, l. rom. (p. 1—306), l. gr. (p. 307—390); 1797 (nu l-am văzut); 1802 (nu l-am văzut); 1824, l. rom. (p. 1—323), l. gr. (p. 324—408).

209. *București*: 1724, l. rom.; 1736 (nu l-am văzut); 1742, l. rom.; 1761, l. rom. (f. 1—108 și 113—142), l. sl. (f. 109—113), l. gr. (f. 142—180); 1781, l. rom. (fasc. I—XVIII și XXIII⁴—XXIX⁷), l. gr. (XVIII—XXIII); 1793, l. rom.

210. *Buzău*: 1743, l. sl. (p. 1—180 și 289—294), l. gr. (p. 181—200), l. rom. (p. 201—298 și 299—301); 1762, l. rom. și l. gr. (nu l-am văzut); 1766, l. rom.; 1768, l. rom. (fasc. I—XVIII și XXIII⁴—XXX³) l. gr.

211. *Sibiu*: 1803 l. rom. (f. 1—3 r și 43 v—430), l. gr. (f. 3 v—43 v); 1808, l. gr. (p. 9—50), l. rom. (p. 51—235); 1812 (nu l-am văzut); 1817, l. gr. (f. 3 v—53 v), l. rom. (f. 53 v—271).

212. *Tîrgoviște*: 1713, l. sl.-gr.-rom.; 1714, l. rom.

213. *Iași*: 1778, l. gr. (f. 1—46), l. rom. (f. 46—pasim); 1792, l. gr. (p. 1—92), l. rom. (p. 98—376).

214. *Buda*: 1818, l. rom. (p. I—IV r și 52—311), l. gr. (f. 1—51); 1826 = *Octoih* + *Catavasier* în l. rom.

215. *Rădăuți*: 1744, în l. rom.

216. *Tîrgoviște*: 1714; *București*: 1724, 1742 și 1793; *Rîmnic*, 1715, 1734; *Buzău*, 1766 și *Rădăuți*, 1744.

217. *Blaj*: 1762, 1769, 1793, 1824; *Buzău*: 1762, 1768; *Iași* 1778, 1792; *București*: 1781; *Sibiu*: 1803, 1808, 1812, 1817 și *Buda*, 1818.

218. *Tîrgoviște*, 1713; *Buzău*, 1743; *București*, 1761; *Rîmnic*, 1747; 1750, 1753, 1759, 1760, 1769 și 1784.

ilustrează folosirea intensă a Catavasierului este și aceea că au fost tipărite și cite două ediții într-un an, spre exemplu la Buzău și Blaj, în 1762, la Rimnic și Blaj în 1769, la București și Blaj în 1793.

Nu s-a făcut pînă acum un studiu al ediției princeps al Catavasierului lui Filothei și nici o evidență a tuturor *Catavasierelor* manuscrise și tipărite și cu atât mai puțin — un studiu critic al acestora. Fiind o carte de strană după care se cîntă mult, realizarea unui astfel de studiu ar putea, să fixeze, printre altele și cuantumul cîntărilor slavonești, grecești și mai ales românești din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea putîndu-se astfel urmări pe de o parte evoluția și procesul românirii cîntărilor în această perioadă, iar pe de altă parte, lupta cu piedicile care au stat în calea românirii printre altele și prin tipărirea bilingvă sau chiar trilingvă a acestei cărți în perioada fanariotă.

Revenind la *Catavasierul* lui Filothei, facem mențiunea că cu un an mai devreme, în martie 1713, Gheorghe Radovici scosese de sub teasc un Catavasier slavo-greco-român, avînd în limba română numai indicațiile tipiconale, titlurile cîntărilor și sinaxarul cu prefață — pe care o mai întîlnim, aidoma și-n *Catavasierul* tipărit la București în 1761²¹⁹ — ale cărei referințe muzicale sînt demne de reținut²²⁰.

Cel de al doilea *Catavasier* tipărit pe teritoriul României (primul, fiind cel din 1713) tradus de Filothei Ieromonahul ot mitropolie, deși nereliefat pînă acum, este de o importanță covârșitoare. Mai întîi pentru faptul, că apare în întregime, *primul în limba română* și că împreună cu *Octoihul mic*, tradus de Antim Ivireanul și tipărit în 1712, constituie primele încercări de înlocuire a limbii slavone la strană. Apoi, frumoasa traducere a acestei lucrări a impus-o — cu foarte mici schimbări — ca normă în biserica Românilor. Deși în cel de al doilea *Catavasier* românesc tipărit la București (1724) și-n cel de al treilea, tipărit la Rimnic (1734), nu apar versurile lui Filothei, semnificativ este că în cel de al patrulea, tipărit la București²²¹ în 1742, de către Dimitrie Pandovici, și în cel de al cincilea, tipărit la Rădăuși²²², și 1744²²³, de către «Barbul Bucureșteanul», traducerea este asemănătoare cu cea din primul *Catavasier*, talmăcit și tipărit de Filothei, avînd pînă și cele 32 de versuri intacte ale lui²²⁴, cu schimbări doar în modul de adresare; «Către pravoslavnicul norod al țării *moldovențești*» (*subl. n.*), și înlocuirea lui «Ștefan Voevod» cu numele domnitorului din vremea căruia s-a tipărit cartea — «Mihai Voevod» și respectiv «Ioan Voevod», fapt ce

219. B.A.R. C.V.R. nr. 325 A. — prefață.

220. De vreme ce firea oneneasca laira cîntării și cătra versurii are a sa priintă, precum să vede și la copiii cei mici și plîngători și cu cîntecile sînt adormiți. Ci și muerile cele jesoatoie și călătorii și corăbiiarii, ostencala care le vine din lucruri, cu cîntecele o mîngăie; devrême ce sufletul, toate cele cu supărare și cu ostencală poate să le sufere lesne, când ar auzi cîntării și cîntece — pentru aciasta și eu am vrut să typăresc aciastă cîrticică a Catavasiiilor, pentru ca cei ce vor să cînte, să nu cînte cîntece curvești și drăcești, ci să cînte catavasii și irmoasele acéstea, ce cuprinde aciastă cîrticică. Carele sfinții besăreții noastre de la Duhul sfînt fiind îndemnați, le-au akătuit spre folosul și al celor ce cîntă și al celor ce ascultă...» (BRV IV, nr. 122, p. 77); V. și Dan Simonescu, *Contribuții la Bibliografa românească veche*, în SCB I, 1955, p. 248—249.

221. C.R.V. nr. 222, p. II v, BARSR, are în plus «prevel(a) și indreptarea legii pentru rudenie de sînge» (V. și B.V.R. II, p. 56—57).

222. Idem, C.V.R., nr. 256, p. 3 r—4 r (V. și B.V.R., IV, p. 241).

223. Ms. rom. nr. 3785 din BARSR este o copie după *Catavasierul* tipărit la Rădăuși în 1744 — puțin mai bogat decît cel al lui Filothei.

224. Primele 4 versuri din *Catavasierul* lui Filothei au fost preluate de prefețele multora din vechile cărți de culegeri de colinde și cîntece de stea (V. și G. Breazul, *Colindele*. Înțîmpinare critică, Craiova, 1940. p. 12).

confirmă aprecierea de care se bucura tălmăcirea lui Filothei, fiind tipărită și în Moldova.

În efortul de formare a limbii literare române, Filothei nu este implicat întâmplător. Prin tot ceea ce el a realizat — traduceri și creații originale — prin perseverența cu care popularizează valorile etice și culturale, acest ieromonah continuă firesc lărgind și netezind calea croită de înaintașii lui. Un secol și jumătate îl despărțea pe Filothei de curajoasa întreprindere a diaconului Coresi. Uitarea însă, nu se înscăunase. Timpul lucra în favoarea celor iubitori de țară și de neamul românesc. Saltul calitativ realizat de Filothei în privința acurateții limbii este evident și explicabil.

Coresi, însuflețit de dorința de a avea și ortodocșii carte bisericească românească, a încercat din limbile considerate sfinte (slavona și greaca) sau să unifice limbajul traducerilor existente. Era o încercare de a înnobila limba vorbită, de a o dăruia cu harul de a fi liturgică, sfântă. Acțiunea lui Coresi prefigura un drum greu, dar nu imposibil de străbătut. El a fost cel care a pornit la defrișarea unui teren care avea să se dovedească deosebit de fertil. Limba românească se naștea ca limbă literară. Ostenitorii, care i-au urmat lui Coresi trudind neobosiți pe tărîmul cărților bisericești, au contribuit — prin traducerile lor — la dezvoltarea limbii noastre literare. Se ajunge astfel, la un moment de splendidă eflorescență pe timpul lui Constantin Brîncoveanu. Este epoca ce ni-l relevă pe Filothei Ieromonahul, ca patriot și om de vastă cultură. Pentru a evidenția superioritatea limbii folosite de Filothei se impune o paralelă între lucrările lui și cele aparținînd predecesorilor săi. Evident, pentru această comparație ne-am folosit de lucrările celor trei corifei: Coresi²²⁵, Varlaam²²⁶, și Dosoftei²²⁷. Iar din vechile opere literare vechi românești am ales texte — care se cîntă — din *Psaltirea Scheiană*²²⁸, scrisă în secolul al XV-lea și din *Octoiul mic*²²⁹, scris în secolul al XVI-lea, al cărui original se păstrează în Biblioteca regională din Brașov. Am alăturat acestora *Psaltichia românească* a lui Filothei — din 1713, *Catavasierul*²³⁰, editat în 1970 și *Acatistierul*, tipărit în 1971.

Iată cîteva fragmente din cele opt opere eclesiastice mai sus enunțate. Compararea limbii folosite ne conduce firesc la concluzii semnificative.

Doamne strigat-am (psalmul 140)

Exemplul 1

<i>Psaltirea Scheiană</i> , sec. XV, p. 292.	Doamne, <i>Kiemu</i>	către tire
<i>Corcsi, Psaltirea sl. rom.</i> , ; 1577, f. 269 r-v.	Doamne, <i>chem</i>	către tine
<i>Dosoftei-Psaltire</i> , 1680, p. 178 v-179.	D(oa)mne, <i>strigat-am</i>	către tine
<i>Filothei</i> , 1713, f. 111 v-112 r.	Doamne, <i>strigat-am</i>	către tine
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 12—13.	Doamne, <i>strigat-am</i>	către Tine

225. Coresi, *Psaltirea slavo-română*, (f. loc.), 1577.

226. Varlaam, *Paraclisul Născătoarei de Dumnezeu*. (Iași, 1645).

227. Dosoftei, *Psaltirea slavo-română*, Iași, 1680.

228. *Psaltirea Scheiană*, comparată cu celelalte psaltiri din sec. XV și XVI, traduse din slavonește, edițiune critică de I. A. Candrea, vol. II (textul și glosarele), București, 1916.

229. Manuscrisul acestui Octoih fiind deocamdată inaccesibil, cele trei stihiri gl. VII de la Vecernia de sîmbătă seara, le-am luat după pagina (fotocopie) ce se păstrează în Biblioteca bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, comunicate de I. Ciolan și reprodusă de P. P. Panaitescu, *Inceputurile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 127) și de către Alexandru Mareș (*Precizări în legătură cu prima traducere românească a Octoihului*, în *Limba română*, București, 22. nr. 3. 1973, p. 249—251).

230. *Catavasier sau Octoih mic*, ed. a zecea, București, 1970.

auzi-me ;	<i>socotêște</i>	glasul	<i>rugăciuriei</i>	<i>méle</i>	cându	kiemu
auzi-mă ;	<i>socoteaște</i>	glasul	<i>rugăciunii</i>	<i>meale,</i>	cînd	<i>chem</i>
auzi-mî ;	<i>ia aminte</i>	glasul	<i>rugii</i>	<i>miale,</i>	<i>în toți ce voi</i>	<i>striga</i>
auzi-mă ;	<i>ia aminte</i>	glasul	<i>rugăciunii</i>	<i>meale</i>	cînd voi	<i>striga</i>
auzi-mă ;	<i>ia aminte</i>	la glasul	<i>rugăciunii</i>	<i>mele,</i>	cînd	<i>strig</i>

cătră tire.

cătră tine.

cătră tine auzi-mă, Doamne !

către Tine, auzi-mă, Doamne !

Exemplul 2

Să se isprăvească	<i>rugăciurê</i>	<i>mé</i>	<i>ca o cadilă</i>	<i>între</i>	<i>tire ;</i>
De să se isprăvească	<i>rugăciunea</i>	<i>mea</i>	<i>ca o cadilă</i>	<i>între</i>	<i>tine ;</i>
Să se îndrepteze	<i>ruğa</i>	<i>mia</i>	<i>ca tămîia</i>	<i>înaîntea</i>	<i>ta ;</i>
Să se îndrepteze	<i>rugăciunea</i>	<i>mea</i>	<i>ca tămîia</i>	<i>înaîntea</i>	<i>ta ;</i>
Să se îndrepteze	<i>rugăciunea</i>	<i>mea</i>	<i>ca tămîia</i>	<i>înaîntea</i>	<i>Ta ;</i>

ridicărê mărîlor *méle*   *cumândarê* de sêră.

ridicarea miînilor *meale,*   *cumîndarea* de seară.

rădicaria mănîlor *miale,*   *jîrtva* de sarî.

rădicarea mănîlor *mele,*   *jărtva* de seară, auzi-mă Doamne.

ridicarea miînilor *mele,*   *jertfă* de seară, auzi-mă Doamne.

Exemplul 3

Pune, Doamne	<i>terire</i>	<i>rostului meu</i>	și ușă	îngrădire	de ustnele
Pune Doamne	<i>hrânire</i>	<i>rostului meu</i>	și ușă	de îngrădire	de ustnele
Pune, D(oam)ne	<i>straje</i>	<i>rostului meu</i>	și uși	de îngrădit	<i>pregiuru bu</i>
Pune Doamne	<i>pază</i>	<i>gurii</i> <i>meale</i>	și ușă	de îngrădire	<i>împrejurul</i>
Pune, Doamne	<i>strajă</i>	<i>gurii</i> <i>mele</i>	și ușă	de îngrădire	<i>împrejurul</i>

méle.

meale.

zele *miale.*

buzelor *mele.*

buzelor *mele.*

Exemplul 4

<i>Pedepsește-mă</i>	<i>dereptul</i>	cu <i>meserêre</i>	și <i>oblicește-me ;</i>	<i>cre untul</i>
<i>Pedepsește-mă</i>	<i>dereptul</i>	cu <i>mesereare</i>	și <i>oblieaște-mă,</i>	<i>e untul</i>
<i>Certa-mă-vă</i>	<i>direptul</i>	cu <i>milă</i>	și <i>mă va înfrunta ;</i>	<i>iară oloiul</i>
<i>Certa-mă-vă</i>	<i>direptul</i>	cu <i>milă</i>	și <i>mă va mustra ;</i>	<i>iar untul</i>
<i>Certa-mă-va</i>	<i>dreptul</i>	cu <i>milă</i>	și <i>mă va mustra ;</i>	<i>iar untul</i>

păcătoșilor să nu ungă capul meu.

păcătoșilor să nu ungă capul meu.

păcătoșului să nu ungă capul meu.

de lemn al *păcătoșului* să un ungă capul meu.

de lemn al *păcătoșului* să nu ungă capul meu.

Binecuvintează (ps. 102)

Exemplul 5

<i>Psaltirea Scheiană</i> , sec. XV, f. 166 r.	<i>Blagoslovêște</i> ,	sufletul	mieu
<i>Coresi, Psaltirea sl. rom.</i> , 1577, f. 196 r.	<i>Blagosloveaște</i> ,	sufletul	mieu.
<i>Dosoftei, Psaltire</i> , 1680, f. 130 r.	<i>Bl(ago)s(lo)viaște</i> ,	al meu	(su)fl(e)tule
<i>Filothei</i> , 1713, f. 45 v-46 r.	<i>Binecuvintează</i> ,	suflete	al meu.
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 54.	<i>Binecuvintează</i> ,	suflete	al meu.

	Domnul	și toate	de Iontrulu	mieu,	numele	sfântu
	Domnul	și toate	dclăuntru	mieu,	numele	sfînt
tule pre	D(om)n(u)l	și toate	noitrurile	miale,	numele	cel S(fi)nt
pre	Domnul	și toate	cele dinlăuntru	mieu,	numele	cel sfint
pe	Domnul	și toate	cele dinlăuntru	meu,	numele	cel Sfint

a lui.

al lui.

al lui.

al lui.

al lui.

Exemplul 6

<i>Blagoslovêște</i>	sufletulu	mieu	Domnulu	și nu	ulta
<i>Blagosloveaște</i>	sufletul	mieu	Domnul	și nu	ulta
<i>Bl(ago)s(lo)viaște</i>	ai meu	s(u)fl(a)tule	pre D(om)n(u)l	și nu	uita
<i>Binecuvintează</i>	suflete	al meu	pre Domnul	și nu	uita
<i>Binecuvintează</i>	suflete	al meu	pe Domnul	și nu	uita

toate *darile* lui.toate *darile* lui.toate *protivădările* lui.toate *răsplătirile* lui.toate *răsplătirile* lui.

Exemplul 7

Trei Stihiri gl. 7 la Vecernia de simbătă
Veniți să ne bucurăm

<i>Octoih mic</i> , sec. XVI,	Viniți	să ne bucurăm	domnului,
<i>Filothei</i> , 1713, f. 96 v-97 r.	Veniți(i)	să ne bucurăm	Domnului,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 139—140,	Veniți	să ne bucurăm	de Domnul.

că au zdrobit *tinearea morței* și au luminat *rodurile ominești*,
 celui ce au sfărîmat *puterea morții* și au luminat *neamul omenesc*,
 Cel ce a sfărîmat *puterea morții* și a luminat *neamul omenesc*,

Cu *îngerii* să strigăm : *lucrătoriu* și *înpășitoriu* nostru
 Cu *cei fără de trup* strigînd : *ziditoriu* și *Mântuitoriu* nostru
 cu *cei fără de trupuri* strigînd : *Ziditorule* și *Mîntuitorul* nostru.

slava ta.
mărire ție.
slavă Ție.

Exemplul 8

Cruce și îngropare

Răstignire răbdași   ispășitoare și îngropare,   dreptu noi ;
Cruce ai răbdat   Mântuitoriule și îngropare,   pentru noi ;
Cruce și îngropare ai răbdat,   Mîntuitorule,   pentru noi ;

cu moarte-ți,   ca domnul,   pre moarte omoriși.
și cu moartea,   ca un Dumnezeu,   pre moarte o-ai omorît.
dar cu moartea,   ca un Dumnezeu,   pe moarte ai omorit.

Dereptu ace(e)a,   închină-mu-ne,   învierii tale   de a   treea dzi
Pentru aceasta,   ne închinăm   învierii Tale   cei de a   treia zi,
Pentru aceasta,   ne închinăm   învierii Tale   celei de a   treia zi,

doamne, slava ta.
Doamne, mărire ție.
Doamne slavă ție.

Exemplul 9

Apostolii văzînd

Apostolii, vădzură învierea   lucrătorului se   mirase
Apostolii, văzînd scularea   lăcătorului   s-au minunat
Apostolii văzînd scularea   ziditorului,   s-au mirat.

și cînta laudă ingerești :   Aceasta e   slava   besearci...
strigînd laudă ingerească :   Aciasta iaste   slava   besericii...
strigînd laudă ingerească :   Aceasta este   slava   Bisericii...

Exemplul 10

Paraclisul Maicii Domnului (Tropar gl. 4)

Varlaam, Paraclis, 1645, f. 1. Cătră născătoarea   lui D(u)m(ne)zau   cu
Filothei, 1713, f. 61 r.   La născătoarea   de D(umne)zeu   acum cu
Acatistier, 1971, p. 393—394. Către Născătoarea   de Dumnezeu   acum cu

nevoință   alergăm   noi acum păcătoșii   și cu smerenie   cădem   și cu
deadinsul   să alergăm   păcătoșii   și smeriții   și să cădem   cu
osîrdie   să alergăm   noi păcătoșii   și smeriții   și să cădem   cu

pocăință   strigim   dintru adîncul sufletului   despuitoare
pocăință   dintr-adîncul sufletului :   strigînd   stăpînă,
pocăință   strigînd   din adîncul sufletului :   Stăpînă.

ajuu-ne, și te   milostivește spre noi ;   nevoiaste   că   perim
ajută-ne, spre noi   milostivîndu-te ;   sîrguiaste   că   penim
ajută-ne,   milostivîndu-te spre noi ;   grăbește   că   perim

de mulțimea păcatelor ; nu întoarce șerbii tăi întru deșert
 de mulțimea păcatelor ; nu întoarce pre noi robii tăi deșărți
 sub mulțimea păcatelor ; nu întoarce pe robii tăi deșerți

Că pre svintia ta ceea ce ești însăși(i) avem ajutor.
 că pre tine una nădejde te-am cîștigat.
 -că pe tine, singură nădejde te-am cîștigat.

Psaltirea Scheiană folosește forme rotacizante ca : *tire*, în loc de «tine» ; *rugăciuriei* în loc de «rugăciunii» (ex. 1) ; *mărilor*, în loc de «mîinilor» (ex. nr. 2) apoi cuvintele : *căndu kiemu*, în loc de «cînd strig» ; *socotește*, în loc de «ia aminte» (ex. nr. 1) ; *isprăvească*, în loc de «indrepteze» ; *cadilă între tine*, în loc de «ca tîmîia înaintea ta» ; *cumîndare*, în loc de «jertfă» (ex. nr. 2) ; *ferire rîstului meu*, în loc de «pază gurii mele» ; *ustnele*²³¹, în loc de «buzelor» (ex. nr. 3) ; *Pedepsește-mă*, în loc de «Certa-mă-va» ; *meserere*, în loc de «milă» ; *oblicește-me*²³², în loc de «mă va mostra» (ex. nr. 4) ; *de lontrulu*, în loc de «dinlăuntru» (ex. nr. 5) ; *ulta*, în loc de «uita» și *darile*, în loc de «răsplătirile» (ex. nr. 6).

Coresi, în *Psaltirea slavo-română*, tipărită la 1577, păstrează aproape întocmai versiunea din *Psaltirea Scheiană*, mai puțin rotacismul, înlocuind cuvintele : *ferire*, cu «hrănire» (ex. nr. 3), și de *lontrulu*, cu «delăuntru» (ex. nr. 5).

Dosoftei în *Psaltirea slavo-română*, tipărită la 1680, față de *Psaltirea Scheiană* și de cea a lui *Coresi*, întrebunțează cuvintele : *strigat-am către tine auzi-mă*, în loc de «kiemu către tire auzi-me ; *ia aminte*, în loc de «socotește» ; *rugii miale*, în loc de «rugăciuriei mele ; *în toti ce voi striga*, în loc de «căndu kiemu» (ex. nr. 1) ; *Să se îndreptiază ruga mia*, în loc de «să se isprăvească rugăciure mé» ; *ca tîmîia înaintea ta*, în loc de «ca o cadilă între tire» *mînului*, în loc de «mărilor» ; *Jirtva de sarî*, în loc de «cumîndare de séră» (ex. nr. 2) ; *straje*, în loc de «ferire» sau «hrănire» *pregiuru buzele*, în loc de «ustnele» (ex. nr. 3) ; *certa-mă-va*, în loc de «pedepsește-mă» ; *milă*, în loc de «mesereare» ; *mă vor înrunta*, în loc de «oblicește-mă» ; *oloiu*, în loc de «untul» (ex. nr. 4) ; *noitruile* în loc de «delăuntru» sau «de lontrulu» (ex. nr. 5) ; *uita* în loc de «uita» și *protivădările*, în loc de «darile» (ex. nr. 6).

Octoiul mic din secolul al XVI-lea, față de *Catavasierul* lui *Filothei* — care este aproape identic cu cel tipărit la 1970 — folosește cuvintele : *zdrobit*, în loc de «sfărimat» ; *țincea*, în loc de «puterea» ; *rodurile ominești*, în loc de «neamul omenesc» ; *îngerii*, în loc de «cei fără de trup» «sau trupuri» ; *lucrătoriu*, în loc de «ziditor(i)ule» ; *ispășitoriu* în loc de «Mintuitorul» (ex. nr. 7) ; *Răstignire răbdași*, în loc de «Cruce ai răbdat Mintuitorule» ; *dereptu noi*, în loc de «pentru noi» ; *Dereptu acc(c)a* în loc de «Pentru aceasta» ; *dzi*, în loc de «zi» ; *Doamne slava ta*, în loc de «Doamne mărire (slavă) ție» (ex. nr. 8) ; *vădzură învierea lucrătorului*, în loc de «văzînd scularea «făcătoriuului» sau «ziditorului» ; *cînta laudă îngerești*, în loc de «strigînd laudă îngerească» (ex. nr. 3).

Varlaam, în *Paraclisul* tipărit la 1645, față de *Psaltichia* lui *Filothei* și de textul luat din *Acatistierul* tipărit în 1971, folosește cuvintele : *cu nevoință*, în loc de «cu dea-dinsul» sau «cu osirdie» ; *despuitoare*, în loc de «stăpină» ; *nevoiaște*, în loc de «sir-guiaște» sau «grăbește» ; *șerbii*, în loc de «robii» ; *pre svinția ta ceea ce ești însăși(i)*

231. *Usnă* — buză ; *usne* — buze ; *ustnele* — buzele.

232. *Oblîci*, a da pe față, a vădi. a dovedi.

233. *Prostivădare* — înapoiere, răsplată.

avem ajutor, în loc de «pre tine una nădejde (sau «singură nădejde») te-am cîștigat» (ex. nr. 10)²³⁴.

Din fragmentele prezentate mai sus, privind cîntările: «Doamne strigat-am», «Să se îndrepteze», «Pune Doamne», «Certa-mă-va dreptul», «Bindecuvintează», «Veniți să ne bucurăm», «Cruce și îngropare», «Apostolii văzînd» și «Către Născătoarea», se desprind cîteva trăsături specifice pentru cei șase vechi traducători ai cărților de ritual în limba română și anume:

Asupra limbii românești folosită în Psaltirea Scheiană, în Octoihul mic de la Brașov și în Psaltirea slavo-română a lui Coresi, apăsau încă exprimarea greoaie, aservirea față de, topica limbii din care se traducea precum și neîncrederea în capacitatea limbii de a se exprima pe înțelesul tuturor. Primele cărți românești surprind tocmai procesul de închegare a limbii române literare, contribuind în proporții modeste la dezvoltarea ei. Cu toate greșelile pe care le au, puținele cărți românești din secolele al XV-lea și al XVI-lea, au constituit premiza dezvoltării ulterioare a limbii noastre literare.

Prin activitatea învățatului mitropolit Varlaam (?—1657), interesul pentru folosirea limbii naționale în scrierile bisericești depășește sfera încercărilor timide, dobîndind și în țările române un caracter oficial.

Se vede la Varlaam străduița de a scrie pe înțelesul tuturor românilor și de a folosi o limbă cît mai aleasă, limba lui fiind o limbă literară cu caracter popular, cu anumite trăsături regionale dar și cu unele influențe ale frazei slavone medievale.

Mitropolitul moldovean s-a debarasat de majoritatea slavonismelor bisericești curente în cărțile religioase românești din secolul al XVI-lea și primele decenii ale secolului al XVII-lea. Vremea în care își scrie Varlaam opera nu este prea departe de începuturile literaturii românești scrise și se încadrează în perioada destul de amplă de formare a limbii române literare. Ne aflăm încă în cadrul unui destul de neorganizat proces de zămislire și de cizelare a limbii române literare²³⁵.

Dosoftei (1624—1693), unul dintre mitropoliții culți și talentați ai Moldovei — a continuat opera începută de Varlaam, traducînd în limba română și tipărind principalele cărți religioase, act de mare cutezanță în acele vremi, prin care s-a făcut un pas hotărîtor pe calea românizării serviciului divin în țările noastre. El folosește o limbă viguroasă, închegată, bogată, foarte excesivă, plină de naturalețe, păstrînd în limba lui totuși unele expresii greoaie, numeroase regionalisme ceea ce conferă limbii sale un puternic caracter dialectal.

Cu Filothei și cei din vremea sa — în special Antim Ivireanul — s-a desăvîrșit limba românească, limba literară românească, el fiind ca unul dintre principalii ei cliitori deși acest modest și neobosit cărturar trece aproape neobservat de istoria literaturii vechi românești.

Filothei Ieromonahul reușește să înveșmînteze ideile sale în straine atît de potrivite, încît ele sînt valabile pînă în zilele noastre. El a folosit o limbă firească, na-

234. În analiza textelor de mai sus n-am scos în evidență silabele sau literele în plus sau în minus ca: *De să*, în loc de «să»; *pre*, în loc de «pe»; *au*, în loc de «a»; *cei*, în loc de «cei»; e în loc de «iaste» sau «este» etc., nici slavă, în loc de «mărire»; *blagoslovește* în loc de «bindecuvintează» și nici inversări de cuvinte ca: *te milostivește spre noi*, în loc de «spre noi milostivindu-te» etc.

235. Liviu Onu, *O contribuție valoroasă la dezvoltarea limbii române literare. Cazania lui Varlaam*, Cluj, 1966, Extras din Buletinul Universitarilor «V. Babeș» și Bolyai, Cluj, vol. I, nr. 1—2, 1956, Seria științelor sociale. p. 273—274.

turală, potrivită cu graiul poporului și tocmai din această cauză limba lui ni se pare atât de modernă.

Pentru a ne convinge de acest adevăr, dăm în paralel citeva cîntări luate din *Psaltichia* (1713) și *Catavasierul* său (1714), din *Catavasier*, București, 1793, 1899 și 1970 și din *Podobierul* lui Popescu-Pasărea ²³⁶.

Exemplul 11

Catavasiile Crăciunului (gl. I-iu)
(peasna I-a)

<i>Filothei</i> , 1713, f. 8 r.	Hristos	să naște	<i>slăviți-l.</i>	Hristos	din
<i>Filothei</i> , 1714, f. 3 r.	H(ri)sto)s	să naște	<i>slăviți-l.</i>	H(ri)sto)s	din
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 1 r.	H(ri)sto)s	să naște	<i>slăviți-l.</i>	H(ri)sto)s	din
<i>Catavasier</i> , Buc., 1899, p. 157.	Christos	se naște	<i>măriți-l.</i>	Christos	din
<i>Catavasier</i> , Buc., 1970, p. 219.	Hristos	se naște	<i>slăviți-L.</i>	Hristos	din

ceriuri, întîmpinați-l.	Hristos	pre	pămînt,	înălțați-vă.	Cîntați
ceriuri, întîmpinați-l.	H(ri)sto)s	pre	pămînt,	înălțați-vă.	Cîntați
ceriuri, întîmpinați-l.	H(ri)sto)s	pre	pămînt,	înălțați-vă.	Cîntați
ceriuri, întîmpinați-l.	Christos	pre	pămînt,	înălțați-vă.	Cîntați
ceruri, întîmpinați-L	Hristos	pe	pămînt,	înălțați-vă.	Cîntați

Domnului	tot	pămîntul,	și	cu veselie	lăudați-l	<i>noroadelor</i>	că s-au
D(o)mnului	tot	pămîntul,	și	cu veselie	lăudați-l	<i>noroadelor</i>	că s-au
D(o)mnului	tot	pămîntul,	și	cu veselie	lăudați-l	<i>noroadelor</i>	că s-au
Domnului	tot	pămîntul,	și	cu veselie	lăudați-l	<i>popoarelor,</i>	că s-au
Domnului	tot	pămîntul,	și	cu veselie	lăudați-L	<i>popoare,</i>	că s-a

proslăvit.

proslăvit.

proslăvit.

prearmărit.

preaslăvit.

Exemplul 12

Tropar la 25 decembrie (gl. I-iu)

<i>Filothei</i> , 1713, f. 10 r-v	Nașterea ta,	Hristoase	Dumnezeul	nostru,
<i>Filothei</i> , 1714, f. 8 r-v	Nașterea ta	H(ri)sto)s(e)	D(u)mnezeul	nostru
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 5 v	Nașterea ta	H(ri)sto)a)se	D(u)mnezeul	nostru
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 162	Nașterea ta	Christose	Dumnezeul	nostru,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 218	Nașterea Ta,	Hristoase	Dumnezeul	nostru,

răsărit-au	lumii	lumina	cunoștinței,	că	întru	dînsa	cei	ce	slujia
răsărit-au	lumii	lumina	cunoștinței;	că	întru	dînsa	cei	ce	slujia
răsărit-au	lumii	lumina	cunoștinței;	că	întru	dînsa	cei	ce	slujia
răsărit-a	lumei	lumina	cunoștinței;	că	întru	dînsa	cei	ce	slujeau
răsărit-a	lumi	Lumina	cunoștinței;	că	întru	dînsa	cei	ce	slujeau

236. I. Popescu-Pasărea, *Podobier*, București, 1940.

stelelor, de la stea să	invăța	să se	încine	ție,	soarelui	dreptății.
stelelor, de la stea s-au	invățat	să se	încine	ție,	soarelui	dreptății.
stelelor, de la stea s-au	invățat	să se	încine	ție,	soarelui	dreptății.
stelelor, de la stea s-au	invățat	să se	încine	ție,	soarelui	dreptății.
stelelor, de la stea s-au	invățat	să se	încine	Ție,	Soarelui	dreptății.

Și să te cunoască pre tine,	răsăritul cel de sus	Doamne	mărire	ție,
Și să te cunoască pre tine,	răsăritul cel de sus	D(oa)mne	mărire	ție.
Și să te cunoască pre tine,	răsăritul cel de sus,	Doamne	mărire	ție.
Și să te cunoască pre tine,	răsăritul cel de sus,	Doamne	mărire	ție.
și să Te cunoască pe Tine,	răsăritul cel de sus,	Doamne,	slavă	Ție.

Catavasiile Botezului (gl. 2)

(peasna I-a)

Exemplul 13

<i>Filothei</i> , 1713, f. 11 v	Fundul adincului	<i>descoperit-au</i>	și pre uscat	<i>pre</i>
<i>Filothei</i> , 1714, f. 9 r	Fundul adincului	<i>l-au</i>	descoperit	și pre uscat
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 6 r	Fundul adincului	<i>l-au</i>	descoperit	și pre uscat
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 164	Fundul adincului	<i>l-a</i>	descoperit	și pre uscat
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 225	Fundul adincului	<i>l-a</i>	descoperit	și <i>pe</i> uscat <i>pe</i>

ai săi <i>i-au trecut</i> ,	într-acelaș	<i>culundînd</i>	<i>pre</i>	protivnici	cel tare
ai săi <i>i-au trecut</i> ,	într-acelaș	<i>acoperind</i>	<i>pre</i>	protivnici	cel tare
ai săi <i>i-au trecut</i> ,	într-acelaș	<i>acoperind</i>	<i>pre</i>	protivnici	cel tare
ai săi <i>i-a trecut</i>	întru acelaș	<i>acoperind</i>	<i>pre</i>	cei protivnici	cel tare
ai săi <i>i-a trecut</i> ,	întru acelaș	<i>acoperind</i>	<i>pe</i>	<i>protivnici</i>	Domnul Cel tare

întru războae,	Domnul, că s-au	proslăvit.
întru războae	Domnul, că s-au	proslăvit.
întru războae	Domnul, că s-au	proslăvit.
întru războae	Domnul, că s-a	<i>preamărit</i> .
întru războae,	că	s-a <i>preaslăvit</i> .

Tropatul bobotezei (gl. I-ii)

Exemplul 14

<i>Filothei</i> , 1713, f. 14 r	În Iordan	botezîndu-te	Doamne	s-au arătat
<i>Filothei</i> , 1714, f. 14 r-v	În Iordan	botezîndu-te	<i>tu</i> , D(oa)mne,	s-au arătat
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 10 v-11 r	În Iordan	botezîndu-te	<i>tu</i> , D(oa)mne,	s-au arătat
<i>Catavasier</i> , 1899, f. 169	În Iordan	botezîndu-te	<i>tu</i> , Doamne,	îchinarea
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 224	În Iordan	botezîndu- <i>Te</i>	<i>Tu</i> , Doamne,	îchinarea

îchinarea	<i>Troiței</i> ;	că glasul	părintelui	mărturisia	ție, Fiu iubit
<i>îchinăciunea</i>	<i>Troiței</i> ;	că glasul	părintelui	mărturisia	ție, Fiu iubit
îchinarea	<i>Troiței</i> ;	că glasul	Părintelui	mărturisit	ție, Fiu iubit
<i>Treimeii s-a arătat</i> ;	că glasul	Părintelui	<i>a mărturisit</i>	ție, Fiu iubit	
<i>Treimii s-a arătat</i> ;	că glasul	Părintelui	<i>a mărturisit</i>	<i>Ție</i> , Fiu iubit	
<i>pre</i> Tine numîndu-Te.	Și	D(u)hul în chip	de porumb	adeveria	întărirea
<i>pre</i> tine numîndu-te.	Și	D(u)hul în chip	de porumb	adeveria	întărirea

pre tine numindu-te.	Și	D(u)hul în chip	de porumb	adeveria	întărirea
pre tine numindu-te.	Și	Duhul în chip	de porumb	a adeverit	întărirea
pe Tine numindu-Te.	Și	Duhul în chip	de porumb	a adeverit	întărirea
cuvântului.	Cel	ce te-ai arătat,	Hristoase	Dumnezeule,	și ai luminat
cuvântului.	Cel	ce te-ai arătat,	H(ristoa)se	D(u)mnezeule,	și ai luminat
Cuvîntului.	Cel	ce te-ai arătat,	H(ristoa)se	D(u)mnezeule,	și ai luminat
cuvîntului.	Cel	ce te-ai arătat,	Christoșe	Dumnezeule,	și ai luminat
Cuvîntului.	Cel	ce Te-ai arătat.	Hristoase	Dumnezeule,	și ai luminat
lumea,	slăvă	ție.			
lumea,	slavă	ție.			
lumea,	slavă	ție.			
ai luminat,	mărire	ție.			
ai luminat,	slavă	Ție.			

Catavasier la Buna-Vestire (gl. 4)

Exemplul 15

<i>Filothei</i> , 1713, f. 16 v.	Deschide-voi	gura mea	și să va umplea de	D(u)h,
<i>Filothei</i> , 1714, f. 18 r.	Deschide-voi	gura mea	și să va umplea de	D(u)hul,
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 14 r	Deschide-voi	gura mea	și să va umplea de	D(u)hul,
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 175	Deschide-voiu	gura mea	și se va umplea de	Duhul,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 233	Deschide-voi	gura mea	și se va umplea de	Duh,
și cuvînt răspunde-voiu	Împărătesei	maici ; și	mă voi arăta	luminat
și cuvînt răspunde-voiu	impărătesii	maicii ; și	mă voi arăta	luminat
și cuvînt răspunde-voi	Împărătesei	Maicii ; și	mă voi arăta	luminat
și cuvînt răspunde-voiu	impărătesei	Maice ; și	mă voi arăta	luminat
și cuvînt răspunde-voi	Împărătesei	Maicii ; și	mă voi arăta	luminat
prăznuindu-i, și voi	cînta	minunile ei,	bucurându-mă.	✓
prăznuindu-i, și voi	cînta	minunile ei,	bucurându-mă.	
prăznuind, și voiu	cînta	minunile ei,	bucurîndu-mă.	
prăznuind, și voiu	cînta	minunile ei,	bucurîndu-mă.	
prăznuind, și voi	cînta	minunile ei,	bucurîndu-mă.	

Axion la Buna-Vestire (gl. 4)

(Irmosul)

Exemplul 16

<i>Filothei</i> , 1713, f. 17 v	Ca de un chivot	însuflețit	al lui	Dumnezeu,
<i>Filothei</i> , 1714, f. 20 r	Ca de un sicriu	însuflețit	al lui	D(u)mnezeu,
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 19 v-16 r	Ca de un chivot	însuflețit	al lui	D(u)mnezeu,
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 577	Ca de un sicriu	însuflețit	al lui	Dumnezeu,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 235	Ca de un chivot	însuflețit	al lui	Dumnezeu,
nicicum	să nu să atingă	măna	necredincioșilor ;	iară buzele
nici cum	să nu să atingă	mîna	necredincioșilor ;	iară buzele
nici cum	să nu să atingă	mîna	necredincioșilor ;	iară buzele
nici cum	să nu se atingă	mîna	necredincioșilor ;	iară buzele
nicidecum	să nu se atingă	mîna	necredincioșilor ;	dar buzele

credincioșilor, fără tăcere *glasul* ingerului cântând cu bucurie
 credincioșilor, fără tăcere *glasul* ingerului cîntînd cu bucurie
 credincioșilor, fără tăcere *glasul* ingerului cîntînd cu bucurie
 credincioșilor, fără tăcere *glasul* ingerului cîntînd cu bucurie
 credincioșilor, fără tăcere *spusele* ingerului cîntînd cu bucurie

să strige născătoarei de Dumnezeu : bucură-te, cea plină de dar,
 să strige născătoarei de D(um)nezeu : bucură-te, cea plină de dar,
 să strige Născătoarei de D(u)mnezeu : bucură-te, cea plină de dar,
 să strige Născătoarei de Dumnezeu : Bucură-te, cea plină de dar,
 să strige Născătoarei de Dumnezeu : Bucură-te, cea plină de dar,

Domnul cu tine.
 D(o)mnul cu tine.
 D(o)mnul e cu tine.
 Domnul e cu tine.
 Domnul este cu tine.

La utrenia duminicilor

Inviind Iisus (gl. 6)

Exemplul 17

Filothei, 1713, f. 43 r Inviind Iisus di(n) mormînt, precum au zis
Filothei, 1714, f. 36 r Inviind I(isu)s din mormînt, precum au zis
Catavasier, 1793, f. 64 v Inviind I(î)sus din mormînt, precum au zis
Catavasier, 1899, p. 34 Inviind Iîsus din mormînt, precum a zis
Catavasier, 1970, p. 43 Inviind Iîsus din mormînt, precum a zis

mainainte, au dăruit noaoă vecinică viață și mare milă.
 mainainte, au dăruit noao vecinică viață și mare milă.
 mainainte, au dăruit noao viață vecinică și mare milă.
 mai înainte, a dăruit nouă viață vecinică și mare milă.
 mai înainte, a dăruit nouă viață veșnică și mare milă.

Ziua învierii (gl. I-iu)

Exemplul 18

Filothei, 1713, f. 29 v Zioa Invierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea,
Filothei, 1714, f. 40 r Zioa Invierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea,
Catavasier, 1793, f. 25 Zioa Invierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea,
Catavasier, 1899, p. 201 Ziua Invierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea,
Catavasier, 1970, p. 244 Ziua Invierii! Și să ne luminăm cu prăznuirea,

și unii pre alții să îmbrățișăm. Să zicem fraților, și celor ce
 și unii pre alții să îmbrățișăm. Să zicem fraților, și celor ce
 și unii pre alții să îmbrățișăm. Să zicem fraților, și celor ce
 și unul pre altul să îmbrățișăm. Să zicem fraților, și celor ce
 și unul pre altul să ne îmbrățișăm. Să zicem : fraților, și celor ce

ne urăsc pre noi, să ertăm toate pentru înviare. Și așa să
 ne urăsc pre noi, să ertăm toate pentru înviare. Și așa să

ne urăsc pre noi, să erlăm toate pentru Înviare. Și așa să
 ne urăsc pre noi, să fertăm tôte pentru Înviere. Și așa să
 ne urăsc pre noi, să iertăm toate pentru Înviere. Și așa să

strigăm :	Hristos	au	înviat	din	morți,	cu	moartea	pre	moarte
strigăm :	H(risto)s	au	înviat	din	morți,	cu	moartea	pre	moarte
strigăm :	H(risto)s	au	înviat	din	morți,	cu	moartea	pre	moarte
strigăm :	Christos	a	înviat	din	morți,	cu	moartea	pre	môrte
strigăm :	Hristos	a	înviat	din	morți,	cu	moartea	pe	moarte

călcând, și	celor	din	mormânturi,	viață	dăruindu-le.
călcîndu-o, și	celor	din	mormînturi	viață	dăruindu-le.
călcînd, și	celor	din	mormînturi	viață	dăruindu-le.
călcînd, și	celor	din	mormînturi	viață	dăruindu-le.
călcînd, și	celor	din	mormînte	viață	dăruindu-le.

Ceea ce ești bucuria (podobie gl. 1)

Exemplul 19

<i>Filothei</i> , 1714, f. 97 r	Ceea ce ești bucuria	celor	cerești
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 89 r	Ceia ce ești bucuria	celor	cerești
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 142	Ceea ce ești bucuria	celor	cerești
<i>I. P. Pasărea, Podobier</i> , 1940, p. 3	Ceia ce ești bucuria	celor	cerești
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 165	Ceea ce ești bucuria	celor	cerești

și pre	pămînt	oamenilor	tare	folositoare,	Preacurată	Fecioară,
și pre	pămînt	oamenilor	tare	folositoare,	Preacurată	Fecioară,
și pre	pămînt	ômenilor	tare	folositoare,	Preacurată	Fecióră,
și pre	pămînt	oamenilor	tare	folositoare,	Preacurată	Fecioară,
și pe	pămînt	oamenilor	tare	ocrotitoare,	Preacurată	Fecioară,

mîntuiește-ne	pre	noi,	cei	ce	scăpăm	la	tine :	că	nădejdiile	după
mîntuiește-ne	pre	noi,	cei	ce	scăpăm	la	tine ;	că	nădejdiile	după
mîntuiește-ne	pre	noi,	cei	ce	scăpăm	la	tine ;	că	nădejdiile	dupre
mîntuiește-ne	pre	noi,	cei	ce	scăpăm	la	tine ;	că	nădejdiile	după
mîntuiește-ne	pe	noi,	cei	ce	scăpăm	la	tine ;	că	nădejdiile	după

D(u)mnezeu,	întu	tine,	Născătoare	de	Dumnezeu,	ne-am	pus.
D(u)mnezeu,	întu	tine,	Născătoare	de	D(u)mnezeu,	ne-am	pus.
Dumnezeu,	întu	tine,	Născătoare	de	Dumnezeu,	ne-am	pus.
Dumnezeu,	întu	tine,	Născătoare	de	Dumnezeu,	ne-am	pus.
Dumnezeu,	întu	tine,	Născătoare	de	Dumnezeu,	ne-am	pus.

Prea lăudașilor mucenici (podobie gl. 1)

Exemplul 20

<i>Filothei</i> , 1714, f. 97 r-v	Prea lăudașilor	m(u)cenici,
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 89 r	Prea lăudașilor	m(u)c(e)nici ;
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 142	Prea lăudașilor	mucenici,
<i>I. Pasărea, Podobier</i> , 1940, p. 4	Prea lăudașilor	mucenici,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 165	Prea lăudașilor	mucenici,

<i>pre</i> voi	pămîntul nu	<i>v-au</i> acoperit,	ci	cerul	<i>v-au</i>	priimit;
<i>pre</i> voi	pămîntul nu	<i>v-au</i> acoperit,	ci	cerul	<i>v-au</i>	priimit;
<i>pre</i> voi	pămîntul nu	<i>v-a</i> acoperit,	ci	cerul	<i>v-a</i>	priimit;
<i>pre</i> voi	pămîntul nu	<i>v-a</i> acoperit,	ci	cerul	<i>v-a</i>	priimit;
<i>pe</i> voi	pămîntul nu	<i>v-a</i> acoperit,	ci	cerul	<i>v-a</i>	priimit;

deschisu-s-au *voao* uşile raiului; şi înlăuntru/ fiind, de lemnul deschisu-s-au *voao* uşile raiului; şi înlăuntru fiind, de lemnul deschisu-s-au *vouă* uşile raiului; şi înăuntru fiind, de lemnul deschisu-s-au *vouă* uşile raiului; şi înlăuntru fiind, de lemnul deschisu-s-au *vouă* uşile raiului; şi înduntru fiind, de lemnul

vieţii <i>v-aţi</i> îndulcit,	lui H(risto)s	rugaţi-vă,	să dăruiască
vieţii <i>v-aţi</i> îndulcit,	lui H(risto)s	rugaţi-vă,	să dăruiască
vieţii <i>v-aţi</i> îndulcit,	lui Christos	rugaţi-vă,	să dăruiască
vieţii <i>v-aţi</i> îndulcit,	lui Christos	rugaţi-vă,	să dăruiască
vieţii <i>vă</i> îndulciţi,	lui Hristos	rugaţi-vă,	să dăruiască

sufletelor noastre pace şi mare milă.

sufletelor noastre pace şi mare milă.

sufletelor noastre pace şi mare milă.

sufletelor noastre pace şi mare milă.

sufletelor noastre pace şi mare milă.

Casa Efratului (podobie, gl. 1)

Exemplul 21

<i>Filothci</i> , 1714, f. 97 v	Casa Efratului,	cetate sfintă,
<i>Catavasier</i> , 1793, f. 89 v	Casa Evfratului,	cetate sfintă,
<i>Catavasier</i> , 1899, p. 143	Casa Efratului,	cetate sfintă,
<i>I. Pasărea, Podobier</i> , 1940, p. 6	Casa Efratului,	cetate sfintă,
<i>Catavasier</i> , 1970, p. 166	Casa Efratului,	cetate sfintă,

a proorocilor mărire, împodobeşte-ţi

a proorocilor mărire, împodobeşte-ţi

a proorocilor mărire, împodobeşte-ţi

a proorocilor mărire, împodobeşte-ţi

a proorocilor mărire, împodobeşte-ţi

casa, întru care cel D(u)mnezeesc să naşte.

casa, întru care cel D(u)mnezeesc să naşte.

casa, întru care cel Dumnezeesc se naşte.

casa, întru care cel Dumnezeesc se naşte.

casa, întru care Cel Dumnezeesc Se naşte.

In ex. nr. 11 citim: «slăviţi-l (L)» (ed. ²³⁷ 1—3 şi 5) şi «măriţi-l» (4); «pre» (ed. 1—4) şi «pe» (5); «noroadelor» (ed. 1—3) «popoarelor» (4) şi «popoare» (5); *proslăvit* (ed. 1—3), «preamărit» (4) şi «preaslăvit» (5 v. şi ex. 13).

In ex. nr. 12: găsim: «răsărit-au (ed. 1—3 şi «răsărit-a» (4—5); «lumii» (ed. 1—3 şi 5) şi «lumei» (4); «slujia» (ed. 1—3 şi «slujiau» (4—5); «să învăţa» (ed. 1) şi «s-au învăţat» (2—5); «direptăţii» (ed. 1—2) şi «dreptăţii» (3—5).

237. Pentru o mai uşoară înţelegere a exemplelor comparate, notăm ediţiile folosite prin *ed. nr. 1—5*.

În ex. nr. 13 scrie : «descoperit-au» (ed. 1), «1-au descoperit» (2—3) și «1-a desco-perit» (4—5); «i-au» (ed. 1—3) și «i-a» (4—5); «într-acelaș (ed. 1—3) și intru-acelaș» (4—5); «pre protivnici» (ed. 1—3), «pre cei protivnici» (4) și «pe protivnici» (5); «cel tare» întru războaie Domnul» (ed. 1—4) și «Domnul Cel tare întru războaie» (5).

În ex. nr. 14 găsim : «s-au arătat închinarea Troiței» (ed. 1 și 3), «închinăciunea Troiței» (2) și «închinarea treimei (14) s-a arătat» (4—5) «mărturisia» (ed. 1—3) și «a mărturisit» (4—5); «adeveria» (ed. 1—3) și «a adeverit» (4—5), «ai luminat lumea» (ed. 1—3) și «lumea ai luminat» (4—5).

În ex. nr. 15 se spune : «voi» (ed. 1—3 și 5) și «voiu» (4), «să» (ed. 1—3) și «se» (4—5) v. și ex. nr. 16 și 21); «Duh» (ed. 1 și 5) și «Duhul» (2—4); «răspunde-voiu» (ed. 1—2 și 4) și «răspunde-voi» (3—5); «maici» (ed. 1); «Maicii» (2—3 și 5) și «maice» (4); «prăznuindu-i» (ed. 1—2) și «prăznuind» (3—5).

În ex. nr. 16 citim : «chivot» (ed. 1, 3 și 5) și «sicriu» (2 și 4); «nici cum» (ed. 1—4) și «nici de cum» (5); «iară» (ed. 1—4) și «dar» (5); «glasul» (ed. 1—4) și «spusele» (5); «Domnul cu tine» (ed. 1—2), «e cu tine» (3—4) și «este cu tine» (5).

În ex. nr. 17 găsim : «au ziș» (ed. 1—3) și «a zis» (4—5); «mai-nainte» (ed. 1—3) și «mai înainte» (4—5); «noaună» (ed. 1), «noao» (2—3) și «nouă» (4—5); «vecinică viață» (ed. 1—2); «viață vecinică» (3); «viață vecinică» (4) și «viață veșnică».

În ex. nr. 18 scrie : «Zioa» (ed. 1—3) și «Ziua» (4—5); «unii» (ed. 1—3) și «unul» (4—5); «alții» (ed. 1—3) și «altul» (4—5); «să îmbrățișăm (ed. 1—4) și «să ne îmbră-țișăm» (5); «Înviiare» (ed. 1—3) și «Înviere» (4—5); «au înviat» (ed. 1—3) și «a înviat» (4—5); «călcînd» (ed. 1), «călcîndu-o» (2) și «călcînd» (3—5); «morminturi» (1—4) și «morminte» (5).

În ex. nr. 19 se spune : «folositoare» (ed. 1—4) și «ocrotitoare» (5); «mîntuiaște-ne» (ed. 1—2) și «mîntuiește-ne» (3—5); «după» (ed. 1—2, 4—5) și «dupre» (3).

În ex. nr. 20 citim : «v-au» (ed. 1—2) și «v-a» (3—5); «priimit» (ed. 1—4) și «pri-mil» (5); «voao» (ed. 1—2) și «vouă» (3, 5); «înlăuntru» (ed. 1—2), «înlăuntru» (4), «înnăuntru» (3) și «înăuntru» (5), «v-ați indulcit» (ed. 3—4) și «vă indulciți» (5).

În ex. nr. 21 citim : «Efratului» (ed. 1, 4—5) și Evfratului» (2—3) «proorocilor» (ed. 1, 3—5) și proorocilor» (2).

Din fragmentele prezentate mai sus privind cîntările : «Hristos să naște», «Naște-rea ta», «Fundul adinului», «În Iordan», «Deschide-voi gura mea», «Ca de un chivot», «Înviind Iisus», «Ziua invierii», «Ceea ce ești bucuria», «Prea lăudaților mucenici» și «Casa Efratului», se desprind, de asemenea cîteva trăsături specifice pentru traducă-torii și diortositorii cîntărilor din secolele XVIII—XX și mai ales pentru Filothei sin Agăi Jipei.

Observația principală care se desprinde din compararea acestor cîntări este că toate edițiile de pînă astăzi, în decursul celor mai bine de două secole și jumătate, au păstrat aproape intactă ediția princeps a lui Filothei, diferențele fiind cu totul neesen-țiale.

Așa de pildă, în toate cîntările analizate găsim : «Hristos» cu «H» în afară de cele scrise în ediția din 1899, unde găsim «Christos» cu «Ch»; Ediția din 1970 scrie pronu-mele referitoare la Iisus și Fecioara Maria cu majuscule; Toate edițiile vechi folosesc prepoziția pre în loc de «pe», cum găsim în edițiile de după 1950; Se folosește incon-secvent «slavă» sau «mărire» de către toate edițiile chiar și de către Filothei, iar in-versările ca : «ai luminat lumea», în loc de «lumea ai luminat», sau «cel tare întru răz-boaie Domnul», în loc de «Domnul cel tare întru războaie», sînt cu totul neesențiale.

Majoritatea deosebirilor existente în exemplele date mai sus în paralel, privesc ortografia și nu sensul cuvintelor, cum ar fi: «ceriuri» în loc de «ceruri» (ex. 11); «lumei» în loc de «lumii» (ex. 12); «nooă» sau «noo» în loc de «nouă» (ex. 17); «zioa» în loc de «ziua» (ex. 18) etc.

Schimbările ulterioare s-au făcut în sensul românirii, punându-se cuvântul românesc echivalent pentru a fi înțeles de popor. În rest, editările mai noi au păstrat întocmai arhaismele, menținând cuvintele vechi românești — folosite și de Filothei — care au o mireasmă și un iz deosebit de plăcut.

Ceea ce a contribuit la păstrarea și perpetuarea traducerii lui Filothei până în zilele noastre a fost fără îndoială, în primul rând, buna tălmăcire a acesteia, la care adăugăm și faptul că conține în exclusivitate cîntări — frecvent și intens cîntate de către psalți — care odată prinse în jaloane și formule melodice fixe (cîntate practic sau pe note), nu mai puteau fi ușor schimbate căpătînd, în timp, prin uz, un fel de consacrare.

Așa se explică faptul că de mai bine de un sfert de mileniu edițiile primului *Catavasier* român se succed fără îmbunătățiri sensibile de la una la alta.

Uneori diortosirile ulterioare au denaturat chiar sensul primar redat de Filothei, fapt pentru care îndreptările făcute după anul 1950 au revenit la traducerea inițială. Așa de pildă, la *Catavasiile* Bunei vestiri (ex. 15), Filothei (1713) spune «și să va umplea de *Duh*» așa cum se zice și astăzi și nu «și să va umplea de *Duhul*», cum a spus Filothei în *Catavasier* (1714) și cum s-a spus pînă prin 1950. În *Catavasierul* său din 1714, la Axionul Bunei vestiri, Filothei zice: «Ca de un *sicriu*» (ex. 16), cum găsim în majoritatea edițiilor de pînă la 1950. Semnificativ este faptul că în *Psaltichia* sa (f. 17 v) — terminată de scris cu cîteva luni înainte tipăririi *Catavasierului* său din 1714 — scrie *chivot*, cuvînt mai adecvat pentru a reda sensul de aici, întrucît în *chivot* s-au păstrat tablele legii, se păstrează agnelul și moaștele, fapt pentru care diortositorii de după anul 1950²³⁸ au îndreptat cuvîntul *sicriu* cu *chivot*, așa cum zice Filothei la 1713. Faptul că în *Catavasier* (1714) zice: «Și să va umplea de *D(u)hul*» (ex. 15) și «Ca de un *sicriu*» (ex. 16) iar în *Psaltichie* «și să va umplea de *D(u)h*» și «Ca de un *chivot*», înseamnă că Filothei a tradus *Catavasierul* cu mult înainte de a începe lucrul la *Psaltichia* sa și că era permanent în căutarea cuvintelor celor mai potrivite, care să exprime sensurile inițiale.

Tradiția temeinic înrădăcinată în cei peste 250 de ani face ca noile îndreptări uneori să nu fie respectate. Și astăzi, de pildă, la axionul Buneivestiri se cîntă *glasul* și nu *spusele* Îngerului (ex. 16). Cu toate că la noua diortosire s-a ținut seama și de numărul silabelor puse pe note și astăzi la podobie «Ceea ce ești bucuria» se cîntă oamenilor tare «*Iolositoare*» și nu «*ocrotitoare*» (ex. 19). Pînă în zilele noastre s-a spus și încă se mai spune la troparul Învierii «și celor din *morminturi*», cum a tradus Filothei și nu «*morminte*» (ex. 18) cum bine s-a corectat în zilele noastre, noile îndreptări nereușind încă să intre pe deplin în practică.

Marea răspîndire și circulație a *Catavasierului* în copii manuscrise și utilizarea sau reeditarea lui în forma tradusă și tipărită de Filothei la Tîrgoviște în 1714, ne îndreptățește să afirmăm că Filothei a contribuit într-o măsură considerabilă — în comparație cu alți cărturari români din epoca veche — la consolidarea și unificarea limbii române literare.

238. Ultima diortosire a *Catavasierului* este făcută de către prof. univ. dr. Ene Braniște.

Valoarea literară a limbii *Catavasierului* constă în calitățile artistice ale materialului lingvistic, în vocabularul ales, în fraza îngrijită, în intenția evidentă și mărturisită de a scrie pe înțelesul tuturor românilor. Este bine înțeles vorba de un stil liturgic, de o limbă liturgică dacă se poate spune așa.

Din exemplele de mai sus, ca și din tot *Catavasierul* lui Filothei, vedem că din condeiul lui a ieșit o limbă românească mlădioasă, plină de frumusețe și naturalețe. Toate acestea se explică prin descătușarea de construcția frazelor limbii din care traducea, fapt pentru care limba română începuse să aibă o fluiditate naturală. Se înălăturase veșmintul grecesc, topica rigidă, străină și cuvintele neînțelese de toți. Limba textelor din *Catavasierul* lui Filothei a constituit model pentru urmași, motiv pentru care și azi, după mai bine de două veacuri și jumătate, limba multora din cîntările sale se apropie foarte mult de cea a cărților de strană din zilele noastre, iar a altora este absolut identică cu cea de azi.

Nu avem pretenția de a expune aici în toată amploarea problema rolului lui Filothei în dezvoltarea limbii române literare. Prezentînd exemplele de mai sus, ne mulțumim să reliefăm sumar, rolul imens al acestui cărturar de seamă — aproape necunoscut în istoria literaturii noastre vechi — în făurirea unei limbi române bisericești de o mare frumusețe și mireasmă.

Asupra traducerilor lui Filothei — *Învățăturile Creștinești, Floarea darurilor și Catavasierul*, am insistat numai în măsura în care a servit studiului de față, rămînînd o problemă deschisă pentru cei care se ocupă cu istoria literaturii vechi.

Contribuția lui Filothei la dezvoltarea limbii române literare nu poate fi apreciată decît în urma unei largi și aprofundate comparații cu contemporanii înaintașii și continuatorii săi.

Sîntem convingiți că după această identificare a lui Filothei, Jipa, cu Filothei «Sfeta-gorețul», și cu Filothei «ot Mitropolie», specialiștii, cercetătorii ai literaturii noastre vechi, vor fi în măsură să evalueze mai de aproape și mai competent rolul pe care l-a avut Filothei în procesul general de îmbogățire, perfecționare și cristalizare a limbii române literare.

Prof. SEBASTIAN BARBU BUCUR

ANEXA XVII

Filothei egumenul m-rii Sf. Ecaterina vinde lui Asan fost mare sluger un loc lângă biserica Sf. Gheorghe-Vechi

‘Ο, ου γαρ οβλα <Χίας> Μ <ητ> ροφά ν <ης> βεβρι οί*

«Adecă cu igumenul Filothei ieromonah Sinaitul de la Sf(ă)nta și dumnezeiasca mănăstire hramul / sf(ă)nta Ecaterina, dinpreună cu toți părinții de acolo și cu știrea și scrisoarea prea sfințitu / lui arhiepiscopului chir Athanasie de la Sinaia.

Dat-am zăpisul meu la mână dumnealui Asan vel slugeariu și / a dumneaei Jupăneasei dumnealui, Maria, ca să fie de bună credință. Precum să se știe că având noi un loc aici în orașul Bucure / știlor, alătura cu sv(ea)ttii Gheorghie cel Vechiu, care loc iaste de să hotărăște cu locul casei dumnealui. Și încă acest loc mai de / nainte vream l-au cerșut dumnealui ca să-l cumpere de la părinți. Și eu trimițând carte înpreună cu dumnealui slugeariu la sfinția / sa părintele arhiepiscopului chir Athanasie, mi-au venit carte de la sfinția sa ca să fac cu dumnealui schimbu / să-i dau locul și să-mi dea / dumnealui au moșia, au vie. Și acest răspunsu venise din zilele răposa-

* «Mitrofan al Ungrovlahiei adeverește».

tului domnu Io Constantin Voevod : Ci întâmplându- / se măriei sale mazilie de la pu-tearnica înpărăție, au rămas lucrul jos atuncea, că l-au luat și pre dumnealui slugeariul împreună cu / măria sa domnul Io Constantin voeod.

Iară când au fost în zilele răposatului domnu Io Ștefan voeod s-au sculat dum-nealui / Nica zaraful având casă pre locul mănăstirei de au mersu dumnealui stolnicul Costantin și la dumnealui spătariul Mihai, / de s-au rugat și s-au acolisit în tot felul de dumnealor ca să-mi zică să-i vându locul unde-i era casa, până m-au chemat dum-nealor pre mine / și mi-au zis ca să-i vându acel loc unde are casa pre dânsul. Și eu nevrând să vându locul și apărându-mă în tot chipul, căci aveam poruncă de / la pă-rinți ca să nu desparțu locul, ci să-l dau tot la un loc.

Mai pre urmă mi-au zis dumnealor acest cuvânt, că de nu voi vrea să-l vându de voe, / il voi vinde și fără de voe. Deci eu neavând ce face și auzind și cuvintele dum-nealor care-mi zicea că-l voi da fără de voe, de nevoie / mi-au fost a vinde locul jupânului Nicăi, în t(a)l(eri) 100.

Iară când au fost acum în zilele măriei sale domnului nostru Io Ioan Alixandru voeod, viind și dumnealui slugeariul de la surghiuniia ce au fost închiși la Chiutaiu, au venit la mine și am tocmit locul ce scrie / mai sus care loc ne-au fost și noa de schimb pentru sfânta Mitropolie încă mai denainte vream, pre cum scrie și într-un hru / sov al măriei sale răposatului domn Io Radul voeod, având mănăstirea acest loc de să hotărăște ca locul dumnealui slugeariului, / l-am vândut și l-am măsurat, lungul din locul popei Serafim și al dumnealui slugeariului mergând la vale până în podul ce mearge spre / Curtea domnească, stângeni (loc liber). Și din locul dumnealui slu-geariului curmezișul la vale despre ulița domnească / până în locul dascălului Pană, stânjeni 29 p(o)l și o palmă. Și apoi lungul din Ulița cea Mare despre dascălul Pană / mergând la deal pre lângă locul lui s(vea)atii Gheorghie cel Vechiu până în locul casei jupânului Nicăi zaraful, care l-am vândut fără de voia / mea stânjani (loc liber). Și din locul lui s(vea)atii Gheorghie cel Vechi, mijlocul, până în locul dumnealui vel slugea-riu, stânjani / 26 p(o)l și trei palme.

Căzându-se a cumpăra fiind alătura cu locul dumnealui și având și vorbă mai denainte vream cu dumnealui. /

Însă i-am vândut dumnealui acest loc tot drept bani gata t(a)l(eri) 613, bani vechi, care bani i-am luat eu toți deplin în mâna mea. Și am cumpărat mănăstirei vii pre dinșii. Și am vândut de a mea bunăvoe, și nesilit de nimenea, și cu știrea tuturor vecinilor / din sus și din jos și de preprejuriul locului, ca să-i fie dumnealui și co-conilor dumnealui și nepoților și strănepoților dumnealui moșie stătătoare și ohabnică în veaci.

Și când s-au făcut acest zăpis al mieu fost-au mulți preoți și boiari și neguțători și oameni buni mărturie care să vor iscăli mai jos, ca să se crează.

Și eu pentru mai adevărată cre / dință mi-am pus iscălitura și pecetea mănăstirei mai jos, ca să se crează.

Φιλόθε<ος> Ἱερομόναχ<ος> Σιναιτε<ης> καὶ ἡγούμεν<ος> τ<ης> Ἀγίας Αἰκατεριν<ης> βεβαίωνω τὰ ἄνωθεν * Παῖσι<ος> Ἱερομόναχ<ος> Σιναιτης **.

Radu Popescu biv vel ban mărturie, Grigorie Hale (plin) (?) biv vistier mărturie, Neculai Roset vel paharnic mărturie, Pană Negoescu vel logofăt mărt(urie), Pană dascăl s(i)n Staicovici ucitel ot gospodsscoi țercve sveatiteli).

Pe verso : «Pentru un locu a Sf. Gheorghie Vechi.

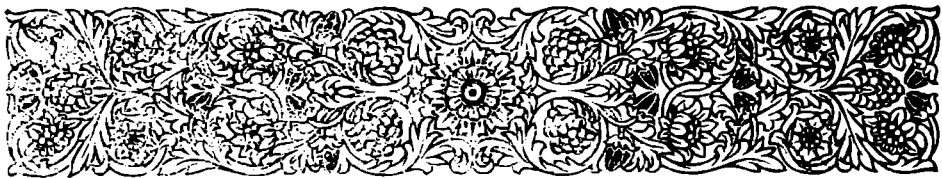
Scrisori pentru locul ce au cumpărat vlădica Ștefan de la Iordache Mișcunescul, mahalaua Sf. Gheorghie Vechiu.

(Arh. St. Buc., Mitrop. Buc., CCIII/4 (original — cu pecetea m-rii în fum).

* Mitrofan al Ungrovlahiei adeverește».

* «Ieromonahul Filothei Sinaitul și egumen al (mănăstirii) Sfinta Ecaterina, adeverez cele de mai sus».

** Ieromonahul Paisie Sinaitul.

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

LUCRĂRILE COMISIEI ROMÂNE DE ISTORIE ECLEZIASTICĂ COMPARATĂ

La 4 martie 1981 a avut loc la București, la minăstirea Antim, prima reuniune din acest an a Comisiei române de Istorie bisericească, sub președinția I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei.

Au luat parte cei doi vicepreședinți ai Comisiei — P. S. Episcop Antonie al Buzăului și Prof. Istvan Juhasz (reformat din Cluj-Napoca), profesorii secției istorice a Institutelor teologice și alți specialiști în domeniul Istoriei ecleziastice.

Ca invitați au participat; P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal; Dl. Profesor Ștefan Ștefănescu, director al Institutului de istorie «Nicolae Iorga» și decan al Facultății de istorie a Universității din București; Dl. Prof. Dan Berindei, director adjunct al Institutului de istorie «Nicolae Iorga»; P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal etc.

Tema reuniunii Comisiei române de Istorie bisericească comparată a fost: **160 ani de la revoluția lui Tudor Vladimirescu.**

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, care a reliefat rolul minăstirii Antim — gazda reuniunii — în revoluția lui Tudor Vladimirescu din anul 1821.

Lucrările Comisiei, care au fost conduse de Prof. Istvan Juhasz, vicepreședinte al Comisiei, au constat din următoarele;

I. — Prezentarea unor *comunicări* științifice privind Tudor Vladimirescu și răscoala din 1821.

1. I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei a făcut o comunicare interesantă și inedită, alcătuită din trei părți; a. Text inedit, descoperit de I. P. S. Sa la schitul Strehareț — jud. Olț *imn* al lui Tudor Vladimirescu, datat din anul 1820, și scris de prietenul și sfetnicul său, Episcopul Ilarion al Argeșului (versurile, 44 la număr) pe muzica unui oarecare Pavel. Versurile imnului erau cunoscute, fiind săpate pe una din vechile coloane ale pridvorului minăstirii Antim din București; b. reprezentarea întregului neam românesc pe *steagul* lui Tudor Vladimirescu pictat de monahul David din porunca lui Tudor și la îndemnul Episcopului Ilarion al Argeșului; c. o matrice sigilară inedită a *sigiliului* lui Tudor Vladimirescu, datînd din anul 1821.

La discuții au luat cuvîntul, elogiînd comunicarea și făcînd aprecieri deosebite asupra caracterului inedit al descoperirilor P. C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, P. C. Pr. Prof. Ioan Coman, poetul Ion Alexandru, P. C. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Prof. Dan Berindei, Prof. Ștefan Ștefănescu, P. S. Episcop Antonie al Buzăului.

2. Rev. *Iosif Gabor* (romano-catolic) — Raportul Pr. Giuseppe Mallarioni vicar general al Arhiepiscopiei Romano-Catolice a Bucureștilor, despre revoluția lui Tudor Vladimirescu. Autorul a prezentat cîteva scrisori trimise Cardinalului Fontana la Congregația De Propaganda fide despre revoluția din 1821.

La discuții au luat cuvîntul; Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Pr. Prof. Teodor Bodogae, Dl. Prof. Emilian Popescu, Pr. Prof. Alexandru Ciurea.

3. Pr. Prof. *Alexandru Ciurea* (ortodox) — Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutor de lăcașuri străbune. Autorul a arătat, bazat pe documente, cele șase biserici unde Tudor este ctitor, precum și ajutoarele date de acesta, prezentînd și «testamentul» lui Tudor din anul 1812.

La discuții au luat cuvîntul Pr. Prof. Ioan Rămureanu, Dl. Prof. Ion Diaconu, rectorul emisiunii «Memoria pămîntului românesc» a Radiodifuziunii române; Diacon Conferențiar Petru David, Pr. Prof. Teodor Bodogae, scriitorul Cristofor Dancu, Pr. Prof. Ioan Coman și Rev. Prof. Anton Despinescu (romano-catolic).

4. P. S. Episcop *Antonie Plămădeală* al Buzăului — Evocarea revoluției lui Tudor Vladimirescu în cuvîntarea la înscăunarea ca episcop a lui Chesarie al Buzăului în 1825. P. S. Sa a reliefat dragostea de patrie care reiese din cuvîntarea respectivă, ca și evocarea momentului 1821, ceea ce demonstrează situarea oamenilor Bisericii în, și față de evenimentele de seamă ale istoriei noastre naționale.

II. — Discutarea în plan a tematicii Colocviului de la Durham Anglia, ce se va ține între 2—9 septembrie 1981. Dl. Profesor Emilian Popescu, reprezentantul român în Biroul internațional al Comisiei internaționale de Istorie ecleziastică comparată, a făcut o serie de propuneri — adoptate de Comisie — pe care le va prezenta la întrunirea Biroului internațional de la Paris de la 28 martie 1981.

S-a anunțat numirea ca membru de onoare al «Societății de antichități a Scoției» a P. S. Episcop Antonie al Buzăului, pentru contribuții deosebite la istoria culturii, artei și arhitecturii bisericești.

Dl. Prof. Istvan Juhasz, vicepreședinte al Comisiei, a omagiat pe I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei pentru valoarea comunicării I. P. S. Sale.

III. — Moment festiv dedicat împlinirii a 160 ani de la revoluția lui Tudor Vladimirescu. S-a ascultat înregistrarea interviului acordat de I. P. S. Nestor emisiunii «Memoria pămîntului românesc», cu imnul interpretat în premieră de corul Seminarului teologic din Craiova și cu cîntecul «Mugur, mugure!», executat de diaconul Grigore Cristea de la catedrala mitropolitană din Craiova.

Lector dr. CEZAR VASILIU

PRIMA CONFERINȚĂ DE ORIENTARE A CLERULUI DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR (MARTIE 1981)

În conformitate cu hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, între 16 și 24 martie 1981 s-a desfășurat prima conferință de orientare a clericilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Conferința s-a ținut — pe toate cele 20 de protoierii — la sediile respective, fiind prezidate de delegații Centrului eparhial (consilierii patriarhali și mitropolitani) și profesori de la Institutul teologic de grad universitar din București.

Tema conferinței: «Respectarea ordinii de drept a R. S. România — îndatorire patriotică a fiecărui cetățean. Conduita preotului în societate, exemplu pentru credincioși», care reprezintă un interes deosebit și de permanentă actualitate, a fost studiată de întreaga preoțime.

După ce s-a făcut un istoric al desfășurării principiului de drept, atît în organizația de stat cît și în Biserică, referindu-se la numeroase texte scripturistice sau canonice, a fost privită problema în actualitatea ei, cu rezonanțe concrete în climatul social actual. Aceste legi, — nu numai că trebuiesc cunoscute, dar ele trebuiesc puse în practică, fiind mai important să le trăim, să le aplicăm și să le respectăm cu sinceritate.

S-a arătat că legile de astăzi sînt date în slujba tuturor oamenilor muncii și sînt în continuă perfecționare.

S-a subliniat importanța legii 23/971 privind păstrarea secretului de Stat, a legii 63/973, privind păstrarea și conservarea patrimoniului cultural național, care privește direct preoțimea, precum și H. C. M. din 1972 privind relațiile cu străinii. Deasemenea s-a subliniat caracterul democratic al legilor actuale și importanța lor umanitară și educativă, precum și legea de dezvoltare a agriculturii.

Toate acestea, constituind deosebite principii ale vieții din patria noastră au fost dezvoltate de către raportori și cei care prin discuții și completări, au luat cuvîntul.

La toate unitățile conferința s-a început prin săvîrșirea unui Tedeum de către un sobor de preoți din cei prezenți și s-a continuat cu ședința propriu-zisă.

Astfel la *Protoieria Circa I Capitală*, a prezidat P. C. Pr. Profesor Constantin Galeriu, de la Institutul teologic din București.

Tema a fost dezvoltată de Pr. Niculescu Tănase. Au luat parte la completări și discuții preoții: Pr. I. Panțuroiu, Pr. Iuliu Man, Pr. Sebastian Pîrvulescu, Pr. Constantin Stănuțel, Pr. Atanase Preda și Pr. Petru Pîrvan.

La *Protoieria Circa II Capitală* a prezidat P. C. Pr. Profesor Dumitru Radu, Prorectorul Institutului teologic. Subiectul a fost tratat de preotul Iatan Octavian.

S-au înscris la completări și discuții preoții: Vlăduceanu V., Dimancea Stan, Pretorian Nic., Tănăsioiu, Nic., Pîslaru Ion, Mihuc Miron, Ionescu Vasile, Chiriac Gheorghe, Coman Petre, Popescu Ion, Bilbiie Zaharia și Zarea Anatolie.

A prezentat raportul de activitate preotul Roșculeț Dumitru.

La *Protoieria Circa III Capitală* a prezidat P. C. Pr. Prof. Radu Dumitru, de la Institutul teologic.

Referatul a fost prezentat de Pr. Mircea Ioan. Au luat parte la completări și discuții preoții: Titus Țifu, Staicu Constantin, Sava Cornel, Tătărim Mihai, Stănescu Marin, Fecioru Dumitru, Bejgu Gheorghe, Popescu H. Ion și Petcu Ionel.

A prezentat raportul la activitate preotul Popescu Grigore.

La *Protoieria Circa Alexandria* a prezidat P. C. Pr. Consilier Mihai Marinescu.

Tema a fost prezentată de Pr. Sfircă Nicolae. Au luat parte la discuții și completări preoții: Prisoplean Nicolaie, Popa Gheorghe, Stănescu Marin, Albu Constantin, Săndulescu Const., Marinescu Marin, Olteanu Ilie și Ruse Constantin.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Banu Ionel și Bățăuș Ioan.

La Protoieria Călărași a prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Subiectul a fost tratat de preotul Radu Dumitru.

Au participat la discuții și completări preoții: Antonescu Aurelian, Ciochinaru Ion, Dan Haralambie și Viașu Ion.

La Protoieria Ciorogirla a prezidat P. C. Arhimandrit Irineu Chiorbeja, Consilier patriarhal.

Subiectul a fost prezentat de preotul Popescu Constantin.

S-au înscris la discuții și completări preoții: Gherman Alexandru, Dincă Gheorghe, Drăgoicea Ion, Băltărețu Ion, Buga Ion, Bădie Gheorghe și Țincoca Iosif.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Ivanciu Gheorghe și Florea Nicolae.

La Protoieria Cîmpina a prezentat P. C. Pr. Consilier Mihai Marinescu.

Tema a fost tratată de preotul Costică Dumitru. Au luat parte la discuții și completări preoții: Vasiliu Vlăduț, Neagoe Ilie, Supială Mihai, Floroiu Gheorghe, Popa Ioan, Izvoranu Stelian, Bozlieru Emil.

A citit raportul de activitate preotul Vișa Mihai.

La Protoieria Cîmpulung Muscel a prezidat P. C. Arhimandrit Irineu Chiorbeja. Referatul a fost susținut de preotul Vișoiu Simion.

Au participat la discuții și completări preoții: Brătulescu Ion, Popescu Constantin, Petrescu Luca, Chiru Gheorghe și Stoica Dorel.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții; Nuțu Nicolaie și Bădic Florian.

La Protoieria Găiești a prezidat P. S. Episcop Roman Ialomițeanul.

Tema a fost prezentată de preotul Anton Nicolaie.

Au participat la discuții și completări preoții: Preda Eugen, Ciucă Luca, Cismaru Gheorghe și Erhan Grigore.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Coman Marian și Eremia Gheorghe.

La Protoieria Giurgiu a prezidat P. C. Pr. Consilier Ilie Georgescu.

Referatul a fost susținut de preotul Constantinescu Ion. Au luat parte la discuții preoții: Ciobanu Constantin, Mihai Drăgoi, Coman Nicolae, Daia Tudor, Niculescu Gheorghe, Cruțu Nicolaie, Gherecheș Iosif, Chilan Constantin și Bilcea Miron.

Au citit rapoarte de activitate preoții Daia Tudor și Sirbu Ion.

La Protoieria Oltenița a prezidat P. C. Preot consilier Vasile Bria.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Bălășescu Nicolaie. S-au înscris la completări și discuții preoții: Crișmaru Teodor, Roman Ion, Cucu Vasile, Sandu Dumitru, Burcea Nicolaie, Popescu Ion, Bădulescu Mihai, Tudor Florea, Bădilă Alexandru și Mateescu Gh.

A prezentat raportul de activitate Preotul Mustea Mihai.

La Protoieria Ploiești a prezidat P. C. Pr. Bădescu Constantin, consilier patriarhal.

Tema a fost dezvoltată de preotul Pirlea Ion. Au luat parte la discuții și completări preoții: Georgescu Dinu, Gheorghiu Mircea, Strejnicu Alexandru, Țigănoiu Mircea, Zamfir Ion, Grigore Gheorghe, Rădulescu Victor, Leon Arion și Pandelescu Petre. A prezentat raportul de activitate preotul Ardeleanu Milian.

La protoieria Circa I Ilfov (Ciorogirla), a prezidat P. C. Pr. Consilier Dinu Provia. Tema a fost susținută de Pr. Toma Ioan.

Au luat parte la discuții și completări preoții: Pîslaru Nicolaie, Ionescu Toma, Ducu Marin, Ionescu Alexandru, Niță Mihai, Pavel Radu, Lungu Gheorghe, Mihai Vasile și Trăistaru Nicolaie.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Ștefan Ion și Nicolae Mihai.

La protoieria Slobozia a prezidat P. C. Pr. Vasile Diaconescu, inspector eparhial.

Referatul a fost prezentat de preotul Nuțu Nicolae. Au participat la completări și discuții preoții: Albi Ion, Ilie Gh., Boboc Ion, Gugu Ion, Ionescu Iancu, Peiu Ștefan, Birzoi Nicolaie și Constantin Toma.

Au prezentat raporturile de activitate preoții: Ion Tudoran și Ionescu Iancu.

La protoieria Titu a prezidat P. C. Pr. Prof. Radu D-tru. Tema a fost dezvoltată de pr. Grecicosei Simion.

Au luat parte la discuții și completări preoții: Cristescu Mircea, Drăgan Ilie, Lăcustoiu Mihai, Pircălabu Ion, Tomescu Iustin, Georgescu Iulian, Oprea Vasile și Popescu Dumitru.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Ștefan Vasile și Grecicosei Simion.

La protoieria Turnu Măgurele a prezidat P. C. Pr. Turcu Nicolaie, consilier mitropolitan.

Subiectul a fost dezvoltat de preotul Cojoacă Ion. Au participat la completări și discuții preoții: Breazu Dumitru, Georgescu Gh., Ivan Nicolaie, Popescu Nicolaie și Fișcuci Ștefan.

La protoieria Vălenii de Munte a prezidat P. C. Pr. vicar Octavian Popescu.

Referatul a fost prezentat de preotul Văslii Nicolaie.

Au luat parte la completări și discuții preoții: Babi Vladimir, Banu Constantin, Pîslaru Gheorghe, Mihalache Andrei, Ionescu Alex., Tănase Nicolaie, Buchiu Sebastian, Mateescu Gheorghe și Morat Dionisie.

La protoieria Urziceni a prezidat P. C. Pr. Vicar Octavian Popescu.

Au participat la completări și discuții preoții: Drăgan Gh., Popescu Ion, Leon Bădulescu, Grigorescu Aurel, Zaharia Alex., Rădulescu Aurelian și Dragotă Vasile.

Au citit rapoarte de activitate preoții: Grigorescu Aurel, Tudor Nicolaie și Drăgan Gheorghe.

La protoieria Videle a prezidat P. C. Pr. Ilie Georgescu, consilier mitropolitan.

Tema a fost prezentată de Pr. Goleșteanu Ilarie. S-au înscris la completări și discuții preoții: Tilea Tudor, Stănculescu Alex., Popescu Stelian, Stănescu Nicolaie, Ciortan Gh., Spoială D-tru, Mustăreață Petru și Palaloga Victor.

Au prezentat rapoarte de activitate preoții: Nicolescu Aurel și Marinescu Mihai.

După comunicarea ultimelor evenimente bisericesti externe și interne și a unor ordine administrative, Conferința s-a terminat cu concluzii practice pentru întreaga preoțime, arătându-se că legile patriei noastre sînt democratice, unitar educative și dinamice. Ele trebuiesc cunoscute și puse în practică cu respectul cuvenit. Ca exemplu în parohie, în biserică și în societate, preotul va fi împreună cu familia și casa sa, etalon de comportare și de orientare pentru mulți. Să respecte legile statului, să le susțină și să le explice, iar cu cuvîntul său «cu timp și fără timp», să fie la datorie, cu sfatul, cu rugăciunea și cu ajutorul său.

Astfel conferința, avînd un deosebit caracter social, etic și umanitar, a servit tuturor celor prezenți, dîndu-le imbold de mai multă acțiune în activitatea lor.

Pr. DAVID POPESCU

RESFINȚIREA BISERICII PAROHIEI BĂTRÎNI Protopopiatul Vălenii de Munte, jud. Prahova

Este îmbucurător faptul că preoții tineri, mergînd la parohie se apucă de înfrumusețarea locașului de cult. Astfel, credincioșii văd în activitatea păstorului dragoste pentru biserica lor străbună, ca răspuns la cerințele lor duhovnicești. Un asemenea preot este și Mihai Niculescu, parohul bisericii — Bătrîni, Prahova.

Venind aici, cu timp și fără timp a căutat să cunoască sufletul credincioșilor parohiei și să le împlinească dorința lor sfîntă de a consolida și împodobi locașul de cult. Lucrul a fost greu, mai ales la început, dar realizarea este pe cit de frumoasă, pe tot atît de meritorie.

Resfințirea bisericii a avut loc Duminică 19 octombrie 1980. Încă din ajun s-a oficiat privegherea la care au luat parte credincioșii parohiei și cei din împrejurimi, așa cum obișnuiesc creștinii ortodocși. Duminică 19 octombrie 1980, deși o ploaie rece de toamnă nu mai contenea, șiruri nesfîrșite de credincioși de toate vîrstele urcau dealul spre a fi în comuniune cu toți sfinții la săvîrșirea tîrnosirii. Flori și luminări aprinse purtate de credincioși îmbrăcați în costume strămoșești dădeau farmec și un aspect de aleasă prețuire evenimentului.

La sosirea Prea Sfințitului Roman, delegatul Prea Fericitului Patriarh Iustin, credincioșii l-au întîmpinat cu imnul arhieresc, cu răsunset de clopote, iar în fruntea lor, cu Sfînta Cruce și Sfînta Evanghelie, era P. C. Pr. Vasile Ilie, protoiereul locului.

După săvîrșirea sfințirii apei și binecuvîntarea tîrnosirii s-a înconjurat biserica, apoi s-au însemnat părțile sfințitului locaș după datină.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de Prea Sfinția Sa înconjurat de un ales sobor format din: PP. CC. Pr. Vasile Ilie, protoiereu, Anton Poșircă, secretar eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, alți preoți și slujitori vecini, precum și PP. CC. Diaconi: Nicanor Motorga și Constantin Popescu de la Catedrala patriarhală și Petru David de la biserica Minăstirii Antim—București.

Predica zilei a fost rostită de către Preotul Constantin Zbârcea de la Parohia Starchiojd. Răspunsurile Sfîntei Liturghii au fost date de către credincioșii parohiei. La timpul respectiv s-a săvîrșit și o hirotonie întru diacon.

După terminarea slujbei s-a săvîrșit parastasul pentru ctitorii decedați. În continuare, P. C. Pr. protoiereu a dat citire ordinului Sfîntei Arhiepiscopii pentru resfințirea bisericii. P. C. Sa a elogiat efortul credincioșilor în frunte cu tînărul preot Mihai Niculescu pentru această cuvîntincioasă și trainică realizare.

Vădit emoționat, dar sigur pe sine și mulțumit pentru tot ceea ce s-a făcut a răspuns P. C. Pr. Mihai Niculescu, parohul bisericii.

După ce a mulțumit Prea Sfințitului Episcop Roman, pentru osteneala luată de a veni personal să săvîrșească tîrnosirea și să binecuvînteze credincioșii acestor meleaguri românești pline de istorie, preotul paroh și-a îndreptat cuvîntul către conducerea Departamentul Cultelor, către organele locale ale puterii de stat mulțumindu-le pentru sollicitudinea arătată.

Și cum era de așteptat, păstorul de suflete a apreciat obolul și jertfa credincioșilor parohiei în frunte cu epitropii și consilierii aleși de Adunarea parohială.

«Ne aflăm, a spus P. C. Sa, în acest anotimp de toamnă îmbelșugată cînd pe ogoare, vii și livezi, se strîng roadele bogate ale acestui an, de care ne vom despărți peste două luni.

Cită bucurie ne-a dăruit Dumnezeu pentru că a fost pentru toți un an bogat în recoltă dar și în realizările noastre creștinești, atunci cînd cu toții am contribuit la înfrumusețarea acestei Sfinte Biserici, prin lucrările de consolidare a zidurilor, a refacerii picturii și a înfrumusețării ei. Cu inimile pline de bucurie ca în zilele marilor praznice împărătești, dăm slavă Părintelui ceresc că ne-a învrednicit astăzi în Sfînta noastră biserică, să slujim cu Prea Sfințitul Episcop Roman.

Această clipă o așteptam de mult. Această zi va fi scrisă cu litere de aur în Cartea vieții satului Bătrîni, prin vizita părintească pe care Prea Sfinția Voastră o faceți. În această clipă solemnă, credincioșii parohiei Bătrîni în mijlocul cărora ați venit, ca să ne binecuvîntați și pentru a ne împărtăși cuvînt de încurajare și de învățătură într-o singură și puternică vibrație sufletească, vă spun, prin smeritul meu glas : «Bine ați venit !»

Zi de bucurie este astăzi pentru noi. Biserica aceasta nu este din aur sau din argint. Ea este mult mai bogată pentru că este făcută din aurul și pietrele prețioase ale sufletelor credincioșilor care împodobesc acest locaș.

Deși nu avem date precise cu privire la timpul cînd a luat ființă satul, tradiția orală ne transmite totuși numele primei familii stabilite pe aceste meleaguri — Kiojd -- de unde și numele comunei Starchiojd din care face astăzi parte satul. Se spune din moși-strămoși că acești «Bătrîni» cum se numește satul a avut doi fii Chiojdul Mare și Chiojdul Mic, din care au apărut cu timpul și alte numiri de așezări omenești. Cert este că satul Bătrîni este una din cele mai vechi așezări din partea acestor locuri.

Potrivit unei inscripții ce se află păstrată la actuala biserică, prima biserică datează din anul 1808, iar actuala datează din anul 1876 și a fost construită de enoriași. Ea este construită pe partea stîngă a apei ce desparte satul în două, pe un teren obținut de parohie prin donație, nemaifiind nici o altă biserică.

Actuala biserică este construită din zid de piatră și cărămidă, are formă de cruce, cu lungimea de 26 m, zugrăvită curînd după anul 1877, iar în cursul anilor s-a mai executat mici reparații. Dar cea mai mare lucrare, o reparație capitală i s-a făcut în timpul păstoririi fostului preot Mihai Gheorghe între anii 1966—1972, reparîndu-i-se zidăria, acoperișul, tencuieli interioare și exterioare în întregime. Între anii 1972—1973 s-au executat și lucrările de pictură a sfintei biserici, rămîbind a se picta interiorul turlei. Dar iată că în timp ce păstorise această parohie timp de 51 de ani, vrednicul și cărturarul preot Mihai Gheorghe după o scurtă dar necruțătoare boală se stinge din viață. Fiind la vîrsta de 71 ani, simțîndu-și trupul neputincios, în convorbirile cu credincioșii parohiei le spunea tuturor că mai are o singură dorință aceea de a resfinți Sfînta biserică cu arhieru. În toamna anului 1973 a decedat lăsînd un gol mare în mijlocul credincioșilor săi.

Eu, preotul Niculescu Mihai, am suplinat această parohie timp de aproape un an și văzînd respectul, dragostea ce o aveam din partea credincioșilor în anul 1974 am cerut transferul la această parohie — Bătrîni, unde am continuat lucrul înaintașului și am săvîrșit ceea ce se vede.

Țin să mulțumesc, în fața P. S. Voastre și a celorlalți preoți și invitați, că în toate acțiunile am fost ajutat de Consiliul parohial.

De asemenea, mulțumesc Comitetului parohial și tuturor celor ce au dragoste pentru Casa lui Dumnezeu și se îngrijesc pentru mîntuirea sufletului lor. Dumnezeu să ne ajute !

Vorbitorul a rugat, apoi, pe P. S. Episcop Roman să transmită Întistătorului Bisericii Ortodoxe Române mulțumiri pentru înțelegerea arătată și ajutoarele aprobate.

Prea Sfințitul Episcop a binecuvîntat pe credincioșii de față, le-a dat sfaturi duhovnicești, întărindu-i în credința cea adevărată și sfîntă care se manifestă și prin grija față de dumnezeieștile locașuri.

Apoi Prea Sfinția Sa a oferit prin hirotesie P. C. Pr. Mihai Niculescu gradul bisericesc de *sachelar* pentru aleasa activitate, neîndoielnica vrednicie și cumpănita chibzuință de credincioșii parohiei — Bătrîni.

După otpust, s-a oficiat un Tedeum, apoi credincioșii au fost miruiți și binecuvîntați de însuși Prea Sfințitul Episcop Roman, împlinindu-se astfel dorința fostului paroh, preotul Mihai Gheorghe, chemat la veșnicie.

A urmat tradiționala și româneasca agapă, unde Prea Sfințitul Episcop Roman a dat sfaturi utile celor de față, a apreciat familia părintelui Mihai Niculescu și dragostea credincioșilor pentru slujitorii activi ai Bisericii noastre strămoșești.

Diac. P. I. DAVID

SFINȚIREA BISERICII DIN SATUL NAIPU, JUD. GIURGIU

Satul Naipu înainte a făcut parte din județul Vlașca, ulterior din județul Ilfov și actualmente din județul Giurgiu.

Din arhiva satului se constată că este o așezare foarte veche, dovadă că la 1864 au fost mulți împroprietăriți (categorii: pâlmași, clăcași, plugari etc.).

Din început satul și-a avut biserica parohială, păstrîndu-și hramul «Sf. Gheorghe». Cu ocazia săpăturilor făcute în jurul bisericii vechi, la o adîncime de 1,50 m., cu scopul de a se turna fundația pentru biserica cea nouă — anul 1958 —, s-a descoperit o cruce de piatră de circa 1,25 m. înălțime, pe care s-a găsit scris Konstanti scrisă cu litere grecești, socotită față de cele existente în cimitir cu litere chirilice, ca cea mai veche purtînd anul 1734 și care s-a pus la temelie cea nouă a bisericii.

De-a lungul anilor biserica a fost de mai multe ori renovată sau consolidată, datorită intemperțiilor vremii.

Din anul 1958, luna aprilie 23, s-a deschis șantier de lucru pentru construirea din nou a bisericii, sub conducerea arhitectului Mircea Ionescu — București, preot paroh fiind N. Vasilescu și preot ajutorător Ilie Burcă.

De la punerea pietrei fundamentale 1958 și pînă în 1960 s-au construit pereții, jur împrejur la cea veche și deasupra ferestrelor, s-a turnat prima centură armată împreună cu baza turlei celei mari, cele două abside, bolta altarului și bolta pronaosului (fără zidire deasupra ferestrelor și a turlei celei mari).

În 1968 s-a reluat construcția, lucrîndu-se cu asiduitate pînă în anul 1972 construindu-se zidirea toată, cele trei turle, pridvorul și toată învelitoarea cu tablă galvanizată.

În 1972, deasupra ușilor, în pridvor s-a montat următoarea pisanie: «Această Sfîntă biserică cu hramul Sf. Gheorghe, din satul Naipu jud. Ilfov, s-a construit în anii 1958 — 1972, pe vremea păstoriei Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în

locul vechiului locaș, cu stăruința și osteneala Pr. paroh. N. Vasilescu și Pr. Ilie Burcă, prin contribuția enoriașilor și ajutorul Sfinței Arhiepiscopii a Bucureștilor.

După moartea preotului N. Vasilescu în 1974, oficiul parohial a fost preluat de preotul Ilie Burcă, care a continuat lucrările.

În 1976 s-a montat o frumoasă catapeteasmă, lucrată și sculptată în lemn de stejar.

Din 1977 s-a început pictura în frescă, terminându-se în 1979.

În 1980 s-a înzestrat cu 46 străni lucrute în lemn de stejar de un meșter timplar din București.

Tot în 1980 s-a ridicat o frumoasă clopotniță din metal, cu sprijinul și ajutorul credincioșilor.

În noiembrie 1980 delegatul Sf. Arhiepiscopii, Protoiereul M. Ungureanu, în fruntea unui sobor de preoți : Paroh Ilie Burcă — Naipu, Pr. Stelian Ionescu — Copaciu și Pr. Gheorghe Vătafu — Crăvu, au sfințit biserica, în mijlocul unei asistențe destul de numeroasă, după care a urmat o agapă creștinească.

Pr. ILIE BURCĂ

---

† PREOTUL DUMITRU I. MANTA

În dimineața zilei de 2 iulie 1980 s-a săvârșit din viață, după lungi și chinuitoare suferințe, doborât de o boală neiertătoare, preotul *Dumitru I. Manta*, venerabil slujitor al Bisericii Ortodoxe Române, una din figurile reprezentative ale preoțimii Capitalei.

Născut în anul 1903, în prima zi a lunii februarie, în comuna Deleni din județul Huși, tânărul Dumitru I. Manta părăsește ținuturile Moldovei natale îndată după absolvirea școlii primare și a studiilor seminariale și, dornic să-și desăvârșească pregătirea, vine în București și frecventează cursurile Facultății de teologie de aci, concomitent cu munca de slujbaş în carceraria Mitropoliei Ungrovlahiei.

Primește hirotonia în preot la 26 aprilie 1931, pe seama biseriței, Schitul Maicilor de unde, la 1 octombrie 1934, este transferat, la cerere, la parohia nou înființată Parcul Domeniilor, în latura de nord a Capitalei, în cartierul ce prindea să ia ființă curînd după încheierea primului război mondial, lipsit atunci de biserică, de școli, de orice așezăminte cultural-sociale sau întreprinderi productive.

Trecerea tînărului preot Dumitru I. Manta la parohia Parcul Domeniilor a fost pentru el un act de mare curaj, care chema la muacă și jertfă, căci înția mare datorie a sa aci trebuia să fie zidirea din temelie a unei biserici, croită pe dimensiunile unui cartier ce se prefigura a fi foarte întins, lăcaș sfînt care urma să simbolizeze, prin implantarea sa lângă Arcul de Triumf, Unirea cea mare, închegarea statului național unitar român, mărturie peste veacuri a vredniciilor unui popor care își cucerise prin lupte unitatea și dreptul la o existență de sine stătătoare.

Monumentala biserică pe care o admirăm astăzi a fost zidită în decurs de mai bine de un deceniu, instituții de tot felul și numeroși oameni de bine aducîndu-și contribuția la înălțarea sa, după proiectele arhitectului Dumitru Ionescu-Berechet; dar cel care a pus începutul și a ținut necontenită făclia entuziasmului, cucerind în acest scop inimi și conștiințe, a fost tînărul preot Dumitru I. Manta, o mînă de om în care a sălășluit un suflet mare, omul modest și tăcut, care s-a stins acum din viață împăcat

cu sine, gîndind cu smerenie că i-a fost dat lui, ființă pieritoare întrupată din lut, să dăruiască lui Dumnezeu și oamenilor o zidire de preț închinată veșniciei.

Cu firea lui blîndă, cu vorba lui caldă, care mîngia durerile, încuraja deznădej-dile, îmbărbăta slăbiciunile, preotul Dumitru Manta era iubit atît de colegi, cît și de enoriași.

Pogribania i-a fost slujită în ziua de 6 iulie de Prea Sfințitul Episcop Vasile Costin, vicar patriarhal, înconjurat de un numeros sobor de preoți și diaconi, în asis-tența îndurerată a multor enoriași ai parohiei, care au ținut să-i aducă mărturie de ultima clipă a dragostei, prețuirii și afecțiunii lor devotate. Au rostit cuvîntări de omagiu, cu referiri la viața și lucrarea sa pilduitoare în Via Domnului, colegi și eno-riași.

Trupul său odihnește acum în cripta de sub sfîntul altar al bisericii zidite de el, fr așteptarea glasului arhanghelului și a trâmbiței lui Dumnezeu care va să vestească învierea obștească pentru viața cea de apoi.

ASISTENT

† PREOTUL ICONOM STAVROFOR NIȚĂ BURCEA

În ziua de duminică 16 noiembrie 1980, clopotele bisericilor din orașul Giurgiu, anunțau începutul Sfintei Liturghii. Preotul Niță Burcea, parohul bisericii «Sfîntul Gheorghe», oficia Sfînta Liturghie. Acestui dăstins slujitor al sfîntului altar și vrednic părinte duhovnic, i-a fost dat ca în această sfință duminică, să officieze ultima Sfîntă Liturghie, deoarece firul firav al zilelor sale s-a rupt și uleiul din candela vieții a luat sfîrșit.

Trecerea intru cele veșnice, pe neașteptate, a vrednicului preot Niță Burcea, a umplut de durere și înfrîstare, nu numai pe enoriașii parohiei, ci și pe cei din orașul și comunele limitrofe.

Slujba înmormîntării a fost oficială în ziua de 18 noiembrie 1980, de către un sobor de preoți, sub conducerea P. C. Protopop Aurel Barică. Răspunsurile la Sf. slujbă au fost date de către credincioși. Au luat parte un număr impresionant de cre-dincioși, din oraș și împrejurimi, care au căutat, prin prezența lor, să aducă un ultim omagiu preotului Niță Burcea, care a părăsit această viață la numai 64 de ani. După terminarea slujbei de prohodire, cel dintîi a luat cuvîntul P. C. protoiereu Aurel Barică, care a arătat că preotul Niță Burcea s-a născut la 7 octombrie 1916, în satul Trestenicu, județul Teleorman, din părinți țărani. A fost hirotonit la data de 18 noiembrie 1940, pe seama parohiei Rălești, județul Ilfov; iar de la data de 01 octombrie 1974, funcționează la parohia «Sfîntul Gheorghe» din orașul Giurgiu. În continuare, P. C. Sa a vorbit despre calitățile intelectuale, morale și administrative ale defunctului, care și-a făcut «slujba deplin». Ca preot a făcut numeroase, și valoroase lucrări gospo-dărești în parohiile Rălești, Stănești și «Înălțarea Domnului» din Giurgiu, în care a păstorit pînă în anul 1979, cînd a fost promovat în funcție de paroh al parohiei «Sfîntul Gheorghe» din orașul Giurgiu. În această parohie a dovedit aceeași dragoste și rivnă pentru «Casa Domnului». În colaborare cu preotul conslujitor, cu concursul Consiliului parohial și cu al enoriașilor, a reușit să execute repararea și restaurarea picturii bise-ricii. Pentru toate acestea, viața și munca preotului Niță Burcea va rămîne pentru preo-țimea din Protoieria Giurgiu o pildă vie de urmat.

A luat apoi cuvîntul preotul Dumitru M. Acșinte, fost protoiereu, care a adus un frătesc omagiu preotului Niță Burcea, ca unul ce a fost mai întîi colaborator la protoierie, unde a îndeplinit mai multe sarcini, iar mai tîrziu i-a fost și conslujitor la parohia «Înălțarea Domnului» din Giurgiu.

Preotul Gheorghe Niculescu, în cuvîntul său, a vorbit despre activitatea depusă de răposat în parohia Rălești—Ilfov, ca și deosebitele sale calități intelectuale, morale și gospodărești.

Seria cuvîntărilor a încheiat-o preotul Teodor Daia, co-slujitor cu răposatul, care a evidențiat activitatea pastorală și gospodărească a fostului coleg de altar, ca și regretul tuturor enoriașilor pentru dispariția prematură a acestui vrednic păstor sufletesc.

După terminarea slujbei, sicriul cu rămășițele pămîntești ale preotului Niță Burcea, purtate pe brațe de preoți și credincioși, a fost condus la locul de veci din cimitirul «Ceair» al Municipiului Giurgiu.

Veșnică să-i fie pomenirea și Dumnezeu să-l ierte.

Pr. D. M. ACSINTE

---

† PREOTUL IOAN NICOLAU

S-a stins din viață, pe neașteptate, preotul Ioan Nicolau de la parohia «Sfîntul Dumitru — Colentina» din Capitală, care, vreme de 34 de ani a slujit la altarul acestei biserici, ridicată, după primul război mondial, prin rîvna tatălui său, regretatul preot Marin Nicolau.

Timp de trei zile catedrala «Sfîntul Dumitru Colentina» a purtat zăbranic negru. Numeroși credincioși din parohie și din împrejurimi, au trecut ca să dea ultimul omagiu fostului lor păstor sufletesc.

Născut la 5 mai 1916 a urmat școala primară și liceul în Capitală, dovedind deosebită aplicație pentru matematică. Dorind, însă a duce mai departe misiunea preoțească ce constituia o tradiție în familia sa, a urmat Facultatea de teologie din București la care și-a luat licența. Hirotonit diacon, în 1942, pentru capela spitalului de copii, rămîne aici pînă în 1947, cînd trece la Biserica «Sfîntul Dumitru» unde servește pînă la sfîrșitul vieții. Caracteristica persoanei sale era: seninătatea, bunătatea, stăruința, optimismul, cunoașterea tuturor enoriașilor, pasiunea în muncă și slujbă și fără oboseală în servirea credincioșilor. Atașat de biserica și altarul la care slujea, a depus multă rîvnă, alături de colegii săi pentru remedierea stricăciunilor aduse de vreme sau de cutremur, pentru reparațiile și restaurările făcute. A fost mulți ani membru al Coralei Preoților din București și vrednic activist pe teren obștesc. Pentru munca sa depusă Biserica la cîștit cu rangul de iconom stavrofor iar Conducerea de Stat i-a acordat ordinul «Steaua R.P.R. clasa III-a». Prin plecarea sa din viață, rămîne un gol în parohie și în sufletul enoriașilor și al celor ce l-au cunoscut. Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 17 februarie 1981 fiind săvîrșită de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

După ceremonie, P. C. Pr. Nicola Nicolae, protoiereul Circ. II Capitală, în numele preoților din protoieria sa, prezintă condoleanțe familiei, preoților, organelor parohiale și enoriașilor pentru pierderea, mai înainte de vreme a preotului Ioan Nicolau.

P. C. Pr. D-tru Giulescu, paroh bisericii, aduce cuvînt de mîngiere familiei și credincioșilor, în numele slujitorilor și organelor parohiale, subliniind personalitatea fostului lor coleg, atașamentul și rîvna depusă pentru bunul mers al parohiei.

Epitropul Marin Popescu a arătat regretul organelor parohiale.

În încheiere, P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, a arătat regretul tuturor celor de la Centrul Eparhial pentru pierderea suferită prin moartea preotului Ioan Nicolau.

Prezintă condoleanțe familiei pentru durerea pe care o încearcă și îi îndeamnă să fie tari în credință, pomenindu-l în rugăciunile lor.

Apoi sicriul cu rămășițele pămîntești ale Pr. Ioan Nicolau după ocolirea bisericii, a fost condus la cimitirul Refînvierea.

ASISTENT

† PREOTUL GHEORGHE BĂRBULESCU

A trecut la cele veșnice, după o lungă și grea suferință, preotul Gheorghe Bărbulescu, parohul bisericii «Sfîntul Andrei», cartierul Chitila din Capitală.

Născut cu 77 ani în urmă în comuna Tutana Argeș, ca fiu al unor părinți credincioși, a urmat școala primară în satul natal și cursurile Seminarului teologic de la Curtea de Argeș. Pentru a-și desăvîrși pregătirea a urmat și Facultatea de teologie din București, la care și-a luat licența.

A fost numit preot la parohia Piteasca-Pasărea, unde a depus o activitate susținută vreme de 2 ani. În anul 1924 este transferat la parohia Bazilescu din Bucureștii Noi, unde păstorește 12 ani. Pe lângă activitatea preoțească desfășoară o muncă neobosită și pe tărîm obștesc. În anul 1937 pune temelie actualii biserici pe care o desăvîrșește în timp de 4 ani, dîndu-i hramul «Sfîntului Andrei» apostolul cel întîi chemat. Realizează, astfel o frumoasă biserică, asemenea unei catedrale, la una din porțile mari ale Capitalei, înzestrîndu-se cu toate cele de trebuință.

Vreme de 46 de ani, preotul Gheorghe Bărbulescu a slujit la acest sfînt altar, sfințind și învățînd, îndrumînd și conducînd pe credincioșii săi pe căile arătate de Sfintele Scripturi și tradiția noastră strămoșească. A fost un preot adevărat și un cetățean adevărat, lucrînd și luptînd pentru ridicarea culturală, socială și economică a cartierului.

Prin stingerea sa din viață, familia — cei trei copii — parohia și enoriașii pierd un bun părinte sufletesc.

Ceremonia înmormîntării a fost în ziua de 19 februarie 1981 fiind săvîrșită de P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Constantin Ștefănescu, protoiereul Circa I Capitală.

După serviciul religios, P. C. Protoiereu, a luat cuvîntul aducînd regretul și omagiul preoțimii din protoieria sa și prezentînd condoleanțe, familiei și credincioșilor.

Pr. Buruiană Galaction, colegul de altar al celui dispărut a zugrăvit portretul Pr. Gh. Bărbulescu, subliniind vrednicia sa spirituală, preoțească și cetățenească, arătînd că a fost un slujitor bun și a îndrumat pe credincioși pe linia credinței strămoșești.

De asemenea arată contribuția adusă de pr. Gh. Bărbulescu pentru înfrumusețarea cartierului, la introducerea liniei electrice și a tramvaiului în această zonă a Capitalei. În încheiere, arată regretul organelor parohiale și al enoriașilor pentru pierderea suferită prin moartea preotului lor.

Epitropul bisericii subliniază ținuta morală, generozitatea și demnitatea celui dispărut, munca de culturalizare și informare a oamenilor și activitatea sa depusă în cadrul Comitetului de luptă pentru pace din cartier.

P. C. Pr. Alexandru Ionescu, arată momente mai importante din activitatea pr. Gh. Bărbulescu, că «s-a făcut tuturor toate», a predicat tuturor, și celor credincioși și celor necredincioși, ajutând pe toți. Totdeauna purta haina preotească, cu demnitate și pasiune.

P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, prezentînd condoleanțe familiei, spune, printre altele: «Vestea trecerii din această viață a preotului Gh. Bărbulescu s-a răspîndit peste tot și a ajuns și la Centrul Eparhial. De aceea, am venit să ne rugăm pentru sufletul lui și să aducem mîngîiere familiei și enoriașilor îndurerăți. Toți vom plăti tributul morții, care pune hotar vieții la orice vîrstă. Dumnezeu, însă este iubitor de oameni. Prin jertfa Sa, El ne dă garanția mîntuirii, a celor ce credem și ducem o viață după legea sfîntă a iubirii creștine.

Am văzut activitatea depusă de regretatul preot Gheorghe Bărbulescu și mi-am dat seama ce poate lucra Dumnezeu prin preoții Săi. A fost un preot «chemat» și înzestrat de Dumnezeu. A fost atent la harul primit și tot ce a lucrat a făcut în virtutea acestui har. Din dragostea sa pentru Biserică și Evanghelie și-a scos sporul și puterea lucrării sale. A cunoscut și a aplicat faptele milei creștine. Bunul Păstor aduce laudă lui Dumnezeu într-o biserică înfrumusețată. Așa a făcut și adormitul în Domnul, ostentîndu-se să ridice împreună cu credincioșii săi, o biserică așa precum se vede și să o lase celor ce vor veni în viitor».

Spre seară sicriul cu rămășițele pămîntești ale celui ce a fost preotul Gheorghe Bărbulescu, a fost condus la cimitirul de la Străulești și așezat în cripta sa.

Pr. DAVID POPESCU

† PREOT ICONOM STAVROFOR ALEXANDRU ANDREESCU

S-a stins din viață, la locuința sa, din municipiul Ploiești, după o scurtă și grea suferință, preotul pensionar *Alexandru Andreescu* în vîrstă de 75 ani. După cele tipiconale rînduiei pentru preoți, a fost depus în biserica Sf. Mucenic Pantelimon din Ploiești.

În prezența familiei, a rudelor și cunoscuților, a unor enoriași din parohia Balta-Tocila, județul Buzău, slujba prohodirii a fost oficiată de un sobor de șapte preoți: Marin Davidescu și Ioan Nicolae, slujitori ai bisericii Sf. Muc. Pantelimon, Ioan C. Zamfir și Gheorghe Popescu, slujitori ai bisericii Sf. Mucenic Haralambie, Cristea Ioan, pensionar, din Ploiești, Gheorghe Stanciu slujitor la biserica Gîrlași din municipiul Buzău, ultimii doi, colegi de clasă la Seminar cu decedatul și Plutașu Dumitru.

Răspunsurile la slujbă au fost date de un grup vocal mixt sub conducerea măiestră a cîntărețului bisericesc Matei Serghie, care este și salariat la Protoieria Ploiești.

Atît slujba oficiată de soborul de preoți, cît și cîntarea grupului vocal, a impresionat în mod deosebit pe cei prezenți în biserică.

Ca cel ce a cunoscut îndeaproape pe preotul *Alexandru Andreescu*, a luat cuvîntul Preotul Ioan C. Zamfir, parohul bisericii Sf. Muc. Haralambie, care, după ce a

transmis din partea P. C. Protoieru al Protoieriei Ploiești, Ștefan Săvulescu, familiei decedatului preot, sincere condoleanțe, a spus printre altele, din viața și activitatea preotului Alexandru Andreescu :

S-a născut în anul 1905, luna noiembrie, ziua 5, în comuna Glodeanu Sărat, județul Buzău. Părinții Ion și Stanca au avut șapte copii, toți băieți.

A urmat cursurile primare în satul natal și între anii 1920—1928, cursurile Seminarului «Chesarie Episcopul», din Buzău.

A fost în tot acest timp, un elev sîrguincios, disciplinat, bun coleg, respectuos față de profesori.

În toamna anului 1928, s-a căsătorit cu învățătoarea Matilda Sămpetru, fiică a venerabilului învățător Ene Sămpetru, care a avut tot șapte copii. A fost hirotonit și rinduit preot pe seama parohiei Balta-Tocila — parohie formată din mai multe sate, răzlețe, dar cu oameni gospodari, buni fii ai Bisericii și ai Patriei.

Preotul Alexandru Andreescu a fost un alt Popa Tanda, al acestor plaiuri. Ca om și preot, a fost bun, drept, corect și activ. N-a cunoscut odihna trebuitoare; așa se explică ieșirea la pensie puțin după împlinirea vârstei de 62 de ani. S-a îngrijit de viața creștină a enoriașilor săi, și-a gospodărit exemplar bisericile din parohie, a îndeplinit slujba sa preoțească deplin. A fost un bun gospodăr, un bisericarș de frunte, cu o voce înaltă, caldă, un predicator convins și convingător. Un soț și tată model. Întra în orice casă, iar la el acasă oricine era binevenit. Dacă soția sa era «D-na învățătoare a satului», părintele Alexandru era «tata părinte» al enoriașilor. Apreciindu-i meritele sale de bun gospodăr, bun bisericarș și misionar încercat, fostul Episcop al Buzăului, P. S. Dr. Antim Angelescu, l-a hirotesit în Iconom Stavrofor, cînd a făcut slujba arhierescă de resfințire a bisericilor din Balta-Tocila.

Părintele Alexandru a inițiat și înființat o obște agricolă, cetățenii parohiei desemnîndu-l președinte.

În cadrul conferințelor de orientare preoțești, preotul Ic. Stavrofor Alexandru Andreescu, se distingea prin substanțialele referate ce prezenta la teme, prin rapoartele de activitate și prin participarea la discuții.

Pentru modul cum se prezenta ca om, ca preot, ca soț, ca tată și socru, a fost mult apreciat de toți cei ce l-au cunoscut.

Pentru frumosele sale calități sufletești, intelectuale și preoțești, toți îl regretăm : soția Matilda, Iulia și Corina, fiicele sale — una profesoară de matematici, alta ingineră proiectantă, cei doi gineri — Ionel, inginer energetician și Ticuța, profesor doctor docent universitar, nepoții, rudele și cunoscuții.

În regretăm, și nu-l vom uita !

După preotul Ion C. Zamfir, a luat cuvîntul Părintele paroh Nicolae T. Ioan, care a evocat, cu multă însuflețire, momente din viața preoțească, a decedatului preot în timpul cit s-a îmbisericit la biserică Sf. Muc. Pantelimon.

Soborul de preoți, rudele, cunoscuții și enoriașii au ridicat pe umeri sicriul, l-au purtat în jurul bisericii, în cîntările preoților, ale enoriașilor, în plînsul familiei și apoi parcurgînd unele străzi ale orașului, l-au înmormîntat în cavoul familiei din cîmîtirul Vișoara. Așa s-a sfîrșit viața pămîntească, în regretele și lacrimile tuturor, a bunului și vrednicului preot Alexandru Andreescu. Dumnezeu să-l odihnească în pace.

Pr. IOAN ZAMFIR

† PREOTUL OCTAVIAN VELEHORSCHI

În cea mai frumoasă lună a anului, luna mai, luna florilor, când natura întregă, acest uriaș templu al lui Dumnezeu, este numai cînt și voioșie, înălțînd spre ceruri cel mai frumos imn, imnul vieții, a trecut spre cele veșnice preotul Octavian Velehorsch, parohia Tîrnava, com. Botoroaga, jud. Teleorman, care a trăit aproape toată gama suferințelor biblicului Iov.

S-a născut la anul 1908 în «dulcea Bucovină, veselă grădină», în Boianul imortalizat de Eminescu în doina lui.

A urmat Facultatea de teologie la Suceava și vine ca preot la parohia Tîrnava în anul 1940, unde numai după 12 ani de pastorație, în urma unei boli incurabile i se amputează ambele picioare, urmînd ca funcția acestora s-o îndeplinească mîinile vreme de treizeci de ani.

Prohodirea s-a făcut duminică 10 mai de un sobor de preoți în frunte cu pr. Ion Cristache, fost protoiereu la Videle, de care a aparținut și decedatul.

Au elogiât memoria susnumitului pr. Gh. Ionescu, parohul parohiei Tîrnava, enoriașii Ion Enache, Ion Mocanu, cîntărețul lui și pr. Ion Cristache.

Ca preot a desfășurat o deosebită activitate, iar după infirmitate era nelipsit de la biserică, rămînînd pînă la moarte duhovnicul enoriașilor săi.

Fără să dispere și-a făcut din muncă leacul grelei suferințe, avînd cea mai frumoasă grădină de flori, cea mai bogată livadă de pomi, încît fără să vrei, trecînd pe lîngă curtea lui, așezată la șosea, întorceai involuntar capul și priveai cu admirație. Nu mai vorbim de prisaca lui, vestită în toată regiunea, fiind solicitat de mulți apicultori să le dea sfaturi. Ca să-și folosească timpul cît mai recreativ, cu ajutorul și înțelegerea soției sale Maria, profesoară de limba română, care a mucenicit împreună cu el, era abonat la toate revistele de literatură și la cartea prin corespondență și avea una dintre cele mai bogate colecții filatelice.

Dar îndeletnicirea lui în acești ani grei era confecționarea cu măiestrie a obiectelor de artizanat sculptate în lemn. Casa lui, destul de încăpătoare, era o adevărată expoziție de artă. Fiecare obiect sculptat are o semnificație și sînt aranjate pe teme ca: secerișul, toamna, iarna, figuri ale domnitorilor români, ale scriitorilor, scene folclorice sau din literatura pentru copii. Cît a trăit a dorit mereu să organizeze o expoziție pe județ, care ar fi fost unică în felul ei, fiind o adevărată comoară de artă.

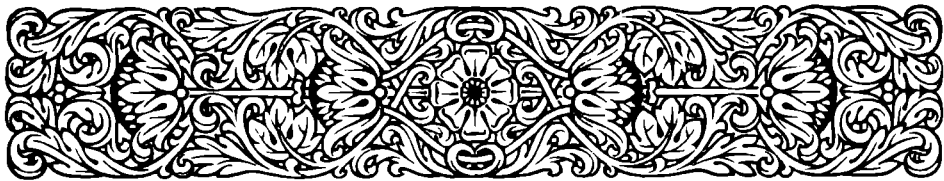
Preotul Octavian Velehorsch a făcut din artă un sanatoriu în care și-a vindecat rănile pe care i le-a dat viața și l-a eliberat de cătușele durerii.

În fața nenorocirii ei nu s-a descurajat, și-a șters ochii de lacrimi și a făcut din ea un mijloc de a se ridica mai sus, ocupația fiindu-i un copil al bucuriei.

În suferința lui a învățat cea mai înaltă lecție a vieții, anume că deși durerea există în lume, depinde însă de noi ca s-o folosim și s-o putem transforma în bucurie.

Conduc de jalea întristatei sale turme și în sunetul de aramă al clopotului, care de acum înainte nu-l va mai trezi la nici o slujbă, a fost coborît în cripta din curtea bisericii, unde «așteaptă învierea și viața fără de sfîrșit».

Pr. ION CRISTACHE

ARHIEPISCOPIA TOMISULUI ȘI DUNĂRII DE JOS

DIN ACTIVITATEA CENTRULUI ARHIEPISCOPAL

1. Prăznuirea Sfințelor Sărbători de început de an

a) Anul nou 1981

Joi, 1 ianuarie, 1981, s-a sărbătorit după rânduiala cuvenită întreitil praznic: Tăierea Imprejur a Domnului, pomenirea Sf. Vasile cel Mare și Anul nou. În ajun la catedrala arhiepiscopală din Galați, s-a oficiat slujba privegherii. În ziua praznicului, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Antim, înconjurat de soborul clericilor catedralei, a săvârșit Sfânta Liturghie arhierescă. Cu acest prilej a hirotonit pe candidatul Prodan V. Grigore ca diacon, iar pe preotul Băbeanu Dumitru, deservent al catedralei arhiepiscopale, l-a hirotesit ca econom stavroilor.

La sfîrșitul slujbei, I. P. S. Sa a vorbit credincioșilor despre importanța acestor sărbători care «aduc o deosebită lumină și căldură în sufletele noastre — a spus I. P. S. Sa —. Pe lângă însemnătatea religioasă, în același timp ele sînt și sărbători de familie, care înviorează vechile datini ale poporului nostru. Părinții, copiii, rudele și prietenii se întrunesc pentru a se bucura împreună în aceste mari zile. De asemenea sînt prilejuri ca oamenii să se apropie și să se felicite unii cu alții, făcîndu-și uită de sănătate, prosperitate, longevitate și pace».

Despre numele Pruncului Iisus Hristos, care «este mai presus de orice nume» (Filip. 2, 9), a spus I. P. S. Sa, între altele, «acesta a trecut și asupra noastră. Denumirea de creștini pe care o avem, vine de la numele Hristos (Fapte 11, 26). Ca urmare avem datoria să păstrăm învățătura pe care ne-a dat-o El, și să împlinim poruncile Lui, pentru a fi cu adevărați creștini».

Unul dintre marii părinți ai Bisericii, care a pus în practică învățătura Mîntuitorului, în modul cel mai fericit, este Sf. Vasile cel Mare. El a știut să unească filozofia și știința vremii cu credința creștină și cu fapta. Rivna lui pentru unitatea credinței și binefacerile către cei nevoiași sînt exemple luminoase de urmat pentru credincioși».

Cu privire la Anul nou, I. P. S. Sa a arătat între altele că «în scurta noastră viață noi ne simțim călători și oaspeți pe pămînt, precum a zis Psalmistul: «Străin

sint înaintea Ta și călător ca toți părinții mei» (Psalm 38, 17). Iar după trecerea din această viață știm că ne vom înfățișa înaintea scaunului de judecată al Dreptului Judecător, să dăm seamă de cele ce am săvârșit pe pământ. Vom putea oare spune atunci ca David prorocul: «Gata este inima mea, Dumnezeuule, gata este inima mea»? (Ps. 107, 1). Dumnezeu să ne învrednicească atunci de un răspuns bun la dreapta judecată!».

Despre anul care a trecut, I. P. S. Sa a arătat că acesta «a fost bogat în înfăptuiri, la care, alături de toți cetățenii, au participat și credincioșii Bisericii noastre. Orașele și satele s-au înfrumusețat, condițiile de viață ale poporului s-au îmbunătățit. Credincioșii au manifestat de asemenea grija lor pentru repararea sfințelor locașuri și au păstrat dreapta credință moștenită de la înaintași». În încheiere, I. P. S. Sa se întreabă: «Cu ce gânduri pășim acum în noul an, știind că aceasta depinde de noi?! Să ne examinăm dar pe noi înșine asupra datoriiilor creștinești și cetățenești pe care le avem și să căutăm în tot momentul să le îndeplinim cu dragoste și cu stăruință. Să trăim în pace cu cei din jurul nostru și să păstrăm buna rânduială în toate treburile obștești, de aceasta depinzând prosperitatea poporului nostru și a noastră a fiecăruia». I. P. S. Sa a împărtășit apoi binecuvântări celor de față și le-a urat sănătate și bun spor în noul an.

— Tot în ziua de Anul nou, la orele 17, preoții din orașul Galați și personalul cancelariei eparhiale s-au prezentat la reședința arhiepiscopală, pentru a prezenta tradiționale urări de Anul nou. P. c. preot Pavel Ionel, de la parohia Bunavestire—Galați, și secretar al protoieriei, în numele celor de față și al preoților din eparhie, a rostit un cuvânt omagial și de felicitare la adresa I. P. S. Arhiepiscop, cu prilejul sărbătorii de început de an. I. P. S. Arhiepiscop Antim, răspunzând, a spus între altele: «Sintem cu toții în atmosfera luminoasă creată de sfințele sărbători de iarnă, Crăciunul și de datinile noastre românești, care ne pun în legătură cu trecutul îndepărtat al neamului nostru. Sintem fericiți cind știm că strămoșii noștri au cîntat aceleași colinde pe care le cîntăm și noi, au făcut aceleași urări cu plugușorul pe care le facem și noi și au trăit aceleași sentimente sfinte pe care le trăim și noi ca moștenire de la ei». I. P. S. Sa a menționat în continuare unele din înfăptuirile de seamă din viața Patriei noastre, pe plan intern și extern, din anul 1980 și a arătat că «fericirea noastră depinde de munca pe care o depunem în continuare pentru binele societății. Ca întotdeauna, Biserica noastră, în spiritul sacrei sale misiuni, a sprijinit poporul în eforturile sale de a construi o viață nouă în țara noastră liberă și independentă. Pe plan bisericesc intern, în anul ce a trecut au fost completate unele locuri vacante de ierarhi, iar pe plan extern, Biserica a desfășurat o activitate ecumenică, cu roade bogate. Promotorul principal al acestei activități este Prea Fericitul Patriarh Iustin. De asemenea, au fost înființate noi unități ortodoxe românești în diferite țări din Europa, la care au fost trimiși preoți din țară».

În cuprinsul eparhiei noastre, a arătat I. P. S. Sa, «preoții și credincioșii au depus stăruință pentru repararea și împodobirea bisericilor, în special a celor care au avut de suferit stricăciuni la cutremurul din 1977. O altă activitate deosebită a fost cea pe linie misionară, care va trebui continuată». În încheiere, I. P. S. Sa arătând că privește cu optimism viitorul, a mulțumit celor de față pentru felicitări și le-a împărtășit arhieresti binecuvântări.

b) *Botezul Domnului*

Marți, 6 ianuarie, 1981, la praznicul Botezului Domnului, I. P. S. Arhiepiscop a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă în catedrala din Galați și a hirotonit pe diaconul Prodan Grigore ca preot, pe seama parohiei Mahmudia, din protopopiatul Tulcea. În continuarea slujbei, a săvârșit sfințirea Apei mari, în fața catedralei, în prezența unui mare număr de credincioși.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, în ziua de Anul nou, a slujit la catedrala Sf. Apostoli din Constanța și a hirotonit în diacon pe candidatul Cadiu Petru. De asemenea, la praznicul Bobotezei, P. S. Sa a slujit la aceeași catedrală și a hirotonit pe diaconul Cadiu Petru în preot, pe seama parohiei Nalbant, protopopiatul Babadag, iar pe candidatul Chivu Gheorghe ca diacon.

— La 7 ianuarie, 1981, a slujit la parohia Sf. Ioan Botezătorul — Constanța care și-a sărbătorit hramul și a hirotonit pe diaconul Chivu Gheorghe ca preot, pe seama parohiei Comana, protoieria Constanța.

— În cuprinsul eparhiei, sfințele sărbători de început de an s-au desfășurat într-o atmosferă de bucurie duhovnicească și cu toată cinstirea cuvenită, așa cum s-a moștenit de la înaintași.

2. Slujbe arhieresti, misionare, hramuri și sfințiri de biserici

În afară de slujbele oficiate cu prilejul sfințelilor sărbători de la începutul anului, la 1 februarie 1981, I. P. S. Arhiepiscop Antim a oficiat Sfânta Liturghie arhierescă în catedrala arhiepiscopală din Galați.

— Din încredințarea I. P. S. Arhiepiscop Antim, P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a oficiat de asemenea următoarele slujbe arhieresti :

— La 18 ianuarie 1981, a săvârșit slujbă misionară la biserica Sf. Ilie, din orașul Constanța, păstorită de p. c. pr. Costache Aurel — paroh și Epaminonda Grigore. P. S. Sa a fost însoțit de p. c. protoiereu Dumitru Stănei și de alți preoți vecini.

— La 25 ianuarie, a săvârșit slujbă misionară la parohia Tuluțești, protopopiatul Galați, păstorită de c. pr. Ciobanu Hristache — paroh și Popovici Stere. P. S. Sa a fost însoțit la slujbă de p. c. protoiereu Mălăia Stanciu și p. c. pr. Lazăr Nicolae — misionar protopopesc. Cu acest prilej candidatul Săsăreanu Ioan a fost hirotonit diacon.

— La 30 ianuarie, a oficiat slujba de hram la parohia Sf. Trei Ierarhi din Galați, unde activează c. preoți Ciocănel Gheorghe — paroh, Picoș Constantin și Petrică Gheorghe. Din soborul slujitorilor, pe lângă preoții bisericii, au făcut parte p. c. inspector bisericesc Dumitru Găureanu, p. c. protoiereu Mălăia Stanciu și c. diacon Munteanu Marian. Diaconul Săsăreanu Ioan a fost hirotonit preot cu acest prilej, pe seama parohiei Mîndrești din protopopiatul Tecuci.

— La 1 februarie, a slujit la parohia misionară Independența, protopopiatul Galați, condusă de pr. Popescu Toma. Din sobor au făcut parte p. c. protoiereu Stanciu Mălăia, p. c. pr. Grosu Nicolae, misionar protopopesc, pr. Picoș Constantin, pr. Leopa Ioan și diaconul Vasile Vasile.

— La 2 februarie, P. S. Episcop-vicar Epifanie a săvârșit slujba arhierescă la parohia misionară Sf. Dumitru — Tecuci, păstorită de preotul Gafton Marcel. P. S. Sa a fost însoțit la slujbă de p. c. inspector bisericesc Dumitru Găureanu, p. c. protoiereu Chivu Grigorie și c. diacon Vasile Vasile. După-amiază P. S. Sa a ținut o consfătuire, la sediul protoieriei, cu preoții din orașul Tecuci.

— La 8 februarie, a oferit slujbă misionară la parohia Corbu de Jos, protopopiatul Constanța, păstorită de pr. Samoilă Teodor. Din soborul slujitorilor au făcut parte p. c. protoiereu Stănei Dumitru, pr. Costache Aurel — misionar protopopes, pr. Daciu Radu și diaconul Donici Ioan.

— La 22 februarie, P. S. Sa a oficiat resfințirea bisericii din parohia Balabancea, protopopiatul Babadag, la care au fost executate lucrări de reparații în interior și exterior de c.pr. paroh Tănase Vasile, ajutat de organele parohiale și enoriași. Din soborul slujitorilor au făcut parte p. c. protoiereu Secuianu Ioan, p. c. secretar eparhial pr. Eugen Drăgoi și unii preoți din parohiile vecine sau invitați.

— La 28 februarie, P. S. Sa a oficiat slujbă la catedrala Sf. Apostoli Petru și Pavel din Constanța și a hirotonit în diacon pe candidatul Velicu Constantin.

3. Vizite canonice, de lucru și misionare.

I. P. S. Arhiepiscop Antim a efectuat unele vizite de lucru la mănăstirile Celic-Dere, Cocoșu și Saon, dînd îndrumările cuvenite personalului monahal și interesîndu-se de planul de lucrări pe noul an.

— P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul a efectuat următoarele vizite la parohiile din cuprinsul eparhiei :

— 8 ianuarie, vizite de lucru la parohiile Costinești, Mangalia și Limanu, protopopiatul Constanța.

— 11 ianuarie, vizite canonice la bisericile Schimbarea la Față și Sf. Gheorghe din Constanța.

— 13 ianuarie, vizite de lucru la parohia Nicolae Bălcescu, protopopiatul Medgidia, Oancea, Horia, Hirșova și Ciobanu din protopopiatul Constanța.

— 15 ianuarie, vizită de lucru : Vișoara, Negureni, Oltina, Lipnița și Ostrov din protopopiatul Medgidia.

— 17 ianuarie, vizite de lucru la parohiile General Scărișoreanu, Independența Dumbrăveni, protopopiatul Constanța.

— 8 februarie, vizită canonică la biserica Sf. Dumitru — Constanța.

— 10 februarie, vizite de lucru la : Dorobanțu, Traian, Peceneaga, Ostrov și Dăeni, protopopiatul Babadag și Sarai, protopopiatul Constanța.

— 12 februarie, vizite de lucru la : Tîrgușoru, Grădina, Rîmnicul de Jos, protopopiatul Medgidia, și Casimcea, Corugea, Topolog și filiala Meșteru din parohia Luminița, protopopiatul Babadag.

— 13 februarie, vizite canonice la bisericile Schimbarea la Față și Sf. Nicolae din Constanța, iar la biserica Sf. Împărați I, din același oraș a participat la ședința misionară de la vecernie.

— 15 februarie, vizite de lucru la : Costinești, Tuzla, Eforie Sud, iar la biserica din Eforie Nord a participat la ședința misionară, protopopiatul Constanța.

— La 22 februarie vizite canonice la : Ciucurova și Horia, protopopiatul Babadag.

4. Conferința administrativă cu protopopii

Sub președinția I. P. S. Arhiepiscop Antim, la 22 ianuarie a.c. s-a ținut la Centrul eparhial Galați conferința administrativă cu p. c. protopopi din eparhie pe trimestrul I/1981. La deschiderea ședinței, I. P. S. Arhiepiscop a arătat că «este necesar ca la

inceputul unui nou an de muncă să ne întrunim și să analizăm sarcinile care ne stau în față, pentru a găsi cele mai potrivite căi și mijloace de traducere în fapt». În continuare, potrivit ordinii de zi, p. c. consilier administrativ bisericesc, preot Ioan Teoharie a prezentat trei rapoarte privind : Ținerea la zi a evidenței personalului bisericesc, Constatări și recomandări în legătură cu executarea planului de inspecții la parohii de către p. c. protoierei, și Reglementarea concediilor pe 1981 etc.

P. c. secretar eparhial, pr. Eugen Drăgoi a prezentat referatul Situației reclamațiilor și seszărilor pe semestrul II/1980.

P. c. consilier cultural, pr. Igor Jechiu a înfățișat planul activității misionare la parohii din partea Centrului eparhial pe semestrul I/1981. În continuare, p. c. sa a prezentat o situație asupra obiectelor patrimoniale predate de parohii și a celor rămase în custodia acestora.

P. c. consilier economic, pr. Constantin Lungu a prezentat situația cu lucrările de reparații la imobilele bisericești, pe anul 1980 și evidența celor care au nevoie de reparații. P. c. sa a prezentat de asemenea un referat privind aplicarea unor măsuri pentru realizarea de economii în cadrul parohiilor și protoierilor.

P. c. inspector bisericesc, pr. Dumitru Găureanu a prezentat situația lucrărilor de pictură pe semestrul II/1980 și a celor proiectate sau în curs de executare pentru anul 1981.

Șeful serviciului economic, Mihalache Eftimie a prezentat situația debitelor către Casa de Pensii a Bisericii Ortodoxe Române și către Centrul eparhial și a dat instrucțiuni cu privire la trimiterea în timp util a bugetelor și a conturilor de execuție etc.

P. c. vicar administrativ, arhim. Ieronim Motoc a prezentat referatul cu privire la îndatoririle clerului și credincioșilor pe plan social-economic, în cadrul pregătirilor pentru campania agricolă de primăvară.

La toate problemele arătate, p. c. protoierei au făcut completări și au cerut explicații. I. P. S. Arhiepiscop a dat lămuririle necesare. Pentru îmbunătățirea activității la parohii, I. P. S. Sa a prezentat un proiect de ghid de lucru cu obiectivele prioritare, care urmează să fie definitivat de către parohii după cerințele lor și verificate de p. c. protoierei, de care se va ține cont în cursul anului. În încheiere, I. P. S. Sa a exprimat mulțumiri colaboratorilor apropiați de la Centrul eparhial, în frunte cu P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, precum și p. c. protoierei pentru activitatea rodnică desfășurată în anul 1980, și le-a urat noi succese în anul curent.

5. Constătuire misionară

La 26 februarie a.c., la sediul protoierilor din Galați, Tecuci, Constanța și Tulcea, au avut loc lucrările consfătuirii misionare cu preoții din parohiile misionare, misionarii protopopești și p. c. protoierei. Preoții din protopopiatul Medgidia, fiind mai puțini la număr, au luat parte la Constanța, iar cei din protopopiatul Babadag, la Tulcea.

În prima parte a ședinței, potrivit ordinii de zi, a fost prezentată o sinteză asupra activității misionare la parohii, pe semestrul II/1980 și planurile pe anul 1981, de către p. c. misionari protopopești. Preoții au pregătit referatul «Mijloace actuale pentru desfășurarea activității misionare». Delegații Centrului eparhial au prezentat referatul: «Slujba vecerniei cu program misionar de zidire duhovnicească».

Pe marginea acestor sinteze și referate s-au purtat discuții instructive și au fost trasate sarcini în conformitate cu hotărârile Sfântului Sinod, cu privire la activitatea misionară. De asemenea au fost executate omofon și unele cîntări liturgice.

În partea a doua a consfătuirii au luat parte numai misionarii protopopești și p. c. protoierei. Cu acest prilej au fost analizate rapoartele de activitate ale misionarilor protopopești pe semestrul II/1980 și Dările de seamă pe trimestrul I/1981.

Consfătuirea de la protoieria Galați a fost prezidată de I. P. S. Arhiepiscop Antim, asistat de p. c. arhim. Ieronim Motoc — vicar administrativ. Consfătuirea de la protoieria Constanța a fost prezidată de P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul, asistat de p. c. inspector bisericesc Dumitru Găureanu. P. c. consilier Ioan Teoharie a prezidat consfătuirea de la Tecuci, iar p. c. consilier Constantin Lungu pe cea de la Tulcea.

La Galați, I. P. S. Arhiepiscop, după ce a dat îndrumări în unele probleme ridicate de preoți, concluzionînd a arătat că «prin ședința de astăzi s-a realizat un lucru bun, care dă posibilitate să facem un pas înainte. Problema misionară este foarte actuală. Fiecare preot, în parohie, trebuie să fie un misionar și fiecare credincios trebuie pregătit să devină misionar. Noi să pregătim în primul rînd pentru această acțiune pe membrii Consiliului parohial, Comitetului parohial și ai Cercului misionar, care ne pot ajuta, aceștia fiind colaboratorii cei mai apropiați ai preotului». În încheiere I. P. S. Sa a apreciat ca meritorie activitatea desfășurată de misionarii protopopești și de p. c. protoierei și le-a adus mulțumiri.

Consfătuirea misionară s-a desfășurat în bune condițiuni la toate protoieriile.

Arhim. IERONIM MOTOC

EPISCOPIA BUZĂULUI

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPARHIEI

Resfințirea bisericii „Sfinții Împărați Constantin și Elena“ din parohia Spiru Haret, protopopiatul Brăila

În ziua de 16 noiembrie 1980 P. S. Episcop Dr. Antonie Plămădeală a săvârșit slujba de resfințire a Bisericii din parohia Spiru Haret. În cadrul Sf. Liturghii, la momentul potrivit, a hirotonit întru preot pe tânărul Popa Mihai, pentru parohia Boghești, și întru diacon pe tânărul Avram Valeriu, iar la sfârșit a hirotonisit «Iconom» pe preotul paroh Ichim Nicolae.

Luînd cuvîntul, pr. paroh a mulțumit P. S. Episcop Dr. Antonie pentru osteneala de a veni în mijlocul credincioșilor de la Spiru Haret ca să săvîrșească slujba aceasta, făcînd în continuare un istoric al bisericii și o dare de seamă a lucrărilor executate în ultima vreme.

P. C. Pr. Marinescu Gheorghe, protopopul locului, în cuvîntul său a arătat că preoțimea acestui protopopiat își îndeplinește conștiincios îndatoririle preoțești, precum și îndatoririle cetățenești.

În cuvîntul său, P. S. Episcop a scos în evidență rolul Bisericii arătînd că biserica este locașul unde ne adunăm cu toții și ne rugăm lui Dumnezeu atît la neceaz, cît și la bucurie.

P. S. Sa a vorbit apoi despre judecata particulară și cea obștească, arătînd care este legătura dintre ele și ce învălăminte tragem din acestea pentru viața noastră.

În încheiere P. S. Episcop a îndemnat pe credincioși să păstreze credința dreaptă, a împărtășit tuturor arhieriești binecuvîntări și a felicitat pe preotul paroh pentru frumoasa lucrare, după care a urmat un polihroniu.

TRECEREA LA CELE VEȘNICE

† Pr. Bîrsan Dumitru

În ziua de 6 iulie 1980 a încetat din viață pr. Bîrsan Dumitru de la parohia Beilic, protopopiatul Rm. Sărat în vîrstă de 72 ani, după o congestie cerebrală care s-a declanșat foarte rapid.

S-a născut la 12 noiembrie 1908 în comuna Săgeata, județul Buzău, din părinții Alexandru și Neaga.

Școala primară a făcut-o în satul natal Săgeata. A urmat Seminarul teologic Chesarie din Buzău între anii 1922—1930.

La 26 septembrie 1930 se căsătorește cu buna soție Alexandra și este hirotontit preot la 6 aprilie 1933 pe seama parohiei «Banița» pe care o păstorește pînă în 1950 cînd se transferă la parohia Beilic de unde se și pensionează.

Din căsnicia cu soția sa a rezultat cinci copii : Aspazia, Elena, Nicolae, Sorin și Liliana crescuți în frica de Dumnezeu și bună purtare.

La cele două parohii părintele Birsan Dumitru s-a dovedit a fi un preot bun cu rîvnă pentru bunul mers al Bisericii, înnobilînd și sufletele credincioșilor cu virtuțile creștinești și adevărurile de credință creștină ortodoxă.

În ziua de 8 iulie 1980 a avut loc slujba înmormîntării la care au luat parte un număr de 12 preoți.

Personalitatea și activitatea celui dispărut au fost elogiade de către P. C. Protopop Grigore Petrace de Rm. Sărat, care a prezentat familiei îndoliade, arhiereasca binecuvîntare a P. S. Episcop Dr. Antonie, mîngiere și întărire odată cu părerea de rău, pentru pierderea unui vrednic slujitor al Bisericii.

Sicriul cu corpul neînsuflețit a fost depus în cimitirul parohial Beilic.

Dumnezeu să-l ierte și cu dreptii să-l odihnească.

† Pr. Păcurar Simion

În ziua de 28 octombrie 1980 s-a stins din viață pr. pensionar Păcurar Simion în vîrstă de 73 ani, în municipiul Buzău, fost slujitor al parohiei Brănișca, din protoieria Deva, județul Hunedoara, Episcopia Aradului.

S-a născut la 23 dec. 1907 în comuna Zlaști din Hunedoara, fiind unul din cei trei copii ai părinților Nicolae și Maria.

A urmat școala primară în orașul Hunedoara după care a absolvit școala normală. În dorința cea mare de a deveni slujitor al bisericii strămoșești și al oamenilor, a urmat Facultatea de teologie din Sibiu pe care a absolvit-o în anul 1933, cînd se căsătorește cu tînăra Minodora Urdea.

Înzestrat cu alese calități sufletești, fire blindă, modest, sincer, bun la suflet pr. Păcurar Simion a căutat să-și facă slujba sa deplin.

Împreună cu soția sa Minodora în anul 1977 se retrag din Ardeal la fiica sa Liana și ginerele său Tomescu Petre din Buzău, pentru a-și petrece ultimii ani ai vieții îngă copiii lor dragi.

Această ședere cu copiii a fost scurtă intrucît soția sa Minodora trece la cele veșnice în anul 1978 după care la doi ani îi urmează părintele Păcurar Simion.

Slujba înmormîntării a avut loc în ziua de 1 noiembrie 1980 în biserica Cuvioasa Paraschiva din municipiul Buzău, fiind oficiată de un sobor de 9 preoți și diaconul Sibiescu Gabriel de la Catedrala Sf. Episcopii în frunte cu P. C. Pr. Guță Gheorghe — consilier ec., care a prezentat condoleanțe din partea P. S. Episcop Dr. Antonie. — ca delegat scoțînd în evidență activitatea depusă și calitățile alese ale răposatului, pe care l-a cunoscut din timpul celor 12 ani cînd a fost preot la Vișca și Cîmpuri Surduc, județul Hunedoara.

În dangătul dureros al clopotelor departe de locurile natale și de credincioșii săi din Ardeal, sicriul a fost coborît în mormîntul din cimitirul Dumbrava — Buzău,

lingă soția sa presbitera Minodora, sub privirea înlăcrimată a familiei îndurerate, fiica Liana, ginerele Petre, nepoatele Irina și Anca și a tuturor celor prezenți.

Dumnezeu să-l odihnească cu dreptii în împărăția Sa cea cerească.

† Pr. Tacu Constantin

În ziua de 28 octombrie 1980 a încetat din viață pr. pensionar Tacu Constantin din parohia Zăvoaia, județul Brăila.

S-a născut în anul 1898 în comuna Smulți, județul Galați din părinții Neculai și Maria. Clasele primare le-a făcut în satul natal și Seminarul teologic din Huși.

La 4 noiembrie 1920 se căsătorește cu D-ra Anica St. Hogaș din a căror căsnicie a rezultat 3 copii pe nume: Emilia, Eugenia și Apolodor.

A fost hirotonit preot pe seama parohiei Zăvoaia în anul 1920, 23 aprilie, unde a păstorit timp de 50 ani, pensionându-se în anul 1968.

Slujba înmormintării a fost oficiată în ziua de 31 octombrie 1980 la care a luat parte un număr de 12 preoți.

Din partea protopopiatului Brăila a fost delegat pr. Ionescu Emil care a scos în evidență activitatea răposatului.

De asemenea au mai vorbit pr. Gheorghuș Badiu care a evocat figura lumincasă a pr. Tacu Constantin precum și rolul preotului în viața credincioșilor și în societate.

Pr. Lăzărescu Petre conslujitor cu răposatul a evocat în amănunt viața și activitatea Pr. Tacu Constantin arătând că în cei 50 de ani numai la aceeași parohie și-a adus aportul din plin ca un bun gospodar pentru locașul Domnului, contribuind și la sporul duhovnicesc al credincioșilor.

Sicriul cu corpul decedatului a fost depus în cimitirul parohiei Zăvoaia.

Vesnică să-i fie odihna.

SERBAREA POMULUI DE CRĂCIUN LA PALATUL EPISCOPAL

Ca întotdeauna și potrivit tradiției serbarea Pomului de Crăciun a avut loc în seara zilei de 24 decembrie, serbare la care au luat parte salariații Centrului Eparhial cu copii, credincioși din orașul Buzău precum și salariații de la Seminarul teologic.

P. S. Episcop Dr. Antonie a fost întâmpinat cu Imnul arhieresc intonat de corul Catedralei sub conducerea P. C. Arhid. Stoica Dumitru.

Vorbind despre frumusețea colindelor P. C. Arhid. Tudor Mihaișche profesor de muzică la Seminarul teologic a spus:

«E obicei străbun ca în ajunul marelui praznic al Nașterii Domnului să se umble cu colinde ceea ce face ca aceste cîntări să fie un fel de înainte-prăznuire a marii sărbători, o vecernie a praznicului. Acești «ghiocci ai folclorului creștin românesc, sint, zurgălăii de argint la sania visului, pe care un popor de poeți i-a făurit din substanța cea mai nobilă a ființei sale».

Sint o laudă creștinească ce se aduce pruncului Iisus de cetele prietenilor Săi care, înfrăjiți cu îngerii au cîntat și vor cînta de-a lungul veacurilor marele imn al împăcării omului cu Dumnezeu: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire».

Adresându-se P. S. Episcop vorbitorul a spus :

«Dacă acum câteva zile ați ascultat la Seminar o ceată de copii adevărați cîntînd frumoasele noastre colinde, astă seară veți asculta un grup de colindători ceva mai în vîrstă cu fii, nepoți și strănepoți acasă, dar a căror inimă a rămas tot tînără ca a pruncului ce se va naște mîine în peștera Betleemului și pe care-L preamărim în mai toate colindele noastre.

«Am rămas tot tineri, deși unii dintre noi colindăm această casă arhierescă de aproape o jumătate de veac.

«Am găsit necesar să refac în puține cuvinte clipele copilăriei noastre, ca să simțim mai puternic duhul acestor sînte sărbători, duhul lui Dumnezeu cel plin de milă și de dor, duh pe care vrem să-l înnoim în inima P. S. Voastre cu colindele noastre creștinești și strămoșești».

După această scurtă vorbire a urmat un program de colinde care s-a terminat cu «Bună dimineața».

La aceste obiceiuri creștinești și tradiționale a răspuns P. S. Episcop Dr. Antonie care a spus :

«Ne-a ajutat Dumnezeu să mai trecem încă un an și să ne întîlnim cu prilejul mării sărbători a Nașterii Domnului și să ne aducem aminte împreună de frumoasele obiceiuri românești. Colindele acestea vin din adînc de veacuri, străbătînd prin istorie în ciuda multor piedici care ar fi vrut să le oprească să ajungă pînă la noi. Este, cum spunea părintele prof., un prilej de a ne aminti toți de copilăria noastră.

Copilăria trece dar și rămîne.

E ca un fel de pasăre Pheonix, într-o permanentă dispariție și renaștere.

Sărbătoarea Crăciunului este menită să ne întoarcă pe toți la copilăria noastră, potrivit de altfel cuvîntului Mîntuitorului care nu găsește altă măsură a curățeniei, a bunătății, a purității, decît copilăria și spune : «de nu vă veți întoarce și nu veți fi ca pruncii, nu veți intra în împărăția lui Dumnezeu». E o invitație pe care Tradiția Bisericii ne-o face în mod special odată pe an, la această sărbătoare a Nașterii Domnului, ca să fim buni; ca toți să fim asemenea pruncilor, să ne regăsim copilăria, puritatea.

Nu e de altfel fără o profundă semnificație, faptul că acest eveniment extraordinar care a fost venirea pe pămînt a lui Dumnezeu, s-a petrecut prin nașterea Fiului în chip de copil.

Sigur că Dumnezeu putea veni pe pămînt în foarte multe feluri. Pe norii Cerului putea să se coboare peste noi, precum putea veni și om matur, de undeva, din lumea lui Dumnezeu. A ales să vină sub forma unui copil care se naște cum se nasc toți copiii în lume. Și iată că această venire a lui Dumnezeu în felul acesta, a fost primită cu bunăvoința, cu delicatetea, cu dușoșia cu care sînt primiți toți copiii. O astfel de venire n-a fost șocantă, cum ar fi fost o venire a lui Dumnezeu care ar fi coborît din norii cerului, în sunetul trîmbițelor îngerilor. Dumnezeu a venit sub chipul purității, sub chipul curățeniei, sub chipul bunătății, sub chipul totalei lipse de viclenie, fiindcă venirea Lui a vrut să fie o invitație care ni se adresează nouă, ca să fim și noi la fel. Biserica a rînduit să reînnoiască această invitație a lui Dumnezeu către noi, în fiecare an la vremea aceasta, în cîntece de leagăn și colind, în bucurie și veselie, în speranță și lumină.

Colindele vin la noi din adîncuri de istorie.

La noi, la români, colindele s-au împletit cu istoria noastră și cu viața noastră cea de toate zilele. Le-am împletit cu istoria, fiindcă ele au fost în același timp mij-

locul de catehizare ortodoxă a poporului român, dar au fost și mijloace de păstrarea a unității naționale prin limbă. Prin cuvint și credință.

Totdeauna am cîntat colindele în aceeași limbă în care le cîntăm și acum.

Ele au fost alcătuite de popor, în limba vorbită de popor, și au ajuns pînă la noi exact așa cum au fost alcătuite de popor dintru început. De aceea sînt foarte frumoase și vin prin veacuri mărturisindu-ne despre ortodoxia poporului român, despre trăinicia poporului român pe acest pămînt al nostru, pe această vatră a noastră din totdeauna.

Cum spuneam și la Seminar, colindele sînt un prilej oferit oamenilor de a ieși din ei înșiși, de a se dărui altora, de a se întîlni cu alții. Colindul este mergerea de la o casă la alta. Comuniune. Dăruire. Colindul e totdeauna vestire de bucurie și invitație la schimbarea lumii, la schimbarea sufletelor, a oamenilor, la schimbarea la față a tot ce există și viază.

Să devină toți, oamenii și lumea, mai buni. Să se întoarcă la copilărie.

De aceea colindele sînt așteptate cu atîta nerăbdare de noi toți în aceste sărbătorii ale Crăciunului. Frumoasele obiceiuri ale sărbătorii ne aduc aminte de noi înșine și de alții și ne înfrățesc, ne fac să uităm de grijile, de necazurile, de relele ce ne împresoară adesea, în speranța că Dumnezeu Cel care se naște va fi cu noi, ne va ajuta, și va face ca viața lumii întregi să fie mai bună.

Vă mulțumesc tuturor pentru această venire cu colindul și doresc ca Dumnezeu să vă dăruiască tuturor numai bucurii. Să aveți parte toți, în familiile Dvs., de pace și de liniște. Dumnezeu să dea copiilor Dvs. succese, mai întîi la învățătură și apoi în viață, să ajungeți să vă bucurați odată cu ei de bucuriile lor.

Să dăm slavă lui Dumnezeu că ne-a ajutat încă odată să ajungem și să sărbătorim împreună acest Crăciun în pace, în liniște, în această frumoasă atmosferă frățească și familiară, și să rugăm pe Dumnezeu ca anul care vine să fie și el incununat de bucurii, să ne ferească Dumnezeu de război, de tot răul ce poate veni asupra noastră, să dea Dumnezeu pace familiilor, caselor Dvs., pace țării noastre, pace întregii lumi.

La anul și la mulți ani!»

Această frumoasă serbare a colindelor s-a închinat cu imnul arhieresc, împărțindu-se daruri copiilor.

CRONICAR

RESFINȚIREA BISERICII SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL DIN MUNICIPIUL BUZĂU

În ziua de 26 octombrie 1980, într-un cadru solemn, s-a oficiat slujba de resfințire a bisericii Sfîntul Ioan Botezătorul din municipiul Buzău.

Simbătă seara, în ajun, un sobor de preoți a oficiat slujba Vecerniei, la care a asistat un impresionant număr de credincioși.

Duminică, încă de dimineață, numeroși credincioși erau prezenți în curtea bisericii în așteptarea P. S. Părinte Episcop Dr. Antonie al Buzăului, care sosește la orele 9,30. La intrarea în biserică Prea Sfinția Sa este întîmpinat, după datină, de preoți cu Sfînta Evanghelie și Sfînta Cruce, în acordurile imnului arhieresc. În continuare, se

oficiază sfințirea apei, se face ocolirea bisericii și se citeșc rugăciunile de sfințire, după care urmează oficierea Sfintei Liturghii, într-o adincă atmosferă duhovnicească, răspunsurile fiind date de credincioși, omofon, sub conducerea cîntărețului Constantin Ionescu. Ceea ce a sporit frumusețea acestei slujbe a fost hirotonia a doi tineri, unul în diacon și altul în preot.

La sfinșit, a luat cuvîntul P. C. părinte paroh Horia Constantinescu. Mai întii, P. C. Sa subliniază atmosfera de sărbătoare pe care o trăiește parohia Sf. Ioan Botezătorul din Buzău, cu prilejul resfințirii bisericii ei și își exprimă bucuria prezenței P. S. Episcop în mijlocul credincioșilor de aici. În continuare, P. C. Sa face o amplă dare de seamă asupra lucrărilor executate la această biserică, spunînd printre altele: «s-au înlocuit pereții de pămînt cu pereți de zid, s-a tencuit interiorul și exteriorul, s-au confecționat din nou ușile și ferestrele, s-au făcut grile de fier la uși și ferestre, s-a turnat mozaic în interior, s-a revizuit și s-a vopsit acoperișul, s-a pictat din nou biserica, s-au procurat covoare, preșuri, fețe de masă etc. și s-a amenajat în jurul bisericii un parc». Se subliniază apoi că toate cheltuielile au fost acoperite numai din fonduri proprii. În munca sa părintele paroh a fost ajutat de organele deliberative ale parohiei, Consiliul parohial și Comitetul parohial, care au răspuns așteptărilor credincioșilor nu numai cu vorba ci și cu fapta. Peste toți, însă, «poporul cel drept-credincios a fost adevăratul ajutor. El și-a deschis inima, mintea, cămărilor și brațele și ne-a susținut, revendicîndu-și pe drept cuvînt, numele de cliitor». În viitor, făgăduiește că se va strădui să facă zidire de biserică și pe temelia de sulț, adică să combată păcatele și să promoveze virtuțile creștinești. Mulțumește tuturor și în deosebi P. S. Părinte Episcop.

Ia, apoi, cuvîntul P. C. Părinte Protopop Stamate Dima. P. C. Sa, mai întii, salută prezența P. S. Părinte Episcop, după care prezintă un raport, în care sînt scoase în relief acțiunile de reparații ale bisericilor din Protopopiatul Buzău. Remarcă, cu acest prilej, deosebita activitate pastorală și obștească a P. C. părinte paroh Horia Constantinescu, care este și un fecund publicist la revistele bisericești și laice.

În încheierea cuvîntării, P. C. Pr. protopop aduce îndreptățite elogiile P. C. Părinte paroh Horia Constantinescu, organelor deliberative parohiale și credincioșilor.

Ia cuvînt P. S. Părinte Episcop Antonie, care, cu blîndețea-i care-l caracterizează, explică însemnătatea vieții Sfîntului Dimitrie. Apoi P. S. Sa mîngieie sufletele celor prezenți cu învățătură despre rostul Sfintei Biserici, în viața credincioșilor, spunînd printre altele: «Biserica este locaș de închinare către Dumnezeu, dar și școală duhovnicească de înălțare morală; biserica este loc de rugăciune, loc de sfințire, loc de reculegere; biserica este casa înfrățirii, casa dragostei, casa păcii. Dacă s-ar trăi cu adevărat învățătura Bisericii, așa cum a propovăduit-o Mîntuitorul, n-ar mai fi în lume ură, războare și războaie. Avem datoria creștinească de a asculta de conducătorii Bisericii, dar și de conducătorii Țării».

Adresîndu-se credincioșilor, P. S. Sa spune: «apreciez dragostea care v-a adus într-un număr așa de mare la această sărbătoare, arătîndu-vă că dumneavoastră sînteți urmașii unei vechi tradiții, legată de amintirea cînd, la întretăierea geografică a drumurilor de mare circulație, care legau Transilvania de porturile dunărene și răsăritul cu apusul ținuturilor românești, aici se făceau vestite schimburi și popasuri de poștă. V-ați străduit să înfrumusețați această biserică în care sălășluiește Dumnezeu și în care veți primi darurile Sale. Ați dat, așa cum a spus preotul dumneavoastră, acestei biserici «cuvîncios chip», restaurînd-o și înfrumusețînd-o, după cum se vede. Fie ca

această zi să însemne începutul unei hotărâri de a înfrumuseța și biserica sufletului, în care să vă puteți prezenta în fața lui Dumnezeu, pentru răsplata ce ne așteaptă pe fiecare la sfârșitul vieții pămîntești. Minunată este duminica aceasta, cînd stihiele s-au oprit în dulceața unei zile însorite de toamnă tîrzie, mîngîietoare de slujba resfințirii acestei biserici și de amintirea izvoritorului de mir Dimitrie. Strălucirea harică a acestei zile v-a încurajat osteneala de a veni aici, ca să vă uniți inima dumneavoastră cu altarul bisericii. Lucrarea executată la această biserică face cinste și preotului și credincioșilor de aici. Îmi exprim mulțumirea pentru realizările acestea și felicit pe preot, organele parohiale și credincioșii».

A urmat o masă comună, la care au participat P. S. Părinte Episcop Antonie, preoții slujitori, membrii Consiliului și Comitetului parohial, precum și alți invitați. În timpul acestei mese a vorbit mai întîi venerabilul credincios Manea Ștefan, în vîrstă de 86 ani. Martor al prefacerilor din trecut și al împlinirilor de astăzi, vorbitorul a făcut un succint istoric al bisericii, la ridicarea căreia a avut un rol hotărîtor. Cu lacrimi în ochi, își exprimă bucuria prezenței P. S. Părinte Episcop în mijlocul credincioșilor de aici și făgăduiește în numele acestora aceeași rîvnă și osteneală pentru biserică.

La sfîrșit ia cuvîntul P. S. Părinte Episcop, care, de data aceasta remarcă încă o calitate a preotului Horia Constantinescu, aceea de bun organizator și în domeniul gospodăresc. «În cartea sîntă — spune P. S. Sa — scrie: ori de mîncăți, ori de beți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți» și masa aceasta a fost o rugăciune, așa cum auzim la Sfînta Liturghie: «Ale Tale dintru ale Tale, Ție aducem de toate și pentru toate». Am îndeplinit astăzi și partea Mariei și partea Martei, cele două surori din Sfînta Scriptură. Am îndeplinit partea Mariei la biserică, ascultînd slujba de astăzi, dar am îndeplinit acum, și partea Martei, ospătîndu-ne din roadele muncii dumneavoastră. În deplinătatea frumuseții cu care ne-a obișnuit Biserica Ortodoxă, în general, să ne bucurăm de la înălțimea splendidului sentiment religios, care se exprimă prin bine, adevăr și frumos. Cu acest sentiment a lucrat și preotul Horia Constantinescu, ale cărui realizări impun începutul unei noi activități, pe care i-o dorim și de acum înainte tot atît de rodnică. Îi mulțumim și îi mulțumim și gazdei pentru bucuria acestei mese, la care toți ne-am simțit bine și am putut schimba atîtea gînduri bune și atîtea cuvinte frumoase. Vă felicit încă o dată pe toți».

Astfel a luat sfîrșit bucuria duhovnicească a credincioșilor parohiei Sf. Ioan Botezătorul, care nu vor uita slujba solemnă de resfințire a bisericii lor.

Pr. HORIA CONSTANTINESCU

† Arhimandritul Teofil Mocănița din mînăstirea Ciolanu

La 22 noiembrie 1980, a încetat din viață, la chilia sa din obștea Ciolanului, după o scurtă suferință, în vîrstă de 81 ani, arhimandritul Teofil Mocănița. Cu el se încheie șirul viețuitorilor acestei chinovii care au îmbrățișat viața monahală înainte de primul război mondial, șirul celor care constituiau puntea de legătură în tradiția monahală ciolăneană a celor două secole.

Copilul Teodor a văzut lumina zilei în ținuturile Vrancei din țărani români, evlavioși creștini, care i-au dat o educație sănătoasă, de tradiție străbună. Școala primară o absolvete în satul natal. La vîrsta de 14 ani, merge ca frate la mînăstirea Dălhăuți.

La împlinirea celor 17 ani ai vieții, se transferă la mînăstirea Ciolanu. Aici ucenicește la doi mari stareți : Dosoftei Georgescu și Eftimie Obrocea. Își înobilează sufletul cu cunoștințele și exemplele de la cei mai înduhovniciți călugări de care atunci obștea abunda. Face serviciul militar în uniformă călugărească la o companie sanitară. După armată este ucenic la doi vlădici: evlaviosul episcop-locotenent Teofil de Buzău și prestantul episcop Ghenadie, titularul Buzăului.

La vîrsta cînd alții își luau licența părintele Teofil intră în seminarul monahal de la Neamț, apoi de la Cernica, pe care îl absolvește continuînd Facultatea de teologie și trecîndu-și licența cu «magna cum laude».

O perioadă mare de timp este duhovnic la mînăstirea de maici Cotești. În trei rînduri este stareț ales de sobor la mînăstirea Ciolanu. Din 1952 pînă în 1961 este exarh al mînăstirilor din Eparhia Buzăului. După pensionare prea cuvioșia sa merge în Transilvania ca preot paroh.

De acolo revine în obștea mînăstirii-mamă ostendînd la strană și sfîntul altar. Mereu suplu și energic, deși cu sarcina celor aproape 80 de ani în spate, părintele Teofil se întrece pe sine și umple un mare gol în obște ca duhovnic, ca slujitor al altarului, ca tipicar și cîntăreț la strană, ca sfetnic al conducerii obștei.

Trăsătura fundamentală a părintelui Teofil a fost pe de o parte aplicarea consecventă a principiilor vieții morale în structura interioară a ființei sale, în duh de smerenie, iar pe de altă parte relația în duh de blîndețe și demnitate, de înțelegere și pace cu fiii săi duhovnicești, cu semenii cu superiori. În toată această atitudine a țintit permanent scopul final: îmbunătățirea vieții duhovnicești a tuturor celor ce veneau în contact cu el.

În ziua de 24 noembrie, zi însorită, senină, caldă ca și viața și sufletul defunctului, un sobor de preoți și diaconi, maici și credincioși, toți ostentorii din obște au condus pe ultimul drum pe cel ce a fost un mare stîlp al acestei chinovii, un renumit duhovnic, un profund cunoscător al vieții duhovnicești și un convins trăitor în Hristos.

Calitățile lui au fost reliefate în discursuri funebre rostite de unul din ucenicii săi din prima stăreție, apoi de părintele arhim. Bonifate Podoreanu, de P. C. Pr. Negulescu de la catedrala Sfintei Episcopii a Buzăului, și de preotul parohiei Pietrișul din Ardeal, unde părintele Teofil a păstorit mult timp, venit la Ciolanu însoțit de mulți credincioși ca să aducă un ultim omagiu bunului lor părinte. Printre altele preotul paroh a arătat că acest mare duhovnic era căutat nu numai de creștinii ortodocși, ci și de creștinii maghiari și germani cărora le dădea sfaturi duhovnicești cu o dragoste și o dăruire de adevărat părinte.

Pentru frumusețea vieții morale a acestui îmbunătățit părinte, redăm cîteva strofe din imnul închinat virtuților acestuia.

«Te-ai alintat în psalmi, în vers de octoice.
Din ochi de abanos, lăsați lacrimi să pice.
În post, metanii, rugi, cu îngerii la joacă,
Erai tu, de copil, prezent la prima toacă.

Sorbeai de-adolescent a avilor povețe
Și duhu-ți s-antrena ca și pe alți să-nvețe.
Al ascultării deal suit-ai din pruncie.
Tu, printre cuvioși, voi ai duhul să-ți fie.

Ai mîngîiat în oști soldați cu vieaț'-amară,
Le-ai însuflat elan și dragoste de țară.

Spălat-ai prin spovadă suflete-mpîclate.
 Tămăduiai dureri, tot felul de păcate.
 Spuneai la toți din obște și celor din afară :
 «Iubiți pe Dumnezeu, iubiți a voastră țară» !

Ți-a fost sffrșit-o torță de splendidă lumină.
 I-ai sfătuit pe toți, mereu la Crist să vină
 Și să-l iubească-n gînd, în vorbă-n tot ce-ar face,
 Să fie-ascultători, cu toți trăind în pace.

Acum, dragă părinte, îți cerem toți iertare,
 Și Domnul să te spele de orice întinare.
 Hristos să-ți ierte duhul ce printre aștri zboară,
 Să-ți fie-n veci, țărina din trupul tău ușoară».

Protos. IOASAF POPA

SERBAREA PATRONILOR LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN BUZĂU

An de an, ziua de 30 ianuarie este semnul nu numai al unei întreite sărbători, a Sfinților mari Dascăli ai lumii și Ierarhi, ci moment de reculegere, rugăciune, meditație și praznic la Instituțiile de învățămînt teologic.

Ca și la celelalte Instituții de cultură teologică din țara noastră, sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi și anul acesta a fost prilej de aleasă bucurie duhovnicească pentru conducătorii, profesorii, seminariștii și ostenitorii Seminarului teologic din Buzău.

Sărbătoarea a început, cum este și firesc, cu slujba Vecerniei și Litiei, în ajun, la Paraclisul Seminarului, în frunte cu P. C. Pr. Vicar Adm. Teofil Dumitrescu.

A doua zi s-a săvîrșit slujba Sf. Liturghii, de către un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. C. Pr. Vicar Adm. înconjurat de P. C. Pr. Cristișor Manea, Directorul Seminarului; P. C. Pr. Dr. Ștefan Slevoacă, pensionar; P. C. Pr. Ioan D. Popa; P. C. Pr. Pascu Mihai, spiritual; P. C. Arhid. Nicolae Popescu, inspector Eparhial; Ierod. Prof. Casian Crăciun.

La momentul potrivit, elevul Costea Tănăsache, din anul V, a rostit o aleasă predică, scoțînd în evidență cele mai alese momente din viața Sfinților Trei Ierarhi, ca modele de păstori de suflete. Răspunsurile au fost date de corul Seminarului, condus de P. C. Arhid. Tudor Mihalache.

La sfîrșit s-a oficiat slujba parastasului, pentru ctitorii Seminarului, profesorii și elevii adormiți întru Domnul.

Simbătă, 31 ianuarie, după orele de curs, în sala festivă a Seminarului, a avut loc serbarea închinată Patronilor și Ocrotitorilor acestui bătrîn așezămînt de cultură teologică.

În acordurile imnului arhieresc, în sală, a sosit Prea Sfințitul Episcop Dr. Antonie însoțit de colaboratorii apropiați ai P. S. Sale de la centrul Eparhial.

La început s-a intonat Imnul de Stat, după care P. C. Pr. Director Cristișor Manea a exprimat bucuria tuturor celor prezenți de a-l avea în mijlocul lor pe Prea Sfințitul Episcop Antonie, precum și pe colaboratorii apropiați, la acest eveniment măreț din

viața Seminarului. În cuvîntul său a arătat că: «Cei vii pomenesec pe cei ce au trecut hotarul acestei vieți. Mărturie ne stă citatul paulin: «Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvîntul lui Dumnezeu, priviți cum și-au încheiat viața și le urmați credința» (Evrei XIII, 7). Simțindu-i prezenți, ne plecăm cu smerenie, spre țărîna unde odihnesc, ca vrednicii noștri înaintași, din care țărîna, au ieșit urmași cei vrednici, care prin faptele și truda vieții pămîntești încearcă, să se asemene trudei și muncii lor. Între acești vrednici și sfinți înaintași sînt și cei trei mari dascăli și ierarhi: Vasile, Grigore și Ioan. Ei sînt îndreptare, modele în slujirea credinței, nădejdie în Dumnezeu și iubirii celei mai autentice față de Dumnezeu și binele obșteșc. Despre slujirea lor, ca adevărați păstori de suflete, a spus Prea Cucernicia sa, va vorbi P. C. Pr. Spiritual Pascu Mihai».

P. C. Prof. Pascu Mihai într-un buchet de alese învățături, i-a prezentat pe Sf. Trei Ierarhi, ca modele de păstori de suflete. În încheiere P. C. Sa a arătat că: Ei sînt exemple pentru elevi căci au fost elevi dintre cei mai sirguincioși înainte de a fi mari dascăli. Sînt exemple pentru profesori, căci adîncimea învățăturilor lor este neîntrecută. Ei sînt exemple pentru toate treptele preoțești, prin dragostea și smerenia lor pentru slujirea lui Dumnezeu. Pentru monahi sînt pilde prin strădaniile lor călugărești apărînd temeiurile și frumusețea vieții de retragere, monahală. Sînt modele pentru tot omul doritor de bine, căci n-a fost situație în care să nu se fi găsit, n-a fost naunță de altitudine pe care să n-o fi cunoscut».

În continuare, corul Seminarului sub conducerea P. C. Arhid. Tudor Mihalache, a prezentat un frumos program artistic. Acesta a fost alcătuit din alese cîntări religioase și patriotice, presărate de citări adecvate momentului serbării: *Troparul Sf. Trei Ierarhi*, *Inchinarea Seminarului*, poezie de Pr. Vasilescu Lăudatu, recitată de elevul Holbea Gheorghe; stihuri din *Catavasiile Întîmpinării*, cor de Gh. Cucu; *Noi veșnic sîntem printre voi*, poem închinat Sf. Trei Ierarhi de P. C. Diac. Conf. Petre I. David, recitat de elevii Costea Tănăsache, Popa Ștefan și Bujoi Ionel; *Ghetsimani*, cor de Popescu Brănești. Transpus și prelucrat de P. C. Arhid. Tudor Mihalache; *Imn adresat lui Dumnezeu*, din poeziile Sf. Grigore de Nazianz, recitat de elevul Dragu Constantin; *Doamne pe noi miluiește-ne*, cor din repertoriul clasic rus, avînd ca soliști pe elevii Balica Valeriu și Costea T.; cuvînt din tratatul «*Despre preoție*» al Sf. Ioan Gură de Aur, citit de elevul Balica; *Acum slobozește*, melodie psaltică armonizată de P. C. Diacon Conf. Nicu Moldoveanu; *Limba noastră*, de Alexe Mateevici, cor armonizat de P. C. Conf. Nicu Moldoveanu; *Trei Doamne și toți trei*, poezie de G. Coșbuc, recitată de elevul Dumitrașcu Paul; *România țara mea de dor*, cor de Mircea Neagu. După încheierea programului artistic a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop Antonie al Buzăului, care a spus următoarele:

«Este o rînduială mai veche, ca școlile teologice din țara noastră, să fie puse sub semnul Sf. Trei Ierarhi, al celor trei mari Dascăli ai lumii, tocmai pentru că s-a gîndit, că ei pot sintetiza pentru viitorii preoți, tot ceea ce este necesar pentru slujirea preoțească și viața lor creștină. Nu întîmplător au fost aleși. Ați aflat din cuvintele, din textele, care s-au citit aici din operele lor, că acești trei au fost în primul rînd mari teologi, în al doilea rînd mari ierarhi, sacerdoți, în al treilea rînd oameni dedicați, cu trup și suflet, vieții creștine, virtuților creștine, fiind cum spunea Scriptura, nu numai auzitori ci și împlinitori ai cuvîntului.

«Prin toate aceste trei slujiri ale lor de mari preoți, ierarhi și de împlinitori ai cuvîntului, ei sînt fără îndoială cei mai indicați de a fi pentru viitorii preoți exemple, modele și povățuitori, pentru întreaga lor orientare în pastorație. Toți trei au trăit

intr-un veac de mari frământări, așa zice; într-un veac în care se alegea lumina de întuneric, adevărul de minciună, dreapta credință de erezie și eroare, fiindcă veacul acesta a cunoscut edictul lui Constantin cel Mare, veacul acestea a cunoscut organizarea primelor sinoade ecumenice, primele confruntări majore cu schismele și ereziile. Veacul e însemnat, pe de o parte prin intrarea creștinismului în legalitate, pe de altă parte prin necesitatea care s-a simțit de a se pune în ordine și în formule precise gândirea creștină. E ceea ce a început să facă sinodul I ecumenic 325 și vor continua apoi celelalte sinoade ecumenice.

Creștinismul, a beneficiat și pînă atunci de mari gânditori de mari teologi, de mari filozofi. Sintem după Origen, cel care a scris șase mii de titluri. Nu toate se păstrează, dar se știe precis că a scris atîtea. Sintem după Clement Alexandrinul, sintem după apologeți, sintem după Sf. Atanasie cel mare. Creștinismul a avut norocul să aibă astfel de oameni mari care să preia, să asimileze gândirea antică, să rețină din ea ce era de reținut și, cu ajutorul ei, să-și structureze ceea ce a putut să fie după aceea gândirea creștină, teologia creștină, filozofia creștină, și este îndeobște cunoscut că acești primi mari teologi au reușit cu mult succes să facă acest lucru, deși nu era deloc ușor. E de ajuns să amintim numai cîteva nume mari ale antichității cugetătoare, ca să relevăm că gândirea creștină abia născîndă a trebuit să-și facă loc, să se individualizeze, să se definească și să treacă în fruntea cui? A unui Socrate, a unui Platon a unui Aristotel, ca să nu mai vorbim de mulți alți, de curentele antagonice ale antichității care numărau multe școli și mulți adepți. Să pomenim, de pildă, pe stoici, pe cinici, pe materialști, și așa mai departe. Față de toate aceste nume mari, creștinismul a reușit să treacă un examen extraordinar și să facă din textele Scripturii, din Epistole și din Evanghelii, prin modul cum a știut să le interpreteze și să le prezinte lumii opere de profundă gândire teologică, care să se poată impune peste acești mari cugetători și mari curente ale antichității. Secolul IV desăvîrșește această operă, o definitivează prin acești trei mari Dascăli ai lumii Vasile, Grigore și Ioan.

«Sf. Vasile a fost în primul rînd un mare teolog. A fost cel care a dat reguli monahismului ortodox. S-a pomenit aici de reguli mari și mici. Pînă la el exista experiența unui Pahomie cel Mare, dar abia el vine și dă reguli definitive vieții monahale, pînă atunci oarecum în căutare, reguli care vor sta la baza întregului monahism de după aceea, reguli pe care le va prelua apoi și Occidentul modificîndu-le potrivit structurii și mentalităților occidentale. Monahismul nostru ortodox se cheamă pînă astăzi monahism bazilian.

«Sf. Vasile cel Mare a fost și mare scriitor. Ne-a lăsat o lucrare importantă despre Sf. Duh. Toți trei au fost teologi ai Sf. Treimi, adică au fost teologii datelor esențiale, a datelor de bază ale creștinismului. Sf. Vasile cel Mare a scris despre Sf. Duh; Sf. Grigore a scris «Cuvînt despre Dumnezeu», și toți s-au ocupat bineînțeles, de cea de a doua persoană a Sf. Treimi. Sf. Ioan Gură de Aur a scris pentru preoți vestitul, cunoscutul îndreptar numit tratatul «Despre preoție», neîntrecut pînă astăzi de nimeni».

«Cum deci, astfel de oameni care au avut astfel de preocupări să nu poată fi modele valabile pentru viitorii preoți? S-a citit aici din opera poetică a Sf. Grigore. A fost mare poet, încă neîndeajuns valorificat. Poate că se va face aceasta în textele, care se pregătesc acum în Editura Patriarhiei, oare are în vedere reeditarea Sf. Părinți pînă la 100 de volume. Cred că se va avea în vedere și reeditarea operei poetice a Sf. Grigore, care numără zeci de mii de versuri.

«În afară însă de faptul de a fi fost teoreticieni ai științei despre Dumnezeu, ai descoperirii dumnezeiești, toți acești oameni au avut și aptitudini practice. Au căutat

să demonstreze lumii contemporane, lumii aceleia care abia trecea la creștinism, că noua învățătură nu este o filozofie oarecare, este o învățătură care trebuie practică. De aceea, Sf. Vasile cel Mare îndeosebi, la început nu numai că și-a dat toată averea săracilor, dar a făcut permanent colecte, a căutat să atragă în jurul lui binefăcători, ca să organizeze instituții, aproape neverosimile, privite dinspre acel veac al patrulea. Fiindcă a clădit spitale, a clădit case pentru orfani, a clădit case pentru străini, tot felul de instituții menite să dea ajutor nevoiașilor, săracilor. Erau mulți săraci pe vremea aceea, erau mulți călători, oameni fără căpătii, care își părăseau locurile de baștină în căutare de lucru și de un rost în viață. Erau mulți bolnavi, pentru că știința medicală nu ajunsese la posibilitățile la care va ajunge mai târziu. Erau mulți orbi. Vedeți de fapt și din Evangheliile că numărul orbilor prevalează față de alți bolnavi. Ne aflăm în acel Orient în care, din cauza căldurii și din cauza soarelui puternic, din cauza neîngrijirii și a lipsei de medicamente foarte mulți și astăzi ajung la orbire. Există un procent extraordinar de orbi. Sf. Vasile cel Mare a crezut că va putea să aline cât de cât aceste dureri omenești și a înființat acea instituție originală numită după numele său «Vasiloadă».

Nu știm exact cât de mare va fi fost, cât de eficientă și de suficientă va fi fost. Trebuie să fi fost de vreme ce i-a rămas numele până astăzi. Dar un lucru știm cu precizie: anume acela că ne-a oferit prin aceasta un exemplu de cum trebuie să înțelegem creștinismul, că trebuie pus în practică, că nu e o doctrină oarecare, metafizică, teoretică, pe care trebuie doar să o știm cu aceasta ne-am și dobândit mîntuirea, ci este o învățătură despre mîntuire, care se dobîndește prin credință puternică și prin fapte bune.

Sf. Ioan Gură de Aur știți cu toții, și-a căpătat numele de «Gură de Aur» tocmai pentru că era un mare cuvîntător, pentru că nu a scăpat nici un prilej ca să descopere tainele lui Dumnezeu oamenilor, să îl cuiească Scriptura și, mai ales, să cheme, să implore, să silească, să oblige pe oameni să fie implinitori ai cuvîntului, să pună în practică învățătura creștină. De aceea, așa cum s-a mai spus astăzi aici, pentru că era foarte îndrăzneț în chemarea la ordinea morală a tuturor celor cărora le vorbea, a trebuit de multe ori în viață să îndure exilul și depunerea, să fie scos din Episcopia lui și să fie trimis pe cine știe unde, la mari distanțe cu domiciliu obligatoriu, să fie în conflict cu mulți din puternicii vremii lui, dar niciodată nu a abzis de la principiile lui morale care nu erau ale lui, ci ale Evangheliei și ale lui Iisus Hristos.

«Ne face o deosebită plăcere, să ne amintim cu acest prilej al hramului Seminarului, patronat de Sf. Vasile cel Mare, că acesta a avut legături și cu Buzăul, fiindcă atunci cînd în apa Buzăului la anul 372 a fost martirizat Sava de la Buzău, — se zice că era cîntăreț bisericesc destul de cunoscut nu numai aici, ci și în alte părți, — Sf. Vasile a scris o scrisoare guvernatorului local Soranus, cerîndu-i moaștele. Ni s-a păstrat scrisoarea Sf. Vasile. Nu ni s-a păstrat răspunsul. Nu știm ce s-a mai întîmplat, dar știm sigur, din această scrisoare că martirul, Sf. Sava, a trăit și a murit aici, că pe vremea aceea exista deci o viață creștină bine organizată, dacă un martir al locului a putut fi atît de cunoscut, încît să ajungă la cunoștința Sf. Vasile, care să ceară și să i se trimită moaștele.

Sf. Vasile a fost și mare patriot și așa vrea să vă citesc cîteva lucruri în care reies sentimentele lui patriotice, față de patria lui bineînțeles, dar care pot constitui foarte bine și pentru noi exemplu de cum trebuie să ducem viața creștină, dînd lui Dumnezeu ce-i a lui Dumnezeu iar vieții pămîntești ce i se cuvine, dînd îndatoririlor noastre spirituale forța, pe care ne cere să i-o dăm Mîntuitorul și Evanghelia Sa, dar

dînd și îndatoririlor noastre pămîntești aceeași forță, pe care datoririle noastre spirituale nu le exclud.

Un capitol special din gîndirea Sf. Vasile, relevant pentru gîndirea lui se referă la organizarea social-politică a statului. Unii interpreți mai tîrzii, interpreți tendențioși ai creștinismului, cred că noi creștinii nu trebuie să avem patrie. Există și astăzi astfel de interpreți. Poate vă miră acest lucru. Dar să știți că e adevărat. Există anumite direcții în creștinism, am să spun și unde, că nu e secret deloc, — printre greci — care cer ca noi creștinii să avem o singură patrie, cea cerească, să nu ne ocupăm deloc de îndatoririle noastre către vreo patrie pămîntească. O fac aceasta nu pentru că ar gîndi cu adevărat așa, ci mai ales o fac aceasta în legătură cu comunitățile naționale creștine din afara granițelor, din diaspora. Ei vor prin aceasta să spună că nu trebuie să ne ocupăm de compatrioții noștri, noi. De ce? Ca să se ocupe ei! De românii din afară, de sîrbii, de bulgarii din afară și de grecii din afară, bineînțeles. Interpretînd pro domo unele vechi canoane, promulgate în împrejurări istorice totalmente diferite, ei cred că ar avea dreptul să se ocupe de credincioșii noștri, în numele principiului că singura patrie, pe care o au creștinii este cea cerească. Și dacă e așa de ce să ne ocupăm noi de compatrioții noștri de pe pămînt, care se află în afara granițelor. Ei nu știu probabil proverbul românesc, că «Singele apă nu se face și nici românul grec!».

«Există deci asemenea discuții între unele biserici creștine. Unii spun că Mintuitorul a venit să desființeze patriile, să-i facă pe toți cetățeni ai universului, ai patriei. Împărăția lui Dumnezeu în lumea aceasta, zic ei, ca și în cealaltă e o împărăție spirituală, care se situează dincolo de deosebirile de neam, de origine, de comuniune națională, făcînd astfel neactual și neavenit orice fel de patriotism, orice preocupare de o patrie. Cred, că apelul la Sfîntul Vasile cel Mare — o autoritate în lumea creștină — poate fi foarte util în lămurirea acestei probleme.

«Era el oare indiferent față de patria sa, Capadocia? Nu-i păsa dacă era liber sau nu? Dacă își păstra unitatea sau nu? Dacă era guvernată bine sau nu? Dimpotrivă. Îi păsa foarte, foarte mult. Un număr din scrisorile sale — există mai multe volume de scrisori rămase de la dînsul — se referă tocmai la situația patriei sale, și ne descoperă un Sfîntul Vasile patriot, patriot înflăcărat, prezent în viața patriei sale, militant pentru unitatea ei și pentru mai buna ei organizare, ca și pentru fericirea fiilor ei.

«Se întimplase tocmai atunci, în timpul său ca autoritățile superioare ale Imperiului decisese împărțirea Capadociei patria sa în două. Să facă dintr-o Capadocie, două Capadocii. Cezareea, orașul de reședință al Sfîntului, urma să rămînă una din capitale, iar celeilalte părți urma să i se fixeze o altă capitală.

«Cetățenii, bineînțeles nu au primit acest lucru, cum era și firesc. Care cetățeni ar primi ca patria lor să fie împărțită? Cetățenii nu au primit împărțirea, deoarece există un simț al patriei, un simț al comuniunii de neam, de istorie, de obîrșie care ne vrea uniți pe toți cei de o mamă și de o rădăcină. Îl aveau și capadocienii. Și s-au dus toți la Sfîntul Vasile să-l roage pe făcătorul, ca să împiedice această împărțire a patriei lor».

«La anul 371 Sfîntul Vasile scrie unui înalt personaj din administrația provinciei, unui guvernator, rugîndu-l să intervină pe lângă împărat, pentru ca să revină asupra deciziei de împărțire și iată ce scrie:

«Îți scriu pentru că patria mea chinuită mă împinge să mă ocup de ea... Demonii au împărțit-o în bucăți. Ei o împart și o tot împart... Ea suferă din cauza acestei împărțiri și trebuie să o îngrijim ca pe un bolnav... Trebuie să vin să te găsesc și să-ți

spun părerea mea, sau, mai degrabă să te implor să găsești o soluție demnă de inteligența ta, ca patria noastră căzută la pământ să nu mai fie disprețuită. Rinduri de inimă!

«Patria e una și unitară în concepția Sfântului. Ea nu poate fi divizată. Nu se poate face din una, două. Ea, cea una, are identitatea sa care nu i se poate împărți. Ar fi un non sens, egal cu moartea, egal cu o crimă. A împărți patria, spune Sfântul Vasile «e ca și cum cineva care ar avea un cal sau un bou, i-ar împărți în două și ar gândi că în felul acesta ar avea doi cai sau doi boi în loc de unul. În realitate el n-a făcut doi, ci l-a omorât și pe singurul pe care îl avea. În aceeași scrisoare Sfântul Vasile își mărturisește «tristețea», «deziluzia», «supărarea» din cauza acestei «calamități», a acestei «mutilări», egală cu atimia, cu privarea totală de drepturi a cetățenilor de a decide ei înșiși asupra Patriei lor. El îl sfătuiește pe Martinianus, demnitar de stat, să facă tot posibilul ca să convingă oficialitățile să renunțe la gândul divizării Patriei. Ba chiar, inspirându-se din Viața lui Solon (XLII) de Plutarh, îl sfătuiește să facă un fel de grevă, ca să-și arate dezacordul și nemulțumirea.

Solon, când a văzut că cetatea sa fu ocupată, s-a așezat în fața porții lor, îmbrăcat în armură, ca să arate că nu era de acord cu ceea ce se petrecuse, scrie Sfântul Vasile.

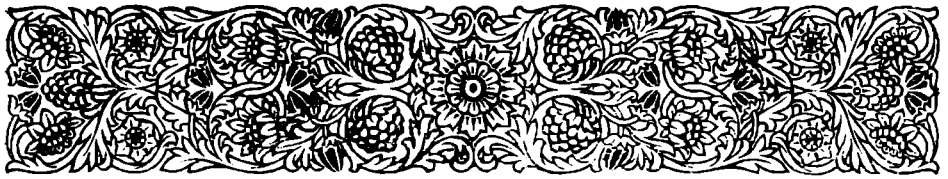
Intr-o altă scrisoare, adresată altui demnitar, Sofronios, Sfântul Vasile îi scrie că nenorocirea care s-a abătut asupra Patriei sale, l-a silit să vină chiar el la curte, ca să-și expună tristețea ce o simte în urma acestei «noi organizări politice» care aduce după ea împărțirea în două a Capadociei. Sfântul Vasile știa că astfel de împărțiri pot duce la împărțirea și pervertirea sufletelor ca și la scăderea și pervertirea sentimentului practic care adesea urmează împărțirea fizică, geografică și se împarte și el, se diminuează, se limitează.

«În privința aceasta avea să aibă o confirmare mai rapidă decât se aștepta. Astfel, episcopul Antim, care și-a arogat conducerea bisericească a celei de a doua Capadociei, ruptă din prima, s-a și declarat rival și dușman al celei dintii și i-a făcut destule necazuri chiar Sfântului Vasile, deși fusese ajutat de acesta și fuseseră buni prieteni. De când au căpătat alt nume ca provincie, acela de a doua Capadocie — scrie Sf. Vasile — ei se cred dintr-o dată a fi devenit oameni de altă naționalitate și de altă rasă; ei ne ignoră ca unii care n-au avut nimic în comun cu noi și n-au stat niciodată de vorbă cu noi.

«Episodul e suficient pentru a ilustra cât de mult se preocupa Sf. Vasile cel Mare de soarta Patriei sale și că participa din tot sufletul la durerea împărțirii ei în două. Și n-a ținut durerea aceasta doar în inima sa, ci a ieșit în arenă, a încercat să determine oprirea nelegiuirii, s-a luptat, a intervenit, a făcut tot ceea ce din poziția sa, putea face într-o împrejurare ca aceasta. A avut din plin ceea ce am putea numi sentimentul Patriei al celei pămîntești, în aceeași măsură în care l-a avut pe acela al Patriei cerești. Într-o scrisoare către Sofronios îl lauda pe acesta pentru că «își iubeste orașul și își cinstește patria așa cum își iubeste și își cinstește părinții care i-au dat naștere».

Iată deci în cîte domenii patronii Seminarului nostru sînt modele și exemple veșnic grăitoare din care să ne inspirăm și noi cei de azi cinstindu-le astfel memoria și îmbogățindu-ne din viața, învățătura și experiența lor, viața și activitatea noastră.

Ierodiacon Prof. CASIAN CRĂCIUN

NOTE BIBLIOGRAFICE

Prof. Dr. MIZUO MIJATA, Sendai (Japonia). *Die Werkündigung des Evangeliums in der japanischen Gesellschaft*. (Propovăduirea Evangheliei în societatea japoneză) (În «Zeitschrift für evangelische Ethik. 2/1980).

Stratificarea religioasă a societății japoneze este variată. În general, viața religioasă în Japonia este impregnată de trei religii: Shinto, Buddhismul și Creștinismul, — acesta, după anul 1900 a înlocuit Confucianismul, ca a treia mare comunitate religioasă.

Shinto, cu cultul strămoșilor și cu cinstirea religioasă a împăratului, a pierdut mult din situația sa dominantă, de când împăratul nu mai este privit ca conducător religios al statului shinto, ci numai ca «simbol al statului japonez și al unității poporului japonez». Apoi prin noua constituție, religia shinto nu mai are caracter oficial. Cifra credincioșilor tinând de shinto și budism este aproape aceeași, — de creștinism ține cam 1% din totalitatea populației. Notat trebuie însă că multe familii aduc jertfe și pe altarul budist și pe cel shintoist, — deci sincretism religios. În religiile tradiționale ale Japoniei toleranța apare mult practică. Sincretismul Shintoismului derivă din lipsa lui de fidelitate religioasă. Și în această climă spirituală apare ușor tendința de a merge cu curentul vremii, mai ales când religia e în legătură cu puterea socială dominantă.

Pietatea în Shinto este o credință comună de grupă socială pe temelia unei conștiințe comunitare. În faptul acesta se constată o deosebire față de creștinism care urmărește mintuirea credinciosului singular, fără legătură cu o grupă socială. Shinto nu-i o religie mondială, care a fost citorită de un geniu religios și răspândită pretutindeni cu dogmele sale. Shinto este un sistem de credință apărut natural în climatul Japoniei și din gândirea japonezului și de aceea are caracter popular și autohton. Cultul strămoșilor a impregnat viața societății sub toate aspectele. Insuși statul este religios, — viața lui numindu-se religie. Mai trebuie reținut că în Shintoism cerul și lumea morților nu sînt privite total deosebite de pămîntul acesta. Se crede în cerul care este în legătură cu pămîntul.

În Japonia, după cum arată istoria sa, mult timp nu s-a știut nimic despre o deosebire calitativă între Dumnezeu și om, între creator și creatură. Acesta-i unul din motivele cele mai însemnate pentru faptul că în Japonia statul n-a fost privit ca operă umană. Ideea modernă despre stat a apărut când Dumnezeu, ca stăpîn al lumii, a fost secularizat și regele a apărut ca su-

veran al statului, iar poporul apare ca purtătorul drepturilor umane, și începe însuși să facă politică.

Împăratul japonez este privit ca «fiul zeilor» și deci e mai presus de orice critică. Dar schimbarea vremurilor, tehnizarea etc. a determinat și în Japonia o schimbare a structurii societății și cu aceasta a început să se clatine și temelia religioasă a societății, cerindu-se modernizarea Shintoismului, — înlocuirea pietății tradiționale prin noi concepte religioase, — cerindu-se libertatea credinței și separarea statului de religie.

În ultimii ani a apărut în Japonia o mișcare politică-religioasă, sprijinită financiar de stat — «Iasukuni» —. Aceasta îl privește pe împărat ca preotul cel mai mare al statului. Mișcarea «Iasukuni» voințe să restabilească Shintoismul, fără-mișat de migrarea populației de la sate spre orașe. Mișcarea aceasta cinstește sufletele celor căzuți în război ca «zei-eroi», care vor apăra totdeauna împărăția japoneză.

Mai trebuie notat că viața particulară japoneză trebuie să fie totdeauna în relație cu națiunea, și nu privită ca stînd numai la proprie dispoziție liberă. Iar în contrast cu această «minimalizare» a vieții particulare stă «maximalizarea» obligației față de împărat și stat. Iar loialitatea față de stat în societatea japoneză de înaltă tensiune a dus la sfîrșitul celui de al doilea război mondial la sinuciderea în masă a populației civile din insulele Oceanului Pacific.

După război însă s-au schimbat mult lucrurile. A exista laolaltă o pluralitate de concepții despre lume, apare acum ca ceva de sine înțeles. Faptul a fost favorizat de progresul tehnic și de internaționalizarea diferitelor mijloace de comunicație. În situația aceasta apare însă în

curcurile naționaliste teama că liniștea și ordinea vor dispărea din societatea japoneză omogenă pînă atunci, mai ales că ideea despre divinitatea împăratului începea și ea să dispară. Și azi prinde tot mai mult teren concepția că libertatea de credință este condiționată de «binele public».

Japonia, stat insular, de mult timp apare ca o societate închisă, determinată de o singură rasă, cultură și limbă, aproape fără cultură străină. Și în cadrul acestei societăți omogene a avut valoare totdeauna o «lege nescrisă» și o «limbă neexprimată». Iar expresia «simbolică» a acestei situații este dorința de a se sprijini în favorul unității naționale, pe împărat ca «părinte iubitor de patrie».

Dar, după cum s-a menționat, după război situația din societatea japoneză s-a schimbat. Situația spirituală a societății japoneze, simbolizată în mișcarea «Iasukuni» și care se voia statificată, evident, leza principiul libertății de credință și al separației statului de religie, — ceea ce a determinat o mișcare de opoziție, activînd pentru libertatea de credință și pentru drepturile omului. Și creștinii din Japonia din tot începutul se află în fruntea acestei mișcări, care militează împotriva stratificării Iasukunismului. Divinitățile Shintoismului — Iasukunismului sînt evenimente naturale personalizate sau persoane divinizate. Dar, «divinitățile» acestea, evident, nu depășesc lumea naturii și a oamenilor. Față de acest panteism sau politeism primitiv, credința creștină însă propovăduiește pe adevăratul, viul și unicul Dumnezeu. Acesta-i creatorul lumii și deci Dumnezeu personal transcendent peste toate și de aceea Biblia interzice slujirea idolilor. Creștinismul dispune de o morală universală deschisă omenirii întregi. În Hristos nu-i nici evreu, nici grec, nici sclav, nici liber.

GERHARD RUHBACH. *Bibel — Heilige Schrift.* (Bibel Report 3/1980).

Numind Biblia «sfântă» exprimăm faptul că ea nu ne aparține nouă, ci lui Dumnezeu, și deci nu ne este îngăduit să dispunem de ea și s-o interpretăm după plac. Biblia n-a căzut din cer, dar nici nu-i numai opera oamenilor, și de aceea o numim sfântă. Cuvîntul lui Dumnezeu s-a integrat într-o unitate indisolubilă în vorba și gîndirea omului. Și după cum în învățătura despre Hristos vorbim de două naturi într-o singură persoană, la fel să vorbim și despre Sfînta Scriptură în felul că Cuvîntul lui Dumnezeu se află în cuvîntul omului și nu despre Cuvîntul lui Dumnezeu și cuvîntul omului.

Biblia poate fi utilizată ca izvor informativ pentru istoria și teologia popoului israelit, ca și pentru prima comunitate creștină. În cazul acesta au cuvîntul exegeții și istoricii Bisericii. Dar Biblia poate

fi întrebuițată ca temei și pentru acțiunile vieții prezente.

Biblia să nu fie citită și studiată numai în anumite pericope detașate ale ei, ci în legătură cu toate cărțile ei, urmărind elementul mîntuirii de la creațiune și pînă la Hristos.

În Hristos Biblia ne apare prin excelență ca cuvîntul viu al lui Dumnezeu (Ioan I, 1). Este cuvîntul iubirii, cuvîntul credincioșiei și al încurajării, — este Inșuși Iisus Hristos, Cuvîntul întrupat al lui Dumnezeu (Romani VIII, 31—39). Și Dumnezeu îndeamnă omul la ascultarea Cuvîntului Său... «Ascultă poporul Meu și te voi sfătui... deschide-ți gura și o voi umple» (Ps. 81, 9—11). Cine însă își închide gura și inima sa, nu-L poate auzi pe Dumnezeu. Pentru ascultarea lui Dumnezeu trebuie «deschisă» întreaga persoană umană.

ULRICH DUCHROW. *Ein Ziel christlicher Einheit.* (Evangelische Kommentare 8/1980).

Desigur, scrie autorul, alianțele confesionale mondiale au un rol în tendința după unitatea creștină. Ele nu sînt însă, pur și simplu, identice cu Bisericile, nici nu sînt Biserici mondiale. În impregnarea lor confesională ele dispun însă de o dimensiune universală, care privește credința creștină în catolicitatea sa. Dar, se pune întrebarea, după înțelegerea veche-creștină nu sînt «catolice» și Bisericile locale, care sînt în comunitate cu toate celelalte Biserici locale? În orice caz azi alianțele confesionale mondiale nu pot lua hotărîri obligatorii pentru Bisericile ei membre. Dar, în drumul spre unitatea creștină, prin dialogurile lor bilaterale, alianțele confesionale pot avea un rol constructiv. Și dialogurile bilaterale, după unii, vizează «o unitate creștină vizibilă»,

care, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a fost numită «comunitatea conciliară» a organizațiilor. În 1974 conferința secretarilor Alianțelor confesionale mondiale a dat o nouă noțiune «comunității conciliare» și anume: «Diversitatea împăcată». Aceasta se deosebește — s-a spus — de comunitatea conciliară prin faptul că ultima nu ține seama și nu privește ca legitime deosebirea confesionale. În măsura însă în care «comunitatea conciliară» acceptă și diferitele tradiții confesionale, deosebirea dintre cele două concepte va dispărea. Cu alte cuvinte Biserica lui Hristos, în fiecare localitate cu caracter național-regional — să rămînă separată în diferite Biserici și alianțe bisericești. Desigur, între singularele alianțe confesionale mondiale sînt deo-

sebiri vădite. Dar în 1968 Lambeth Conference anglicană s-a adresat Bisericilor ca să conlucreze pentru un concil universal. Bisericile însă să-și examineze formele lor de organizare confesională și ecumenică, dacă sint apte să deschidă calea spre un concil universal. Se pune însă întrebarea dacă «diversitatea împăcată» să fie privită ca țintă finală a unității creștine, sau numai ca «stațiune» în drumul spre ea. În orice caz din Noul Testament nu se poate proba ca «Biserica», în

diferite localități, trebuie să fie separată în diferite Biserici.

Mai trebuie reținut că unele alianțe confesionale mondiale s-au constituit nu pe bază de «adevăr religios», ci din interese de putere sau de autosusținere. În orice caz Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Consiliile ecumenice regionale, activând dezinteresat, pot avea o contribuție spre unitatea creștină, în care nu poate exista diversitate doctrinară.

Dr. WILLHELM A. VISSER'T HOOFT¹. *Die Annäherung der Kirchen und ihr weiterer Dialog* (Universitas 9/1980).

Din cercetarea istorică a Bibliei se înțelege că schimbul internațional și inter-bisericesc și conlucrarea între Biserici n-au fost o excepție, ci mai curînd o regulă. Iar în ultimile trei decenii a reapărut în multe Biserici o nouă dorință după teologia biblică. Și s-a observat că diferitele interpretări biblice adesea erau de acord în elementele lor principale. Teologiilor tuturor confesiunilor au contribuit la acest consens și învățau unii de la alții.

La prima conferință mondială a tineretului ținută la Amsterdam s-a spus, între altele: «Biblia a înfrînt deosebirile confesionale». Iar cînd Consiliul Ecumenic al Bisericilor a întrunit în conferință specialiști neotestamentari din multe Biserici pentru studiul comun al temei: «Biblia și misiunea Bisericii în lume», în declarația ei comună conferința afirmă: «Este o experiență actuală că multe pre-texte confesionale analizate biblic se înlăuntră, lăsînd cale liberă pentru ascultarea Evangheliei. Astfel Biblia ne duce la cuvîntul viu al lui Dumnezeu». Da, problemele ce privesc interpretarea Bibliei mai pot avea un efect de sciziune bisericască, dar aceste sciziuni nu sînt iden-

tice cu elemente despărțitoare de ordin confesional.

În ce privește formele serviciului divin unele Biserici — notează autorul — pun accentul pe interpretarea și propovăduirea Cuvîntului divin, dînd mai puțin atenție elementelor liturgice, — alte Biserici însă pun accentul pe partea liturgică. Interpretarea și propovăduirea cuvîntului divin trecînd pe plan secundar.

De la menționata conferință de la Amsterdam mulți credincioși au început să înțeleagă că pentru cunoașterea unei alte Biserici, trebuie mai întîi știut cum săvîrșește respectiva Biserică serviciul divin. Rezultatul unui astfel de contact a fost adesea faptul că respectivii au început să vadă într-o nouă lumină serviciul divin din Biserica proprie, punîndu-și chiar și întrebarea dacă anumite elemente n-ar putea fi luate de la cealaltă Biserică. În orice caz crește interesul pentru serviciul divin, ajungîndu-se și la convingerea că fără propovăduirea cuvîntului viu al lui Dumnezeu serviciul divin nu-i complet.

Un exemplu de felul în care Bisericile pot învăța una de la alta îl oferă noua

1. Fost secretar general și actual președinte de onoare al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

atitudine a mirenilor. Da, și în trecut mireni au avut un rol în Biserică. În timpul actual în multe localități se înregistrează mișcări și centre de mireni cercetînd să afle elementele de care mireni au trebuință pentru a trăi și activa ca creștini în mediul lor secular. Problema a fost analizată și la adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor ținută la New-Delhi și s-a afirmat, între altele, că pentru ca elementul creștin să pătrundă în toate domeniile vieții umane, este trebuință de contribuția mirenilor.

Dacă în primele decenii ale veacului actual înstrăinarea dintre Bisericile din răsărit și cele din apus continua, azi între ele există relații roditoare și constructive. Desigur, după veacuri de înstrăinare este dificil de aflat o limbă comună și a înlătura neștiința, totuși azi se poate înregistra un progres simțitor în privința aceasta. Și nu-i ceva întimplător că timpul noilor contacte între răsărit și apus este și timpul noii înțelegeri a dimensiunilor cosmice ale Evangheliei lui Hristos.

«VESTITORUL» — Publicație de spiritualitate ortodoxă română a «Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală», Exarh I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Vicar P.S. Episcop Adrian Botoșăneanul.

Redăm din cuprinsul nr. 8—12/1980.

Prima pagină cuprinde: «Pastorală» Arhiepiscopiei la Nașterea Domnului 1980, semnată de P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul... «Taina întrupării — scrie autorul — pe care astăzi o prăznuim cu sfîntă bucurie duhovnicească, este de fapt taina iubirii lui Dumnezeu față de noi oamenii... Sfinții Părinți sînt unanimi în a arăta că Întruparea Mîntuitorului este semnul celei mai sfînte iubiri a lui Dumnezeu pentru neamul omenesc, izvorul bucuriei sfînte și al mîngîierii sufletești

În ce privește influența reciprocă între Biserică se poate afirma — notează autorul — că ceea ce primesc Bisericile răsăritene de la cele apusene constă în experiența pozitivă și negativă a acestora rezultată din confruntarea lor cu civilizația modernă. Bisericile apusene, la rîndul lor, primesc de la cele răsăritene experiența rezultată din confruntarea teologiei lor cu științele naturii și cu funcțiunea profetică a Bisericii în societate.

Autorul mai notează că existența mișcării ecumenice la Bisericile ortodoxă și protestantă a fost un motiv esențial pentru convocarea Conciliului Vatican II, afirmă chiar un cardinal de la Vatican. În discuțiile Conciliului în legătură cu tema: «Scriptură și Tradiție» s-a observat că vorbitorii erau influențați și de teologia altor Biserici. Asemenea este vădit că și Bisericile protestante în concepția lor despre Biserică, Sfintele Taine și Liturghia sînt influențate de noua teologie a Bisericii Romano-Catolice.

Cert este că azi există relații între toate Bisericile și străduința de a se apropia tot mai mult una de alta.

de care sîntem cuprinși cu toții în aceste înălțătoare zile... Ingerii din cer, păstorii din jurul Betleemului și magii de la marginile lumii vin să se întîlnească la Betleem, pentru ca toată făptura să participe la Nașterea lui Hristos. Ingerii aduc cîntare și slavă Marelui Izbăvitor, păstorii prezintă inima lor curată, iar magii îi oferă aur ca unui Împărat, tămîia ca unui Dumnezeu și smîrnă ca Celui ce avea să se jertfească pentru mîntuirea întregului neam omenesc...».

I.P.S. Mitropolit Nicolae, Exarhul Patriarhiei Române pentru Arhiepiscopia menționată, semnează rindurile cu titlul: Cei care «se fac tuturor toate» — rinduri adresate preoților care slujesc la altarele ortodoxe române risipite pe meleagurile Europei, împlinind nevoile duhovnicești ale confracțiilor stabiliți definitiv sau temporar în afara țării de baștină. Prin aceasta nu-mi este în intenție — notează autorul — să las deoparte pe credincioșii înșiși, vrednici de toată prețuirea pentru atașamentul ce-l arată Bisericii și instituțiilor ei, pentru numeroasele lor calități, pentru bunul nume ce și l-au creat pretutindeni. Dacă zăbovesc mai cu dinadinsul asupra preoților, o fac deoarece prin înșăși misiunea lor joacă un rol aparte în parohiile de care răspund. Or, ca peste tot, parohia se definește între altele tocmai prin preot, el putînd s-o înalțe dar și s-o coboare...».

Arhim. Valeriu Anania în rindurile despre «Botezul Domnului, izvorul mîntuirii noastre» scrie: «Ca Sfîntă Taină, Botezul a fost instituit de Însuși Mîntuitorul după învierea Sa din morți, cînd arătîndu-se Sfinților Săi Ucenici și Apostoli i-a trimis la propovăduire zicînd: «Mergînd învățați toate neamurile botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh...» (Matei XXVIII, 19—20). Sfinții Apostoli, înțelegînd misiunea ce le-a fost încredințată de Mîntuitorul, încep să săvîrșească după Cincizecime Taina Botezului. În acest fel Botezul devine mijlocul de intrare în Biserica Noului Testament... Prin Botez creștinul intră în comuniune cu Dumnezeu, se naște la viață spirituală, se înnoiește permanent și are ca model pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos».

Frumusețea Colindelor de la Nașterea Domnului o prezintă Arhim. B. V. Anania în «Colind în durată românească». Cînd Roman Melodul cînta: «Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște», el cre-

dea în acel astăzi ca într-un moment în care Întruparea se repeta aidoma pentru noi, la modul tainic dar nu mai puțin real. Imnografia Nașterii Domnului abundă în asemenea limpezimi. Ea pune în lumină și faptul că Întruparea a unit cerul cu pămîntul. În timp ce Fecioara oferă Logosului un trup, pămîntul îi oferă o peșteră în care El să se întruzeze... Iar Colindele localizează evenimentul în spațiul românesc... Și scena Betleemului românesc e populată nu numai cu îngeri, cu păstori și magi, ci și cu localnicele care aleargă să-și asimileze acest moment de superbă maternitate...».

Pr. Prof. Dr. Aurel Grigoraș, parohul comunității noastre din Paris, scrie despre: «Icoana, expresie a Întrupării Domnului Hristos». Icoanele sînt un auxiliar prețios al Sfințelor Scripturi, al predicii și al catehezei, adică al Cuvîntului dumnezeiesc, scris și vorbit. În icoană credincioșii văd și învață faptele Mîntuitorului, virtuțile sfinților, care au predicat credința cu prețul vieții lor... Icoana și Evanghelia sînt în strînsă legătură, se sprijină și se clarifică reciproc, colaborînd amîndouă la mărturisirea învățăturii creștine și la împărtășirea cu Hristos. Evanghelia nu este altceva decît o icoană verbală a lui Hristos, după cum icoana este o Evangheliu în culori... Cînd vedem în icoană Nașterea Domnului Hristos, ne aminlim că Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om pentru a noastră mîntuire...».

Pr. Dr. Șt. Slevoacă scrie despre «Moștenirea strămoșească», care este mai înțîi și mai presus de orice, credința strămoșească în care ne-am născut și în care au trăit și au murit moșii și strămoșii noștri. Este apoi tradiția, acea comuniune spirituală cu toți cei din neamul de la Dunăre și Carpați, conștiința că aparținem nobilei gînte latine, altoite pe vigurosul trunchi traco-dacic din sud-estul Europei, unde am fost făclieri de cultură și civilizație, unde genul nostru

național a creat opere «mai durabile ca arama».

Colindele — scrie Arhid. Mihache Tudor în «Colindele la Seminarul teologic din Buzău», sînt o laudă creștinească ce se aduce pruncului Iisus de cetele prietenilor Săi, care, înfrățiți cu ingerii, au cîntat și vor cînta de-a lungul veacurilor marele imn al împăcării omului cu Dumnezeu: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu». Colindele sînt «mărturisiri de credință multiple și spontane... ele exprimă esența spiritualității românești, ca sinteză între eternitate și vremelnicie, între viziunea creștină a lumii și experiența ancestrală de viață a neamului care le-a zămislit».

«Asistent» semnează o dare de seamă despre instalarea de către I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, exarhul Patriarhiei Române pentru Arhiepiscopia menționată de la Paris, a P.S. Episcop Adrian Botoșăneanul, ca Vicar al Arhiepiscopiei respective. Au participat delegați ai Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, ai Patriarhiei Moscovei, ai Diocezei Catolice-Ortodoxe din Paris, ai Bisericii Apostolice Armeniene, Cardinalul Morty, Arhiepiscopul romano-catolic al Parisului, delegați ai Federației Protestante franceze, ai Institutului Teologic Ortodox Sf. Serge din Paris, ai Facultății teologice protestante, ș.a. Salutînd pe cei prezenți, I.P.S. Mitropolit Nicolae, înmînează, după

tradiție, cirja noului Episcop-vicar, subliniind că acesta are o bogată activitate teologică și pastorală, concretizată prin articole, studii, recenzii, predici, îndrumări publicate în revistele bisericești. Asemenea și pe plan ecumenic. În răspuns, P.S. Episcop Adrian spune: «Voi păstori nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci din dragoste (I Petru II, 2). Se vor statornici legături frățești cu celelalte Biserici Ortodoxe, confesiuni creștine și culte din Franța pentru refacerea unității Bisericii, pentru pace și bună înțelegere între oameni și popoare. Astfel vom cinști Biserica neamului ai cărei fii sîntem, spre mîngierea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, care cu multă dragoste se îngrijește de trăirea noastră duhovnicească».

În numele membrilor parohiei «Pogorîrea Sfîntului Duh» din Paris, în numele celorlalte 25 parohii care formează «Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală» și în numele P.C. Preoți care păstoresc aceste parohii, P.C. Pr. Prof. Dr. Aurel Grigoraș a exprimat marea bucurie cu care este înțîmpinat Prea Sfînțitul Adrian în noua slujbă. P.S. Episcop Adrian este urmașul la Paris a P.S. Episcop Lucian Florea, acum Episcop-vicar la Arhiepiscopia Sibiului. Instalarea P.S. Episcop Adrian la Paris s-a făcut la 16 noiembrie 1980.

Diac. prof. O. BUCEVSCHI

